ŽIULIS VERNAS

20 000 mylių po vandeniu

ŽIULIS VERNAS

20 000 mylių po vandeniu

Iš rusų kalbos vertė
PETRAS VELIČKA

VILNIUS 1975

Жюль Верн СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ, т. IV
М., Государственное Издательство
Художественной Литературы, 1956

Antras leidimas

PIRMOJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

PLAUKIOJANTIS RIFAS

1866 metai įsidėmėtini dėl nuostabaus įvykio, kurį, be abejo, daug kas atsimena. Nekalbant jau apie tai, kad paskalos, plitusios dėl šio neišaiškinto reiškinio, jaudino pajūrio miestų ir kontinentų gyventojus, jos dar kėlė baimę ir jūreiviams. Pirkliai, laivų savininkai, laivų kapitonai, škiperiai, kaip Europoj, taip ir Amerikoje, visų šalių karo laivynų jūrininkai, net įvairių Senojo ir Naujojo pasaulio valstybių vyriausybės, buvo susirūpinę tuo neišaiškinamu įvykiu.

Mat, jau kuris laikas daugelis laivų jūroje sutikdavo kažkokį ilgą švytintį daiktą verpstės pavidalo, savo dydžiu ir greitumu toli pranešantį banginį.

Įrašai, padaryti įvairių laivų žurnaluose, nuostabiai sutapdavo, kada šie kalbėdavo apie paslaptingos būtybės arba daikto išorę, negirdėtą jo greitį ir jėgą, taip pat apie jo elgesio ypatybes. Jei ten būtų buvęs banginis, tai, sprendžiant iš aprašymų, jis savo dydžiu būtų pranokęs visus iki tol mokslui žinomus to būrio atstovus. Nei Kiuvje, nei Lasepedas, nei Diumerilis, nei Katrfažas nebūtų patikėję tokio fenomeno buvimu, jo nepamatę savo pačių akimis, tikriau sakant, mokslininkų akimis.

Palikus be dėmesio pernelyg atsargius vertinimus, pagal kuriuos ši nelemta būtybė turėjusi ne daugiau kaip du šimtus pėdų ilgio, atmetus aiškius perdėjimus, pagal kuriuos ji buvo vaizduojama kažkokiu milžinu,— pločio vienos mylios, o ilgio trijų mylių!— vis dėlto reikėjo tarti, laikantis aukso vidurio, kad tas baisusis žvėris, jei tik išvis jo esama, savo dydžiu žymiai praneša visus šiuolaikinių zoologų žinomus gyvūnus.

Turint galvoje žmogui būdingą polinkį tikėti visokiais stebuklais, lengva suprasti, kaip audrino protus šis nepaprastas reiškinys. Kai kas buvo bemėginą visą šią istoriją apšaukti

tuščiais gandais, bet veltui! Gyvūnas vis dėlto buvo; tas faktas nekėlė nė mažiausios abejonės.

1866 metų liepos mėnesio 20 dieną garlaivių bendrovės „Kalkuta end Bernach" laivas „Gubernatorius Higinsonas" sutiko didžiulę plaukiojančią masę už penkių mylių nuo rytinių Australijos krantų. Kapitonas Bekeris iš pradžių manė, jog žemėlapyje jis atradęs nepažymėtą rifą; jis jau buvo benustatąs jo koordinates, bet tuo tarpu iš šios tamsios masės gelmių staiga ištryško du vandens stulpai ir švilpdami iškilo į orą per kokias pusantro šimto pėdų. Kas čia galėtų būti? Povandeninis rifas su išsiveržusiais geizeriais? O gal koks nors paprasčių paprasčiausias jūros žinduolis, kuris iš savo šnirpšlių podraug su oru išpurškė fontanus vandens?

Tų pačių metų liepos mėnesio dvidešimt trečią toks pat reiškinys buvo pastebėtas Ramiajame vandenyne nuo garlaivio „Kristobalas Kolonas", priklausančio Vakarų Indijos Ramiojo vandenyno garlaivių bendrovei. Argi galimas daiktas, kad koks nors į banginį panašus gyvūnas plaukiotų tokiu antgamtiniu greitumu? Trijų dienų laikotarpyje du garlaiviai — „Gubernatorius Higinsonas" ir „Kristobalas Kolonas"— jį sutiko dviejuose žemės rutulio taškuose, atstu vienas nuo kito daugiau kaip per septynis šimtus mylių[1]!

Po penkiolikos dienų, du tūkstančiai mylių nuo anksčiau minėtos vietos, garlaivis „Helvecija", priklausantis Nacionalinei garlaivių bendrovei, ir „Šanonas", priklausantis „Rojal Meil" bendrovei, plaukdami kontrahalsu ir susitikę Atlanto vandenyne tarp Amerikos ir Europos, matė jūros pabaisą 42°15' šiaurės platumos ir 60°35' ilgumos, į vakarus nuo Grinvičiaus meridiano. Kartu stebėdami, iš akies nustatė, kad ilgio žinduolis turi mažių mažiausiai tris šimtus penkiasdešimt angliškų pėdų[2]. Šiuos savo skaičiavimus jie parėmė tuo, kad „Šanonas" ir „Helvecija" buvo mažesni už gyvūną, nors abu turėjo po šimtą metrų nuo forštevenio ligi achterštevenio. Patys didieji banginiai, besiveisią Aleutų salų rajone, ir tie neviršijo penkiasdešimt šešių metrų ilgio,— jei tik išvis pasiekdavo tokio dydžio!

Šios žinios, sklidusios viena po kitos, nauji pranešimai iš transatlantinio garlaivio „Pereras", pabaisos susidūrimas su „Etnos" laivu, aktas, surašytas „Normandijos", prancūzų fregatos, karininkų, ir smulki komodoro Fico Džeimso ataskaita, atėjusi iš laivo „Lordas Klaidas",— visa tai rimtai įkaitino viešąją nuomonę. Lengvabūdėse šalyse šis fenomenas buvo begalinė tema

[1] Mylia — turima galvoje senovinė prancūzų jūros lje, lygi 5 555 metrams.

[2] Angliška pėda — 30,4 centimetro.

visokiems juokams, bet praktiškos ir rimtos šalys, tokios, kaip Anglija, Amerika, Vokietija, juo labai susidomėjo.

Visose sostinėse jūros pabaisa virto mados dalyku: apie ją dainuota dainelės kavinėse, iš jos tyčiotasi laikraščiuose, ji rodyta teatrų scenose. Spaudos antims atsirado geriausia proga dėti visokių spalvų kiaušinius. Žurnalai ėmė vilkti į dienos šviesą milžiniškas būtybes, pradedant baltuoju banginiu, baisiuoju arktinių kraštų „Mobiu Diku", ir baigiant siaubingais aštuonkojais, kurie savo čiuptuvais galį apraizgyti penkių šimtų tonų talpos laivą ir jį nusitempti į vandenyno gelmes. Ištraukta iš palėpių senų senovės rankraščiai, Aristotelio ir Plinijaus veikalai, kuriuodu laikė galimu daiktu jūros pabaisas, norvegų vyskupo Pontopidano pasakojimai, Polio Hegedo pranešimai ir pagaliau Haringtono raportai, kurio autoritetu nebuvo galima abejoti ir kuris tvirtino, kad 1857 metais, būdamas „Kastilano" laive, savo paties akimis matęs baisų jūros žaltį, lig tol tesilankiusį vien palaimintojo „Konstitiusjonelio" vandenyse.

Mokslininkų draugijose ir moksliniuose žurnaluose kilo begaliniai ginčai patikliųjų su nepatikliaisiais. Baisusis gyvūnas buvo ta jaudinamoji tema. Žurnalistai, mokslo gerbėjai, kovodami su savo priešininkais, pasitelkusiais sąmojį, toje atmintinoje epopėjoje išliejo upes rašalo; o kai kurie nuvarvino net po du—tris lašus kraujo, nes dėl to jūros žalčio ginčai, tikrąja šio žodžio prasme, prieidavo iki peštynių.

Šešis mėnesius truko ši kova su permaininga laime. Į rimtus mokslinius Brazilijos Geografijos instituto, Berlyno Karališkosios mokslo akademijos, Britų asociacijos, Smito instituto Vašingtone straipsnius, į didelių žurnalų „Indian Aršipelag", abato Muanjo „Kosmos", Petermano „Miteilungen" diskusiją, į mokslines pastabas rimtuose prancūzų ir užsienio laikraščiuose bulvarinė spauda atsakinėjo nesibaigiančiomis pašaipomis. Parodijuodami Linėjaus posakį, pateiktą kažkurio pabaisos priešininko, smailaliežuviai žurnalistai tvirtino, kad „gamta nekuria kvailių", ir maldavo savo amžininkus neįžeidinėti gamtos, jai primetant kūrimą nebūtų aštuonkojų, jūros gyvačių, visokių „Mobių Dikų", gimstančių tik kliedinčių jūreivių vaizduotėje! Pagaliau populiarus satyrinis žurnalas, žinomo rašytojo asmenyje, užpuolęs jūros pabaisą lyg koks naujas Ipolitas, sudavė jai, visiems leipstant juokais, paskutinį smūgį humoristo plunksna. Sąmojis nugalėjo mokslą.

Pirmaisiais 1867 metų mėnesiais klausimas dėl naujojo stebuklo jau atrodė palaidotas, ir, matyt, jam nebuvo lemta prisikelti. Bet tuo tarpu publiką pasiekė nauji faktai. Dabar buvo

kalbama ne apie įdomios mokslinės problemos sprendimą, o apie rimtą ir tikrą pavojų. Klausimas nušvito nauja šviesa. Jūros pabaisa pavirto į salą, uolą, rifą, bet tas rifas buvo klaidžiojantis, nesugaunamas, paslaptingas!

1867 metų kovo mėnesio 5 dieną garlaivis „Moravija", priklausantis Monrealio laivybos bendrovei, 27°30' platumoje ir 72°15' ilgumoje, plaukdamas visu greičiu, atsimušė į povandenines uolas, nepažymėtas jokiuose jūrlapiuose. Nešamas palankaus vėjo ir varomas keturių šimtų arklio jėgų garo mašinos, garlaivis plaukė trylikos mazgų greičiu. Smūgis buvo toks smarkus, kad jis būtų pražūtingai baigęsis dviem šimtams trisdešimt septyniems žmonėms, įskaitant įgulą ir keleivius, ir pačiam laivui, kuris juos vežė iš Kanados, jei jo korpusas nebūtų buvęs ypatingai tvirtas.

Susidūrimas įvyko apie penktą valandą ryto, švintant. Budintys karininkai puolė į paskuigalį. Jie kuo akyliausiai apžiūrėjo vandenyno paviršių. Bet nieko įtartino nepastebėjo, tik didelę bangą, pakilusią vandenyno paviršiuje už trijų kabeltovų. Nustačiusi koordinates, „Moravija" plaukė toliau be akivaizdžių avarijos žymių. Bet į ką garlaivis atsitrenkė? Į povandeninį rifą ar į sudužusio laivo griaučius? Niekas to nežinojo. Bet vėliau, doke, apžiūrint povandeninę laivo dalį, pasirodė, kad kilis yra apgadintas.

Įvykis, pats savaime jau rimtas, veikiausiai būtų buvęs tuoj pat užmirštas, kaip ir daugelis kitų, jei po trijų savaičių jis nebūtų pasikartojęs tomis pat aplinkybėmis. Ir tik dėl to, kad nukentėjusysis laivas plaukė su didelės valstybės vėliava ir priklausė įtakingai garlaivių bendrovei, nelaimingas įvykis įgijo platų atgarsį.

Visiems yra žinomas anglų laivų savininko Kunardo vardas. Šis apsukrus verteiva 1840 metais atidarė nuolatinį pašto susisiekimą tarp Liverpulio ir Halifakso, turėdamas tris medinius ratinius garlaivius bendro keturių šimtų arklio jėgų galingumo ir tūkstančio šimto šešiasdešimt dviejų tonų talpos.

Po aštuonerių metų bendrovės laivynas padidėjo dar keturiais garlaiviais po šešis šimtus penkiasdešimt arklio jėgų ir tūkstančio aštuonių šimtų dvidešimt tonų talpos. O dvejais metais vėliau prisidėjo dar du laivai, viršijantys savo pirmtakus jėga ir tonažu. 1853 metais Kunardo garlaivių bendrovė atnaujino savo privilegiją vežioti skubų paštą ir pamažu savo laivyną didino naujais laivais, kaip antai: „Arabija", „Persija", „Kinija", „Škotija", „Java", „Rusija". Visi šie laivai buvo labai greiti ir dydžiu nusileido tiktai „Greit Isternui". 1867 metais

garlaivių bendrovė turėjo dvylika garlaivių, iš kurių aštuoni buvo ratiniai ir keturi sraigtiniai.

Leisdamasis į tokias smulkmenas, aš noriu aiškiau parodyti, kokią reikšmę jūrų laivininkystėje turėjo ši bendrovė, kuri dėl savo darbo tikslumo įgijo pasaulinį garsą. Nė viena transokeaninė laivininkystės įmonė nebuvo vedama taip sumaniai; nė vienas verslas nebuvo vainikuojamas tokia sėkme. Per dvidešimt šešerius metus Kunardo laivininkystės laivai du tūkstančius kartų perskrodė Atlanto vandenyną, nė karto neatšaukę nė vieno reiso, nė karto nepavėlavę pagal tvarkaraštį, nė karto nepametę nė vieno laiško, nepražudę nė vieno žmogaus, nė vieno laivo per visą savo darbuotę! Ir ligi šiol, nors turi atlaikyti stiprią Prancūzijos konkurenciją, keleiviai pirmenybę atiduoda Kunardo garlaivių bendrovei prieš visas kitas bendroves, kaip tatai matyti iš oficialių pastarųjų metų dokumentų. Turint galvoje visas šias aplinkybes, lengva suprasti, koks triukšmas pakilo dėl avarijos, atsitikusios vienam geriausių Kunardo bendrovės laivui.

1867 metų balandžio mėnesio tryliktą „Škotija" plaukė 15°12' ilgumoje ir 45°37' platumoje. Jūra buvo rami, pūtė silpnas vėjelis. Tūkstančio arklio jėgų garo mašina varė garlaivį trylikos ir keturiasdešimt trijų šimtųjų mazgo greičiu. Garlaivio ratai monotoniškai kapojo jūros bangas. Laivo gremzlė buvo šeši metrai septyniasdešimt centimetrų, o jo talpa — šeši tūkstančiai šeši šimtai dvidešimt šešios tonos.

Ketvirtą valandą septyniolika minučių popiet, tuo metu, kai keleiviai valgė bendrojoje kajutėje, laivas krūptelėjo nuo lengvo smūgio į užpakalinę dalį, kiek toliau nuo kairiojo rato.

Pagal smūgio pobūdį galėjai spėti, kad buvo suduota kažkokiu aštriu daiktu. Be to, dunkstelėjimas buvo toks silpnas, kad niekas laive nebūtų į jį atkreipęs dėmesio, jei ne kūrikai, kurie, išbėgę į denį, šaukė:

— Skylė triume! Skylė triume!

Pirmu akimoju keleiviai, žinoma, subruzdo, bet kapitonas Andersonas juos nuramino. Ir iš tikrųjų joks pavojus laivui negrėsė. Garlaivis, padalintas į septynis skyrius vandens nepralaidžiomis pertvaromis, galėjo nebijoti kokios nors mažos įlaužos.

Kapitonas Andersonas tuoj pat nusileido į triumą. Jis nustatė, kad penktasis skyrius užlietas vandens, ir sprendžiant iš greičio, kuriuo kilo vanduo, skylė laivo šone turėjo būti gana didelė. Laimė, tame skyriuje nebuvo garo katilų, antraip vanduo akimirksniu būtų užgesinęs pakuras.

Kapitonas Andersonas liepė sustabdyti mašinas ir įsakė vienam matrosui nusileisti į vandenį ir apžiūrėti pramuštą skylę. Po kelių minučių buvo išaiškinta, kad povandeninėje laivo dalyje pramušta skylė dviejų metrų pločio. Tokios skylės nebuvo galima užtaisyti, ir „Škotija" ligi pusės pasinėrusiais ratais plaukė toliau. Avarija įvyko už trijų šimtų mylių nuo Klero kyšulio. Taip „Škotija" atsivarė į Liverpulio uostą ir sustojo bendrovės prieplaukoje su trijų dienų pavėlavimu, tuo sukeldama didžiausią nerimą.

Garlaivis buvo pastatytas į sausą doką, ir bendrovės inžinieriai jį apžiūrėjo. Jie netikėjo savo akimis. Laivo šone, du su puse metro žemiau vandens linijos, juodavo skylė lygiašonio trikampio pavidalo. Skylės kraštai buvo lygūs, tartum išrėžti rėžtuvu. Matyti, daiktas, pramušęs laivo šoną, turėjo būti labai gerai užgrūdintas. Be to, pramušęs keturių centimetrų storio geležies lapą, jis pats savaime išsilaisvino iš skylės! Ši aplinkybė buvo jau visiškai neišaiškinama!

Nuo tol visos katastrofos jūrose dėl neišaiškinamų priežasčių buvo suverčiamos gyvūnui. Mitiniam žvėriui teko atsakyti už daugelio laivų nelaimes. O jų skaičius, deja, buvo žymus, nes mažių mažiausiai du šimtai iš trijų tūkstančių laivų, apie kurių žuvimą kas metai pranešinėja „Biuro Veritas", buvo laikomi „dingę be žinios".

Šiaip ar taip, bet iš „pabaisos" malonės tarpžemyninis susisiekimas darėsi vis pavojingesnis, ir viešoji nuomonė primygtinai reikalavo žūt būt išvalyti jūrą nuo baisiojo banginio.

ANTRASIS SKYRIUS

UŽ IR PRIEŠ

Tuo metu, kada dėjosi čia aprašomi įvykiai, aš grįžau iš kelionės po Nebraskos valstiją Šiaurės Amerikoje, kur tyrinėjau tą mažai pažįstamą kraštą. Prancūzijos vyriausybė mane buvo prikomandiravusi prie mokslinės ekspedicijos kaip Paryžiaus gamtos istorijos muziejaus profesorių adjunktą. Surinkęs per šešių mėnesių kelionę po Nebraską nepaprastai brangias kolekcijas, kovo mėnesio pabaigoje atvykau į Niujorką. Į Pran-

cūziją grįžti maniau pirmosiomis gegužės mėnesio dienomis. Taigi tą laiką, likusį iki išvažiavimo, aš paskyriau klasifikavimui mineraloginių, botaninių ir zoologinių savo gėrybių. Kaip tik tuo laiku ir įvyko „Škotijos" garlaivio avarija.

Žinoma, aš sekiau įvykius, jaudinusius visuomenę, ir argi galėjo būti kitaip? Aš uoliai skaičiau visus Europos ir Amerikos laikraščius, bet atsakymo į visus jaudinantį klausimą jie nedavė. Paslaptingoji istorija žadino mano smalsumą. Ieškodamas tiesos, aš blaškiausi iš vieno kraštutinumo į kitą. Kad čia buvo kažkokia paslaptis, abejoti neteko, o skeptikams beliko teisė „įdėti pirštą į „Škotijos" žaizdą".

Aš atvažiavau į Niujorką tuo metu, kada dėl šio įvykio ėjo karščiausi ginčai. Prielaidos, kad čia esama klaidžiojančios salos, nepagaunamo rifo, iškeltos mažai kompetentingų asmenų, buvo galutinai atmestos. Ir iš tikrųjų, kaip galėjo tokiu greitumu kilnotis tas nelemtasis rifas, jei jis neturėjo galingos mašinos? Buvo atmesta hipotezė ir dėl klaidžiojančių nuskendusio milžiniško laivo griaučių, nardančių taip pat neišaiškinamu greitumu.

Beliko du galimi klausimo sprendimai, turėję savo šalininkų: vieni visas nelaimes vertė milžiniško dydžio gyvūnui, kiti spėliojo esant povandeninį laivą su nepaprastai galingu varikliu.

Pastarasis spėjimas, labiausiai įtikimas, atkrito, padarius tyrinėjimus abiejuose žemės pusrutuliuose. Buvo sunku įsivaizduoti, kad privatus asmuo turėtų tokį laivą. Kur ir kada jis pastatytas? Ir kaip tokio milžino statyba galėjo būti išlaikyta paslaptyje?

Tiktai valstybė išgalėjo sukurti mechanizmą, turintį tokią griaunamąją jėgą. Mūsų epochoje, kada žmogaus protas stengiasi išrasti vis naujus žudomus pabūklus, peršasi prielaida, kad kuri nors valstybė, slaptai nuo kitų, pasidarė ir bandė tą baisią mašiną. Po Šasepo šautuvo — torpedos, po torpedų — povandeniniai taranai, paskui — tyla. Bent jau aš taip galvoju.

Bet spėliojimai dėl galimo karinio povandeninio laivo sugriuvo, ėmus plaukti iš visų vyriausybių pranešimams, kad jos nieku dėtos dėl šito įvykio. Vyriausybių pareiškimų nuoširdumu nebuvo galima abejoti, nes pavojus grėsė tarptautiniam transokeaniniam susisiekimui. Ir, be to, kaip galėjo likti viešumos nepastebėta milžiniško povandeninio laivo statyba? Išlaikyti paslaptį panašiomis sąlygomis ypatingai sunku privačiam asmeniui ir visiškai neįmanoma atskirai valstybei, kurios kiek-

vieną veiksmą pavydžiai seka kitos galingos valstybės, jos varžovės.

Taigi po to, kai buvo užklaustos Anglija, Prancūzija, Rusija, Prūsija, Ispanija, Italija, Amerika ir net Turkija, povandeninio monitoriaus hipotezė visiškai sugriuvo.

Vėl į vandens paviršių, nors ir šaipėsi bulvarinė spauda, išplaukė nelemtoji pabaisa, ir įaudrinta vaizduotė piešė kuo baisiausius paveikslus iš ichtiologinės fantastikos srities.

Vos tik atvykau į Niujorką, daugelis žmonių suteikė man garbę, konsultuodamiesi su manimi šiuo jaudinamu klausimu. Dar būdamas Prancūzijoje, išleidau knygą dviem tomais *in quarto*[1], pavadintą „Jūros gelmių paslaptys". Ta knyga, susilaukusi gero vardo mokslo pasaulyje, man atnešė specialisto šlovę palyginti mažai ištirtoje gamtos mokslo istorijos šakoje. Aš buvau paprašytas pareikšti savo nuomonę šiuo klausimu. Kadangi neturėjau jokios faktinės medžiagos, tad išsisukinėjau, teisindamasis visišku savo neinformuotumu. Bet, priremtas prie sienos, buvau priverstas išdėstyti savo samprotavimus. Ir „gerbiamas Pjeras Aronaksas, Paryžiaus muziejaus profesorius", į kurį kreipėsi „Niujork Herald" reporteris, prašydamas „suformuluoti savo samprotavimus", pagaliau nusileido.

Aš prabilau, nes tylėti pasidarė jau nebe patogu. Aš visapusiškai išnagrinėjau klausimą politiniu ir moksliniu atžvilgiu. Pateikiu ištrauką iš straipsnio, išspausdinto laikraštyje balandžio mėnesio 30 dieną.

„Taigi,— rašiau aš,— pasvėrus vieną po kitos visas iškeltas hipotezes ir neturint kitų, rimtesnių spėliojimų, belieka sutikti, jog esama jūros gyvūno, turinčio milžinišką jėgą.

Apatiniai vandenyno sluoksniai beveik neištirti. Joks zondas dar nėra jų pasiekęs. Kas dedasi nežinomose bedugnėse? Kokie padarai gyvena ir gali gyventi dvylika ar penkiolika mylių nuo vandens paviršiaus? Koks tų gyvūnų organizmas? Bet kuris spėliojimas būtų abejotinas.

Mums iškilusio uždavinio sprendimas gali būti dvejopas.

Arba mums yra žinomos visos gyvūnų rūšys, gyvenančios mūsų planetoje, arba jos dar ne visos mums žinomos.

Jeigu mums yra žinomos ne visos gyvų padarų rūšys, jeigu gamta nuo mūsų slepia ichtiologijos paslaptis, nėra jokio pagrindo manyti, jog nesama žuvų ar banginių mums nežinomų rūšių arba net genčių, ypatingų „giluminių" organizmų, prisitaikiusių gyventi giluminiuose vandens sluoksniuose ir tik

[1] Ketvirtis popieriaus lapo *(lot.)*.

dėl kurių nors fizinių dėsnių arba, jei patinka, gamtos kaprizų kartais išplaukiančių į vandenyno paviršių.

Jeigu, atvirkščiai, mums yra žinomos visos gyvų padarų rūšys, tai reikia ieškoti gyvūno, apie kurį kalbama, jau tarp klasifikuotų jūros gyvūnų, ir šiuo atveju aš esu linkęs manyti, jog esama *milžiniško narvalo.*

Paprastasis narvalas, arba vienaragis, dažnai turi ligi šešiasdešimt pėdų ilgio. Padauginkite šį skaičių iš penkių, iš dešimties, duokite gyvūnui jėgą, proporcingą jo dydžiui, atitinkamai padidinkite jo iltis, ir jūs gausite pabaisos vaizdą! Gyvūnas įgis tokius dydžius, kuriuos nurodė „Šanono" karininkai, iltis, galinčias pramušti skylę „Škotijos" garlaiviui, ir jėgą, ganėtiną pralaužti vandenyno garlaivio korpusą.

Ir tikrai, narvalas turi kažkokią kaulinę špagą, alebardą, anot kai kurių gamtininkų. Tai didžiulis ragas, kietas kaip plienas. Ne kartą būdavo randamos žaizdų žymės banginiuose, kuriuos narvalas visada sėkmingai puola. Atsitikdavo, kad narvalo ilčių skeveldras jūrininkai ištraukdavo iš medinių laivų korpusų, kuriuos jie pramuša kiaurai, kaip kad grąžtas pragręžia statinę. Paryžiaus medicinos fakulteto muziejuje yra iltis dviejų metrų ir dvidešimt penkių centimetrų ilgio, kurios pagrindas aplinkui siekia keturiasdešimt aštuonis centimetrus.

Taigi! Įsivaizduokime iltį, dešimt kartų didesnę, gyvūną, dešimt kartų stipresnį, tarkime, kad jis plaukia apie dvidešimt mylių į valandą, padauginkime gyvūno masę iš greičio, ir jūs suprasite galimą katastrofos priežastį.

Tokiu būdu, laukdamas pilnų žinių, aš manyčiau, kad čia esama milžiniško jūros vienaragio, ginkluoto jau nebe alebarda, o tikru taranu, kaip kad šarvuotosios fregatos ir kiti karo laivai, tokio pat masyvaus, kaip ir jie, ir turinčio tokią pat varomąją jėgą.

Taip aš aiškinu šį nesuvokiamą reiškinį su sąlyga, kad tokio reiškinio tikrai esama ir kad tai nėra sutrikusios vaizduotės padarinys, kas irgi yra galima."

Pastarieji žodžiai buvo mano gudravimas: aš norėjau išlaikyti savąjį mokslininko orumą ir neduoti dingsties pasijuokti iš manęs amerikiečiams, kurie yra dideli šaipokai. Aš pasilikau kelią atsitraukti. O iš tikrųjų tikėjau „pabaisa".

Mano straipsnis sukėlė karštus ginčus ir įgijo pasaulinį garsą. Aš netgi susiradau vienminčių. Jame pasiūlytas uždavinio sprendimas, be to, davė visišką laisvę vaizduotei. Žmogaus protas mėgsta kurti didingus milžinų paveikslus. Ir jūra — kaip tik ta sritis, ta vienintelė stichija, kur tie milžinai,— prieš kuriuos žemės gyvuliai, drambliai ir raganosiai, atrodo nykš-

tukai,— gali veistis ir gyventi. Vandens terpėje auga patys didieji žinduoliai ir, gal būt, joje gyvena milžiniški moliuskai, siaubą keliantys vėžiagyviai, omarai šimto metrų ilgio, krabai dviejų šimtų tonų svorio! Kas gali žinoti? Kažkada žemės gyvūnai, geologinių epochų amžininkai,— keturkojai, keturrankiai,— ropliai, paukščiai buvo sukurti milžiniško dydžio. Jie turėjo kolosalias formas, paskui laikas jas sumažino iki nūdienio dydžio. Kodėl negalėtume tarti, jog jūra neištirtose savo gelmėse išlaikė didingus tolimųjų epochų gyvūnijos paminklus, jos juk nepalietė jokie pakitimai, kada žemės žievę tie pakitimai veikia be perstojo? Kodėl jūra savo gelmių prieglobstyje negalėtų išsaugoti paskutines titaniškąsias būtybes, kurių metai lygūs šimtmečiams, o šimtmečiai — tūkstantmečiams?

Bet aš leidžiuosi užliūliuojamas svajonių, su kuriomis man labiau pritiktų kovoti! Šalin tos fantazijos! Neilgai trukus visa tai man virto baisia tikrove! Sakau dar kartą, nepaprastas gamtos reiškinys nekėlė daugiau abejonių, ir visuomenė pripažino, jog tikrai esama keistojo padaro, nieko bendro neturinčio su pasakiškaisiais jūros slibinais.

Bet jei kam-ne-kam visa ta paslaptingoji istorija buvo grynai mokslinis dalykas, tai praktiškesniems žmonėms, ypač amerikiečiams ir anglams, susirūpinusiems transatlantinio susisiekimo saugumu, visu rimtumu iškilo būtinumas išvalyti vandenyną nuo baisiojo žvėries. Spauda, atstovaujanti pramoniniams ir finansiniams sluoksniams, klausimą svarstė principingai, kaip tik iš šios praktinės pusės. „Laivybos ir prekybos žinios", „Loidas", „Pakebotas", „Jūrų ir kolonijų apžvalga"— visi šie organai, finansuojami draudimo bendrovių, grasinusių pakelti draudimo mokesčius, vieningai sutarė šiuo klausimu.

Viešoji nuomonė, ir pirmiausia Jungtinėse Valstijose, parėmė draudimo bendrovių iniciatyvą. Niujorke buvo pradėta ruošti speciali ekspedicija narvalui sugauti. Greitoji fregata „Abraomas Linkolnas" turėjo artimiausiu laiku išplaukti į jūrą. Kapitonui Faragutui buvo atidaryti kariniai sandėliai, ir kapitonas paskubom ginklavo savo fregatą.

Bet, kaip kad dažnai atsitinka, tuo pat metu, kada buvo nutarta išrengti ekspediciją, gyvūnas paliovė rodęsis. Ištisus du mėnesius apie jį nebuvo nieko girdėti. Joks laivas jo nesutiko. Vienaragis tartum būtų pajutęs, kad prieš jį ruošiamas sąmokslas. Kiek buvo apie tai kalbėta! Susižinota transatlantiniu povandeniniu kabeliu! Juokdariai tikino, kad tas gudruolis sučiupo kokią nors telegramą ir ėmėsi atsargumo priemonių.

Taigi fregata buvo išrengta į tolimą kelionę, aprūpinta didelės jėgos sviediniais banginiams šaudyti, o į kurią pusę

plauks, niekas nežinojo. Įtampa jau buvo pasiekusi paskutinę ribą, tik staiga liepos mėnesio 2 dieną pasklido gandas, kad garlaivis, plaukiojantis tarp Sanfrancisko ir Šanchajaus, prieš kokias tris savaites sutiko gyvūną šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje.

Ta žinia padarė nepaprastą įspūdį. Kapitonui Faragutui nebuvo leista uždelsti nė dvidešimt keturių valandų. Maisto produktai buvo sukrauti į laivą. Triumai ligi viršaus pripilti anglies. Įgula visa aliai vienas. Beliko tik užkurti katilus, pakelti garą ir išplaukti! Jam nebūtų buvęs dovanotas nė kelių valandų pavėlavimas! Beje, kapitonas Faragutas ir pats nekantravo kuo greičiau išplaukti į jūrą.

Belikus trims valandoms ligi išplaukiant „Abraomui Linkolnui", aš gavau laišką šio turinio:

„*Ponui Aronaksui, Paryžiaus muziejaus profesoriui,*
Viešbutis „Penktoji aveniu",
Niujorkas

Maloningasai pone!

Jei jūs norėtumėte dalyvauti fregatos „Abraomas Linkolnas" ekspedicijoje, Jungtinių Amerikos Valstijų vyriausybė būtų labai patenkinta, jeigu Jūsų asmenyje Prancūzija dalyvautų šiame žygyje. Kapitonas Faragutas Jums skiria kajutę.

Didžiai Jus gerbiantis
jūrų ministras *D. B. Hobsonas.*"

TREČIASIS SKYRIUS

KAIP MALONĖS PONAS PROFESORIUS

Tuo momentu, kai gavau laišką nuo pono Hobsono, aš tiek pat galvojau apie vienaragio medžioklę, kiek apie mėginimą prasibrauti per Šiaurės—Vakarų sąsiaurio ledynus. Betgi, perskaitęs jūrų ministro laišką, aš tuoj pat supratau, kad tikrasis mano pašaukimas, viso mano gyvenimo tikslas, ir yra sunaikinti tą piktadarišką gyvūną ir tuo būdu išvaduoti nuo jo pasaulį.

Aš ką tik buvau grįžęs iš sunkios kelionės, baisiai išvargęs, reikalingas poilsio. Aš taip svajojau grįžti į tėvynę, pas draugus, į savo butą Botanikos sode, prie savo mielųjų, brangiųjų kolekcijų! Bet dabar niekas manęs negalėjo sulaikyti nuo dalyvavimo ekspedicijoje. Nuovargis, draugai, kolekcijos — viskas buvo užmiršta! Daug negalvodamas, aš priėmiau Amerikos vyriausybės kvietimą.

„Pagaliau,— galvojau sau vienas,— visi keliai veda į Europą! Ir malonusis vienaragis, ko gero, mane nuves prie Prancūzijos krantų! Gerbiamas gyvūnas man neatims malonumo parvežti į Paryžiaus gamtos muziejų eksponatą ne mažiau kaip pusės metro ilgio kaulinės jo alebardos pavidalu."

Bet visa tai buvo tolimos ateities dalykas, tuo tarpu reikėjo ieškoti vienaragio šiauriniuose Ramiojo vandenyno vandenyse,— kitais žodžiais tariant, plaukti į priešingą pusę nuo Prancūzijos.

— Konseli!— šūktelėjau aš nekantriai.

Konselis buvo mano tarnas ir mane lydėdavo visose kelionėse. Aš jį mylėjau, ir jis man atsimokėdavo tuo pačiu. Flegmatiškas iš prigimties, tvarkingas iš principo, pareigingas iš įpročio, filosofiškai žiūrintis į netikėtus likimo posūkius, viską mokantis dirbti, visada pasiruošęs patarnauti ir, priešingai savo vardui[1], niekada nedavinėdavo patarimų — net kai į jį kas kreipdavosi.

Nuolat sukdamasis mažame mūsų, mokslininkų, pasaulėlyje Botanikos sode, Konselis šio to išmoko. Jis specializavosi natūralinės mokslinės klasifikacijos srityje, įgudo vikriai, kaip koks akrobatas išskaičiuoti visą virtinę tipų, grupių, klasių, poklasių, būrių, šeimų, genčių, pogenčių, rūšių ir porūšių. Bet jo žinios tuo ir baigdavosi. Klasifikavimas buvo jo stichija, toliau jis ir nėjo. Klasifikacijos teorijos žinovas, bet silpnai paruoštas praktiškai, jis, manau, nebūtų sugebėjęs atskirti kašaloto nuo bedančio banginio. Ir vis dėlto jis buvo labai geras vyrukas!

Ir štai jau dešimt metų Konselis mane lydi visose mokslinėse ekspedicijose. Aš niekada jo negirdėjau skundžiantis, jei kelionė užtrukdavo ilgiau arba būdavo labai varginga. Jis galėjo kiekvieną akimirką vykti su manimi į bet kurią šalį, vis tiek, ar į Kiniją, ar į Kongą, kad ir kokia tolima ji būtų. Jis buvo pasiruošęs besąlygiškai sekti paskui mane visur. Be to, jis galėjo pasigirti pavydėtina sveikata, užtat jam nebaisios būdavo jokios ligos, turėjo tvirtus raumenis ir, rodos, visiškai buvo be nervų.

[1] Conseil — patarimas *(pranc.)*.

Jam buvo trisdešimt metų, ir jo amžius santykiavo su savo pono amžiumi kaip penkiolika su dvidešimtimi. Teatleidžia man skaitytojas už kiek painią formą, kuria aš išreiškiau savo prisipažinimą, jog man keturiasdešimt metų!

Bet Konselis turėjo vieną trūkumą. Būdamas nepataisomas formalistas, jis į mane kreipdavosi ne kitaip, kaip trečiuoju asmeniu — maniera, vesdavusi mane iš kantrybės.

— Konseli!— dar kartą pašaukiau, karštligiškai ruošdamasis į kelionę.

Konselio ištikimybe aš nė kiek neabejojau. Paprastai jo neklausdavau, ar jis sutinka, ar nesutinka mane lydėti kelionėje, bet šį kartą buvo vykstama į ekspediciją, kuri galėjo užtrukti neribotą laiką, į rizikingą žygį, medžioti gyvūno, galinčio nugramzdinti į jūros dugną mūsų fregatą kaip kokį riešuto kevalą! Buvo dėl ko susimąstyti net didžiausiam flegmatikui.

— Konseli!— šūktelėjau trečią kartą.

Konselis atėjo.

— Ponas profesorius teikėsi mane pašaukti?— paklausė jis įėjęs.

— Taip, mielas bičiuli, dėk mano daiktus ir ruoškis pats. Po dviejų valandų išvažiuojame.

— Kaip malonės ponas profesorius,— ramiai atsakė Konselis.

— Negalime gaišti nė minutės. Dėk į lagaminą visus mano kelionės reikmenis, kostiumus, marškinius, kojines, ir kiek galint daugiau ir greičiau!

— O pono profesoriaus kolekcijas?— paklausė Konselis.

— Jomis pasirūpinsime vėliau.

— Kaipgi taip! Archioterijos, hirakoterijos, oreodonai, heropotomai ir kiti iškasenų griaučiai. . .

— Juos paliksime saugoti viešbučiui.

— O babirusa?

— Ją paliksime kam nors kitam maitinti, kol mūsų nebus. Beje, aš paliepsiu visą mūsų ūkį išsiųsti į Prancūziją.

— Tai argi mes važiuojame ne į Paryžių?— paklausė Konselis.

— Taip. . . žinoma. . . tiktai teks, tur būt, padaryti nedidelę alkūnę.

— Kaip malonės ponas profesorius. Alkūnę tai alkūnę.

— Labai mažą! Mes tik kiek nukrypsime nuo tiesaus kelio, ir viskas! Mes išplaukiame fregata „Abraomas Linkolnas".

— Kaip malonės ponas profesorius,— nuolankiai atsakė Konselis.

— Žinai, mielas bičiuli, aš galvoje turiu pabaisą... išgarsėjusį narvalą. Mes nuo jo išvalysime jūrą! Dvitomio veikalo, *in quarto*, „Jūros gelmių paslaptys" autorius negali atsisakyti lydėti kapitono Faraguto į ekspediciją. Uždavinys garbingas, bet... ir pavojingas! Čia teks veikti aklai. Tas žvėris gali būti įnoringas! Bet kas bus, tas bus! Mūsų kapitonas neprašaus!..

— Kur ponas profesorius, ten ir aš,— atsakė Konselis.

— Gerai pagalvok! Aš nuo tavęs nieko nenoriu slėpti. Iš tokių ekspedicijų ne visada sugrįžtama.

— Kaip malonės ponas profesorius.

Per ketvirtį valandos mūsų lagaminai buvo sukrauti. Konselis greitai viską suruošė, ir galėjai galvą dėti, kad jis nieko neužmiršo, nes lygiai taip pat gerai klasifikavo drabužius ir marškinius, kaip paukščius ir žinduolius.

Viešbučio tarnas mūsų daiktus sunešė į vestibiulį. Šokdamas per keletą pakopų, aš galvotrūkčiais nubėgau į apatinį aukštą. Kontoroje, kur nuolat grūdosi daugybė atvažiuojančiųjų, apmokėjau sąskaitą. Aš paliepiau ryšulius su preparuotais gyvūnais ir džiovintais augalais išsiųsti į Prancūziją (į Paryžių). Palikęs nemažus pinigus savo babirusai maitinti, aš, o paskui mane ir Konselis, sušokome į karietą.

Ekipažas, pasamdytas už dvidešimt frankų, nulakino mus Brodvėjumi iki Junion skvero, pasuko į Ketvirtąją aveniu, nuvažiavo iki sankryžos su Boueri-stritu, po to pasidavė į Ketrinstritą ir sustojo prie Trisdešimt ketvirtojo pirso[1]. Iš ten Ketrino keltu mes buvome nuplukdyti — žmonės, arkliai ir karieta — į Brukliną, didžiausią Niujorko priemiestį dešiniajame Ist Riverio krante. Po kelių minučių karieta atsidūrė prieplaukoje, kur stovėjo „Abraomas Linkolnas", iš kurio dviejų kaminų ritosi juodi tumulai dūmų.

Mūsų bagažas tučtuojau buvo nuneštas į denį. Aš laiptais užbėgau aukštyn į laivą. Paklausiau, kur galėčiau matyti kapitoną Faragutą. Matrosas mane nuvedė į jutą. Ten mane pasitiko šaunios laikysenos karininkas.

Padavęs man ranką, jis paklausė:

— Ponas Pjeras Aronaksas?

— Tas pats,— atsakiau.— O jūs būsite kapitonas Faragutas?

— Aš ir esu! Sveiki atvykę, pone profesoriau! Kajutė jūsų paslaugoms.

Aš nusilenkiau ir, nenorėdamas atitraukti kapitono nuo rūpesčių, susijusių su išplaukimu, tik paprašiau parodyti man skirtą kajutę.

[1] Pirsas — krantinė laivams sustoti.

„Abraomas Linkolnas" buvo labai gerai pritaikytas naujajai savo paskirčiai. Tai greitoji fregata su tobuliausiomis mašinomis, veikiančiomis septynių atmosferų garo slėgimu. Su tokiu slėgimu „Abraomas Linkolnas" galėjo pasiekti vidutiniškai aštuoniolikos ir trijų dešimtųjų mylios greitį per valandą, greitį gana didelį, bet, deja, nepakankamą milžiniškam banginiui pavyti.

Fregatos vidaus įrengimas atitiko jos plaukiojimo ypatumus. Aš buvau visiškai patenkintas savo kajute, kuri buvo užpakalinėje laivo dalyje ir siekėsi su bendrąja kajute.

— Mums čia bus patogu,— pasakiau Konseliui.

— Patogu kaip vėžiui atsiskyrėliui stentorinio moliusko kiaute, leiskite pasakyti!— atsakė Konselis.

Aš palikau Konselį iškrauti lagaminų, o pats pakilau į denį pasižiūrėti, kaip eina pasiruošimas išplaukimui.

Tą pačią akimirką kapitonas Faragutas įsakė atrišti lynus, laikančius „Abraomą Linkolną" prie Bruklino krantinės. Jei būčiau pavėlavęs bent ketvirtį valandos arba net mažiau, fregata būtų išplaukusi, ir man nebūtų tekę dalyvauti toje nepaprastoje, antgamtinėje, neįtikimoje ekspedicijoje, kurios teisingiausias aprašymas galėjo būti palaikytas gryniausiu prasimanymu.

Kapitonas Faragutas nenorėjo gaišti nė vienos dienos, nė vienos valandos; jis skubėjo išplaukti į jūras, kuriose buvo pastebėtas gyvūnas.

Jis pasišaukė vyresnįjį mechaniką.

— Ar garo slėgimas pakankamas?— paklausė jį kapitonas.

— Pakankamas, kapitone,— atsakė mechanikas.

— *Go ahead!*[1]— sukomandavo kapitonas Faragutas.

Įsakymas tučtuojau buvo perduotas į mašinų skyrių aparatu, veikiančiu suspaustu oru; mechanikai pasuko paleidžiamąją rankeną. Garas švilpdamas pasiekė cilindrus. Stūmokliai ėmė sukti varomąjį veleną. Sraigto mentės pradėjo švysčioti vis greičiau ir greičiau, ir „Abraomas Linkolnas" didingai pajudėjo į kelionę, lydimas daug šimtų katerių ir buksyrų, kuriuose knibždėjo minių minios, suėjusios į šias iškilmingas palydas.

Bruklino krantinė ir visa Niujorko dalis palei Ist Riverį buvo prisigrūdusi žmonių. Triskart „valio" iš penkių šimtų tūkstančių krūtinių nugriaudėjo vienas paskui kitą. Tūkstančiai nosinių pakilo į orą viršum tirštos minios, sveikinusios „Abraomą Linkolną", kol jis įplaukė į Hudzono vandenis ties ta vieta, kur baigėsi pusiasalis su jame išsistačiusiu Niujorko miestu.

---

[1] Pirmyn! *(Angl.)*

Fregata, laikydamasi vaizdingo dešiniojo kranto prie Niu Džersio, perdėm nusagstyto vilomis, praplaukė pro fortus, kurie jai saliutavo pačiomis didžiosiomis savo patrankomis. „Abraomas Linkolnas" atsakydamas triskart pakėlė ir nuleido Amerikos vėliavą su trisdešimt devyniomis žvaigždėmis, plevėsavusią prie gafelio; paskui, kai laivas, keisdamas kryptį ir plaukdamas į plūdurais nužymėtą farvaterį, lanku išsirietusį viduje įlankos, sudarytos Sandi Huko kyšulio, aplenkė smėlio seklumą, jį vėl pasveikino gausi minia.

Katerių ir buksyrų virtinė lydėjo fregatą ligi dviejų plaukiojančių švyturių, kurių šviesos rodė laivams kelią į Niujorko uosto vartus.

Buvo trečia valanda po pusiaudienio. Locmanas nulipo nuo savo tiltelio, sėdo į valtį, kuri jį nugabeno į škuną, laukiančią pavėjinėje pusėje. Mašinistai davė daugiau garo; sraigto mentės vis greičiau ir greičiau varpė vandenį; fregata plaukė palei smėlėtą ir žemą Long Ailendo krantą ir apie aštuntą valandą, kai jau nebeįžiūrėjo Fair Ailendo žiburių šiaurės rytuose, visu greičiu skuodė tamsiais Atlanto vandenimis.

KETVIRTASIS SKYRIUS

NEDAS LENDAS

Kapitonas Faragutas buvo puikus jūrininkas, tikrai vertas fregatos, kuriai jis vadovavo. Sudarydamas su savo laivu tartum vieną kūną, jis buvo jo dvasia. Pabaisos buvimu jis nė kiek neabejojo ir savo laive neleisdavo jokių kitokių aiškinimų tuo klausimu. Jis tikėjo gyvūno buvimu, kaip kad tūlos senutės tiki bibliniu leviatanu,— ne protu, o širdimi. Pabaisa tikrai buvo, ir kapitonas Faragutas išlaisvins nuo jos jūrą,— tą padaryti jis prisiekė. Tai buvo savotiškas Rodo salos riteris, kažkoks Djedonė de Gozonas, stojęs į kovą su slibinu, niokojusiu jo salą. Arba kapitonas Faragutas nudės narvalą, arba narvalas nudės kapitoną Faragutą. Vidurio negalėjo būti!

Įgula pritarė savo kapitono nuomonei. Bet reikėjo pasiklausyti, kaip žmonės kalbėjo, ginčijosi, svarstė, vertino galimus šansus greitai sutikti gyvūną! Ir kaip jie stebėjo, žvalgė

neaprėpiamas vandenyno platybes! Netgi tie karininkai, kurie įprastinėmis sąlygomis sargybą laikė katorgine pareiga, buvo pasiruošę budėti daugiau, negu priderėjo. Kol saulė dangaus skliautu skriedavo savo dienos kelią, matrosai ropšdavosi į rangautą, nes denio lentos degino kojas, ir jie ten negalėdavo nustovėti vienoje vietoje. O tuo tarpu „Abraomas Linkolnas" savo foršteveniu dar neskrodė įtariamų Ramiojo okeano vandenų!

Na, o įgula, tai ji turėjo vieną vienintelį troškimą: sutikti vienaragį, perverti jį žeberklu, užsitraukti į laivą, sukapoti į gabalėlius. Į jūrą žiūrėjo įsmeigę akis. Beje, reikia pridurti, jog kapitonas Faragutas pažadėjo dviejų tūkstančių dolerių premiją tam, kuris pirmas pamatys gyvūną, vis tiek, kas jis būtų — junga, matrosas, bocmanas ar karininkas. Galima įsivaizduoti, kaip stropiai „Abraomo Linkolno" įgula žvalgė jūrą!

Aš irgi neatsilikau nuo kitų ir kiauras dienas stovėjau denyje. Mūsų fregata turėjo visišką pagrindą vadintis „Argusu". Tik vienas Konselis buvo visiškai abejingas mus jaudinusiam dalykui ir neužsikrėtė laivą apėmusia bruzdulio nuotaika.

Aš jau sakiau, kad kapitonas Faragutas pasistengė savo laivą aptiekti visais įnagiais milžiniškiems banginiams gaudyti. Nė vienas banginių medžioklės laivas negalėjo būti geriau apginkluotas. Mes turėjome visus šiuolaikinius banginių medžioklės įtaisus, pradedant rankiniu žeberklu, baigiant mušketonais su dantytomis strėlėmis ir ilgais šautuvais su sprogstamomis kulkomis. Ant bako stovėjo patobulinta patranka, užtaisoma pro spyną, su labai storomis vamzdžio sienelėmis ir siauromis žiotimis, kurios modelis buvo išstatytas Pasaulinėje parodoje 1867 metais. Tas puikus amerikinio pavyzdžio pabūklas šaudė kūgio pavidalo keturių kilogramų sviediniais šešiolikos kilometrų nuotoliu.

Taigi „Abraomas Linkolnas" turėjo visų rūšių naikinamuosius pabūklus. Maža to! Šioje fregatoje buvo Nedas Lendas, žeberklininkų karalius.

Nedas Lendas, kilimo kanadietis, buvo nepaprastai puikus banginių medžiotojas, neturėjęs varžovų pavojingame savo darbe. Vikrumas ir šaltakraujiškumas, drąsa ir sumanumas jame įsikūnijo lygiomis dalimis. Tik labai klastingas banginis, labai gudrus kašalotas galėjo išsilenkti jo žeberklo smūgio.

Nedas Lendas turėjo apie keturiasdešimt metų. Tai buvo aukštas,— daugiau kaip šešių angliškų pėdų,— tvirto sudėjimo, rūstus vyras, nekalbus, karštas, jis greitai įtūždavo, jei jam kas bent truputėlį paprieštaraudavo. Jo išorė traukė visų dė-

mesį; o labiausiai stebino valingos akys, teikusios veidui ypatingos išraiškos.

Aš manau, kad kapitonas Faragutas labai išmintingai padarė, pakviesdamas šį žmogų į ekspediciją: rankos tvirtumu ir akies taiklumu jis vienas atstojo visą įgulą. Nedą Lendą galėjai palyginti su labai stipriu teleskopu, gebančiu būti ir patranka, pasiruošusia šauti bet kurią akimirką.

Kanadietis — taip pat prancūzas, ir turiu pripažinti, kad Nedas Lendas, nors ir niūraus būdo, jautė man tam tikrą palankumą. Matyt, jį traukė mano tautybė. Jis gaudavo progos pasikalbėti su manimi prancūziškai, o aš — pasiklausyti senosios prancūzų kalbos, kuria rašė Rable, kalbos, išlikusios dar kai kuriose Kanados provincijose. Nedas buvo kilęs iš senos kvebekiečių šeimos, iš jo giminės yra išėję nemaža drąsių žvejų dar tais laikais, kai miestas priklausė Prancūzijai.

Nedas Lendas darėsi vis šnekesnis, ir aš noriai klausydavausi jo pasakojimų apie patirtus pavojingus nuotykius šiaurės jūrose. Iš jo pasakojimų apie žūklę, apie grumtynes su banginiais dvelkė tikra poezija. Jis pasakodavo episkai, ir kartais man imdavo rodytis, kad klausausi kažkokio Kanados Homero, dainuojančio hiperborėjų šalių „Iliadą"!

Tą drąsų žmogų aš aprašinėju tokį, kokį jį pažįstu dabar. Mudu pasidarėme draugai. Mes esame surišti neišardomos bičiulystės, kuri randasi ir tvirtėja sunkiomis gyvenimo valandomis! Šaunusis Nedai! Aš neatsisakyčiau pagyventi dar šimtą metų, kad vis galėčiau tave prisiminti!

Bet kokios gi nuomonės buvo Nedas Lendas dėl jūrų pabaisos? Reikia pasakyti, kad jis netikėjo fantastinio vienaragio buvimu ir vienas visame laive nepasidavė visuotiniam apakimui. Jis vengė net liesti tą temą, kuria aš kartą mėginau su juo pasikalbėti.

Gražų liepos mėnesio 30 dienos vakarą, trumpiau sakant, trys savaitės po to, kai atsistūmėme nuo Bruklino prieplaukos, fregata jau buvo netoli Blanko kyšulio, per trisdešimt mylių pavėjui nuo Patagonijos krantų. Mes perplaukėme Ožiaragio atogrąžą ir, mažiau kaip už septynių šimtų mylių į pietus, priešais mus buvo Magelano sąsiauris. Dar aštuonios dienos, ir „Abraomas Linkolnas" skros Ramiojo vandenyno plotus.

Sėdėdami su Nedu Lendu jute, mudu kalbėjome apie šį bei tą, nenuleisdami akių nuo jūros, kurios paslaptingos gelmės vis dar tebėra nepasiekiamos žmogaus žvilgsniui. Suprantama, kalba pakrypo apie milžinišką vienaragį, ir aš ėmiau svarstyti įvairius galimus atvejus, nuo kurių galėjo didėti ar

mažėti mūsų ekspedicijos sėkmė. Bet, matydamas, kad Nedas stengiasi nesileisti į pokalbį, aš tiesiai paklausiau:

— Kaip jūs galite, Nedai,— tariau jam,— abejoti, ar tikrai esama banginio, kurį mes medžiojame? Kokį turite pagrindą netikėti faktais?

Žeberklininkas valandėlę žiūrėjo į mane. Prieš atsakydamas įprastu mostu pliaukštelėjo sau per kaktą, užsimerkė, tartum kaupdamas mintis, ir pagaliau tarė:

— Tvirtą pagrindą, pone Aronaksai.

— Klausykite, Nedai! Iš profesijos jūs esate banginių medžiotojas, jums ne kartą teko susiremti su dideliais jūros žinduoliais. Jums lengviau, negu kam kitam, patikėti, jog gali būti milžiniškas banginis. Kam jau kam, o jums šiuo atveju nederėtų būti tokiam mažatikiui!

— Jūs klystate, pone profesoriau,— atsakė Nedas.— Jei tamsuolis tiki, kad kažkokios pranašingos kometos raižo dangų, kad žemės rutulio gelmėse gyvena baisūs prieštvaniniai gyvūnai,— dėl to nėra ko stebėtis! Bet, kai tokias pasakas ima sekti astronomas ir geologas, darosi juokinga. Taip ir su banginių medžiotoju. Aš daug kartų medžiojau banginius, daug jų nusmeigiau žeberklu, daug nudobiau, tačiau, kad ir kokie dideli ir stiprūs būtų tie gyvūnai, nei savo uodega, nei iltimis jie negali pramušti metalu aptaisyto laivo.

— Betgi, Nedai, pasakojama, jog buvę atvejų, kada narvalo dantis kiaurai prakirsdavęs laivams šoną.

— Mediniams laivams taip gali būti!— atsakė kanadietis.— Beje, to aš nesu matęs. Ir, kol neišvysiu savo akimis, nepatikėsiu, kad banginiai, kašalotai ir vienaragiai galėtų pridaryti tokių eibių.

— Klausykite, Nedai. . .

— Atleiskite, profesoriau, atleiskite! Patikėsiu viskuo, kas jums patinka, tiktai ne tuo. Nebent milžiniškas aštuonkojis. . .

— Tai dar mažiau įtikima, Nedai! Aštuonkojis — minkštakūnis. Jau pats pavadinimas nusako jo kūno ypatybes. Nors turėtų ir penkis šimtus pėdų ilgio, aštuonkojis vis tiek bus gyvas bestuburis, taigi visiškai nepavojingas tokiems laivams, kaip „Škotija" ir „Abraomas Linkolnas". Laikas padėti į archyvą pasakėles apie visokių aštuonkojų ir kitų tokio pat galo siaubūnų žygdarbius!

— Vadinasi, pone gamtininke,— paklausė Nedas kiek ironiškai,— jūs esate įsitikinęs, kad tikrai esama milžiniško banginio? . .

— Taip, Nedai! Ir savo įsitikinimą remiu logišku faktų gretinimu. Aš tikiu, kad esama labai didelio žinduolio, priklau-

sančio, kaip ir banginiai, kašalotai arba delfinai, stuburinių potipiui ir turinčio nepaprastai stiprią kaulinę iltį.

— Hm!— numykė žeberklininkas, abejojamai linkčiodamas galvą.

— Įsidėmėkite, didžiai gerbiamas kanadieti,— kalbėjau aš,— jei toks gyvūnas tikrai yra, jei jis gyvena vandenyno gelmėse, vandens sluoksniuose per keletą mylių nuo jūros paviršiaus, jisai, be abejojimo, turi turėti nepaprastai didelės gyvybinės jėgos organizmą.

— O kam ta jėga jam?— paklausė Nedas.

— Ta jėga jam reikalinga, kad, gyvendamas vandenyno gelmėse, atlaikytų viršutinių vandens sluoksnių slėgimą.

— Tikrai?— tarė Nedas, žiūrėdamas į mane primerkta akim.

— Tikrai! Ir įrodymui galiu pateikti keletą skaitmenų.

— Ė-ė! Skaitmenys!— nepatikliai tarė Nedas.— Su skaitmenimis galima įrodyti ką tik nori!

— Prekybos sandėriuose, Nedai, bet ne matematikoje. Išklausykite mane. Vaizduokimės, kad trisdešimt dviejų pėdų aukščio vandens stulpo slėgis yra lygus vienai atmosferai. Iš tikrųjų vandens stulpo aukštis bus kiek mažesnis, nes jūros vanduo yra didesnio tankumo už gėlą. Taigi, kai jūs pasineriate į vandenį, Nedai, jūsų kūną slegia tiek atmosferų, kitaip sakant, tiek kilogramų į kiekvieną kvadratinį jūsų paviršiaus centimetrą, kiek vandens stulpų po trisdešimt dvi pėdas jus skiria nuo jūros paviršiaus. Taigi trijų šimtų dvidešimt pėdų gylyje slėgis bus dešimties atmosferų, trijų tūkstančių dviejų šimtų pėdų gylyje — šimto atmosferų, trisdešimt dviejų tūkstančių pėdų, tai yra, dviejų su puse mylios gylyje,— tūkstančio atmosferų. Trumpiau sakant, jei jums pavyktų nusileisti į tokį pasakišką vandenyno gylį, kiekvieną kvadratinį jūsų kūno centimetrą slėgtų tūkstantis kilogramų. O ar jūs žinote, gerbiamasis Nedai, kiek kvadratinių centimetrų turi jūsų kūno paviršius?

— Jokio supratimo neturiu, pone Aronaksai.

— Apie septyniolika tūkstančių.

— Argi?

— O kadangi atmosferos slėgis kiek viršija vieną kilogramą į kvadratinį centimetrą, tai septyniolika tūkstančių kvadratinių jūsų kūno centimetrų šiuo metu patiria septyniolika tūkstančių penkių šimtų šešiasdešimt aštuonių kilogramų slėgį!

— O aš jo nejaučiu.

— Jūs jo ir negalite jausti. Nuo šito milžiniško slėgimo jūsų kūnas nesusiploja tik dėl to, kad oras, esantis jūsų kūno viduje, turi tą patį slėgį. Taigi susidaro visiška pusiausvyra

tarp slėgio iš išorės ir slėgio iš vidaus, ir jie vienas kitą panaikina. Užtat jūs ir nejaučiate to slėgio. Bet vandenyje būva visai kitaip.

— A-a! Suprantu,— atsakė Nedas, atidžiai išklausęs.— Vanduo ne oras, jis slegia iš lauko, o į vidų nepatenka!

— Kaip tik taip, Nedai! Trisdešimt dviejų pėdų gylyje jūs jausite septyniolikos tūkstančių penkių šimtų šešiasdešimt aštuonių kilogramų slėgimą; trijų šimtų dvidešimt pėdų gylyje tas slėgimas padidės dešimt kartų, tai yra, bus lygus septyniasdešimt penkiems tūkstančiams šešiems šimtams aštuoniasdešimčiai kilogramų; pagaliau trisdešimt dviejų tūkstančių pėdų gylyje slėgis padidės tūkstantį kartų, tai yra, bus lygus septyniolikai milijonų penkiems šimtams šešiasdešimt aštuoniems tūkstančiams kilogramų; vaizdingai kalbant, jus suplotų geriau, kaip bet kuris hidraulinis presas!

— Kad tave velniai!— tarė Nedas.

— Taigi, gerbiamas žeberklininke, jei stuburinis kelių šimtų metrų ilgio ir stambių proporcijų gali gyventi tokioje gelmėje, vadinasi, milijonai kvadratinių centimetrų jo paviršiaus patiria daugelio milijardų kilogramų slėgį. Kokią raumenų jėgą turi turėti gyvūnas ir koks turi būti jo organizmo atsparumas, kad atlaikytų tokį slėgimą!

— Reikia manyti,— atsakė Nedas Lendas,— jog jis apkaltas aštuonių colių storio geležies lapais, kaip šarvuotosios fregatos!

— Sakykime, kad taip, Nedai. Ir pagalvokite, kiek žalos gali padaryti tokia masė, lekianti kaip greitasis traukinys ir atsimušusi į laivo šoną!

— Ta-a-ip... žinoma... gali atsitikti...— atsakinėjo kanadietis, priblokštas skaitmenų kalbos, bet vis dar nenorintis pasiduoti.

— Na, tai kaip, įsitikinote?

— Vienu daiktu jūs mane įtikinote, pone gamtininke, kad, jeigu jūrų gelmėse tikrai gyvena tokie padarai, reikia manyti, jie iš tiesų yra labai stiprūs, kaip jūs sakote.

— Bet jeigu jų nėra, atkaklusis žmogau, tai kuo jūs paaiškinsite atsitikimą su „Škotijos" garlaiviu?

— Ogi tuo...— tarė Nedas neryžtingai.

— Na, na, sakykite!

— Ogi tuo... kad visa tai yra melas!— tarė Nedas, nesąmoningai kartodamas žinomąjį Arago atsakymą.

Bet tas atsakymas tik rodė žeberklininko užsispyrimą ir daugiau nieko. Tą dieną aš jį palikau ramybėje. Atsitikimas su „Škotijos" garlaiviu nekėlė nė mažiausių abejonių. Skylė buvo tokia didelė, jog teko ją užtaisyti, ir aš nemanau, kad rei-

kėtų įtikimesnių įrodymų. Juk skylė negalėjo atsirasti pati savaime; o kadangi bet kurią prielaidą, kad povandeninį smūgį galėjo sukelti rifas ar kuris nors banginių medžioklės įtaisas, teko atmesti, ir visa tai beliko priskirti smogiamajam gyvūno organui.

Tokiu būdu, remdamasis ką tik išdėstytais samprotavimais, aš gyvūną priskyriau stuburinių potipiui, žinduolių klasei, banginių būriui. O dėl šeimos, dėl genties, rūšies, kuriai jis priskirtinas, tai paaiškės tik vėliau. Norint išspręsti šį klausimą, reikėtų išskrosti nežinomąją pabaisą, norint išskrosti, reikėtų ją sugauti,— norint sugauti, reikėtų ją nusmeigti žeberklu,— tai jau buvo Nedo Lendo darbas,— o norint nusmeigti žeberklu, reikėtų ją pamatyti,— o tai jau buvo visos įgulos darbas,— o norint pamatyti, reikėtų ją sutikti,— o čia jau buvo atsitiktinumo dalykas!

PENKTASIS SKYRIUS

AKLOS GAUDYNĖS

Iš pradžių „Abraomo Linkolno" kelionė ėjo be kokių nors ypatingų nuotykių. Tik kartą Nedas Lendas gavo progą parodyti nepaprastą savo įgudimą, dėl kurio jis nusipelnė visuotinės pagarbos.

Birželio mėnesio trisdešimtą dieną Folklendo salų platumoje fregata susitiko Amerikos banginių medžiotojų laivą „Monrou"; bet pasirodė, kad jame niekas nieko nebuvo girdėję apie narvalą. Banginių medžiotojų laivas, sužinojęs, kad „Abraomo Linkolno" laivu plaukia Nedas Lendas, paprašė jo pagalbos nusmeigti banginį, kurį jie buvo pastebėję šiuose vandenyse. Kapitonas Faragutas, norėdamas pamatyti, kaip darbuojasi Nedas Lendas, leido žeberklininkui nusikelti į „Monrou". Medžioklė mūsų kanadiečiui buvo sėkminga. Vietoj vieno banginio jis žeberklu nukirto du: vieną nudėjo iškart, suvaręs žeberklą į pačią širdį, antrąjį prisiėjo gaudyti keletą minučių.

Iš tikrųjų, nelaiduočiau už tokio gyvūno gyvybę, kuriam teko pažinti Nedo Lendo žeberklą!

Mes dideliu greičiu plaukėme pro Pietų Amerikos pietryčių krantą ir liepos 3 dieną, Mergaičių kyšulio platumoje, pagaliau atsidūrėme prie Magelano sąsiaurio žiočių. Bet kapitonas Faragutas nenorėjo plaukti tuo vingiuotu sąsiauriu ir pasuko Horno kyšulio linkui.

Įgula, visi kaip vienas, pritarė tokiam kapitono sprendimui. Ir tikrai, argi galėjai sutikti narvalą toje siauroje vandens juostoje? Daugumas matrosų buvo įsitikinę, jog pabaisa „per stora, kad įplauktų į tokį plyšį".

Liepos šeštą dieną, apie trečią valandą popiet, „Abraomas Linkolnas" aplenkė už penkiasdešimt mylių į pietus tą vienišą salą, tą uolą prie Pietų Amerikos smaigalio, kurią olandų jūrininkai gimtojo savo miesto garbei pavadino Horno kyšuliu. Aplenkę Horno kyšulį, mes pasukome į šiaurės vakarus, ir kitą rytą fregatos sraigtas jau varpė Ramiojo vandenyno vandenis.

„Gerai žiūrėkite! Gerai žiūrėkite!"— kalbėjo kits kitam „Abraomo Linkolno" matrosai.

Ir jie iš tikrųjų žiūrėjo įsmeigę akis. Dviejų tūkstančių dolerių dovana viliojo kiekvieną. Ir akys, ir žiūronai nė valandėlės neturėjo ramybės! Ir naktį, ir dieną akylai stebeilijosi į vandenyno paviršių; ir žmonės, sergantys niktalopija, turėjo dvigubai daugiau šansų gauti premiją, nes tamsoje jie puikiausiai matė.

Premija manęs neviliojo, bet aš su nė kiek ne mažesniu dėmesiu žvalgiau jūrą. Paskubomis pietaudavau, neramiai miegodavau. Ir, kepinamas baisaus karščio ir kiaurai merkiamas lietaus, stovėdavau ant denio. Čia ant bako, persisvėręs per laivo kraštą, čia ant škancų, atsirėmęs į turėklus, aš, įsmeigęs akis, žiūrėdavau į putotas bangų keteras, iki pat horizonto raibuliuojančias jūros platybėmis. Ir kiek kartų jaudinausi podraug su įgula, kai tik iš vandens kyštelėdavo juoda banginio nugara. Matrosai paknopstom puldavo į denį. Užgniaužusi kvapą, įtempusi regėjimą, visa įgula ieškojo gyvūno. Aš žiūrėjau taip pat, žiūrėjau, rizikuodamas sugadinti akis, apakti! Flegmatiškasis Konselis vis sakydavo:

— Ponas profesorius daug geriau matytų, jeigu mažiau vargintų akis!

Bet tuščias būdavo visas mūsų jaudinimasis! Kartais „Abraomas Linkolnas" laviruodamas priplaukdavo visai arti prie pastebėto gyvūno. Bet pasirodydavo, kad čia būta tik paprasto banginio arba kašaloto, kuris leisdavosi bėgti, išgirdęs klykiant iš galvos einančią laivo įgulą.

Oras buvo labai gražus. Kelionė vyko palankiomis sąlygomis, nors buvo lietų metas, kadangi Pietų pusrutulyje liepos

mėnuo atitinka mūsiškį sausį; jūra buvo rami, matomumas puikiausias.

Nedas Lendas vis žiūrėjo skeptiškai į mūsų rūpesčius. Jis demonstratyviai neidavo į denį laisvomis nuo sargybos valandomis. O juk nuostabus jo regos aiškumas galėjo duoti didžiausios naudos! Bet užsispyręs kanadietis aštuonias valandas iš dvylikos išsėdėdavo savo kajutėje prie knygų arba vartydavosi lovoje. Šimtus kartų jam prikaišiojau dėl tokio jo abejingumo.

— Et, pone profesoriau!— atsakydavo jis.— Jeigu tas padaras ir tikrai būtų, ar daug mes turime šansų jį pamatyti? Juk mes tą žvėrį vaikomės aklai, ar ne taip? Kalbama, kad tą išgarsėjusį gyvūną matę šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje? Tegu bus taip. Bet juk nuo to laiko praėjo du mėnesiai, o sprendžiant iš jūsų narvalo papročių, jis nemėgsta rūgti vienoje vietoje! Ir jūs patys sakote: „Turįs, esą, nepaprastai didelį plaukimo greitį!" O juk jūs geriau už mane žinote, pone profesoriau, kad gamta nieko nedaro be tikslo. Ir ji nebūtų davusi iš prigimties lėtam gyvūnui didelio greičio. O be to, jeigu mūsų gyvūno iš tiesų esama, jis jau atsidūrė toli nuo čia!

Tas viskas taip! Mes plaukėme mėginti laimės. Bet ką gi daugiau darysi? Galimybė sutikti narvalą vis mažėjo. Ir vis dėlto niekas neabejojo sėkme, ir nė vienas matrosas nebūtų kirtęs lažybų, kad gyvūno išvis nesama ir kad jis nebus greitai aptiktas.

Liepos dvidešimtąją mes antrą kartą perplaukėme Ožiaragio atogrąžą 105° ilgumoje, o to pat mėnesio dvidešimt septintąją ties šimtas dešimtuoju meridianu atsidūrėme kitapus pusiaujo. Nuo čia fregata pasuko vakarų linkui į centrinį Ramiojo vandenyno baseiną. Kapitonas Faragutas labai išmintingai nusprendė, kad narvalą greičiau bus galima aptikti giliųjų vandenų srityse, toli nuo žemynų ir didelių salų, prie kurių gyvūnas vengė artintis, matyt, todėl, kad „pakraščių vandenys jam per seklūs", kaip kad mums aiškino bocmanas.

Fregata praplaukė Paumotu, Markizų, Sandvičų salas, ties 132° ilgumos perkirto Vėžio atogrąžą ir pasuko į Kinų jūras.

Pagaliau mes atsidūrėme paskutiniųjų pabaisos žygių vietoje! Ir, reikia pasakyti, visas gyvenimas laive apmirė. Širdys visiems ėmė tankiau plakti, ir, žinoma, daugumui mūsų širdies susirgimai buvo užtikrinti. Visi be galo jaudinosi. Žmonės nevalgė, nemiegojo. Gal dvidešimt kartų per dieną kuri nors skaičiavimo klaida, kurio nors į kabestaną įsikorusio matroso akių apgaulė varydavo mus iš proto. Mūsų nervai buvo įtempti kaip styga, o tai galėjo sukelti greitą reakciją.

Ir reakcija netruko ateiti. Tris mėnesius — ištisus tris mėnesius, kada kiekviena diena virsta amžinybe,— „Abraomas Linkolnas" raižė šiaurinės Ramiojo vandenyno dalies jūras, sekiodamas pastebėtus banginius, staigiai kaitaliodamas kryptį, sukinėdamasis iš vieno halso į kitą, čia ūmai mažindamas greitį, čia paduodamas tiek garo, kad rizikuodavo sugadinti mašiną. Neliko neištirtas nė vienas jūros lopinėlis nuo Japonijos pakraščių ligi Amerikos krantų. Ir viskas veltui! Tušti buvo vandenyno vandenys! Nė padujų milžiniško narvalo, nė žymės kokios nors povandeninės salos ar plaukiojančio rifo, nė ženklo paskendusio laivo, klaidžiojančio čionykščiuose vandenyse, žodžiu, jokios fantastikos!

Prasidėjo reakcija. Nusiminimas atėmė ūpą, praskynė kelią netikėjimui. Jaudinimasis, kuris buvo apėmęs laivą, virto kitu jausmu: tai buvo viena trečioji gėdos, dvi trečiosios pykčio. „Likti kvailiais", vaikantis chimeros,— štai kas užvis labiausiai pykino jūreivius! Kupeta įrodymų, susikrovusi per visus metus, griuvo, ir kiekvienas skubėjo atsigriebti už tuščiai sugaištas miego ir poilsio valandas!

Su žmogui būdingu nepastovumu įgula puolė iš vieno kraštutinumo į kitą. Karščiausi ekspedicijos šalininkai, deja, virto pikčiausiais jos priešais. Smukimo nuotaika apėmė visą laivą, pradedant kubriku ir baigiant bendrąja kajute, ir, jei ne nuostabus kapitono Faraguto atkaklumas, fregata, be abejojimo, būtų atsigręžusi į pietus.

Tačiau bergždžiai kažko ieškoti nebuvo galima be galo. „Abraomo Linkolno" įgulai neteko kaltinti savęs pačios dėl nesėkmės, ji padarė viską, kas nuo jos parėjo. Dar niekada Amerikos laivyno matrosai nebuvo parodę tiek kantrybės ir uolumo. Jie buvo nekalti, kad ekspedicija nieko nelaimėjo. Beliko kuo greičiau grįžti į tėvynę.

Tokio pobūdžio pareiškimas buvo padarytas kapitonui. Kapitonas laikėsi savo nuomonės. Matrosai neslėpė savo nepasitenkinimo, ir drausmė laive pakriko. Aš nenoriu pasakyti, kad laive būtų prasidėjęs maištas, bet vis dėlto po ilgo priešinimosi kapitonas Faragutas, kaip kadaise Kolumbas, paprašė trijų dienų laiko. Jei per tas tris dienas pabaisa nebus surasta, tai vairininkas pasuks vairą į šoną, ir „Abraomas Linkolnas" atsigręš Europos jūrų linkui.

Tas pažadas buvo duotas lapkričio 2 dieną. Įgulos nuotaika ūmai pasitaisė. Su pakilusiu ūpu, įsmeigę akis, žmonės stebeilijo vandenyną. Kiekvienas norėjo paskutinį kartą pažvelgti į jūrą, vildamasis sėkmės! Žiūronai vėl buvo prispausti prie akių. Tai buvo paskutinis iškilmingas iššūkis milžinui narvalui,

ir pabaisa neturėjo priežasties nepaklusti reikalavimui „stoti į teismą"!

Praėjo dvi dienos. „Abraomas Linkolnas" plaukė mažu greičiu. Įgula prasimaniojo tūkstančius būdų, kaip atkreipti gyvūno dėmesį arba jį „išjudinti", jei jis būtų šiuose vandenyse. Didžiuliai gabalai lašinių, pririšti už virvių, vilkosi paskui laivą,— beje, didžiam ryklių pasitenkinimui! „Abraomas Linkolnas" gulė į dreifą, o valtys aplinkui jį zujo po jūrą, nepalikdamos be dėmesio jokio taškelio jos paviršiuje. Atėjo lapkričio ketvirtosios vakaras, o jūros gelmių paslaptis ir liko paslaptimi!

Lapkričio penktosios vidurdienį pasibaigė sutartas laikas. Sulig paskutiniu laikrodžio dūžiu kapitonas Faragutas, tesėdamas savo žodį, turėjo duoti įsakymą sukti į pietryčius ir palikti šiaurinę Ramiojo vandenyno dalį.

Fregata tada buvo ties 31°15' šiaurės platumos ir 136°42' rytų ilgumos. Japonijos krantai slinko pro mus arčiau negu už dviejų šimtų mylių pavėjinėje pusėje. Sutemo naktis. Išmušė aštuonias. Tamsūs debesys uždengė siaurą mėnulį, stojusį į pirmąjį savo ketvirtį. Nuo fregatos forštevenio į šalis skyrėsi nedidelės bangelės.

Aš stovėjau ant bako, atsirėmęs į štirborto turėklus. Konselis buvo šalia manęs ir tiesiai žiūrėjo į tolį. Matrosai, sulipę į vantus, stebėjo horizontą, kuris vis siaurėjo, didėjant tamsai. Karininkai, prisispaudę prie akių naktinius žiūronus, žvalgė vandenis, gožiamus apyvakario blandos. Kartais mėnulio spindulys, sušvitęs pro debesų progumą, žėrė sidabrinius atspindžius į tamsų vandenyno paviršių. Bet užeidavo debesys, ir sidabrinis takas gesdavo sutemose.

Žiūrėdamas į Konselį, aš nusprendžiau, kad jis pirmą kartą per visą laiką užsikrėtė bendra nuotaika. Bent jau man taip pasirodė. Galimas daiktas, kad pirmą kartą gyvenime jo nervai įsitempė nuo jį apėmusio smalsumo.

— Na, Konseli,— tariau aš,— paskutinį kartą pasitaiko proga uždirbti du tūkstančius dolerių!

— Jums leidus, pone profesoriau, pasakysiu,— prabilo Konselis,— kad aš niekada negalvojau apie tą premiją. Ir jeigu Jungtinių Valstijų vyriausybė būtų pažadėjusi ne du tūkstančius dolerių, o šimtą tūkstančių, ji nė cento nebūtų nustojusi!

— Tavo tiesa, Konseli. Kvaila išmonė! Ir mes lengvapėdiškai padarėme, įsivėlę į šį dalyką. Kiek laiko nuėjo perniek! Kiek tuščio nerimo! Juk jau prieš šešis mėnesius galėjome grįžti į Prancūziją. . .

— Į pono profesoriaus butuką,— įterpė Konselis,— į Paryžiaus muziejų! Ir aš jau būčiau suklasifikavęs visas pono profesoriaus rinkinių iškasenas! Pono profesoriaus atsivežtoji babirusa dabar būtų tupėjusi narvelyje Botanikos sode ir viliojusi smalsuolius iš visų sostinės kampų!

— Visa tai būtų buvę, Konseli! Ir įsivaizduoju, kaip visi juoksis iš mūsų!

— Kur jau čia!— ramiai atsakė Konselis.— Aš manau, kad juoksis iš pono profesoriaus. Nežinau, sakyti ar ne...

— Sakyk, Konseli.

— ...ir ponas profesorius apsijuokė.

— Susimildamas!

— Kai turi garbės būti mokslininku, kaip ponas profesorius, neverta leistis...

Konselis nebaigė savo komplimentų. Gūdžią tylą sudrumstė skardus šūktelėjimas. Tai buvo Nedo Lendo balsas.

Nedas Lendas šaukė:

— O-ho-ho! Mūsų laimikis pavėjinėje pusėje, mums prieš pat nosį!

ŠEŠTASIS SKYRIUS

VISU GARU

Visa įgula puolė prie žeberklininko: kapitonas, karininkai, matrosai, jungos, net mechanikai, palikę savo mašinas, net kūrikai, metę savo pakuras. Buvo duotas įsakymas sustabdyti laivą, ir fregata plaukė tik iš inercijos.

Naktis buvo tamsi; ir aš stebėjausi, kaip galėjo kanadietis, nors ir labai akylas būdamas, pamatyti ką nors tokioje tamsybėje. Mano širdis taip plakė, jog, regėjos, iššoks iš krūtinės.

Bet Nedas Lendas neapsiriko. Netrukus mes visi pamatėme daiktą, į kurį jis mums rodė.

Per du kabeltovus nuo „Abraomo Linkolno", už štirborto, jūra atrodė lyg būtų apšviesta iš vidaus. Tai nebuvo paprastas jūros švytėjimo reiškinys. Pabaisa, išplaukusi į paviršinius vandens sluoksnius, ilsėjosi per keletą tuazų[1] žemiau vandens ly-

[1] Tuazas — 1,949 metro.

gio, ir nuo jos sklido ta ryški nepaprasto stiprumo šviesa, kurią savo pranešimuose minėjo daugelis kapitonų. Kokios ypatingos galios turėjo būti šviečiantys gyvo organizmo organai, skleidžiantys tokią nuostabią pašvaistę! Švytulys turėjo didžiulio, pailgos formos, ovalo, kontūrus, jo centre, nelyginant fokuse, šviesa buvo ypatingai ryški, o arčiau, į kraštus silpnėjo.

— Juk čia tik švytinčių organizmų sambūris!— sušuko vienas karininkas.

— Jūs klystate, pone,— atsakiau griežtai.— Folados arba salpos niekada neišskiria tiek švytinčios medžiagos. Šita šviesa yra elektrinės kilmės... Bet tik žiūrėkite, žiūrėkite! Šviesa juda! Čia artinasi, čia tolsta. Dabar ji slenka į mus!

Denyje pakilo riksmas.

— Ramiai!— sukomandavo kapitonas Faragutas.— Vairą pavėjui! Atbuline eiga!

Visi puolė į savo vietas: kas prie vairo, kas į mašinų skyrių. Ir „Abraomas Linkolnas", sukdamasis kairiuoju šonu, išrietė pusratį.

— Vairą dešinėn! Pirmyn!— komandavo kapitonas Faragutas.

Fregata ėmė plaukti dideliu greičiu ir pradėjo tolintis nuo švytinčio taško.

Aš suklydau. Fregata norėjo tik atsitolinti, bet antgamtinis gyvūnas pradėjo ją vytis tokiu greitumu, kuris viršijo laivo greitį.

Mes užgniaužėme kvapą. Gal ne tiek iš baimės, kiek iš nustebimo stovėjome lyg nudiegti. Gyvūnas mus vijosi nelyginant žaisdamas. Jis apsuko ratą aplink laivą, plaukusį keturiolikos mazgų greičiu, apžėręs jį kaskadomis elektrinių spindulių, tartum šviečiančiomis dulkėmis, ir bemat atsidūrė už dviejų ar trijų mylių nuo mūsų, palikęs paskui save jūroje švytintį pėdsaką, panašų į dūmų kamuolius, kuriuos išmeta greitojo traukinio garvežys. Tik staiga iš už tamsaus horizonto, kur pabaisa atsitraukė, norėdama įsibėgėti, ji neapsakomu greitumu leidosi vytis „Abraomą Linkolną" ir, staiga sustojusi už dvidešimt pėdų nuo laivo, užgeso. Ne! Ji nepaniro į vandenį, antraip būtų tamsėjusi pamažu,— ji užgeso ūmai, lyg to šviesos srauto šaltinis būtų išsibaigęs. Ir tuoj pat pasirodė kitoje pusėje laivo, ar apėjusi jį aplinkui, ar šmurkštelėjusi pro jo apačią. Kas akimirką galėjo įvykti pražūtingas susidūrimas.

Fregatos manevrai mane stebino. Laivas gelbėjosi bėgdamas, o ne rengėsi pulti. Fregata turėjo persekioti jūros pabaisą, o dabar pabaisa persekiojo fregatą! Į tai aš atkreipiau kapitono

Faraguto dėmesį. Šią akimirką bejausmiame jo veide pasirodė didžiausias nustebimas.

— Pone Aronaksai,— atsakė jis,— aš nežinau, kokį baisų žvėrį esu sutikęs, ir nakties tamsoje nenoriu rizikuoti savo fregata. Ir kaip įsakysite pulti nepažįstamąjį gyvūną? Kaip nuo jo gintis? Palauksime, kol prašvis, tada pasikeisime vaidmenimis.

— Jūs, tur būt, jau neabejojate, kapitone, kad tikrai esama tokio reiškinio?

— Matote, pone, čia tikriausiai bus milžiniškas narvalas, be to, dar elektrinis narvalas!

— Ko gero,— tariau aš,— jis toks pat pavojingas, kaip gimnotas arba elektrinė raja.

— Na, o jei tas žvėris dar turi ir elektrinius organus, tai iš tikrųjų jis yra baisiausias iš visų gyvūnų, kuriuos tik kada nors sutvėrė kūrėjo ranka!— atsakė kapitonas.— Todėl, pone, aš imuosi visų atsargumo priemonių.

Fregatos įgula visą naktį buvo ant kojų. Niekas nesumerkė akių. „Abraomas Linkolnas", neįstengdamas lenktyniauti su jūros gyvūnu, sumažino greitį ir toliau plaukė pamažu. Mėgdžiodamas fregatą, narvalas tingiai suposi ant bangų ir, rodos, neturėjo noro trauktis iš mūšio lauko.

Apie vidurnaktį jis vis dėlto išnyko, arba, tikriau sakant, „užgeso" kaip milžiniškas jonvabalis. Ar tik gyvūnas nepaniro į jūros gelmes? Mes nedrįsome to tikėtis. Baigiantis pirmai valandai nakties, pasigirdo spengus švilpimas. Rodėsi, kad kažkur netoliese, išsiveržęs iš vandenyno gelmių, pradėjo trykšti didžiulis fontanas.

Kapitonas Faragutas, Nedas Lendas ir aš tuo tarpu stovėjome ant juto ir smalsiai žiūrėjome į nakties tamsą.

— O ar dažnai jums, Nedai Lendai, tekdavo girdėti, kaip banginiai švirkščia vandenį?— paklausė kapitonas.

— Dažnokai, pone! Bet nė karto nepavyko sutikti tokio banginio, į kurį vien tik metus akį, susižerčiau į kišenę du tūkstančius dolerių.

— Iš tikrųjų jūs vertas premijos. Na, o dabar pasakykite man, kai banginis švirkščia vandenį pro nosių šnirpšles, ar būna toks šnypščiantis švilpimas?

— Visiškai toks pat! Tik daug garsesnis. Apsirikimo čia negali būti. Aišku, kad prie mūsų pristojo banginis, kuris veisiasi čionykščiuose vandenyse. Jums leidus, pone,— pridūrė žeberklininkas,— švintant aš jam tarsiu porą malonių žodelių!

— Jeigu jis teiksis jūsų išklausyti, misteri Lendai,— tariau bent kiek abejodamas.

— Kai prisiartinsiu prie jo per keturis žeberklo ilgius,— atrėžė kanadietis,— tai teks išklausyti!

— Bet juk tam reikalui aš turiu jums duoti velbotą?— paklausė kapitonas.

— Savaime suprantama.

— Ir rizikuoti irkluotojų gyvybe?

— Ir mano paties!— ramiai tarė žeberklininkas.

Apie antrą valandą nakties, pavėjui, už penkių mylių nuo „Abraomo Linkolno", vėl pasirodė šviečiantis daiktas, toks pat ryškus, kaip pirma. Nors buvo ne visai arti, nors šniokštė vėjas ir jūra, aiškiai galėjai girdėti, kaip garsiai pliaukši gyvūno uodega ir kaip jis dusulingai šnopuoja. Rodėsi, kad oras, visai kaip garas dviejų tūkstančių arklio jėgų mašinos cilindruose, įsiveržė į šio jūros milžino plaučius, kai jis, išplaukęs į vandenyno paviršių, atsikvėpė.

„Na,— pagalvojau aš,— geras banginis, kuris savo jėga gali lygintis su visu pulku kavalerijos!"

Ligi pat aušros visi budėjome ir ruošėmės kautynėms. Banginių gaudomieji tinklai buvo išdėlioti palei laivo kraštus. Kapitono padėjėjas įsakė paruošti mušketonus, išmetančius harpūną visos mylios nuotoliu, ir laikyti šautuvus, užtaisytus sprogstamosiomis kulkomis, negyvai nudobiančiomis net pačius didžiausius gyvūnus. Nedas Lendas pasitenkino vien išgalandęs savo žeberklą — mirštamą ginklą jo rankose.

Šeštą valandą pradėjo brėkšti; ir sulig pirmaisiais rytmetinės aušros spinduliais išnyko elektrinis narvalo švytėjimas. Septintą valandą beveik visai išaušo, bet tirštas ryto rūkas uždengė horizontą, ir pro pačius geriausius žiūronus nieko negalėjai įžvelgti. Galima įsivaizduoti, koks buvo mūsų nusivylimas ir pyktis!

Aš įsikoriau į bizanstiebį. Keletas karininkų sulipo į marso aikšteles.

Aštuntą valandą ryto kamuoliai viršto rūko pradėjo slinkti bangomis ir pamažu kilti aukštyn. Horizontas ėmė platėti ir giedrėti.

Staiga, kaip ir vakar, pasigirdo Nedo Lendo balsas.

— Žiūrėkite! Tas daiktas pasirodė kairėje pusėje laivo, už vairagalio!— sušuko žeberklininkas.

Visų žvilgsniai pakrypo rodoma linkme.

Ten, už pusantros mylios nuo fregatos, buvo matyti kažkoks ilgas tamsus kūnas, maždaug per metrą iškilęs iš vandens. Bangos putojo nuo smarkių jo uodegos smūgių. Niekados dar

nebuvo tekę matyti, kad uodegos pelekas plaktų bangas tokia jėga! Akinamai baltas šviesos pėdsakas, brėždamas lanką, rodė gyvūno kelią.

Fregata prisiartino prie banginio. Aš ėmiau įdėmiai jį apžiūrinėti. „Šanonas" ir „Helvecija" truputį perdėjo jo matmenis. Mano akimis, gyvūnas turėjo ne daugiau kaip du šimtus penkiasdešimt pėdų ilgio. Na, o dėl jo storio, tai jį buvo sunku nustatyti; vis dėlto susidariau įspūdį, kad visais trimis matavimais gyvūnas buvo nuostabiai proporcingas.

Tuo tarpu, kai stebėjau tą keistąjį tvarinį, iš jo šnirpšlių ištryško du stulpai vandens, kurie keturiasdešimties metrų aukštyje sklaidėsi sidabriniais purslais. Dabar turėjau apytikrį vaizdą, kaip kvėpuoja narvalas. Aš priėjau išvados, kad gyvūnas priklauso stuburinių potipiui, žinduolių klasei, banginių būriui, o kokiai šeimai... O to aš dar nenusprendžiau. Į būrį banginių įeina banginiai, kašalotai ir delfinai; prie pastarųjų priskiriami ir narvalai. Kiekviena šeima dalijama dar į gentis, gentys — į rūšis, rūšys... Aš paskubom negalėjau nustatyti, kuriai genčiai ir rūšiai priskirtinas šis gyvūnas, bet neabejojau, kad tą klasifikacijos spragą užtaisysiu padedamas dangaus ir kapitono Faraguto.

Įgula nekantraudama laukė vadovybės įsakymo. Kapitonas kurį laiką atidžiai stebėjo gyvūną, paskui liepė pašaukti vyresnįjį mechaniką. Šis atėjo.

— Ar yra garo?— paklausė kapitonas.

— Su kaupu!— atsakė mechanikas.

— Gerai! Pakelti slėgimą! Leisti visu greičiu!

Triskart „valio" palydėjo šį įsakymą. Išmušė kautynių valanda. Po kelių sekundžių iš dviejų fregatos kaminų ėmė ristis kamuoliai juodų dūmų, denis virpėjo nuo kunkuliuojančio garo katiluose, veikiančiuose aukštu slėgimu.

Didžiulis sraigtas ėmė suktis, ir „Abraomas Linkolnas" visu greičiu metėsi gyvūno link. Gyvūnas prisileido laivą per pusę kabeltovo. Paskui ėmė plaukti neskubėdamas, laikydamasis atsargaus nuotolio.

Šios gaudynės truko gal tris ketvirčius valandos, bet fregata neišlošė nė dviejų tuazų. Buvo aiškiai matyti, kad tokiu greitumu gyvūno nepavysi.

Kapitonas Faragutas iš pykčio gniaužė tankią savo barzdą.

— Nedai Lendai!— riktelėjo jis.

Kanadietis priėjo.

— Na, misteri Lendai,— tarė kapitonas,— ar ne metas nuleisti valtį?

— Teks lukteleti, pone,— atsakė Nedas Lendas.— Kol tas padaras nepanorės pasiduoti pats, jo nepaimsi!

— Tai ką daryti?

— Pakelti garo slėgimą, jeigu tai galima, pone. O aš, jums leidus, užlipsiu ant bušprito ir, kai tik prisiartinsime, smogsiu tam padarui žeberklu.

— Eikite, Nedai,— atsakė kapitonas Faragutas.— Pakelti garo slėgimą!— sukomandavo jis mechanikams.

Nedas Lendas atsistojo savo poste. Suūžė pakuros, ir sraigtas ėmė suktis keturiasdešimt tris kartus per minutę; garas kamuoliais ėmė veržtis pro vožtuvus. Įmestas į vandenį lagas parodė, kad „Abraomas Linkolnas" plaukia aštuoniolika su puse mylios per valandą.

Bet ir prakeiktas gyvūnas nėrė aštuoniolika su puse mylios per valandą!

Visą valandą fregata plaukė tokiu greitumu, nelaimėdama nė vieno tuazo! Koks tatai buvo pažeminimas vienam iš greičiausių Amerikos laivyno laivų! Įgula stačiai siuto. Matrosai keikė jūros pabaisą, bet jai kad bent kas! Kapitonas Faragutas jau nebegniaužė savo barzdos, o kramtė ją.

Vėl buvo pašauktas vyresnysis mechanikas.

— Ar slėgimas pakeltas ligi paskutinės ribos?— paklausė kapitonas.

— Taip, kapitone,— atsakė šis.

— Kiek atmosferų?..

— Šešios su puse.

— Kelkite ligi dešimties.

Įsakymas tikrai amerikoniškas. Kurios nors privačios kompanijos Misisipėje garlaivio kapitonas, pasišovęs pralenkti „konkurentą", nebūtų galėjęs padaryti geriau!

— Konseli,— tariau ištikimajam savo tarnui,— mes, rodos, išlėksime į orą!

— Kaip malonės ponas profesorius,— atsakė Konselis.

Prisipažinsiu, kapitono drąsa glostė man širdį.

Saugiklių vožtuvai buvo užspausti. Vėl anglys pradėjo žirti ant ardelių. Ventiliatoriai varė orą į pakuras. „Abraomas Linkolnas" pasispyrė į priekį. Stiebai ėmė drebėti iki pat stepsų, ir sūkuriai dūmų vos galėjo prasiveržti pro siauras kaminų angas.

Antrukart įmetė lagą.

— Koks greitis?— paklausė kapitonas Faragutas.

— Devyniolika ir trys dešimtosios mylios, kapitone.

— Pakelti slėgimą!

Vyresnysis mechanikas paklausė įsakymo. Manometras rodė 10 atmosferų. Bet ir pabaisa nėrė „visu garu", be ypatingų pastangų darydama po devyniolika ir tris dešimtąsias mylios per valandą.

Tai bent lenktynės! Negaliu apsakyti savo jaudinimosi. Virpėjo visi mano būtybės nervai! Nedas Lendas stovėjo savo poste su žeberklu rankoje. Kelis kartus gyvūnas prisileido fregatą visai arti.

— Prisivejam, prisivejam!— šaukė kanadietis.

Bet tuo akimoju, kai jis jau taikėsi mesti žeberklą, gyvūnas davėsi pirmyn, jo greitis pasiekė ne mažiau kaip trisdešimt mylių per valandą. Tuo metu, kai mes plaukėme maksimaliu greičiu, gyvūnas, sakytum tyčiodamasis iš mūsų, apsuko aplink mus didžiulį ratą! Visi surikome iš įtūžio.

Vidurdienį nuo gyvūno mus skyrė toks pat atstumas, kaip ir aštuntą valandą ryto.

Kapitonas Faragutas nusprendė pagaliau imtis griežtesnių priemonių.

— Aha!— tarė jis.— Nuo „Abraomo Linkolno" gyvūnas mėgina pasprukti! Pažiūrėsime, ar jis paspruks nuo konusinių bombų! Bocmane! Vyrus prie priešakinės patrankos!

Patranka ant laivo bako beregint buvo užtaisyta ir nutaikyta. Driokstelėjo šūvis, bet sviedinys pralėkė keliomis pėdomis aukščiau gyvūno, kurį dabar nuo fregatos skyrė pusmylis.

— Duokite taiklesnį vyrą!— įsakė kapitonas.— Penki šimtai dolerių tam, kuris pašaus šitą pragaro išperą!

Senas kanonierius su žila barzda — aš kaip dabar matau ramų jo žvilgsnį ir bebaimį veidą — priėjo prie patrankos, gerai ją nutaisė ir ilgai taikė.

Dar nespėjus nuaidėti šūviui, pasigirdo daugiabalsis „valio"!

Sviedinys kliudė taikinį. Bet nuostabus daiktas! Nučiuožęs kyšančia iš vandens gyvūno nugara, sviedinys porą mylių palėkėjo tolyn ir įkrito į jūrą.

— Kad tave kur galas!— sušuko įpykęs senis kanonierius.— Tikriausiai šita gyvatė turi šešių colių geležinius šarvus!

— Prakeikimas!— riktelėjo kapitonas Faragutas.

Vėl prasidėjo gaudynės, ir kapitonas, palinkęs į mane, tarė:

— Aš šitą žvėrį vysiuos, kol fregata išlėks į orą!

— Teisingai darysite,— atsakiau aš.

Buvo galima tikėtis, kad gyvūnas pristos, neatlaikęs lenktynių su garo mašina. Bet kur tau! Slinko valandos, o jis nerodė nė mažiausių nuovargio ženklų.

„Abraomo Linkolno" garbei reikia pasakyti, kad žvėrį jis vaikėsi su negirdėtu atkaklumu. Aš manau, kad per tą nelemtą lapkričio šeštąją jis sukorė ne mažiau. kaip penkis šimtus kilometrų! Bet atėjo naktis, ir tamsa apgaubė banguojantį vandenyną.

Tą valandėlę man atrodė, kad mūsų ekspedicija pasibaigė ir kad mes niekad nepamatysime šito fantastiško gyvūno. Aš klydau.

Dešimtą valandą penkiasdešimt minučių vakaro ir vėl už trijų mylių nuo fregatos pavėjinėje pusėje blykstelėjo elektros šviesa — tokia pat ryški, skaisti, kaip ir praeitą naktį.

Narvalas gulėjo nejudėdamas. Gali būti, per dieną pavargęs, jis miegojo, supdamasis ant bangų? Kapitonas Faragutas nusprendė pasinaudoti patogia proga.

Jis davė reikalingus įsakymus. „Abraomas Linkolnas" plaukė mažu greičiu, vengdamas pabudinti savo priešininką. Atvirame vandenyne aptikti miegantį banginį ne tokia jau didelė retenybė, ir pačiam Nedui Lendui buvo tekę perverti žeberklu ne vieną jų kaip tik bemiegantį. Kanadietis vėl atsistojo savo vietoje ant bušprito.

Fregata tyliai prisiartino per du kabeltovus prie gyvūno. Dabar mašina buvo sustabdyta, ir laivas plaukė iš inercijos. Įsigalėjo tyla. Visi užgniaužė kvapą. Mes buvome tik per šimtą pėdų nuo žiburiuojančio ploto. Šviesos stiprumas dar labiau padidėjo ir tiesiog žilpino akis.

Aš stovėjau ant bako, atsirėmęs į bortą, ir mačiau, kaip apačioje, ant bušprito, Nedas Lendas, viena ranka įsikibęs į martinštagą, kita laikė iškėlęs baisų savo įnagį. Vos dvidešimt pėdų jį beskyrė nuo gyvūno.

Staiga Nedas Lendas plačiai užsimojo, ir žeberklas išlėkė į orą. Pasigirdo skambesys, lyg kas būtų sudavęs į metalinį daiktą.

Elektros šviesa beregint pranyko, ir du milžiniški stulpai vandens siūbtelėjo ant fregatos denio, versdami iš kojų žmones, laužydami falšbortus.

Pasigirdo baisus braškėjimas, ir, nespėjęs įsitverti turėklų, aš per juos išlėkiau į jūrą.

NEŽINOMOS RŪŠIES BANGINIS

Netikėtai įkritęs į vandenį, aš prisitrenkiau, bet sąmonės nepraradau.

Ūmai mane nutraukė į kokių dvidešimties pėdų gylį. Aš gerai plaukiu ir, nors nemaniau varžytis su tokiais plaukikais, kaip Baironas ir Edgaras Po, atsidūręs vandeny, nepamečiau galvos. Grybštelėjęs keletą gerų sieksnių, iškilau į vandenyno paviršių.

Aš žvalgiausi, kur galėtų būti fregata. Ar iš jos pastebėjo, kad manęs nėra? Gal „Abraomą Linkolną" pasuko kitu halsu? Ar kapitonas Faragutas susiprotėjo pasiųsti valtį ieškoti manęs? Ar begaliu turėti kokios vilties išsigelbėti?

Aplinkui buvo juoda tamsa. Aš vos galėjau tolumoje įžiūrėti kažkokią juodą masę, kuri, spėjant iš pamažu blėstančių žiburių, tolinosi į rytus. Tai buvo fregata. Aš žuvęs.

— Gelbėkite! Gelbėkite!— surikau, iš visų jėgų stengdamasis plaukti paskui „Abraomą Linkolną".

Drabužiai mane varžė. Permirkę jie lipo prie kūno, trukdydami judėti. Aš pradėjau grimzti! Aš dusau!..

— Gelbėkite!

Aš surikau paskutinį kartą. Į burną šliūkštelėjo vanduo. Aš kiek įmanydamas ėmiau kabintis rankomis ir kojomis, bet mane traukė į bedugnę...

Staiga tvirta kažkieno ranka mane sugriebė už apykaklės ir kilstelėjusi ištraukė į vandens paviršių. Ir aš išgirdau, taip, tikrai išgirdau, kaip kažkas prie pat mano ausies pasakė:

— Jei ponas teiksis atsiremti man į petį, tai jam bus lengviau plaukti.

Aš sugriebiau ištikimajam Konseliui už rankos.

— Čia tu!— sušukau.— Tu!

— Aš,— atsakė Konselis,— ir visiškai esu pono profesoriaus paslaugoms.

— Tu sykiu su manim įkritai į vandenį?

— Ne. Bet, tarnaudamas ponui profesoriui, aš nusekiau paskui jį.

Ir toks poelgis jam atrodė visai natūralus!

— O fregata?

— Fregata!— atsakė Konselis, guldamasis aukštielninkas.— Nepatarčiau ponui profesoriui dėti į ją vilčių!

— Ką tu sakai?

— O tai, kad tuo metu, kai šokau į jūrą, budintysis sušuko: „Varomasis sraigtas sulaužytas!"

— Sulaužytas?

— Taip! Pabaisa numušė jį savo iltimi. Manau, jog „Abraomą Linkolną" bus ištikusi nelabai didelė avarija. Bet mums tai apverktina istorija. Fregata liko nevaldoma!

— Vadinasi, mes žuvę!

— Visko gali būti,— ramiai atsakė Konselis.— Beje, kelias valandas mes dar laikysimės; o per kelias valandas daug kas gali atsitikti!

Konselio šaltakraujiškumas ir didelis ramumas man suteikė drąsos. Aš plaukiau kiek tik nešė jėgos; bet primirkę drabužiai mane gniuždė kaip švininiai šarvai, ir aš vos-ne-vos laikiausi ant vandens. Konselis tai pastebėjo.

— Gal ponas leis perrėžti jam drabužius?— paklausė jis.

Ištraukęs peilį, Konselis perpiovė mano drabužius nuo viršaus iki apačios, ir, kol jį prilaikiau ant vandens, jis juos nutraukė nuo manęs.

Aš savo ruožtu tokią pat paslaugą padariau Konseliui. Ir mudu šalia kits kito tęsėm savo „jūros kelionę".

Ir vis dėlto mudviejų padėties baisumas nesumažėjo. Mūsų dingimo tikriausiai niekas nebus pastebėjęs. O jei ir pastebėjo, fregata, netekusi sraigto, vis tiek negalėjo plaukti prieš vėją mūsų ieškoti. Nebent tik valtį būtų atsiuntusi.

Konselis šaltakraujiškai svarstė visas mūsų išsigelbėjimo galimybes ir sudarė veiksmų planą. Nuostabaus būdo žmogus! Šitas flegmatiškas vyrukas čia jautėsi visai kaip namie!

Taigi vienintelė viltis — „Abraomo Linkolno" valtis. Vadinasi, mudu turėjome kiek galint ilgiau išsilaikyti ant vandens.

Tausodami jėgas, mes nutarėme šitaip daryti: tuo tarpu, kai vienas mudviejų, sukryžiavęs rankas ir ištiesęs kojas, ilsėsis, gulėdamas aukštielninkas, antrasis plauks, pirma savęs stumdamas poilsiaujantįjį. Mudu vadavome vienas kitą kas dešimt minučių. Šitaip keisdamiesi, tikėjomės išsilaikyti ant vandens keletą valandų, o gal net iki aušros! Menkutė vilties kibirkštėlė! Bet žmogus taip jau sutvertas, kad niekada nepraranda vilties. O mudu juk buvome dviese!

Jei aš, nors tatai atrodo labai paradoksiška, ir būčiau praradęs bet kurias iliuzijas, jei silpnybės valandą ir būčiau norėjęs pasiduoti be kovos — vis dėlto nebūčiau galėjęs to padaryti!

Fregata su narvalu susitiko apie 11 valandą vakaro. Vadinasi, iki aušros dar reikėjo laukti beveik aštuonias valandas.

Uždavinys, šitaip pasivaduojant, visiškai įmanomas. Jūra buvo rami, plaukėme bemaž nepavargdami. Retkarčiais aš vis stebeilijausi į juodą tamsą, kurioje, mosuojant rankomis, blykčiojo fosforinės vandens švieselės. Aš žiūrėjau į žaižaruojančias bangas, kurios, duždamos į mūsų rankas, sklaidėsi plačiame vandens plote, išmargintame švininių žybsnių. Mes plaukėme tartum gyvsidabrio jūroje.

Apie pirmą valandą nakties staiga pajutau nepaprastą nuovargį. Rankas ir kojas traukė mėšlungis. Konselis turėjo mane palaikyti, ir mūsų išgelbėjimu dabar teko rūpintis jam vienam. Netrukus išgirdau, kaip jis ėmė nelygiai ir sunkiai kvėpuoti. Konselis duso, ir aš supratau, kad ilgai jis neištvers.

— Palik mane! Palik!— įkalbinėjau jį.

— Palikti poną profesorių! Nė už kažin ką!— atsakė jis.— Aš tikiuosi nuskęsti pirmas.

Tuo tarpu mėnulis pažvelgė pro juodą debesį, kurį vėjas varė į pietus. Vandenyno paviršius ėmė ribėti prieš mėnulį. Ši išganingoji šviesa mums teikė jėgų. Aš pakėliau galvą, apžvelgiau horizontą. Tolumoje, už penkių mylių nuo mūsų, dunksojo tamsus fregatos siluetas. Bet nė vienos valties aplinkui! Aš norėjau šūktelėti. Bet argi išgirs kas nors mano balsą per šitokį nuotolį! Be to, aš dar negalėjau pajudinti sutinusių lūpų. Konselis sukaupė jėgas ir šūktelėjo:

— Gelbėkite! Gelbėkite!

Valandėlę stabtelėję, mudu klausėmės. Kas čia? Gal spengia ausyse nuo galvon plūstančio kraujo? O gal man tik taip pasirodė, kad į Konselio šauksmą kažkas atsakė šauksmu?

— Tu girdėjai?— kuštelėjau aš.

— Girdėjau!

Konselis vėl šūktelėjo kiek nešė gerklė.

Apsirikti negalėjome! Žmogaus balsas atsakė į Konselio šauksmą! Bet ar tas balsas buvo tokio pat nelaimingo, kaip ir mudu, išmesto į vandenyno platybes, tokios pat laivo katastrofos aukos? O gal kas mudviem signalizuoja iš valties, nematomos nakties tamsoje?

Konselis, sukaupęs paskutines jėgas ir atsirėmęs į mėšlungio sutrauktą mano petį, ligi pusės iškilo iš vandens, bet tuoj vėl bejėgiškai dribo paslikas.

— Ką tu matei?

— Aš mačiau,— sukuždėjo jis,— aš mačiau... verčiau patylėkime... pataupykime jėgas!

Ką gi jis pamatė? Ir staiga pirmąkart pagalvojau apie jūros pabaisą. Ar tik jis nebus išvydęs tą jūros pabaisą!.. Na, o iš kur tas žmogaus balsas?

Seniai praėjo tie laikai, kada pranašas Jona buvo susiradęs prieglobstį banginio viduriuose!

Dėdamas paskutines jėgas, Konselis mane stūmė pirma savęs. Protarpiais jis kilstelėdavo galvą ir, žvelgdamas į tolumą, šaukė. Į jo šauksmą atsiliepdavo balsas, kuris darėsi vis aiškesnis, lyg jis būtų artėjęs į mus.

Bet aš vis menkiau begalėjau girdėti. Mano jėgos baigėsi, pirštai stingo, petys darėsi nebepatikima atrama, aš nevaliojau sučiaupti mėšlungio surakintos burnos. Aš rijau sūrų vandenį. Šaltis smelkėsi iki pat kaulų. Aš paskutinį kartą kilstelėjau galvą ir pradėjau grimzti...

Ir tuo tarpu aš atsitrenkiau į kažkokį kietą daiktą. Aš ant jo užsilaikiau. Pajutau, kad mane kelia į vandens paviršių, kad kvėpuoti darosi lengviau... aš netekau sąmonės...

Matyti, aš greitai atsigavau dėl to, kad visas mano kūnas buvo energingai trinamas. Atmerkiau akis...

— Konseli!— sušnibždėjau.

— Ar ponas teikėtės mane pašaukti?— atsiliepė Konselis.

Ir nusileidžiančio mėnulio šviesoje greta manęs šmėkštelėjo dar kitas veidas, kurį bemat pažinau.

— Nedas!— sušukau aš.

— Tas pats, pone! Kaip matote, vis dar vaikausi premiją!— atsakė kanadietis.

— Ar ir jus išmetė į vandenį, kai buvo sukrėsta fregata?

— Taigi! Bet man labiau pasisekė už jus. Aš beveik tiesiai užlėkiau ant plaukiojančios salelės.

— Ant salelės?

— Tikriau sakant, raitas užsėdau milžiniškam narvalui ant nugaros!

— Aš jūsų nesuprantu, Nedai,— tariau jam.

— Matote, aš tuoj sumojau, kodėl mano žeberklas negalėjo pramušti pabaisai odos, o tik nučiuožė jos paviršiumi.

— O kodėl, Nedai? Kodėl?

— O todėl, kad tas gyvūnas, pone profesoriau, apsikaustęs plieno šarvais!

Staiga man grįžo gebėjimas galvoti, atgijo atmintis, aš atsitokėjau.

Kanadiečio žodžiai galutinai mane išblaivė. Kiek atsigaivelėjęs nuo smūgio, aš užsiropščiau tai nepažeidžiamai būtybei ar daiktui ant nugaros. Pamėginau stuktelti jam koja. Kūnas, be jokio abejojimo, buvo kietas, stamantrus, nepanašus į minkštą didelių jūros žinduolių kūno masę!

Bet tai galėjo būti kaulinis šarvas, panašus į vientisą prieštvaninių gyvulių kiaušo dangą. O jei taip, tai man būtų tekę

šitą pabaisą priskirti prieštvaninių šliužų, vėžlių arba krokodilų tipo grupei.

Bet ne! Blizganti juoda nugara, ant kurios stovėjau, buvo glotni, nusvidinta, o ne sudaryta iš žvynų. Sudavus ji skambėjo kaip metalas ir, kas užvis nuostabiausia, buvo sukniedyta iš geležies lapų.

Neliko jokios abejonės! Tai, kas buvo laikoma gyvūnu, pabaisa, nepaprastu gamtos reiškiniu, iš vėžių išmušusiu visą mokslo pasaulį, jaudinusiu abiejų pusrutulių jūrininkus, pasirodė esama dar nuostabesnio reiškinio, būtent: žmogaus rankų tvarinio!

Jei man būtų reikėję nustatyti, jog esama kuo fantastiškiausio, pusiau mitinio gyvūno, aš nebūčiau taip nustebęs. Tai, kad gamta daro stebuklus, visiems yra žinoma, bet savo akimis pamatyti kažką nepaprasta, antgamtiška ir dar sukurta žmogaus genijaus,— čia jau yra ko susimąstyti!

Tačiau ilgai galvoti nebuvo kada. Mes gulėjome ant neregėto povandeninio laivo, panašaus, kiek galėjau spręsti, į didelę plieninę žuvį. Nedas Lendas šiuo reikalu jau buvo susidaręs savo nuomonę. Mudviem su Konseliu beliko tik pritarti jam.

— Jei čia iš tikrųjų laivas,— tariau aš,— tai turėtų būti ir mašinos, kurios jį varo, ir įgula, kuri jį valdo.

— Taip atrodytų!— atsakė žeberklininkas.— Bet štai jau bus trys valandos, kaip aš kvanksau ant šitos plaukiojančios salelės, o nepastebėjau jokių gyvybės ženklų.

— Tai argi šis laivas plaukia?

— Ne, pone Aronaksai! Siūbuoja sau ant bangų, o iš vietos nesijudina.

— Na, kas jau kas, o mes tai žinome, koks šio laivo greitis! Norint pasiekti tokią spartą, reikalingos mašinos, o toms mašinoms valdyti reikalingi mechanikai, iš to darau išvadą, jog mes išgelbėti!

— Hm!— abejodamas numykė Nedas.

Tuo tarpu, lyg patvirtindamas mano žodžius, šito fantastinio laivo užpakalyje pasigirdo kažkoks šnypštimas. Matyti, ėmė suktis varomojo sraigto mentės, ir laivas pajudėjo. Mes vos spėjome įsikibti į nedidelį pakilumą priekinėje dalyje, išsikišusį iš vandens gal per kokius aštuoniasdešimt centimetrų. Laimė, laivas plaukė vidutiniu greičiu.

— Kol šita plūdė laikosi paviršiuje,— bambėjo Nedas Lendas,— aš negaliu prieštarauti. Bet jei toptelėtų jai galvon fantazija murktelėti gilyn, tai už savo kailį neduočiau nė dviejų dolerių!

Kanadietis ir tiek kažin ar būtų už jį davęs. Reikėjo neatidėliojant pradėti derybas su žmonėmis, užsidariusiais šitame plaukiojančiame mechanizme. Aš ėmiau grabinėti paviršių, ieškodamas kokio nors liuko, angos, kokių nors „žiočių", kalbant technikos kalba; bet kniedžių eilės, standžiai užpleišytos plieninių lapų pakraščiais, niekur nebuvo palikusios jokios tuščios vietos.

Mėnulis nusileido už horizonto, ir mes atsidūrėme visiškoje tamsoje. Reikėjo laukti aušros, norint rasti kelią į povandeninio laivo vidų.

Taigi mūsų likimas visiškai parėjo nuo laivą valdančių paslaptingų vairininkų užgaidos! Dingtelės jiems galvon nerti po vandeniu, ir mes žuvę! Priešingu atveju aš neabejojau, kad man pavyks su jais susižinoti. Ir iš tikrųjų, jei tik jie deguonies nesigamina cheminiu būdu, tai jiems retkarčiais vis tenka iškilti į vandenyno paviršių papildyti gryno oro išteklių. Vadinasi, turėjo būti kažkokia anga, pro kurią oras įeina į laivo vidų.

Tuščios buvo viltys laukti pagalbos iš kapitono Faraguto! Mes plaukėme į vakarus vidutiniu greičiu, ne daugiau, man rodos, kaip dvylika mylių per valandą. Sraigto mentės skvarbė vandenį matematiniu tolydumu, protarpiais ištėkšdamos į orą pluoštus fosforescuojančių vandens purslų.

Bet apie ketvirtą valandą ryto plaukimo greitis padidėjo. Mes vos-ne-vos laikėmės ant glotniai nusvidinto laivo, kuris svaiginamai skrodė vandenyno bangas, be paliovos mus plakančias iš visų pusių. Gerai, kad Nedas užčiuopė inkaro žiedą, pritvirtintą prie plieninio šarvo! Mes pasiskubinome kuo tvirčiau į jį įsikibti.

Baigėsi ir ši ilga naktis.

Man sunku prisiminti viską, ką pergyvenau tą naktį. Pamenu, kad protarpiais, kada aprimdavo vėjo ūžesys ir bangų šniokštimas, iš tolo būdavo girdėti paskiri akordai, melodijų nuotrupos. Kas čia per paslaptingas povandeninis laivas? Kur jis plaukia? Kas per žmonės jame? Koks yra tasai nuostabus mechaninis variklis, įgalinantis jį pasiekti tokį pašėlusį greitį?

Išaušo. Rytmečio rūkas mus apgaubė savo šydu. Bet ir rūkas išsisklaidė. Aš jau buvau beketinąs rūpestingai apžiūrėti viršutinę laivo dalį, horizontalios plokštumos pavidalu kyšančią iš vandens, bet staiga pajutau, kad laivas pamažu grimzta į vandenį.

— Ei jūs, velniai!— sušuko Nedas Lendas, trinksėdamas kojomis į skardų metalą.— Atidarykite, ir kuo greičiau! Nevėkšlos jūrininkėliai!

Bet per baisų varomojo sraigto ūžesį buvo sunku ką nors išgirsti. Laimė, laivas nustojo grimzdęs į jūros gelmes.

Laivo viduje sužvangėjo atstumiami skląsčiai. Pakilo liuko dangtis. Iš po jo iškišo galvą žmogus; jis šūktelėjo kažkokį nesuprantamą žodį ir tučtuojau dingo.

Po kelių minučių iš liuko išlindo aštuoni žaliūkai su pridengtais veidais; ir jie tylėdami mus įtraukė į baisiojo povandeninio savo laivo vidų.

AŠTUNTASIS SKYRIUS

MOBILIS IN MOBILI[1]

Šis akiplėšiškas mūsų pagrobimas įvyko žaibiškai greitai. Net atsipeikėti nespėjome. Nežinau, ką jautė mano bendrakeleiviai, atsidūrę plaukiojančiame kalėjime, bet man per visą kūną nuėjo šiurpas. Kas jie tokie? Be jokios abejonės, tai naujos formacijos piratai, naujai išrastu būdu plėšikaujantys jūrose.

Vos tik užsidarė mažo liuko dangtelis, aš atsidūriau visiškoje tamsoje. Akys, pripratusios prie dienos šviesos, nieko nepajėgė įžiūrėti šitoje tamsybėje. Aš ėjau apgraibomis, žengdamas basomis kojomis geležinių laiptų pakopomis. Paskui mane kažkas vedė Nedą Lendą ir Konselį. Laiptų apačioje buvo durys, kurios plačiai atsidarė ir, mus praleidusios, žvangėdamos vėl užsitrenkė.

Likome vieni. Kur mes patekome? Ką galėjome pasakyti? Aš neįsivaizdavau, kur mes atsidūrėme. Viskas skendėjo tamsoje. Ji buvo tokia juoda, kad net po kelių minučių negalėjai įžiūrėti nė menkiausios prošvaistėlės, kurią vis dėlto pajuntame net tamsiausią naktį.

Nedas Lendas, didžiai pasipiktinęs, kad su mumis taip negražiai elgiamasi, giežė savo apmaudą:

— Tūkstantis velnių!— šaukė jis.— Savo svetingumu šitie žmonės pralenkė Kaledonijos laukinius! Betrūksta, kad jie būtų žmogėdros. Manęs tai nė kiek nestebina, bet aš iš anksto pareiškiu, kad laisva valia suėdamas nesiduosiu!

---

[1] Judantis judančiame *(lot.)*.

— Liaukitės, bičiuli Nedai, liaukitės!— kalbėjo niekad galvos nepametantis Konselis.— Ko čia iš anksto spirgėti. Mes dar ne keptuvėje!

— Dar ne keptuvėje,— atsakė kanadietis,— bet kad krosnyje, tai jau tikriausiai! Ir kokia pragariška tamsybė! Laimė, savo *bowie knife*[1] aš turiu prie savęs, ir nereikia daug šviesos, kad jį galėčiau paleisti į darbą! Tegu tik bent vienas banditas pamėgina lįsti prie manęs!..

— Nusiraminkite, Nedai,— tariau žeberklininkui,— beprasmiškai karščiuodamasis, tu mus gali pastatyti į nemalonią padėtį. Ką gali žinoti, gal dabar jie klausosi, ką mes kalbame? Verčiau pamėginkime išsiaiškinti, kur dabar esame!

Aš žengiau apgraibomis. Paėjęs kokius penkis žingsnius, atsirėmiau į sieną, išmuštą geležies lapais. Slinkdamas pasieniu, aptikau medinį stalą, prie kurio stovėjo keletas suolų. Mūsų kalėjimo grindys buvo išklotos storu formiumo dembliu, slopinančiu žingsnius. Plikose sienose nebuvo jokios žymės nei durų, nei langų. Konselis, ėjęs aplink iš priešingos pusės, susidūrė su manim, ir mudu abu patekome į vidurį kambario, ilgio maždaug dvidešimt ir pločio apie dešimt pėdų. Na, o aukščio, tai, nors Nedas Lendas ir buvo augalotas, ranka negalėjo pasiekti lubų.

Praėjo pusė valandos, o viskas liko kaip buvę. Tik staiga mūsų akis, pripratusias prie visiškos tamsos, apžilpino ryški šviesa. Mūsų kalėjimas staiga nušvito. Šviesa buvo tokia skaisti, kad nejučia užsimerkiau. Aš pažinau tą balkšvą, akinamą šviesą, aną baisiąją naktį nutvieskusią visą plotą aplink povandeninį laivą, šviesą, kurią mes buvome palaikę nuostabiu jūros organizmų švytėjimo reiškiniu! Kai aš atsimerkiau, pamačiau, kad skaidri šviesa sklinda iš elektrinės pusrutulio pavidalo armatūros, įtaisytos kabinos palubėje.

— Pagaliau pasidarė šviesu!— sušuko Nedas Lendas, stovintis gynimosi pozoje su peiliu rankoje.

— Taip, bet mūsų būklė nė kiek nepaaiškėjo!— atsakiau aš.

— Tegu ponas profesorius turi kantrybės,— tarė niekad nesijaudinantis Konselis.

Elektros šviesoje buvo galima įžiūrėti visas, net menkiausias kabinos smulkmenas. Iš baldų buvo tik stalas ir penki suolai. Slaptos durys, matyti, užsidarė hermetiškai. Nė joks garsas iš anapus sienų nepasiekė mūsų klausos. Rodos, viskas šitame laive buvo užmirę. Ar mes plaukėme vandenyno pa-

[1] Plačiaašmenis peilis *(angl.)*.

viršiumi? Ar jau nusileidome į jūros gelmes? Tai buvo neįmanoma atspėti.

Bet juk gi ne šiaip sau užsidegė šviesusis rutulys! Manyje blykstelėjo viltis, kad netrukus ateis kas nors iš laivo įgulos. Jei manoma žmones palikti užmarštyje, tai kalėjimo požemiai juk neapšviečiami!

Taip galvodamas, aš neapsirikau. Spynos sužvangėjo, durys atsidarė, įėjo du vyrai.

Vienas buvo neaukšto ūgio, raumeningas, kresnas, su didele galva, išsidraikiusiais juodais plaukais, su ūsais, skvarbių akių. Iš visos pietietiškos jo išorės dvelkė gyvas prancūziškas žvitrumas, kuris rodė jį esant provansietį. Didro teisingai sakė, kad žmogaus būdą atspindi jo judesiai, o šitas stipruolis galėjo būti puikiausias šio teiginio įrodymas. Jautėsi, kad jo kalba spalvinga, pilna sąmojo, vaizdingų palyginimų, netikėtų posūkių. Beje, tuo dabar negalėjau įsitikinti, nes įėję jie kalbėjo keista, man negirdėta tarme.

Apie antrą nepažįstamąjį reikia pasakyti ką daugiau. Buvusiam Grasiolės ir Engelio mokiniui iš jo veido buvo nesunku skaityti tartum iš atverstos knygos. Nė kiek nesvyruodamas, aš nustačiau svarbiausius šio žmogaus būdo bruožus: pasitikėjimas savimi, kadangi jis iškilniai laikė galvą, o juodų akių žvilgsnis buvo kupinas šalto ryžto; ramumas, nes blyški jo oda rodė šaltakraujiškumą; nepalenkiama valia matėsi iš to, kaip jis staiga suraukdavo kaktą,— pagaliau, drąsa, nes gilus kvėpavimas rodė jį turint didelius gyvybinių jėgų išteklius.

Pridursiu, kad tai buvo išdidus žmogus, jo žvilgsnis, kietas ir ramus, rodos, atspindėjo minties pakilumą; ir visa jo povyza, stotas, judesiai, veido išraiška bylojo, jei tikėsime fizionomistų išvedžiojimais, jo prigimties tiesmukumą.

Jo akivaizdoje aš „nenorom" pasijutau besąs saugus, ir šis susitikimas su juo lėmė mums gerą klotį.

Kiek šiam žmogui metų? Galėjai sakyti, kad trisdešimt penkeri, o gal ir penkiasdešimt! Jis buvo aukšto ūgio; aiškiai aprėžta burna, gražūs dantys, ranka plonu riešu, ilgais pirštais, didžiai „psichinė", kalbant chiromantų terminais, kitaip sakant, būdinga pakiliai ir aistringai prigimčiai,— jis visas atrodė įkūnytas taurumas. Žodžiu, šitas žmogus buvo tobulo vyriško grožio pavyzdys, kokio man dar nebuvo tekę sutikti. Štai dar vienas įsidėmėtinas jo veido bruožas: akys, atokiai viena nuo kitos, galėjo aprėpti iš karto visą ketvirtį horizonto! Šiai savybei,— kaip kad vėliau sužinojau,— buvo dar būdingas ir regėjimo aštrumas, žymiai pranokstantis Nedo Lendo akių aštrumą. Kada nepažįstamasis į ką nors įsmeigdavo savo žvilgsnį, jo ant-

akiai susiraukdavo; jis prisimerkdavo, lyg norėdamas susiaurinti regos lauką, ir žiūrėdavo! Kas per žvilgsnis! Jis kiaurai vėrė sielą! Jis skrodė vandens sluoksnius, nepermatomus mūsų akims, atskleisdamas jūros gelmių paslaptis! . .

Abu nepažįstamieji buvo su jūrų ūdros kailio beretėmis, ilgais jūreiviškais ruonio odos batais, kažkokio ypatingo audinio jų drabužiai dailiai laikė apglėbę jų stuomenis, nevaržydami judesių.

Aukštasis,— matyti, laivo vadas,— nužvelgė mus labai atidžiai, netardamas nė žodžio. Paskui, atsigręžęs į savo palydovą, prabilo kažkokia kalba, kurios aš niekad nebuvau girdėjęs. Tai buvo malonaus skambesio, lanksti, melodinga kalba su kirčiuotomis balsėmis.

Antrasis linktelėjo galvą ir tarė du ar tris žodžius ta pačia kalba. Paskui jis klausiamai pažvelgė į mane.

Aš atsakiau prancūziškai, aiškiai tardamas kiekvieną žodį, jog nesuprantu jo klausimo. Bet jis, matyti, taip pat nesuprato manęs. Susidarė gana kebli padėtis.

— O gal tegu ponas profesorius papasakoja jiems mūsų istoriją,— tarė man Konselis.— Gal tie ponai ką supras!

Aš ėmiau pasakoti apie mūsų nuotykius, raiškiai, skiemenuodamas kiekvieną žodį, nepraleisdamas nė vienos smulkmenos. Pasakiau, kuo kuris mūsų vardu, kokios kuris profesijos ir, pagal visas etiketo taisykles, pats prisistačiau esąs profesorius Aronaksas. Paskui pristačiau savo tarną Konselį ir žeberklininką misterį Nedą Lendą.

Žmogus gražių malonių akių klausėsi manęs ramiai, net pagarbiai ir nepaprastai atidžiai, bet iš veido negalėjau spręsti, ar jis bent ką suprato iš mano kalbos. Aš baigiau savo pasakojimą. Jis nepratarė nė žodžio.

Dar liko galimybė aiškintis su juo angliškai. Gal kartais jie kalba ta dabar labai paplitusia kalba. Aš lengvai skaičiau ir anglų, ir vokiečių kalbomis, bet laisvai kalbėti negalėjau. O čia svarbiausia buvo aiškumas.

— Na, dabar jūsų eilė,— tariau žeberklininkui.— Prašom, misteri Lendai, prisiminti praeitus laikus ir derybas pradėti, kaip ir tinka anglosaksui, gryniausia anglų kalba! Ką gali žinoti, gal jūs turėsite didesnį pasisekimą, negu aš.

Nedas ilgai nesiprašydino ir angliškai pakartojo viską, ką pasakojau aš. Tiesą sakant, jis išdėstė tik pačią esmę, bet visiškai kita forma. Kanadietis, būdamas labai temperamentingas, kalbėjo su dideliu įkvėpimu. Jis griežtais žodžiais protestavo prieš mūsų įkalinimą, pareikšdamas, jog tuo pažeidžiamos žmogaus teisės! Klausė, pagal kurį įstatymą jie mus laiko uždarę

šitoje plūdėje, šaukėsi *habeas corpus*[1], teismu grasino tiems, kurie atėmė mums laisvę, tūžo, mosikavo rankomis, rėkė ir galų gale iškalbingu judesiu parodė, jog mirštame badu.

Tai buvo tikra teisybė, bet šią aplinkybę mes buvome beveik visai užmiršę.

Kaip nustebo žeberklininkas, kad ir jis, rodos, ne ką daugiau tepešė už mane. Mūsų lankytojai nė akim nemirktelėjo. Faradėjaus kalba, lygiai kaip ir Arago kalba, jiems buvo nesuprantama.

Nusivylęs savo nesėkme, išsėmęs visus filologinius išteklius, aš dabar nežinojau, ką turėtume daryti toliau. Bet čia įsikišo Konselis:

— Jei ponas profesorius leis, aš su juo pašnekėsiu vokiečių kalba.

— Tai tu moki vokiškai?— sušukau aš.

— Kaip ir kiekvienas flamandas, ponui profesoriui leidus.

— Tas man patinka! Drožk, bičiuli!

Konselis trečią kartą oriai išdėstė visas mūsų istorijos peripetijas. Nors frazės buvo grakščios ir paties pasakotojo tarsena labai graži, bet ir vokiečių kalba taip pat nieko nepadėjo.

Pagaliau, bėdos prispirtas, aš pamėginau savo atmintyje atgaivinti jaunystėje įgytas žinias ir mūsų nuotykius ėmiau dėstyti lotynų kalba. Ciceronas būtų užsikišęs ausis ir mane išgrūdęs pro duris, bet aš vis dėlto viską išpasakojau iki galo. Pasekmės buvo tokios pat apverktinos.

Paskutinysis mėginimas taip pat buvo nesėkmingas. Nepažįstamieji pasikeitė keliais žodžiais kažkokia nesuvokiama kalba ir išėjo, mums neduodami jokios vilties kokiu nors ženklu, suprantamu visose pasaulio šalyse! Durys paskui juos užsidarė.

— Koks niekšiškumas!— sušuko Nedas Lendas, piktindamasis gal jau dvidešimtą kartą.-- Kaipgi taip! Su jais kalbamės ir prancūziškai, ir angliškai, ir vokiškai, ir lotyniškai, o šie nenaudėliai bent iš mandagumo būtų tarstelėję kokį žodį!

— Nusiraminkite, Nedai,— pasakiau įsikarščiavusiam žeberklininkui.— Rėkimu čia nieko nepadarysi.

— Bet tik jūs pagalvokite, pone profesoriau,— atkirto nekantrusis mūsų bičiulis,— juk šitaip tame geležiniame narve mes nustipsime badu!

— Na jau!— filosofiškai nusiteikęs, įsiterpė Konselis.— Jėgų mums dar ilgam užteks!

---

[1] Pirmieji žodžiai iš įstatymo dėl žmogaus neliečiamybės, priimto Anglų parlamento 1679 metais.

— Mano bičiuliai,— tariau aš,— nereikia nusiminti. Mums blogiau buvo. Neskubėkite, susimildami, galutinai spręsti apie šio laivo vadą ir įgulą.

— Aš jau galutinai nusprendžiau,— atsakė Nedas Lendas.— Užkietėję niekšai...

— Kadgi! O iš kur jie, iš kokios šalies?

— Iš niekšų šalies!

— Mielasis Nedai,— tariau aš,— šita šalis dar nepakankamai aiškiai pažymėta žemėlapiuose, ir, prisipažinsiu, man sunku nustatyti, kokios tautybės mūsų nepažįstamieji. Kad jie ne anglai, ne prancūzai, ne vokiečiai — galime pasakyti labai tvirtai. O vis dėlto man atrodo, kad vadas ir jo pagalbininkas yra gimę žemosiose platumose. Jų išvaizda pietietiška. Bet kas jie? Ispanai, turkai, arabai ar indai? Jų išorė nėra tokia tipiška, kad būtų galima ką pasakyti apie tautinę jų priklausomybę. Na, o dėl kalbos, tai jos kilmė man visai neaiški.

— Didelis apsileidimas nemokėti visų kalbų!— įsiterpė Konselis.— O būtų dar paprasčiau, jei būtų įvesta viena visiems bendra kalba!

— Ir tai nieko negelbėtų!— prieštaravo Nedas Lendas.— Argi nematote, kad šitų žmonių kalba yra pačių prasimanyta, išgalvota, norint įnirtinti padorų, išalkusį žmogų! Visuose pasaulio kraštuose visi supranta, ko reikia žmogui, kai jis pražioja burną, tauškina dantimis, čepsi! Šiuo reikalu ta pačia kalba susikalbama ir Kvebeke, ir Paumotu, ir Paryžiuje, ir antipodų šalyse: „Aš alkanas! Duokite man valgyti!"

— Ė-ė!— tarė Konselis.— Pasitaiko tokių kietakakčių!..

Jam per pusę žodžio atsivėrė durys. Įėjo stiuardas[1]. Jis mums atnešė drabužius — palaidines ir jūreiviškas kelnes, pasiūtas iš kažkokio keisto audinio. Aš vikriai apsirengiau. Mano draugai padarė tą pat.

Tuo tarpu stiuardas,— nebylys, o gal dar ir kurčias,— pataisė mums stalą ir padėjo valgymo reikmenis trims žmonėms.

— Viskas suka į gerąją pusę,— tarė Konselis.— Pradžia visai nebloga!

— Kad juos kur!— atšovė pagiežingasis žeberklininkas.— Kuriems velniams tikę tie jų valgiai! Tos vėžlio kepenys, toji ryklio nugarinė ir tasai bifšteksas jūros šuns!

— Ogi tuoj pamatysime!— pasakė Konselis.

Dubenys, uždengti sidabriniais gaubtais, buvo tvarkingai sudėlioti ant užtiesto stalo. Visi trys susėdome užstalėn. Tikrai, mes atsidūrėme tarp civilizuotų žmonių ir, jei ne elektros šviesa, galėjome pagalvoti, kad esame Adelfio restorane Liver-

[1] Stiuardas — laivo bufetininkas *(angl.)*.

pulyje arba Grand Hotelyje Paryžiuje. Turiu paminėti, kad į stalą nepadavė nei duonos, nei vyno. Vanduo buvo šviežias ir skaidrus, bet vis dėlto tai buvo vanduo, ir tai nepatiko Nedui Lendui. Tarp mums atneštų valgių aš pastebėjau kelis pažįstamus žuvies patiekalus, puikiausiai pagamintus, bet dėl kai kurių valgių tiesiog nustebau. Aš net negalėjau nuspręsti, kokios jie kilmės — augalinės ar gyvulinės. Na, dėl stalo serviruotės, tai ji buvo ir daili, ir labai skoninga. Ant visų stalo rykų — šaukštų, šakučių, peilių, lėkščių — buvo išgraviruotas inicialas, o aukščiau jo puslankiu išrašytas devizas. Štai tiksli faksimilė:

MOBILIS IN MOBILI
N

Judantis judančioje aplinkoje! Šis devizas nuostabiai tiko šiam povandeniniam laivui su tąja sąlyga, jei daiktavardį su prielinksniu *in* versime vietininko linksniu, o ne daiktavardžiu su prielinksniu *ant*. Raidė N, matyt, buvo paslaptingo asmens, jūros gelmių valdovo inicialas.

Nedas ir Konselis nekvaršino sau galvos tokiais samprotavimais. Jie tuoj įniko valgyti, ir aš pasiskubinau pasekti jų pavyzdžiu. Dabar buvau ramus dėl mūsų likimo, ir man pasidarė aišku, kad mūsų šeimininkai neduos mums numirti badu.

Tačiau viskas pasaulyje baigiasi, viskas praeina, net alkis žmogui, nieko nevalgiusiam ištisas penkiolika valandų! Pasisotinę mes pajutome, jog baisiai norim miego! Ši reakcija buvo visai natūrali po kovos su mirtimi aną naktį, kuriai, rodės, niekad nebus galo.

— Ei, ei, aš mielu noru numigčiau,— tarė Konselis.

— O aš jau miegu,— atsakė Nedas Lendas.

Abu mano bendrakeleiviai išsitiesė ant demblių, patiestų kabinoje ant grindų, ir kaip mat užmigo.

Bet man užmigti buvo ne taip lengva. Tūkstančiai minčių lindo į galvą, iškilo tūkstančiai neišspręstų klausimų, tūkstančiai vaizdų neleido sumerkti blakstienų! Kur mes? Kas toji nesutramdoma jėga, kuri mus neša? Aš jaučiau,— tikriau sakant, man atrodė, kad jaučiu,— jog laivas grimzta į pačius giliausius jūros sluoksnius. Mane kamavo košmarai. Paslaptingose jūros gelmėse tartum knibždėjo daugybė man nepažįstamų gyvūnų, labai panašių į povandeninį laivą, kuris buvo toks pat gyvybingas, toks pat judrus, baisus, kaip ir jie! .. Pamažu smegenys aprimo, regėjimai išblyško snūdulio rūke, ir aš netrukus užmigau sunkiu miegu.

DEVINTASIS SKYRIUS

NEDAS LENDAS NIRŠTA

Nežinau, ar mes ilgai miegojome; tur būt, ilgai, nes jaučiausi visiškai pasilsėjęs. Pabudau anksčiau už kitus. Mano draugai kuo ramiausiai miegojo, išsitiesę kampe.

Mano galva buvo šviesi, mintys aiškios. Pakilęs iš kieto savo guolio, aš vėl ėmiausi atsidėjęs tyrinėti mūsų kazematą.

Jokių pasikeitimų čia nebuvo įvykę. Kalėjimas liko kalėjimu, o belaisviai belaisviais. Tik nuo stalo buvo nuimti valgymo rykai. Jokių ženklų, kad mūsų būklė greitai pasikeistų, ir sunerimęs pats savęs klausiau: nejau visi mes pasmerkti nežinia kiek laiko gyventi šiame narve?

Nelinksmą ateitį vaizdavausi dar niūresnėmis spalvomis, kai man ėmė stigti oro. Aš pajutau, lyg kas būtų ėmęs spausti man krūtinę, nors vakarykščiai košmarai ir nebesikartojo. Kvėpuoti darėsi vis sunkiau. Man atrodė, kad tuoj uždusiu nuo tvankos. Nors mūsų kamera buvo pakankamai erdvi, mes, matyti, sukvėpavome didžiąją dalį ore esamo deguonies. Yra žinoma, kad žmogus per valandą sunaudoja tiek deguonies, kiek jo yra šimte litrų oro. Todėl, kai į orą iškvėpta toks pat kiekis angliarūgštės, jis darosi nebetinkamas kvėpuoti.

Trumpiau kalbant, buvo gyvas reikalas atnaujinti atmosferą mūsų kameroje ir, savaime suprantama, visame povandeniniame laive.

Bet dabar man iškilo klausimas. Ką tokiu atveju daro povandeninio laivo vadas? Gal deguonį jis gamina cheminiu būdu: kaitindamas bertoleto druską ir podraug kalio chloridu absorbuodamas oro angliarūgštės dujas? Bet juk cheminių medžiagų ištekliai mažėja, juos reikia papildyti, taigi reikia bendrauti su Žeme? Bet gal jis tenkinasi suslėgtu oru, surinktu į tam tikrus rezervuarus, ir jį vartoja pagal reikalą? Visko gali būti! Tad ar jis kartais taip ir nedaro, nes tas būdas yra ir paprastesnis, ir pigesnis, vadinasi, ir patikimesnis. Ar tik jis neiškyla į jūros paviršių, kaip koks banginis, pakvėpuoti grynu oru?

Pagaliau vis tiek, kokių priemonių jis griebtųsi, bet, man rodos, dabar jau pats metas keisti orą.

Aš stengiausi kvėpuoti dažniau, traukdamas į krūtinę deguonies likučius, kurių dar šiek tiek buvo tvankioje patalpoje. Ir ūmai į mane dvilktelėjo jūra: srovė gryno oro, prisigėrusio jūros kvapų, paplūdo į mūsų kazematą. Gaivus, jodo prisotintas

jūros oras! Plačiai išžiojęs burną, aš godžiai įkvėpiau stebuklingą jo srovę! Ir tuo pat akimoju pajutau, lyg mane kas būtų švelniai stumtelėjęs ir palengva, bet gana juntamai pradėjęs supti. Šis laivas, toji plieninė pabaisa, iškilo tartum koks banginis į vandens paviršių pakvėpuoti grynu oru! Dabar man jau buvo aišku, kaip įtaisyta laivo ventiliacija.

Atsikvėpęs visa krūtine, aš paskui ėmiau ieškoti, kur galėtų būti ventiliacijos anga, vadinamasis „oratiekis", pro kurį įeina gaivinamasis srautas. Netrukus jį suradau. Aukščiau durų buvo anga, pro kurią tvino grynas oras, gaivinantis mūsų kamerą.

Kai tik padvelkė grynas oras, pabudo Nedas ir Konselis. Tartum pagal komandą juodu abu pasitrynė akis, pasirąžė ir pašoko ant kojų.

— Kaip sekėsi miegoti ponui profesoriui?— mandagiai pasiteiravo Konselis.

— Kuo puikiausiai, mano bičiuli,— atsakiau.— O jums, misteri Nedai Lendai?

— Miegojau kaip negyvas, pone profesoriau. Jei neapsirinku, lyg būtų padvelkęs jūros vėjelis?

Jūrininkas negalėjo apsirikti, ir žeberklininkui aš papasakojau, kas buvo atsitikę, jiems miegant.

— Ak taip!— tarė jis.— Dabar aišku, kas ten buvo per švilpesys, kurį girdėjome, kada tariamasis narvalas plaukiojo netoli „Abraomo Linkolno"!

— Visiškai aišku, misteri Lendai! Mus pasiekdavo švilpiamas jo kvėpavimas!

— Bet būkite malonus pasakyti, pone Aronaksai, kuri dabar valanda! Ar tik jau nebus pietų metas?

— Pietų metas, gerbiamas mano žeberklininke? Jūs, tur būt, norite pasakyti, kad metas pusryčiauti? Mes tikriausiai būsime pramiegoję visą vakarykščią dieną iki pat šio ryto!

— Vadinasi, mes išmiegojome kiaurą parą!— sušuko Konselis.

— Taip man atrodo,— atsakiau aš.

— Nesiginčysiu su jumis, pone profesoriau,— tarė Nedas Lendas.— Man vis tiek pat, ar pietūs, ar pusryčiai! Kad tik stiuardas susiprastų mums paduoti ir vieną, ir antrą!

— Ir vieną, ir antrą!— pakartojo Konselis.

— Teisingai!— pritarė jam kanadietis.— Mes turime teisę ir į vieną, ir į antrą. Na, o aš tai neatsisakysiu nei nuo pusryčių, nei nuo pietų.

— Ką gi, Nedai, gausim apsišarvuoti kantrybe,— tariau aš.— Nepažįstami šeimininkai, rodos, nesikėsina mūsų numarinti ba-

du. Antraip jiems nebūtų buvę prasmės vakar duoti mums pietų.

— O gal jie bus sumanę mus nupenėti ir paskersti?— tarė Nedas.

— Kažin!— atsakiau.— Juk ne į žmogėdrų rankas patekome!

— Vienas kartas nesiskaito,— rimtai atsakė kanadietis.— Ką gali žinoti, gal šitie žmonės jau seniai beragavo šviežienos. O tris šitokius sveikus, gerai įmitusius vyrus, kaip ponas profesorius, jo tarnas ir aš...

— Meskite paikas mintis iš galvos, misteri Lendai,— atsakiau žeberklininkui.— O svarbiausia, nė nemėginkite ką nors panašiai užsiminti mūsų šeimininkams, šitaip galit tik apsunkinti mūsų padėtį.

— Gana!— tarė žeberklininkas.— Aš esu alkanas kaip tūkstantis velnių, ir, ar tai būtų pietūs, ar pusryčiai, mums jų vis tiek neduoda!

— Misteri Lendai,— prikišau jam,— laive reikia laikytis nustatytos tvarkos, o aš spėju, kad mūsų pilvų signalai nelabai sutampa su virėjo skambalu!

— Ką gi, pavarysime atgal savo laikrodžius,— tarė niekada nesijaudinantis Konselis.

— Jūs vis savo giedate, bičiuli Konseli!— sušuko nekantrusis kanadietis.— Jūs savo tulžies tuščiai nelaistote, tausojate savo nervus! Pavydėtinas ramumas! Jūs net nevalgęs galite dėkoti! Jūs verčiau mirsite badu, negu skųsitės!

— O kas naudos iš skundų?— paklausė Konselis.

— Kas naudos? Pasiskundi, ir vis kažkaip lengviau pasidaro! Na, o jei šitie piratai,— aš sakau „piratai" iš pagarbos ponui profesoriui, nes jis man draudžia juos vadinti žmogėdromis,— jei tie piratai vaizduojasi, jog aš duosiuos laikomas narve, kur baigiu uždusti, ir kad viskas apsieis be karčių žodžių, kurių aš įtūžęs kišenėje neieškau, tai jie klysta! Klausykite, pone Aronaksai, pasakykite atvirai, kaip jūs manote, ar dar ilgai jie mus kankins šioje geležinėje dėžėje?

— Atvirai kalbant, aš apie tai tiek težinau, kiek ir jūs, mano bičiuli!

— Na, o vis dėlto, kaip jūs manote?

— Aš manau, kad atsitiktinai mums pavyko išaiškinti svarbią paslaptį. Ir jei povandeninio laivo įgulai rūpi išlaikyti paslaptį, ir jei ši paslaptis jiems brangesnė, kaip trijų žmonių gyvybė, manau, mums gresia didelis pavojus. O jei ne, tai mus prarijusi pabaisa, pirmai progai pasitaikius, mus grąžins į tokią pat visuomenę, kaip mes.

— Arba mus įskirs į laivo įgulą,— tarė Konselis,— ir laikys...

— Iki tol,— baigė Nedas Lendas,— kol kuri nors fregata, greitesnė ir turinti daugiau laimės, negu „Abraomas Linkolnas", sučiups šitą plėšikų lizdą ir iškarstys ant rėjų visą įgulą, o podraug su ja ir mus.

— Labai išmintingai pasakyta, misteri Lendai,— įsiterpiau aš.— Bet, kiek man žinoma, dar niekas nieko mums nepasiūlė. Todėl beprasmiška kurti ateities planus. Kartoju, reikia dar palaukti, reikia būti apdairiems, atsižvelgti į aplinkybes ir nieko nedaryti, jei nėra ko daryti!

— Priešingai, pone profesoriau,— atsakė žeberklininkas, nenorėjęs nusileisti,— reikia kažką daryti!

— Bet ką gi, misteri Lendai?

— Bėgti!

— Bėgti iš „sausumos" kalėjimo ne taip paprasta, o bėgti iš povandeninio kalėjimo, tai jau, mano nuomone, visiškai neįmanoma.

— Na, bičiuli Lendai,— kreipėsi į jį Konselis,— ką jūs atsakysite į pono profesoriaus išvedžiojimus? Aš nepatikėsiu, kad amerikiečiui reikėtų ieškoti žodžio kišenėje!

Žeberklininkas, visai sutrikęs, tylėjo. Bėgti tokiomis aplinkybėmis, į kurias mus nubloškė atsitiktinumas, buvo visiškai neįmanoma. Bet kanadietis — pusiau prancūzas, ir Nedas Lendas tai įrodė savo atsakymu.

— Vadinasi, pone Aronaksai,— tarė jis, trumpai pagalvojęs,— jūs nesumetate, ką turi daryti žmogus, negalėdamas ištrūkti iš kalėjimo?

— Ne, nesumetu, mano bičiuli!

— Ogi viskas labai paprasta! Jis turi jame įsikurti kuo patogiau.

— Žinoma!— tarė Konselis.— Daug maloniau įsikurti viduj plaukiančiojo kalėjimo, negu atsidurti už jo sienų!

— Bet pirma reikia išmesti lauk visus kalėjimo prižiūrėtojus, raktininkus, sargus!— pridūrė Nedas Lendas.

— Ką jūs sakote, Nedai! Argi jūs rimtai galvojate paimti laivą į savo rankas?

— Visiškai rimtai,— atrėžė žeberklininkas.

— Tuščias sumanymas!

— O kodėl, pone? Argi negali pasitaikyti gera proga? O jei taip, aš nežinau, kodėl turėčiau ją praleisti? Jei šioje plūdėje nebūtų daugiau kaip dvidešimt vyrų įgulos, tai nejau jie atsispirtų dviem prancūzams ir vienam kanadiečiui!

Buvo protingiau nuleisti pro ausis fantastiškus žeberklininko svaičiojimus ir su juo nesiginčyti. Tad pasitenkinau diplomatiška išlyga.

— Progai pasitaikius, misteri Lendai, mes dar grįšime prie šios temos,— tariau aš.— Bet prašau jus apsišarvuoti kantrybe. Čia turime būti labai atsargūs, o jūs savo karštakošiškumu galite viską sugadinti! Pasižadėkite man skaitytis su mūsų padėtimi ir nerodyti savo nirtulio.

— Pasižadu, pone profesoriau,— atsakė Nedas Lendas maža paguodos teikiančiu tonu.— Tylėsiu kaip vandens į burną prisisėmęs, nepadarysiu nė vieno neatsargaus judesio, tegu jie net valgyti neduoda, nors ir kaip būtume išbadėję!

— Jūs davėte žodį, Nedai,— pasakiau kanadiečiui.

Tuo pokalbis ir baigėsi, ir kiekvienas nugrimzdome į savo mintis.

Nors žeberklininkas dar puoselėjo kažkokias šviesias viltis, aš, prisipažinsiu, neturėjau jokių iliuzijų. Aš netikėjau, kad viskas mums laimingai baigsis, kaip kad buvo linkęs galvoti Nedas Lendas. Sprendžiant pagal tai, kaip puikiai manevravo povandeninis laivas, jo įgula turėjo būti nemaža; ir tikriausiai stoję su ja į kovą, būtume susidūrę su stipriu priešininku. Be to, norint veikti, reikia būti laisvam, o mes sėdėjome uždaryti! Aš neįsivaizdavau, kaip būtume galėję pabėgti iš šito plieninio kazemato su hermetiškais uždoriais. Ir jei kapitonas paslaptyje laiko povandeninį savo laivą,— o tai atrodė labai įtikima,— jis neleis mums vaikščioti po laivą. Ką jis su mumis darys? Nusmerks mirti, o gal iškels kur į negyvenamą salą? Mes buvome jo valioje. Visos mano prielaidos, kaip man matėsi, buvo labai arti tiesos, ir tik toks žmogus, kaip Nedas Lendas, galėjo tikėtis išsikovosiąs laisvę. Beje, žinodamas kanadiečio palinkimą įkyrioms idėjoms, aš supratau, kad, kuo daugiau jis apie tai galvos, tuo labiau jį ims įtūžis. Jaučiau, kad prakeiksmai giežia jam gerklę, iš jo judesių mačiau vos tramdomą įniršį. Jis čia pašokdavo, blaškydavosi kaip laukinis žvėris narve, čia daužydavo sienas rankomis ir kojomis. Laikas ėjo, vis labiau kankino alkis, o stiuardas nesirodė. Jei mūsų šeimininkai iš tikrųjų su mumis ketino elgtis žmoniškai, tai kodėl jie taip ilgai paliko be dėmesio mus, jūros nelaimę patyrusius žmones.

Nedą Lendą kankino skilvio spazmos, ir jis vis labiau nertėjo; aš jau ėmiau būgštauti, kad jis, nors ir davęs žodį, nesuvaldys savo pykčio, kam nors pasirodžius iš laivo įgulos.

Praėjo dar dvi valandos. Nedo Lendo nirtulys vis didėjo. Kanadietis šaukė, rėkė, bet viskas buvo perniek. Geležinės sie-

nos buvo kurčios. Laive nesigirdėjo jokio triukšmo, lyg ten visi būtų išmirę. Nesijautė nė švelnių korpuso virpesių nuo sraigto sukimosi. Laivas, be abejo, stovėjo vietoje. Nugrimzdęs į jūros gelmes, jis nebepriklausė Žemei. Tai buvo šiurpi tyla.

Mes buvome visų užmiršti, uždaryti tarp kazemato sienų. Aš bijojau pagalvoti, kad dar ilgai gali trukti toks mūsų įkalinimas. Vilties kibirkštėlė, sušvitusi per pasimatymą su kapitonu, pamažu užgeso. Malonus to žmogaus žvilgsnis, didžiadvasiškumo antspaudas jo veide, ori povyza — viskas išdilo man iš atminties. Aš vaizdavausi šį paslaptingą nepažįstamąjį tokį, koks jis greičiausiai ir buvo: nepermaldaujamas, kietaširdis. Jis, matyti, tarėsi esąs aukščiau žmoniškumo, jam turėjo būti svetimas gailesčio jausmas, jis tikriausiai buvo žmonių priešas, prisiekęs amžiną neapykantą jiems!

Bet nejau šitas žmogus leis mums žūti tarp šio kalėjimo sienų! Paliks mus neapsakomose kančiose, kurias turi iškęsti mirštantis badu? Baisi mintis įstrigo man į smegenis, o vaizduotė mūsų likimą piešė dar niūresnėmis spalvomis. Mane apėmė neviltis. Konselis buvo ramus. Nedas Lendas nertėjo.

Staiga už sienos išgirdome bildesį. Kažkieno žingsniai skambiai trinksėjo į metalo plokštes. Skląsčiai sucypė, atsivėrė durys, įėjo stiuardas.

Aš jau buvau bešokąs prie kanadiečio, bet jis mane pralenkė, puolė prie vargšo stiuardo, partrenkė ant grindų, sugriebė už gerklės. Stiuardas ėmė dusti stipriose jo rankose.

Konselis mėgino jį išplėšti iš žeberklininko rankų, o aš jau ketinau skubėti jam į pagalbą — ir staiga sustingau kaip nudiegtas, išgirdęs prancūziškus žodžius:

— Nurimkite, misteri Lendai, ir jūs, pone profesoriau! Būkite malonūs išklausyti manęs.

DEŠIMTASIS SKYRIUS

JŪRŲ GYVENTOJAS

Tai buvo laivo kapitonas.

Nedas Lendas vikriai pašoko ant kojų. Stiuardas, vos neužsmaugtas, tučtuojau, davus ženklą jo viršininkui, šlitinėdamas išėjo iš kajutės; vado valdžia buvo tokia didelė, kad tas žmo-

gus nė vienu gestu neparodė savo pykčio kanadiečiui. Konselis, net jis, rodos, kiek sumišo dėl šios staigmenos. Mes visi trys tylėdami laukėme, kuo baigsis ši scena.

Kapitonas, atsišliejęs į stalą, kryžmai sudėjęs ant krūtinės rankas, įdėmiai į mus žiūrėjo. Gal jis abejojo, svarstydamas, ar verta prasidėti su mumis? Gal jis gailėjosi, ištaręs kelis žodžius prancūziškai? Labai galimas daiktas.

Kelias akimirkas truko tyla, ir nė vienas mūsų nedrįsome jos sudrumsti.

— Ponai,— pagaliau tarė kapitonas ramiu ir įtaigiu balsu,— aš laisvai kalbu prancūzų, anglų, vokiečių ir lotynų kalbomis. Aš būčiau galėjęs iš karto su jumis išsiaiškinti, bet pirma norėjau jus pasekti ir jau paskui nuspręsti, ką man su jumis daryti. Viskas, ką jūs apie save pasakojote,— ir visi drauge, ir kiekvienas atskirai,— visiškai sutapo; ir aš įsitikinau, kad jūs tikrai esate tie patys asmenys, kuriais sakotės esą. Dabar aš žinau, kad atsitiktinumas mane suvedė su ponu Pjeru Aronaksu, gamtos mokslų istorijos profesoriumi Paryžiaus muziejuje, iškomandiruotu į užsienį su moksline misija; aš žinau, kad pono profesoriaus palydovai — jo tarnas Konselis ir kanadietis Nedas Lendas, žeberklininkas iš fregatos „Abraomas Linkolnas", įeinančios į Jungtinių Amerikos Valstijų karo jūrų laivyno sudėtį.

Aš nusilenkiau, reikšdamas pritarimą. Kapitonas nesikreipė į mane su klausimu. Vadinasi, nieko atsakyti nereikėjo. Jis visiškai laisvai kalbėjo prancūziškai. Jo tarsena buvo nepriekaištinga, žodžiai tikslūs, kalbėjimo būdas labai malonus.

Po to jis pasakė:

— Jūs, be abejo, vylėtės, kad antrasis mūsų susitikimas įvyks daug anksčiau. Bet aš pasijutau keblioje padėtyje, sužinojęs, kas toks jūs esate, pone. Aš ilgai nieko negalėjau nuspręsti. Labai nemalonios aplinkybės jus suvedė su žmogumi, kuris yra nutraukęs visus ryšius su žmonija! Jūs sudrumstėte man ramybę...

— Nenorėdamas,— pasakiau aš.

— Nenorėdamas?— pakartojo nepažįstamasis, kiek pakėlęs balsą.— Nejau „Abraomas Linkolnas" nenorėdamas mane medžiojo po visas jūras? Nejau jūs nenorėdami sėdote ir plaukiojote šia fregata? Nejau jūsų sviediniai nenorėdami daužė mano laivo šonus? Nejau misteris Nedas Lendas nenorėdamas metė į mane žeberklą?

Tvardomas irzulys buvo jaučiamas kapitono žodžiuose. Bet aš į visus jo priekaištus atsakiau labai paprastai.

— Pone,— prabilau,— jūsų, suprantama, nepasiekė gandai, pasklidę Amerikoje ir Europoje ryšium su jūsų laivu. Jūs nežinote, kokio atgarsio abiejų žemynų visuomenėje susilaukė tie nelaimingi atsitikimai, kai karo laivai susidurdavo su povandeniniu jūsų laivu! Aš nevarginsiu jūsų dėmesio, skaičiuodamas visus spėliojimus, kuriais buvo norima išaiškinti neišaiškinamą reiškinį, kilusį iš šios jūsų paslapties. Bet žinokite, kad „Abraomas Linkolnas", jus persekiodamas tolimiausiose Ramiojo vandenyno jūrose, tarėsi medžiojąs kažkokią jūros pabaisą, kurią jam žūt būt reikią sunaikinti!

Kapitono lūpomis perbėgo vos pastebimas šypsnys.

— Pone Aronaksai,— tarė jis ramesniu balsu,— ar jums pakaktų drąsos teigti, jog jūsų fregata nebūtų persekiojusi ir apšaudžiusi povandeninio laivo su tokiu pat šišu, kaip persekiojo jūros pabaisą?

Kapitono klausimas mane suglumino. Aš žinojau, kad fregatos vadas, kapitonas Faragutas, suprantama, dėl to nebūtų sukęs daug galvos. Jis būtų laikęs savo pareiga sunaikinti povandeninį laivą taip pat, kaip ir baisųjį narvalą.

— Taigi, pone, jūs turite sutikti,— kalbėjo nepažįstamasis,— kad aš turiu teisę elgtis su jumis kaip su savo priešais.

Aš ir vėl nieko neatsakiau, ir dėl tos pačios priežasties.

— Aš ilgai svyravau,— kalbėjo kapitonas.— Niekas manęs neįpareigoja rodyti jums savo svetingumą. Man dabar nebūtų reikalo kalbėtis su jumis, jei būčiau nusprendęs jumis nusikratyti. Aš galėjau, išlaipinęs jus ant savo laivo denio, kur buvot radę sau prieglobstį, nusileisti į jūros gelmes ir jus ten užmiršti! Argi neturėjau teisės taip padaryti?

— Laukinis galėtų taip padaryti, bet ne civilizuotas žmogus!— atsakiau aš.

— Pone profesoriau,— gyvai atkirto kapitonas,— aš visiškai ne iš tų žmonių, kuriuos jūs vadinate civilizuotais! Aš nutraukiau bet kokius ryšius su visuomene! Taip padaryti turėjau svarių priežasčių. O kiek tos priežastys buvo pagrįstos, tai sprendžiu tik aš vienas! Aš nesu pavaldus tos visuomenės įstatymams ir prašau niekad man jų neminėti!

Viskas buvo pasakyta. Rūstus ir niekinamas buvo nepažįstamojo žvilgsnis. Ir man dingtelėjo mintis, kad šio žmogaus praeityje esama baisios paslapties. Ne veltui jis save pastatė anapus visuomenės įstatymų, ne veltui įsikūrė už nepasiekiamumo ribų, tuo būdu įsigydamas nepriklausomybę ir laisvę tikrąja šio žodžio prasme! Kas išdrįs jį persekioti jūros gelmėse, jei ir vandenyno paviršiuje jis užkirsdavo kelią visiems kėslams prieš jį? Koks laivas pajėgs galynėtis su šiuo povandeniniu

monitoriumi? Kokie laivai pajėgtų atlaikyti jo tarano smūgį? Nebuvo žmogaus, kuris būtų galėjęs pareikalauti iš jo atsakyti už savo veiksmus. Dievas, jei jis dar jį tikėjo, ir sąžinė, jei jis dar ją turėjo, buvo vieninteliai jo teisėjai.

Visos šitos mintys šmėkštelėjo man galvoje, kol šis paslaptingas žmogus tylėjo, visas nugrimzdęs savyje. Aš į jį žiūrėjau su pasibaisėjimu ir su smalsumu; taip, tur būt, Edipas žiūrėjo į sfinksą!

Pagaliau kapitonas sutrikdė slogią tylą.

— Taigi, aš svyravau,— tarė jis.— Bet pagalvojęs nusprendžiau, kad savo interesus galiu suderinti su gailestingumu, į kurį turi teisę kiekviena gyva būtybė. Jūs liksite mano laive, jei jau likimas jus čionai atbloškė. Aš jums suteikiu laisvę, beje, labai aprėžtą; už tai turėsite sutikti su viena sąlyga. Kad laikysitės duotojo žodžio, man pilnai užteks vien jūsų pažado.

— Aš jūsų klausau, pone,— atsakiau jam.— Tikiuosi, kad padoriam žmogui toji jūsų iškelta sąlyga nebus sunki!

— Savaime suprantama! Tad klausykite: galimas daiktas, jog kai kurios nenumatytos aplinkybės kada nors mane privers kelias dienas ar valandas vėl jus laikyti savo kajutėse be teisės išeiti. Vengdamas prievartos, aš iš anksto noriu gauti jūsų pažadą, kad tokiais atvejais besąlygiškai klausysite mano nurodymų. Tokiu būdu aš jus atleidžiu nuo bet kurios atsakomybės už tai, kas gali įvykti. Jums bus atimta galimybė matyti tokius dalykus, kurių dalyviais jums nedera būti. Na, ar priimate mano sąlygą?

Vadinasi, povandeniniame laive dedasi tokie dalykai, apie kuriuos neprivalo žinoti žmonės, nesantys anapus visuomenės įstatymų! Iš visų staigmenų, kurias man lėmė ateitis, ši paskutinioji staigmena buvo ne iš pačių mažųjų!

— Priimame,— atsakiau aš.— Bet leiskite, pone, kreiptis į jus vienu klausimu.

— Prašom.

— Jūs pasakėte, kad mes turėsime laisvę jūsų laive?

— Visišką laisvę.

— Aš norėčiau žinoti, kaip jūs tą laisvę suprantate?

— Jūs galite laisvai kilnotis laivo ribose, apžiūrinėti jį, stebėti, kaip čia gyvenama,— išskyrus tik vieną kitą atvejį,— trumpai kalbant, naudotis tokia laisve, kokia naudojuosi aš ir mano draugai.

Matyti, mes kalbėjomės ne ta pačia kalba.

— Atleiskite, pone, bet tai kalinio laisvė tarp kalėjimo sienų! Mes negalime tenkintis tuo.

— Reikės tenkintis.

— Kaipgi taip! Mes turime atsižadėti bet kurios vilties pamatyti tėvynę, draugus, šeimas?

— Taip! Ir podraug nusimesti tą slogų žemišką jungą, kurį žmonės vadina laisve! Tai jau ne taip sunku, kaip jūs manote!

— Na, o aš,— sušuko Nedas Lendas,— tai niekad neduosiu žodžio, jog išsižadu minties pabėgti iš čia!

— Aš ir neprašau jūsų žodžio, misteri Lendai,— šaltai atsakė kapitonas.

— Pone,— sušukau nebesitvardydamas,— jūs piktnaudžiaujate savo valdžia! Tai nežmoniška!

— Priešingai, labai kilnu! Jūs esate paimti į nelaisvę kovos lauke! Vienas mano žodis, ir jūs būtumėte buvę išmesti į jūros gelmes! O aš išgelbėjau jums gyvybę. Jūs mane užpuolėte! Jūs sužinojote paslaptį, kurios neprivalo žinoti joks žmogus pasaulyje,— mano būties paslaptį! Ir jūs vaizduojatės, kad leisiu jums grįžti į Žemę, kuriai aš esu miręs! Niekados! Aš jus laikysiu savo laive, nes to reikalauja mano paties saugumas!

Matyti, kapitonas buvo padaręs tokį sprendimą, prieš kurį nieko negalėjo padėti jokie argumentai.

— Man visiškai aišku, pone,— tariau aš,— kad jūs mums leidžiate rinktis vieną iš dviejų: arba likti gyviem, arba mirti?

— Kaip tik taip.

— Mano bičiuliai,— tariau, kreipdamasis į savo draugus,— mes esame tokioje padėtyje, kad ginčytis būtų beprasmiška. Bet mes neduosime jokio pažado, kuris mus surištų su laivo šeimininku.

— Jokio,— tarė nepažįstamasis.

Ir jau švelnesniu tonu pridūrė:

— Leiskite man baigti mūsų pasikalbėjimą. Aš jus pažįstu, pone Aronaksai. Jei ne jūsų bendrai, gal jūs nesigailėtumėt, kad likimas mus sujungė. Tarp mano mėgstamų knygų jūs rasite ir savo veikalą apie jūros gelmių tyrinėjimą. Aš dažnai skaitau jūsų knygą. Okeanografijos mokslą jūs pastūmėjote tiek toli, kiek tai įmanoma Žemės gyventojui. Leiskite jus patikinti, pone profesoriau, kad negailestausite mano laive sugaišto laiko. Jūs atliksite kelionę į stebuklų šalį! Įspūdžių kaitaliojimasis audrins jūsų vaizduotę. Jūsų nuotaika visą laiką bus pakili. Jūs nepaliausite stebėjęsis visu tuo, ką matysite. Povandeninio pasaulio gyvenimas be atlydos skleisis jums prieš akis ir nie-

kad nepasotins jūsų žvilgsnio! Aš ketinu vėl leistis į povandeninę kelionę aplink pasaulį, ir, kas gali žinoti, ar tik ne į paskutinę? Aš noriu dar kartą peržvelgti visa, ką esu atradęs jūros gelmėse, tiek kartų jau mano tyrinėtose! Jūs būsite mokslinių mano darbų dalyvis. Nuo šios dienos jūs žengiate į naują pasaulį, jūs pamatysit tai, kas neprieinama žmogaus akims,— aš ir mano draugai išimtis,— ir mūsų planeta jums atskleis slėpiningiausias savo paslaptis!

Pasakysiu nuo širdies, kapitono kalbos man padarė didelį įspūdį. Jis užgavo jautriausią mano stygą, ir aš akimirką užmiršau, kad galėjimas stebėti povandeninio pasaulio stebuklus neatstos prarastos laisvės. Bet aš guodžiausi, šio taip svarbaus klausimo sprendimą atidėjęs ateičiai. Todėl pasitenkinau trumpute replika.

— Pone,— tariau aš,— nors jūs ir nutraukėte ryšius su žmonija, vis dėlto, tikiuosi, jums nėra svetimi žmogui įgimti jausmai? Mes patyrėme jūros nelaimę. Jūs kilniaširdiškai mus priėmėte į savo laivą. Mes niekad to neužmiršime. Na, o dėl savęs, prisipažinsiu, jei galimumas tarnauti mokslui susilpnintų mano laisvės troškimą, tai susitikimas su jumis man su kaupu atlygintų šį nuostolį.

Aš maniau, kad kapitonas man paduos ranką, norėdamas sutvirtinti mudviejų sandėrį. Bet kapitonas rankos nepadavė. Ir aš širdyje jo pasigailėjau.

— Paskutinis klausimas,— tariau aš, pastebėjęs, kad šis nesuprantamas žmogus ketina išeiti.

— Klausau, pone profesoriau.

— Kaip liepsite jus vadinti?

— Pone,— atsakė kapitonas,— jums aš — kapitonas Nemas[1], o jūs man, kaip ir jūsų bendrai,— tik „Nautiliaus" keleiviai.

Kapitonas Nemas pasišaukė tarną ir kažką jam paliepė ta pačia man negirdėta kalba. Paskui, kreipdamasis į kanadietį ir Konselį, jis tarė:

— Pusryčiai jūsų laukia jums skirtoj kajutėje. Malonėkite sekti paskui šitą vyrą.

— Neatsisakau!— tarė žeberklininkas.

Ir pagaliau jie išėjo iš kalėjimo, kur uždaryti išbuvo daugiau kaip trisdešimt valandų.

— O dabar, pone Aronaksai, einam ir mudu papusryčiauti. Malonėkite sekti paskui mane.

— Klausau, kapitone.

---

[1] Nemo — niekas *(lot.)*.

Aš nuėjau paskui kapitoną Nemą. Peržengę slenkstį, mudu atsidūrėme elektros apšviestame siaurame koridoriuje. Paėjėję kokius dešimt metrų, mes pro atviras duris suėjome į didelę salę.

Tai buvo valgykla, įruošta ir apstatyta pagal reiklų skonį. Aukštos ąžuolinės indaujos su juodmedžio inkrustacijomis stovėjo abiejuose galuose valgyklos, ir jų lentynose su banguotais kraštais tviskėjo brangus fajansas, porcelianas, krištolas. Sidabriniai indai atspindėjo blizgančiame savo paviršiuje iš viršaus krintančią šviesą. Gražūs lubų piešiniai švelnino skaidrią šviesą.

Vidury salės stovėjo gausiai serviruotas stalas. Kapitonas Nemas mostu parodė mano vietą.

— Sėskite,— tarė jis,— ir valgykite! Jūs, tur būt, badu vaduojatės.

Pusryčiai buvo kelių patiekalų, pagamintų vien iš jūros teikiamų produktų; vis dėlto kai kurie patiekalai sukėlė man nusistebėjimą. Valgiai buvo labai gardūs, bet juose jautėsi kažkoks prieskonis; beje, netrukus aš jo nejaučiau. Tie valgiai, kaip man pasirodė, turėjo daug fosforo, ir aš nusprendžiau, kad jie visi yra jūrinės kilmės.

Kapitonas Nemas šnairomis dirsčiojo į mane. Aš nieko neklausinėjau, bet jis pats atsakė į klausimus, kurie man sukosi ant liežuvio galo.

— Daugelis šitų patiekalų jums nepažįstami,— tarė jis,— bet juos valgykite be baimės. Maistas yra sveikas ir sotus. Aš seniai atsižadėjau mėsiškų patiekalų ir, kaip matote, jaučiuosi neblogai. Visi mano jūrininkai — rinktiniai žaliūkai, o maitinamės vienodai.

— Vadinasi,— tariau aš,— visi šitie valgiai pagaminti iš jūros teikiamų produktų?

— Taip, pone profesoriau! Jūra tenkina visus mano poreikius. Užmetęs tinklus, aš sugaunu gerą laimikį. Nusileidęs į jūros gelmes, rodos, žmogui nepasiekiamas, ir įsigeidęs pamedžioti povandeniniuose miškuose, aš nušaunu gelmių žvėrį. Mano kaimenės, kaip ir Neptūno kaimenės, ramiai ganosi vandenyno ganyklose. Mano valdos plačios, ir kūrėjo ranka, sukūrusi visa, kas gyva, yra dosni!

Aš nustebęs pasižiūrėjau į Nemą ir tariau:

— Aš gerai suprantu, pone, kad tinklai teikia puikios žuvies jūsų stalui; aš suprantu, nors ir ne visai aiškiai, jog jūs leidžiate sau prabangą medžioti vandens žvėris povandeniniuose miškuose; bet man visiškai nesuprantama, iš kur jūs savo meniu papildote mėsiškais valgiais, tegu ir ne itin gausiai!

— Pone,— atsakė kapitonas,— aš nemintu žemės gyvulių mėsa.

— Na, o kas čia?— paklausiau aš, rodydamas į lėkštę, kurioje buvo išdėlioti gabalėliai jautienos.

— Tai, ką jūs tariate esant jautiena, pone profesoriau, tėra tik jūros vėžlio nugarinė. O štai šičia kepsnys iš delfino kepenų; šitą patiekalą jūs lengvai galėtumėte palaikyti kiaulienos šutiniu! Mano virėjas puikiai konservuoja vandenyno dovanas. Paragaukite visko po truputį. Štai konservai iš jūros holoturijų; kiekvienas malajietis pripažintų, kad jų skonis nepaprastas! Štai kremas, pagamintas iš grietinėlės, kurią mums teikia banginiai; štai cukrus, kurį gaminamės iš milžiniškų Viduržemio jūros guveinių! Ir, pagaliau, leiskite jums pasiūlyti uogienę iš anemonių, kurios tokios pat sultingos, kaip ir geriausiai prinokę žemės vaisiai.

Ir aš ragavau kiekvieną patiekalą ne iš godumo, bet iš smalsumo. O tuo tarpu kapitonas Nemas mane žavėjo, pasakodamas neįtikimiausius daiktus.

— Jūra, pone Aronaksai,— kalbėjo jis,— mane maitina. Jos turtai begaliniai. Jūra mane ne tik maitina, bet ir rengia. Jūsų kostiumo audinys yra išaustas iš tam tikrų dvikiaučių moliuskų bisuso; jis nudažytas, kaip kad senovėje buvo daroma, purpurinukės syvais; o violetinį atspalvį teikia Viduržemio jūroje gyvenančios aplizijos ekstraktas. Kvepalai, kurie stovi ant tualetinio staliuko jūsų kajutėje, gaunami, sausai destiliuojant jūros augalus. Jūsų patalas padarytas iš minkštos jūros žolės zosteros. Plunksna jums bus banginio ūsas, rašalas — sepijos liaukų išleidžiamas skystis. Aš gyvenu iš jūros dovanų, o kai ateis laikas, jūra atgal pasiims savo dovanas!

— Jūs mėgstate jūrą, kapitone?

— Taip, aš mėgstu jūrą! Jūra — tai viskas! Ji apima septynias dešimtąsias Žemės rutulio. Jos kvėpavimas tyras ir gaivus. Begalinėse jos platybėse žmogus nesijaučia vienišas, nes aplinkui jį plaka gyvybės pulsas. Jūrų gelmėse gyvena nematytos keisčiausios būtybės. Jūra — tai amžinas judėjimas ir meilė, amžinas gyvenimas, anot vieno jūsų poeto. Ir iš tikrųjų, pone profesoriau, vandens aplinka teikia gyvybei tarpti nepaprastai geras sąlygas. Čia atstovaujamos visos trys gamtos viešpatijos: mineralų, augalų, gyvūnų. Gyvūnų viešpatijai plačiai atstovauja keturios grupės zoofitų[1], trys klasės nariuotųjų, penkios kla-

[1] Zoofitai — pagal mokslinę to meto klasifikaciją apėmė labai daug skirtingų grupių bestuburių, jų tarpe ir pintis, duobagyvius, kirmėles, dygiaodžius ir kt. *(Red. past.)*

sės moliuskų, trys klasės stuburinių, žinduolių, roplių ir nesuskaitomi legionai žuvų, būriai gyvūnų, kurių priskaitoma per trylika tūkstančių, iš jų tik viena dešimtoji gyvena gėluose vandenyse. Jūra — platus gamtos rezervuaras. Jei taip galima pasakyti, nuo jūros prasidėjo Žemės rutulio gyvenimas, su jūra jis ir pasibaigs! Čia didžiausia ramybė! Jūra nepavaldi despotams. Jūros paviršiuje jie dar gali pridaryti nusikaltimų, kariauti, žudyti į save panašius. Bet trisdešimtyje pėdų po vandeniu jie jau bejėgiai, čia jų galybė baigiasi! Ak pone, pasilikite čia, gyvenkite jūrų gelmėse! Čia, vien tik čia, yra vienintelė tikroji nepriklausomybė! Čia nėra tironų! Čia aš laisvas!

Kapitonas Nemas staiga nutilo. Gal jis nebeišlaikė nuolatinio savo santūrumo? Gal gailėjosi pasakęs, ko nereikia? Kelias minutes jis, labai susijaudinęs, vaikščiojo po kambarį. Pamažu jo nervai nurimo, veidas įgijo įprastinę šaltą išraišką. Pagaliau jis priėjo prie manęs.

— O dabar, pone profesoriau,— tarė jis,— jei turite noro apžiūrėti „Nautilių", aš esu jūsų paslaugoms.

VIENUOLIKTASIS SKYRIUS

„NAUTILIUS"

Aš sekiau paskui kapitoną Nemą. Dvigubos durys gilumoje valgyklos atsidarė, ir mes įėjome į gretimą, tokį pat erdvų kambarį.

Tai buvo biblioteka. Aukštose juodojo palisandros medžio spintose su bronzinėmis inkrustacijomis, plačiose lentynose eilėmis stovėjo knygos vienodais aptaisais. Spintos buvo sustatytos pasieniais ir užėmė visą erdvę nuo grindų iki lubų. Kiek atokiau nuo spintų viena prie kitos stovėjo plačios sofos, apmuštos ruda oda. Lengvi, kilnojami pastovai knygoms buvo sustatyti palei sofas. Vidury bibliotekos stovėjo didelis stalas, apverstas žurnalais, tarp kurių pastebėjau keletą senų laikraščių. Nuo lipdytinių lubų, užbaigdami visą šitą darnų ansamblį, keturi matinio stiklo pusrutuliai skleidė elektros šviesą. Susižavėjęs aš dairiausi po šią menę, įrengtą su tokiu dideliu skoniu, ir pats netikėjau savo akimis.

— Kapitone Nemai,— tariau šeimininkui, patogiai sėdinčiam sofoje,— jūsų biblioteka darytų garbę bet kuriems rūmams Žemyne; ir aš negaliu atsistebėti, pagalvojęs, kad toksai lobynas jus lydi į jūros gelmes!

— O kur kitur galėtumėte rasti tokias palankias sąlygas darbui, pone profesoriau?— atsakė kapitonas Nemas.— Tyla, didžiausia ramybė. Argi savo kabinete Paryžiaus muziejuje jūs galite turėti šitokių patogumų?

— Žinoma, ne! Ir aš turiu prisipažinti, kad mano kabinetas Paryžiuje, lyginant su tuo, ką čia matau, yra skurdus. Čia jūs surinkę ne mažiau kaip šešis—septynis tūkstančius tomų...

— Dvylika tūkstančių, pone Aronaksai. Knygos — vienintelis dalykas, kurios mane dar sieja su Žeme. Pasaulis nustojo man egzistavęs nuo tos dienos, kada „Nautilius" pirmąkart nusileido į jūros gelmes. Tą dieną aš paskutinį kartą pirkau knygas, žurnalus, laikraščius. Nuo tos dienos žmonija man paliovė mąsčiusi, paliovė kūrusi. Mano biblioteka jūsų paslaugoms, pone profesoriau; jūs galite ja naudotis kaip tinkamas.

Padėkojęs kapitonui Nemui, aš priėjau prie bibliotekos lentynų. Čia buvo surinkta mokslinė, filosofinė, grožinė literatūra visomis kalbomis; bet aš nepastebėjau nė vieno politinės ekonomijos veikalo; matyt politinei ekonomijai įžengti į šį laivą buvo griežtai draudžiama. Įdomi smulkmena — knygos buvo sustatytos pagal abėcėlę, vis tiek, kuria kalba jos būtų parašytos; matyt, kapitonas Nemas puikiai mokėjo visas kalbas.

Tarp knygų aš pamačiau didžiųjų senojo ir naujojo pasaulio rašytojų ir mintytojų veikalus — visa, ką geriausia žmogaus genijus sukūrė istorijos, poezijos, grožinės prozos ir mokslo srityse, pradedant Homeru ir baigiant Viktoru Hugo, nuo Ksenofonto iki Mišle, nuo Rable iki ponios Sand. Bet mokslinių knygų vis dėlto šioje bibliotekoje buvo daugiau; mechanikos, balistikos, hidrografijos, meteorologijos, geografijos, zoologijos ir kitų mokslų sričių knygos ėjo pakaitom su moksliniais gamtos istorijos veikalais, ir, kaip aš supratau, tam dalykui kapitonas skyrė daugiausia dėmesio. Čia buvo pilni Humbolto, Arago raštų rinkiniai, Fuko, Anri Sen-Klero Devilio, Šalio, Miln-Edvardso, Katrfažo, Tindalio, Faradėjaus, Bertelo, abato Sekio, Petermano, kapitono Morio, Agasio veikalai, „Mokslų akademijos žinynai", įvairių geografijos draugijų rinkiniai ir kita. Šioje garbingoje draugijoje buvo ir dvi mano knygos, dėl kurių, galimas daiktas, aš buvau palyginti maloniai priimtas „Nautiliaus" laive! Žozefo Bertrano knyga „Astronomijos pagrindai" man piršo išvadą: aš žinojau, kad ji išėjo 1865 me-

tais,— vadinasi, „Nautilius" nugrimzdo į vandenį ne anksčiau, kaip tuo laiku.

Taigi kapitonas Nemas povandeninį savo gyvenimą pradėjo tik prieš trejus metus. Beje, tikėjausi, kad nustatysiu tikslią datą, jei bibliotekoje rasiu vėlyvesnių leidinių. Bet ateityje turėjau pakankamai laiko tokiems tyrinėjimams ir, be to, nenorėjau atidėlioti progos apžiūrėti „Nautiliaus" stebuklus.

— Dėkoju jums, pone,— tariau aš,— už leidimą naudotis jūsų biblioteka. Čia surinkta tiek daug neįkainojamų mokslo lobių! Aš būtinai su jais susipažinsiu.

— Čia ne tik biblioteka,— atsakė kapitonas Nemas,— bet ir rūkomasis kambarys.

— Rūkomasis?— sušukau aš.— Rūkomasis „Nautiliaus" laive?

— Visiškai teisingai!

— Jei taip, pone, tai aš būsiu priverstas manyti, kad jūs palaikote ryšius su Havana?

— Anaiptol ne,— atsakė kapitonas.— Leiskite jums pasiūlyti cigarą. Tiesa, jis ne havaniškas, bet, jei esate žinovas, cigaras jums turėtų patikti.

Aš paėmiau cigarą, savo forma panašų į geriausias havaniškų cigarų rūšis, bet, rodos, susuktą iš geltonų lapų. Aš jį užsidegiau nuo žibinto, stovinčio ant labai dailaus bronzinio pastovo, ir godžiai užsitraukiau, kaip prisiekęs rūkorius, jau dvi paras nematęs tabako.

— Puikus cigaras,— tariau aš,— bet argi čia tabakas?

— Tabakas, bet ne havaniškas ir ne turkiškas. Jūra man teikia, nors ir nelabai dosniai, šitų nedažnai aptinkamų jūros dumblių, turinčių daug nikotino. Tai gal jūs ir dabar dūsaujate, prisiminęs Havanos cigarus?

— Nuo šios valandos, kapitone, aš juos niekinu!

— Prašom rūkyti, kiek tik patinka, nesiteiraudamas jų kilmės. Jokiai muitinei nemokėta už juos muito, bet dėl to, man rodos, jie nepasidarė blogesni!

— Atvirkščiai!

Tą akimirką kapitonas Nemas atidarė duris, priešais tas, pro kurias mes įėjome į biblioteką, ir aš atsidūriau skaisčiai apšviestame salone.

Tai buvo erdvi salė apvaliais kampais, dešimties metrų ilgio, šešių metrų pločio, penkių aukščio. Labai stiprios lempos, paslėptos po raštuotu ornamentu skliautinėse maurų stiliaus lubose, žėrė švelnią šviesą ant šio muziejaus lobių. Taip, tai buvo tikras muziejus, kuriame meistriška ir dosni ranka draugėn sujungė gamtos ir meno turtus, ta vaizdinga netvarka, būdinga dailininko būstui.

Kokios trys dešimtys paveikslų, nutapytų didžiųjų meistrų, vienodais rėmais, vienas nuo kito atskirtais skydų su riterių šarvais, puošė sienas, išklotas gelumbiniais griežto piešinio audiniais. Čia buvo didelės vertės paveikslų, kuriais aš grožėjausi privačiose Europos galerijose ir dailės parodose. Čia buvo atstovaujamos įvairių senovinio meno meistrų mokyklos: Rafaelio „Madona", Leonardo da Vinčio „Mergelė", Koredžijo „Nimfa", Ticiano „Moteris", Veronezės „Trys karaliai", Muriljo „Dangun ėmimas", Holbeino „Portretas", Velaskeso „Vienuolis", Ribeiros „Kankinys", Rubenso „Mugė", Tenirso du flamandų peizažai, trys žanriniai Žeraro Dou kūriniai; Metsiu, Polio Potero paveiksliukai, du Žeriko ir Priudono paveikslai, keletas Bekiuzeno ir Verne jūros vaizdų. Nūdienei tapybai atstovavo Delakrua, Engras, Dekampas, Truajonas, Mesonje ir kiti; keletas žaviausių marmurinių ir bronzinių antikinės skulptūros kopijų ant aukštų pastovų stovėjo puikaus muziejaus kertėse. „Nautiliaus" vadovo pranašystė ėmė pildytis: aš buvau tiesiog pritrenktas.

— Pone profesoriau,— tarė šis paslaptingas žmogus,— tikiuosi, man atleisite, kad jus priimu be jokių ceremonijų, visai paprastai ir kad salonas nesutvarkytas.

— Pone,— atsakiau aš,— nesiteiraudamas, kas jūs toks esate, drįstu manyti, kad jūs dailininkas!

— Mėgėjas, pone, ne daugiau! Kažkada jaučiau malonumą rinkti nuostabiai puikius žmogaus rankų kūrinius. Aš buvau aistringas, nepailstantis kolekcionierius, ir man pavyko įsigyti keletą be galo vertingų daiktų. Šis paveikslų rinkinys — tai paskutinis prisiminimas tos žemės, kuri dabar man jau nebeegzistuoja. Mano akimis žiūrint, nūdieniai jūsų dailininkai — tas pats, kas ir senieji meistrai. Genijus neturi amžiaus.

— O kompozitoriai?— paklausiau aš, rodydamas į Vėberio, Rosinio, Mocarto, Bethoveno, Haidno, Mejerberio, Heroldo, Vagnerio, Obero, Guno ir daugelio kitų partitūras, išmėtytas ant didžiulės fisharmonijos, stovinčios palei visą sieną tarp dviejų durų.

— Man šitie kompozitoriai,— atsakė kapitonas Nemas,— Orfėjaus amžininkai, nes laiko sąvoka išdyla mirusiųjų atmintyje, o aš esu miręs, pone profesoriau! Aš esu toks pat lavonas, kaip ir tie jūsų draugai, kurie ilsisi septynios pėdos po žemėmis!

Kapitonas Nemas nutilo ir giliai susimąstė. Aš į jį žiūrėjau didžiai susijaudinęs, tylėdamas stebėjau jo veidą. Atsirėmęs į brangų mozaikinį stalą, jis, rodos, nematė manęs, užmiršo mane.

Nenorėdamas trikdyti jo minčių tėkmės, aš nutariau apžiūrėti retenybes.

Greta meno veikalų buvo išdėlioti gamtos kūriniai. Dumbliai, kiaukutai ir kiti vandenyno gyvūnijos ir augmenijos lobiai, be abejo, surinkti paties kapitono Nemo rankomis, buvo užėmę įžymią vietą šioje jo kolekcijoje. Viduryje salono iš milžiniškos tridaknos tryško fontanas, iš apačios apšviestas elektros šviesos. Aštriabriaunis šito milžiniško dvigeldžio moliusko kiaukutas turėjo dailiai karpytus kraštus. Kiaukuto apskritimas buvo šešių metrų. Taigi šis egzempliorius savo dydžiu pranoko puikias tridaknas, kurias Venecijos respublika buvo padovanojusi Pranciškui I ir kuriose šv. Sulpicijaus bažnyčioje Paryžiuje buvo laikomas šventas vanduo.

Aplink kriauklę dailiose vitrinose, aptaisytose variu, buvo išdėlioti pagal klases ir etiketėmis pažymėti rečiausi vandenyno gelmių eksponatai, kokius tik kada teko matyti gamtininkui. Įsivaizduokite tokio, kaip aš, gamtininko džiaugsmą.

Zoofitų — „gyvių-gėlių"— skyriui atstovavo labai įdomūs polipų ir dygiaodžių pavyzdžiai. Pirmąją grupę sudarė vargoniniai ir gorgoniniai aštuoniaspinduliniai koralai, Sirijos pintys, Molukų izidės, jūros plunksnos, puikiosios Norvegų jūros lofogelijos, įvairūs skėtiniai, alcioniniai, visa kolekcija šešiaspindulinių madreporinių koralų, kuriuos mano mokytojas Miln-Edvardsas taip išmintingai suklasifikavo pobūriais ir tarp kurių ypatingai mano akis atkreipė nuostabiosios vėduoklinės, įvairiaspalviai akytieji Burbonų salų koralai, Antilų salų „Neptūno ratai", nepaprastas koralų įvairumas! Čia buvo atstovaujamos visos rūšys gyventojų, priklausančių koraliniams rifams, kurių kolonijos sudaro tikras salas, o ilgainiui, galimas daiktas, ir ištisus žemynus.

Dygiaodžiai, įsidėmėtini kalkiniais savo šarvais, sudarytais iš daugybės grotelinių plokštelių, kaip antai: rausvos jūros žvaigždės, asterijos, jūrų lelijos, stiebinės lelijos rizokrinusai, asterofonai, jūros ežiai, holoturijos ir kiti gyvūnai teikė pilną šios grupės atstovų rinkinio vaizdą.

Kuris nors jautrus konchiologas, žinoma, būtų suglumęs, pamatęs gretimas vitrinas, kuriose buvo sudėti ir suklasifikuoti moliuskų tipo atstovai. Minkštakūnių kolekcija buvo neįkainojamos vertės, ir man nebūtų užtekę laiko jai aprašyti. Aš įvardinsiu tik kai kuriuos individus ir svarbiausia dėl to, kad atmintyje išliktų jų pavadinimai: puiki karališkoji Indijos vandenyno sinevakula, visa su baltomis dėmėmis, ryškiai šviečiančiomis raudoname ir rudame fone, spalvingas „imperatoriškasis spondilas", visas vienų dyglių,— retas egzempliorius, už

kurį, mano nuomone, kiekvienas Europos muziejus sumokėtų dvidešimt tūkstančių frankų, paprastoji sinevakula, randama Naujosios Olandijos jūrose, labai sunkiai sugaunama, egzotiniai Senegalo bikardai — dvigeldžiai balti kiaukutai, tokie trapūs, kad subyra nuo mažiausio dvilktelėjimo, daugybė rūšių jūros kirtiklio iš Javos salos — kalkinės vamzdelinės sraigės, apgaubtos lapo pavidalo klosčių, labai vertinamos mėgėjų; visos rūšys pilvakojų, pradedant žalsvai geltonais, kurie gaudomi Amerikos jūrose, ir baigiant plytiniai raudonais, daugiausia gyvenančiais Naujosios Olandijos vandenyse; vieni, pagauti Meksikos įlankoje ir įsidėmėtini savo čerpės pavidalo kiaukutu, kiti — žvaigždėtieji, surasti pietų jūrose, ir pagaliau iš visų rečiausiai aptinkamas puikusis Naujosios Zelandijos pentinuotis; toliau nuostabieji telinai, brangios rūšys citrų ir venusų, groteliniai kadranai nuo Trankebaro krantų, žvilgantys perlamutro spalvomis, taškuotasis bokštelis, žalios Kinų jūros geldutės, konusinė sraigė; visos rūšys žalčiukų, ėjusių pinigų pareigas Indijoje ir Afrikoje, „Jūros šlovė"— brangiausias Rytų Indijos kiaukutas; pagaliau litorinos, delfinukės, bokšteliai, jantinai, kiaušinėliai, alyvos, mitros, šalmai, purpurinukės, stentoriai, arfos, uolinukės, tritonai, ceritai, verpstės, dubenėliai, stikliukai, kleodorai — švelnūs trapūs kiaukutai, kuriuos mokslininkai pavadino gražiausiais vardais.

Ypatinguose skyriuose buvo sudėti nematyto grožio perlų vėriniai, visomis spalvomis spindintys elektros šviesoje: rausvasis perlas, surastas Raudonojoje jūroje, žaliasis perlas iš haliotiso, geltonasis perlas, mėlynasis, juodasis — nuostabus produktas iš įvairių moliuskų, esančių visuose vandenynuose, ir kai kurių bedančių, gyvenančių šiaurės upėse; ir pagaliau dar keletas neįkainojamų pavyzdžių, gautų iš pačių didžiųjų ir rečiausiai aptinkamų perlinių kiaukutų. Kai kurie perlai buvo didesni už balandžio kiaušinį; kiekvienas iš jų kaštavo brangiau už tą perlą, kurį keliautojas Tavernje pardavė už tris milijonus Persų šachui, o savo gražumu jie pranoko Maskatos imamo perlą, kuris, kaip manau, neturėjo sau lygių pasaulyje. Nustatyti kolekcijos vertę buvo neįmanoma. Įsigyti šitiems rečiausiems pavyzdžiams kapitonas Nemas turėjo išleisti milijonus; ir aš klausiau savęs: iš kokių šaltinių ima lėšas savo keistenybėms tenkinti šis retenybių rinkėjas? Bet tuo tarpu kapitonas kreipėsi į mane:

— Jūs žiūrinėjate mano kiaukutus, pone profesoriau? Iš tikrųjų, jie gali sudominti gamtininką, bet man jie turi ypatingą grožį, nes aš juos surinkau pats savo rankomis, ir nėra jūros

Žemės rutulyje, kurią aš būčiau aplenkęs, ko nors beieškodamas.

— Suprantu, kapitone, visiškai suprantu, kokį malonumą jūs patiriate, gėrėdamasis savo lobiais. Ir jie surinkti jūsų paties rankomis! Joks Europos muziejus neturi tokios vandenynų faunos ir floros kolekcijos. Bet jei aš atbukinsiu visą savo dėmesį, apžiūrinėdamas kolekcijas, tai kas beliks laivui? Aš anaiptol nenoriu kišti nosies į jūsų paslaptis, bet prisipažįstu, kad „Nautiliaus" įrengimas, jo varikliai, mechanizmai, teikią jam nepaprastą greitį — visa tai labai žadina mano smalsumą. Ant salono sienų aš matau prietaisus, kurių paskirtis man nesuprantama. Ar galiu sužinoti. . .

— Pone Aronaksai,— atsiliepė kapitonas,— aš jau jums sakiau, kad mano laive jūs turite visišką laisvę; vadinasi, „Nautiliuje" nėra tokio kampelio, kur jums būtų draudžiama įeiti! Jūs galite apžiūrinėti laivą su visais jo įtaisymais, ir man bus didelis malonumas būti jūsų vadovu.

— Trūksta žodžių, pone, kuriais galėčiau išreikšti jums savo dėkingumą! Pasistengsiu nepanaudoti piktam malonaus jūsų palankumo! Leiskite tik sužinoti šių fizikos prietaisų paskirtį. . .

— Pone profesoriau, lygiai tokius pat prietaisus rasite ir mano kajutėje, ir ten aš jums papasakosiu, kam kuris jų skirtas. Bet iš pradžių einam į kajutę, kuri yra paruošta jums. Juk jūs turite žinoti, kokiose sąlygose gyvensite „Nautiliuje"!

Aš nusekiau paskui kapitoną Nemą. Išėję pro vienerias duris, padarytas kiekviename suapvalintame salono kampe, mes atsidūrėme siaurame koridoriuje, kuris ėjo apsukui palei abu laivo šonus. Kai pasiekėme laivo priekį, kapitonas Nemas mane įvedė į kajutę, tikriau sakant, į dailiai įrengtą kambarį, kur stovėjo lova, tualetinis stalas ir kiti patogūs baldai.

Beliko tik padėkoti maloniam šeimininkui.

— Jūsų kajutė greta manosios,— tarė jis, atidarydamas kitas duris,— o manoji siekiasi su salonu, iš kurio ką tik išėjome.

Kapitono kajutė buvo niūri, beveik vienuoliška. Geležinė lova, darbo stalas, kelios kėdės, praustuvas. Kajutėje viešpatavo prietemis. Nieko nereikalingo. Tik būtiniausi daiktai.

Kapitonas Nemas man parodė į kėdę.

— Ar nenorite truputį pasėdėti?— paklausė jis.

Aš atsisėdau, ir jis man pradėjo aiškinti.

DVYLIKTASIS SKYRIUS

VISKAS SU ELEKTROS ENERGIJA

— Pone,— tarė kapitonas Nemas, rodydamas į prietaisus, kabančius ant kajutės sienų,— štai aparatūra, kuria valdomas „Nautilius". Čia, kaip ir salone, ji visada man prieš akis, ir kiekvieną akimirką aš galiu žinoti, kuriame vandenyno taške yra povandeninis mano laivas, taip pat ji rodo, kuria kryptimi plaukiame. Kai kurie prietaisai jums jau pažįstami. Štai termometras „Nautiliaus" oro temperatūrai matuoti; barometras — prietaisas, rodantis atmosferos slėgimą, todėl mes galime numatyti oro pasikeitimus; higrometras — vienas iš tų prietaisų, kuriais matuojame oro drėgnumą atmosferoje; stormglasas signalizuoja, artinantis audrai; kompasas rodo kelią; sekstantas pagal saulės aukštį padeda nustatyti geografinę platumą; chronometras įgalina nustatyti geografinę ilgumą; ir, pagaliau, žiūronai, dieniniai ir naktiniai, pro kuriuos aš žvalgau horizontą, kada „Nautilius" iškyla į vandenyno paviršių.

— Na, ką gi! Visi šitie prietaisai yra paprasti daiktai jūreivių apyvokoje. Bet čia yra ir tokių prietaisų, kurie, matyti, susiję su povandeninio laivo valdymo ypatumais. Kad ir šitas didelis ciferblatas su judančia strėle, ar čia tik nebus manometras?

— Manometras, visiškai teisingai! Šio prietaiso paskirtis matuoti vandens slėgimą, ir tuo pačiu jis parodo, kokioje gilumoje yra povandeninis mano laivas.

— O šitie zondai naujos konstrukcijos?

— Termometriniai zondai. Jais matuojama įvairių vandens sluoksnių temperatūra.

— O štai šie prietaisai? Aš neįsivaizduoju jų paskirties!

— Čia, pone profesoriau, aš jums turėsiu šį tą paaiškinti,— tarė kapitonas Nemas.— Gal norėtumėt išklausyti?

Kiek patylėjęs, jis tarė:

— Gamtoje yra galinga jėga, paklusni, lengvai visur pasigaunama. Ji gali būti pritaikoma įvairių įvairiausiais atvejais, ir mano laive viskas ja yra paremta. Nuo jos viskas priklauso! Ji šviečia, šildo, varo mašinas. Toji jėga — elektros energija!

— Elektros energija?— sušukau aš nustebęs.

— Taip, gerbiamasis.

— Betgi, kapitone, nepaprastas jūsų laivo greitis lyg ir nesiderina su elektros energijos galimumais. Lig šiol dinaminė elektros jėga buvo labai ribota ir jos galimumai labai menki.

— Pone profesoriau,— atsakė kapitonas Nemas,— elektros energijos panaudojimo būdai laive žymiai skiriasi nuo įprastinių. Tuo aš ir leisiu sau baigti!

— Nedrįstu daugiau reikalauti, pone, ir tenkinsiuos trumpais jūsų paaiškinimais. Prisipažinsiu, aš esu nustebintas! Leiskite tik paklausti. Tikiuosi, jūs atsakysite, jei mano klausimo nepalaikysite nekukliu. Juk elementai, naudojami kaip tos stebuklingos jėgos šaltiniai, tikriausiai greitai išsieikvoja, ar ne tiesa? Kuo jūs pakeičiate kad ir cinką? Juk nepalaikote ryšių su žeme?

— Atsakysiu į jūsų klausimą,— tarė kapitonas Nemas.— Pirmiausia pasakysiu, kad jūros dugne yra nemaži telkiniai rūdos, cinko, geležies, sidabro, aukso ir kitų metalų, kurių išgavimas nesudaro didelių sunkumų. Bet aš nepanorėjau naudotis žemės gėrybėmis ir nutariau iš jūros imti visą energiją, reikalingą laivo poreikiams tenkinti.

— Iš jūros?

— Taip, pone profesoriau, jūroje nėra tos energijos trūkumo. Šia proga galėčiau pasakyti, kad, įvairioje gilumoje nutiesęs kabelius, galėčiau gauti srovę, atsirandančią dėl temperatūros skirtumo įvairiuose vandens sluoksniuose. Bet aš pasirinkau praktiškesnį būdą.

— O kokį?

— Jums yra žinoma jūros vandens sudėtis. Tūkstantyje gramų yra devyniasdešimt šeši su puse procento gryno vandens, du ir dvi trečiosios procento natrio chlorido; toliau nedidelis kiekis magnio chlorido, kalcio sulfato ir kalcio karbonato druskos. Jūs matote, kad natrio chlorido jūros vandenyje yra nemažas kiekis. Štai šitą natrį aš išskiriu iš jūros vandens ir juo maitinu savo elementus.

— Natrio chloridu?

— Taip, pone. Susijungęs su gyvsidabriu, jis duoda amalgamą, kuri Bunzeno elementuose pavaduoja cinką. Gyvsidabris elementuose nesiskaido. Eikvojasi tik natris, o jo man teikia jūra. Ir turiu pasakyti, kad, be kita ko, natrio elementai bent dukart stipresni už cinko elementus.

— Aš gerai suprantu, kapitone, tą pirmenybę, kurią natris turi jūsų sąlygomis. Natrį jums teikia jūra. Puiku! Bet juk jį dar reikia gauti, kitaip sakant, iš jo išskirti chlorą. Kuriuo būdu jūs jį išskiriate? Suprantama, jūsų baterijos gali būti panaudotos, elektrocheminiu būdu skaidant natrio chloridą, bet,

jei neklystu, natrio sąnaudos elektrolizėse yra labai didelės. Ir kas išeina? Tokiu būdu jūs natrio suvartosite daugiau, negu jo gausite!

— Todėl, pone profesoriau, aš natrio ir neskiriu elektrolitiniu būdu ir tam reikalui panaudoju akmens anglies energiją.

— Akmens anglies?

— Sakysime, jūros anglies, jei jums labiau patinka,— atsakė kapitonas Nemas.

— Vadinasi, jūs radote būdus, kaip įrengti povandenines akmens anglies kasyklas?

— Pone Aronaksai, jūs pamatysite, kaip tai daroma. Aš tik jus paprašysiu turėti kantrybės, juoba kad čia jums padeda atliekamas laikas. Atsiminkite tik vieną dalyką: aš viską imu tik iš vandenyno. Vandenynas man duoda elektrą, o elektra „Nautiliui" teikia šilumą, šviesą, galimybę judėti, žodžiu, gyvybę!

— Bet tik ne orą kvėpuoti?

— O, aš galėčiau gauti ir oro, gryniausio deguonies! Bet tai nereikalinga, nes aš kiekvienu momentu galiu pakilti į vandenyno paviršių. Beje, jei elektros energija ir negamina deguonies, būtino kvėpavimui, vis dėlto ji suka galingus siurblius, varančius orą į specialius rezervuarus, o tai mane, reikalui esant, įgalina ilgai laikytis giliuose vandenyse.

— Kapitone, aš jumis žaviuosi!— tariau.— Jūs, matyti, padarėte mokslinį atradimą, išaiškinęs varomąją elektros energijos jėgą! Kada nors žmonės tai supras!

— Nežinau, ar jie kada nors supras,— šaltai atsakė kapitonas Nemas.— Bet, šiaip ar taip, aš šitą nuostabiąją jėgą plačiai įkinkiau. Ji mums teikia lygią ir nuolatinę savo šviesą, o šito nepasakysi apie saulės šviesą. Dabar žvilgtelėkite į štai šitą laikrodį: tai elektrinis ir tikslumu nenusileidžia geriausiems chronometrams. Aš jį sukonstravau pagal italų sistemą, padalinęs ciferblatą į dvidešimt keturias dalis, nes man nėra nei dienos, nei nakties, nei saulės, nei mėnulio, vien tik ši dirbtinė šviesa, kurią aš nešiojuos su savimi jūros gelmėse. Matote, dabar dešimta valanda ryto.

— Visiškai teisingai!

— O štai ir kitas elektros panaudojimo būdas. Ciferblatas, kurį jūs matote priešais save, rodo „Nautiliaus" greitį. Laidais jis yra sujungtas su lago sraigtu, ir rodyklė nuolat man rodo, kokiu greičiu plaukia laivas. Žiūrėkite, dabar mes varomės ne didesniu greičiu kaip penkiolika mylių per valandą.

— Nuostabu! — sušukau aš.— Jūs, matau, teisingai išsprendėte uždavinį, įkinkę jėgą, kuri ateityje pavaduos vėją, vandenį ir garo variklius!

— Mes dar nebaigėme, pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas atsistodamas.— Ir, jei turite noro, einame į vairagalinę „Nautiliaus" dalį.

Ir aš iš tikrųjų susipažinau su vidujiniais povandeninio laivo įtaisymais. Štai smulkus jo aprašymas, jei eisime nuo midelio link forštevenio priešakinėje jo dalyje: valgomasis kokių penkių metrų ilgio, atskirtas nuo bibliotekos nepralaidžia, tiksliau sakant, vandens nepralaidžia pertvara; biblioteka kokių penkių metrų ilgio, salonas dešimties metrų ilgio, atskirtas antra vandens nepralaidžia pertvara nuo kapitono kajutės penkių metrų ilgio; greta mano kajutė dviejų su puse metro ilgio; ir pagaliau rezervuaras orui laikyti, užimantis visą erdvę iki forštevenio, tai yra, septynis su puse metro. Tad iš viso trisdešimt penki metrai! Vandens nepralaidžios sienos ir hermetiškai uždaromos durys suteiktų rimtą apsaugą, jei į kurią povandeninio laivo dalį imtų sunktis vanduo.

Aš ėjau paskui kapitoną Nemą siaurais koridoriais, ir mes vėl atsidūrėme pačiame laivo centre. Ten, įsprausta tarp dviejų vandens nepralaidžių pertvarų, buvo siaura patalpa. Geležiniai laiptai, sraigtais priveržti prie sienos, siekė pačias lubas. Aš kapitoną paklausiau, kur eina šitie laiptai.

— Jie eina į valtį,— atsakė jis.

— Kaip! Jūs turite valtį? — paklausiau kiek nustebęs.

— Suprantama. Puikų irklinį laivą, lengvą ir patogų. Valtimi plaukiame pasivažinėti ir žvejoti.

— Tad jums tenka iškilti į jūros paviršių, kad valtį galėtumėte nuleisti į vandenį?

— Visiškai ne! Valtis įtaisyta specialioje įduboje, užpakalinėje „Nautiliaus" denio dalyje. Tai tikras denio laivas, jis yra aprūpintas vandens nepralaidžiu dangčiu ir savame lizde prisuktas stipriais varžtais. Laiptai kyla į liuką „Nautiliaus" denyje ir jungiasi su tokiu pat liuku valties dugne. Pro šias angas aš patenku į valtį. Tučtuojau denio liukas užsidaro. Aš savo ruožtu hermetišku dangčiu uždarau angą valties dugne. Paskui atsuku varžtus, ir valtis akimirksniu iškyla į vandens paviršių. Tada atidarau hermetišką valties liuką, įstatau stiebą, pakeliu bures, imu už irklų, ir šit aš atviroje jūroje!

— O kaip grįžtate į laivą?

— Aš negrįžtu, pone Aronaksai! „Nautilius" grįžta į vandenyno paviršių.

— Jums įsakius?

— Man įsakius. Valtis yra sujungta su laivu elektriniu kabeliu. Aš duodu telegramą — ir viskas baigta!

— Iš tikrųjų,— sakau aš, prisižiūrėjęs visų šitų stebuklų,— kas galėtų būti paprasčiau!

Praėję laiptų narvą, mes pro atviras duris patekome į nedidelę kajutę, ne daugiau kaip dviejų metrų ilgumo, kurioje Konselis ir Nedas Lendas kirto puikius pusryčius. Paskui atsidarė gretimos durys, ir mes apžiūrėjome kambuzą, trijų metrų ilgio, įtaisytą tarp talpių laivo sandėlių.

Pasirodė, kad elektra teikia daugiau patogumų, negu bet kokios dujos. Visa kas buvo gaminama su elektra. Laidai, įjungti į aparatūrą platinos plokštelių pavidalo, jas įkaitindavo iki baltumo, palaikydami krosnyje temperatūrą, reikalingą maistui pagaminti. Elektra šildė ir destiliavimo aparatą, tiekiantį laivui gryniausią gėlą vandenį. Greta kambuzo buvo vonios kambarys, įtaisytas komfortiškai, su čiaupais šiltam ir šaltam vandeniui.

Toliau ėjo matrosų kubrikas penkių metrų ilgio. Bet durys buvo uždarytos, ir aš negalėjau pagal jo įrengimą spėti, kiek įgulos aptarnauja „Nautilių".

Ketvirtoji vandens nepralaidi pertvara skyrė kubriką nuo mašinų skyriaus.

Atsidarė durys, ir aš patekau į patalpą, kurioje kapitonas Nemas — galvotas inžinierius — buvo pastatęs mašinas, sukančias „Nautiliaus" sraigtą.

Mašinų skyrius, apie dvidešimt metrų ilgio, buvo skaisčiai apšviestas. Šita patalpa turėjo dvi dalis: pirmojoje stovėjo baterijos, gaminančios elektros energiją, antrojoje — mašinos, sukančios laivo sraigtą.

Aš tuojau pajutau kažkokį nemalonų kvapą, kurio buvo pritvinkusi visa patalpa. Kapitonas Nemas tai pastebėjo.

— Jūs užuodžiate dujų kvapą,— tarė jis,— dujos išsiskiria, gaminant natrį. Tenka su tuo sutikti! Beje, mes kas rytą pagrindinai vėdiname visą laivą.

Suprantama, kad aš didžiai susidomėjęs apžiūrinėjau „Nautiliaus" mašinų skyrių.

— Matote,— tarė kapitonas Nemas,— aš naudojuosi Bunzeno, o ne Rumkorfo elementais. Pastarieji man neduotų tokios aukštos įtampos. Bunzeno baterijų aš ne taip daug turiu, užtat jos teikia didelę jėgą. Elektros energija, gaunama iš baterijų ir perduodama į mašinų skyrių, varo elektromotorus, kurie per sudėtingą transmisijų sistemą suka varomąjį veleną. Nors sraigto

diametras turi šešis metrus, jo sukimosi greitis siekia ligi šimto dvidešimt kartų per sekundę.

— Ir jūs pasiekiate greitį...

— Penkiasdešimt mylių per valandą.

Čia buvo tikroji paslaptis, kurios aš nė neprašiau išaiškinti. Kaip gali elektra duoti tokios aukštos įtampos srovę? Kur slypi šios nepaprastai didelės energijos šaltinis? Ar čia padeda naujo pavyzdžio aukštos kokybės armatūra, kurioje indukuojasi srovė? Ar iki šiol nežinomos konstrukcijos transmisijų sistema, įgalinanti kelti įtampą iki begalybės? Aš šito negalėjau suprasti.

— Kapitone Nemai,— tariau,— išdavos yra akivaizdžios, ir aš neprašysiu paaiškinimo. Aš dar neužmiršau, kaip „Nautilius" gražiai manevravo aplink „Abraomą Linkolną", o man yra žinomas jo greitis. Bet pasiekti greitį — to dar maža. Reikia matyti, kur plauki! Reikia turėti galimybę kreipti laivą į dešinę, į kairę, kur vandens slėgimas pasiekia šimtą atmosferų! Kaip iškylate į vandenyno paviršių? Pagaliau, kaip plaukiate pirmyn norimuose gelmių sluoksniuose? Bet, gal būt, aš darausi labai nekuklus, klausdamas tokių dalykų?

— Nė kiek, pone profesoriau,— atsakė kapitonas, kiek pasvyravęs.— Juk dabar jūs jau amžinai esate susijęs su povandeniniu laivu. Einam į saloną. Ten yra tikrasis mūsų darbo kabinetas, ir ten sužinosite viską, ką jums reikia žinoti apie „Nautilių".

TRYLIKTASIS SKYRIUS

KAI KURIE SKAITMENYS

Netrukus mes sėdėjome salone ant sofos su cigarais dantyse. Kapitonas priešais mane išdėliojo brėžinius su išilginiais ir skersiniais „Nautiliaus" piūviais. Po to jis tarė:

— Štai, pone Aronaksai, šio laivo, kuriame jūs dabar esate, brėžiniai. Laivas atrodo kaip labai pailgintas cilindras su konusiniais galais. Jo forma primena cigarą, o Londone ši forma laikoma geriausia tokio pobūdžio konstrukcijoms. Cilindro ilgis turi septyniasdešimt metrų; didžiausias plotis — aštuoni

metrai. Laivo proporcijos bent kiek skiriasi nuo greitųjų jūros garo laivų, kuriuose plotis ir ilgis santykiauja kaip vienetas su dešimtimi, tačiau, tokiam santykiui esant, bet kuris pasipriešinimas nėra didelis ir išspaudžiamas vanduo nemažina laivo greičio.

Tie du dydžiai jau įgalina apskaičiuoti „Nautiliaus" plotą ir tūrį. Jo plotas yra lygus tūkstančiui vienuolika ir keturiasdešimt penkioms šimtosioms kvadratinių metrų, o tūris — tūkstančiui penkiems šimtams ir dviem dešimtosioms kubinių metrų; trumpiau tariant, laivas, visiškai pasinėręs į vandenį, išspaudžia tūkstantį penkis šimtus ir dvi dešimtąsias kubinių metrų, arba tonų, vandens.

Projektuodamas laivą plaukioti po vandeniu, aš turėjau galvoje, kad, nuleidus jį į vandenį, devynios dešimtosios viso jo tūrio būtų nugrimzdusios jūroje ir viena dešimtoji kyšotų iš vandens. Tokiomis sąlygomis laivas turėjo išspausti tik devynias dešimtąsias savo tūrio, kitaip tariant, tūkstantį tris šimtus penkiasdešimt šešis ir keturiasdešimt aštuonias šimtąsias kubinio metro vandens ir sverti tiek pat tonų. Taigi laivo konstrukcija neleido didesnio krūvio už šį svorį.

„Nautilius" turi du korpusus: vieną išorinį, antrą vidujinį; juodu tarp savęs sujungti dvitėjinėmis sijomis, teikiančiomis laivui nepaprastą tvirtumą. Ir iš tikrųjų, tokios konstrukcijos laivas atlaiko bet kurį slėgimą lyg koks monolitas. Stiprumo „Nautiliaus" korpusui teikia anaiptol ne apsiuvų kniedės: jo konstrukcijos monolitiškumas yra pasiektas, panaudojus suvirinimą ir vienos rūšies medžiagas, ir tai jį įgalina stoti į kovą su audringiausiomis jūromis.

Dviguba laivo danga pagaminta iš lakštinio plieno, kurio lyginamasis svoris lygus septyniems ir aštuonioms dešimtosioms. Išorinės dangos storis yra ne mažesnis kaip penki centimetrai, svoris — trys šimtai devyniasdešimt keturios ir devyniasdešimt šešios šimtosios tonos. Vidujinė danga, kilis — aukščio penkiasdešimt centimetrų ir pločio dvidešimt penki centimetrai, svorio — šešiasdešimt dvi tonos,— mašinos, balastas ir kiti įrengimai, įvairūs reikmenys, vidujinės sienos ir pileriai,— visa tai, drauge paėmus, sveria devynis šimtus šešiasdešimt vieną ir šešiasdešimt dvi šimtąsias tonos. Tokiu būdu bendras laivo svoris sudaro vieną tūkstantį tris šimtus penkiasdešimt šešias ir keturiasdešimt šimtųjų tonos, aišku?

— Visiškai aišku,— atsakiau aš.

— Vadinasi,— kalbėjo kapitonas,— kai „Nautilius" būna vandenyno paviršiuje, šiomis sąlygomis iš vandens kyšo jo viena dešimtoji. Tad, norėdami, kad „Nautilius" visas panertų

į vandenį, turime turėti rezervuarų, kurių imlumas būtų lygus šitai vienai dešimtajai jo tūrio, kitais žodžiais tariant, tokių rezervuarų, į kuriuos tilptų šimtas penkiasdešimt ir septyniasdešimt dvi šimtosios tonos vandens. Pastaruoju atveju laivo svoris būtų tūkstantis penki šimtai septynios tonos, ir tada jis visas panertų į vandenį. Taip iš tikrųjų ir yra, pone profesoriau! Tokie rezervuarai įrengti „Nautiliaus" triume. Kai tik atsukami čiaupai, tuoj ima veržtis vanduo, ir laivas paneria į jūrą vandens paviršiaus lygyje!

— Gerai, kapitone! Bet štai čia ir iškyla svarbiausias sunkumas! Sakysim, kad jūsų laivas gali laikytis vandenyno paviršiaus lygyje. Bet, nugrimzdęs į gilesnius sluoksnius, argi jūsų povandeninis laivas nejaučia padidėjusio viršutinių vandens sluoksnių slėgimo? Argi šis slėgimas jo nestumia iš apačios į viršų su tokia jėga, kuri apytikriai lygi vienai atmosferai kas kiekviena trisdešimt pėdų vandens, tai yra apie vieną kilogramą į kvadratinį centimetrą?

— Visai teisingai, pone.

— Taigi, kad „Nautilius" galėtų nusileisti į vandenyno gelmes, jums tenka iki pat viršaus pripildyti rezervuarus vandens?

— Pone profesoriau,— atsakė kapitonas Nemas,— nereikia painioti statikos su dinamika, taip galima pridaryti didelių klaidų. Nusileisti į vandenyno gelmes nėra labai sunku, nes laivo korpusas vandenyje turi tendenciją „skęsti". Ar jūs sekate mano minties tėkmę?

— Aš klausau, kapitone.

— Taigi, kada man reikėjo nustatyti, koks turėtų būti „Nautiliaus" svoris, kad jis galėtų grimzti į gelmes, aš pirmiausia ėmiau skaičiuoti, kaip įvairiame gylyje mažėja jūros vandens tūris dėl viršutinių vandens sluoksnių slėgimo.

— Visiškai aišku,— atsakiau.

— Bet jei vanduo ir turi ypatybę susispausti, vis dėlto tas jo susispaudimas yra labai nedidelis. Iš tikrųjų, pagal paskutinius duomenis, slėgimui padidėjus viena atmosfera, kitaip sakant, kas trisdešimt pėdų į gylį, vanduo susispaudžia keturis šimtus trisdešimt šešiomis dešimtmilijoninėmis. Leidžiantis į tūkstančio metrų gelmę, reikia turėti galvoje, jog vandens tūris mažėja, slegiant tūkstančio metrų vandens stulpui, kitaip sakant, slegiant šimtui atmosferų. Taigi šiomis sąlygomis vandens tūrio sumažėjimas sudaro keturis šimtus trisdešimt šešias šimtatūkstantines. Tokiu būdu laivo tonažas padidėja iki tūkstančio penkių šimtų trisdešimt ir septyniasdešimt septynių šimtųjų tonos; šiaip jau normalus laivo tonažas yra tūkstantis penki šimtai septynios ir dvi dešimtosios tonos. Ir todėl laivo tonažui

padidinti reikalingas tik šešių ir penkiasdešimt septynių šimtųjų tonos balastas.

— Tiktai?

— Taip, tiktai, pone Aronaksai! Ir tuos apskaičiavimus lengva patikrinti. Aš turiu atsarginių rezervuarų šimtui tonų talpos. Užtat aš galiu nusileisti ir į dideles gelmes. Jei noriu pakilti į jūros paviršiaus lygį, man pakanka išpumpuoti iš atsarginių rezervuarų vandenį. Jei noriu, kad „Nautilius" iškiltų į vandenyno paviršių viena dešimtąja savo tūrio, aš turiu visiškai ištuštinti rezervuarus.

Argi buvo galima prieštarauti grynai matematiniams kapitono skaičiavimams?

— Turiu pripažinti, kad jūsų skaičiavimai teisingi, kapitone,— atsakiau aš,— ir būtų tuščias darbas juos ginčyti, ypač kad juos kasdien pateisina praktika. Bet man kyla abejonė...

— Kokio pobūdžio, pone?

— Kada jūs esate tūkstančio metrų gilumoje, „Nautiliaus" dangą slegia šimtas atmosferų, ar ne tiesa? Bet, jei jūs norite ištuštinti rezervuarus, kad laivas palengvėtų, kad jis iškiltų į paviršių, jūsų siurbliams tenka įveikti šimto atmosferų slėgimą, ar ne taip? O juk tai lygu šimtui kilogramų į vieną kvadratinį centimetrą! Čia reikalinga didelė jėga...

— Kurią mums gali duoti tik elektra,— pasiskubino baigti mano sakinį kapitonas Nemas.— Kartoju, pone, mano mašinų galingumas beveik neribotas. „Nautiliaus" siurbliai turi didelį našumą. Jūs tuo galėjote įsitikinti, kada ant „Abraomo Linkolno" denio siūbtelėjo tikras vandens stulpas, kurį jie iškėlė. Beje, atsarginiais rezervuarais aš naudojuosi tik tada, kai laivas gramzdinamas nuo pusantro iki dviejų tūkstančių metrų gilumon. Be ypatingo reikalo vengiu per daug apkrauti baterijas. Na, o jei įsigeidžiu pabuvoti vandenyno gelmėse, trumpiau tariant, dvi—tris mylias nuo vandens paviršiaus, aš naudoju sudėtingesnį, bet ne mažiau patikimą manevrą.

— Kas tai per manevras, kapitone?— paklausiau.

— Pirmiausia aš jums turiu papasakoti, kaip yra vairuojamas „Nautilius".

— Labai nekantrauju išgirsti, kapitone!

— Norėdamas kreipti laivą štirbortu, bakbortu, darydamas evoliucijas, trumpai tariant, vairuodamas laivą horizontalia plokštuma, aš naudojuosi paprastu vairu su plačia, prie achterštevenio pritaisyta plunksna, kuri į šonus kraipoma šturvalu bei nuo jo atvestais šturtrosais. Bet galiu sukinėti „Nautilių" ir vertikalia plokštuma, iš viršaus žemyn ir iš apačios aukštyn, dviem nuožulniom plokštumom, paslankiai įtaisytom jo šonuose

palei vandens liniją. Šitos plokštumos iš laivo vidaus pastatomos į bet kurią padėtį labai galingais svertais. Jei plokštumos stovi lygiagrečiai su kiliu, laivas plaukia horizontaliai. Jei jos pakreiptos nuožulniai, „Nautilius", traukiamas sraigto, destis koks bus nukrypimo kampas, arba leisis nuožulnia linija, kiek tik aš norėsiu, arba pagal tą pačią nuožulniąją kils aukštyn. Slegiamas vandens, „Nautilius" į paviršių plaukia statmenai, kaip kad ore vandenilio pripildytas aerostatas.

— Bravo, kapitone!— sušukau aš.— Bet kaip gali vairininkas vairuoti povandeninį laivą aklai, nieko nematydamas?

— Laivas yra valdomas iš kabinos, išsikišusios išorinėje laivo korpuso dalyje. Kabinos iliuminatoriai padaryti iš lęšio formos stiklo.

— Ir stiklas pajėgia atlaikyti tokį slėgimą?

— Kuo puikiausiai! Krištolas, nors ir lengvai dūžta krisdamas, vis dėlto atlaiko didelį vandens slėgimą. Tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt ketvirtaisiais metais Šiaurės jūroje buvo suorganizuota bandomoji žūklė su elektros šviesa. Ir kas gi pasirodė? Krištolo plokštelė septynių milimetrų storio atlaikė šešiolikos atmosferų slėgimą! Be to, dar reikia pridurti, kad buvo įjungta aukštos įtampos srovė. O tie stiklai, kuriuos aš naudoju, turi ne mažesnį kaip dvidešimt vieno centimetro storį, taigi trylika kartų storesnį už aną plokštelę.

— Tas viskas taip, kapitone Nemai! Bet, norint orientuotis plaukiant, reikalinga šviesa, kuri išsklaidytų tamsą. O vandenų tamsybėje...

— Kabinos užpakalyje yra įtaisytas labai stiprus elektrinis reflektorius, kuris apšviečia jūrą per pusę mylios.

— Bravo! Bravisimo, kapitone! Dabar aš suprantu, ką reiškė jūros žiburiavimas, taip suglumines mokslininkus! Štai tasai garsusis švytintis narvalas! Beje, pasakykite, ar „Nautiliaus" susidūrimas su „Škotija", pridaręs tiek daug triukšmo, yra grynas atsitiktinumas?

— Grynų gryniausias, pone! Kada įvyko susidūrimas, aš plaukiau per du metrus nuo vandens paviršiaus. Beje, aš tuoj pamačiau, kad nebuvo jokių nelemtų padarinių.

— Jokių, pone! Na, o kaip dėl jūsų susitikimo su „Abraomu Linkolnu"...

— Labai apgailestauju, pone profesoriau, kad nukentėjo vienas geriausių amerikiečių laivyno laivų; bet jis mane užpuolė, aš buvau priverstas gintis. Beje, aš pasitenkinau, padaręs fregatą nebekenksmingą. Laivui reikės tik mažo remonto artimiausiame uoste!

— O vade,— sušukau aš,— jūsų „Nautilius" iš tikrųjų yra puikus laivas!

— Taip, pone profesoriau,— susijaudinęs atsakė kapitonas Nemas,— aš jį myliu kaip savo kūdikį! Jei jūsų laivams gresia visokios staigmenos, plaukiojant jūromis, jei jų visur tyko pavojus, jei pirmasis įspūdis, kurį daro jūra, kaip gražiai pasakė olandas Jansenas,— bedugnės baimė, tai „Nautiliuje" žmogus gali būti ramus. Čia nereikia bijoti, kad gali įlinkti korpusas, kadangi dviguba laivo danga yra tvirtesnė už geležį; čia nėra takelažo, kuris kenčia dėl šoninio supimo arba „pavargsta" nuo išilginio supimo, nėra burių, kurias gali nuplėšti vėjai; nėra garo katilų, kurie gali sprogti, čia negali būti gaisro, nes laivas neturi medinių dalių; nėra anglies, kurios atsargos gali išsibaigti, nes laivas valdomas elektrinių aparatų; nėra pavojaus susidurti, nes jis vienui vienas plaukioja gelmėse, jam nebaisios audros, nes gilumoje, keli metrai nuo vandenyno paviršiaus, viešpatauja didžiausia ramybė. Taigi, pone! Štai tobuliausias povandeninis laivas! Ir jei teisingai sakoma, kad išradėjai labiau pasitiki savo laivu, negu konstruktorius, o konstruktorius — labiau, negu kapitonas, tai supraskite, kaip aš pasitikiu „Nautiliumi", būdamas vienukart ir šio laivo išradėjas, ir konstruktorius, ir kapitonas!

Kapitonas Nemas kalbėjo su dideliu pakilimu. Degantis žvilgsnis, staigūs judesiai jį visai pakeitė. Taip, jis mylėjo savo laivą, kaip kad tėvas myli savo vaiką!

Bet klausimas, gal ir ne visai kuklus, veržte veržėsi man iš lūpų; ir pagaliau aš vis dėlto paklausiau:

— Jūs, tur būt, inžinierius, pone Nemai?

— Taip, pone profesoriau,— atsakė jis,— aš mokiausi Londone, Paryžiuje ir Niujorke tais laikais, kada dar buvau žemės gyventojas.

— Bet kaipgi jums pavyko išlaikyti paslaptyje šito nuostabaus povandeninio laivo statybą?

— Kiekvieną laivo dalį, pone Aronaksai, aš atskirai gavau iš įvairių Žemės rutulio šalių. Kiekvieno užsakymo paskirtis buvo pramanyta. „Nautiliaus" kilį nukalė Krezo, varomąjį veleną — „Penas ir Ko" Londone, lakštinę korpuso dangą — Lerdas Liverpulyje, sraigtą — Skotas Glazgove, rezervuarus — „Klaidas ir Ko" Paryžiuje, mašinas darė Krupas Prūsijoje, taraną — Motalos dirbtuvės Švedijoje, matavimo prietaisus — broliai Hartai Niujorke ir t. t. Tiekėjai gavo mano brėžinius, kiekvieną kartą pasirašytus kita pavarde.

— Bet, gavęs atskiras dalis, jūs jas turėjote sunarstyti, sumontuoti?— paklausiau aš.

— Pone profesoriau, mano laivo statykla buvo negyvenamoje saloje, atvirame vandenyne. Ten mano apmokyti darbininkai, narsūs mano draugai, mano prižiūrimi, sustatė mūsų „Nautilių". Kada laivas buvo sumontuotas, ugnis sunaikino bet kuriuos mūsų buvimo saloje pėdsakus, be to, ir pačią salą, jei būčiau galėjęs, būčiau išsprogdinęs!

— Reikia manyti, jog laivas jums atsiėjo nemažai?

— Pone Aronaksai, kiekviena šarvuočio tona atsieina tūkstantį šimtą dvidešimt penkis frankus. „Nautilius" sveria tūkstantį penkis šimtus tonų. Vadinasi, jis atsiėjo apie du milijonus frankų, skaitant tik jo pastatymo vertę, ir ne mažiau kaip keturis ar penkis milijonus drauge su kolekcijomis ir meno kūriniais, kurie jame surinkti.

— Ar leisite, kapitone, pateikti paskutinį klausimą?

— Prašom, pone profesoriau!

— Ar jūs labai turtingas?

— Neapsakomai turtingas! Aš galėčiau lengvai sumokėti dešimties milijardų Prancūzijos valstybinę skolą!

Aš įdėmiai pasižiūrėjau į savo pašnekovą. Ar jis nepiktnaudžiauja mano pasitikėjimu? Laikas parodys!

KETURIOLIKTASIS SKYRIUS

„JUODOJI UPĖ"

Vandens apsemtas plotas Žemės rutulio paviršiuje sudaro tris milijonus aštuonis šimtus trisdešimt du tūkstančius penkis šimtus penkiasdešimt aštuonis kvadratinius miriametrus[1]. Tos skystos masės tūris yra lygus dviem milijardams dviem šimtams penkiasdešimt milijonų kubinių mylių ir, jei įsivaizduosime šią skystą masę rutulio pavidalo, tai pasirodys, kad jo diametras bus lygus šešiasdešimčiai mylių, o jo svoris sudarys tris kvintilijonus tonų. O norint suvokti tų skaičių dydį, reikia žinoti, kad kvintilijonas taip santykiauja su milijardu, kaip milijardas su vienetu, kitais žodžiais tariant, kvintilijone yra tiek

[1] Miriametras — dešimt tūkstančių metrų.

milijardų, kiek milijarde vienetų. Vaizdžiai kalbant, visos Žemės rutulio upės tokį kiekį vandens galėtų išlieti tik per keturiasdešimt tūkstančių metų.

Geologinėje mūsų planetos praeityje po ugninio periodo ėjo vandens periodas. Žemės paviršius buvo tartum koks pasaulio vandenyno guolis. Paskiau, silūriniame periode, prasidėjo kalnų susidarymo procesas; iš vandenų išlindo kalnų viršūnės, vandenyno paviršiuje pasirodė salos, kurios išnykdavo per potvynius, o po to vėl atsirasdavo, jungėsi viena su kita, sudarydamos žemynus. Žemės sausumos ir vandens plotų santykis ne kartą keitėsi, ir pagaliau žemės paviršiaus reljefas įgijo tas apybraižas, kurias dabar matome nūdieniuose žemėlapiuose. Sausuma atkovojo iš jūros trisdešimt septynis milijonus šešis šimtus penkiasdešimt septynias kvadratines mylias, arba dvylika milijardų devynis šimtus šešiolika milijonų hektarų.

Žemynų kontūrai įgalina mus skirstyti pasaulio vandenis į penkis svarbiausius vandens rezervuarus: Šiaurės Ledinuotąjį vandenyną, Pietų Ledinuotąjį vandenyną, Indijos vandenyną, Atlanto vandenyną, Ramųjį vandenyną.

Ramusis vandenynas eina iš šiaurės į pietus, užpildydamas visą plotą tarp abiejų speigiračių, ir iš vakarų į rytus, tarp Azijos ir Amerikos, per šimtą keturiasdešimt penkis laipsnius geografinės ilgumos. Tai pats ramiausias iš visų vandenynų, jo srovės plačios ir negreitos, potvyniai ir atoslūgiai nestaigūs, gausu kritulių. Tai vandenynas, iš kurio prasidėjo mano kelionė pačiomis nepaprasčiausiomis sąlygomis.

— Pone profesoriau,— tarė kapitonas Nemas,— jei jūs pageidautumėte, mes tiksliai išsiaiškintume vietovę, kurioje dabar esame, ir nustatytume tašką, iš kurio pradedame kelionę. Dabar dvylika be ketvirčio. Aš įsakysiu pakelti laivą į vandenyno paviršių.

Kapitonas tris kartus paspaudė elektrinio skambučio mygtuką. Tučtuojau siurbliai pradėjo pumpuoti iš rezervuarų vandenį: manometro rodyklė ėmė slinkti aukštyn, rodydama, kad slėgimas vis mažėja; pagaliau ji sustojo vienoje vietoje.

— Mes iškilome į paviršių,— tarė kapitonas.

Aš nuėjau link centrinio trapo. Užlipęs geležinėmis pakopomis į viršų, pro atvirą liuką patekau į „Nautiliaus" denį.

Denis kyšojo iš vandens ne daugiau kaip per aštuoniasdešimt centimetrų. Apvalus ir pailgas „Nautiliaus" korpusas iš tikrųjų buvo panašus į cigarą. Aš atkreipiau dėmesį į tai, kad jo čerpių pavidalo lakštinės geležies danga priminė sausumos roplių žvynus. Ir aš supratau, kodėl, nors ir buvo stebėtas pro labai

stiprius žiūronus, tas laivas visada atrodė kaip koks jūros gyvūnas.

„Nautiliaus" korpuse paslėpta valtis sudarė pačiame denio viduryje nedidelį iškilumą. Priekyje ir užpakalyje kūpsojo dvi neaukštos kabinos su nuožulniomis sienelėmis, kurių dalis buvo apvožta dideliu lęšio pavidalo stiklu: pirmoji skirta vairininkui, o užpakalinėje įtaisytas labai stiprus elektros prožektorius, šviečiantis kelią.

Vandenynas buvo nuostabiai gražus, dangus giedras. Ilgas laivo korpusas iš lėto suposi ant plačių vandenyno bangų. Lengvas rytų vėjelis vos šiaušė vandens plynumą. Rūkas nedengė horizonto linijos, ir buvo galima dideliu tikslumu daryti stebėjimus.

Niekas neužstojo žvilgsnio. Nei salelės, nei uolos nebuvo matyti. Nesimatė ir „Abraomo Linkolno" jokio pėdsako... Neaprėpiama dykynė!

Kapitonas Nemas, paėmęs sekstantą, ketino išmatuoti saulės aukštį, norėdamas nustatyti, kokioje geografinėje platumoje esame. Jis laukė kelias minutes, kol dienos šviesulys išlindo iš už debesio. Tuo tarpu, kai jis stebėjo, nė vienas jo rankos raumuo nekrustelėjo, tartum sekstantą būtų laikiusi statulos ranka.

— Vidudienis,— tarė kapitonas.— Pone profesoriau, gal jūs norėtumėte...

Aš mečiau paskutinį žvilgsnį į gelsvus vandenis, be abejo, skalaujančius Japonijos krantus, ir nusileidau paskui jį į saloną.

Ten kapitonas su chronometru padarė skaičiavimus, nustatė šios vietovės geografinę ilgumą ir gautą rezultatą patikrino pagal ankstyvesnius kampomačio stebėjimų duomenis. Po to jis tarė:

— Pone Aronaksai, mes esame šimtas trisdešimt septyni laipsniai ir penkiolika minučių vakarų ilgumos...

— Pagal kurį meridianą?— gyvai paklausiau aš, tikėdamasis, kad iš kapitono atsakymo man paaiškės jo tautybė.

— Pone,— atsakė jis,— aš vartoju įvairius chronometrus, nustatytus pagal Paryžiaus, Grinvičiaus ir Vašingtono meridianus. Bet, jūsų garbei, aš dabar pasirinkau Paryžiaus.

Atsakymas visiškai nieko neišaiškino. Aš nusilenkiau, o kapitonas kalbėjo toliau:

— Šimtas trisdešimt septyni laipsniai ir penkiolika minučių vakarų ilgumos nuo Paryžiaus meridiano ir trisdešimt laipsnių ir septynios minutės šiaurės platumos, kitais žodžiais tariant, trys šimtai mylių nuo Japonijos krantų. Vadinasi, šiandien, lap-

kričio aštuntąją, vidurdienį, prasideda povandeninė mūsų kelionė aplink pasaulį.

— Apsaugok mus viešpatie! — sušukau aš.

— O dabar, pone profesoriau,— pridūrė kapitonas,— galite atsidėti savo darbams. Aš įsakiau laikytis rytų-šiaurryčių krypties ir plaukti penkiasdešimt metrų gilumoje. Žemėlapyje kasdien bus žymimas nuplauktas kelias. Salonas jūsų dispozicijoje. O dabar leiskite jus palikti.

Kapitonas Nemas nusilenkė ir išėjo. Aš likau vienas su savo mintimis. Aš galvojau apie „Nautiliaus" kapitoną. Ar kada nors sužinosiu, kokios tautybės yra šitas paslaptingas žmogus, išsižadėjęs savo tėvynės? Kas jam sukėlė neapykantą žmonijai, gal būt, kerštingą neapykantą? Gal jis yra iš tų nepripažintų mokslininkų, gal iš tų genijų, kuriuos, anot Konselio, „nuskriaudė aukštoji visuomenė"? Gal tai nūdienis Galilėjus, gal mokslo žynys, kaip tasai amerikietis Noris, kurio mokslinę karjerą sužlugdė politiniai įvykiai? Nežinia! Atsitiktinumas mane nubloškė į jo laivą, ir mano gyvenimas buvo jo rankose. Jis mane sutiko šaltai, bet man neatsakė savo svetingumo. Jis nė karto nepaspaudė ištiestos mano rankos. Nė karto nepadavė man savo rankos!

Visą valandą aš šitaip svarsčiau, stengdamasis prasiskverbti į jaudinančią šito žmogaus paslaptį. Netyčia mano žvilgsnis pakrypo į Žemės rutulio žemėlapį, išskleistą ant stalo; ir aš, vedžiodamas pirštu po žemėlapį, radau geografinės platumos ir ilgumos susikirtimo tašką, kurį buvo nurodęs kapitonas Nemas.

Vandenynuose, kaip ir žemynuose, teka upės. Šiltos vandenynų srovės, kurias lengva pažinti iš spalvos ir temperatūros ir iš kurių pati reikšmingiausia yra žinoma Golfstrimo vardu. Mokslas pažymėjo žemėlapyje penkias svarbiausias sroves: pirmoji yra Atlanto vandenyno šiaurėje, antroji Atlanto vandenyno pietuose, trečioji Ramiojo vandenyno šiaurėje, ketvirtoji Ramiojo vandenyno pietuose ir pagaliau penktoji pietinėje Indijos vandenyno dalyje. Labai galimas daiktas, kad šiaurinėje Indijos vandenyno dalyje kadaise buvo ir šeštoji vandenynų srovė dar tais laikais, kada Kaspijos ir Aralo jūros ir didieji Azijos ežerai sudarė vieną vandens plotą.

„Nautiliaus" kelias ėjo viena tokia srove, žemėlapyje pavadinta japonišku vardu *Kuro-Sivo* — „Juodoji upė". Ištekėjusi iš Bengalijos įlankos, sušildyta statmenai krintančių tropikų saulės spindulių, šiltoji srovė teka per Malakos sąsiaurį, paskui Azijos pakrantėmis ir, jas aplenkusi šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje, pasiekia Aleutų salas; ji neša su savim kamfaro

medžių liemenis, atogrąžų augalus ir skaisčiai mėlyna šiltų savo vandenų spalva ryškiai skiriasi nuo šaltų vandenyno vandenų.

Žemėlapyje aš tyrinėjau šios srovės kelią, vaizduodamasis, kaip ji pasklinda begaliniuose Ramiojo vandenyno plotuose; ir vaizduotė taip mane suviliojo, jog nė nepastebėjau, kaip į saloną įėjo Nedas ir Konselis.

Mano draugai negalėjo atsitokėti, savo akimis išvydę tokius stebuklus.

— Kurgi mes esame? Kur?— sušuko kanadietis.— Ar tik ne Kvebeko muziejuje?

— Jei man bus leista pasakyti,— įsiterpė Konselis,— veikiausiai Someraro viloje!

— Draugai mano,— tariau aš, kviesdamas juos prieiti arčiau,— jūs ne Kanadoje ir ne Prancūzijoje, o „Nautiliaus" laive, penkiasdešimt metrų žemiau jūros lygio.

— Reikia patikėti, jei ponas taip kalba,— tarė Konselis.— Bet, prisipažinsiu, šitas salonas gali nustebinti net tokį flamandą, kaip aš.

— Stebėkis, mano bičiuli, beje, apžiūrėk vitrinas, ten yra daug dalykų, kurie turėtų sudominti tokį klasifikatorių, kaip tu.

Konselio raginti nereikėjo. Pasilenkęs prie vitrinos, jis jau kažką murmėjo gamtininkų kalba: „pilvakojai, moliuskų tipo gyvūnų klasė, stentorių šeima, žalčiukų gentis, Madagaskaro ciprėjos rūšys".

Tuo tarpu Nedas Lendas, ne ką nutuokiantis apie konchiologiją, klausinėjo apie mano pasimatymą su kapitonu Nemu. Ar aš sužinojęs, kas jis toks, iš kur atvykęs, kur vyksta, į kokias gelmes mus traukia. Trumpai tariant, jis man kėlė tūkstančius klausimų, į kuriuos nespėjau atsakinėti.

Aš jam papasakojau viską, ką žinojau, tikriau, ko nežinojau, ir savo ruožtu jį paklausiau, ką jis girdėjo arba matė.

— Nieko nemačiau, nieko negirdėjau,— atsakė kanadietis.— Netgi iš laivo įgulos niekas nepasipainiojo po akių. Nejau ir laivo įgula būtų elektrinė?

— Elektrinė!

— Iš tikrųjų, ir tuo galima patikėti! Bet jūs, pone Aronaksai,— paklausė Nedas Lendas, įsikalęs į galvą savo sumanymą,— juk jūs galėtumėte man pasakyti, kiek vyrų laive? Dešimt, dvidešimt, penkiasdešimt, šimtas?

— Nieko negaliu pasakyti, Nedai! Ir paklausykite manęs, meskite iš galvos savo kėslą užgrobti „Nautilių" arba iš jo pabėgti. Laivas — tikras nūdienės technikos stebuklas, ir aš la-

bai apgailestaučiau, jei man netektų su juo susipažinti. Daug kas pareikštų norą įlįsti į mūsų kailį jau vien dėl to, kad galėtų pasižiūrėti šitų stebuklų. Todėl nusiraminkite ir verčiau stebėkime, kas darosi aplink mus.

— Stebėti!— sušuko žeberklininkas.— Bet argi ką pamatysi šitame geležiniame kalėjime! Mes judame, mes plaukiame kaip akli...

Nedas dar nespėjo baigti sakinio, staiga salone pasidarė tamsu. Šviečiančios lubos taip ūmai užgeso, jog aš pajutau skausmą akyse, kaip kad paprastai būna, iš tamsos atsidūrus skaisčioje šviesoje.

Mes sustingome kaip nudiegti, nežinodami, kas mūsų laukia — malonumas ar nemalonumas. Bet tuo tarpu išgirdome kažkokį krebždesį. Lyg geležinė „Nautiliaus" danga būtų pradėjusi skirtis.

— Galo galas!— tarė Nedas Lendas.

— Būrys hidromedūzų!— murmėjo Konselis.

Staiga salonas vėl nušvito. Šviesa į jį skverbėsi iš išorės, iš abiejų pusių, pro didžiulius ovalinius stiklus sienoje. Vandens gelmės buvo nutviekstos elektros šviesos. Krištolo stiklai mus skyrė nuo vandenyno. Pirmąją akimirką aš krūptelėjau, pagalvojęs, kad ši trapi atatvara gali sudužti; bet masyvūs variniai rėmai teikė stiklams beveik neįveikiamą tvirtumą.

Vandens gelmės buvo puikiausiai apšviestos vienos mylios spinduliu nuo „Nautiliaus". Nuostabus reginys! Kokia plunksna galėtų jį aprašyti! Koks teptukas galėtų pavaizduoti visą spalvinės gamos skaistumą, šviesos spindulių žaismą vaiskiuose jūros vandenyse nuo giluminių sluoksnių iki pat paviršiaus.

Jūros vandens skaidrumas visiems yra žinomas. Nustatyta, kad jūros vanduo yra tyresnis už tyriausių šaltinių vandenį. Jame esančios mineralinės ir organinės medžiagos tik didina jo skaidrumą. Kai kuriose vandenyno dalyse, prie Antilų salų, pro šimto keturiasdešimt penkių metrų vandens sluoksnį galima puikiausiai matyti smėlio dugną, o saulės spinduliai įsiskverbia tris šimtus metrų į vandens gelmes! Bet elektros šviesa, sutviskusi pačiose vandenyno įsčiose, ne tik apšvietė vandenį, bet skystą „Nautiliaus" aplinką pavertė į skystą liepsną.

Jei sutiksime su Erembergo hipoteze, kad vanduo jūros gelmėse švyti, tai reikia pripažinti, jog gamta jūrų gyventojams pateikia vieną žavingiausių reginių, kurį aš mačiau, stebėdamas mirgančius šviesos spindulius, lūžtančius per tūkstančius skystų deimantų plokštumų. Langai abipus salono buvo atviri į dar neišaiškintų paslapčių gelmes. Kambario tamsa pabrėžė

išorinės šviesos ryškumą, ir, žiūrint pro langą, atrodė, jog matome milžinišką akvariumą.

Susidarė įspūdis, kad „Nautilius" stovi vienoje vietoje. Tai buvo galima paaiškinti tuo, kad akiratyje nebuvo jokio judančio taško. Ir vis dėlto jūros vandenys, skiriami laivo forštevenio, protarpiais lėkė pro mūsų akis nepaprastu greitumu.

Susižavėję povandeninio pasaulio vaizdu, mes užgulėme lango rėmą ir prigludome prie stiklų, žodžiais negalėdami apsakyti savo nustebimo, bet staiga Konselis tarė:

— Jūs norėjote matyti, maloningasis Nedai, tai dabar ir žiūrėkite!

— Nuostabu! Nuostabu!— kalbėjo prasidžiugęs kanadietis, pamiršęs net savo pyktį ir savo sumanymus pabėgti.— Vertėjo iš toli keliauti, kad galėtum pasigėrėti šiuo stebuklu!

— Taip, dabar man suprantamas šio žmogaus gyvenimas!— sušukau aš.— Jis įsiskverbė į ypatingą pasaulį, ir tasai pasaulis jam atvėrė didžiausius savo slėpinius!

— Bet kurgi žuvys?— klausinėjo kanadietis.— Aš nematau žuvų!

— O kam mums jos, mieliausias Nedai,— atsakė Konselis.— Juk apie žuvis jūs visiškai nieko neišmanote.

— Aš? Bet juk aš žvejys!— sušuko Nedas Lendas.

Ir tarp bičiulių kilo ginčas; abu juodu gerai nusimanė apie žuvis, bet kiekvienas savaip.

Yra žinoma, kad žuvys sudaro ketvirtąją ir paskutiniąją stuburinių klasę[1]. Jos labai tiksliai apibūdintos: „stuburiniai — gyvūnai su dviguba kraujo apytaka ir šaltu krauju, kvėpuoja žiaunomis ir prisitaikę gyventi vandenyje". Žuvys dar skirstomos į kaulėtąsias ir kremzlėtąsias. Kaulėtosios — tai tokios žuvys, kurių griaučiai yra kauliniai; kremzlėtosios — tai tokios žuvys, kurių griaučiai kremzliniai.

Kanadietis, galimas daiktas, buvo girdėjęs apie tokią klasifikaciją, bet Konselis, turįs daugiau šios srities žinių, iš draugiškumo jam negalėjo sutikti, kad Nedas pasirodytų mažiau nusimanąs, negu jis. Todėl tarė:

— Mieliausias Nedai, jūs esate žuvų siaubas, garsiausias žvejys! Jums teko sugauti daugybę tų įdomių gyvūnų. Bet kertu lažybų, kad neturite nė mažiausio supratimo, kaip jos klasifikuojamos.

— Kaip žuvys klasifikuojamos?— ramiai atsakė žeberklininkas.— Į valgomas ir nevalgomas!

---

[1] Nūdienė sistematika dalina stuburinius į 6 klases. *(Red. past.)*

— Čia tai jau gastronominė klasifikacija!— sušuko Konselis.— O ar jūs mums nepasakytumėte, kuo skiriasi kaulėtosios žuvys nuo kremzlėtųjų?

— Gal ir pasakysiu, Konseli!

— O ar žinote, kaip dar skirstomos šios dvi klasės?

— Supratimo neturiu,— atsakė kanadietis.

— Tai va, mieliausias Nedai, klausykite ir dėkitės į galvą! Kaulėtosios žuvys skirstomos į šešis pobūrius: *primo*, dygiapelekės su vientisu ir paslankiu viršutiniu žandikauliu, su dantytomis žiaunomis. Šitas pobūris apima penkiolika šeimų, kitaip sakant, beveik du trečdalius visų žinomų žuvų. Pobūrio atstovas: ešerys paprastasis.

— Ši žuvis gana gardi,— pagyrė Nedas Lendas.

— *Secundo*,— dėstė Konselis,— žuvys su pilvo pelekais, kurie išaugę užpakalyje krūtininių ir nesujungti su petikauliu. Šis pobūris apima penkias šeimas, ir jam priklauso didžioji dalis gėlavandenių žuvų. Pobūrio atstovai: karpis, lydeka.

— Tfu!— tarė kanadietis paniekinamai,— gėlavandenės žuvys!

— *Tertio*,— toliau dėstė Konselis,— minkštapelekės, kurių pilviniai pelekai išaugę po krūtininiais ir tiesiogiai sujungti su petikauliu. Pobūris apima keturias šeimas. Atstovai: uotas, plekšnė, tiurbo ir taip toliau...

— Puikios žuvys! Puikios!— šūkalojo žeberklininkas, nepripažįstąs kitokios žuvų klasifikacijos, kaip tik pagal skonį.

— *Quarto*,— varė nesudrumsčiamas Konselis,— bepelekės, pailgo kūno, be pilvinių pelekų, šiurkščia ir slidžia oda. Šis pobūris turi tik vieną šeimą. Čia priskiriami unguriniai: ungurys paprastasis, gimnotas — elektrinis ungurys.

— Vidutiniška žuvis! Vidutiniška!— įsiterpė Nedas Lendas

— *Quinto*,— kalbėjo Konselis,— pluoščiažiaunės su vientisu ir paslankiu žandikauliu; žiaunos sudarytos iš porinių kuokštelių, kurie išdėstyti palei žiaunų lankus. Šito poskyrio tėra viena šeima. Atstovai: jūrų arkliukas, drakonas skraiduolis.

— Biaurybė! Biaurybė!— įsiterpė žeberklininkas.

— *Sexto*,— tarė Konselis baigdamas,— tvirtažiaunės, kurių kaulai, apriboją burną iš viršaus, suaugę, todėl žandikauliai visiškai nejuda,— pobūris, darąs gėdą tikrosioms žuvims. Atstovai: dygiapilviai, mėnulinė žuvis.

— Na, su šita žuvimi tik priterši puodą!— sušuko kanadietis.

— Jūs supratote bent ką, mieliausias Nedai?— paklausė mokytasis Konselis.

— Nė kiek, mieliausias Konseli! — atsakė žeberklininkas.— Bet varykite toliau, įdomu pasiklausyti!

— Na, o dėl kremzlėtųjų žuvų, — visai ramiai kalbėjo Konselis, — jos skirstomos į tris būrius.

— Ir taip jau per daug! — sumurmėjo Nedas.

— *Primo*, apskritaburnės, kurios vietoje žandikaulių turi tik vieną vidurinę nosies skylutę, o kiaušo užpakalyje keletą apskritų žiauninių skylučių. Būrys apima tik vieną šeimą. Atstovas: devynakė.

— Gera žuvis! — tarė Nedas Lendas.

— *Secundo*, selachijos; jų žiaunos yra panašios į žiaunines apskritaburnių skylutes, bet su paslankiu žandikauliniu aparatu. Šis būrys pats reikšmingiausias šioje klasėje. Skirstomas į dvi šeimas. Atstovai: rykliai ir rajos.

— Kaip! — sušuko Nedas.— Raja ir ryklys viename būryje? Na, mieliausias Konseli, rajų labui nepatariu laikyti juos viename inde!

— *Tertio*, — toliau kalbėjo Konselis, — eršketiniai. Jų žiaunos, kaip paprastai, sudarytos iš vieno plyšio, prie kurio prijungtas žiauninis dangtelis, — būrys turi keturias rūšis. Šeimos atstovas: eršketas.

— Ė, ė! Mieliausias Konseli! Jūs pagal mano skonį parinkote gabalėlį užkandai. Ir tai viskas?

— Taip, mieliausias Nedai, — atsakė Konselis.— Ir įsidėmėkite, kad, tai žinodami, dar anaiptol žinome ne viską, nes šeimos, be to, skirstomos į gentis, rūšis, atmainas.

— Taigi, mieliausias Konseli, — tarė žeberklininkas, pasižiūrėjęs pro langą.— Štai jums ir atmainos!

— Žuvys! — sušuko Konselis.— Iš tikrųjų, galėtum pagalvoti, kad mums prieš akis akvariumas!

— Ne! — paprieštaravau aš.— Akvariumas — tai juk narvelis, o šitos žuvys laisvos kaip paukščiai ore.

— Nagi, mieliausias Konseli, vardinkite žuvis! Vardinkite! — tarė Nedas Lendas.

— Tai ne mano specialybė, — atsakė Konselis.— Tai šeimininko darbas!

Ir tikrai, tas šaunus bernas, karštas klasifikatorius, nebuvo gamtininkas, ir aš nelabai tikiu, kad jis būtų galėjęs atskirti tuną nuo makrelės. Kanadietis, priešingai, nesuklupdamas vardijo visas žuvis.

— Balista, — tariau aš.

— Kiniškoji balista, — pataisė Nedas Lendas.

— Balistų gentis, kietaodžių šeima, kietažiaunių būrys, — murmėjo Konselis.

Ir tikrai, iš juodviejų abiejų būtų išėjęs puikiausias gamtininkas!

Kanadietis neapsiriko. Daugybė kiniškųjų balistų paplokščiais kūnais, grūdėta oda, su dygliu nugaroje nardė aplink „Nautilių" pašiaušusios spyglius, kurių keturios eilės stypsojo abipus uodegos. Nieko negali būti gražiau už kiniškąsias balistas, iš viršaus pilkas, baltomis papilvėmis, su auksinėmis dėmėmis ant žvynų, tamsiose srovėse mirgančias už laivugalio. Tarp balistų nardė rajos lyg ilgos drobės, plevėsuojančios vėjyje; ir, didžiai nudžiugęs, tarp jų aš pamačiau japoniškąją rają su gelsva nugara, švelniai rausvu pilvu ir trimis dygliais aukščiau akies; ši gentis taip retai pastebima, kad Lasepedas kadaise rimtai abejojo, ar iš viso jos esama, nes šią rają jis matė tik viename japoniškų piešinių rinkinyje.

Ištisas dvi valandas povandeninė kariauna eskortavo „Nautilių". Ir tuo tarpu, kol žuvys nardė ir pliuškeno, lenktyniaudamos spalviniais gražumynais, žvynų blizgesiu ir vikrumu, aš pastebėjau žalią labridą, barabulką, išmargintą dvigubais juodais ruoželiais, vilkutį, baltą su violetiniais lopeliais ant nugaros ir apskrita uodega, japoniškąją skumbrę, nuostabiausią šių vandenų makrelę sidabrine galva ir žydru kūnu, puikiąsias melsvuoles, kurių vien pavadinimas atstoja bet kuriuos aprašinėjimus, rantuotąsias sparides su įvairiaspalviais pelekais, žydrais ir geltonais, ruožuotąsias sparides su juodu raiščiu ant uodegos, juostuotąsias sparides, dailiai suvaržytas šešiomis skersinėmis juostomis, vamzdžiaburnes su fleitos pavidalo snukučiais, arba jūrų perkūno oželius, kurių kai kurie turi metrą ilgumo, japoniškąją salamandrą, mureną, gyvatinį ungurį šešių pėdų ilgio, su mažytėmis žvitriomis akutėmis ir plačia dantyta burna.

Mūsų džiaugsmui nebuvo ribų. Mūsų šūksniams nebuvo galo. Nedas vardijo žuvis, Konselis jas klasifikavo, o aš žavėjausi jų judesių vikrumu ir formų grožiu. Man nebuvo tekę matyti tokių žuvų natūralinėje aplinkoje.

Neaprašinėsiu visų atmainų, kurios pranėrė pro apmarkusias mūsų akis, visos tos kolekcijos žuvų, gyvenančių Japonų ir Kinų jūrose.

Žuvys, be abejo, suviliotos elektros šviesos, suplaukė ištisais būriais, jų buvo daugiau kaip paukščių ore.

Staiga salone pasidarė šviesu. Geležinės sąvaros susistūmė. Žavingas reginys išnyko. Bet aš dar ilgai būčiau sapnavęs atviromis akimis, jei mano žvilgsnis atsitiktinai nebūtų pakrypęs į prietaisus, iškabinėtus ant sienų. Kompaso rodyklė, kaip ir pirma, teberodė rytų-šiaurryčių kryptį, manometras — pen-

kių atmosferų slėgimą, atitinkantį penkiasdešimt metrų gylį nuo jūros paviršiaus, o elektrinis lagas — penkiolikos mylių per valandą greitį.

Aš laukiau kapitono Nemo. Bet jis nesirodė. Chronometras rodė penktą valandą.

Nedas Lendas ir Konselis nuėjo į savo kajutę. Aš taip pat sugrįžau į man skirtą patalpą. Pietūs jau stovėjo ant stalo. Buvo padėta skaniausių jūros vėžlių sriuba, antras patiekalas — raudonbarzdė, garsi baltu, kiek sluoksniuotu minkštimu, ir kepenys, pataisytos atskirai, laikomos įmantriausiu valgiu, paskiau ešerių šeimos žuvies nugarinė, gardesnė už lašišos nugarinę.

Vakare skaičiau, rašiau, galvojau. O kai mane pradėjo imti miegas, atsiguliau į jūros žolių patalą ir kietai užmigau, tuo tarpu „Nautilius" plaukė sraunia „Juodosios upės" srove.

PENKIOLIKTASIS SKYRIUS

KVIETIMAS RAŠTU

Rytojaus dieną, lapkričio 9, aš pabudau po kieto dvylikos valandų miego. Konselis, kaip ir visada, atėjo pasiteirauti, „ar gerai šeimininkas pailsėjo", ir pasiūlė savo paslaugas. Jo bičiulis, kanadietis, vis dar miegojo taip ramiai, lyg kitų rūpesčių ir nebūtų turėjęs.

Aš netrukdžiau šitam šauniam vyrukui plepėti, bet atsakinėjau pro šalį. Mane jaudino, kad kapitonas nebuvo vakarykščio reginio metu, ir aš tikėjausi jį pamatyti šiandien.

Aš apsirengiau bisoniniais savo drabužiais. Konselis rodė nepasitenkinimą dėl audinio kokybės. Gavau jam paaiškinti, kad šita drobė gaminama iš šilkinių bisuso siūlų, kuriais prie uolų prisitvirtina sraigė, vadinamoji „pina", gausiai besiveisianti Viduržemio jūros pakrantėse. Senovėje iš bisuso buvo audžiami puikūs audiniai, mezgamos kojinės, pirštinės, nepaprastai švelnios ir šiltos. Ir „Nautiliaus" įgula nepasigedo nei medvilnės, nei avių vilnos, nei šilkverpių, nes medžiagą drabužiams jai teikė jūra!

Apsirengęs įėjau į saloną. Jis buvo tuščias.

Įnikau studijuoti konchiologijos lobius, saugomus vitrinose. Rausiausi herbaruose su daugybe rečiausių jūros augalų, nors

ir sudžiovintų, bet išlaikiusių žavų spalvų ryškumą. Tarp tų dailių jūros augalų pastebėjau nariuotų kladostefų, plokštelinių padinų, kaulerpų, panašių į vynuogių lapus, gumbuotų kalitanijonų, švelnių ceramiumų skaisčiai raudono atspalvio, gležnų raudonų vėduoklės pavidalo agariumų ir kitų įvairių dumblių.

Diena praėjo, o kapitonas Nemas nesiteikė manęs aplankyti. Geležinės salono langų sąvaros neatsidarė. Gal nenorėjo, kad mums atsibostų šis toksai nuostabus reginys?

„Nautilius" plaukė rytų-šiaurryčių kryptimi, penkiasdešimt—šešiasdešimt metrų gilumoje, dvylikos mylių per valandą greičiu.

Rytojaus dieną, lapkričio 10, praėjo kaip ir visos kitos: vis nesirodė joks žmogus iš „Nautiliaus" įgulos. Nedas ir Konselis didesnę dalį dienos išbuvo su manimi. Tai, kad nesimatė kapitono, juos stebino. Gal šis keistasis žmogus susirgo? O gal jis pakeitė savo pažiūrą į mus?

Beje, anot Konselio, mes visai neturėjome ko skųstis: mes naudojomės visiška laisve, mus gardžiai ir sočiai maitino. Mūsų šeimininkas griežtai laikėsi susitarimo sąlygų. Ir, be to, pats mūsų būklės nepaprastumas buvo toks įdomus, kad neturėjome teisės kaltinti likimą.

Nuo tos dienos aš tvarkingai užrašinėjau kasdienius įvykius ir todėl galiu nupasakoti visus mūsų nuotykius labai tiksliai. Ir kokia įdomi smulkmena! Savo užrašus dariau popieriuje, pagamintame iš jūros žolių.

Taigi lapkričio 11 dieną, pabudęs anksti rytą, iš gaivaus oro aš suvokiau, kad iškilome į vandenyno paviršių papildyti deguonies atsargų. Aš nuėjau prie trapo ir išlipau į denį.

Buvo šešta valanda ryto. Dangus apsiniaukęs, jūra pilka, bet rami. Tik truputėlį raibuliavo vandens paviršius. Ar šiandien pasirodys kapitonas Nemas? Aš taip tikėjausi jį čia pamatyti. Bet, išskyrus vairininką, užsidariusį stiklinėje savo būdelėje, denyje nieko nebuvo. Sėdėdamas ant paaukštinimo, kurį sudarė valties korpusas, aš godžiai traukiau druskos prisodrintą jūros orą.

Pamažu, saulės spindulių veikiamas, rūkas išsisklaidė. Rytinėje horizonto dalyje pasirodė spindintis diskas. Jūra plykstelėjo kaip parakas. Aukšti, padriki debesys nusidažė nuostabiai švelniais tonais, o juos supą plunksniniai debesėliai, lyg nėriniai, vadinami „katės liežuvėliais", pranašavo vėjuotą dieną.

Bet kas yra vėjas „Nautiliui", kuriam audros nebaisios!

Aš gėrėjausi saulėtekiu — tokiu gaiviu, džiaugsmo kupinu gamtos reiškiniu,— tik staiga išgirdau kažkieno žingsnius.

Jau buvau besveikinąs kapitoną Nemą, bet tai buvo tik jo padėjėjas — jį buvau matęs anksčiau, per pirmąjį susitikimą su kapitonu. Jis išlipo į denį, rodos, nepastebėdamas manęs. Prisidėjęs prie akių žiūroną, labai atidžiai ėmė tyrinėti akiratį. Baigęs savo stebėjimus, priėjo prie liuko ir pasakė keletą žodžių. Aš tiksliai juos įsidėmėjau, nes paskui tuos žodžius girdėdavau kasdien tomis pat sąlygomis.

Sakinys skambėjo šitaip:

„Nautron respoc lorni virch!"

Ką šis sakinys reiškė, aš nežinau!

Ištaręs šiuos žodžius, kapitono padėjėjas nulipo žemyn. Aš pagalvojau, kad „Nautilius" vėl ims grimzti į jūros gelmes. Todėl savo ruožtu irgi nusileidau į apačią.

Praėjo penkios dienos be jokių permainų. Kas rytą eidavau į denį. Kas rytą tas pats žmogus ištardavo tuos pačius žodžius. Kapitonas Nemas nesirodė.

Aš nusprendžiau, kad daugiau jo nepamatysiu, ir susitaikiau su likimu; bet lapkričio 16 dieną, įėjęs su Nedu ir Konseliu į savo kajutę, radau ant stalo man adresuotą raštelį.

Aš pasiskubinau jį atplėšti. Raštelis buvo parašytas prancūzų kalba, bet gotiškais rašmenimis, primenančiais vokiečių abėcėlės raides.

„Ponui profesoriui Aronaksui. „Nautiliaus" laivas.

1867 m. lapkričio 16 d.

Kapitonas Nemas prašo poną profesorių Aronaksą dalyvauti medžioklėje, kuri įvyks rytoj rytą jo miškuose Krespo saloje. Kapitonas Nemas tikisi, kad niekas nesukliudys ponui profesoriui pasinaudoti jo kvietimu, ir būtų labai patenkintas, jei pono profesoriaus bendrakeleiviai taip pat dalyvautų medžioklėje.

„Nautiliaus" vadas kapitonas *Nemas."*

— Į medžioklę?— sušuko Nedas.

— Ir dar jo miškuose Krespo saloje!— pridūrė Konselis.

— Vadinasi, šitas žmogus kartais išlipa į krantą?— paklausė Nedas Lendas.

— Pasakyta, rodos, labai aiškiai,— tariau aš, dar kartą skaitydamas laišką.

— Na ką gi! Reikia priimti kvietimą,— pareiškė kanadietis.— O patekę į sausumą, mes jau pagalvosime, ką daryti to-

liau. Be viso to, man dar būtų ne pro šalį suvalgius gabalą šviežios žvėrienos.

Nesistengdamas nustatyti, koks galėtų būti ryšys tarp kapitono Nemo neapykantos žemynams ir saloms ir šito jo kvietimo vykti į medžioklę Krespo miškuose, aš apsiribojau atsakymu:

— Pirmiausia pažiūrėsime, kaip atrodo toji Krespo sala.

Ir čia pat žemėlapyje suradau ties 32°40' šiaurės platumos ir 167°50' vakarų ilgumos salelę, kurią 1801 metais aptiko kapitonas Krespo ir kuri buvo senovės ispanų žemėlapiuose pažymėta *Rocca de la Plata* vardu, o prancūzų kalba reiškia „Sidabrinė uola". Vadinasi, mes dabar esame už tūkstančio aštuonių šimtų mylių nuo taško, iš kurio pradėjome kelionę, ir „Nautilius" bent kiek pakeitė kryptį, pasukęs į pietryčius.

Aš savo bendrakeleiviams parodžiau uolingą salelę šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje.

— Na, jei jau kapitonas Nemas kartais ir išlipa į sausumą,— tariau aš,— tai, žinoma, jis pasirenka visiškai negyvenamas salas!

Nedas Lendas nieko neatsakė, tik palingavo galvą; paskui abu išėjo. Po vakarienės, kurią padavė bežadis ir visada ramus stiuardas, aš nuėjau gulti kiek susirūpinęs.

Lapkričio 17 dienos rytą pabudęs aš pajutau, kad „Nautilius" stovi vietoje. Paskubom apsirengęs, nuėjau į saloną.

Kapitonas Nemas jau buvo ten. Jis manęs laukė. Kai įėjau, jis atsistojo, pasisveikino ir paklausė, ar aš sutinku jį lydėti į medžioklę.

Kadangi nė žodžio neužsiminė, kodėl jis aštuonias dienas nesirodė, aš susilaikiau kalbėti šia tema ir trumpai atsakiau, kad aš ir mano draugai yra pasiruošę jį lydėti.

— Bet leiskite, pone,— pridūriau,— pateikti jums vieną klausimą.

— Prašau, pone Aronaksai. Jei sugebėsiu, aš jums atsakysiu.

— Kaip atsitiko, kapitone, kad jūs, nutraukęs bet kuriuos ryšius su žeme, valdote miškus Krespo saloje?

— Pone profesoriau,— atsakė kapitonas,— mano valdų miškams nereikalinga nei saulės šviesa, nei šiluma. Juose nesiveisia nei liūtai, nei tigrai, nei panteros, nei kurie kiti keturkojai. Kad tokių miškų esama, aš vienas težinau. Jie auga tik man vienam. Tai ne sausumos, o povandeniniai miškai.

— Povandeniniai miškai?— sušukau aš.

— Taip, pone profesoriau.

— Ir jūs siūlote man pabuvoti tuose miškuose?

— Kaip tik taip.

— Eiti tenai pėstiems?

— Net kojų nesušlapus.

— Ir ten medžioti?

— Ir medžioti.

— Ir šautuvus pasiimti?

— Ir šautuvus pasiimti.

Aš mečiau į kapitoną Nemą žvilgsnį, kuriame jo asmeniui nebuvo nieko pagiriamo.

„Tur būt, jo makaulėje ne viskas gerai,— pagalvojau aš.— Matyti, jį bus ištikęs ligos priepuolis, trukęs aštuonias dienas, ir kažin ar dabar jis jau pagijęs? O gaila! Vis dėlto geriau keistuolis, negu pamišėlis!"

Šitos mintys buvo aiškiai atsispaudusios mano veide, bet kapitonas Nemas mostu mane pakvietė sekti iš paskos, ir aš, nė nemėginęs prieštarauti, jo paklausiau.

Mes įėjome į valgomąjį, kai jau buvo paduoti pusryčiai.

— Pone Aronaksai,— tarė kapitonas,— prašau su manim papusryčiauti be jokių ceremonijų. Už stalo tęsime savo pokalbį. Juk aš jums pažadėjau iškylą į mišką, bet apie restoraną nekalbėjau! Todėl patariu prisikirsti sočiai; pietausim, matyt, labai vėlai.

Valgiau kiek tik lindo. Meniu susidėjo iš žuvies patiekalų: holoturijos gabalėlių, puikiausių zoofitų, sutaisytų su labai pikantišku padažu iš jūrų dumblių, vadinamųjų porfyrų ir laurensijų. Gėrėme gryną vandenį, į jį įsivarvindami, kaip kad darė kapitonas, po keletą lašų išsifermentavusio užpilo, sutaisyto kamčiatkiškai iš dumblių, žinomų „skiautėtosios rodimenijos" pavadinimu.

Iš pradžių kapitonas Nemas pusryčiavo tylėdamas. Paskui tarė:

— Pone profesoriau, visiškai aišku, kad jūs, gavęs mano kvietimą pamedžioti Krespo salos miškuose, mane palaikėte nenuosekliu. O kai sužinojote, jog aš jus kviečiu į povandeninius miškus, pagalvojote, kad aš tiesiog pamišęs. Niekad nereikia, pone profesoriau, paviršutiniškai spręsti apie žmones.

— Bet, kapitone, patikėkite, kad...

— Būkite malonus manęs išklausyti, o paskui jau matysite, ar mane galima kaltinti nenuoseklumu ir beprotybe.

— Aš jūsų klausau.

— Pone profesoriau, jūs, kaip ir aš, žinote, kad žmogus gali būti po vandeniu, jei jis turi pakankamai atsargų oro, reikalingo kvėpuoti. Narai, dirbdami povandeninius darbus su neperšlampamais drabužiais ir metaliniu apsaugos šalmu ant gal-

vos, gauna orą iš paviršiaus specialia žarna, prijungta prie siurblio.

— Tai vadinamieji skafandrai,— tariau aš.

— Visiškai teisingai! Bet žmogus su skafandru negali laisvai judėti. Jį varžo guminė žarna, per kurią siurbliai jam tiekia orą. Tai tikra grandinė, kuria jis prikaustytas prie žemės; ir jei mes taip būtume prikaustyti prie „Nautiliaus", negalėtume paėjėti kiek toliau nuo jo.

— Kokiu būdu galima išvengti šio prikaustymo?— paklausiau.

— Pasinaudodami Rukeirolio-Deneiruzo prietaisu, kurį išrado jūsų tautietis ir kurį aš patobulinau, jūs galite, visai nepakenkdami savo sveikatai, nusileisti į aplinką su visai kitoniškomis fiziologinėmis sąlygomis. Šis prietaisas — tai storų geležies lakštų rezervuaras, į kurį privaroma oro penkiasdešimt atmosferų slėgimu. Rezervuaras diržais pritvirtinamas narui prie nugaros kaip kareiviška kuprinė. Viršutinė rezervuaro dalis atrodo lyg kokios kalvio dumplės, kurios reguliuoja vandens slėgimą, išlygina jį ir paverčia normaliu. Paprastame Rukeirolio prietaise dvi guminės žarnelės jungia rezervuarą su specialia kauke, uždedama narui ant veido; viena žarnelė skirta šviežiam orui įkvėpti, kita — panaudotam orui iškvėpti, ir naras pagal reikalą savo liežuviu paspaudžia vienos ar antros žarnelės vožtuvą. Bet man, kad jūros dugne galėčiau atlaikyti didelį viršutinių vandens sluoksnių slėgimą, teko vietoj kaukės užsidėti ant galvos varinį šalmą, kaip ir skafandro, su dviem žarnelėmis — įkvepiamaja ir iškvepiamąja.

— Puiku, kapitone Nemai! Bet juk oro atsargos greit išsibaigia, ir kai tik deguonies procentas sumažėja iki penkiolikos, oras nebetinka kvėpavimui?

— Suprantama. Bet aš jau jums sakiau, pone Aronaksai, kad „Nautiliaus" siurbliai mane įgalina privaryti oro į rezervuarus su dideliu slėgimu, todėl ir įmanoma aprūpinti narą deguonimi devynioms—dešimčiai valandų.

— To neginčiju,— atsakiau.— Norėtųsi tik žinoti, kapitone, kuriuo būdu jūs pasišviečiate kelią vandenyno dugne?

— Rumkorfo aparatu, pone Aronaksai. Rezervuaras su suspaustu oru pritaisomas prie nugaros, o aparatas pririšamas prie juosmens. Jis sudėtas iš Bunzeno elementų, kuriuos užtaisau natriu, o ne dvichromiu kaliu, kaip kad paprastai daroma. Indukcinė ritė gauna elektros srovę ir ją siunčia į ypatingos konstrukcijos žibintą. Tą žibintą sudaro tuščiaviduris stiklo gyvatukas, pripildytas angliarūgštės dujų. Kada aparatas gamina

elektros srovę, dujos šviečia gana skaisčiai. Tokiu būdu aš galiu kvėpuoti ir matyti, būdamas po vandeniu.

— Kapitone Nemai, jūs į visus mano prieštaravimus duodate tokius išsamius atsakymus, kad aš nebedrįstu daugiau abejoti. Tačiau, prisipažindamas nugalėtas dėl tų Rukeirolio ir Rumkorfo aparatų, aš vis dėlto tikiuosi atsigriebti su šautuvais, kuriuos pažadėjote man duoti.

— Bet juk tai ne paprasti šaunamieji ginklai,— atsakė kapitonas.

— Tur būt, šautuvai šaudo suspaustu oru!

— Savaime suprantama! Ir kaip galėčiau gaminti paraką savo laive, neturėdamas nei salietros, nei sieros, nei anglies?

— O, be to, kokį didžiulį priešinimąsi turėtų įveikti kulka, medžiojant šaunamaisiais ginklais po vandeniu tokioje aplinkoje, kuri aštuonis šimtus penkiasdešimt penkis kartus sūdresnė už orą!— pridūriau aš.

— Na, čia dar nebūtų kliūtis! Dabar turime ginklą, kurį po Fultono patobulino anglai Filipas Koltas ir Burlėjus, prancūzas Fiursi ir italas Landis, su ypatingomis spynomis ir kuriuo įmanoma šaudyti visokiomis sąlygomis. Bet, sakau, neturėdamas parako, aš panaudojau suspaustą orą, kurio neribotus kiekius man tiekia „Nautiliaus" siurbliai.

— Bet juk suspaustas oras greitai išsibaigia.

— Na ką gi! Lyg neturėčiau su savim Rukeirolio rezervuaro? Juk, ištikus reikalui, aš galiu juo pasivaduoti. O tam tereikia tik pasukti čiaupą! Beje, jūs pats pamatysite, pone Aronaksai, kad povandeniniai medžiotojai šykščiai vartoja ir deguonį, ir kulkas.

— Vis dėlto man rodosi, kad prieblandoje, kuri yra jūros dugne, ir labai sūdrioje vandens aplinkoje šautuvo kulkos nekliudo taikinio per didelį atstumą ir todėl negali būti mirštamos.

— Priešingai, pone! Kiekvienas šūvis iš tokio šautuvo neša mirtį. Kad ir kaip lengvai būtų sužeistas gyvūnas, jis krinta lyg žaibo trenktas.

— O kodėl?

— Todėl, kad šitie šautuvai užtaisyti ne paprastomis kulkomis, o sviediniu, kurį išrado austrų chemikas Lenibrokas. Tų sviedinių aš turiu gerokus išteklius. Šitos stiklinės kapsulės, apgaubtos plieniniu kiautu su sunkiu švininiu dugnu,— tikri miniatiūriniai Leideno buteliai! Jie turi savyje elektrinį aukštos įtampos krūvį. Vos tik ką palietę, išsikrauna, ir gyvūnas, nors ir koks būtų didelis, krinta negyvas. Pridursiu, kad šios kapsu-

lės ne stambesnės, kaip ketvirto numerio šratai, ir kad šautuvo apkaboje telpa ne mažiau kaip dešimt sviedinių.

— Pasiduodu!— atsakiau, pakildamas iš užstalės.— Man belieka tik paimti šautuvą. Žodžiu, kur jūs, kapitone, ten ir aš!

Kapitonas Nemas mane nuvedė į „Nautiliaus" paskuigalį. Eidamas pro Nedo ir Konselio kajutę, aš juos pašaukiau, ir jie tuoj prisidėjo prie mūsų.

Dabar mes visi suėjome į kamerą greta mašinų skyriaus, kur prieš povandeninę išvyką turėjome apsivilkti neperšlampamais kostiumais.

ŠEŠIOLIKTASIS SKYRIUS

PASIVAIKŠČIOJIMAS POVANDENINE LYGUMA

Kamera buvo ir „Nautiliaus" arsenalas, ir garderobas. Ant sienų, lyg laukdami mėgėjų pasivaikščioti po vandens gelmes, kabojo gal tuzinas skafandrų.

Pamatęs skafandrus, Nedas Lendas parodė aiškiausią nenorą līsti į juos.

— Klausyk, Nedai,— tariau aš,— juk Krespo salos miškai — povandeniniai miškai!

— Tegu ir taip,— atsakė nusivylęs žeberklininkas, supratęs, kad jo svajonės prisitašyti šviežios mėsos eina perniek.— O jūs, pone Aronaksai, nejau mausitės ant savęs šitą maišą?

— Ką padarysi, Nedai!

— Kaip sau norite!— tarė žeberklininkas, gūžtelėjęs pečiais.— Na, o aš tai savo noru nelįsiu į jį, nebent tik per prievartą!

— Niekas jūsų neprievartauja, pone Nedai,— įsiterpė kapitonas Nemas.

— O Konselis ar surizikuos eiti į šį promenadą?— paklausė Nedas.

— Kur ponas profesorius, ten ir aš,— atsakė Konselis.

Kapitonui pašaukus, atėjo du jūreiviai ir padėjo mums apsirengti sunkiais neperšlampamais skafandrais, padarytais iš vientisų gabalų gumos. Naro aparatūra, pritaikyta dideliam slėgimui, atrodė lyg viduramžių riterio šarvai, bet nuo jų sky-

rėsi savo elastingumu. Skafandrą sudarė galvos šalmas, striukė, kelnės ir batai su storais švininiais padais. Striukės audinį iš vidaus parėmusios laikė tartum kokios varinių plokštelių kirasos, apsaugojančios krūtinę nuo oro slėgimo ir įgalinančios laisvai kvėpuoti; striukės rankovių galai baigėsi minkštomis pirštinėmis, nevaržančiomis pirštų judesių.

Šitie patobulinti skafandrai buvo kur kas geresni už XVIII amžiuje išrastus apsivelkamuosius kamštinio medžio šarvus, už berankoves liemenes, už įvairiausius povandeninius drabužius „skrynias" ir t. t., kurie kadaise buvo taip didžiai išgirti.

Kapitonas Nemas, vienas milžiniško sudėjimo „Nautiliaus" įgulos jūrininkas, Konselis ir aš skubiai apsivilkome skafandrais. Beliko tik užsidėti ant galvos metalinį šalmą. Bet prieš šią operaciją aš paprašiau kapitoną leisti man apžiūrėti šautuvus.

Vienas iš „Nautiliaus" vyrų man padavė šautuvą, kurio plieninė buožė buvo tuščiavidurė ir kiek didesnė už paraku užtaisomo. Buožė buvo tasai rezervuaras suslėgtam orui, kuris įsiverždavo į vamzdį, vos tik paspaustas gaidukas atidarydavo rezervuaro vožtuvą. Į apkabą galėjo tilpti apie dvidešimt elektrinių kulkų, kurias tam tikra spyruoklė mechaniškai įstumdavo į vamzdį. Po kiekvieno šūvio šautuvas užsitaisydavo automatiškai.

— Kapitone Nemai,— tariau aš,— jūsų šautuvas yra nuostabus ir labai paprastos konstrukcijos. Aš nekantrauju jį išmėginti medžioklėje. Bet kaip mes nusileisime į dugną?

— Kaip tik šiuo metu, pone profesoriau, „Nautilius" stovi ant seklumos dešimties metrų gilumoje, ir mes galime iš jo išeiti.

— O kaip išeisime?

— Tuoj pamatysite!

Kapitonas Nemas užsidėjo ant galvos šalmą. Konselis ir aš padarėme tą patį, o kanadietis ironiškai mums palinkėjo „sėkmingos medžioklės". Striukės apykaklė turėjo varinį įvijai išrantytą žiedą, prie kurio buvo prisukamas rutulio pavidalo šalmas. Pro tris storus apskritus stiklus šalme, sukiodamas galvą, galėjai žiūrėti į visas puses. Atidaręs ant nugaros kabančio Rukeirolio aparato čiaupą, aš prisikabinau prie diržo Rumkorfo lempą ir paėmiau į rankas šautuvą.

Sunkus skafandras ir ypač švinu kaustyti batai mane tiesiog spauste spaudė prie grindų: rodos, nė žingsnio neišgalėsiu žengti.

Tačiau viskas buvo numatyta: mane lyg kas stumte įstūmė į mažytę kabiną greta rūbinės. Mano bendrai sekė paskui ma-

ne tokiu pat būdu. Aš girdėjau, kaip užsitrenkė durys, ir mus apgaubė juoda tamsa.

Po kelių minučių mano ausis pasiekė šaižus švilpesys, ir iš apačios pajutau smelkiantį šaltį. Matyti, mašinų skyriuje buvo atsuktas čiaupas, ir į kabiną pradėjo tekėti vanduo. Kai tik vanduo pripildė visą patalpą, „Nautiliaus" šone atsivėrė antrosios durys. Išorėje buvo prieblanda. Neilgai trukus po kojomis pajutome jūros dugną.

Kaip aprašyti šito povandeninio pasivaikščiojimo įspūdžius? Žodžiais neapsakysi visų vandenyno gelmėse matytų stebuklų. Jei dailininko teptukas neišgali atkurti viso vandenų stichijos grožio, kaipgi tai išreikši plunksna?

Kapitonas Nemas ėjo pirma visų, jo draugas sekė paskui mus, atsilikęs per kelis žingsnius. Aš ir Konselis žengėme greta, lyg būtum galėję tarstelėti vienas kitam žodį pro tokius metalinius šalmus! Manęs jau nebegniuždė skafandras, batai, rezervuaras su suslėgtu oru, metalinis šalmas, kuriame mano galva maskatavo kaip migdolas kiaute! Visi šitie daiktai, panerti į vandenį, nustojo lygiai tiek svorio, kiek svėrė jų išspaustas vanduo. Aš kone buvau pasiryžęs liaupsinti šį fizikos dėsnį, atrastą Archimedo. Pagal šį dėsnį aš nebuvau nepaslanki masė: aš galėjau šiaip taip judėti.

Šviesa, perėjusi per trisdešimt pėdų vandens sluoksnį, jūros dugne buvo nuostabiai ryški. Aiškiai galėjai matyti visus daiktus per šimtą metrų aplinkui. O toliau ultramarininės jūros spalvos pamažu blyško, tamsėjo, pagaliau nyko miglotoje begalybėje. Mane gaubianti aplinka, rodos, buvo tas pats oras, tik sūdresnis, negu žemės atmosfera, ir ne mažiau skaidrus. Viršum manęs buvo ramios jūros paviršius.

Mes ėjome smulkiu, kietai susigulėjusiu smėliu, kuriame potvyniai ir atoslūgiai, vagojantys pajūrio pliažus, nebuvo palikę jokio pėdsako. Akinamai skaistus smėlio kilimas buvo tartum puikiausias saulės spindulių reflektorius. Tai mat, iš kur randasi šitas atspindžio žėrėjimas, kuriuo švyti kiekviena vandens dalelė! Ar kas nors patikės, kad trijų dešimčių pėdų gylyje nuo vandenyno paviršiaus taip pat šviesu, kaip ir žemėje giedrą dieną?

Štai jau bus ketvirtis valandos, kaip einame per liepsnojantį smėlį, nubertą neapčiuopiamomis kriauklelių dulkėmis. „Nautiliaus" korpusas, kuris atrodė nelyginant koks povandeninis rifas, pamažu nyko, bet skaisti jo prožektoriaus šviesa vis tamsėjančiose vandens gelmėse rodys mums kelią, kai reikės grįžti į laivą. Tasai, kuris pripratęs matyti šaltą blandžią elektros šviesą žemės miestuose, sunkiai įsivaizduos, kokia stipri atmu-

šamoji saulės spindulių šviesa jūros paviršiuje. Ten elektros šviesa, einanti per dulkių prisigėrusį orą, sudaro švytinčios ūkanos įspūdį; bet jūroje, taip pat ir jūros gelmėse, elektros spinduliai įgauna didelį stiprumą.

O mes vis ėjome ir ėjome per bekraštę smėlio lygumą. Aš skyriau rankomis vandens uždangą, vėl užsiskleidžiančią man už nugaros, ir vandens slėgimas beregint užlygindavo mano kojų pėdsakus smėlyje.

Netrukus tolumoje ėmė rodytis migloti daiktų kontūrai. Aš pradėjau įžiūrėti didingas povandenines uolas, perdėm aplipusias gražiausiais zoofitais; ir čia staiga mane apakino šviesos efektas, būdingas tik skystai aplinkai.

Buvo devinta valanda ryto. Įkypūs saulės spinduliai lūžo vandenyje lyg per prizmę ir dažė uolų briaunas, dumblius, kiaukutus, polipus visomis septyniomis saulės spektro spalvomis. Kiek džiaugsmo akims teikė šis keisčiausias spalvų derinys, kada nuolat kaitaliojosi žalios, geltonos, oranžinės, violetinės, mėlynos, žydros, raudonos spalvos, nelyginant įkvėpimo pagauto dailininko paletė! Kodėl aš negalėjau pasidalinti su Konseliu įspūdžiais, jaudinančiais mano vaizduotę, gėrėtis ir džiaugtis kartu su juo? Kodėl aš nemokėjau ženklų kalbos, kaip kad kapitonas Nemas ir jo palydovas, ir negalėjau keistis mintimis! Neturėdamas kitos išeities, aš kalbėjau pats su savim, šūkavau kažkokius žodžius, neapdairiai ir beprasmiškai eikvodamas brangią oro atsargą.

Polipai ir dygiaodžiai buvo nugulę smėlėtą dugną. Įvairios atmainos izidžių, vamzdeliniai koralai-kornuliarijos, gyvenančios skyrium, kekės pirmykščių okulinų, kurie anksčiau buvo vadinami „baltaisiais koralais", kremblinės fungijos, anemonės, priaugusios prie žemės raumeningais savo padais, sudarė tartum kokį tikriausią gėlyną, pagražintą sifonoformomis-porpitais su žydrų čiuptuvėlių vainikėliais, ištisais žvaigždynais jūros žvaigždžių; ir lyg ploniausi nėriniai, numegzti najadžių rankų, sulig kiekvienu mūsų žingsniu virpėjo girliandos gumbuotų asterofitonų. Tiesiog buvo gaila kojomis mindžioti tuos nuostabius moliuskus, dengiančius žemę tūkstančiais jūros skiauterėlių, jūros plaktukėlių, donaksų, tikrų šokinėjančių kiaukutėlių, trochusų, raudonųjų šalmų, sparnuočių, gaidelių, širdelių ir daugybe kitokių begalinės vandenyno fantazijos tvarinių. Bet reikėjo eiti, ir mes ėjome toliau. Ties mūsų galvomis būriais plaukė fizalijos su liūliuojančiais biriuziniais čiuptuvėliais, medūzos savo opaliniais arba švelniai rausvais skėteliais su žydrais pakraštėliais mus dengė nuo saulės spindulių, o švytinčios medūzos-

pelagijos būtų mums nušvietusios kelią, jei mus būtų užklupusi naktis!

Visus tuos stebuklus aš stebėjau probėgšmais, šitame kelio tarpsnyje, nedidesniame kaip ketvirtis mylios, ir kiekvieną kartą, kai tik sustodavau, kapitonas Nemas mostu kviesdavo mane sekti paskui jį. Netrukus jūros dugno pobūdis pasikeitė. Smėlio lyguma pasibaigė, ir prasidėjo klampi dumblynė, kurią amerikiečiai vadina *uzu* ir kurią sudaro daugybė titnagžemio arba kalkinių kriauklių. Paskui mes perėjome lankas, priaugusias dumblių, kurie mane stulbino savo didumu. Povandeninės pievutės savo minkštumu galėjo lenktyniauti su pūkiniais kilimais, išaustais nagingiausių meistrų. Dumbliai ne tik tiesėsi po mūsų kojomis, bet ir driekėsi aukščiau galvų. Jūros augalai, susipynę savo stiebais, vandens paviršiuje sudarė žalius skliautus. Virš mūsų plaikstėsi ilgos sruogos guvenių, vietomis rutulio, vietomis vamzdžių pavidalo, laurensijos, plonalapės kladostefos, skiauterėtosios rodimenijos, panašios į kaktusus. Aš pastebėjau, kad žalieji dumbliai driekiasi į vandens paviršių, o raudonieji laikosi viduriniuose sluoksniuose, leisdami juodiesiems ir rusviesiems dumbliams sudaryti vandenyno gelmėse sodus ir gėlynus.

Dumbliai — tikrasis gamtos kūrybos perlas, vienas augmenijos karalystės stebuklų. Jiems priklauso ir patys mažieji, ir patys didieji augaliniai žemės organizmai. Ir greta mažyčių augalėlių, kurių keturiasdešimt tūkstančių gali tilpti penkių kvadratinių milimetrų plote, sutinkami rudieji dumbliai iki kelių šimtų metrų ilgio.

Praslinko pusantros valandos, kai išėjome iš „Nautiliaus". Buvo apypietė. Aš tai spėjau iš saulės spindulių, kurie, stačiai krisdami, jau nebelūžo vandenyje. Spalvų burtai pranyko, smaragdinės ir safyrinės spalvos išblanko ir visai dingo iš mūsų padangės. Mes ėjome, ir kiekvienas mūsų žingsnis skambiai aidėjo skysčių aplinkoje. Mažiausias triukšmas sklido mūsų klausai neįprastu greitumu. Ir iš tikrųjų, vanduo yra geresnis garso laidininkas, negu oras: skysčių aplinkoje garsas sklinda keturis kartus greičiau.

O tuo tarpu mūsų kelias darėsi vis nuolaidesnis. Saulės spindulių stiprumas ėjo vis mažyn. Mes buvome šimto metrų gilumoje, atlaikydami dešimties atmosferų slėgimą. Bet skafandras, matyt, taip puikiai buvo pritaikytas šioms sąlygoms, kad visiškai nejutau padidėjusio slėgimo. Tik pirštų sąnarius lyg truputį gėlė, beje, skausmas greitai praėjo. Nors jau žygiavome dvi valandas ir nebuvau pratęs dėvėti tokios aprangos, nuo-

vargio nejaučiau. Vandens palaikomas judėjau nepaprastai lengvai.

Trijų šimtų pėdų gylyje vis dar įžiūrėjau paskutinius besileidžiančios saulės atspindžius. Dienos šviesulas išnyko, ir prasidėjo vakaro prieblanda. Bet mes vis dar galėjome išsiversti be Rumkorfo aparato.

Staiga kapitonas Nemas sustojo. Ir kada aš prie jo priėjau, jis man parodė kažkokią masę, dunksančią patamsyje, netoli nuo mūsų.

„Krespo sala",— pagalvojau ir nesuklydau.

SEPTYNIOLIKTASIS SKYRIUS

POVANDENINIS MIŠKAS

Pagaliau priėjome pamiškę, be abejojimo, vieną gražiausių vietų plačiose kapitono Nemo valdose. Jis jas laikė savo nuosavybe ir tam turėjo tokią pat teisę, kaip ir pirmasis žmogus pirmomis dienomis po pasaulio atsiradimo. Ir kas būtų galėjęs jam ginčyti tą teisę į povandenines valdas? Koks pramuštgalvis drąsuolis būtų išdrįsęs smelktis į šitas gelmes ir su kirviu rankose skintis sau kelią per šituos neįžengiamus atvašynus?

Povandeninis miškas susidėjo iš milžiniškų į medžius panašių augalų; ir vos tik įžengėme po plačiais jo skliautais, tuoj mano dėmesį pagavo savotiškas gamtos reiškinys, dar niekad nepastebėtas mokslinėje mano praktikoje.

Nė viena žolelė nesidriekė pažeme, nė viena šakelė nebuvo palinkusi ir neaugo horizontaliai. Viskas stiebėsi aukštyn į vandenyno paviršių. Joks pluoštelis, joks stiebelis, kad ir koks būtų plonas, nelinko prie žemės, bet stypo į viršų tartum styga, tartum geležiniai virbai. Guveiniai ir laminarijos, nebūdamos tokios standžios, kaip jas supanti aplinka, driekėsi aukštyn tiesia linija, visiškai statmenai vandenyno paviršiui. Dumbliai, rodos, buvo sustingę, visiškai nejudėjo, ir, norint juos pereiti, kelią tekdavo skirtis rankomis; bet augalai tučtuojau vėl sugrįždavo į senąją padėtį. Čia buvo vertikalių linijų karalystė!

Netrukus apsipratau su šituo keistu mišku ir su vandens aplinkos blanda. Smėlėtas dugnas buvo nusėtas aštriais akmenimis, kliudančiais mums žygiuoti. Povandeninė flora man pasirodė nepaprastai gausi, net gausesnė kaip arktinėse ir tropinėse zonose, kur ji atstovaujama gana šykščiai. Iš pradžių man buvo sunku skirti augalijos pasaulį nuo gyvūnijos pasaulio: zoofitus palaikydavau dumbliais, o gyvūnus — augalais. Ir kas būtų nesuklydęs mano vietoj? Fauna ir flora savo forma dažnai būna tokios panašios povandeniniame pasaulyje!

Aš pastebėjau, kad visi augmenijos pasaulio atstovai būna tik prikibę prie dugno, o ne auga iš jo. Neturėdami šaknų, iš žemės jie reikalauja ne gyvybinių sulčių, o tik atramos; jie lygiai taip pat auga ant akmenų, kriauklių, smėlio ir žvirgždo. Visa, kas reikalinga jų gyvybei, jie ima iš vandens, vanduo juos laiko statmenoje padėtyje ir maitina. Daugumas augalų turi lakštinę, labai įnoringą formą; augalų spalva daugiausia būna rožinių, raudonų, žalsvų, gelsvų, rausvų ir rudų tonų.

Man pavyko čia užeiti tų pačių augalų, kurie džiovintu pavidalu buvo sudėti „Nautiliaus" kolekcijose: vėduoklinė padina-pavonija, rodės, tik ir laukia, kada padvelks vėjelis, skaisčiai raudoni ceramiumai, laminarijos, valgomieji dumbliai, tiesiantys į viršų jaunus savo ūgius, siūliniai nereocistai, skleidžiantys savo šakas penkiolikos metrų aukštyje, puokštės acetabuliarijų — siūliniai vamzdeliai, kurių stiebai į viršų storėja, ir daugybė kitų bežiedžių jūros augalų. „Įdomi anomalija, vandenų aplinkos išmonės!— pasakė vienas gamtininkas.— Čia gyvūnai kaip gėlės, o augalai bežiedžiai!"

Tarp medžio pavidalo augalų, savo dydžiu prilygstančių vidurinės klimato juostos medžiams, buvo matyti krūminės kolonijos šešiaspindulinių koralų,— tikri sužydę krūmokšniai! Gyvatvorės iš zoofitų, ant kurių vešliai skleidėsi koralinės meandrinos, išvagotos vingrių griovelių, gelsvi žvaigždėti koralai-kariofilijos su skaidriais čiuptuvėliais, puokštės žoles primenančių zoantarijų, be to dar, iliuzijai pastiprinti, žuvytės — dumbliniai šokliai — skraidė nuo vienos šakelės ant kitos, tartum spiečius kolibrių, o mums iš po kojų, lyg pulkai perkūno oželių, kilo geltoni lepisakantai išžiotais nasrais ir smailiais žvynais, pirštpelekiai ir monocentrai.

Apie pirmą valandą dienos kapitonas Nemas davė ženklą pailsėti, tuo mane labai pradžiugindamas. Mes apsistojome aliarijų su kaspininiu gniužulu paunksmėje; ilgi lyg strėlės jų stiebai kilo aukštyn.

Trumpas poilsis buvo nepaprastai malonus. Neturėjome tik galimumo pasikalbėti. Bet aš vis dėlto palenkiau didelę varinę savo galvą prie Konselio šalmo. Jo akys pro storus skafandro stiklus blizgėjo iš džiaugsmo, ir, reikšdamas visišką pasitenkinimą, jis juokingai ėmė makaluoti galvą metaliniame savo gaubte.

Aš be galo stebėjausi, kad po keturių valandų vaikščiojimo nejaučiau jokio alkio. Kodėl taip buvo, nežinojau. Bet mane nepaprastai ėmė miegas, kaip kad būna visiems narams. Mano akių vokai merkėsi, ir mane slopino snaudulys, kurį vaikiau tik judėdamas. Kapitonas Nemas ir milžiniško sudėjimo jo bendras pirmieji parodė mums pavyzdį, visu ūgiu išsitiesdami šitos krištolinio grynumo aplinkos prieglobstyje.

Negaliu pasakyti, kiek laiko miegojau; bet pabudęs pastebėjau, kad saulė artėja prie horizonto. Kapitonas Nemas jau buvo atsikėlęs, ir aš buvau bepradedąs rąžytis, mankštindamas sąnarius, tik staiga viena nenumatyta aplinkybė akimirką mane privertė pašokti.

Už kelių žingsnių nuo mūsų siaubingas krabas gal metro aukštumo, įsmeigęs į mane žvairas akis, jau taikėsi pulti. Nors skafandras teikė pakankamą apsaugą nuo žnyplių, vis dėlto negalėjau nuslėpti savo išgąsčio. Tuo tarpu pabudo Konselis ir „Nautiliaus" jūrininkas. Kapitonas Nemas parodė jūrininkui šlykštųjį nariuotakojį, ir tas, smogęs jam šautuvo buože, čia pat nudėjo biaurybę; aš mačiau, kaip mėšlungis tąsė baisias gaištančio siaubūno žnyples.

Šis nuotykis man priminė, kad vandens gelmių tamsybėse veisiasi ir dar pavojingesnių gyvūnų, nuo kurių neapsaugotų nė skafandras. Keista, kad apie tai anksčiau nepagalvojau! Nutariau ateityje būti atsargesnis. Beje, man rodėsi, kad šiuo postoviu baigsis mūsų iškyla. Bet klydau. Kapitonas Nemas nė nemanė grįžti į „Nautilių", jis drąsiai ėjo tolyn.

Dugnas staigiai leidosi žemyn, ir mes vis labiau grimzdome į jūros gelmes. Buvo maždaug kokia trečia valanda dienos, kada atsidūrėme ankštame duburyje, iš abiejų pusių suspaustame skardingų uolų, šimto penkiasdešimt metrų gylyje. Kadangi povandeniniai mūsų aparatai buvo labai tobuli, mes jau nusileidome devyniasdešimt metrų daugiau, negu ta riba, kurią, rodos, gamta nubrėžė povandeninėms žmogaus iškyloms.

Aš nustačiau, kad esame nugrimzdę šimtą penkiasdešimt metrų, nors jokių matavimo prietaisų neturėjau. Bet žinojau, kad į skaidriausią vandenį saulės spinduliai prasiskverbia tik pro tam tikro storio sluoksnį vandens. Už dešimties žingsnių nieko

nebuvo matyti. Aš ėjau apgraibomis, tik staiga tamsą perskrodė visai aiškus šviesos spindulys. Kapitonas Nemas uždegė elektrinį žibintą. Jo palydovas padarė tą pat. Mudu su Konseliu pasekėme jų pavyzdžiu. Kai tik pasukome jungiklį, stiklinis rangytas vamzdelis, pripildytas dujų, sušvito, einant per jas elektros srovei. Mūsų žibintų šviesa nutvieskė jūrą dvidešimt penkių metrų spinduliu.

Tuo tarpu kapitonas Nemas mus vedė vis toliau, gilyn į gūdų mišką, kuriame vis rečiau ir rečiau bebuvo sutinkamos krūminės kolonijos. Augalijos pasaulis, kaip pastebėjau, baigėsi pirmiau, negu gyvūnijos. Dėl stokos saulės šviesos šitoje gilumoje jūros augalų beveik nepasitaikydavo, tuo tarpu daugybė nuostabiausių gyvūnų — zoofitų, nariuotakojų, moliuskų ir žuvų — knibždėte knibždėjo aplink mus.

Beeidamas pagalvojau, kad Rumkorfo elektros aparato šviesa turėtų privilioti gūdžiųjų gilumos sluoksnių gyventojus. Bet tie jūros gyvūnai, jei ir priartėdavo prie mūsų, vis dėlto laikydavosi tokiu atstumu, kad medžiotojai negalėdavo jų pasiekti.

Keletą kartų kapitonas Nemas sustojo ir buvo bekeliąs šautuvą prie peties, bet, nutaikęs jį, vėl nuleisdavo be šūvio ir eidavo toliau.

Pagaliau apie ketvirtą valandą dienos pasiekėme nuostabiosios savo kelionės tikslą. Prieš mus staiga iškilo granitinė siena, didingas neįveikiamas uolynas, išvarpytas daugybės urvų. Tai buvo Krespo salos papėdė. Tai buvo žemė!

Kapitonas Nemas sustojo. Mostu jis mums parodė daryti postovį, ir kadangi neturėjau jokio noro kopti į šį uolyną, paklausiau įsakymo. Čia baigėsi kapitono Nemo valdos. Jis nenorėjo peržengti jų ribų. Už šios linijos buvo kitas pasaulis, į kurį jis nenorėjo nė žingsnio žengti!

Mes pasukome atgal. Kapitonas Nemas ir vėl ėjo priešakyje nedidelio mūsų būrio ir drąsiai mus vedė pirmyn. Man pasirodė, kad į „Nautilių" grįžtame kitu keliu. Naujas labai status, taigi ir labai varginantis, kelias netrukus mus išvedė į vandenyno paviršių. Beje, į viršutinius vandens sluoksnius kilome pamažu, todėl nepatyrėme nemalonių padarinių, kadangi staigus slėgimo pasikeitimas pragaištingai atsiliepia žmogaus organizmui ir būna mirštamas neatsargiems narams. Netrukus vėl išėjome į šviesius vandens sluoksnius. Saulė buvo žemai prie akiračio, ir įkypūs jos spinduliai, lūždami vandenyje, vaivorykštės aureole gaubė visus daiktus.

Mes ėjome dešimties metrų gilumoje. Aplink mus zujo pulkeliai įvairių įvairiausių žuvyčių, jų čia buvo gausiau, kaip paukščių ore, ir daug vikresnių už juos, bet nematėme nė vieno vandens gyvūno, kuris būtų vertas šūvio.

Staiga kapitonas Nemas vėl pakėlė prie peties šautuvą ir ėmė taikyti į kažkokią būtybę, sušmėžavusią krūmuose. Jis paspaudė gaiduką. Pasigirdo silpnas švilpesys, ir nudobtas gyvis išsitiesė už penkių žingsnių nuo mūsų.

Tai buvo graži jūros ūdra, kalanas, vienintelis keturkojis, gyvenantis vien tik jūrose. Ūdros kailis, kai kada siekiantis iki pusantro metro ilgio, tamsiai rudas, su sidabrine balta uodegyte ir kojytėmis bei labai švelnia pavilne, brangiai vertinamas rusų ir kinų rinkose. Dėl švelnaus ir žvilgančio plauko jo kaina mažių mažiausiai buvo du tūkstančiai frankų. Aš labai susidomėjęs apžiūrinėjau šį keistą žinduolį su paplokščia galva, trumpomis ausimis, apvaliomis akimis, baltais katino ūsais, su stipriai išsivysčiusia plėvele tarp letenos pirštų, pašiaušta uodega. Šitas brangus plėšrusis gyvulys, medžiojamas su tikromis gaudynėmis, aptinkamas nepaprastai retai ir pasitaiko dažniausiai šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje, kur taip pat, galimas daiktas, jis greitai išnyks.

Kapitono Nemo bendras užsivertė nudėtą gyvulį ant pečių, ir mes vėl leidomės toliau.

Visą valandą ėjome smėlio lyguma. Vietomis dugnas pakildavo tiek, kad tik kokie du metrai mus skyrė nuo vandenyno paviršiaus. Ir tada aš matydavau, kaip mūsų figūrų atspindys vandenyje bėga atgaline kryptimi, o kitas atspindys, apverstas aukštyn kojomis, slenka virš mūsų galvų.

Be to, dar buvo vienas reiškinys, vertas dėmesio. Viršum mūsų be paliovos plaukė debesys, kurie beregint sutirštėdavo ir išsisklaidydavo. Pagalvojęs aš supratau, kad debesų atsiradimą galima paaiškinti nuolatiniu vandens sluoksnių storumo kaitaliojimusi. Vanduo buvo toks skaidrus, kad aiškiai matėsi didelių, virš vandenyno skraidančių jūros paukščių šešėliai.

Ir dabar aš pats savo akimis pamačiau nuostabų šūvį, kokį kada nors yra tekę stebėti medžiotojui.

Ties mumis, plačiai išskėtęs sparnus, sklandė kažkoks didelis paukštis. Ir kada jis skrido kelių metrų aukštyje nuo jūros paviršiaus, kapitono Nemo palydovas nusitaikė ir paukštį pašovė. Paukštis kaip akmuo nukrito į jūrą, ir kritimo jėga buvo tokia didelė, kad, įveikęs vandens priešinimąsi, jis įsirito bemaž į taiklaus medžiotojo rankas. Tai buvo albatrosas, puikus jūros paukščių atstovas.

Improvizuotoji medžioklė nė kiek nesulėtino mūsų žygio. Ištisas dvi valandas ėjome tarpais per smėlio lygumą, tarpais per jūros dumblių lankas. Man jau iš tikrųjų ėmė stigti jėgų, bet staiga silpnas šviesos ruoželis išsklaidė vandenų tamsą bemaž per visą pusmylį. Tai buvo „Nautiliaus" prožektorius. Dar kokios dvidešimt minučių — ir aš vėl būsiu laive! Pagaliau galėsiu laisvai atsikvėpti! Man pradėjo rodytis, jog deguonis mano rezervuare baigiasi. Bet aš nenumačiau, kad netikėtas nuotykis kiek sutrukdys mūsų kelionę atgal į „Nautilių".

Aš ėjau atsilikęs nuo kitų per kokius dvidešimt žingsnių. Ūmai kapitonas Nemas staigiai apsisuko ir pradėjo eiti link manęs. Tvirta ranka jis prilenkė mane prie žemės, jo palydovas tą pat padarė Konseliui. Pirmą akimirką nežinojau, nė ką manyti apie šį staigų užpuolimą, bet, pamatęs, kad kapitonas nejudėdamas guli šalia manęs, aš nusiraminau.

Gulėjau ištiestas ant žemės, pridengtas dumblių. Pasižiūrėjęs į viršų, pamačiau, kad ties mumis plaukia kažkokios švytinčios masės.

Kraujas sustingo gyslose. Aš pažinau baisius jūros plėšrūnus. Tai buvo du rykliai, baisūs rykliai žmogėdros su didžiuliu uodegos peleku, blausiomis stiklinėmis akimis, su korėtomis, šviečiamosios medžiagos prisūdrintomis dėmėmis ant snukio. Siaubingos žiotys, vienu geležinės žiaunos judesiu galinčios sutriuškinti žmogų! Nežinau, ar Konselis tuo metu klasifikavo ryklius, bet aš į sidabrinius jų pilvus, į baisias žiotis, pilnas dantų, žiūrėjau kaip jų auka, o ne kaip mokslininkas gamtininkas.

Mūsų laimė, šitie rajūs gyvūnai blogai mato. Išskleidę tamsius savo pelekus, jie praplaukė pro šalį, mūsų nepastebėję; taigi per kažkokį stebuklą išvengėme baisesnio pavojaus, negu kad būtume sutikę tigrą miško tankmėje.

Per pusvalandį mes pasiekėme „Nautilių", kurio skaistus prožektorius rodė mums kelią. Liukas buvo atidarytas, ir, vos tik suėjome į kabiną, kapitonas Nemas užtrenkė išorines duris. Paskui jis paspaudė mygtuką. Siurbliai laivo viduje ėmė veikti, ir tai buvo matyti iš to, kaip aplink mus slūgsta vanduo. Po kelių sekundžių kabinoje jo neliko nė lašelio. Tada atsivėrė vidinės durys, ir mes patekome į rūbinę.

Ne be vargo nusiėmėme savo skafandrus, ir aš, pailsęs, mieguistas, virstuliuodamas iš nuovargio, bet didžiai sužavėtas nuostabios povandeninės kelionės, pagaliau nukiūtinau į savo kajutę.

AŠTUONIOLIKTASIS SKYRIUS

KETURI TŪKSTANČIAI MYLIŲ RAMIOJO VANDENYNO GELMĖMIS

Pabudęs rytą, lapkričio 18 dieną, jaučiausi visiškai pailsėjęs. Išlipęs į „Nautiliaus" denį, išgirdau, kaip kapitono padėjėjas ištarė tradicinę savo frazę. Staiga supratau, ką ji reiškia. Jis pranešinėjo, kokia padėtis jūroje, tikriau, kad nėra jokio pavojaus: „Jūroje ramu!"

Neaprėpiamos vandens platybės! Net burės nematyti akiratyje. Nei Krespo salos uolų! Per naktį jos dingo kaip nebuvusios. Prieš akis mėlyna jūra! Jūra susėmė visas saulės spektro spalvas, liko tik viena žydrynė! Rami jūra, nuolat šiaušiama lengvų raibulių, buvo panaši į muarinį audinį.

Aš užsižiūrėjau į kerintį vandenyną. Bet tuo tarpu į denį pakilo kapitonas Nemas. Jis ėmė daryti astronominius stebėjimus, rodos, visai nematydamas manęs. Paskui atsirėmė į vairinę ir įsmeigė žvilgsnį į bekraštę tolumą.

Tą akimirką į denį iškopė kokie dvidešimt „Nautiliaus" jūreivių. Jie ėmė traukti tinklus, kuriuos buvo užmetę praėjusią naktį. Tai buvo sveiki, tvirti vyrai įvairių tautybių, bet visi europinio tipo. Aš be vargo pažinau airius, prancūzus, slavus, vieną graiką, o gal kretietį. Jie buvo tylūs ir tarp savęs kalbėjosi kažkokia man nesuprantama šnekta, kurios kilmės negalėjau įspėti. Taigi su jais negalėjau susikalbėti.

Tinklai buvo įtraukti į laivą. Jie buvo panašūs į normandišką graibštą, didžiulį maišą, kurį vandenyje pusiau išskėstą laikė viršutinės plūdės su išverta per apatines kilpas grandinė. Šitas maišas, pritvirtintas prie laivugalio plieniniais lynais, gremžia vandenyno dugną ir renka viską, kas tik pasitaiko laivo kelyje. Tą rytą į tinklą įkliuvo įdomių vandenyno faunos pavyzdėlių. Žuvis spurduolė iš rankapelekių šeimos, dėl juokingų savo judesių praminta klounu, nugararagių, apjuostų raudonomis juostomis, sugebąs išsipūsti nuodingasis skėstadantis, gelsvai žalių devynakių, vėjažuvių sidabriniais žvynais, siūlauodegių su labai išsivysčiusiais elektriniais organais, stiprumu nenusileidžiančiais gimnoto ir rajos organams, žalsvų įvairiausių rūšių kūjagalvių menkių giminės ir pagaliau keletas stambesnių žuvų: storgalvė su iškilia galva viso metro ilgumo, daugybė puikiausių makrelių, išsipuošusių sidabru ir mėliu,

trys gražiausi tunai, kurie nepaspruko nuo graibšto, nors ir buvo labai greiti.

Aš spėju, kad tą naktį su tinklais buvo ištraukta ne mažiau kaip tūkstantis svarų žuvies. Laimikis nemažas, bet anaiptol ne didžiausias. Tinklai būna išmetami kelioms valandoms ir, šliauždami paskui laivą, suima į savo žabangas visus vandens pasaulio gyventojus, kurie tik pasitaiko pakeliui. Ir ateityje mes nestokosime puikaus grobio — tai mums laiduoja „Nautiliaus" greitis ir pritraukiamoji prožektorių galia.

Gausios vandenyno dovanos tučtuojau nukeliavo į kambuzą; dalis laimikio buvo padėta atsargai, kita atsidurs ant stalo.

Žūklė baigta, oro ištekliai rezervuaruose atnaujinti, ir aš, nusprendęs, kad „Nautilius" vėl nusileis po vandeniu, norėjau eiti į savo kajutę; bet tuo tarpu kapitonas Nemas grįžtelėjo į mano pusę ir be jokių įžangų tarė:

— Žvilgtelėkite į vandenyną, pone profesoriau, ar tai nėra gyva būtybė? Tarpais rūsti, tarpais švelni! Nakčia jis miegojo kaip ir mes, ir štai bunda gerai nusiteikęs po ramaus miego! Nei pasisveikino, nei labo ryto palinkėjo! Rodos, šis paslaptingas žmogus būtų tęsęs pradėtą pokalbį.

— Pažiūrėkite,— kalbėjo jis,— vandenynas bunda, saulės spindulių glamonėjamas! Jis pradeda naują dieną! Be galo įdomu stebėti, koks veiklus jo organizmas! Jis turi širdį, turi arterijas, ir aš visiškai sutinku su mokslininku Moriu, kuris atrado mūsų planetos vandenynų vandens apytaką, tokią realią, kaip kraujo apytaka gyvo organizmo gyslose.

Kapitonas Nemas nelaukė atsakymo, o aš maniau, kad nederа jį pertarinėti tuščiais „taip", „žinoma", „visiškai teisingai", „jūsų tiesa". Jis kalbėjo lyg pats su savimi ir po kiekvienos frazės ilgam nutildavo. Jis mąstė balsu.

— Taip,— kalbėjo jis,— Žemės vandenynuose vyksta nuolatinė vandens apytaka, kurią sąlygoja temperatūros kaitaliojimasis, druskos ir mikroorganizmai. Dėl temperatūros kaitos keičiasi vandens sūdrumas, ir dėl to atsiranda srovės ir priešinės srovės. Vandens garavimas, labai nežymus poliariniuose kraštuose ir labai didelis pusiaujo zonose, sukelia nuolatinę tropinių ir poliarinių vandenų apykaitą. Be to, aš išaiškinau, kad vyksta nuolatinė vertikalioji vandens apytaka nuo paviršiaus iki gilumos ir iš gilumos iki paviršiaus, ir tai yra tikras vandenyno alsavimas! Vandenyno vanduo, įšildytas viršutiniuose šiltųjų zonų sluoksniuose, teka į šaltąsias zonas, kur atvėsdamas darosi sūdresnis, taigi ir sunkesnis, grimzta žemyn ir užpildo vandenyno gelmes. Pamažu kildamas aukštyn pusiaujo zonoje ir įšildomas, jis vėl iš čia traukiamas į aukštųjų platumų zonas.

Prie ašigalio jums paaiškės šio reiškinio padariniai, ir jūs suprasite, kokia apdairi gamta, nes pagal šį dėsnį vanduo virsta ledu tik paviršutiniuose sluoksniuose!

Tuo metu, kai kapitonas Nemas tarė pastaruosius žodžius, aš pagalvojau: „Ašigalis? Nejau šis narsuolis ketina plaukti į ašigalį?"

Kapitonas nutilo, įsmeigęs žvilgsnį į vandens stichiją, kurią jis taip atsidėjęs ir be atvangos tyrinėjo. Trumpai patylėjęs, jis tarė:

— Jūroje yra nemaža druskų. Ir jei pavyktų surinkti visą druską, ištirpusią pasaulio vandenynuose, jos tūris sudarytų keturis su puse milijonų kubinių mylių. Ir jei šią druską išbarstytume vienodu sluoksniu po visą Žemės rutulį, susidarytų graži danga daugiau kaip dešimties metrų storio. Nemanykite, kad druskų buvimas jūros vandenyse — kažkoks gamtos kaprizas. Ne! Druska mažina vandens išgaravimą, trukdo vandens garams išsisklaidyti ir tuo būdu apsaugo nuo kritulių pertekliaus viduriniąsias mūsų planetos juostas. Svarbus vaidmuo! Labai garbingas vaidmuo — tvardyti stichijas Žemės rutulyje!

Kapitonas Nemas nutilo, atsitiesė, žengė kelis žingsnius deniu ir vėl priėjo prie manęs.

— Na, o tie milijardai mažiausių būtybių, kurių milijonai randami kiekviename vandens lašelyje, tai jų vaidmuo ne mažiau svarbus. Jie ryja jūros druskas, sugeria ištirpusias kalkes ir polipų bei madreporinių koralų pavidalu yra tikrieji rifų sudarytojai! Mirdami jie vandeniui vėl atiduoda įvairiausias mineralines medžiagas, o iš dalies jas nusodina į jūros dugną savo griaučių pavidalu. Šitaip sukasi amžinasis ratas, amžinas gyvenimas! Čia gyvenimas daug intensyvesnis, negu sausumoje, o podraug ir vaisingesnis, ir visuotinesnis, iš tikrųjų apimantis kiekvieną vandens lašelį vandenyje, šioje, kaip sakoma, žmogui pragaištingoje, bet labai palankioje aplinkoje milijardams gyvūnų — ir man!

Ištaręs šiuos žodžius, kapitonas Nemas visiškai pasikeitė ir man padarė didelį įspūdį.

— Ir tikrasis gyvenimas,— pridūrė jis,— yra čia, tiktai čia! Aš tikiu, kad įmanoma pastatyti povandeninius miestus, povandeninius namus, kurie, kaip „Nautilius", kiekvieną rytą pakiltų į vandenyno paviršių pasiimti oro, laisvus miestus, nepriklausomus miestus! Ir kas gali žinoti, jei koks nors despotas. . .

Kapitonas Nemas nutraukė frazę grasinamu mostu. Paskui,

kreipdamasis tiesiai į mane ir lyg norėdamas nuvaikyti sunkias mintis, paklausė:

— Pone Aronaksai, ar jums žinomas vandenyno gylis?

— Man žinomi matavimų duomenys, kapitone!

— O kokie skaitmeniniai matavimų duomenys? Šia proga galėčiau juos patikrinti.

— Skaitmeniniai duomenys, kiek pamenu, šitokie...— atsakiau aš.— Jei neklystu, vidutinis gylis šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje, matavimų duomenimis, siekia aštuonis tūkstančius du šimtus metrų, o Viduržemio jūroje — du tūkstančius penkis šimtus metrų. Patys įdomiausi matavimai buvo padaryti pietinėje Atlanto vandenyno dalyje, maždaug trisdešimt penkių laipsnių platumoje. Išvados: dvylika tūkstančių metrų, keturiolika tūkstančių devyni šimtai ir vienas metras ir penkiolika tūkstančių šimtas keturiasdešimt devyni metrai. Trumpiau kalbant, jei pasaulio įduba būtų visur sulyginta, vidutinis vandenynų gylis būtų apytikriai septyni kilometrai.

— Puiku, pone profesoriau,— atsakė kapitonas Nemas,— Manau, galėsiąs jums suteikti tikslesnių duomenų. Na, o jei kalbėsime dėl vidutinio šios Ramiojo vandenyno dalies gilumo, tai galiu pasakyti, kad jis neviršija keturių tūkstančių metrų.

Tai pasakęs, kapitonas Nemas nuėjo prie liuko ir nusileido geležiniais laipteliais. Aš nusekiau paskui jį. Beveik tą pačią minutę ėmė suktis sraigtas, ir lagas parodė dvidešimties mylių per valandą greitį.

Ėjo dienos, ėjo savaitės, o kapitonas Nemas nė nemanė manęs paikinti savo apsilankymais. Aš su juo matydavaus retai. Kapitono padėjėjas kiekvieną rytą labai tvarkingai žymėdavo jūrlapyje laivo kryptį, ir aš galėdavau tiksliai nustatyti vietą, kur tuo metu būdavo „Nautilius".

Konselis ir Lendas praleisdavo su manimi kiauras valandas. Savo draugui Konselis pasakodavo, kokių stebuklų jis prisižiūrėjęs iškyloje po vandeniu; kanadietis gailestavo joje nedalyvavęs. O aš jį raminau, tikindamas, kad mums dar ne kartą bus progos pabuvoti vandenyno miškuose.

Geležinės salono sąvaros beveik visada kelioms valandoms prasiskirdavo, ir mes gaudavome teisę įsiskverbti į povandeninio pasaulio paslaptis.

„Nautilius" plaukė į pietryčius ir nėrė šimto—šimto penkiasdešimt metrų gylyje. Bet kartą, dėl kapitono užgaidos, laivas nusileido į vandens gelmes du tūkstančius metrų. Šimtalaipsnis termometras rodė 4,25°— temperatūrą, būdingą šioje gilumoje visoms platumoms.

Lapkričio 26 dieną, trečią valandą ryto, „Nautilius" perkirto Vėžio atogrąžą 172° ilgumoje. Lapkričio 27-ąją mes praplaukėme Sandvičių salas, kur 1779 metų vasario 14-tąją žuvo garsusis kapitonas Kukas. Taigi nuo tos dienos, kai pradėjome kelionę, buvome nuplaukę keturis tūkstančius aštuonis šimtus šešiasdešimt mylių. Rytą, išėjęs į denį, išvydau už dviejų mylių pavėjinėje pusėje Havajų salą, pačią didžiąją iš septynių salų, sudarančių Havajų archipelagą. Aiškiai mačiau įdirbtus laukus, prieškalnes ir kalnų grandis visu jūros pakraščiu, ugnikalnius, iš kurių didžiausias Mauna Rea, iškilęs penkis tūkstančius metrų virš vandenyno lygio. Tinklai, tarp daugelio faunos pavyzdžių, išgriebė keletą egzempliorių vėduoklinių pavonijų, nepaprastai dailios formos polipą, tipingą šios vandenyno dalies gyventoją.

„Nautilius" vis plaukė į pietryčius. Gruodžio 1 dieną 142° ilgumoje jis perkirto pusiaują, o gruodžio 4 dieną, greitai pasivarę pirmyn ir nieko įdomesnio nepastebėję, priplaukėme Markizų salas.

Už trijų mylių nuo kranto, 8°57' pietų platumoje ir 132°32' vakarų ilgumoje, pasimatė Martino viršukalnė Nuka-Chivos saloje, didžiausioje iš Markizų salų, priklausančių Prancūzijai. Aš įžiūrėjau tik miškingų kalnų apybraižas akiratyje, nes kapitonas Nemas nemėgo artintis prie žemės. Šituose vandenyse į mūsų tinklus įkliuvo keli puikiausių žuvų pavyzdžiai: korifenų su žydrais pelekais ir auksinėmis uodegomis, kurių mėsa dėl švelnaus skonio neturi sau lygių, koralinių labridų beveik be žvynų, bet labai gardžių, koralinių ostorinkų su kaulinėmis žiaunomis, gelsvų mažyčių tunų, tasarų, skanumu prilygstančių makrelėms,— žuvų, užimančių garbingą vietą mūsų valgiaraštyje.

Praplaukęs pro šitas puikias salas, saugojamas prancūzų karo laivyno, „Nautilius" nuo gruodžio 4 iki 11 dienos sukorė dviejų tūkstančių mylių nuotolį.

Plaukdami sutikome didelę daugybę kalmarų, įdomių moliuskų, sepijos giminaičių. Prancūzų žvejai juos vadina „skraidančiaisiais gyvaplaukiais". Kalmarai priklauso galvakojų klasei, dvižiaunių poklasei, kuriai priskiriamos ir sepijos, ir argonautas „popierinis laivelis". Šituos gyvūnus atsidėję tyrinėjo senovės gamtininkai ir, įgiję garbingą vietą senovės oratorių metaforose, jie turėjo ne mažesnį pasisekimą ant turtingųjų stalo — taip bent tvirtina Atenėjus, senovės graikų gydytojas, garsiojo Galeno pirmtakas.

Gruodžio iš 9 į 10 naktį „Nautilius" savo kelyje sutiko ištisus pulkus moliuskų. Visai sutemus, gyvūnai, pasikėlę iš jū-

ros gelmių į viršutinius sluoksnius ir laikydamiesi silkių ir sardinių migracijos kelių, traukė iš vidutinių zonų į šiltesnes zonas. Tai paprasta jūros organizmų migracija, apimanti didžiules mases, skaičiuojamas milijonais tonų!

Pro storus krištolinius stiklus stebėjome, kaip kalmarai, smarkiai purkšdami vandenį iš savo vadinamojo „piltuvėlio", atgaliniais postūmiais, pagal „raketos" principą, vikriai kirbėdami dešimčia savo čiuptuvėlių, besiplaikstančių apie jų galvas lyg gyvosios Gorgonos gyvatės, nuostabiu greitumu vaikėsi žuvis ir moliuskus — rijo smulkiuosius ir savo ruožtu buvo ryjami stambiųjų. „Nautilius", nors ir labai didelis buvo jo greitis, daugel valandų plaukė, apsuptas šitų gyvūnų, kurių aibės patekdavo į tinklus. Aš pažinau devynių rūšių atstovus, pagal d'Orbinji klasifikaciją, tipingus Ramiojo vandenyno faunai.

Jūra gausiai skleidė prieš mūsų akis vienas už kitą gražesnius paveikslus! Ji juos įvairino be galo. Nuolat keitė dekoracijas ir scenos apystatą, džiugindama akis. Ji ne tik teikė smagumo, mus įgalindama stebėti gyvas būtybes gimtojoje jų stichijoje, bet ir atidengdama pačias didžiausias paslaptis.

Gruodžio 11-tąją, dienos metu, salone aš skaičiau knygą, kurią buvau paėmęs iš kapitono Nemo bbiliotekos. Nedas Lendas ir Konselis prie atstumtų langinių gėrėjosi skaisčiai apšviestais vandenimis. „Nautilius" stovėjo. Pripildęs rezervuarus, laivas laikėsi tūkstančio metrų gilumoje, mažai gyvenamuose sluoksniuose, kur stambi žuvis labai retas svečias.

Aš skaičiau puikią Žano Mase knygą „Pilvo tarnai", žavėdamasis nepaprastu autoriaus sąmoju, bet staiga mane pašaukė Konselis.

— Ar nepanorėtų jūsų malonybė valandėlę ateiti čia?,— tarė jis kažkokiu keistu balsu.

— Kas atsitiko, Konseli?

— Gal teiksitės žvilgtelėti.

Aš atsistojau, priėjau prie lango, pasižiūrėjau pro jį.

„Nautiliaus" prožektoriaus skaisčiai apšviestame plote buvo matyti plūduriuojantis ant vandens kažkoks juodas milžiniškas daiktas. Aš atsidėjęs stebeilijausi į tą didžiulį lyg banginis gyvūną. Staiga man dingtelėjo mintis.

— Laivas!— sušukau aš.

— Taip,— atsakė kanadietis,— nuskendęs laivas su perlaužtu rangautu!

Nedas Lendas neklydo. Tai buvo katastrofos ištiktas laivas su perpiautais vantais, bejėgiškai pakibusiais ant grandinių. Laivo korpusas dar buvo gerai išsilaikęs, rodos, katastrofa būtų įvykusi tik prieš kelias valandas. Trijų stiebų nuolaužos,

kyšančios iš denio vos per dvi pėdas, liudijo, kad laivo įgula turėjo paaukoti rangautą. Pritekėjęs vandens, laivas pakrypo į bakborto pusę. Kokį liūdesį kėlė šis laivas! Bet dar didesnis liūdesys apėmė, pamačius denyje lavonus, pririšiotus lynais! Aš suskaičiau šešis lavonus: keturis vyrų — vienas lyg būtų sustingęs, stovėdamas prie vairo,— ir vieną moters. Moteris su kūdikiu rankose buvo pusiau išlindusi pro pinučiais užtaisytą juto angą!

Ji buvo jauna. Skaisčioje prožektoriaus šviesoje aš net galėjau įžiūrėti jos veido bruožus, dar nepaliestus gedimo. Nevilties apimta, ji laikė aukščiau galvos savo mažytį, rankutėmis įsikibusį į motinos kaklą! O veidai tų keturių jūrininkų, paskutinėmis jėgomis besistengiančių sutraukyti virves, siejančias juos su skęstančiu laivu, iš tikrųjų buvo kraupūs. Vienas tik vairininkas žilais, prie kaktos prilipusiais plaukais ir šviesaus veido liko ramus ir, ranka gniauždamas šturvalą, rodos, vis dar valdė tristiebį laivą paskutinėje jo kelionėje į vandenyno gelmes!

Koks baisus reginys! Tylėdami, sunkiai plakančiomis širdimis, mes stovėjome, nepajėgdami atplėšti akių nuo to laivo nelaimės paveikslo, lyg jis būtų nutapytas katastrofos valandą!

Ir, kol „Nautilius" laviruodamas lenkė paskendusio laivo korpusą, aš suspėjau perskaityti ant jo paskuigalio:

„FLORIDA"
ZUNDERLANDAS

DEVYNIOLIKTASIS SKYRIUS

VANIKORAS

Tragiškas „Floridos" žuvimas — tai ne koks išimtinis katastrofos atvejis jūroje. Toliau plaukiodami po labiau laivų lankomas jūras, mes vis dažniau aptikdavome katastrofą patyrusių laivų, baigiančių pūti vandenyje; o pačiame jūros dugne rūdijo patrankos, sviediniai, inkarai, grandinės ir tūkstančiai tokio pat galo geležies lūžgalių.

Gruodžio vienuoliktąją priartėjome prie Paumotu archipelago krantų, buvusių Bugenvilio grupės „pavojingų salų", išsimėčiusių per ištisus penkis šimtus mylių, iš rytų-pietryčių į vakarus-šiaurvakarius, 13°30'—20°50' pietų platumos ir 125°30'—151°30' vakarų ilgumos, nuo Diusi salos iki Lazarevo salos.

Šis archipelagas turi tris šimtus septyniasdešimt kvadratinių mylių, ir jį sudaro šešiasdešimt grupių salų, kurių tarpe yra ir grupė Gambje (Mangarevo), priklausanti Prancūzijai. Tai koralinės salos. Lėtas, bet nuolatinis polipų darbas ilgainiui sujungs tarpusavyje visas tas salas. Paskui tuo būdu susidaręs sausumos masyvas kada nors susisieks su gretimu archipelagu, ir tarp Naujosios Zelandijos ir Naujosios Kaledonijos, nusidriekdamas iki Markizų salų, iškils penktasis žemynas.

Kartą aš ėmiau šia tema kalbėti su kapitonu Nemu, bet jis man sausai atsakė:

— Reikalingi nauji žmonės, o ne nauji kontinentai!

Laikydamasis nustatytos krypties, „Nautilius" praplaukė netoli Klermon-Tonero salos, įdomiausios iš visos grupės salų, kurią 1872 metais atrado „Minervos" kapitonas Belas. Ir čia aš turėjau progos stebėti koloniją madreporinių koralų, iš kurių yra susidariusios šios Ramiojo vandenyno dalies salos.

Madreporiniai koralai — tikriausi rifų sudarytojai, jų nereikia painioti su kitomis koralų rūšimis. Tai jūros gyvūnai su kalkiniais griaučiais. Jų griaučių struktūros skirtumai davė įžymiajam mano mokytojui Miln-Edvardsui pagrindą juos dalinti į penkis būrius. Milijardai šitų mikroskopinių gyvūnų iš kalkinių savo skeletėlių krauna didžiulius pastatus: pakrančių rifus, salas. Čia jie sudaro lagūną, apriesdami vandenyno plotą ilgesniu ar trumpesniu atolo žiedu. Ten vėl formuoja barjerinius rifus, primenančius tuos rifus, kurie juosia Naujosios Kaledonijos ir daugelio Paumotu salų krantus, o kitose vietose, kaip antai Visuomenės ir Mauricijaus salose, jie augina rifines uolas, aukštas stačias sienas, kurių papėdėje vandenyno gilumas būna gana didelis.

Mes plaukėme per kelis kabeltovus nuo Klermon-Tonero salos papėdės, ir aš negalėjau atsistebėti milžiniškais statiniais, sukurtais šitų mikroskopinių architektų. Šiuos savotiškus fundamentus daugiausia yra surentę madreporiniai koralai, taip pat ir koraliniai polipai, žinomi mileporinių (iš hidroidinių) vardu, skylėtieji — portai, žvaigždėtieji — astrėjos ir čiulpiniai,— meandrinos. Kalkiniai polipai, o būtent, rūšys, statančios rifus ir salas, telkiasi netoli sausumos krantų. Prie gyvų polipų bangos ir vėjas suneša koralų, kiaukutų ir kitokių medžiagų nuotrupas.

Iš pradžių susidaro kranto rifas; paskui polipų telkinio ruožas, vis labiau toldamas nuo kranto, sudaro užtvarinį rifą; o dar vėliau centrinė koralinė sala nugrimzta žemiau jūros lygio, ir tokiu būdu atsiranda atolas. Bent tokia yra Darvino teorija, aiškinanti atolo kilmę,— teorija, mano manymu, įtikimesnė, negu kad teigia jo priešininkai, jog gyvųjų polipų augimvietės esančios kalnų arba ugnikalnių viršūnės, tik per kelias pėdas pakibusios nuo vandenyno paviršiaus.

Aš iš arti stebėjau šituos įdomius kalkinius cokolius, per tris šimtus metrų nugrimzdusius į vandens gelmes ir perlamutriniu spindesiu tviskančius skaisčioje elektrinių mūsų žiburių šviesoje.

Konselis manęs paklausė, kiek laiko trunka, kol susikrauja tokie milžiniški masyvai, ir labai nustebo, kai jam pasakiau, jog, mokslininkų skaičiavimu, koralinių klodų storis per šimtą metų padidėja viena aštuntąja colio[1].

— Vadinasi, tokioms sienoms pastatyti,— tarė jis,— prireikė...

— Šimto devyniasdešimt dviejų tūkstančių metų, mielas Konseli! Bibliniai skaičiavimai, matyti, yra žymiai pajauninę Žemę. Be to, akmens anglies formacijai, kitaip sakant, prieštvaninių miškų mineralizacijai, prireikė dar daugiau laiko. Beje, pridursiu, kad biblines pasaulio įkūrimo dienas turime suprasti kaip ištisas epochas, o ne laiko tarpą tarp saulės patekėjimo ir nusileidimo, ypačiai, kaip kad liudija biblija, saulė buvusi sutverta ne pirmąją pasaulio įkūrimo dieną.

Kada „Nautilius" pakilo į vandens paviršių, aš galėjau akimis aprėpti iš vandens vos išsikišusią ir tankiais miškais apaugusią Klermon-Tonero salą. Matyt, jūros štormai ir audros apvaisino kalkinę salos dirvą, grūdas, uragano atneštas iš netolimos sausumos, kažkada nukrito į šitą dirvą, patręštą sudūlėjusiomis jūros žuvų ir dumblių liekanomis, ir davė gausų derlių. Bangos išmetė į salą kokoso riešutą, nunokusį tolimame krante. Sėklos sudygo. Išaugo medžiai. Medžiai sulaikė vandens garavimą. Atsirado upokšniai. Sala pamažu ėmė apaugti augmenija. Jūrų srovės, podraug su medžių kamienais, išrautais iš žemės gretimose salose, atnešė įvairių mikroorganizmų, kirminų, vabzdžių. Vėžliai ėmė čia dėti savo kiaušinius. Jaunuose medeliuose paukščiai susisuko lizdus. Ilgainiui išsivystė gyvūnų pasaulis. Ir, masinamas vešlios žalumos ir derlingos dirvos, at-

---

[1] Pagal vėlesnius stebėjimus, koralų telkiniai auga daug greičiau, padidėdami per metus dešimčia ir daugiau centimetrų. *(Red. past.)*

sirado saloje žmogus. Taip susidarė koralinės salos — didingi mikroskopinių gyvūnų kūriniai.

Vakarop Klermon-Tonero sala dingo iš akių, ir „Nautilius" staiga pakeitė kryptį. Perkirtęs Ožiaragio atogrąžą ties 135° ilgumos, povandeninis laivas pasuko į vakarus-šiaurvakarius ir perplaukė visą zoną tarp atogrąžų. Nors atogrąžų saulės spinduliai ir labai karštai spigino, mums vis tiek nebuvo perdaug šilta, kadangi trijų—keturių dešimčių metrų gilumoje vandens temperatūra dešimt—dvylika laipsnių.

Gruodžio mėnesio 15 dieną vakarų pusėje palikome labai gražų Draugijos archipelagą ir Taičio salą, Ramiojo vandenyno perlą. Ryto metą už kelių mylių pavėjinėje pusėje aš pamačiau aukštas šios salos kalnų viršūnes. Jos vandenyse mes pagavome keletą puikių žuvų: tunų, kurių mėsa balta, albikorų ir į jūros gyvates panašių žuvų — murenų.

„Nautilius" jau buvo sukoręs aštuonis šimtus mylių. Kai plaukėme tarp Tonga-Tabu archipelago, kur žuvo „Argo", „Portoprenso" ir „Diuk of Portlando" įgulos, ir Jūreivių archipelago, kur žuvo kapitonas Langlis, Laperuzo draugas, „Nautiliaus" lagas pažymėjo devynis tūkstančius septynis šimtus dvidešimt mylių. Paskui užsukome į Fidžio archipelagą, kur buvo nužudyti „Juniono" įgulos matrosai ir kapitonas Biuro iš Nanto, „Mielosios Žozefinos" laivo vadas.

Fidžio archipelagas driekiasi šimtą mylių iš šiaurės į pietus ir devyniasdešimt mylių iš rytų į vakarus, tarp 6° ir 2° pietų platumos ir 174°—179° vakarų ilgumos. Jį sudaro grupė salelių, barjerinių rifų ir salų, kurių didžiausia Viti-Levu, Vanua-Levu ir Kandiubonas.

Šias salas 1643 metais atrado Tasmanas; tais pačiais metais Toričelis išrado barometrą, o Liudvikas XIV įžengė į sostą. Tegu pats skaitytojas sprendžia, kuris iš šitų įvykių atnešė žmonijai daugiau naudos! 1774 metais šias salas aplankė Kukas, 1793 metais d'Antrkastas ir pagaliau 1827 metais Diumonas Diurvilis, išnarpliojęs geografinę šito archipelago painiavą.

„Nautilius" plaukė netoli Vaileo įlankos, atmintinos dėl tragiškų nuotykių, kuriuos patyrė kapitonas Dijonas, pirmasis išaiškinęs Laperuzo laivų žuvimo paslaptį.

Mes keletą kartų buvome išmetę dragą ir sugavome galybę puikiausių austrių. Vaduodamiesi Senekos pamokymais, atidarinėjome geldeles čia pat prie stalo ir godžiai rijome austres. Šie moliuskai priklauso rūšiai, žinomai *Ostrea lamellosa* vardu, ir jų labai daug aptinkama Korsikos pakrantėse.

Vaileo įlanka, matyt, buvo didelė; ir jei ne pikčiausi austrių priešai jūros žvaigždės ir krabai, suryjantys aibes jaunų mo-

liuskų, tai geldelių ten prisirinktų tiek, kad įlanka visiškai išsektų, turint galvoje, kad kiekvienas moliuskas deda iki dviejų milijonų kiaušinių.

Ir jei Nedui Lendui šį kartą nereikėjo gailėtis dėl savo rajumo, tai tik todėl, kad austrės yra vienintelis valgis, nuo kurio nesutrinka viduriai. Iš tikrųjų, reikia suvalgyti ne mažiau kaip šešiolika tuzinų šitų suveriamųjų moliuskų, kad žmogaus organizmas gautų tris šimtus penkiolika gramų azotinių medžiagų, būtinų vienos dienos racionui.

Gruodžio mėnesio 25 dieną „Nautilius" plaukė pro Naujųjų Hebridų archipelago salas, kurias 1606 metais atrado Kvirosas 1768 metais ištyrė Bugenvilis ir kurioms dabartinį vardą 1773 metais davė Kukas. Šią grupę sudaro pirmiausia devynios didelės salos, einančios viena po kitos per šimtą dvidešimt mylių iš šiaurės-šiaurvakarių į pietus-pietryčius, tarp 15°—2° pietų platumos ir 164°—168° ilgumos. Vidurdienį mes visai arti praplaukėme pro Oru salą; ir man pasiliko įspūdis, kad ji yra vienas ištisinių miškų masyvas, iš kurio kyšo aukšta kalnų smailė.

Tą dieną buvo kalėdos, ir Nedas Lendas, taip man pasirodė, vaikščiojo apsiblausęs — prisiminė tradicinį *Cristmas* — tikrą šeimos šventę, tiesiog fanatiškai gerbiamą protestantų.

Jau buvo praėjusi visa savaitė, o kapitonas Nemas vis nesirodė. Pagaliau gruodžio 27 dieną jis įėjo į saloną lyg visai nieku dėtas, lyg mes būtume su juo išsiskyrę prieš penkias minutes. O aš kaip tik ieškojau jūrlapyje vietos, kuria dabar plaukė „Nautilius". Kapitonas priėjo prie manęs ir, parodęs jūrlapyje taškutį, trumpai tarė:

— Vanikoras.

Vietovardžio pavadinimas mane paveikė magiškai. Taip buvo vadinamos salos, prie kurių žuvo Laperuzo laivai.

Aš pašokau ant kojų.

— Tai „Nautilius" plaukia Vanikoro link?— paklausiau.

— Taip, pone profesoriau,— atsakė kapitonas.

— Ir aš galiu pabuvoti šitose garsiose salose, kur ištiko katastrofa „Busolės" ir „Astroliabijos" laivus?

— Jei tik panorėsite, pone profesoriau.

— Ar toli dar iki Vanikoro?

— O štai ir Vanikoras, pone profesoriau.

Su kapitonu Nemu pakilau į denį ir godžiai įsmeigiau akis į horizontą.

Šiaurės rytuose buvo matyti dvi salos įvairaus didumo, be abejo, vulkaninės kilmės, apsuptos koralinio barjero, maždaug šešiasdešimt mylių aplinkui. Mes buvome arti Vanikoro sa-

los. Tikriau sakant, mes buvom prie įėjimo į mažytę Vanu įlankėlę, esančią tarp 16°4' pietų platumos ir 164°32' rytų ilgumos. Sala, rodos, buvo ištisai apaugusi žalumynais, nuo kranto iki kalnų viršūnių, iš kurių kyšojo Kapogo viršūnė keturių šimtų septyniasdešimt šešių tuazų aukščio.

„Nautilius", įplaukęs pro siaurą angą į koralinio barjero vidų, atsidūrė už bangų ruožo, uoste, kurio gylis kai kur siekė trisdešimt—keturiasdešimt sieksnių. Mangrų paunksmėje matėsi laukinių žmonių, kurie, be galo susidomėję, žiūrėjo į mūsų laivą. Gal būt, juodą verpstę primenantį „Nautiliaus" korpusą jie palaikė kokiu nors banginių padermės gyvūnu, kurio reikia saugotis?

Kapitonas Nemas manęs paklausė, ar aš ką žinąs apie Laperuzo žuvimą.

— Žinau, ką ir visi žino, kapitone,— atsakiau aš.

— O gal jūs man galėtumėte papasakoti, ką visi žino?— ne be ironijos paklausė kapitonas.

— Labai mielai!

Ir aš ėmiau jam atpasakoti paskutiniuosius Diumono Diurvilio pranešimus.

Štai trumpos šio įvykio žinios.

Laperuzas ir jo padėjėjas, kapitonas de Langlis, 1785 metais Liudviko XVI buvo pasiųsti į kelionę aplink pasaulį „Busolės" ir „Astroliabijos" korvetėmis ir dingo be jokių pėdsakų.

1791 metais prancūzų vyriausybė, susirūpinusi dviejų Laperuzo korvečių likimu, išruošė gelbėjimo ekspediciją, vadovaujamą Bruno d'Antrkasto, su dviem fregatom — „Rešeršu" ir „Esperansu",— kurios išplaukė iš Bresto rugsėjo 28 dieną.

Po dviejų mėnesių iš tūlo Boueno, „Albermalio" laivo vado, parodymų buvo sužinota, kad prie Naujosios Georgijos krantų buvusios pastebėtos kažkokių laivų skeveldros. Bet d'Antrkastas, nieko negirdėjęs apie šį pranešimą,— beje, labai abejotino tikrumo,— plaukė link Admiraliteto salų, kurios kapitono Hanterio raporte buvo nurodytos kaip Laperuzo korvečių žuvimo vieta.

D'Antrkasto ieškojimai buvo nesėkmingi. Gelbėjimo ekspedicijos korvetės nesustodamos praplaukė pro Vanikorą, ir ši kelionė jiems baigėsi tragiškai, kadangi ekspedicijoje savo galvas padėjo pats d'Antrkastas, du jo padėjėjai ir daugelis korvečių įgulos jūrininkų.

Pirmasis neabejotinus Laperuzo laivų žuvimo pėdsakus aptiko senas jūrų vilkas kapitonas Dijonas, puikiai pažinojęs Ramųjį vandenyną. 1824 metų gegužės 15 dieną jo laivas „Šventas Patrikas" plaukė pro Tikopijos salą, įeinančią į Naujųjų

Hebridų grupę. Ten vienas čiabuvis, priplaukęs prie laivo savo piroga, pardavė kapitonui sidabrinę špagos rankeną, kurioje buvo išlikusios kažkokio įrašo žymės. Tas pats čiabuvis Dijonui papasakojo, kad prieš šešerius metus Vanikoro saloje matęs du europiečius, likusius gyvus iš laivų, sudužusių į rifus netoli tos salos.

Dijonas suprato, kad čia kalbama apie Laperuzo korvetes, dėl kurių dingimo jaudinosi visas pasaulis. Jis nusprendė plaukti į Vanikorą, kur, pasak čiabuvio, išlikę dar šiokių tokių laivų katastrofos pėdsakų. Bet vėjai ir vandenyno srovės neleido Dijonui įgyvendinti šio sumanymo.

Dijonas grįžo į Kalkutą. Ten jis savo atradimais pasistengė sudominti Azijos bendrovę ir Rytų Indijos kompaniją, ir jam buvo duotas laivas, taip pat gavęs „Reseršo" vardą. 1827 metų sausio 23 dieną, lydimas prancūzų atstovo, Dijonas išplaukė iš Kalkutos.

Po keleto sustojimų įvairiose Ramiojo vandenyno vietose 1827 metų liepos 7 dieną „Rešeršo" laivas pagaliau išmetė inkarą toje pačioje Vanu prieplaukoje, kur dabar stovėjo „Nautilius".

Čia Dijonas rado daugybę laivo katastrofos liekanų: inkarų, įrankių, skrysčių, lynų, akmensvaidžių, aštuoniolikos svarų sviedinį, astronominių prietaisų nuolaužų, gabalą hakaborto ir bronzinį varpą su užrašu: „Nuliedintas Bazeno", su Bresto arsenalo liejyklos įspaudu ir data „1785". Neliko jokių abejonių!

Dijonas, beieškodamas įrodymų, katastrofos vietoje išbuvo iki spalio mėnesio. Paskui pakėlė inkarą ir pro Naująją Zelandiją nuplaukė į Kalkutą. 1828 metų balandžio 7 dieną grįžo į Prancūziją ir buvo maloniai priimtas Karolio X.

Tuo pat metu Diumonas Diurvilis, nieko nežinodamas apie Dijono radinius, laivų katastrofos pėdsakų ieškojo visai kita kryptimi. Iš vieno banginių medžiotojo jis sužinojo, kad pas Luiziados ir Naujosios Kaledonijos laukinius kažkas matęs šv. Liudviko kryžių ir medalį.

Diumonas Diurvilis, „Astroliabijos" kapitonas, išplaukė į jūrą ir, praėjus dviem mėnesiams po to, kai Dijonas paliko Vanikorą, išmetė inkarą prie Hobart Tauno. Čia jis sužinojo, kokios buvo Dijono ieškojimų išdavos ir, be to, dar susipažino su tūlo Džeimso Hobso, „Juniono" kapitono padėjėjo iš Kalkutos, parodymais, kurie tvirtino, kad, priplaukęs prie salos, esančios ties 8°18′ pietų platumos ir 156°30′ rytų ilgumos, jis matęs pas čiabuvius geležinių sijelių ir raudono audinio skiaučių.

Diumonas Diurvilis, suglumęs dėl šių prieštaringų žinių ir abejodamas, ar galima jomis tikėti, pagaliau nusprendė plaukti Dijono pėdomis.

1828 metų vasario dešimtą dieną „Astroliabijos" korvetė priplaukė prie Tikopijos salos. Pasiėmęs locmano ir vertėjo pareigoms buvusį jūreivį, apsigyvenusį šioje saloje, laivas pasuko Vanikoro link. Vasario 12 dieną „Astroliabija" priplaukė prie salos, laviruodama tarp koralinių jos rifų, ir tik vasario 20 dieną, įveikusi rifų barjerus, įplaukė į Vanu uostą.

Vasario dvidešimt trečiąją „Astroliabijos" jūreiviai, apieškoję salą, parsinešė keletą mažaverčių nuolaužų. Čiabuviai atsisakė nurodyti katastrofos vietą, dėdamiesi nieko nesuprantą. Čiabuvių elgesys buvo įtartinas ir piršo mintį, kad jie blogai bus pasielgę su katastrofos ištiktaisiais. Jie tartum bijojo, kad Diumonas Diurvilis nebūtų atvykęs keršyti už Laperuzą ir nelaimingus jo palydovus.

Pagaliau vasario 26 dieną, sugundyti dovanų ir supratę, kad jiems negresia atpildas už tai, ką buvo padarę, čiabuviai nurodė kapitono padėjėjui Žakino katastrofos vietą.

Ten, trijų—keturių sieksnių gylyje, tarp Paku ir Vanu rifų, gulėjo inkarai, patrankos, geležiniai ir švininiai balasto luitai, jau aptraukti kalkinių nuosėdų. Valtis ir banginių medžioklės laivas nuo „Astroliabijos" priplaukė prie tos vietos ir vargais negalais pakėlė iš dugno inkarą, svėrusį tūkstantį aštuonis šimtus svarų, patranką, šaudžiusią aštuonių svarų sviediniais, vieną švininį luitą ir dvi varines akmensvaides mortyras.

Diumonas Diurvilis, apklausęs čiabuvius, sužinojo, kad Laperuzas, netekęs abiejų laivų, sudužusių į salos barjero rifus, pasistatęs iš skeveldrų mažą laivelį ir vėl leidęsis į jūrą, kur tikriausiai jį vėl bus ištikusi katastrofa... Kur? Šito niekas negalėjo pasakyti.

„Astroliabijos" kapitonas pastatė mangrų paunksmėje narsiam jūreiviui ir jo palydovams paminklą. Tai buvo paprasta keturbriaunė piramidė ant koralinės papėdės. Nė gabaliuko metalo, kuriam taip godūs čiabuviai, nebuvo įdėta į šį paminklą!

Diumonas Diurvilis jau buvo beketinąs tuoj pakelti inkarą. Bet „Astroliabijos" įgula buvo iškamuota drugio, siautėjusio šitose vietovėse, pagaliau ir jis pats negalavo. Į atgalinę kelionę jis išplaukė tik kovo 17 dieną.

Tuo tarpu prancūzų vyriausybė, manydama, kad Diumonas Diurvilis nieko nežino apie Dijono radinius, pasiuntė į Vanikoro salą „Bajonezo" korvetę, vadovaujamą Legoarano de Tromleno, tuo metu stovėjusią prie vakarinių Amerikos krantų.

„Bajonezas" išmetė inkarą prie Vanikoro krantų tik už kelių mėnesių po to, kai išplaukė „Astroliabija". Jokių naujų dokumentų nebuvo rasta, tik paaiškėjo, kad laukiniai čiabuviai neišardė Laperuzo mauzoliejaus.

Tai ir viskas, ką galėjau papasakoti kapitonui Nemui.

— Vadinasi,— tarė jis,— po šiai dienai nėra žinoma, kur žuvo trečiasis laivas, kurį buvo pasistatę ištiktieji katastrofos prie Vanikoro?

— Nėra žinoma.

Kapitonas nieko neatsakė, bet ženklu mane pakvietė sekti paskui jį į saloną. „Nautilius" pasinėrė kelių metrų gilumon, ir geležinės sąvaros prasiskleidė.

Aš puoliau prie lango, ir po koralinėmis nuosėdomis, po fungijų, sifoninių, alcioninių koralų, kariofilijų danga, tarp miriadų gražiausių žuvyčių, vaivorykščių, glifizidonų, pomferidžių, diakopėjų, holocentrų pastebėjau nuolaužas, kurių nebuvo iškėlusi Diumono Diurvilio ekspedicija, geležines dalis, inkarus, patrankas, sviedinius, forštevenį — žodžiu, laivo įrengimų dalis, dabar aplipusias gyvūnais, primenančiais gėles.

Tuo metu, kai apžiūrinėjau tuos liūdnus palaikus, kapitonas Nemas man tarė įtaigiu tonu:

— Kapitonas Laperuzas išplaukė į kelionę 1785 metų gruodžio mėnesio septintąją „Busolės" ir „Astroliabijos" korvetėmis. Iš pradžių jis buvo apsistojęs Botani Bėjuje, paskui apsilankė Draugijos archipelage, Naujojoje Kaledonijoje, pasuko link Santa Kruso ir išmetė inkarą prie Namuko — vienos salos Havajų grupėje. Pagaliau Laperuzo korvetės priplaukė prie rifinių barjerų aplink Vanikoro salą, tuo metu dar nežinomų jūreiviams. „Busolė", kuri plaukė priešakyje, atsimušė į rifus prie pietų kranto. „Astroliabija" nuskubėjo jai į pagalbą ir taip pat užlėkė ant rifų. Pirmoji korvetė paskendo kone beregint. Antroji, užplaukusi ant smėlio iš pavėjinės pusės, laikėsi dar kelias dienas. Čiabuviai gana gerai priėmė katastrofos ištiktuosius. Laperuzas apsigyveno saloje ir iš dviejų korvečių laužo pradėjo statytis nedidelį laivą. Keletas jūrininkų pareiškė norą likti Vanikoro saloje. Visi kiti, iškamuoti ligų, nusilpę, išplaukė su Laperuzu Salomonų salų link ir visi aliai vienas žuvo prie vakarinių didžiausios tos grupės salų kranto, tarp Nusivylimo ir Pasitenkinimo kyšulių!

— Bet kaip jūs apie tai sužinojote?— sušukau aš.

— Štai ką aš radau paskutinėje laivo katastrofos vietoje!

Ir kapitonas Nemas man parodė skardinę dėžutę su prancūzų herbu ant dangtelio, aprūdijusią sūriame jūros vandenyje.

Jis ją atidarė, ir aš pamačiau ritinėlį pageltusio popieriaus, bet tekstą dar buvo įmanoma skaityti.

Tai buvo jūrų ministro instrukcija kapitonui Laperuzui su paties Liudviko XVI ranka padarytomis pastabomis paraštėse!

— Tai mirtis, kuri daro garbę jūrininkui!— tarė kapitonas Nemas.— Jis ilsisi koralų kapinėse. Kur kitur gali būti ramiau, negu šiose kapinėse? Duok dieve, kad mano draugams ir man tektų tokia pat dalia!

DVIDEŠIMTASIS SKYRIUS

TORESO SĄSIAURIS

Gruodžio mėnesio iš 27 į 28 naktį palikome Vanikorą. „Nautilius" pasuko į pietvakarius ir, išvystęs didelį greitį, per tris dienas nuplaukė septynis šimtus penkiasdešimt mylių,— žodžiu, nuotolį, skiriantį Laperuzo salų grupę nuo Naujosios Gvinėjos pietryčių krašto.

Vos tik atsikėlėme, rytą, 1868 metų sausio 1 dieną, aš išėjau į denį, ir čia mane sutiko Konselis.

— Jums leidus, pone profesoriau, labai norėčiau palinkėti laimės naujaisiais metais,— tarė jis.

— Kodėl ne, Konseli? Vaizduokis, kad mes esame Paryžiuje, mano kabinete, Botanikos sode! Bet pasakyk, kur tu matai laimę dabartinėmis aplinkybėmis? Ar trokšti išsivaduoti iš nelaisvės, o gal svajoji pratęsti mūsų kelionę po vandeniu?

— Oi, oi, nežinau, nė ką besakyti!— atsakė Konselis.— Daug stebuklų gavome pamatyti ir, prisipažinsiu, per tuos du mėnesius neturėjome kada nuobodžiauti. Paskutinysis stebuklas, sakoma, būna pats nuostabiausias; o jei ir toliau taip bus, aš nė nežinau, kuo visa tai baigsis! Manau, kad mums tokia proga daugiau niekada nepasitaikys...

— Niekada, Konseli!

— Taigi ponas Nemas puikiausiai pateisina lotynišką savo vardą. Jis mūsų nė kiek nevaržo, jo lyg išvis nebūtų!

— Teisybė, Konseli.

— Aš manau, pone, kad bus laimingi tie metai, kuriais viską pamatysime pasaulyje...

— Viską pamatysime, Konseli. Beje, tai bus ilga istorija. O ką mano Nedas Lendas?

— Nedas Lendas mano visai kitaip,— atsakė Konselis.— Jo protas yra praktiškas o pilvas reiklus. Jam pabodo žiūrėti į žuvis ir valgyti žuvų valgius. Kaip tikras anglosaksas jis yra pratęs prie bifšteksų, ir jam ne pro šalį brendis ir džinas — nuosaikiomis dozėmis! Suprantama, kad jam sunku be mėsos, duonos ir vyno!

— Jei kalbėsiu apie save, Konseli, tai man mažiausiai rūpi mitybos dalykai. Mane visiškai patenkina „Nautiliaus" režimas.

— Ir mane taip pat,— atsakė Konselis.— Todėl ir aš mielai pasilikčiau čia, kaip kad misteris Lendas mielai iš čia bėgtų. Jei naujieji metai man būtų nelaimingi, tai, vadinas, jie būtų jam laimingi, ir atvirkščiai! Tokiu atveju vienas mūsų tikrai bus patenkintas. Na, o baigdamas palinkėsiu ponui profesoriui visko, ko jis pats labiausiai trokšta!

— Ačiū, Konseli! O naujųjų metų dovanų tau reikės palaukti iki patogesnio laiko; tuo tarpu tenkinkis stipriu rankos paspaudimu. Tai ir viskas, ką tau galiu pasiūlyti!

— Ponas profesorius dar niekad nebuvo toks dosnus,— atsakė Konselis.

Tai pasakęs, Konselis išėjo.

Sausio antroji. Mes nuplaukėme vienuolika tūkstančių tris šimtus keturiasdešimt jūrmylių, trumpiau sakant, penkis tūkstančius du šimtus penkiasdešimt mylių nuo tos dienos, kai išplaukėme iš Japonų jūros.

Prieš mus tyvuliavo pavojingi Koralų jūros vandenys, skalaujantys šiaurrytinius Australijos krantus. Mūsų laivas plaukė per kelias mylias nuo klastingo barjerinio rifo, į kurį 1770 metų liepos 10 dieną vos nesudužo Kuko laivai. Laivas, kuriame buvo pats Kukas, užėjo ant rifų virtinės ir nenuskendo tik todėl, kad koralų luistas, atskilęs dėl smūgio, įstrigo į pramuštą skylę laivo korpuse.

Aš labai norėjau apžiūrėti šią koralinių rifų virtinę, besidriekiančią palei horizontą tris šimtus šešiasdešimt mylių. Į tą akmeninę sieną įnirtęs daužėsi vanduo, ir bangos, griaudėdamos baltų putų debesyse, žiro į visas puses.

Bet tuo tarpu „Nautilius" ėmė leistis į jūros gelmes, ir man nepavyko pamatyti iš arti aukštų koralinių sienų. Reikėjo tenkintis, kad galėjau stebėti įvairiausias žuvis, įkliuvusias į tinklus. Aš is karto pamačiau stambius tunus su sidabriniais baltais pilvais ir tamsiais skersiniais dryžiais ant auksažydrės nugaros, kurie pranyksta, vos tik žuvis nugaišta. Tunai sekė paskui laivą ištisais pulkais; nepaprastai skani jų mėsa malo-

niai įvairino mūsų stalą. Į tinklus taip pat pateko daugybė jūros karosų, penkių centimetrų ilgio, savo skoniu primenančių doradas, ir žuvų skraiduolių, tikrų povandeninių kregždžių, kurios švytinčiais savo kūnais tamsią naktį raižo čia orą, čia vandenį. Iš moliuskų ir zoofitų radau įsipainiojusių į tinklų akis įvairiausių rūšių alcionarijų, jūros ežių, plaktukinių kiaukutų, ceritų, bokštelių, stiklelių. Florai čia atstovavo nuostabiai gražūs plaukiojantys dumbliai, laminarijos ir makrocistai, aplipę gleivėmis, kurios sunkiasi pro jų poras; tarp jų radau puikų *nemastoma geliniaroide* egzempliorių, kurį aš prijungiau prie muziejinės kolekcijos, nes tai buvo labai retas gamtos reiškinys.

Po dviejų dienų, perplaukę Koralų jūrą, sausio 4 dieną pamatėme Papua krantus. Ta proga kapitonas Nemas man pasakė, jog į Indijos vandenyną ketinąs plaukti pro Toreso sąsiaurį. Tai buvo viskas, ką jis pasakė. Nedas Lendas su malonumu pridūrė, jog šiuo keliu mes artėjame prie Europos krantų.

Toreso sąsiauris laikomas pavojingu laivininkystei ne tik dėl gausybės rifų, bet ir dėl to, kad jo pakrantėse dažnai pasirodo laukiniai.

Tas sąsiauris skiria Australiją nuo didelės salos Naujosios Gvinėjos, arba Papua.

Papua sala turi keturis šimtus mylių ilgio ir šimtą trisdešimt pločio, o jos plotas sudaro keturiasdešimt tūkstančių geografinių mylių. Ji yra tarp 0°19' ir 10°2' pietų platumos ir 128°23' ir 146°15' ilgumos. Vidurdienį, kada kapitono padėjėjas nustatinėjo saulės aukštį, aš įžiūrėjau grandinę Arfalo kalnų, kylančių terasomis ir besibaigiančių smailiomis viršūnėmis.

Šitą žemę 1511 metais atrado portugalas Fransiskas Seranas. Paskui čia pabuvojo: 1526 metais donas Choze de Menezesas, 1527 — Grichalva, 1528 — ispanų generolas Alvaras de Saverda, 1545 — Hugas Ortesas, 1616 — olandas Sautenas, 1753 — Nikola Striuikas, paskui — Tasmanas, Dampjeras, Fiumelis, Kartere, Edvardsas, Bugenvilis, Kukas, Forestas, Makliuras, 1792 — d'Antrkastas, 1823 — Diuperis ir 1827 — Diumonas Diurvilis. De Riencis pasakė apie šią salą: „Čia visų Melanezijos juodaodžių centras", ir aš daugiau neabejojau, kad kelionės nuotykiai mane nuves pas baisiuosius andamenus.

Taigi „Nautilius" stovėjo prie įėjimo į pavojingiausią Žemės rutulio sąsiaurį, į kurį plaukti vos beišdrįsta narsiausi jūrininkai. Šį sąsiaurį buvo atradęs Luisas Toresas, grįždamas iš pietų jūrų į Melaneziją. Tame pačiame sąsiauryje 1840 metais vos nepražuvo, užplaukusios ant seklumos, Diumono Diurvilio ekspedicijos korvetės. Net ir „Nautilius", niekur nepai-

sęs šiaip jau laivams gresiančių pavojų, turėjo saugotis koralinių rifų.

Toreso sąsiauris yra maždaug trisdešimt keturių mylių pločio, bet dėl tokios daugybės salų, salelių, burūnų ir uolų jis darosi beveik neplaukiojamas. Turėdamas tai galvoje, kapitonas Nemas ėmėsi įvairių atsargumo priemonių. „Nautilius" plaukė sulig vandens lygiu ir sulėtinęs greitį. Sraigto mentės, panašios į banginio uodegos peleką, pamažu skvarbė bangas.

Pasinaudoję proga, aš ir abu mano draugai išėjome į amžinai tuščią denį. Mes atsistojome prie vairinės, ir, jei neklystu, joje buvo kapitonas Nemas ir pats vairavo „Nautilių".

Prieš akis turėjau pasitiesęs puikų Toreso sąsiaurio jūrlapį, sudarytą inžinieriaus hidrografo Vincendono Diumuleno ir mičmano — vėliau admirolo — Kupvan-Debua, tarnavusio tada Diumono Diurvilio štabe, pastarajam plaukiant aplink pasaulį. Šis jūrlapis, kaip ir jūrlapis, sudarytas kapitono Kingo,— geriausi Toreso sąsiaurio jūrlapiai, išaiškinę šio rifų labirinto painiavą. Aš juos išstudijavau su rimčiausiu dėmesiu.

Aplink mus siautėjo įsiutusi jūra. Sukelti vandenys, stiprios srovės pagauti, veržėsi iš pietryčių į šiaurės vakarus dviejų su puse mylių greičiu ir trenksmingai daužėsi į koralinių rifų keteras, kyšančias iš putojančių bangų.

— Biauri jūra!— pasakė Nedas Lendas.

— Biauresnės negali būti!— atsakiau aš.— Ir ji visiškai netinkama tokiam laivui, kaip „Nautilius".

— Reikia manyti,— kalbėjo kanadietis,— kad prakeiktasis kapitonas Nemas gerai pažįsta kelią, nes šiaip jo gelda pavirstų į šipulius, atsimušusi į koralų ragus, kyšančius iš vandens!

Iš tikrųjų padėtis buvo pavojinga. Bet „Nautilius", lyg užburtas, lengvai skverbėsi tarp klastingų rifų. Jis nesilaikė „Astroliabijos" ir „Zele" maršruto, kuris pražudė Diumoną Diurvilį. Jis pasidavė labiau į šiaurę ir, aplenkęs Merėjaus salą, vėl pasuko į pietvakarius link Kumberlendo pratakos. Aš maniau, kad mes plauksime į šią prataką, bet staiga „Nautilius" pakeitė kryptį ir pasuko į šiaurės vakarus, laviruodamas tarp daugybės mažai ištirtų salų ir salelių, link Tundo salos ir Pavojingojo sąsiaurio.

Aš jau buvau save beklausiąs: „Nejaugi kapitonas Nemas toks neišmintingas, kad savo laivą vestų į sąsiaurį, kur ant seklumos užėjo abi Diumono Diurvilio korvetės?" Bet dabar „Nautilius", antrąkart pakeitęs kryptį, ėmė plaukti tiesiai į vakarus, Gveboroaro salos linkui.

Buvo trečia valanda popiet. Jūros potvynis beveik pasiekė aukščiausią savo tašką. „Nautilius" plaukė palei Gveboroaro

krantus, kuriuos dar ir dabar labai gyvai vaizduojuosi paskendusius garbiniuotoje pandanų žalumoje. Mes plaukėme ne arčiau kaip per dvi mylias nuo jo krantų.

Staiga stiprus smūgis mane parbloškė žemėn. „Nautilius" užlėkė ant povandeninio rifo ir sustojo, kiek pakrypęs į bakborto pusę.

Atsikėlęs pamačiau ant denio kapitoną Nemą ir kapitono padėjėją. Šūkčiodami nesuprantama savo kalba, aiškinosi, kokioje padėtyje atsidūręs laivas.

O padėtis buvo štai kokia. Už štirborto, per dvi mylias nuo mūsų, buvo matyti Gveboroaro sala, ištįsusi iš šiaurės į vakarus kaip kokia milžiniška ranka. Pietryčiuose jau kyšojo iš vandens jūros potvynio apnuogintos koralinių rifų viršūnės. Mes buvome užplaukę ant seklumos tokioje vietoje, kur jūros potvyniai būdavo gana silpni — labai nepalanki aplinkybė „Nautiliui". Tačiau, atsimušęs į rifus, laivas nenukentėjo — toks buvo stiprus jo korpusas. Bet jei net „Nautilius" išvengė sužalojimų, neturėjo skylių ir pro niekur netekėjo vanduo, vis dėlto jam grėsė pavojus amžinai likti prikaustytam prie rifų. Ir tada galas povandeniniam kapitono Nemo laivui!

Mano apmąstymus nutraukė kapitonas Nemas, kaip visada ramus, puikiai save tvardąs. Jo veide negalėjai įžiūrėti nei jaudinimosi, nei pykčio.

— Nelaimingas atsitikimas?— paklausiau aš.

— Atsitiktinė kliūtis!— atsakė jis.

— Kliūtis,— ėmiau prieštarauti aš,— kuri, galimas daiktas, jus privers grįžti į žemę, iš kurios pabėgote!

Kapitonas Nemas mįslingai į mane pažvelgė ir pakratė galvą. Jo mostas pakankamai aiškiai kalbėjo, kad niekas ir niekada jo neprivers iškelti kojos į sausumą. Paskui jis tarė:

— Beje, pone Aronaksai, „Nautiliui" negresia joks pavojus. Jis dar jus pavežios ir rodinės vandenyno stebuklus. Mūsų kelionė vos tik prasidėjo, ir aš anaiptol nenoriu taip greit su jumis atsisveikinti.

— Betgi, kapitone Nemai,— tariau aš, dėdamasis nesupratęs pašaipių jo žodžių,— mes užplaukėme ant seklumos kaip tik per potvynį. Apskritai, Ramiajame vandenyne potvyniai būna labai nežymūs, ir, jei jūs neatpalaiduosite „Nautiliaus" nuo nereikalingo balasto, aš nematau, kuriuo būdu laivas nueis nuo seklumos.

— Jūsų teisybė, pone profesoriau, potvyniai Ramiajame vandenyne nežymūs,— atsakė kapitonas Nemas,— bet Toreso sąsiauryje vandens lygių skirtumas tarp potvynio ir atoslūgio —

pusantro metro. Šiandien sausio ketvirtoji. Po penkių dienų bus mėnulio pilnatis. Aš labai nustebčiau, jeigu mėnulis, ištikimas mūsų planetos palydovas, nepakeltų vandens masės į man reikalingą aukštį. Tuo pačiu jis man padarytų paslaugą, kurią norėčiau priimti vien tik iš naktinio šviesulio!

Taręs tuos žodžius, kapitonas Nemas, lydimas savo padėjėjo, nulipo į jutą. Na, o pats laivas, tai jis sakytum priaugo vienoje vietoje, lyg koraliniai polipai jau būtų spėję jį įmūryti į nesuardomą savo cementą.

— Na, pone profesoriau?— tarė Nedas Lendas, prieidamas prie manęs, vos tik kapitonas pasišalino nuo denio.

— Na, bičiuli Nedai! Tai lauksime potvynio, kuris prasidės sausio devintąją? Pasirodo, kad mėnulis malonės mus nukelti nuo seklumos!

— Tik tiek?

— Tik tiek!

— Ir kapitonas deda viltis vien tik į mėnulį? Neįkinkys į darbą inkaro, mašinų?

— Užteks ir vieno potvynio!— patikliai atsakė Konselis.

Kanadietis pasižiūrėjo į Konselį ir gūžtelėjo pečiais. Jis buvo senas jūrų vilkas.

— Pone profesoriau,— tarė Nedas,— atminkite mano žodį, laivas daugiau niekad neplaukios nei ant vandens, nei po vandeniu! „Nautilius" dabar tetinka vien laužui. Manau, kad atėjo laikas atsikratyti kapitono Nemo draugystės.

— Mielas Lendai,— atsakiau,— dėl „Nautiliaus" aš esu kitokios nuomonės. Po keturių dienų pamatysime, kokie yra tie Ramiojo vandenyno potvyniai. Jūsų patarimas būtų naudingas, jei stovėtume prie Anglijos ar Provanso krantų, bet prie Papua krantų — jis visai nieko nevertas! Juo būtų galima pasinaudoti tuo atveju, jei „Nautilius" nenueitų nuo seklumos. Net ir tada, mano nuomone, šis žygis būtų be galo rizikingas!

— O ar negalima nors koją iškelti į šią žemę?— paklausė Nedas Lendas.— Antai sala. Saloje auga medžiai. Po medžiais vaikštinėja gyvuliai, žemės gyvuliai, iš kurių gaminami kotletai, rostbifai... Oi, kaip norėtųsi suvalgyti kąsnelį mėsos!

— Šį kartą Nedas Lendas sako teisybę,— tarė Konselis.— Aš visiškai prisidedu prie jo. Ar negalėtų ponas profesorius paprašyti savo draugą, kapitoną Nemą, nors neilgam iškelti mus į žemę? Juk antraip užmiršime vaikščioti kietąja mūsų planetos dalimi!

— Galiu,— atsakiau,— bet jis mūsų prašymą atmes.

— O jei ponas profesorius pamėgintų surizikuoti,— neatlyžo Konselis.— Tada bent žinotume, ką manyti, kad kapitonas mums toks paslaugus.

Labai nustebau, kad kapitonas Nemas patenkino mano prašymą ir buvo toks malonus, jog nepareikalavo pažado grįžti į laivą. Beje, bėgti per Naująją Gvinėją buvo nepaprastai pavojinga, ir aš nebūčiau Nedui Lendui pataręs pasiduoti tokiai pagundai. Verčiau būti belaisviu „Nautiliuje", negu patekti į laukinių papuasų nagus.

Aš nesistengiau iškvosti, ar kapitonas Nemas vyks su mumis. Buvau įsitikinęs, kad niekas iš įgulos nelydės mūsų šioje kelionėje į krantą. Teks pačiam Nedui Lendui paimti į rankas vairą! Beje, iki kranto buvo ne daugiau kaip dvi mylios, ir Nedui Lendui bus vieni juokai išvesti menką valtelę pro rifų barjerus, tokius pavojingus dideliems laivams.

Kitą dieną, sausio 5, valtis buvo išimta iš lizdo ir tiesiai nuo denio nuleista į vandenį. Du vyrai lengvai atliko šį darbą. Irklai gulėjo valtyje, ir mes užėmėme savo vietas ant suolų.

Aštuntą valandą, pasiėmę šautuvus ir kirvius, atsistūmėme nuo „Nautiliaus". Jūra buvo ganėtinai rami. Nuo kranto dvelkė lengvas vėjelis. Konselis ir aš sėdėjome prie irklų ir smarkiai yrėmės. Nedas, sukinėdamasis vedė valtį pro siaurus, burūnų sudarytus tarpus. Valtis, paklusdama vairui, lengvai lenkė vieną rifą po kito.

Nedas Lendas negalėjo paslėpti savo džiaugsmo. Jis jautėsi kaip kalinys, ištrūkęs į laisvę, ir visai negalvojo, kad turės vėl grįžti į tamsiąją.

— Mėsa!— tvirtino jis.— Valgysim mėsą, ir dar kokią mėsą! Tikrą mėsą! Teisybė, be duonos! Aš nesakau, kad žuvis yra blogas daiktas, bet juk negalima amžinai maitintis žuvimi! Kąsnelis šviežios mėsos, pakeptos ant žarijų, maloniai paįvairins kasdieninį mūsų stalą!

— Smaližius!— įsiterpė Konselis.— Vien tik tai girdint, man seilės varva!

— Reikės sužinoti, ar čionykščiuose miškuose nesiveisia stambieji žvėrys,— tariau aš.— Ir ar kartais čionykščiai žvėrys nemedžioja medžiotojų?

— Tegu ir taip, pone Aronaksai,— atsakė kanadietis, prašiepdamas dantis, aštrius kaip kirvio ašmenys.— Aš galėčiau suėsti nors tigrą, tigro filė, jei saloje nebūtų kitų keturkojų.

— Bičiulis Nedas mus gąsdina,— įterpė Konselis.

— Kad ir koks būtų gyvūnas, beplunksnis keturkojis arba plunksnuotis dvikojis, aš jį pasveikinsiu šūviu!

— Tai jau,— tariau aš,— misteris Lendas pradeda siautėti!

— Nebijokite, pone Aronaksai,— atsakė kanadietis,— irkitės iš peties! Nepraeis nė pusės valandos, ir aš jus pavaišinsiu savo rankomis paruoštu patiekalu.

Pusę devintos „Nautiliaus" valtis sustojo prie smėlėto kranto, laimingai prasmukusi pro rifų žiedą, supantį Gveboroaro salą.

DVIDEŠIMT PIRMASIS SKYRIUS

KELETAS DIENŲ SAUSUMOJE

Aš ne be jaudinimosi išlipau į krantą. Nedas Lendas mėgino žemę koja, tartum žiūrėdamas, ar ji tvirta. O juk buvo praėję tik du mėnesiai, kaip mes, anot kapitono Nemo, tapome „Nautiliaus" „keleiviais", trumpiau tariant, jo vado belaisviais!

Po kelių minučių jau buvom per šautuvo šūvį nuo kranto. Žemė po mūsų kojomis susidėjo beveik vien iš koralinių klinčių; bet, sprendžiant pagal išdžiūvusias upių vagas su išsimėčiusiais granito luitais, galėjai spėti, kad salos kilmė siekia seniausias geologines formacijas.

Akiratį užstojo nuostabi miškų siena. Didžiuliai medžiai, gal dviejų šimtų pėdų aukščio, buvo apipinti išlakių lianų, kurios siūbavo, vėjeliui pūstelėjus, lyg tikri hamakai, sukurti pačios gamtos. Mimozos, fikusai, kazuarinos, tikai, hibiskai, pandanai, palmės su žaliomis girliandomis, vainikuojančiomis jų viršūnes, bylojo, kokia trapi čionykštė gamta. Po žaliais jų skliautais, palei didžiulių medžių kamienus, vešliai augo orchidėjiniai, ankštiniai augalai ir paparčiai.

Nuostabioji Naujosios Gvinėjos flora nežavėjo kanadiečio: jis daugiau vertino tai, kas naudinga, negu tai, kas gražu. Kokoso palmė atkreipė jo dėmesį. Jis numušė nuo medžio keletą kokoso riešutų, perskėlė juos, ir mes gėrėme jų pieną, valgėme kokoso minkštimą, jausdami pasitenkinimą, kad tai anaiptol negalėjo lygintis su „Nautiliaus" meniu.

— Puikumėlis!— šūktelėjo Nedas Lendas.

— Skanumėlis!— pritarė Konselis.

— Manau, kad jūsų Nemas nedraus atsigabenti į laivą rietuvę kokoso riešutų?— paklausė kanadietis.

— Manau, kad nedraus,— atsakiau aš.— Bet jis pats nė į burną neims.

— Juo blogiau jam,— tarė Konselis.

— Juo geriau mums,— pataisė jį Nedas Lendas.— Mums daugiau liks!

— Tik vieną žodį, misteri Nedai!— tariau žeberklininkui, jau ketinančiam kibti į sekančią palmę.— Kokoso riešutai — puikus daiktas, bet, prieš kraunant juos į valtį, gal vertėtų pirmiau sužinoti, ar saloje nėra naudingesnių produktų. Šviežios daržovės labai praverstų „Nautiliaus" sandėliuose.

— Ponas profesorius kalba protingai,— tarė Konselis.— Aš siūlau palikti vietos trijų rūšių produktams: vieną vaisiams, antrą daržovėms ir trečią žvėrienai, kurios, teisybę sakant, dar nė kvapo nesijaučia!

— Konseli, liaukis nuotaiką gadinęs!— atsakė jam kanadietis.

— Žodžiu, reikia eiti toliau,— pasakiau aš.— Bet būkite atsargūs! Sala, matyt, nėra gyvenama, bet vis dėlto čia gali būti medžiotojų, ne tokių skrupulingų žvėrienai, kaip mes!

— Hr! .. Hr! ..— sumykė Nedas Lendas, reikšmingai kalendamas dantimis.

— Ė-ė! Kas jums, Nedai?— sušuko Konselis.

— Garbės žodis,— atsakė kanadietis,— aš pradedu suprasti, kaip būtų smagu suryti žmogų!

— Nedai! Nedai! Ką jūs kalbate?— sušuko Konselis.— Tai jūs, pasirodo, žmogėdra esate? Vadinasi, gyventi vienoje kajutėje su jumis neatsargu, kas būtų, jei atsibudęs staiga pamatyčiau jau esąs perpus suėstas.

— Mielas Konseli, aš jus myliu, bet ne taip, kad valgyčiau be ypatingo reikalo.

— Abejoju!— atsakė Konselis.— Verčiau imkime medžioti! Kuo greičiausiai prišaudykime kokių nors žvėrių ir pasotinkime šitą kanibalą! Antraip ponas profesorius vieną gražų rytą iš savo tarno gali rasti tik „ragelius ir nagelius"!

Taip pajuokavę, įlindome po žaliais skliautais ir per dvi valandas išvaikščiojome mišką skersai ir išilgai.

Atsitiktinumas mums padėjo rasti valgomą daiktą. Užėjome medį — patį naudingąjį tropikų augmenijos pasaulio atstovą, suteikusį mums tą brangų produktą, kurio trūko „Nautiliaus" laive.

Aš čia kalbu apie duonmedį, kurių gausu Gveboroaro saloje. Ypač buvo vertinga viena jo rūšis, neturinti sėklų, malajiečių vadinama „rima".

Tas medis skiriasi nuo kitų medžių visiškai tiesiu ir lygiu kamienu, siekiančiu ligi keturiasdešimt pėdų aukščio. Jo viršūnė su dideliais daugiaskiaučiais lapais, gražiai užapvalinta, lyg kieno apkarpyta, aiškiai sako gamtininkui, jog jis aptiko „duonos medį", kuris taip sėkmingai aklimatizavosi Maskareno salose. Tarp tankių lapų kabojo sunkūs apskriti decimetro skersmens vaisiai šiurkščia oda, sudarančia kaip kokį šešiakampių tinklą. Šis naudingas medis, gamtos padovanotas kraštui, kur nėra grūdų duonos, nereikalauja priežiūros ir veda vaisius aštuonis mėnesius metuose.

Nedas Lendas gerai pažinojo duonmedžio vaisius. Jis ne kartą jų valgė daugybėje savo kelionių ir iš jo minkštimo mokėjo paruošti sotų maistą. Pamatęs tuos medžius, jis pajuto, kaip pakilo apetitas.

— Pone,— tarė jis,— aš numirsiu, jei neparagausiu šios duonelės!

— Ragaukite, mielas Nedai, ragaukite į sveikatą! Mes tik dėl to čia ir išlipome, kad visko paragautume. Kirskite, kiek širdis trokšta!

— Aš jau čia ilgai neužtruksiu,— atsakė kanadietis.

Ir, išsiėmęs padegamąjį stiklą, jis sukūrė ugnį iš žagarų; sausas medis netrukus linksmai ėmė traškėti. O tuo tarpu Konselis ir aš rinkome nuo duonmedžio labiausiai prinokusius vaisius. Daugelis jų dar ne visai buvo priėję, ir stora oda dengė baltą, dar pluoštingą minkštimą. Tačiau dažniausiai sultingi ir gelsvi vaisiai, rodos, tik laukė, kad juos kas nuskintų nuo šakelės.

Tų vaisių minkštimas buvo be kauliukų. Konselis jų atnešė visą tuziną, ir Nedas Lendas, supiaustęs vaisius storais griežinėliais, įkišo į karštas žarijas, vis kalbėdamas:

— Pamatysite, pone, kokia skani šita duona!

— Ypač kada seniai besi ragavęs duonos,— tarė Konselis.

— Tai net visai ne duona,— pridūrė kanadietis,— o pyragaičiai, kurie tirpsta burnoje! Jūs, pone, dar niekad jos neragavot?

— Niekad, Nedai.

— Tai štai paragaukite — sotus daiktas. Jei neprašysite kitos porcijos, aš daugiau nebe žeberklininkų karalius!

Po kelių minučių išorinis vaisių apvalkalas visiškai nudegė. Iš vidurio pasirodė baltas minkštimas, panašus į duonos minkštimą; žinovai sako, kad savo skoniu jis primena artišoką.

Reikia pasakyti, kad duona buvo be galo skani, ir aš ją valgiau su dideliu malonumu.

— Gaila,— tariau,— kad ši tešla vargu ar gali ilgai išsilaikyti, ir, man rodos, būtų tuščias darbas imti ją į laivą kaip maisto atsargą.

— Susimilkite, pone!— šūktelėjo Nedas Lendas.— Jūs samprotaujate kaip gamtininkas, o aš darbuojuosi kaip bandelių kepėjas. Konseli, pririnkite, ir kiek galint daugiau, tų vaisių; atgal grįždami pasiimsime.

— O kaip juos išlaikysite?— paklausiau kanadietį.

— Iš minkštimo padarysiu rūgščią tešlą, ji ilgai negenda. Kai tik reikės, ją iškepsiu laivo virtuvėje. Ir, nors duona bus kiek rūgštelėjusi, ji jums atrodys labai gardi.

— Jei taip, misteri Nedai, tai aš pasakysiu, kad nėra ko geriau nė norėti.

— O vis dėlto, pone profesoriau,— atsakė kanadietis,— dar neturime daržovių ir vaisių!

— Na tai einam ieškoti vaisių ir daržovių!

Baigę skinti duonmedžio vaisius, mes išėjome papildyti meniu savo „žemiškajam" pietų stalui.

Mūsų triūsas nenuėjo niekais, ir apie pusiaudienį jau turėjome pakankamai bananų. Šie švelnūs tropiniai vaisiai noksta apskritus metus, ir malajiškai jie vadinami *pisangais.* Jie valgomi žali. Be bananų, priraškėme daugybę *jaksų,* labai aštraus skonio, mango medžio vaisių ir nepaprastai didelių ananasų. Nors su vaisiais sugaišome daug laiko, bet nesigailėjome.

Konselis nenuleido akių nuo Nedo. Žeberklininkas drožė pirma visų ir, eidamas pro vaismedžius, vis pataikydavo numušti geriausius vaisius mūsų provizijos atsargoms padidinti.

— Manau, kad dabar esate patenkintas, mielas Nedai?— paklausė Konselis.

— Hm!— numykė kanadietis.

— Kaip čia dabar! Jūs vis dar nepatenkintas.

— Šios žolelės negali pavaduoti pietų,— atsakė Nedas.— Tai tik prieskoniai prie pietų, desertas. O kurgi sriuba? Karštymai?

— Tikrai,— tariau aš.— Nedas žadėjo mus pavaišinti muštais kotletais, bet, matyt, tai gryniausia fantazija!

— Pone,— atsakė kanadietis,— medžioklė dar nesibaigė, medžioklė dar prieš akis! Pakentėkite truputėlį. Mes tikrai sutiksime kokį nors plunksnuotį arba keturkojį gyvūną jei ne šioje vietoje, tai kur nors kitur...

— Jei ne šiandien, tai rytoj,— pridūrė Konselis.— O vis dėlto nereikėtų atsitolinti nuo kranto. Aš siūlau net grįžti prie valties.

— Kaipgi taip! Jau?— sušuko Nedas.

— Ligi nakties turime būti laive,— tariau aš.

— O dabar kelinta valanda?— paklausė kanadietis.

— Kokia antra, ne mažiau,— atsakė Konselis.

— Kaip greitai eina laikas ant kietos žemės!— šūktelėjo misteris Lendas atsidusęs.

— Į kelionę!— paragino Konselis.

Atgal ėjome per mišką ir vis gausinome savo atsargas kopūstinio medžio lapais, kurių tekdavo kartis į pačią viršūnę, ir žaliomis ankštimis, kurias malajiečiai vadina „abru".

Kai pasiekėme savo valtį, buvome taip apsikrovę, jog vos bepaėjome. Bet Nedas Lendas išrado, kad provizijos dar nepakanka, ir likimas jam parodė savo malonę. Mes jau ketinome sėsti į valtį, bet kanadiečio dėmesį staiga atkreipė sago medžiai iš vienaskilčių šeimos, siekiantys dvidešimt penkias— trisdešimt pėdų aukščio. Tie medžiai yra tokie pat vertingi, kaip ir duonmedžiai, ir visai pelnytai priskiriami prie naudingiausiųjų Malajos floros atstovų.

Tai buvo pirmovinių miškų sago palmės, kurios nereikalauja priežiūros ir dauginasi iš atžalų ir sėklų.

Nedas Lendas žinojo, kaip apsieiti su tomis palmėmis. Jis paėmė kirvį, užsimojo iš peties ir vienu kirčiu paguldė žemėn dvi ar tris palmes. Baltos dulkės, aplipusios jų lapus, bylojo, kad vaisiai jau nunokę.

Kanadiečio darbą stebėjau veikiau gamtininko, negu išalkusio žmogaus akimis. Pirmiausia Nedas Lendas atplėšdavo nuo kiekvieno medžio sklypelį žievės, storumo kaip nykštys, ir iš po jos pasirodydavo tinklas plaušų, susiraizgiusių įvairių įvairiausiais mazgais, surištų nelyginant kokiais lipniais miltais. Tie miltai ir buvo *sago*, valgomas daiktas, pagrindinis Melanezijos gyventojų maisto produktas.

Nedas Lendas sukapodavo kamieną į gabalus, kaip kad kapojamos malkos, laikinai atidėdamas iš jo gautus miltus, kuriuos reikėjo išsijoti, norint juos atskirti nuo plaušų, paskui išdžiovinti prieš saulę ir pagaliau duoti jiems sustingti formose.

Penktą valandą vakaro, susikrovę į valtį visą savo lobį, nuplaukėme nuo salos ir po pusvalandžio prisišliejome prie „Nautiliaus" šono. Niekas neišėjo mūsų pasitikti. Milžiniškas plieninis cilindras atrodė tuščias. Nusimetęs nešulį, aš įėjau

į savo kajutę. Ten jau man buvo pataisyta vakarienė. Pavalgęs nuėjau gulti.

Kitą dieną, sausio 6, laive niekas nepasikeitė. Jokio triukšmo, jokio ženklo gyvybės. Valtis siūbavo prie laivo šono. Ir mes nutarėme grįžti į Gveboroaro salą. Nedas Lendas tikėjosi, kad šį kartą medžioklė bus sėkmingesnė, negu vakar, ir norėjo pamėginti leistis į kitą dalį miško.

Saulei tekant, mes jau buvome kelionėje. Valtis, nešama jūros potvynio, netrukus pasiekė krantą.

Mes išlipome į sausumą ir, nusprendę, kad užvis geriausia bus pasitikėti kanadiečio instinktu, nusekėme paskui jį, ne kartą rizikuodami pamesti iš akių ilgakojį savo draugą.

Nedas Lendas mus vedė gilyn į vakarinę dalį salos. Pabridę keletą žingsnių vandeniu, mes išėjome į lygumą, apsuptą nuostabiai gražaus miško. Palei upokšnius klaidžiojo keletas tulžių, bet, mums artinantis, jie nuskrido. Matyt, šie sparnuočiai ne kartą buvo susidūrę su mūsų giminės dvikojais ir žinojo, ko gali tikėtis iš žmogaus. Todėl nusprendžiau, kad sala, jei ji net negyvenama, tai vis dėlto lankoma žmogiškų būtybių.

Perėję gana vešlią laukymę, mes pasiekėme jauno miškelio pakraštį, kur klegėjo paukščiai ir plumpsėjo daugybė sparnų.

— Čia tik vieni paukščiai,— tarė Konselis.

— Bet juk būna ir valgomų paukščių!— atsakė žeberklininkas.

— Kažin, mielas Nedai,— paprieštaravo Konselis,— aš matau tik papūgas.

— Brangus Konseli,— oriai atsakė Nedas,— ir papūga ne blogesnė už fazaną, jei valgyti nėra ko.

— O aš pasakysiu,— pridūriau,— kad tas paukštis, gerai jį pataisius, visiškai tiktų pusryčiams.

Ir tikrai, tankioje medžių lapijoje suko lizdus ištisas pulkas papūgų, kurios, rodės, tuoj tuoj prakalbės žmogaus balsu, jei kas būtų jas to mokinęs. Jos purpsėjo nuo vienos šakelės ant kitos, plepėjo su įvairiausių spalvų patinais. Čia buvo šalmuotųjų kakadu, orių, rodos, sprendžiančių kažkokią filosofinę problemą; čia, tartum raudonos medžiagos skivytai, plaikstomi vėjo, šmėkščiojo skaisčių spalvų loriai; čia pat, plačiai išskėtę sparnus, švilpdami pralėkė *kalaos* ir džiugino akį lazūrinėmis subtiliausių atspalvių plunksnomis. Žodžiu, čia buvo atstovaujamos visos sparnuočių būrio rūšys, nuostabiai gražių bet daugiausia nevalgomų paukščių.

Betgi šioje kolekcijoje trūko vieno eksponato, ir būtent, paukščio, kuris veisiasi šiuose kraštuose ir niekad neišskrenda

toliau, kaip Aru ir Papua salos. Bet vėliau likimas vis dėlto man suteikė progos pasigrožėti šiuo nuostabiu paukščiu.

Perėję gana retą miškelį, mes patekome į laukymę, vietomis gana tankiai prižėlusią krūmokšnių. Čia pamačiau gana nuostabiai gražių paukščių, kurie, sprendžiant pagal tai, kaip susiklosčiusios ilgos jų plunksnos, buvo prisitaikę skristi prieš vėją. Banguojantis skrydis, grakštumas, kai jie brėžia du ratus, jų plunksnų mirgėjimas traukė ir žavėjo akį. Aš tuoj pažinau tuos paukščius.

— Rojaus paukščiai!— sušukau.

— Žvirblinių būrys, rojaus paukščių šeimos,— atsakė Konselis.

— Ar ne kurapkinių šeimos?— paklausė Nedas Lendas.

— Ne visai, misteri Lendai! Vis dėlto aš pasikliauju jūsų vikrumu ir tikiuosi, kad pagausite bent vieną šių nuostabiųjų tropinės gamtos tvarinių.

— Pamėginsiu, pone profesoriau, nors man parankesnis žeberklas, negu šautuvas.

Malajiečiai, kurie daug rojaus paukščių parduoda Kinijai, juos medžioja įvairiais būdais, bet mes negalėjome jais pasinaudoti. Kartais jie stato raizgus medžių viršūnėse, kur užvis labiausiai mėgsta sukti lizdus rojaus paukščiai, kartais juos gaudo, aptepdami šakas ypatingais klijais, atimdami paukščiui galimybę judėti. O kartais užnuodija šaltinius, iš kurių paprastai šie paukščiai geria vandenį. Mums beliko juos tik pašauti ore. Ir tikrai, mes tuščiai išlaidėme didelę dalį savo šovinių.

Apie vienuoliktą valandą ryto perkopėme pirmąją kalnų virtinę, sudarančią centrinę dalį salos, ir nenušovėme jokio gyvio. Jau pradėjo kamuoti alkis. Medžiotojai, tikėjęsi gausaus laimikio, apsigavo. Laimė, Konseliui, kuris pats dėl to labai nustebo, pavyko dviem šūviais pagret mus aprūpinti pusryčiais. Jis nušovė baltąjį balandį ir keršulį, kuriuos kaip mat nupešėme ir, pamovę ant iešmo, ėmėme kepti ant ugnies, sukurtos iš sausų šakų. Tuo tarpu, kol kepė tie įdomūs paukščiai, Nedas Lendas ruošė duonmedžio vaisius. Balandį ir keršulį suvalgėme net su kaulais ir išradome, kad tie paukšteliai labai skanūs. Muškato riešutai, kuriais jie minta, teikė jų mėsai ypatingo aromato ir skonio.

— Tartum nupenėtos vištos, lesintos triufeliais,— tarė Konselis.

— Na, o ko dar jums trūksta, Nedai?— paklausiau kanadiečio.

— Keturkojo gyvūno, pone Aronaksai,— atsakė Nedas Lendas.— Visi šie balandžiai tinka tik užkandai, tik lūpoms patau-

kuoti. Aš nenurimsiu, kol nenušausiu gyvūno, tinkamo kotletams!

— Na ką gi! Medžiosime toliau,— tarė Konselis.— Tik grįžkime atgal prie kranto. Mes dabar esame prie pat priekalnių, o man rodosi, kad medžioti geriau būtų miškuose.

Konselis sakė teisybę, ir mes paklausėme jo patarimo. Po valandos priėjome tankų mišką, kuriame augo vien tik sago medžiai. Po mūsų kojomis šliaužiojo gyvatės, teisybė, nenuodingos. Rojaus paukščiai nuskrisdavo vos tik mums pasirodžius, ir aš jau buvau nustojęs vilties pagauti bent vieną jų, tik staiga Konselis, ėjęs pirma visų, pasilenkė, džiaugsmingai sušuko ir grįžo, rankose laikydamas nuostabiai gražų rojaus paukštį.

— Bravo, Konseli!— sušukau aš.

— Ponas profesorius labai malonus,— tarė Konselis.

— Ką jau čia, mano mielas, tu labai vikriai atlikai tą darbą! Pagauti paukštį gyvą, ir dar plikomis rankomis!

— Jei ponas profesorius užsigeistų pažvelgti į jį iš arčiau, jis pamatytų, kad mano nuopelnai ne tokie jau dideli.

— Kodėl, Konseli?

— Todėl, kad paukštis girtas!

— Girtas?

— Taip, pone, apsvaigęs nuo muškato riešutų, kurių jis prisirijo, tupėdamas po muškato medžiu, kur aš jį ir sugavau. Pažiūrėkite, mielas Nedai, tik pažiūrėkite! Štai kokios pragaištingos nesusilaikymo pasekmės!

— Šimts velnių!— šūktelėjo kanadietis.— Rado kuo mane maitinti! O ar aš daug išgėriau džino per šiuos du mėnesius?

Aš tuo tarpu tyrinėjau įdomųjį paukštį. Konselis neklydo. Rojaus paukštis buvo apdujęs nuo svaigių muškato riešutų sulčių ir visiškai netekęs jėgų. Jis negalėjo skristi. Jis vos bepavilko kojas. Bet man tai mažiausiai rūpėjo, ir aš jį palikau išsiblaivyti nuo muškato svaigulio.

Pagautas paukštis priklauso gražiausiai iš aštuonių rūšių rojaus paukščių, gyvenančių Naujojoje Gvinėjoje ir gretimose salose. Tai buvo rojaus paukštis „didysis smaragdas", labai retai kur aptinkamas. Ilgio jis turėjo trisdešimt centimetrų. Jo galva buvo palyginti maža, akys arti viena kitos abipus snapo, taip pat nedidelės. Paukščio plunksnos buvo nepaprastai gražios ir nuostabaus spalvų derinio: snapas geltonas, kojų piršteliai ir nagai tamsiai rudi, sparnai šviesiai rudi su tamsraudoniu apvadu, kuodas ir pakaušis šviesiai geltoni, kaklas smaragdinis, pilvelis ir krūtinė tamsiai kaštoniniai. Abi išsikišusios siauros kaip siūleliai uodegos plunksnos dailiai išlenktos, šo-

ninės plunksnos nuostabaus lengvumo ir įmantraus grožio. Trumpiau sakant, tai buvo pasakų paukštis, kuriam čiabuviai suteikė poetinį pavadinimą „saulės paukštis".

Aš labai norėjau parsivežti į Paryžių šį nuostabų egzempliorių ir jį padovanoti Botanikos sodui, kur nėra nė vieno gyvo rojaus paukščio.

— Vadinasi, tai retai aptinkamas paukštis?— paklausė kanadietis. Jis, kaip medžiotojas, nelabai tevertino gyvūnus grožio požiūriu. .

— Be galo retai, mielas mano; ir, svarbiausia, jį sunku pagauti gyvą. Net užmuštų paukščių odelės labai branginamos. Todėl čiabuviai padirbinėja jų iškamšas, kaip kad daromi perlai ir briliantai.

— Kaip!— sušuko Konselis.— Daromos netikros rojaus paukščių iškamšos?

— Taip, Konseli.

— Ir ponas profesorius žino, kaip tai daroma?

— Suprantama. Rojaus paukščiai, pučiant rytų musonui, išmėto savo gražiąsias uodegos plunksnas, kurios gamtininkų kalba vadinamos „subaliarinėmis". Šias plunksnas ir rankioja paukščių padirbinėtojai; paskui jie gražiai jas įklijuoja arba įsiuva į kokios nors paprasčiausios papūgos uodegą, prieš tai apipešioję tą papūgą. Paskui uždažo siūles, nulakuoja paukštį ir šituos savotiško savo meistriškumo kūrinius išveža į Europos muziejus arba parduoda privačiam kolekcionieriui.

— Na tai kas,— tarė Nedas Lendas.— Jei paukštis ir padirbtas, užtat plunksnos tikros. Aš čia nematau didelės bėdos, juk paukštis perkamas ne kepsniui!

Bet jei mano troškimas turėti gyvą rojaus paukštį išsipildė, tai kanadiečio medžiotojo troškimai dar nebuvo išsipildę. Pagaliau apie antrą valandą popiet Nedui Lendui pavyko nušauti puikią miško kiaulę, čiabuvių vadinamą „bari-utanga". Šio žvėries mums kaip tik trūko, ir mes dabar turėjome tikro keturkojo mėsos. Nedas Lendas didžiavosi savo sėkme. Kiaulė, kliudyta elektrinės kulkos, buvo nudėta negyvai. Kanadietis nudyrė jai kailį, išmėsinėjo ir pripiaustė kokį pustuzinį kotletų vakarienei. Po to vėl pakilome į medžioklę, ir netrukus ji buvo apvainikuota medžiokliniais Nedo ir Konselio žygdarbiais.

Du bičiuliai, benaršydami po krūmus, pabaidė kaimenę kengūrų. Gyvuliai leidosi bėgti, pasišokėdami trumpomis savo kojomis. Bet, nors ir kaip greitai bėgo žvėreliai, elektrinės kulkos juos guldė vieną po kito.

— Ak, pone profesoriau!— sušuko Nedas Lendas, pagautas medžioklės įkarščio.— Kokia puiki žvėriena, ypač kai ji šutin-

ta! Kiek čia maisto išteklių „Nautiliui". Dvi! Trys! Penkios nudobtos. Tik pagalvokite, mes vieni suvalgysime šią mėsą, o tie paikiai laive negaus nė kąsnelio!

Aš manau, kad iš didelio džiaugsmo kanadietis būtų iššaudęs visą bandą, jei nebūtų taip užsiplepėjęs! Bet jis pasitenkino nušovęs tuziną šių įdomių sterblinių, kurie, anot Konselio, sudaro pirmąjį būrį žinduolių, neturinčių placentos.

Gyvuliai buvo nedideli. Jie priklauso „kengūrinių triušių" rūšiai, daugiausia gyveno medžių drevėse ir buvo labai šmaikštūs. Nors šitie žvėriukai ir nėra stambūs, jų mėsa laikoma viena gardžiausių.

Mes buvome labai patenkinti medžioklės laimikiu. Patyręs tokią didelę sėkmę, Nedas siūlė rytojaus dieną vėl grįžti į tą puikią salą ir iššaudyti visus maistui tinkamus keturkojus. Bet jis, kaip paprastai, išleido iš galvos nenumatytas aplinkybes.

Apie šeštą valandą vakaro išėjome į pajūrį. Valtis tebestovėjo pirmykštėje savo vietoje. Už dviejų mylių nuo kranto dunksojo virš vandens „Nautiliaus" siluetas, primindamas ruoželį rifų.

Nedas Lendas, negaišdamas laiko, ėmė gaminti pietus. Jis buvo tikras meistras virėjo mene. Šnicelis iš „buri-utango" kaip mat ėmė čirškėti ant žarijų, skleisdamas be galo gardų kvapą.

Bet, rodos, ir aš pradedu eiti kanadiečio pėdomis, ir aš netveriu iš džiaugsmo, pamatęs gabalą keptos mėsos! Teatleidžia man skaitytojai, kaip ir aš atleidžiu misteriui Lendui, ir dėl tos pačios priežasties, bendrą visų mūsų silpnybę!

Pietūs išėjo nuostabūs. Du keršuliai užviršavo šį prabangų meniu. Sago tešla, duonmedžio vaisiai, keletas mangų, gal šešetas ananasų ir paraugintos kokoso riešutų sultys nuteikė mus kuo puikiausiai. Aš netgi įtariu, kad gerbiamųjų mano bendrakeleivių mintys nebuvo pakankamai blaivios.

— O kas būtų, jei šiandien negrįžtume į „Nautilių"?— paklausė Konselis.

— O kas būtų, jei mes niekad tenai negrįžtume?— pridūrė Nedas Lendas.

Tą akimirką prie mūsų kojų nukrito akmuo, ir žeberklininko klausimas liko be atsakymo.

DVIDEŠIMT ANTRASIS SKYRIUS

KAPITONO NEMO ŽAIBAS

Mes atsigręžėme į miško pusę; aš visas nutirpau, nespėjęs prikišti šaukšto prie burnos; Nedas Lendas valgė kaip valgęs.

— Akmenys nekrinta iš dangaus,— tarė Konselis,— nebent tik meteoritai.

Antras akmuo, rūpestingai nuzulintas, išmušė Konseliui iš rankų gardžią keršulio kojytę, suteikdamas jo žodžiams dar didesnį svorį.

Pašokę ir užsimetę ant pečių šautuvus, pasiruošėme atremti puolimą.

— Nejau beždžionės?— sušuko Nedas Lendas.

— Kažkas į tą galą,— atsakė Konselis.— Laukiniai!

— Į valtį!— sušukau aš. Ir paknopstom puolėme kranto link.

Bėgt leidomės labai laiku. Dešinėje, per šimtą žingsnių nuo mūsų, prie miško, užstojančio atvirą horizontą, pasirodė čiabuviai su lankais ir laidynėmis. Jų buvo apie dvidešimt.

Krantas buvo už dešimties tuazų nuo mūsų.

Laukiniai ėjo neskubėdami; bet, be jokio abejojimo, jie mus laikė priešais. Akmenys ir strėlės pilte pylėsi į mus!

Nedas Lendas, nežiūrėdamas mums gresiančio pavojaus, neužmiršo pasigriebti su savim laimingai įgytos provizijos ir bėgo į valtį, po pažastimi laikydamas kiaulės skerdieną ir kengūrą rankose!

Po dviejų minučių jau buvome pakrantėje. Provizijai ir ginklams sukrauti į valtį, atstumti ją nuo kranto, sėsti prie irklų pakako vienos minutės. Vos spėjome nuplaukti porą kabeltovų, o jau gera šimtinė laukinių, kurie mus vijosi, klaikiai staugdama ir grėsmingai mosikuodama rankomis, buvo subridusi iki juostos į vandenį. Aš žiūrėjau įsmeigęs akis į „Nautilių", tikėdamasis, kad čiabuvių riksmai atkreips įgulos dėmesį. Bet ne! Ant didžiulio povandeninio laivo, stovinčio netoli kranto, nieko nebuvo matyti!

Po kokių dvidešimties minučių pakilome į „Nautilių". Liukas buvo atidarytas. Pririšę valtį, suėjome į vidų.

Salone kažkas grojo vargonais. Aš ten įėjau. Kapitonas Nemas, palinkęs prie klavišų, buvo nugrimzdęs į garsų pasaulį.

— Kapitone!— tariau jam.

Jis negirdėjo.

— Kapitone!— pakartojau, paliesdamas jo petį.

Jis krūptelėjo ir atsigręžė.

— A, tai jūs, pone profesoriau!— tarė jis.— Ar sėkminga buvo medžioklė? Ar padidinote savo herbarą?

— Labai sėkminga, kapitone,— atsakiau.— Bet tik nelaimė, kad mes atsivedėme paskui save visą minią dvikojų.

— Kokių dvikojų?

— Laukinių!

— Laukinių?— pakartojo kapitonas Nemas pašaipiu tonu.— Ir jūs stebitės, pone profesoriau, kad, žengęs žingsnį bet kurioje Žemės rutulio dalyje, jūs sutinkate laukinius? Laukiniai! Bet kur jų nėra? Ir kuo šitie žmonės, kuriuos jūs vadinate laukiniais, blogesni už kitus?

— Bet, kapitone. . .

— Jei kalbėsime apie mane, tai aš jų sutikdavau visur.

— Ir vis dėlto,— prieštaravau,— jei jūs jų nenorite matyti ant „Nautiliaus" denio, gal reiktų imtis kokių žygių?

— Nesijaudinkite, pone profesoriau, bijoti jų nėra ko.

— Bet jų labai daug.

— Kiekgi jų priskaitėte?

— Ne mažiau kaip šimtą.

— Pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas, nepakeldamas pirštų nuo klavišų,— tegu visi Naujosios Gvinėjos gyventojai susirenka ant kranto, ir net tada „Nautiliui" nebus ko bijoti jų užpuolimo.

Kapitono pirštai ėmė bėgioti klavišais; ir dabar aš pastebėjau, kad jis lietė tik juodus klavišus. Todėl jo melodijos įgydavo ypatingą škotišką koloritą. Jis užmiršo, kad esu čia pat, visiškai pasinerdamas į svajones. Daugiau jam nekliudžiau.

Aš pakilau į denį. Jau buvo naktis. Šiose platumose saulė nusileidžia staiga. Šiuose kraštuose nežinoma, kas tai yra sambrėškos. Gveboroaro salos apybraižos jau nesiskyrė nuo padūmavusios tolumos. Bet ugnys, sukurtos ant kranto, bylojo, jog čiabuviai nė nemano skirstytis.

Denyje vienui vienas išbuvau ilgas valandas, čia prisimindamas čiabuvius, bet jau be baimės — kapitono pasitikėjimas savimi užkrėtė ir mane,— čia vėl, juos užmiršęs, gėrėjausi nuostabiu tropikų nakties gražumu. Mintimis nuskridau į Prancūziją, paskui į Zodiako žvaigždyną, kuris po kelių valandų sužibės ties mano tėvyne. Tekėjo mėnuo tarp zenito žvaigždžių. Ir aš pagalvojau, kad šis ištikimas ir galantiškas mūsų planetos palydovas po dvidešimt keturių valandų vėl grįš į šiuos kraštus ir piestu pastatys jūrų vandenis, ir pakels mūsų laivą iš koralinio jo guolio.

Apie vidurnaktį, įsitikinęs, kad tamsiuose vandenyse taip pat ramu, kaip ir pakrantės miškuose, aš nusileidau į kajutę ir ramiai užmigau.

Naktis praėjo be jokių nuotykių. Papuasus, be abejojimo, gąsdino neregėta baisybė, išsitiesusi ant koralinės seklumos, kitaip pro atvirą liuką jie lengvai būtų galėję įsiskverbti į „Nautiliaus" vidų.

Sausio 8 dieną dešimtą valandą iškopiau į denį. Brėško rytmetinė aušra. Rūkas sklaidėsi, ir netrukus vėl pasirodė sala: iš pradžių pakrančių apybraižos, paskui ir kalnų viršūnės.

Čiabuviai vis dar būriavosi krante; jų buvo daugiau kaip vakar — kokie penki—šeši šimtai vyrų. Drąsesnieji, pasinaudoję atoslūgiu, apnuoginusiu pakrantės rifus, pasirodė ne toliau kaip per du kabeltovus nuo „Nautiliaus". Aiškiai mačiau jų veidus. Tai buvo tikri papuasai, atletinio sudėjimo, aukštomis stačiomis kaktomis, didelėmis, bet nepriplotomis nosimis ir baltais dantimis. Graži padermė! Garbiniuoti plaukai, nudažyti raudonai, griežtai skyrėsi nuo odos, juodos ir blizgančios kaip nubijiečių. Ausyse, perpus perskeltose, su žemyn nutemptais speneliais, buvo įverti kauliniai auskarai. Laukiniai, galima sakyt, buvo nuogi. Tarp jų pastebėjau keletą moterų su tikrais krinolinais, nupintais iš žolių; sijonukai vos dengė kelius ir laikėsi ant šlaunų už dumblių juosmens. Kai kurie vyrai nešiojo ant kaklo pusmėnulio pavidalo papuošalus ir karolius iš baltų ir raudonų stikliukų. Beveik visi jie buvo apsiginklavę lankais, strėlėmis ir skydais, o ant pečių turėjo pasikabinę tinklelius, pilnus apvalių akmenų, kuriuos jie puikiai laidė svilksnimis.

Vienas vadų gana arti priėjo prie „Nautiliaus" ir atidžiai jį apžiūrinėjo. Tikriausiai tai buvo aukščiausio rango „mado", nes jis buvo užsimetęs be galo ryškių spalvų demblį su nėriniais kraštuose.

Nebūtų buvę sunku nušauti čiabuvį; bet aš nusprendžiau, kad bus išmintingiau palaukus, kol jie patys puls. Europiečiams ir laukiniams susidūrus, mums pridera gintis, o ne pulti.

Per visą atoslūgį čiabuviai be paliovos sukinėjosi aplink laivą, bet jokio priešiškumo nerodė. Aš nugirdau žodį *asai*, kurį jie dažnai kartojo, ir iš jų mostų supratau, kad jie man siūlo išlipti į krantą, bet to jų kvietimo nepaklausiau.

Taigi valtis nejudėjo iš vietos, nors ir labai graužėsi misteris Lendas, kuriam nepaprastai knietėjo papildyti provizijos atsargas. Kanadietis negaišuodamas ėmė taisyti konservus iš mėsos ir miltų, atsivežtų iš Gveboroaro salos. Na, o laukiniai, tai jie vienuoliktą valandą ryto, vos tik prasidėjo potvynis ir koralinių rifų viršūnes ėmė semti vanduo, sugrįžo į krantą.

Matyt, čiabuvių atėjo ir iš gretimų salų, arba, teisingiau, iš Papua salos. Tačiau nebuvo matyti nė vienos pirogos.

Norėdamas paįvairinti laiką, aš sumaniau draga pagrandyti jūros dugną, perdėm nusėtą kiaukutų, polipų ir prižėlusį dumblių; pro skaidrų vandenį akis įžvelgė jūros gelmes. Beje, ši diena buvo paskutinė „Nautiliaus" buvojimo diena šiuose kraštuose, kadangi rytoj, potvynio metu, pasak kapitono Nemo, „Nautilius" turėjo išplaukti į atvirą jūrą.

Aš pasišaukiau Konselį, ir šis man atnešė lengvą dragą, panašią į tą, kuria gaudomos austrės.

— Na, o ką laukiniai?— paklausė Konselis.— Ponui profesoriui leidus, šie čiabuviai lyg ir ne tokie jau pikti!

— Tačiau jie yra žmogėdros, mano bičiuli!

— Tegu būna sau žmogėdros, o vis dėlto, galimas daiktas, jie yra dori žmonės!— atsakė Konselis.— Argi smaguriautojas negali būti padorus žmogus? Tuodu dalykai vienas kitam neprieštarauja.

— Gerai, Konseli, tegu bus, kaip tu manai! Sakysim, kad šie dori žmogėdros dorai ryja savo belaisvius. Bet aš nenorėčiau būti suvalgytas, nors ir dorai, todėl būsiu labai atsargus. Kapitonas Nemas, matyt, neketina imtis jokių atsargumo priemonių. Ką gi, traukime tinklą!

Ištisas dvi valandas mes uoliai draga grandėme jūros dugną, bet nieko įdomesnio nesugavome. Į dragą pakliuvo daugybė įvairiausių kriauklių; čia buvo ir „Mido ausų", arfų, karpijų ir ypač plaktukų, gal būt, gražiausių iš visų kada nors matytų. Įkliuvo ir keletas holoturijų, žemčiūginių kiaukutų ir gal tuzinas smulkių vėžlių, kuriuos pasilikome savo virtuvei.

Ir štai, kada mažiausiai belaukiau sėkmės, į mano rankas pateko tikras gamtos stebuklas, teisingiau sakant, gamtos keistenybė, kuri labai retai kada aptinkama. Konselis, užmetęs dragą, ištraukė daugybę gana paprastų kiaukutų. Aš žvilgtelėjau į tinklelį ir, įkišęs į jį ranką, su tikru konchiologiniu, o paprastai sakant, su tokiu spiegiamu klyksmu, koks kada nors išsiveržė iš žmogaus gerklės, ištraukiau kiaukutą.

— Kas atsitiko ponui profesoriui?— paklausė nustebęs Konselis.— Gal kas įkando ponui profesoriui?

— Nusiramink, bičiuli mano! Bet aš mielai ir su pirštu atsisveikinčiau dėl tokio radinio.

— Sakote, radinio?

— Štai dėl šio kiaukuto,— tariau aš, rodydamas jam daiktą, kuriuo taip apsidžiaugiau.

— Bet juk čia paprasčių paprasčiausia purpurinė alyva, alyvų rūšies, dantytažiaunių būrio, pilvakojų klasės moliuskų tipo...

— Teisingai, Konseli! Bet kiaukuto įvija eina ne iš dešinės į kairę, kaip paprastai, bet iš kairės į dešinę!

— Nejaugi!— sušuko Konselis.

— Taip, mano bičiuli! Kiaukutas kairysis!

— Kiaukutas kairysis!— pakartojo Konselis susijaudinusiu balsu.

— Pasižiūrėkite į jo įviją!

— Ak, jei ponas profesorius teiktųsi manimi patikėti,— tarė Konselis, paėmęs drebančia ranka brangųjį kiaukutą,— aš dar niekad taip nesijaudinau!

Ir buvo ko jaudintis! Pagal gamtininkų stebėjimus yra žinoma, kad gamtoje judėjimas vyksta iš dešinės į kairę. Visi šviesuliai ir jų palydovai brėžia ratus iš rytų į vakarus! Žmogaus dešinioji ranka išsivysčiusi labiau už kairiąją, taigi ir visi įrankiai, prietaisai, laiptai, spynos, laikrodžių spyruoklės pritaikyti taip, kad reikėtų sukti iš dešinės į kairę. Gamta, sukdama kiaukutus, laikosi to paties dėsnio. Kiaukuto įvijos su mažomis išimtimis taip pat eina iš dešinės į kairę. Ir jei pasitaiko kiaukutas kairys, žinovai jį vertina kaip gabalą aukso.

Taigi mudu su Konseliu žavėdamiesi žiūrinėjome savo lobį. Ir aš jau svajojau praturtinsiąs savo radiniu Paryžiaus muziejų, bet tą akimirką akmuo, paleistas kažkokio čiabuvio, sutrupino mūsų brangenybę Konselio rankoje.

Aš surikau. Konselis, pagriebęs mano šautuvą, nutaikė į laukinį, mojavusį laidynę už dešimt metrų nuo mūsų. Aš puoliau prie Konselio, bet jis jau suskubo iššauti, ir elektrinė kulka sudaužė amuletinę apyrankę, puošusią laukinio riešą!

— Konseli!— sušukau aš.— Konseli!

— Bet argi ponas profesorius nesiteikė matyti, kad šitas kanibalas pirmasis puolė į ataką?

— Kiaukutas nevertas žmogaus gyvybės,— pasakiau aš.

— Ak, koks niekdarys!— sušuko Konselis.— Verčiau jis man petį būtų sutrupinęs!

Konselis buvo nuoširdus, bet aš pasilikau prie savo nuomonės. Tačiau tą trumpą valandėlę, kol gaišome su kiaukutu, padėtis pasikeitė. Gal dvi dešimtys pirogų suko aplink „Nautilių". Čiabuvių pirogos — paprastai kalbant, išduobti medžių blukiai, ilgos ir siauros, nuostabiai greitos ir stabilios dėl pritaisytos prie jų dvigubos balansinės bambuko karties, siekiančios vandens paviršių. Pirogas valdė vikrūs pusnuogiai irklininkai,

ir aš ne be baimės stebėjau, kaip jie vis artėja prie mūsų laivo.

Papuasai jau, matyt, buvo ne kartą susidūrę su europiečiais ir jų laivus pažinojo. Bet šis ilgas plieninis cigaras, vos kyšantis iš vandens, be stiebų, be kaminų!.. Ką jie galėjo pagalvoti? Nieko gero, nes kurį laiką jie lūkuriavo gana toli nuo mūsų. Tačiau, suklaidinti laivo rimties, papuasai pamažu įsidrąsino ir dabar laukė progos sueiti su mumis į pažintį. Bet kaip tik šios pažinties ir reikėjo vengti. Mūsų šautuvai, šaudę be garso, negalėjo išgąsdinti čiabuvių, pripažįstančių tik trenksmingus ginklus. Audra be perkūnijos dundėjimo mažiau gąsdina žmones, nors pavojingas yra ne griausmas, o žaibas.

Pirogos priplaukė gana arti „Nautiliaus", ir į laivą pasipylė tikras lietus strėlių.

— Šimts velnių! Lyg kruša krinta!— tarė Konselis.— Ir, ką gali žinoti, gal ši kruša užnuodyta!

— Reikia įspėti kapitoną Nemą,— sušukau, leisdamasis į liuką.

Aš nuėjau tiesiai į saloną. Ten nieko nebuvo. Nusprendžiau pasibelsti į kapitono kajutę.

— Prašom,— išgirdau atsakymą anapus durų. Aš įėjau į kajutę. Kapitonas Nemas kažką atsidėjęs skaičiavo, popieriuje mirguliavo X ženklai ir sudėtingos algebros formulės.

— Aš jus sutrukdžiau?— paklausiau, stengdamasis būti mandagus.

— Visiškai teisingai, pone Aronaksai,— atsakė man kapitonas,— bet, matyt, jūs tai padarėte dėl rimtos priežasties?

— Labai rimta priežastis! Čiabuvių pirogos apsupo „Nautilių", ir po kelių minučių, tur būt, gausim atremti laukinių antpuolį.

— A-a!— ramiai tarė kapitonas Nemas.— Tai jie atplaukė pirogomis?

— Taip, kapitone!

— Na, ką gi! Reikia uždaryti liuką.

— Būtinai! Ir aš atėjau jums pasakyti...

— Nieko negali būti paprasčiau,— tarė kapitonas Nemas. Ir, paspaudęs elektros skambučio mygtuką, jis perdavė laidais atitinkamą įsakymą įgulos kubrikui.

— Štai ir viskas, pone profesoriau,— tarė jis po valandėlės.— Valtis padėta į vietą, liukas uždarytas. Tikiuosi, jūs nebijote, kad šitie ponai pramuš laivui šoną, kurio nepajėgė prakalti jūsų fregatos sviediniai?

— Aš ne apie tai, kapitone! Yra kitas pavojus.

— Koks gi, pone!

— Rytoj šią pat valandą teks atidaryti liuką ir prisiurbti šviežio oro į „Nautiliaus" rezervuarus.

— Visiškai teisingai, pone! Mūsų laivas kvėpuoja lygiai taip pat, kaip ir banginiai.

— Na, o tuo metu papuasai užims denį! Kaip tada nuo jų apsiginsime?

— Vadinasi, jūs esate įsitikinęs, kad jie užsikraustys ant denio?

— Taip, įsitikinęs!

— Na, ką gi, pone, tegu užsikrausto. Nežinau, kodėl jiems turėčiau trukdyti. Iš tikrųjų tie papuasai — dideli vargšai! Aš nenoriu, kad dėl mano atsilankymo prie Gveboroaro salos padėtų galvą bent vienas šių nelaimingųjų!

Buvo pasakyta viskas, ir aš jau norėjau išeiti. Bet kapitonas Nemas mane sulaikė ir pasisodino šalia savęs. Jis susidomėjęs klausinėjo apie mūsų išvykas į salas, apie mūsų medžioklę ir, rodos, niekaip negalėjo suprasti, kodėl kanadietis toks didelis mėsėdis. Paskui ėmėme kalbėtis kitomis temomis; ir, nors kapitonas Nemas nepasidarė atviresnis, vis dėlto jis man pasirodė žymiai malonesnis.

Užsiminėme ir apie „Nautilių", užėjusį ant seklumos tuose pačiuose vandenyse, kur vos nežuvo Diumono Diurvilio korvetė.

— Tasai Diurvilis buvo vienas didžiųjų jūsų jūrininkų,— tarė kapitonas,— ir vienas iš šviesiausių to meto keliauninkų! Tai prancūzų kapitonas Kukas. Nelaimingas mokslininkas! Perplaukti begalinius Pietų ašigalio ledynus, koralinius Okeanijos rifus, ištrūkti iš kanibalų rankų Ramiojo vandenyno salose — ir kvailai žūti per priemiestinio traukinio katastrofą! Jei šis energingas žmogus paskutinėmis savo gyvenimo akimirkomis dar turėjo laiko pagalvoti, galite įsivaizduoti, ką jam teko iškentėti!

Tardamas šiuos žodžius, kapitonas Nemas labai jaudinosi, ir jo jaudinimasis teikė jam garbės.

Paskui su jūrlapiu rankose pasekėme visus prancūzų jūreivio ekspedicijų kelius, visas jo klajones aplink pasaulį, įskaitant ir jo mėginimus nusigauti į Pietų ašigalį, pasibaigusius Adelės ir Liudviko Pilypo žemių atradimu. Pagaliau peržiūrėjome hidrografinius jo aprašymus ir didžiausių Okeanijos salų žemėlapius.

— Tai, ką jūsų Diurvilis padarė jūrų paviršiuje,— tarė kapitonas Nemas,— aš pakartojau vandenynų gelmėse, bet mano tyrinėjimai, beje, žymiai tikslesni, neatsiėjo tiek daug pastangų. „Astroliabija" ir „Zele", kurios nuolat turėjo grumtis

su jūrų audromis, negali lygintis su „Nautilium",— tai juk tikras povandeninis namas su ramiu darbo kabinetu!

— Bet vis dėlto, kapitone,— tariau aš,— Diumono Diurvilio korvečių ir „Nautiliaus" kelionės turi ir šiokio tokio panašumo.

— Kokio būtent?

— „Nautilius", kaip ir korvetės, bemaž šioje pačioje vietoje užplaukė ant seklumos!

— „Nautilius" neužplaukė ant seklumos,— šaltai atsakė kapitonas Nemas.— „Nautilius" taip padarytas, kad gali amžinai ilsėtis jūros prieglobstyje. Ir man nereikės, kaip Diurviliui, dėti neįmanomas pastangas, nuimant nuo seklumos savo korvetes; „Astroliabija" ir „Zele" vos nežuvo šiame sąsiauryje, o mano „Nautiliui" negresia nė mažiausio pavojaus. Rytoj skirtu laiku jūros potvynis atsargiai pakels laivą, ir jis išplauks į atvirą jūrą.

— Kapitone,— atsakiau aš,— abejoju, ar...

— Rytoj,— tarė užbaigdamas kapitonas,— rytoj, dvi valandos keturiasdešimt minučių po vidurnakčio, „Nautilius" pakils ir, visiškai nenukentėjęs, išplauks iš Toreso sąsiaurio.

Sulig šiais žodžiais, pasakytais labai griežtu tonu, kapitonas Nemas atsistojo ir nežymiai linktelėjo galvą, o tai reiškė: pokalbis baigtas! Aš išėjau iš kajutės ir pasukau į savo kampą.

Ten radau Konselį, kuris norėjo žinoti, kokie mano pasimatymo su kapitonu rezultatai.

— Mano bičiuli,— tariau aš,— kapitonas mane išjuokė, vos tik užsiminiau, kad Papua čiabuviai gali būti pavojingi „Nautiliui". Na, ką gi! Pasitikėsime kapitonu ir palinkėsime sau labos nakties!

— Ar ponui profesoriui nereikia jokių mano paslaugų?

— Ne, mano bičiuli! O ką veikia Nedas Lendas?

— Ponui profesoriui leidus,— atsakė Konselis,— Nedas Lendas kepa kengūrienos paštetą. Paštetas, sako, būsiąs tikras stebuklas!

Likęs vienas, aš atsiguliau į patalą, bet miegojau blogai. Girdėjau, kaip pašėlusiai klykia laukiniai, užsikorę ant denio. Taip praėjo naktis. „Nautiliaus" įgula vis dar nesiėmė jokių žygių. Kanibalai laivo įgulą tiek tegąsdino, kiek gąsdina forto kareivius skruzdėlės, šliaužiojančios blindažais.

Atsikėliau šeštą valandą ryto. Liukas buvo uždarytas. Vadinasi, deguonies atsargos nuo vakar dienos nebuvo papildytos. Bet vis dėlto avariniai rezervuarai, laiku paleisti į darbą, įvarė kelis kubinius metrus deguonies, atgaivino orą.

Iki vidurdienio dirbau kajutėje ir net probėgšmais nemačiau kapitono Nemo. Laive nepastebėjau jokių ženklų, kad būtų ruošiamasi išplaukti.

Dar kiek palaukęs, įėjau į saloną. Laikrodis rodė pusę trečios. Po dešimties minučių jūros potvynis turėjo pasiekti aukščiausią savo lygį, ir, jei kapitono Nemo apskaičiavimai teisingi, „Nautilius" turėjo nueiti nuo seklumos. O jei ne, jis gaus ilgus mėnesius poilsiauti šiame koraliniame patale!

Tuo tarpu pajutau, kad laivo korpusas ima krūpčioti, ketindamas greitai atsipalaiduoti! Išgirdau, kaip brazda jo apsiuvai, gremždami kalkines nelygaus koralinio dugno nuosėdas.

Dvi valandos trisdešimt penkios minutės į saloną įėjo kapitonas Nemas.

— Išplaukiame,— tarė jis.

— A-a! ..— pratariau.

— Aš įsakiau atidaryti liuką.

— O papuasai?

— Papuasai?— pakartojo kapitonas Nemas, vos gūžtelėjęs pečiais.

— O ar jie kartais neįsigaus į laivo vidų?

— Kuriuo būdu?

— Per atidarytą liuką.

— Pone Aronaksai,— ramiai atsakė kapitonas Nemas,— ne visada galima įeiti pro „Nautiliaus" liuką, net jei jis ir atdaras būtų.

Aš pasižiūrėjau į kapitoną.

— Nesuprantate?— paklausė jis.

— Nė per aguonos grūdą!

— Prašau sekti paskui mane, ir jūs viską suprasite.

Mes priėjome prie vidurinio trapo, Nedas Lendas ir Konselis jau buvo ten ir be galo susidomėję stebėjo, kaip keletas jūrininkų kelia liuko dangtį, klykiant ir šūkaujant denyje laukiniams.

Liuko dangtis atsidarė... Angoje pasirodė gal dvidešimt baisių fizionomijų. Bet pirmasis čiabuvis dar nespėjo įsikibti į trapo turėklus, ir jau buvo nublokštas nežinomos jėgos. Laukinis, klaikiai staugdamas, kūlvirsčiais leidosi bėgti atgal.

Gal kokie dešimt jo tautiečių buvo bepuolą prie trapo, bet ir juos ištiko tas pats likimas.

Konselis džiūgavo. Nedas Lendas, skatinamas laukiniško savo instinkto, taip pat puolė prie trapo. Bet ir kanadietis buvo nublokštas į šalį, vos tik palietė turėklus.

— Tūkstantis velnių!— šaukė jis.— Mane trenkė žaibas!

Tik dabar viską supratau. Metaliniai turėklai buvo tartum koks aukštos įtampos kabelis. Kiekvieną, kas tik juos paliesdavo, trenkdavo elektros smūgis,— ir tasai smūgis galėjo būti mirštamas, jei kapitonas Nemas į šį elektros laidininką būtų įjungęs visų savo baterijų srovę! Trumpiau kalbant, tarp puolančių ir mūsų buvo nuleista nelyginant elektrinė uždanga, pro kurią niekas negalėjo nebaudžiamas prasigauti.

Išsigandę papuasai leidosi bėgti. O mes, tvardydami šypseną, raminome ir glostėme Nedą Lendą, svaidantį keiksmus.

Tuo tarpu devintoji banga iškėlė ant savo keteros „Nautilių", ir pagaliau jis pakilo iš koralinio patalo.

Buvo dvi valandos keturiasdešimt minučių — laikas, duotas kapitono Nemo. Ėmė suktis sraigtai, ir vandenskrodis su didingu lėtumu pradėjo rėžti vandenyno bangas. Sraigtas sukosi vis greičiau, ir povandeninis laivas, iškilęs į paviršių, išplaukė iš pavojingų Toreso sąsiaurio vandenų sveikas ir nesužalotas.

DVIDEŠIMT TREČIASIS SKYRIUS

NEIŠAIŠKINAMAS MIEGUISTUMAS

Rytojaus dieną, sausio 10, „Nautilius" išplaukė į atvirą vandenyną. Jis plaukė trisdešimt penkių mylių į valandą greitumu. Sraigto mentės mirgėjo taip smarkiai, kad aš negalėjau suskaityti, kiek kartų jis sukasi per minutę.

Bet mano žavesiui nebuvo ribų, vos tik prisimindavau, kad elektra, ta stebuklingoji jėga, ne tik varo laivą, teikia šilumą ir šviesą, bet ir apsaugo nuo įvairių užpuolimų, jį paversdama nelyginant kokiu užburtu lobiu, kurio paliesti nevalia niekam, kam jis neskirtas. Ir nejučiomis aš vėl ėmiau galvoti apie žmogų, sukūrusį šį stebuklą!

Mes plaukėme tiesiai į vakarus ir sausio 11 dieną aplenkėme Veselio kyšulį ties 135° ilgumos ir 10° šiaurės platumos, sudarantį rytinį Karpentarijaus įlankos kraštą. Koralinių rifų pasitaikydavo dažnai, bet jie buvo toli vienas nuo kito ir, be to, labai tiksliai sužymėti jūrlapyje. Ties 130° ilgumos, ties dešimtąja lygiagrete, kurios nenukrypdami laikėmės, „Nautilius" laimingai praplaukė Mone burūnus ir Viktorijos rifus.

Sausio tryliktąją įplaukėme į Timoro jūros vandenis priešais to paties pavadinimo salą 122° ilgumoje. Ši sala, turinti tūkstantį šešis šimtus dvidešimt penkias kvadratines mylias, yra valdoma radžų. Radžos save vadina krokodilo sūnumis, trumpiau sakant, save kildina iš aukščiausių būtybių padermės, į kurią tik begali pretenduoti žmogus. Jų prosenoliai ropliai dar ir dabar gausiai veisiasi vietinėse upėse ir yra ypatingai gerbiami. Jie saugomi, lepinami, glamonėjami, šeriami, maistui jiems metamos jaunos mergaitės, ir vargas tam svetimšaliui, kuris pakelia ranką prieš šventą gyvulį!

Bet „Nautilius" nesusidūrė su šitomis biaurybėmis. Timoro salą matėm plaukdami pro ją, vidurdienį, kada kapitono padėjėjas darė eilinius stebėjimus. Taip pat probėgomis mačiau ir Ročio salą, įeinančią į tą pačią grupę; kalbama, kad malajų prekyvietėse čiabuvės moterys garsėja ypatingu savo grožiu.

Dabar „Nautilius" pasuko į pietvakarius nuo anksčiau užsibrėžtos platumos ir nuplaukė Indijos vandenyno link. Į kokius kraštus mus neša kapitono Nemo užmačia? Ar begrįš jis prie Azijos krantų? Ar priartės prie Europos krantų? Vargu! Kurių galų ten plauks žmogus, kuris bėga nuo gyvenamų kontinentų? Ar nepasiduos į pietus? Gal lenks Gerosios Vilties kyšulį, o paskui ir Horno kyšulį? Ar įsidrąsinęs nepasuks į Pietų ašigalį? O gal sugrįš į Ramiojo vandenyno jūras, kur povandeniniam laivui tiek daug erdvės? Atsakymą duos ateitis.

Praplaukę Kartje, Hibernijos, Seringapatamo, Skoto rifus, tas paskutiniąsias kietosios stichijos pastangas įveikti skystąją, sausio 14 dieną jau buvome už tokios ribos, kur nesimatė jokių žemės ženklų. „Nautilius" ėmė plaukti vidutiniu greičiu ir pagal kapitono valią čia leisdavosi į jūrų gelmes, čia vėl kildavo į vandenyno paviršių.

Šio plaukimo metu kapitonas Nemas padarė įdomių stebėjimų, kaip įvairiame gylyje pasiskirsčiusi mūsų planetos vandenynų temperatūra. Paprastomis sąlygomis jūrų temperatūrai matuoti vartojami labai sudėtingi prietaisai, kurių parodymais ne visada galima pasitikėti, ypač negalima pasikliauti termometriniais zondais, kurių stiklas dažnai neatlaiko giluminių vandens sluoksnių slėgimo, taip pat ir gaunamais parodymais tokių aparatų, kurių veikimas pagrįstas nevienodu kai kurių metalų elektros laidumu. Tikrinant gautus duomenis, kyla didelių sunkumų. Tuo tarpu kapitonas Nemas žemutinio vandens temperatūrą matavo nusileisdamas į jūrų gelmes, ir jo termometras, liesdamas įvairaus gilumo vandens sluoksnius, duodavo tikslius ir nenginčytinus parodymus.

Taigi kapitonas Nemas pakaitomis vadavosi čia rezervuarais, pripildytais vandens, čia gilumos vairais ir tokiu būdu turėjo galimybę tirti temperatūrą, pradedant viršutiniais vandens sluoksniais ir baigiant giluminiais, pamažu leisdamasis į trijų, keturių, penkių, septynių, devynių ir dešimt tūkstančių metrų gylį; ir jis priėjo išvadą, kad visose platumose vandens temperatūra tūkstančio metrų gylyje nukrinta iki keturių su puse laipsnio[1].

Šiuos tyrinėjimus aš sekiau itin dėmesingai. Savo bandymus kapitonas Nemas darė su neapsakoma aistra. Aš dažnai save klausdavau: kieno labui darė tuos bandymus? Žmonijos labui? Neįtikima, nes vis tiek kada nors jo triūsas žus drauge su juo pačiu kurioje nors jūroje, nepažymėtoje žemėlapyje! Ar tik jis neketina mane padaryti savo atradimų patikėtiniu? Gal jis sumanė padaryti galą povandeninei mano kelionei? Bet galo dar nesimatė.

Šiaip ar taip, kapitonas Nemas mane supažindino su duomenimis, kuriuos jis gavo, tirdamas vandens sūdrumą didžiausiose Žemės rutulio jūrose. Iš šių mokslinių stebėjimų aš pasidariau toli gražu ne mokslinę išvadą, liečiančią grynai tik mane. Tai įvyko sausio 15 dienos rytą. Kapitonas Nemas, su kuriuo vaikštinėjome po denį, manęs paklausė, ar man žinomas jūros vandens sūdrumas įvairiuose gyliuose. Aš atsakiau neigiamai, pridurdamas, kad šioje srityje neturiu pakankamai patikrintų mokslinių tyrinėjimų.

— Aš atlikau šiuos tyrinėjimus,— tarė jis,— ir laiduoju už jų tikslumą.

— Gerai,— atsakiau aš,— bet „Nautiliaus" pasaulis yra visiškai atskiras, ir jo mokslininkų atradimai niekad nepasieks Žemės.

— Jūsų teisybė, pone profesoriau,— tarė jis, trumpai patylėjęs.— Laivas yra atskiras pasaulis! Jis taip pat atsiįęs nuo Žemės, kaip atsijusios planetos, nesisukančios drauge su Žeme aplink Saulę, ir mūsų veikalai taip pat nepasieks Žemės, kaip ir Saturno, ir Jupiterio mokslininkų veikalai. Bet jei jau likimas susiejo mūsų gyvenimus, aš jums patikėsiu galutines savo tyrinėjimų išdavas.

— Klausau jūsų, kapitone.

— Jums, pone profesoriau, be abejo, yra žinoma, kad jūros vandens sūdrumas yra didesnis, negu gėlo vandens, bet juk vandens sūdrumas ne visur vienodas. Iš tikrųjų, jei viene-

[1] Tai yra tiesa, kalbant apie plačią juostą abipus pusiaujo tarp 50° šiaurės ir pietų platumos. Labiau į šiaurę ir į pietus vandens temperatūra 100 metrų gylyje yra daug žemesnė. *(Red. past.)*

tu laikysime sūdrumą gėlo vandens, tai Atlanto vandenyno vandens sūdrumas bus lygus vienam sveikam ir dvidešimt aštuonioms tūkstantosioms, Ramiojo vandenyno vandens sūdrumas — vienam sveikam ir dvidešimt šešioms tūkstantosioms, ir vienam sveikam ir trisdešimt tūkstantųjų — Viduržemio jūros vandens. . .

„A-a! — pagalvojau, — jis užsuka ir į Viduržemio jūrą!"

— . . .ir vienam sveikam ir aštuoniolikai tūkstantųjų — Jonėnų jūros vandens, ir vienam sveikam ir dvidešimt devynioms tūkstantosioms — Adrijos jūros vandens.

Matyt, „Nautilius" nevengia ir pačių judriausių Europos jūrų. Iš to pasidariau išvadą, jog kada nors — ką gali žinoti, gal ir greitai, — mes prisiartinsime prie civilizuotesnių kontinentų. Ir pamaniau, kad Nedas Lendas, visai suprantama, apsidžiaugs šitokia galimybe. Kurį laiką mudu su kapitonu kiauras dienas darėme mokslinius tyrinėjimus — nustatinėjome jūros vandens sūdrumą įvairiuose gyliuose, vandens sluoksnių laidumą šviesai, — ir visais atvejais kapitonas Nemas parodė nuostabų sumanumą, prilygstantį dėmesiui, kurį jis skyrė man. Paskui vėl dingo, ir aš vėl likau vienišas povandeniniame jo laive.

Sausio šešioliktąją „Nautilius", rodos, nugrimzdo į miegą per keletą metrų nuo jūros lygio. Elektros mašinos sustojo, sraigtas nesisuko, palikdamas laivą srovės valiai. Aš nusprendžiau, kad įgula remontuoja mašinas, nes pastarosiomis dienomis jos dirbo su didele įstanga.

Tą dieną aš ir mano draugai stebėjome įdomų reiškinį. Salono langų sąvaros atsistūmė. Elektros prožektorius nebuvo uždegtas. Dangus, aptrauktas audros debesų, skleidė silpną šviesą į viršutinius vandens sluoksnius. Mus supančioje skystoje terpėje buvo prieblanda.

Aš gėrėjausi vandens gaivalu šitoje prieblandos šviesoje, ir didelės žuvys, kaip kiniški šešėliai, šliaužė pro mus. Ir staiga įplaukėme į ruožą skaidrios šviesos. Iš pradžių pagalvojau, kad sušvito prožektorius ir, atsidūrę jo spindulių ruože, sutvisko tamsūs vandenys. Bet apsirikau ir, atidžiai įsižiūrėjęs, suvokiau savo klaidą.

„Nautilių" srovė nunešė į švytinčius vandens sluoksnius, žėrinčius ugnimis, itin akinamomis jūros gelmių tamsoje. Tai švytuliavo miriadai mikroskopinių jūros organizmų. Šviesavimo intensyvumas dar didėjo ir dėl to, kad ugnies srautas atsispindėjo nuo metalinių laivo šonų. Ta švytuliuojanti vandens masė, nelyginant aukštakrosnė, žarstė tartum kokias ugnies sroves, ir kildavo tūkstančiai kibirkščių, čia vėl virsdavo lyg vientisa iš-

tirpdyto švino čiurkšle. Viskas aplink šią liepsnojančią erdvę skendėjo šešėlyje, jei tokia sąvoka čia tinka! Ne! Čia nebuvo dirbtinė mūsų prožektoriaus šviesa! Čia buvo jaučiama gyvybinių jėgų gausa! Čia buvo gyva šviesa!

Ir iš tikrųjų, šiuose vandenyse susitelkė žiuželinių jūros naktinukių *(Noctiluca miliaris)*, tikriausių drebutinių rutulėlių su siūliniais čiuptuvais, sudarančių ištisas kolonijas: trijose dešimtyse kubinių centimetrų vandens jų priskaitoma iki dvidešimt penkių tūkstančių. Naktinukių šviesavimą dar didino virpantis medūzų spingsuliavimas, foladų ir daugelio kitų fosforuojančių, šviesesnes medžiagas išskiriančių organizmų švytėjimas.

Daugel valandų „Nautilius" plaukė šviečiančiuose vandenyse; mūsų žavesiui nebuvo galo, kai pamatėme didelius jūros gyvūnus, išdykaujančius kaip salamandros toje ugnyje! Šioje gyvoje šviesoje pliuškenosi grakštūs ir miklūs delfinai, tie nenuilstantys jūros klounai, ir uraganų pranašas — kardžuvė trijų metrų ilgio, protarpiais paliečianti baisiu savo kardu krištolinį stiklą. Paskui pasirodė smulkesnės žuvys, nugararagiai, makrelės šoklės, šeriadančiai (chirurgai didžnosiai) ir šimtai kitų žuvyčių, nardančių po šviesos stichiją.

Šis akinamas švytėjimas mums atrodė lyg kokie kerai. Gal būt, atmosferinės sąlygos didino šio reiškinio įtampą? Gal kartais ties vandenynu siautėjo audra? Bet kelių metrų gilumoje nesijautė stichijos šėlimo, ir „Nautilius" ramiai sūpavosi ramių vandenų prieglobstyje.

Mes plaukėme ir nustebę spoksojome į vis naujus stebuklus. Konselis be atvangos klasifikavo savo zoofitus, nariuotakojus, moliuskus ir žuvis. Dienos lėkė, ir aš pamečiau jų skaičių. Nedas, kaip paprastai, stengėsi įvairinti mūsų stalo patiekalus. Mes lyg sraigės sėdėjome savo kajutėse. Ir aš galiu paliudyti, kad pavirsti sraige labai lengva!

Mūsų buvimas povandeniniame laive ėmė atrodyti visai natūralus ir net malonus, ir mes jau pradėjome primiršti, kad yra ir kitas gyvenimas Žemės rutulio paviršiuje. Bet vienas įvykis mums sugrąžino tikrovės nuovoką.

Sausio aštuonioliktąją „Nautilius" plaukė ties 105° ilgumos ir 15° platumos. Kilo audros debesys, jūroje turėjo prasidėti štormas. Ėmė pūsti stiprus šiaurės rytų vėjas. Barometras, pastarosiomis dienomis vis kritęs, pranašavo audrą.

Aš išėjau į denį tuo metu, kada kapitono padėjėjas tyrinėjo horizontą. Aš laukiau, kad jis pasakys įprastinę savo frazę. Bet šį kartą jis tarė kitus žodžius, taip pat nesuprantamus. Tučtuojau denyje pasirodė kapitonas Nemas su žiūronu rankoje ir ėmė žvalgyti horizontą.

Keletą minučių kapitonas, neatitraukdamas akių nuo žiūrono, atsidėjęs stebėjo kažkokį taškelį horizonte. Paskui, staiga apsisukęs, pasikeitė su savo pagalbininku keliais žodžiais nesuprantama kalba. Pastarasis, rodos, buvo labai susijaudinęs, nors ir stengėsi dėtis ramus. Kapitonas Nemas labai tvardėsi ir, kaip paprastai, buvo šaltakraujiškas. Matyti, jis dėstė kažkokius savo samprotavimus, kuriuos jo padėjėjas ginčijo. Bent taip supratau iš jų kalbos tono ir mostų.

Aš labai įdėmiai žvelgiau į padūmavusį tolį, bet nieko nepastebėjau. Baltas horizonto kraštas buvo tuščias.

Kapitonas Nemas vaikštinėjo šen ir ten po denį, nežiūrėdamas į mano pusę; galimas daiktas, jis manęs nė nepastebėjo. Jo žvilgsnis buvo tvirtas, bet, gal būt, ne toks lygus, kaip visada. Retkarčiais jis sustodavo ir, sudėjęs rankas ant krūtinės, stebeilijosi į jūrą. Ko jis ieškojo šitoje bekraštėje dykumoje? „Nautilius" plaukė per kelis šimtus mylių nuo artimiausio kranto.

Kapitono padėjėjas savo ruožtu irgi pakėlė žiūroną prie akių ir atsidėjęs žvalgė tolį; aiškiai galėjai matyti, kad jis nervinasi, trypia kojomis, blaškosi po denį — tikra priešingybė savo viršininkui.

Beje, paslaptinga istorija turėjo greitai paaiškėti, kadangi, kapitonui įsakius, mašinos ėmė suktis dideliu greičiu.

Padėjėjas vėl atkreipė dėmesį į kažkokį taškelį horizonte. Kapitonas liovėsi vaikščiojęs po denį ir pakreipė žiūroną rodoma kryptimi. Jis ilgai neatitraukė žiūrono nuo akių. O aš, nepaprastai suintriguotas šio įvykio, nusileidau į saloną, paėmiau ten puikų žiūroną, kuriuo visada naudodavausi, ir grįžau į denį. Atsirėmęs į vairinės iškilumą, jau taisiausi žvalgyti horizontą.

Bet vos spėjau kilstelėti prie akių žiūroną, kažkas jį man išplėšė iš rankų.

Atsigręžiau. Priešais mane stovėjo kapitonas Nemas. Aš jo nepažinau. Jo veidas buvo persikreipęs. Akys degė niūria ugnimi, kakta suraukta. Praviroje burnoje baltavo dantys. Poza įtįsusi, kumščiai sugniaužti, galva įtraukta į pečius — iš jo viso dvelkė beprotiška neapykanta. Jis nejudėjo. Žiūronas gulėjo ant žemės.

Už ką jis taip supyko? Ar tik nemanė, kad atskleidžiau kažkokią paslaptį, kurios „Nautiliaus" belaisvis neturėjo žinoti?

Ne! Ne ant manęs jis buvo įtūžęs! Į mane jis net nepasižiūrėjo. Jo žvilgsnis buvo prikaustytas prie horizonto.

Pagaliau kapitonas Nemas susivaldė. Jo veidas atgavo įprastą šaltą išraišką. Jis kreipėsi į savo padėjėją nesuprantama kalba. Pasakęs jam keletą žodžių, kapitonas atsigręžė į mane.

— Pone Aronaksai,— tarė jis įsakomu tonu,— jūs turite įvykdyti sąlygą, kurios esate saistomas su manimi.

— Ką turiu daryti, kapitone?

— Jūs ir jūsų palydovai turite pabūti uždaryti, kol vėl galėsiu grąžinti jums laisvę.

— Čia jūs šeimininkas,— atsakiau, stebeilydamasis į jį.— Bet leiskite pateikti vieną klausimą.

— Nė vieno, pone!

Ginčytis nevertėjo. Turėjau paklusti.

Įėjau į kajutę, skirtą Nedui Lendui ir Konseliui, ir jiems pranešiau kapitono valią. Spręskite patys, kokį įspūdį padarė kanadiečiui šis kapitono įsakymas. Beje, samprotauti nebuvo kada. Keturi jūrininkai laukė prie durų. Jie mus nuvedė į tą pačią kajutę, kurioje buvome uždaryti pirmąją dieną, kai patekome į „Nautilių".

Nedas Lendas mėgino protestuoti. Bet jo žodžius užtrenkė durys.

— Gal ponas profesorius teiktųsi paaiškinti, ką visa tai reiškia?— paklausė Konselis.

Aš papasakojau, kas atsitiko. Jie nustebo, kaip ir aš, ir visaip spėliojo. Įtūžusio kapitono veidas man vis stovėjo akyse. Mano mintys painiojosi, ir aš rezgiau kuo blogiausias prielaidas. Mano susimąstymą nutraukė Nedo Lendo šūksnis:

— Žiūrėkite! Pusryčiai ant stalo!

Iš tikrųjų stalas buvo apkrautas valgiais. Matyti, šis paliepimas buvo gautas tuo momentu, kai kapitonas davė įsakymą plaukti didžiausiu greičiu.

— Ar nesiteiktų ponas profesorius išklausyti nedidelio patarimo?— paklausė Konselis.

— Prašom, mano bičiuli,— atsakiau.

— Ponui profesoriui reikėtų papusryčiauti išmintingumo dėlei. Juk nežinia, kas dar gali nutikti.

— Tavo teisybė, Konseli.

— Deja,— tarė Nedas Lendas,— visi valgiai čia iš žuvies!

— Drauge Nedai,— atkirto Konselis,— o ką jūs pasakytumėt, jei iš viso nebūtų pusryčių!

Šis argumentas padarė galą žeberklininko aimanoms.

Susėdome prie stalo. Pusryčiavome tylėdami. Aš valgiau mažai, Konselis „save prievartavo" vis to pat išmintingumo dėlei, vien Nedas Lendas tuščiai neleido laiko! Pasistiprinę, sukritę kas kur, nusnūdome.

Staiga matinis pusrutulis palubėje užgeso, ir mes atsidūrėme visiškoje tamsoje. Nedas Lendas bemat užmigo ir, kas mane stebino,— snaudė ir Konselis! Kas galėjo jam sukelti tokį staigų mieguistumą? Tačiau ir mane patį baisiai ėmė miegas. Aš kovojau su miegu. Bet vokai darėsi vis sunkesni ir patys merkėsi. Aš pradėjau haliucinuoti. Matyt, į valgį buvo įdėta migdomųjų vaistų! Nejaugi kapitonui Nemui buvo maža pasodinti mus į kalėjimą, jam dar prireikė ir mus užmigdyti?

Aš iš paskutiniųjų jėgų stengiausi atsispirti miegui. Bet ne! Kvėpuoti darėsi vis sunkiau. Mirštamas šaltis sukaustė, tartum paralyžavo mano galūnes. Vokai, lyg būtų pripilti švino, užsimerkė. Aš negalėjau praplėšti akių. Sunkus miegas įveikė mane. Mane kankino slogučiai. Staiga nustojau regėjimo. Aš netekau sąmonės.

DVIDEŠIMT KETVIRTASIS SKYRIUS

KORALŲ KARALYSTĖ

Rytą pabudau su blaivia galva. Kaip nustebau, pajutęs, kad guliu lovoje, savo kajutėje. Be abejojimo, mano draugai buvo nunešti į savo kajutę. Tur būt, ir jie ne daugiau už mane galėjo žinoti, kas įvyko pereitą naktį. Beliko tik laukti, kad dėl kurio nors atsitiktinumo vėliau išaiškės ši paslaptinga istorija.

Aš užsinorėjau pakvėpuoti grynu oru. Bet ar galėsiu išeiti, ar kajutė neužrakinta? Aš pastūmiau duris. Durys atsidarė, ir aš siauru koridoriumi nuėjau prie trapo. Liukas, vakar uždarytas, buvo atviras. Aš išėjau į denį.

Nedas Lendas su Konseliu jau laukė manęs. Aš paklausiau, kaip jie praleido naktį. Bet jie nieko neatsiminė. Vakar užmigę sunkiu miegu, abu draugai pabudo tik šiandien rytą ir kaip nustebo, pasijutę savo kajutėje!

„Nautilius" buvo tylus ir paslaptingas kaip visuomet. Mes plaukėme atvira jūra vidutiniu greičiu. Laive nesijautė jokių permainų.

Ir be reikalo Nedas Lendas žiūrėjo akis įdūręs į horizontą. Vandenynas buvo tuščias. Kanadietis nepastebėjo horizonte nei

burės, nei žemės ruoželio. Pūtė stiprus vakarų vėjas. „Nautilius" virstuliavo nuo vienos bangos ant kitos.

Apsirūpinęs deguonimi, „Nautilius" vėl panėrė į kokių penkiolikos metrų gylį. Atsiradus reikalui, laivas lengvai galėjo išplaukti į paviršių. Beje, reikia pasakyti, kad tą dieną, sausio devynioliktąją, tas manevras, ne pagal nusistovėjusią tvarką, pasikartojo keletą sykių. Ir kiekvieną kartą kapitono padėjėjas išlipdavo į denį ir ištardavo tradicinę frazę.

Kapitonas Nemas nesirodė. Iš laivo įgulos tą dieną mačiau tik vieną niekad nesijaudinantį stiuardą, kuris, kaip paprastai, tylėdamas stropiai patarnavo prie stalo.

Apie antrą valandą į saloną, kur tvarkiau savo užrašus, įėjo kapitonas Nemas. Aš jį pasveikinau. Jis tylėdamas linktelėjo galvą. Aš vėl ėmiausi savo darbo, slapčia vildamasis, kad kapitonas užsimins apie praėjusios nakties atsitikimą. Bet jis tylėjo. Aš pažvelgiau į kapitoną. Jis atrodė labai išvargęs. Paraudusios akys bylojo, kad pereitą naktį jis buvo nemigęs. Gilus liūdesys, nedirbtinis sielvartas buvo matyti šiame valingame veide. Jis vaikščiojo po kambarį iš vieno galo į kitą, sėsdavosi ant sofos, vėl pakildavo, imdavo į rankas pirmą pasitaikiusią knygą, čia pat ją numesdavo, prieidavo prie savo prietaisų, bet nedarė užrašų, kaip paprastai. Rodės, negalėjo rasti sau vietos.

Pagaliau kreipėsi į mane.

— Jūs gydytojas, pone Aronaksai?— paklausė jis.

Tas kapitono klausimas buvo toks netikėtas, kad suglumęs, tylėdamas žiūrėjau į jį.

— Jūs gydytojas?— pakartojo jis.— Daugelis jūsų kolegų buvo išėję medicinos mokslus: Grasiolė, Moken-Tandonas ir kiti.

— Taip,— atsakiau.— Aš dirbau gydytoju. Prieš tapdamas muziejaus darbuotoju, buvau klinikos ordinatorius ir daug metų verčiausi medicinos praktika.

— Labai gerai, pone!

Mano atsakymu kapitonas, matyt, buvo visiškai patenkintas. Bet aš nežinojau, kur jis kreipia kalbą, ir laukiau tolimesnių klausimų, samprotaudamas, kad į juos atsakinėsiu pagal aplinkybes.

— Pone Aronaksai,— tarė kapitonas,— vienam mano matrosui reikalinga gydytojo pagalba. Ar negalėtumėte jo apžiūrėti?

— Ar laive yra ligonis?

— Taip.

— Einam.

Prisipažįstu, mano širdis smarkiai plakė. Matroso ligą aš nesąmoningai siejau su praėjusios nakties įvykiais. Ir visa ši paslaptinga istorija mane domino ne mažiau, kaip pats ligonis.

Kapitonas Nemas mane nuvedė į „Nautiliaus" vairagalį ir atidarė vienos kabinos duris šalia matrosų kubriko.

Ten lovoje gulėjo kokių keturiasdešimt metų vyras energingo, tikro anglosaksų tipo.

Aš priėjau prie lovos. Tai buvo ne bet koks ligonis, tai buvo sužeistasis. Jo galva, apraišiota kruvinais vyturais, gulėjo ant priegalvių. Aš nuėmiau raištį. Sužeistasis į mane žiūrėjo plačiai atmerktomis akimis. Ir, kol jį atraišiojau, jis nė karto nesudejavo.

Žaizda atrodė baisiai. Galvos kiauše, pramuštame kažkokiu buku daiktu, buvo matyti didelė skylė, pro kurią lindo smegenys. Sužalotas smegenų audinys dėl daugybės išsiliejusio kraujo krešulių buvo panašus į rausvą tyrę.

Čia galėjai pastebėti ir kontūzijos, ir smegenų sukrėtimo reiškinių. Ligonis sunkiai kvėpavo. Jo veidą kartais tąsė mėšlungis. Tai buvo charakteringas smegenų uždegimo atvejis su motorinių centrų paralyžium. Aš apčiuopiau pulsą. Širdis plakė su pertrūkiais. Pulsas tarpais sustodavo. Galūnės jau buvo pradėjusios šalti: žmogus merdėjo, ir niekuo nebuvo galima sulaikyti lemtingos pabaigos. Žaizdą aprišau nauju raiščiu, pataisiau priegalvį. Atsisukęs paklausiau kapitoną Nemą:

— Kokiu daiktu padaryta žaizda?

— Ar ne vis tiek?— išsisukdamas atsakė kapitonas Nemas.— Dėl smarkaus sukrėtimo lūžo mašinos svertas, smūgis kliuvo šiam žmogui į galvą. Ką jūs manote dėl ligonio sveikatos?

Nesiryžau atsakyti.

— Jūs galite kalbėti,— tarė kapitonas.— Šis žmogus prancūziškai nesupranta.

Aš dar kartą pasižiūrėjau į ligonį ir tariau:

— Po kokių dviejų valandų šis žmogus mirs.

— Ir nieko negalima jam padėti?

— Nieko.

Kapitono Nemo ranka susigniaužė. Ašaros pasirodė akyse. Nemaniau, kad jis galėtų verkti.

Keletą minučių nesitraukiau nuo sužeistojo. Elektra, žėrusi baltą savo šviesą į mirties patalą, dar labiau didino mirštančiojo blyškumą. Aš žiūrėjau į tą protingą veidą, išvagotą ankstyvų raukšlių — nelaimių ir, galimas daiktas, nepriteklių pėdsakai. Aš laukiau, kad jo gyvenimo paslaptis paaiškės iš paskutinių žodžių, kuriuos ištars stingstančios jo lūpos!

— Jūs esate laisvas, pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas.

Aš palikau kapitoną vieną prie mirštančiojo lovos ir grįžau į savo kajutę, be galo sujaudintas šios scenos. Sunkus nujautimas mane kamavo visą dieną. Nakčia blogai miegojau. Dažnai pabusdavau. Man vis vaidenosi sunkūs kažkieno atodūsiai, laidotuvių giesmės. Gal tai buvo kalbamos maldos už mirusįjį man nesuprantama kalba?

Auštant išlipau į denį. Kapitonas Nemas buvo jau ten. Mane pamatęs, jis priėjo.

— Pone profesoriau,— tarė jis,— ar nenorėtumėte šiandien dalyvauti povandeninėje iškyloje?

— Kartu su draugais?

— Jei jie to norės.

— Mes jūsų paslaugoms, kapitone.

— Jei taip, būkite malonus užsivilkti skafandrą.

Apie mirštantįjį ar jau mirusįjį nė žodžio! Susiradęs Nedą Lendą ir Konselį, pranešiau kapitono Nemo kvietimą. Konselis apsidžiaugė būsimąja iškyla, ir kanadietis šį kartą noriai sutiko joje dalyvauti.

Buvo aštunta valanda ryto. Pusę devintos, apsitaisę skafandrais, apsirūpinę Rukeirolio rezervuarais ir elektros žibintais, leidomės į kelionę. Dvigubos durys atsidarė, ir mes su kapitonu Nemu priešakyje, lydimi dvylikos matrosų, išlipome dešimt metrų po vandeniu ant akmeningo dugno, ant kurio ilsėjosi „Nautilius".

Iš pradžių lėkštas dugno nuolydis baigėsi įdubomis ligi penkiolikos sieksnių gylio. Dugno gruntas Indijos vandenyne griežtai skyrėsi nuo dugno grunto Ramiajame vandenyne, kuriuo vaikščiojau per pirmąją povandeninę išvyką. Čia nebuvo nei minkšto smėlio, nei povandeninių lygumų, nei dumblių atvašynų. Aš tuoj pažinau šią stebuklingą sritį. Tai buvo koralų karalystė!

Tarp duobagyvių, priklausančių koralinių polipų klasei, aštuoniaspindulinių koralų poklasei, ypatingai buvo įsidėmėtini gorgonijų — raguotųjų būrio koralai, kaip antai: gorgonijos, baltasis koralas ir taurusis koralas. Koraliniai polipai — įdomūs padarai, anksčiau buvę laikomi čia mineralais, čia augalais, o kartais priskiriami gyvūnų pasauliui. Koralus — senovės gyventojų vaistą, brangų papuošalą mūsų dienų,— tik 1694 metais galutinai priskyrė prie gyvulių pasaulio Marselio mokslininkas Peisonelis.

Koralai — tai atskirų mažų gyvių sambūris, sujungtas į polipų koloniją trapiu, akmeningu skeletu. Pradžią kolonijai pa-

daro koks nors atskiras individas, prikibęs prie kurio nors daikto. Pumpuravimosi būdu dauginantis vienam polipui, susidaro visa kolonija. Kiekvienas naujas individas, įėjęs į kolonijos sudėtį, padeda gyventi bendrą gyvenimą. Tai natūrali komuna.

Aš buvau susipažinęs su paskutiniaisiais mokslininkų darbais apie šiuos keistus gyvūnus, augančius akmeningomis medžio pavidalo kolonijomis, ir tai patvirtino daugelio gamtininkų kruopštūs tyrinėjimai. Ir man nieko nebuvo įdomiau, kaip apsilankyti viename tokiame suakmenėjusiame koraliniame miške, gamtos išaugintame vandenyno gelmėse.

Rumkorfo prietaisai buvo uždegti, ir mes patraukėme palei koralinį rifą, kuris buvo pirminėje vystymosi stadijoje ir kuris toliau turėjo sudaryti šioje Indijos vandenyno dalyje barjerinį rifą. Pakelėje tęsėsi laukiniai krūmai, į pynę susipynę tarp savęs šakomis, nusėti baltomis šešiaspindulinėmis žvaigždutėmis. Tik, atvirkščiai, negu žemėje, koraliniai medžiai augo iš viršaus žemyn, prikibę prie uolos papėdės.

Mūsų žibintų šviesa, mirgėdama ryškiai raudonose koralų šakose, kėlė nuostabiausius šviesos efektus. Kartais man rodydavosi, kad visi tie paplokšti ir cilindriniai vamzdeliai siūbuoja, judant vandeniui. Ir mane imdavo pagunda nuraškyti jaunus jų vainikėlius su gležnais čiuptuvėliais, ką tik išsiskleidusiais arba vos pradėjusiais skleistis. Pro mus, liesdamos juos savo pelekais, tartum paukščiai sparnais, nėrė lengvos žuvys. Bet, kai tik mano ranka tiesdavosi prie šių nuostabių žiedų, prie šių jautrių gyvūnų, visa kolonija imdavo judėti. Balti vainikėliai įsitraukdavo į raudonus savo futliarus, žiedai nuvysdavo bežiūrint, o krūmas pavirsdavo į krūvą korytų akmenų.

Aš turėjau progą pamatyti rečiausiai aptinkamų gyvūnųgėlių. Taurusis šių vietų koralas galėjo lenktyniauti su tais koralais, kurie randami Viduržemio jūroje prie Prancūzijos, Italijos ir Afrikos krantų. Poetinį vardą „raudonoji gėlė", „raudonoji puta", kuriuo auksakaliai pavadino pačius geriausius egzempliorius, visiškai pateisina skaisti tauriojo koralo spalva. Tokio koralo kaina siekia iki penkių šimtų frankų už kilogramą, o čionykščiai vandenys slėpė tokį lobį, kuris galėjo padaryti turtingą visą minią koralų ieškotojų. Ši brangi medžiaga, dažnai suaugusi su kitais polipais, sudaro tvirtą ir nesuardomą vienumą, vadinamąją masyvinę koloniją *maccooita*, ir čia aš turėjau laimės pamatyti nuostabiai gražų rausvojo koralo egzempliorių.

Netrukus krūmai pasidarė tankesni, koralų atvašynai aukštesni. Ir pagaliau mes išvydome tikrus akmeninius miškus ir ilgas kuo fantastiškiausios architektūros galerijas. Kapitonas Nemas įžengė po niūriais jų skliautais. Kelias ėjo vis žemyn, ir mes pamažu nusileidome į šimto metrų gylį.

Ir kada mūsų žibintų šviesa retkarčiais paliesdavo skaisčiai raudoną gruoblėtą šių koralinių arkadų ir liustras primenančių atbrailų paviršių, sutviskėdavo raudoni atspindžiai, susidarydavo tikro stebuklo įspūdis. Tarp koralinių krūmų aš matydavau ir kitų, ne mažiau įdomių koralų: melitų, iridų su nariuotomis atšakomis, koralinių pluoštų, žalių, raudonų, tikrų dumblių su plunksnos pavidalo atšakomis, gausiai inkrustuotomis kalkiniais gniužulais. Po ilgų ginčų gamtininkai galutinai juos priskyrė augalų pasauliui. Anot vieno mąstytojo žodžių: „Gal būt, tai ir yra toji riba, kur gyvybė pamažu bunda iš akmeninio savo miego, bet dar neturi jėgų išeiti iš sustingimo."

Pagaliau po kokių dviejų valandų pasiekėme trijų šimtų metrų gylį, trumpiau sakant, tą ribą, kur baigiasi nuoseklus koralinio rifo vystymosi procesas, kada koralinės klintys išsišakojusios įgyja akmeninio medžio pavidalą. Čia jau nebuvo paskiri krūmai, kuklūs, panašūs į polipų kolonijas. Čia dunksojo neįžengiami miškai, didingi klintiniai atvašynai, milžiniški suakmenėję medžiai, išraizgyti girliandomis grakščių pliumarijų, tų jūros lianų, visų spalvų ir atspalvių. Mes laisvai vaikštinėjome po jų šakų skliautais, skendinčiais vandens gelmių tamsoje; o po mūsų kojomis skleidėsi margas tubiporidų, astrėjų, meandrinų, fungijų ir kariofilijų kilimas, nusėtas blizgančiomis dulkėmis.

Žodžiais neapsakomas reginys! Kodėl mes negalėjome pasipasakoti vienas kitam įspūdžių! Kodėl buvome apkaustyti tomis sandariomis metalo ir stiklo kaukėmis! Kodėl mūsų balsas negalėjo išeiti iš šios nelaisvės! Kodėl mes negalime gyventi toje vandens stichijoje kaip žuvys arba, dar geriau, kaip amfibijos, kurios gyvena dvigubą gyvenimą, laisvai jausdamosi ir sausumoje, ir vandenyje!

Tuo tarpu kapitonas Nemas sustojo. Sustojome ir mes. Atsisukęs pamačiau, kad matrosai išsirikiavo pusračiu už savo viršininko. Geriau įsižiūrėjęs, išvydau kažkokį pailgą daiktą, kurį ant pečių nešė keturi matrosai.

Mes stovėjome viduryje plačios pievelės, apsuptos tartum akmenyje iškirsto povandeninio miško. Blyškioje mūsų žibintų šviesoje ant žemės driekėsi milžiniški šešėliai. Aplink buvo juodžiausia tamsa. Ir tik retkarčiais, patekusios į šviesos ruožą, koralų briaunose blykčiojo raudonos kibirkštėlės.

Nedas Lendas ir Konselis stovėjo šalia manęs. Mes laukėme, kas bus toliau. Ir staiga man dingtelėjo į galvą, kad mums teks dalyvauti nepaprastoje scenoje. Apsidairęs aš pastebėjau, kad čia vienur, čia kitur matyti neaukšti kauburėliai, apdengti kalkinio sluoksnio ir išdėstyti tam tikra tvarka, rodančia, jog čia pasidarbuota žmogaus rankų.

Viduryje pievelės, ant pakilumos, sukrautos iš uolos skeveldrų, stovėjo koralinis kryžius, išskėtęs ilgas, tartum sukruvintas rankas, pavirtusias į akmenį.

Pagal kapitono Nemo ženklą vienas matrosas išėjo į priekį ir, išsitraukęs iš už juostos kirstuvą, ėmė kirsti duobę už kelių pėdų nuo kryžiaus.

Aš viską supratau! Čia buvo kapinės, duobė — kapas, o pailgas daiktas — nakčia mirusio žmogaus kūnas! Kapitonas Nemas ir jo matrosai laidojo savo draugą šiose broliškose kapinėse vandenyno gelmėse!

Aš niekad nebuvau taip susijaudinęs! Aš niekad nebuvau patyręs tokios jausmų maišaties! Aš nenorėjau tikėti savo akimis!

Kapo kasimas ėjo pamažu. Pabaidytos žuvys nardė į šalis. Aš girdėjau, kaip dusliai geležis dunksi į klintinį granitą, ir mačiau, kaip žyra kibirkštys, atsimušus kirstuvui į titnagą, gulintį vandenyno gelmėse. Duobė vis ilgėjo ir platėjo ir greitai pasidarė tokio gylio, kad išsitektų žmogus.

Tada priėjo nešėjai. Kūną, susuktą į baltą vilnonį audinį, jie nuleido į duobę, sklidiną vandens. Kapitonas Nemas ir jo draugai, sudėję rankas ant krūtinės, sulenkė kelius... O mes visi trys nunarinome galvas.

Kapą užbėrė iškapoto grunto skeveldromis, ir ant jo iškilo neaukštas kauburys.

Kai viskas buvo baigta, kapitonas ir jo draugai, priklaupę ant vieno kelio, pakėlė rankas, atsisveikindami paskutinį kartą...

Po to laidotuvių procesija pasuko atgal. Mes vėl ėjome po arkadomis povandeninio miško, pro koralinius miškelius ir krūmus; kelias vis kilo aukštyn.

Toli pasirodė žiburys. Mes ėjome link to žiburio kelrodžio ir po valandos jau buvome „Nautiliuje".

Pakeitęs aprangą, aš pakilau į denį ir atsisėdau prie prožektoriaus. Mane kankino niūrios mintys.

Netrukus prie manęs priėjo kapitonas Nemas. Aš atsistojau.

— Kaip ir numačiau,— tariau aš,— tas žmogus mirė nakčia?

— Taip, pone Aronaksai,— atsakė kapitonas Nemas.

— Ir jis dabar ilsisi koralų kapinėse, greta savo draugų?

— Taip, užmirštas visų, bet ne mūsų! Mes iškasame kapo duobę, o polipai užmūrija mūsų mirusiųjų būstus ir padaro juos nesugriaunamus!

Ir kapitonas Nemas, užsidengęs rankomis veidą, veltui stengėsi sulaikyti raudojimą. Susivaldęs jis tarė:

— Ten, kelių šimtų pėdų gylyje po vandeniu, tylios mūsų kapinės!

— Jūsų mirusieji ten ilsisi ramiai, kapitone. Jie nepasiekiami rykliams!

— Taip, pone,— tarė kapitonas Nemas,— ir rykliams, ir žmonėms!

ANTROJI DALIS

PIRMASIS SKYRIUS

INDIJOS VANDENYNAS

Čia prasideda antroji dalis povandeninės mūsų kelionės, kurios pradžia baigėsi koralų kapinėse jaudinama scena, mums padariusia tokio gilaus įspūdžio. Taigi ne tik kapitono Nemo gyvenimas slinko neaprėpiamo vandenyno prieglobstyje, bet jis ir kapą sau buvo įsitaisęs nepasiekiamose jo gelmėse! Ten nė joks jūros gyvūnas nedrums paskutinio miego „Nautiliaus" šeimininkams — draugams, susietiems kaip mirties, taip ir gyvenimo saitais. Nepasiekiamose ir „žmonėms", kaip pasakė kapitonas.

Amžinas iššūkis žmonių visuomenei, nepermaldaujamas ir rūstus!

Konselio spėliojimai manęs nepatenkino. „Nautiliaus" vadą jis laikė vienu iš tų nepripažintų mokslininkų, kurie visuomenei atsimoka panieka už jiems parodytą abejingumą. Jis jį laikė nesuprastu genijum, kuris, pamynęs žemiškas viliones, užsidarė laisvame gaivale, tokiame artimame jokių varžtų nepripažįstančiai jo sielai. Bet, mano nuomone, toks aiškinimas atitiko tik vieną kapitono Nemo būdo ypatybę.

Bet kokia gi ta praėjusios nakties paslaptis? Kodėl mes buvome uždaryti tamsiojoje? Kodėl buvome užmigdyti migdomomis priemonėmis? Kodėl kapitonas taip griežtai ištraukė man iš rankų žiūroną, dar nespėjus pažvelgti į horizontą? O mirštamas vieno matroso sužeidimas paslaptingiausiomis aplinkybėmis? Dėl to reikėjo susimąstyti. Ne! Nemas ne šiaip sau bėgo nuo žmonių! Baisusis jo laivas, matyt, buvo ne tik kaip laisvūno prieglobstis, bet ir kaip rūstaus keršto priemonė.

Visa tai tik spėliojimai, blyškus šviesos spindulėlis juodoje tamsoje; ir aš esu priverstas vesti savo užrašus, taip sakant, diktuojamas aplinkybių.

Beje, niekas mūsų nesiejo su kapitonu Nemu. Jis žinojo, kad pabėgti iš „Nautiliaus" neįmanoma. Jam nebuvo reikalingi mūsų priesaikos patikinimai. Jokie įsipareigojimai mūsų nesaistė. Mes buvome belaisviai imtiniai, kurie iš pagarbos vadinami svečiais. Tačiau Nedas Lendas nenustojo vilties ištrūkti į laisvę. Jis neatsisakys pasinaudoti pirma pasitaikiusia proga. Žinoma, ir aš paseksiu jo pavyzdžiu. Ir vis dėlto ne be gailesčio išsinešiu „Nautiliaus" paslaptis, taip kilniaširdiškai patikėtas mums kapitono Nemo! Ką pagaliau turi įkvėpti šis žmogus — neapykantą ar susižavėjimą? Kas jis, auka ar budelis? Ir aš, atvirai kalbant, geisčiau — prieš skirdamasis su juo amžinai — atlikti aplink pasaulį povandeninę kelionę, pradėtą taip nuostabiai! Aš norėčiau ištirti visus paslaptingus lobius Žemės rutulio vandenų gelmėse. Aš norėčiau įsiskverbti į visus slėpinius, į visa, kas nepasiekiama žmogaus akims, net rizikuodamas užmokėti gyvybe už nepasotinamą troškimą pažinti tai, kas nepažinta! Ką aš patyriau lig šiol? Nieko arba beveik nieko, nes mes nuplaukėme tik šešis tūkstančius mylių Ramiojo vandenyno gelmėmis.

O aš žinojau, kad „Nautilius" artinasi prie gyvenamos žemės krantų, ir būtų žiauru aukoti draugus dėl savo aistros viską patirti. Be to, ar pasitaikys kada tokia proga? Matyt, teks sekti paskui juos, galimas daiktas, net rodyti jiems kelią. Žmogus, neturįs laisvės, ieško progos ištrūkti iš nelaisvės, bet žinių trokštantis mokslininkas bijo tokios galimybės.

Vidurdienį, 1868 metų sausio 21-ąją, kapitono padėjėjas, kaip paprastai, išėjo į denį matuoti saulės nukrypimo kampo. Aš taip pat pakilau į viršų ir, užsirūkęs cigarą, ėmiau stebėti jo darbą. Matyt, tas žmogus nė žodžio nesuprato prancūziškai. Aš tyčia balsiai pasakiau keletą pastabų, į kurias jis ir nenorėdamas būtų turėjęs atkreipti dėmesį, jeigu būtų supratęs mano žodžius. Bet jis buvo nebylys ir visam kam abejingas.

Tuo tarpu, kai kapitono padėjėjas, prisidėjęs prie akių sekstantą, darė savo stebėjimus, į denį išėjo matrosas — tas pats stipruolis, kuris mus lydėjo povandeninėje ekskursijoje į Krespo salą,— ir pradėjo šluostyti prožektoriaus stiklus. Aš susidomėjau tuo prietaisu, kuriame, kaip švyturiuose, ypatingai sustatyti abipus iškilūs stiklai koncentravo spindulius, ir dėl to šviesos jėga didėjo. Elektrinės lempos kaitinimas buvo pakeltas iki maksimumo. Voltos lankas degė beorėje erdvėje, ir nuo to priklausė šviesos pastovumas ir lygumas. Toks įtaisymas įgalino taupyti grafito smailumas, tarp kurių radosi švytintys lankai,— ta ekonomija buvo labai svarbi kapitonui Nemui, kuriam buvo nelengva papildyti grafito išteklius.

„Nautilius" ruošėsi povandeninei kelionei, ir aš pasiskubinau nusileisti į saloną. Liukas užsidarė, ir laivas pasuko į vakarus.

Mes plaukėme Indijos vandenynu, neaprėpiama vandens lyguma, tyvuliuojančia penkių šimtų penkiasdešimties milijonų hektarų plote, tokiais vaiskiais vandenimis, kad galva svaigo, žiūrint į juos iš viršaus. „Nautilius" daugiausia nėrė tarp šimto ir dviejų šimtų metrų nuo jūros lygio. Taip mes plaukėme keletą dienų. Kas nors kitas mano vietoje kelionę būtų laikęs varginama ir nuobodžia. Bet man, įsimylėjusiam jūrą, nebuvo kada nei nuvargti, nei nuobodžiauti. Kasdieninis pasivaikščiojimas denyje, gaivinamame vėsaus vandenyno alsavimo, jūros gelmių lobių stebėjimas pro krištolinį salono stiklą, skaitymas knygų iš kapitono Nemo bibliotekos, kelionės užrašų tvarkymas,— visa tai trumpino mano dienas.

Mūsų sveikata buvo visiškai patenkinama. Maisto racionas laive ėjo mums į kūną. Ir aš mielai būčiau apsiėjęs be jokių „priedų", kuriuos Nedas Lendas, įpratęs prieštarauti, pridėdavo prie mūsų meniu. Be to, temperatūra šioje vandens aplinkoje buvo tokia vienoda, kad neteko bijoti net slogos. Beje, „Nautilius" turėjo didelius išteklius madreporinių koralų — dendrofilijų, Provanse žinomų „jūros krapų" pavadinimu; sultingas to polipo minkštimas yra puikiausias vaistas nuo peršalimo.

Štai jau keletas dienų iš eilės sutinkame daugybę jūros paukščių iš vandeninių būrio, žuvėdrinių šeimos — jūros žuvėdrų pajūrinukių. Mums pavyko nušauti keletą tų paukštelių; ir vandenų paukštiena, patiekta ypatingu būdu, sudarė skanų maistą. Tarp stambių paukščių, galinčių nuskristi didelius atstumus ir kelionėje ilsėtis ant bangų keterų, aš pastebėjau puikiuosius albatrosus, nors nemalonus jų riksmas primena asilo žvengimą,— audrapaukščių būrio atstovus. Irklakojų šeimai atstovavo greitasparnės fregatos, kurios vikriai gaudė žuvis, plaukiojančias netoli vandens paviršiaus, ir daugybė fajetonų, tropinių paukščių, tarp kurių buvo matyti raudonuodegių fajetonų, didumo kaip karvelis; baltos su rausvu atspalviu tų paukščių uodegos, plunksnos dar labiau pabrėžė sparnų juodumą.

Į „Nautiliaus" tinklus pateko jūros vėžlių įvairiausių genčių, iš kurių pramoniniu atžvilgiu patys brangiausi yra didieji vėžliai — karetos su iškiliu kauliniu šarvu, kurio raginės plokštės vartojamos meniniams dirbiniams. Šie ropliai lengvai nardo ir gali labai ilgai išbūti vandenyje, uždarę mėsos vožtuvą prie nosies angos išorinėje pusėje. Kai kurios iš pagautųjų karetų dar miegojo, slėpdamosi savo šarvuose, ginančiuose jas

nuo jūros gyvūnų. Tų vėžlių mėsa negardi, bet jų kiaušiniai yra puikus patiekalas.

Na, o dėl žuvų, tai jomis negalėjome atsigėrėti, pro krištolinius langų stiklus skverbdamiesi į povandeninio jų gyvenimo paslaptis. Čia aš atradau daugybę rūšių žuvų, kurių dar nebuvau aptikęs gamtoje.

Pirmiausia paminėsiu ostracijonus, kurie daugiausia veisiasi Raudonojoje jūroje, Indijos vandenyne ir Centrinės Amerikos pakrantėse. Šios žuvys, kaip ir vėžliai šarvuočiai, jūros ežiai ir vėžiagyviai, turi apsauginius šarvus, bet ne kalkinės kilmės, ne titnagžemio, o gryno kaulo, susidedančio iš viena prie kitos prisiglaudusių šešiabriaunių ar keturbriaunių plokštelių. Mano dėmesį patraukė ostracijonai tribriauniais šarvais, ruda uodega ir geltonais pelekais; kai kurie jų siekė pusę decimetro ilgio; jų mėsa maistinga ir labai malonaus skonio, ir aš patarčiau šią ostracijonų rūšį aklimatizuoti gėluose vandenyse, kuriuose, reikia pasakyti, daugelis jūros žuvų lengvai apsipranta. Dar paminėsiu ostracijonus su keturbriauniais šarvais, kuriems aukščiau akių kyšo keturi stiprūs dygliai,— vadinamus keturiaragius; ostracijonus šlakuočius su baltais taškučiais ant pilvelio, kurie, kaip ir paukščiai, lengvai prijaukinami; trigonus, arba smaigiauodegius, rajų genties, ilga plona uodega su smaigu stuburinėje jos dalyje, kurie dėl savotiško kriuksėjimo buvo pavadinti „jūros kiaulėmis"; pagaliau „dromaderus" su konusine kupra ant nugaros, kurių mėsa būna kieta ir beveik nevalgoma.

Kasdieniniuose Konselio užrašuose buvo pažymėtos kai kurios dygiapilvių genties žuvys, būdingos šių jūrų gyventojos; *spengleriens* su raudona nugarėle, balta krūtinyte, įsidėmėtinos dėl trijų išilginių gyslelių nugaroje, elektrinės žuvys septynių colių ilgumo, labai ryškių spalvų. Toliau dar, kaip kitų genčių pavyzdžiai, kiaušinio pavidalo, beuodegės, tamsiai rudos, beveik juodos su baltais dryželiais; diodonai, tikros jūrų dygliakiaulės, prisagstytos spyglių ir galinčios išsipūsti kaip rutuliai atsikišusiais dygliais; jūros arkliukai, besiveisią visuose vandenynuose; skrajojantis pegasiukas su ištįsusiu snukučiu ir krūtinės pelekais tartum sparneliais, įgalinančiais jei ne skristi, tai bent pašokėti į orą; plokščiagalvės su uodegomis, ištisai apvarstytos žvynų žiedais; ilgažiauniai makrognatai, puikios žuvys dvidešimt penkių centimetrų ilgio, švytinčios nuostabių ir itin malonių tonų atspalviais; ir greta nuspalvintos ryškiai švinine spalva plokščiagalvės su gruobléta galvute; miriadai šokinėjančių šuniukų juodais dryželiais, su ilgais krūtinės pele-

kais, gebančių nuostabiai greitai plaukti palei pat vandens paviršių; gražūs burininkai chirurgai, iškelią savo pelekus nelyginant bures pavėjui; nuostabiai gražios žuvytės drakoniukai, kurias gamta aprengė ochra ir žydriu, auksu ir sidabru; guramai su plaušiniais pelekais; iš kūjagalvių šeimos paminėtinas rykūnas, visuomet išsidumblinęs ir, trinantis vienam į kitą žiauninio dangtelio kauliukams, keliąs čiužesį; trigla, raudonbarzdžių genties, kurios kepenys laikomos nuodingomis; akmeninis ešerys su judriais akiduobių vokeliais; pagaliau purkšliai su ilgais vamzdiniais snukiais, tikri vandenynų musiagaudžiai, apsiginklavę šautuvais, apie kuriuos nesvajojo nei Šaspo, nei Remingtonas: iš jų nudobiami vabzdžiai vienu vandens lašu!

Iš žuvų, pagal Lasapedo klasifikaciją priklausančių aštuoniasdešimt devintajai kaulėtųjų būrio genčiai, kurių skiriamąjį požymį sudaro tai, kad jos turi žiaunų dangtelį ir plėvelę,— iš tos rūšies aš pastebėjau skorpeną su pasibaisėtinos formos galva ir su stipriai išsivysčiusia dygline nugarinio peleko dalimi; kai kurių šios grupės atstovų, pagal tai, kuriai genčiai jie priklauso, liemens ir uodegos sritis apaugusi žvynais, o kitų gana dideli plotai lieka neapsaugoti. Prie pastarųjų priklauso kuprotoji dviplunksnė trijų—keturių decimetrų ilgio, su geltonais dryžiais ant liemens ir kuo fantastiškiausio pavidalo galva. Dėl pirmosios genties, tai reikia pridurti, kad jai atstovauja daugelis fantastiškiausio pavidalo žuvų, visai pelnytai vadinamų „jūros rupūžėmis",— tai didžgalvės žuvys trumpu rumbuotu liemeniu; dėl daugybės bukų dyglių, dengiančių kūną, atsirado išgaubos ir gilios įdubos; kai kurios šių žuvų rūšys turi dyglius užpakalinėje galvos dalyje. Jų dūriai pavojingi. Šios žuvys atrodo baisiai ir kelia pasibiaurėjimą.

Nuo sausio 21 iki 23 dienos „Nautilius" plaukė dviejų šimtų penkiasdešimt mylių greičiu per parą; kitaip sakant, jis plaukė penkis šimtus keturiasdešimt mylių per dvidešimt keturias valandas, arba dvidešimt dvi mylias per valandą. Mes galėjome stebėti vien tas žuvis, kurios sekė paskui mus „Nautiliaus" prožektorių apšviestu ruožu. Bet, kadangi laivas plaukė dideliu greičiu, mūsų palydos būriai pamažu retėjo, ir tik nedaugelis žuvų dar kurį laiką lenktyniavo su „Nautilium".

Sausio 24 dieną 12°15' pietų platumoje ir 94°33' ilgumoje pamatėme Kilingo salą, koralinės kilmės, ištisai apaugusią kokoso palmėmis. Kadaise joje lankėsi Darvinas ir kapitonas Ficrojus. „Nautilius" praplaukė netoli tos negyvenamos salos krantų. Dragomis buvo pagauta daugybė polipų įvairiausių genčių ir dygiaodžių, taip pat įdomių moliuskų geldelių. Keletas brangių delfinukių geldelių papildė kapitono Nemo lobyną, prie

kurio ir aš pridėjau vieną žvaigždinį koralą, dažnai gyvenantį ant dvigeldžio moliusko kriauklių.

Netrukus Kilingo sala dingo už horizonto, ir mes pasukome į šiaurės vakarus link pietinio Indijos pusiasalio galo.

— Civilizuotos šalys!— pasakė man tą dieną Nedas Lendas.— Čia jau bus geriau už tą Papua salą, kur laukinių daugiau, negu laukinių ožkų! Indijoje, pone profesoriau, yra plentų ir geležinkelių, anglų, prancūzų ir indų miestų. Čia kiekviename žingsnyje sutiksi tėvynainį! Kaip jūs manote, ar ne metas būtų atsisveikinti su kapitonu Nemu?

— Ne, Nedai, ne!— atsakiau labai ryžtingai.— Kas bus, tas bus, anot jūsų jūrininkų. „Nautilius" plaukia žemynų link. Artinasi prie Europos krantų. Tegu jis mus nuveža tenai. O kai įplauksime į Europos jūras, tada pažiūrėsime, ką mums patars išmintis. Beje, aš nemanau, jog kapitonas Nemas mums leis pamedžioti Malabarų ir Koromandelio pakrantėse, kaip kad leido Naujosios Gvinėjos miškuose.

— Na, ką gi, pone! Gal apsieisime ir be jo leidimo?

Aš nieko neatsakiau kanadiečiui. Nenorėjau ginčytis su juo. Širdies gilumoje nusprendžiau iškęsti visas staigmenas, iškrėstas likimo, mane nubloškusio į „Nautilių".

Plaukdami pro Kilingo salą, mes sumažinome greitį. Tačiau laivas tolydžio kaitaliojo kryptį. Mes dažnai pasinerdavome į didelį gylį. Keletą kartų teko panaudoti nuožulniąsias plokštumas, kurias vidiniais svertais galėjai pakreipti įkypai vaterlinijos. Tai mus įgalindavo nusileisti du—tris kilometrus žemiau jūros lygio, bet nė karto nepavyko nustatyti didžiausio gylio šioje Indijos vandenyno dalyje, kur trylikos tūkstančių metrų ilgio zondai nepasiekdavo dugno[1]. Na, o dėl giluminių vandens sluoksnių temperatūros, tai termometras nuolat rodė keturis laipsnius aukščiau nulio. Beje, aš pastebėjau, kad paviršutinių vandens sluoksnių temperatūra visada būna žemesnė arčiau krantų, negu atviroje jūroje.

Sausio dvidešimt penktąją vandenynas buvo visiškai tuščias, ir „Nautilius" plaukė vandens paviršiumi, kapodamas bangas galingu sraigtu, iš po kurio kilo ištisos kaskados purslų. Tad kaipgi galėjai nepalaikyti jo milžinišku banginiu? Denyje išbuvau tris ketvirtadalius dienos. Žiūrėjau į jūrą. Horizontas buvo tuščias. Bet apie ketvirtą valandą vakaro pasirodė laivas,

[1] Nūdieniais duomenimis Indijos vandenyno gylis niekur nėra didesnis kaip 6 000 m, išskyrus Zundo įdubą į pietus nuo Sumatros salos, kur didžiausias gylis yra 7 455 m. *(Red. past.)*

plaukiantis į vakarus nuo mūsų. Jo rangautas kurį laiką šmėkšojo horizonte, bet „Nautilius", vos kyšantis iš vandens, nuo laivo negalėjo būti pastebimas. Aš pagalvojau, kad šis laivas priklauso „Peninsular end Orientl Kompani" laivininkystei, aptarnaujančiai Ceilono—Sidnėjaus liniją su sustojimais Melburne ir prie karaliaus Jurgio kyšulio.

Penktą valandą vakaro, prieš pat trumpą atogrąžų sambrėšką, mudu su Konseliu stebėjome mus sužavėjusį reginį.

Yra toks nuostabiai gražus gyvūnas, kurio pamatymas, pasak senovės žmonių, neša laimę. Aristotelis, Atenėjus, Plinijus ir Apianas tyrė jo skonį ir polinkius ir, jį aprašydami, išsėmė visą Graikijos ir Romos poetų arsenalą. Jie jam davė *Nautiliaus* ir *Pompyliaus* vardą. Tačiau nūdienis mokslas nepatvirtino šių pavadinimų. Šiandien šis moliuskas žinomas „argonauto" vardu.

Jei kas nors būtų su Konseliu ėmęs kalbėti apie moliuskus, beregint būtų sužinojęs, kad moliuskai, arba minkštakūniai, skirstomi į penkias klases; kad galvakojų moliuskų klasė apima dvi poklases: dvižiaunius ir keturžiaunius, pagal tai, kiek jie turi žiaunų; kad gyvūnai, priskiriami dvižiaunių poklasei,— aštuonkojai, sepijos, kalmarai, argonautai; kad keturžiaunių poklasei atstovauja vienintelė nūdienėje faunoje „nautiliaus" gentis. Ir jei koks nemokša supainiotų argonautą, turintį pačius tikruosius *siurbtukus*, su nautilium, kuris tėturi paprastus *čiuptuvėlius*, jam nebūtų dovanota.

Pasitiktinai mums plaukė visas būrys argonautų. Jų buvo daugelis šimtų. Jie priklausė *Argonauta tuberculata* genčiai, gausiai paplitusiai Indijos vandenyne.

Šie grakštūs moliuskai plaukė atbuli, varydamiesi savo piltuvėliais, pro kuriuos purkščia iš savęs vandenį, įtrauktą kvėpuojant. Iš aštuonių jų čiuptuvų šešetas, plonų ir ilgų, driekėsi vandens paviršiumi, o kiti du, apvalūs kaip delnai, buvo išpūsti nelyginant burės nuo pavėjinės pusės. Aš gerai įsižiūrėjau jų spiralės pavidalo kriauklę, kurią Kiuvje pagrįstai lygina su grakščia valtimi. Iš tiesų, tai tikra valtis! Ji padaryta iš tos medžiagos, kurią gamina du viršutiniai moliusko čiuptuvai, arba rankos, kriauklė nešioja gyvūną, bet niekur su juo nesuauga.

— Argonautas gali palikti savo kriauklę,— pasakiau aš Konseliui,— bet jis niekad nesiskiria su ja.

— Kaip ir kapitonas Nemas,— nusprendė Konselis.— Todėl jam verčiau būtų savo laivą pavadinti „Argonautu".

„Nautilius" beveik visą valandą plaukė su moliuskų palyda. Staiga, nežinia kodėl, gyvūnus apėmė baimė. Sakytum pagal

komandą visos burės buvo nuleistos, čiuptuvai įtraukti į kriaukles, kūnai susigūžė, kriauklės apsivertė, pakeitusios svorio centrą, ir visa flotilė dingo po vandeniu. Niekad dar jokios eskadros laivai nemanevravo taip sutartinai.

Tą akimirką nusileido saulė. Ūmai sutemo naktis. Ir tik lengvas vėjelis rito jūros plynuma raibulius, ir tik retkarčiais laivo paskuigalyje pliaukštelėdavo banga!

Kitą dieną, sausio 26-ąją, ties aštuoniasdešimt antruoju meridianu perkirtome pusiaują ir įplaukėme į Šiaurės pusrutulio vandenis.

Tą dieną mūsų palydą sudarė siaubinga armada ryklių. Čionykštėse jūrose knibždėte knibžda šitų baisių gyvūnų, ir todėl jose plaukioti nėra saugu. Tai buvo rykliai su rudomis nugaromis, baltais pilvais ir vienuolika eilių dantų; akiarykliai su juoda dėme ant kaklo, primenančia akį; mėlynieji rykliai su apvaliomis galvomis, išmargintomis juodų taškų. Plėšrieji gyvūnai su beviltišku įniršiu daužėsi į krištolinį langų stiklą. Nedas Lendas nerimo savo kailyje. Jis troško pakilti į vandenyno paviršių ir paleisti žeberklą į jūros grobuonis. Jį ypač siutino įnirtę tigriniai rykliai penkių metrų ilgio ir geltonieji rykliai, kurių nasrai prismaigstyti dantų, tartum iškaišyti kokia mozaika!

Netrukus „Nautilius" ėmė plaukti dideliu greičiu, toli palikęs net greičiausius ryklius.

Sausio dvidešimt septintąją įplaukiant į plačią Bengalijos įlanką, mums ne kartą teko matyti baisų vaizdą! Pasitiktinai mums plaukė lavonai. Tie lavonai buvo mirusių indų, Gango nešamų į atvirą jūrą, kurių grifai, vieninteliai šio krašto duobkasiai, nebuvo spėję sulesti. Bet rykliai neatsakys jiems pagalbos laidotuvinėms apeigoms atlikti.

Apie septintą valandą vakaro „Nautilius", iškilęs į paviršių, plaukė pienine jūra. Mėlyna jūra, kiek tik užmatė akis, buvo pieno spalvos. Ar dėl šio reiškinio nebuvo kalta mėnulio šviesa? Ne! Jaunas mėnuo buvo prasidėjęs tik prieš porą dienų ir dar nebuvo pakilęs į horizontą. Ir žvaigždėtas dangus atrodė juodas, palyginus su baltu lyg pienas vandeniu.

Konselis nenorėjo tikėti savo akimis ir mane prašė išaiškinti šio nuostabaus reiškinio priežastį. Laimė, aš galėjau jam paaiškinti, kodėl taip atsitinka.

— Tai vadinamoji pieno jūra,— tariau aš.— Dideli plotai pieno baltumo vandenų — dažnas reiškinys Ambuano pakrantėse ir apskritai šiose platumose.

— Bet gal ponas profesorius man paaiškins,— tarė Konselis,— šio reiškinio priežastį. Juk negalimas daiktas, kad vanduo iš tikrųjų būtų virtęs pienu!

— Žinoma, ne, mano bičiuli! Pieninė vandens spalva, kuri tave taip stebina, atsiranda dėl to, kad vandenyje gyvena miriadai smulkiausių gyvūnėlių, bespalvių gleivinių ir švytinčių gyvūnėlių storumo kaip plaukas ir vienos penktosios milimetro ilgio. Gyvūnai sulimpa vienas su kitu ir sudaro ištisus keleto mylių plotus.

— Keleto mylių!— sušuko Konselis.

— Taip, mano bičiuli! Ir nė nemėginkite suskaityti, kiek jų čia yra! Tik tuščiai gaištumėte! Jei neklystu, kai kurie jūrininkai yra plaukę tokiomis pieno mariomis daugiau kaip keturiasdešimt mylių.

Nežinau, ar Konselis paklausė mano patarimo, bet nutilo, giliai susimąstęs. Jis, be abejo, ėmė skaičiuoti, kiek jų gali tilpti keturiasdešimties mylių plote, jei kiekvieno ilgis lygus vienai penktajai milimetro. O tuo tarpu aš vis dar stebėjau tą nepaprastą reiškinį. Dar kelias valandas „Nautilius" savo sraigtu skvarbė pieninės jūros vandenis, ir aš atkreipiau dėmesį, kad jis šliaužia visai tyliai šiuo muilinu vandeniu, tartum būtų plaukęs putotu verpetu, kai susitinka dvi priešinės srovės, kartais susidarančios įlankose.

Apie vidurnaktį jūra staiga atgavo įprastą savo spalvą; bet užpakalyje laivo, iki pat horizonto linijos, dangus atspindėjo vandenų baltumą, rodės, buvo nušviestas šiaurės pašvaistės.

ANTRASIS SKYRIUS

NAUJAS KAPITONO NEMO PASIŪLYMAS

Sausio dvidešimt aštuntąją, vidurdienį, kai „Nautilius" iškilo į vandens paviršių, vakaruose, už kokių septynių mylių, buvo matyti žemė. Pirmiausia pro rūką ėmė ryškėti kalnų viršūnės: chaotiškai sugriozdinti kalnų gūbriai buvo geltoni, violetiniai, pilki, pagal tai, kokia buvo saulės šviesa ir atstumas. Kai kurios kalnų smailės buvo iškilusios du tūkstančius pėdų

į viršų. Kai tik buvo nustatytos koordinatės, aš nusileidau į saloną ir, susiradęs šią vietą žemėlapyje, pamačiau, kad mes esame prie Ceilono salos — to Indijos perlo,— esančios prie pietinio Indijos pusiasalio krašto.

Aš nuėjau į biblioteką paieškoti, ar nėra kokios knygos, kur galėčiau gauti žinių apie šią salą, kuri laikoma pačia derlingiausia Žemės rutulyje, ir radau Siro veikalą, pavadintą „Ceilonas ir singalezai". Grįžęs į saloną, visų pirma susipažinau su statistikos duomenimis, liečiančiais Ceiloną, kuris jau senovėje buvo vadinamas tokia daugybe vardų. Ceilono sala yra tarp 5°55' ir 9°49' šiaurės platumos ir 79°42' ir 82°4' ilgumos į rytus nuo Grinvičiaus meridiano. Iš šiaurės į pietus ji turi du šimtus septyniasdešimt penkias mylias, iš rytų į vakarus — ne daugiau kaip šimtą penkiasdešimt mylių; jos plotas lygus dvidešimt keturiems tūkstančiams keturiems šimtams aštuonioms mylioms, kitaip sakant, kiek mažesnis, negu Airijos.

Tuo metu į saloną įėjo kapitonas Nemas ir jo padėjėjas. Kapitonas žvilgtelėjo į žemėlapį. Paskui, atsigręžęs į mane, tarė:

— Ceilono sala yra garsi savo perlų verslovėmis. Gal norėtumėte, pone Aronaksai, pabuvoti ten, kur žvejojami perlai?

— Be jokio abejojimo, kapitone.

— Gerai. Tai lengva padaryti. Bet tik štai kas: mes pabuvosime, kur žvejojami perlai, bet žvejų nepamatysime. Perlų žvejybos sezonas dar neprasidėjęs. Bet tai nesvarbu. Aš įsakysiu plaukti Manaro įlankos kryptimi. Ten būsime nakčia.

Kapitonas pasakė keletą žodžių savo padėjėjui, ir tasai išėjo iš salono. Neilgai trukus ir „Nautilius" grįžo į savąją vandenų stichiją: manometras rodė, kad laivas plaukia trijų dešimčių pėdų gilumoje.

Pasilenkęs prie žemėlapio, aš ėmiau ieškoti Manaro įlankos. Ją radau devintojoje lygiagretėje, prie šiaurvakarinių Ceilono krantų. Šią įlanką sudaro pailga mažos Manaro salos linija. Norint tenai nusigauti, reikėjo apsukti visą vakarinį Ceilono krantą.

— Pone profesoriau,— kreipėsi į mane kapitonas Nemas,— perlai žvejojami Bengalijos įlankoje, Indijos jūroje, Kinų ir Japonų jūrose, Pietų Amerikos jūrose, Panamos įlankoje, Kalifornijos įlankoje, bet pagrindiniai jūros perlų žvejybos rajonai yra prie Ceilono. Mes ten nuplauksime, tiesa, dar bus per anksti! Manaro įlankoje perlus pradedama žvejoti ne anksčiau, kaip kovo mėnesį. Tuo metu čia suplaukia kokie trys šimtai laivų; kurie trisdešimt dienų dirba tą be galo pelningą darbą. Kiekviename laive būna dešimt irkluotojų ir dešimt narų. Narai

dirba dviem pamainom. Grimzdami į dvylikos metrų gylį, jie laiko tarp kojų sunkų akmenį, kurį paleidžia, pasiekę reikiamą vietą. Tada irkluotojai įtraukia akmenį, pririštą už virvės, atgal į laivą.

— Vadinasi, senovinis perlų žvejybos būdas tebegyvuoja ir dabar?

— Deja, tebegyvuoja,— atsakė kapitonas Nemas,— nors tie perlynai priklauso pramoningiausiai pasaulyje šaliai — Anglijai, kuri įgijo nuosavybės teisę į juos pagal tūkstantis aštuoni šimtai antrųjų metų Amjeno sutartį.

— Man vis dėlto atrodo, kad šiam reikalui galėtų būti vaisingai panaudotas tobulesnis jūrų skafandras.

— Taip! Vargšai perlų ieškotojai negali ilgai išbūti po vandeniu. Tiesa, anglas Persivalis savo „Kelionėje į Ceiloną" mini vieną kafrą, kuris galėjo išbūti pasinėręs ištisas penkias minutes; bet man tai atrodo mažai įtikima. Aš žinau, kad kai kurie narai išbūna po vandeniu penkiasdešimt septynias sekundes, o patys patvariausieji — net aštuoniasdešimt septynias sekundes, bet tokių tėra labai nedaug; ir kai tie nelaimingieji grįžta į laivą, jiems pro ausis ir nosis teka vanduo, raudonas nuo kraujo. Aš manau, kad vidutinis laikas, kurį naras išbūva vandenyje, nėra didesnis kaip trisdešimt sekundžių. Ir per tą trumpą laiką jie turi spėti surinkti į sietelį perlų geldeles, kurias jiems pavyksta rasti! Narai nesulaukia senatvės. Jie anksti iškaršta, nusilpsta jų rega, akys ima pūliuoti, kūną išberia skauduliai, ir jie dažnai miršta po vandeniu nuo kraujoplūdžio į smegenis.

— Taip,— tariau aš,— nelinksma profesija. Ir vis tai daroma moterų užgaidoms tenkinti. Bet sakykite man, kapitone, kiek geldelių gali surankioti per dieną vienas šitoks laivas?

— Apytikriai nuo keturiasdešimt iki penkiasdešimt tūkstančių. Kalbama net, kad tūkstantis aštuoni šimtai keturioliktaisiais metais anglų vyriausybė organizavo tokią perlų žvejybą valstybės lėšomis, ir žvejai per dvidešimt dienų pririnko septyniasdešimt šešis milijonus geldelių.

— Tai gal žvejo darbas bent apmokamas brangiai?— paklausiau aš.

— Labai menkai, pone profesoriau. Panamoje jie uždirba ne daugiau kaip dolerį per savaitę. Dažniausiai jie gauna po vieną sū už geldelę, turinčią savyje perlą. O juk kiek pasitaiko geldelių be perlų!

— Po vieną sū! Vadinasi, tasai vargšelis krauna turtus savo šeimininkams! Tai tiesiog apmaudu!

— Taigi, pone profesoriau,— tarė kapitonas Nemas,— jūs su savo palydovais aplankysite Manaro rėvą. Ir jei ten atsitiktinai bus koks nekantrus perlų žvejys, jūs susipažinsite ir su šio verslo technika.

— Nutarta, kapitone.

— Beje, pone Aronaksai, o ar jūs nebijote ryklių?

— Ryklių?— sušukau aš.

Klausimas man atrodė mažių mažiausiai nerimtas.

— Na, o ką jūs galite pasakyti dėl tų ryklių?— prispyrė mane kapitonas Nemas.

— Turiu prisipažinti, kapitone, kad aš dar tinkamai nesu susipažinęs su šios rūšies žuvimis.

— O mes jau prie jų pripratome,— tarė kapitonas Nemas.— Ilgainiui ir jūs priprasite. Be to, būsim apsiginklavę ir, jei pavyks, gal ir sumedžiosime kokį nors ryklį. Ryklių medžioklė labai įdomi. Taigi iki rytojaus, pone profesoriau. Rytoj kuo anksčiau būkite pasiruošę.

Pasakęs tatai kuo rūpestingiausiu tonu, kapitonas Nemas išėjo iš salono.

Jei jus kas pakviestų medžioti lokių Šveicarijos kalnuose, jūs atsakytumėte: „Puiku! Rytoj eisime lokių medžioti!" Jei jus kas pakviestų medžioti liūtų Atlaso kalnų slėniuose arba medžioti tigrų Indijos džiunglėse, jūs atsakytumėte: „Aha! Vadinasi, mes eisime medžioti tigro ar liūto!" Bet jei jus kviečia medžioti ryklių jų pačių stichijoje, jūs, tur būt, pirma pagalvojate, o tik po to priimate tokį pasiūlymą.

Kai dėl manęs, tai aš pabraukiau ranka sau per kaktą, kurią buvo išbėrę šalto prakaito lašai.

„Gerai pagalvok,— tariau pats sau.— Nėra ko skubėti. Medžioti ūdras povandeniniuose Krespo salos miškuose — tai dar šiaip taip! Bet slampinėti jūros dugnu, kai gali sutikti ryklį,— čia jau visai kas kita! Man yra žinoma, kad kai kuriose vietose, ypač prie Andamanų salų, negrai, daug negalvodami, puola ryklį su durklu vienoje rankoje ir kilpa kitoje. Bet man taip pat yra žinoma, kad daugelis drąsuolių, stoję į grumtynes su šiais baisiais gyvūnais, nukeliauja pas protėvius! Antra vertus, aš juk nesu negras, o jei ir būčiau negras, tai šioks toks abejojimas man vis dėlto būtų atleistinas.

Man vaidenosi rykliai, aš mačiau didžiulius jų nasrus su keliomis eilėmis dantų, kuriais jie gali perkąsti žmogų per pusę. Aš net pajutau skausmą per juostą. Ir negalėjau pakęsti to atsainaus tono, kuriuo kapitonas man padarė šį malonų pasiūlymą! Lyg čia būtų buvę kalbama, kaip miške užspeisti kokią nors niekuo nekaltą lapute.

„Gerai!— galvojau.— Konselis, žinoma, atsisakys dalyvauti tokioje medžioklėje, ir aš turėsiu dingstį išsisukti nuo kapitono kvietimo."

Na, o dėl Nedo, tai, prisipažinsiu, aš nebuvau tikras, kad jis bus toks išmintingas. Pavojus, nors ir koks jis būtų didelis, karingai jo prigimčiai visada turėdavo kažkokios masalo jėgos.

Aš paėmiau Siro knygą, bet ją sklaidžiau atsainiai. Tarp eilučių man vaidenosi baisūs išžioti nasrai.

Tuo tarpu įėjo Konselis ir kanadietis. Juodu buvo gerai nusiteikę, net linksmi. Jie nežinojo, kas jų laukia.

— Garbės žodis, pone,— tarė Nedas Lendas,— jūsų kapitonas Nemas,— kad jis kur kiaurai prasmegtų!— padarė mums labai malonų pasiūlymą.

— A-a!— tariau aš.— Jūs jau žinote...

— Ponui profesoriui leidus,— atsakė Konselis,— „Nautiliaus" vadas mus pakvietė drauge su ponu profesoriumi rytoj aplankyti garsiąsias Ceilono perlų versloves. Jis buvo itin mandagus ir pasirodė kaip tikras džentelmenas.

— Ir daugiau jis jums nieko neminėjo?

— Nieko, pone,— atsakė kanadietis.— Tik pasakė, kad jis pakvietęs jus dalyvauti šioje povandeninėje iškyloje.

— Tikra tiesa,— tariau aš.— Ir jis jums neužminė vienos aplinkybės...

— Jokios aplinkybės jis neminėjo, pone profesoriau. Jūs eisite su mumis, juk taip?

— Aš... žinoma! Aš matau, kad jums, misteri Lendai, ima patikti povandeninės iškylos.

— O, taip! Tai įdomu, labai įdomu!

— Bet juk čia gresia visokie pavojai!— įterpiau aš.

— Pavojai?— atsakė Nedas Lendas.— Paprasčiausia iškyla į austrių rėvą!

Matyt, kapitonas Nemas nelaikė esant reikalinga užsiminti mano draugams apie ryklius. Aš išsigandęs žiūrėjau į juodu, lyg jie jau būtų netekę kurios nors savo galūnės. Ar aš turiu juos įspėti dėl gresiančio pavojaus? Be abejo. Bet aš nežinojau, nuo ko pradėti.

— Ar ponas profesorius nemalonės smulkiau papasakoti apie perlų ieškojimą?

— Apie perlų žvejybą,— paklausiau aš,— ar apie susijusias su tuo staigmenas, kurias...

— Žinoma, apie perlų žvejybą!— tarė kanadietis.— Norint leistis į kelionę, pirma reikia žinoti kelią.

— Na, mano bičiuliai, sėskite, ir apie perlų verslą aš jums papasakosiu viską, ką pats sužinojau iš Siro knygos.

Nedas ir Konselis susėdo ant sofos, ir kanadietis tuoj man pateikė klausimą:

— O kas yra perlas, pone profesoriau?

— Poetui, mano drauge Nedai, perlas — jūros ašara,— atsakiau aš,— rytų tautoms — suakmenėjęs rasos lašas; moterims — perlamutrinio blizgesio ovalo formos brangakmenis, kurį jos nešioja kaip gražmeną ant rankų, ant kaklo, ausyse; chemikui — fosfatų ir kalcio karbonatų junginys; ir pagaliau gamtininkui — tai liguisto pobūdžio auglys, sudarantis apvalainus perlamutro gurgulus kai kurių dvigeldžių moliuskų minkšto mantijos audinio viduje.

— Moliuskų tipo,— tarė Konselis,— plokštėtažiaunių klasės, anizomiarijų būrio.

— Kaip tik taip, mokslingasis mano bičiuli! Perlus sugeba formuoti ne vien tikroji jūros perluotė, bet ir pilvakojai, ir galvakojai moliuskai, kaip antai: jūros auselė, arba pina, tubas, tridakna, žodžiu, visi moliuskai, kurie išskiria perlamutrą — organinę medžiagą, mirgančią vaivorykštės spalvomis: žydra, mėlyna, violetine ar balta, kuria išklotas vidinis jų geldelių paviršius.

— Net ir valgomosios geldelės?— paklausė kanadietis.

— Taip, ir valgomosios geldelės aptinkamos kai kuriuose Škotijos, Velso, Airijos, Saksonijos, Bohemijos ir Prancūzijos vandenyse.

— Tai mat kaip! Šitai įsidėsime į galvą,— atsakė kanadietis.

— Bet daugiausia perlų gamina perluotė, *meleagrina margaritifera* — didžiai vertinga perluotė. Perlai yra ne kas kita, o tik perlamutrinės medžiagos išskyros, įgijusios sferinę formą. Patys gražieji, apvalaini, beveik laisvai gulintys perlai susidaro tarp mantijos ir kriauklės, kai varstosi geldelės ir dirginami neorganiniai kūneliai, įsismelkę į moliusko mantiją. Perluotei randantis iš neorganinės medžiagos, prilipusios prie vidinio geldelės paviršiaus, formuojasi perlas, priaugęs prie geldelės. Bet visais atvejais perlas turi branduolį, aplink kurį plonais koncentriniais sluoksniais kasmet kaupiasi perlamutrinės medžiagos išskyros.

— O ar būna vienoje geldelėje po kelis perlus?— paklausė Konselis.

— Būna, mano bičiuli. Pasitaiko geldelių, kurios yra nelyginant skrynutė su brangenybėmis. Kalbama, nors aš tuo abejoju, kad vienoje geldelėje buvo aptikta ne mažiau kaip šimtas penkiasdešimt ryklių.

— Šimtas penkiasdešimt ryklių! — sušuko Nedas Lendas.

— Argi aš pasakiau „ryklių"? — sušukau suglumęs. — Aš norėjau pasakyti šimtas penkiasdešimt perlų. Kuo čia dėti rykliai!

— Iš tikrųjų, — tarė Konselis. — O vis tik norėtųsi žinoti, kaip iš tų geldelių išimami perlai?

— Esama įvairių būdų. Jei perlas standžiai priaugęs prie geldelės, jis traukiamas replikėmis. Bet dažniausiai sužvejotos geldelės išpilamos ant demblio, patiesto pakrantėje. Moliuskai paliekami pūti atvirame ore. Po dešimties dienų, kada puvimo procesas jau pasibaigęs, geldelės suverčiamos į baseiną su jūros vandeniu. Kelis kartus išskalautos geldelės atidaromos, ir stambiausi perlai išrenkami rankomis, o likęs purvas su smulkiais perliukais išplaunamas iš geldelių. Dabar eilė ateina rūšiuotojams. Iš pradžių jie nuo geldelių atskiria perlamutrines plokšteles, kurios pramonėje vadinamos *sidabrinėmis be priemaišų, baltomis nepilnavertėmis, juodomis nepilnavertėmis* ir parduodamos pagal svorį, po šimtą dvidešimt penkis ir šimtą penkiasdešimt kilogramų kiekvienoje dėžėje. Paskui iš geldelių išimama parenchima, minkštas gyvūno kūnas virinamas, kol pasileidžia, ir išsunkiama iš skysčio viskas, net mažiausi perliukai.

— Perlo kaina pareina nuo jo didumo, ar ne tiesa? — paklausė Konselis.

— Ne tik nuo didumo, — atsakiau aš, — bet ir nuo formos, nuo to, ar perlas yra gryno „vandens", kitaip sakant, pareina nuo perlo spalvos; pagaliau nuo šviesos atsispindėjimo, tai yra, nuo to, ar žvilga ir iriduoja akmuo perlamutriniu blizgesiu, kuris toks malonus akiai. Ypač yra branginami perlai, atrodantys lyg iš apvalainų perlamutro gurgulų, kartais priaugę prie geldelės, bet dažniausiai susidarantys kitų minkštų mantijos audinių viduje, vadinamieji *perles vierges.* Šitie perlai atsiranda moliusko audinio raukšlėse ir ten laisvai tūno; jie būna baltos spalvos ir dažniausiai neskaidrūs, bet kai kurie turi opalinės spalvos blizgesį. Šie brangūs perlai dažniausiai būna sferiniai ir kriaušės pavidalo. Iš sferinių perlų daromos apyrankės, iš kriaušės pavidalo — auskarai. Ši perlų rūšis yra brangiausia ir pardavinėjama pavienečiui. Perlai, priaugę prie geldelės ir ne tokios taisyklingos formos, yra vertinami pigiau ir parduodami pagal svorį. Pagaliau žemiausios rūšies — smulkusis perlas, žinomas bisero pavadinimu, parduodamas pagal saiką ir vartojamas daugiausia siuvinėjimams ir bažnytiniams apdarams.

— Perlų rūšiavimas, matyt, yra sunkus ir nespėrus darbas, — tarė kanadietis.

— Anaiptol, mano bičiuli! Perlai rūšiuojami rėčiu arba sietu. Vartojama vienuolika įvairiausių rėčių perlams atsijoti. Perlas, kuris lieka retame rėtyje, turinčiame nuo dvidešimties iki aštuonių dešimčių skylučių, yra laikomas pirmarūšiu. Antrarūšiai perlai pasilieka rėčiuose, kuriuose būna nuo šimto iki aštuonių šimtų skylučių. Pagaliau trečios rūšies perlai pasilieka rėčiuose, turinčiuose nuo devynių šimtų iki tūkstančio skylučių.

— Gudriai sugalvota!— tarė Konselis.— Aš matau, kad perlų rūšiavimas ir klasifikacija daroma mechaniškai. Gal ponas profesorius pasakytų, kokį pelną duoda jūros perlų pramoninių rajonų eksploatacija?

— Sprendžiant iš Siro knygos,— atsakiau aš,— Ceilono perlų rėvos kasmet duoda tris milijonus ryklių!

— Frankų!— įterpė Konselis.

— Taip, taip, frankų! Tris milijonus frankų,— pasitaisiau aš.— Bet, rodos, nūdieniai perlų verslai ne tokie pelningi, kaip anais laikais. Imkime, pavyzdžiui, kad ir amerikinius perlų verslus. Prie Karolio Penktojo jie kasmet duodavo keturis milijonus frankų pelno, o dabar beduoda vos du trečdalius šios sumos. Apskritai, galima sakyti, kad perlų žvejyba duoda devynis milijonus frankų metinio pelno.

— Bet aš girdėjau,— tarė Konselis,— kad kai kurie išgarsėję perlai vertinami labai brangiai.

— Taip, mano bičiuli. Kalbama, kad Cezaris padovanojęs Servilijai perlą, kainavusį šimtą dvidešimt tūkstančių frankų mūsų laikų pinigais!

— O aš girdėjau,— tarė kanadietis,— kad senovėje viena dama gėrusi perlą, ištirpdytą acte.

— Kleopatra!— atspėjo Konselis.

— Vargu ar tai malonaus skonio gėrimėlis!— pridūrė Nedas Lendas.

— Netgi labai nemalonaus, bičiuli Nedai!— tarė Konselis.— Užtat tokio skystimo taurelė kainavo šimtą penkiasdešimt tūkstančių frankų! Gražūs pinigai!

— Gaila, kad toji dama nebuvo mano žmona,— tarė Nedas Lendas, reikšmingai pasižiūrėjęs į savo rankas.

— Nedas Lendas — Kleopatros vyras!— sušuko Konselis.

— Aš jau buvau beketinąs vesti, Konseli,— rimtai tarė kanadietis.— Ir ne mano kaltė, kad nieko iš to neišėjo. Aš net buvau nupirkęs perlinius karolius Ketei Tender, savo sužadėtinei. Bet jinai, beje, ištekėjo už kito. Ką gi! Karoliai man kaštavo daugių daugiausia pusantro dolerio! Bet,— tikėkite mano žodžiu, pone profesoriau,— nė vienas šių karolių perlas nebūtų išlindęs pro sietą su dvidešimčia skylučių!

— Mano brangusis Nedai!— atsakiau aš juokdamasis.— Tai buvo dirbtiniai perlai! Tai tik paprasti stikliniai karoliukai, pripildyti perlinės esencijos.

— Vis dėlto toji esencija turėjo brangiai kaštuoti,— atkirto kanadietis.

— Esencija nieko nekaštuoja! Ten ne kas kita, o tik sidabro spalvos medžiaga, aptinkama aukšlių žvynuose, ištirpdyta azoto rūgštyje. Veltui gaunama žaliava!

— Todėl, matyt, Ketė Tender ir ištekėjo už kito,— filosofiškai samprotavo misteris Lendas.

— Bet grįžkime prie mūsų pokalbio apie brangiuosius perlus,— tariau aš.— Nemanau, kad kuris nors monarchas būtų turėjęs perlą, tolygų kapitono Nemo perlui.

— Štai šitokį?— paklausė Konselis, rodydamas į puikų perlą, laikomą po stiklu.

— Nesuklysiu jį įvertinęs dviem milijonais...

— Frankų!— paskubėjo pridurti Konselis.

— Taip,— tariau aš,— dviem milijonais frankų! O kapitonui bereikėjo tik pasilenkti ir jį paimti!

— Ė-ė!— sušuko Nedas Lendas.— O ką gali žinoti, gal mes rytoj per iškylą irgi tokį pat rasime?

— Tuščia jo!— tarė Konselis.

— O kodėl?

— Kam mums tie milijonai „Nautiliuje"?

— „Nautiliuje" jie mums visai nereikalingi,— atitarė Nedas Lendas,— bet... kitoje vietoje...

— Ė-ė! Kitoje vietoje!— šyptelėjo Konselis, linguodamas galvą.

— Iš tikrųjų,— tariau aš,— Nedas Lendas sako teisybę. Ir jei mes kada nors parsivežtume į Europą arba į Ameriką perlą kelių milijonų vertės, tai suteiktų ir mūsų pasakojimams, ir mūsų nuotykiams didesnio įtikimumo ir svorio.

— Aš manau!— pritarė kanadietis.

— Argi,— tarė Konselis, visada grįžtantis prie pažintinės dalyko pusės,— perlų žvejyba jau toks pavojingas amatas?

— O ne!— atsakiau aš gyvai.— Ypač jei imamasi tam tikrų atsargumo priemonių.

— O kokių čia pavojų gali būti šiame amate?— tarė Nedas Lendas.— Nebent kartais sriūbtelėsi viršaus kokį gurkšnį sūraus vandens!

— Kaip tik taip, Nedai! Beje,— tariau aš, stengdamasis kalbėti nerūpestingu kapitono Nemo tonu,— ar jūs bijote ryklių, Nedai?

— Aš? Žeberklininkas profesionalas!— atsakė kanadietis.— Mano amatas — spiauti į juos!

— Aš kalbu ne apie tai, kad pagautumėte ryklį kabliu, užtemptumėte ant laivo denio, nukirstumėte jam uodegą, perskrostumėte pilvą, išluptumėte širdį ir vėl jį įmestumėte į jūrą!

— Vadinasi, kalbate. . .

— Kaip tik taip!

— Vandenyje?

— Vandenyje.

— Šimts velnių! O kam tas žeberklas mano rankose? Matote, pone profesoriau, ryklys yra palyginti nerangus gyvūnas. Norėdamas jus griebti, jis turi apsiversti ant nugaros. . . Na, o tuo tarpu. . .

Žodį „griebti" Nedas Lendas ištarė su tokia intonacija, kad šiurpuliai man perbėgo per visą kūną.

— Na, o tu, Konseli? Ką tu manai apie ryklius?

— Aš,— tarė Konselis,— ponui profesoriui viską pasakysiu nuo širdies.

„Puiku!"— pagalvojau aš.

— Jei ponas profesorius ketina eiti ryklių gaudyti,— kalbėjo Konselis,— tai kaipgi aš, ištikimas jo tarnas, atsiliksiu nuo jo!

TREČIASIS SKYRIUS

PERLAS DEŠIMTIES MILIJONŲ VERTĖS

Atėjo naktis. Aš atsiguliau. Miegojau blogai. Rykliai vyravo mano sapnuose, ir man atrodė visiškai teisinga ir tuo pat metu visiškai neteisinga gramatikos taisyklė, pagal kurią žodis „ryklys"— *requin* kildinamas iš žodžio *requiem* — gedulingos pamaldos.

Kitą dieną, ketvirtą valandą ryto, mane pažadino matrosas, kapitono Nemo paskirtas mano paslaugoms. Aš greitai atsikėliau, apsirengiau ir nuėjau į saloną.

Kapitonas Nemas ten jau manęs laukė.

— Pone Aronaksai,— paklausė jis,— jūs jau pasiruošęs?

— Aš pasiruošęs.

— Tad teikitės sekti paskui mane.

— O mano draugai, kapitone?

— Jie jau įspėti ir mūsų laukia.

— O ar mes vilksimės skafandrais?

— Kol kas ne. Aš nenoriu, kad „Nautilius" per daug priartėtų prie čionykščių krantų, juk mes dar esame gana toli nuo Manaro seklumos; bet aš jau liepiau paruošti valtį, kuria ir priplauksime prie seklumos, tuo būdu žymiai sutrumpės mūsų kelias į ją. Narų aparatai jau sukrauti valtyje, ir mes juos užsidėsime prieš pat leisdamiesi į vandenį.

Kapitonas Nemas mane nusivedė prie centrinio trapo į denį. Nedas ir Konselis, džiaugdamiesi numatoma „linksma iškyla", jau ten laukė mūsų. Penketas „Nautiliaus" įgulos matrosų su irklais sėdėjo mūsų valtyje, nuleistoje į vandenį.

Dar nebuvo išaušę. Žvaigždės kur-ne-kur mirgėjo tarp tirštų debesų, užklojusių dangų. Akimis ieškojau žemės, bet tegalėjau įžiūrėti miglotą ruoželį, apėmusį tris ketvirčius horizonto nuo pietvakarių iki šiaurės vakarų. „Nautilius", apiplaukęs per naktį visus vakarinius Ceilono krantus, dabar jau buvo netoli įėjimo į užutekį, arba, tikriau, į įlanką, kurią sudarė Ceilono krantai ir Manaro sala. Ten, po tamsiais vandenimis, slėpėsi rifai — neišsemiami perlų laukai, nusidriekę beveik per dvidešimtį mylių aplinkui.

Kapitonas Nemas, Konselis, Nedas Lendas ir aš užėmėme vietas valties paskuigalyje. Vienas matrosas atsistojo prie vairo; ketvertas jo draugų stvėrėsi irklų; lynas buvo atrištas, ir mes išplaukėme.

Valtis nėrė pietų link. Irklininkai varėsi neskubėdami. Aš pastebėjau, kad irklais kabinama kas dešimt sekundžių, kaip tat daroma kariniame jūros laivyne. Ir tuo metu, kai valtis plaukė iš inercijos, buvo girdėti, kaip vandens purslai krinta nuo irklų į tamsius vandenis, sudarydami nelyginant ištirpusio švino putas. Lengvas vėjelis, pučiantis nuo plynos jūros, vos siūbavo valtį, ir bangų skiauterėlės pleškendamos dužo į jos priekį.

Mes tylėjome. Apie ką galvojo kapitonas Nemas? Ar ne apie tai, kad žemė, į kurią plaukėme, jau perdaug arti, nors, kanadiečio nuomone, mes buvome perdaug toli nuo jos. Na, o Konselis, tai jis čia buvo tik kaip smalsuolis.

Pusę šešių, su pirmąja aušros žara, pradėjo ryškėti kalnų linija akiratyje. Žemas rytų pakraštys pamažu ėmė virsti kalnuotais pietų krantais. Mes dabar buvome už penkių mylių nuo salos, ir jos krantai vis dar nesiskyrė nuo švininės jūros. Jūra buvo tuščia. Nei valčių, nei narų. Dykumos tyla viešpa-

tavo šiuose perlų žvejų kraštuose. Kapitonas Nemas sakė teisybę — mes čia atvykome per anksti.

Šeštą valandą ryto, ūmai, kaip kad būdinga atogrąžų kraštams, nematantiems nei ryto aušros, nei vakaro saulėlydžių, sušvito skaisti diena. Saulės spinduliai staiga praplėšė horizonte susitelkusią debesų maršką, ir dienos šviesulys nutvieskė dangaus skliautą.

Aš dabar aiškiai pamačiau žemę ir net retus medžius krante. Valtis artėjo prie Manaro salos, kurios pakraščio ruožas iš pietų pusės buvo išsirietęs lanku. Kapitonas Nemas pakilo nuo suolo ir ėmė žiūrėti į jūros tolumą.

Pagal jo ženklą jūrininkai išmetė inkarą, ir valtis sustojo, bet prireikė išleisti ne daugiau kaip vieną metrą inkaro grandinės, nes toje vietoje perlų sekluma buvo negiliai po vandeniu. Tačiau kaip tik šią akimirką atoslūgis pagavo valtį ir ją nunešė į atvirą jūrą per visą inkaro grandinę.

— Štai mes ir atvažiavome, pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas.— Jūs matote šį uždarą užutekį? Čia už mėnesio susirinks daugybė verslinių laivų, ir tūkstančiai drąsių narų pasiners į šiuos vandenis. Puikus užutekis šitokiam verslui. Kalnai jį saugo nuo labai smarkių vėjų, o jūra čia nebūna perdaug audringa — tai vis aplinkybės, itin palankios narams. Na, o dabar dėkimės skafandrus ir — į kelionę!

Aš nieko neatsakiau ir, nenuleisdamas akių nuo šių klastingų vandenų, vieno matroso padedamas, ėmiau vilktis sunkų naro apdarą. Kapitonas Nemas ir abu mano draugai taip pat rengėsi. Niekas iš „Nautiliaus" įgulos neturėjo mūsų lydėti šioje nepaprastoje ekskursijoje.

Netrukus mes buvome iki kaklo įmauti į guminius drabužius, o ant nugarų mums užkabino rezervuarus suslėgto oro. Na, o dėl Rumkorfo aparatų, tai jų nebuvo nė kvapo. Prieš užsidėdamas ant galvos naro šalmą, aš apie juos užminiau kapitonui.

— Tie aparatai mums nereikalingi,— atsakė kapitonas.— Mes nesileisime į dideles gelmes, o seklumas pakankamai apšviečia saulė. Be to, būtų nelabai išmintinga šiuose vandenyse naudotis elektros žibintais. Žibinto šviesa gali sudominti pavojingus plėšrūnus, gyvenančius šiuose vandenyse.

Tuo metu, kai kapitonas Nemas tarė šiuos žodžius, aš atsisukau į Konselio ir Nedo Lendo pusę. Bet draugai jau buvo spėję užsimauti ant galvų metalinius šalmus, užtat nieko negalėjo girdėti.

Man beliko pateikti kapitonui Nemui paskutinį klausimą.

— O kur mūsų ginklai?— paklausiau aš.— Mūsų šautuvai?

— Šautuvai? Na, o kam jie mums? Juk kalniečiai lokį medžioja su durklu rankose! Ir argi plienas nėra patikimesnis už šviesą? Štai kokia puiki geležtė, užsikiškite ją už diržo ir — į žygį!

Aš pasižiūrėjau į draugus. Jie buvo taip pat apsiginklavę, kaip ir mudu su kapitonu, bet Nedas Lendas dar mosikavo didžiuliu žeberklu, kurį jis pasiėmė su savim, išeidamas iš „Nautiliaus".

Sekdamas kapitono pavyzdžiu, aš įkišau galvą į sunkų varinį kamuolį, ir tučtuojau ėmė veikti mūsų rezervuarai su suslėgtu oru.

Po minutės matrosai mus vieną po kito išlaipino į vandenį, ir ne daugiau kaip pusantro metro gylyje kojomis mes jau užčiuopėme smėlėtą dugną. Kapitonas Nemas ranka davė ženklą. Mes nusekėme paskui jį nuožulnia atkalne. Netrukus atsidūrėme nemažame gylyje.

Sunkios mano mintys staiga išsisklaidė. Aš pasijutau nuostabiai ramus. Judesių lengvumas man suteikė pasitikėjimą savimi, o niekad nematytas reginys sužavėjo mano vaizduotę.

Saulės spinduliai, prasismelkę pro skaidrius vandenis, ganėtinai ryškiai nušvietė dugną. Buvo matyti net smulkiausios geldelės. Dar dešimt minučių, ir mes jau buvome penkių metrų gilumoje; dugnas darėsi vis lygesnis.

Iš po mūsų kojų, nelyginant perkūno oželiai pelkėje, pakilo būrys įdomių žuvų vienapelekių genties, neturinčių jokio kito peleko, tik uodeginį. Aš pažinau tikrą Javos gyvatę devyniasdešimt centimetrų ilgio, su balkšvai pilkos spalvos pilvuku, ir ją buvo galima lengvai palaikyti jūros unguriu, jei ne auksiniai dryželiai ant šonų. Iš stromatidų genties, pagal joms būdingą nepaprastai suplotą kūną, aš pastebėjau skaisčių spalvų burines žuvis su piautuvo pavidalo nugariniu peleku; tos žuvys yra valgomos ir džiovintos bei marinuotos laikomos labai puikiu patiekalu, plačiai žinomu *karavadės* pavadinimu. Ir pagaliau aš pamačiau jūros karosus — trankebarus, kurių kūnus dengia žvynų šarvai, sudaryti iš aštuonių pailgų ruožų.

Tuo tarpu tekanti saulė vis ryškiau ir ryškiau nušvietė jūros dugną. Kelias po kojomis pamažu keitėsi. Minkštas smėlio gruntas pavirto nelyginant trupininių uolienų plentu, apdengtu moliuskų ir zoofitų kilimu. Tarp šių dviejų mano ką tik minėtų padermių aš pastebėjau plonasienes austrių kilmės geldutes su švelniais spyniniais dangteliais, randamas Raudonojoje jūroje ir Indijos vandenyne; rutulio pavidalo, oranžinių liucinų geldeles, ylinių, persiškųjų purpurinukių, kurios „Nautiliui" teikdavo puikiausius dažus, raguotųjų akmenių penkio-

likos centimetrų ilgio, ištįsusių į viršų nelyginant rankos, norinčios jus tuoj sugriebti; ragų pavidalo kūlvirstukų, ištisai apaugusių spygliais, dvikiaučių geldelių lingulų, antinių, valgomųjų geldelių, eksportuojamų į Indostano rinkas, polipų, pelagijų-panopirų, truputį švytinčių, ir pagaliau žavių vėduoklinių didžiaakių — tų puikiųjų vėduoklių, kurios yra vienos iš gražiausių vandenyno faunos kūrinių.

Tarp tų „gyvių-gėlių", hidroidų prieglobstyje, knibždėte knibždėjo legionai nariuotakojų, daugiausia vėžiagyvių su trikampiais, kiek užapvalintais šarvais: „palmių vagys"— šių pakrančių įžymybė, baisūs partenopai biauriausios išvaizdos. Man pasitaikė keletą kartų aptikti kitą ne mažiau šlykštų gyvūną — milžinišką krabą, kurį aprašė Darvinas. Palmių vagį gamta apdovanojo tokiu instinktu ir jėga, kad jis gali maitintis kokoso riešutais; įropoję į pakrantės medžius, krabai raško kokosus; riešutai nukritę persprogsta, ir gyvūnai juos atidaro tvirtomis savo žnyplėmis. Čia, šiuose skaidriuose vandenyse, krabai nuostabiai greitai ropoja, o jūros vėžliai, iš tarpo tų, kurie veisiasi prie Malabaro krantų, lėtai šliaužioja tarp uolų.

Apie septintą valandą ryto pagaliau pasiekėme perlų seklumas, kur veisiasi milijonai perluočių. Šie brangūs moliuskai prikimba prie povandeninės uolos ir į ją įsisiurbia rudos spalvos bisusu, dėl to netekdami galimybės judėti iš vienos vietos į kitą. Šiuo atžvilgiu perluotės, lyginant su paprastomis austrėmis, yra nuskriaustos, kadangi pastarosioms, kai jos jau suauga, gamta neatėmė galimybės laisvai kilnotis.

Perluotė meleagrina, perlamutrinė austrė, yra apvalios formos kriauklė, kurios sandarios geldelės būna beveik vienodo dydžio, o išorinis paviršius nepaprastai briaunotas. Įvijas kai kurių kriauklių briaunas vagoja žalsvos, spindulių pavidalu besiskleidžiančios dumblių apaugos. Šios geldelės priklauso jaunoms austrėms. Kai tos kriauklės sulaukia dešimties ir daugiau metų amžiaus, išorinis jų paviršius dėl geldelių sustorėjimo apauga šiurkščiais koncentriškais beveik juodos spalvos rantais ir pasiekia penkiolikos centimetrų plotį.

Kapitonas Nemas parodė man šį nuostabų kriauklių telkinį, ir aš supratau, kad šis šaltinis iš tikrųjų yra neišsemiamas, kadangi kūrybinės gamtos jėgos vis dėlto viršija griaunamuosius žmogaus instinktus. Nedas Lendas, būdamas ištikimas savo polinkiui griauti, skubėjo pripildyti geriausiais moliuskais savo sietelį, kabantį prie diržo.

Tačiau bent kiek ilgiau stoviniuoti negalėjome. Reikėjo sekti įkandin kapitono, kuris, matyt, mus vedė jam pažįstamu keliu. Dugnas pastebimai ėjo įkalniui, ir tarpais pakelta mano

ranka iškildavo viršum jūros paviršiaus. Bet čia pat prie kojų staiga pasirodydavo įduba. Dažnai mums tekdavo lenkti aukštas piramidines uolas. Jų plyšių tamsumoje tūnojo didžiuliai vėžiagyviai. Pasikėlę ant ilgų galūnių, jie stebeilydavosi į mus apskritomis akimis, primenančiomis patrankas su atkištais vamzdžiais, o po mūsų kojomis knibždėjo nereidės, glicerai, aricijai ir kiti nariuotieji, traukydami ilgus savo ūselius ir čiuptuvėlius.

Bet štai prieš mus atsivėrė platus urvas, susidaręs grupėje vaizdingų uolų, apdengtų margo povandeninės floros kilimo. Iš pradžių man pasirodė, kad šiame povandeniniame urve viešpatauja juodžiausia tamsa. Saulės spinduliai sakytum geso prie pat urvo angos. Tai buvo apgaulinga vandens sugeriamų saulės spindulių šviesa.

Kapitonas Nemas įėjo į urvą. Mes sekėme paskui jį. Aš greitai apsipratau su šia sąlygine urvo šviesa. Jau įžiūrėjau skliautų kupolą itin keisto apvalumo, besiremiantį į natūralius piliastrus su plačiu granitiniu pagrindu, panašiu į sunkias Toskanos architektūros kolonas. Kuriems galams prireikė nesuvokiamam mūsų vadovui tempti mus paskui save į šio požeminio urvo gilumą? Aš netrukus supratau, kokia čia buvo priežastis.

Nusileidę gana stačiu šlaitu, mes atsidūrėme lyg kokio apskrito šulinio dugne. Čia kapitonas Nemas sustojo ir mums parodė daiktą, kurio aš iš karto nepastebėjau.

Tai buvo nepaprasto didumo kriauklė, milžiniška tridakna dviejų metrų skersmens ir, vadinasi, didesnė už tą, kuri puošė „Nautiliaus" saloną.

Aš priėjau arčiau prie šito nuostabaus moliusko. Savo bisusu jis buvo prikibęs prie granito klodo ir augo vienišas ramiuose urvo vandenyse. Mano apskaičiavimu ši tridakna galėjo sverti apie tris šimtus kilogramų. Tokioje austrėje tikriausiai buvo ne mažiau kaip penkiolika kilogramų minkštimo. Reikia turėti Gargantiua pilvą, kad galėtum suvirškinti tuziną šitokių austrių!

Kapitonas Nemas, matyti, žinojo, jog čia esama šios dvigeldės kriauklės. Matyti, ne pirmą kartą jis atėjo į šį urvą! Ir aš įsivaizdavau, kad jis mus čia atvedė tik todėl, kad galėtų mums parodyti šią gamtos keistenybę. Bet aš klydau. Kapitonas Nemas čia turėjo ir savo sumetimų: jis domėjosi tridaknos būkle.

Abi moliusko geldelės buvo praviros. Kapitonas Nemas, priėjęs prie kriauklės, įkišo durklą tarp geldelių, kad jos negalėtų užsiverti; paskui jis ranka pakėlė spurguotą jos mantijos kraštą.

Ten, tarp lapų pavidalo mantijos klosčių, ramiai ilsėjosi perlas, dydžio kaip kokoso riešutas. Perlas buvo bepriekaištingos sferinės formos, itin skaidraus vandens, neapsakomai gražaus atspalvio! Pasakiškos vertės brangenybė! Apimtas neprideramo smalsumo, aš ištiesiau ranką, norėdamas paimti tą perlą, palytėti jį, pasverti! Bet kapitonas, ženklu mane sulaikęs, vikriai ištraukė durklą iš kriauklės, ir jos geldelės tučtuojau užsivožė.

Ir tik dabar aš supratau kapitono Nemo sumanymą. Palikdamas perlą po tridaknos mantija, jis jam leido toliau augti. Kasmet moliusko išskyros pridėdavo prie jo naujus koncentrinius sluoksnius. Tik vienas kapitonas Nemas žinojo šį urvą, kuriame „noko" šis nuostabus vaisius; tik jis vienas, taip sakant, augino jį, pasiryžęs ilgainiui jį perkelti į nuostabųjį savo muziejų. Galėjo būti dar ir taip, kad, kinų arba indų pavyzdžiu, jis pats skatino augti tą perlą, įterpdamas į moliusko mantiją kietą svetimkūnį — kokį nors karoliuką arba metalinį kamuoliuką,— kuris dėl perlamutro išskyrų apaugo perlamutro apdangalu. Šiaip ar taip, bet, lygindamas šį perlą su tais, kuriuos man teko matyti anksčiau, ir su tais, kurie buvo laikomi kapitono Nemo kolekcijoje, aš jį vertinau ne mažiau kaip dešimčia milijonų frankų. Šis perlas buvo gamtos kūrinys, o ne prabangos daiktas! Ir kurios moters ausis būtų galėjusi išlaikyti tokį sunkų perlą!

Nuostabiosios tridaknos apžiūra baigėsi. Kapitonas Nemas išėjo iš urvo, ir savo žygį šiuose ramiuose vandenyse, dar nesudrumstuose perlų ieškotojų, tęsėme toliau. Kelias į perlų seklumą kilo aukštyn.

Mes ėjome išsisklaidę lyg kokie padaužos; kiekvienas mūsų šen ten užtrukdavo arba savo nuožiūra nukrypdavo į šalį. Aš jau nebebijojau pavojų, kuriuos taip juokingai buvo išpūtusi mano vaizduotė. Povandenine uola mes greitai kopėme į jūros paviršių. Ir pagaliau vieno metro gilumoje nuo jūros lygio mano galva išlindo iš vandens. Konselis pasivijo mane ir, prikišęs savo šalmo stiklus prie maniškių, akimis draugiškai pasveikino. Bet plokščiakalnio bebuvo likę vos keli metrai.

Netrukus vėl pasinėrėme į savo gaivalą. Nejau dabar neturiu teisės gaivalo vadinti savo gaivalu?

Po dešimties minučių kapitonas Nemas staiga sustojo. Aš pamaniau, kad jis nori grįžti atgal. Bet ne! Rankos judesiu jis mums įsakė slėptis uolos plyšyje. Paskui parodė kažkokį tašką vandens masėje. Aš ėmiau atidžiai žiūrėti.

Už penkių metrų nuo manęs šmėkštelėjo ir į dugną nugrimzdo kažkoks šešėlis. Man dingtelėjo baisi mintis, kad čia

galėjo būti ryklys. Bet aš apsirikau: šį kartą susidūrėme ne su jūros pabaisomis.

Tai buvo žmogus, gyvas žmogus, indas, perlų žvejys, čia atvykęs, be abejo, pasirinkti varpų dar prieš piūties pradžią. Aš pastebėjau jo valties dugną, kuri buvo pririšta per kelias pėdas aukščiau galvos. Jis be paliovos vis niro į vandenį ir vėl kilo į paviršių. Leisdamasis į vandenį, jis laikė tarp kojų akmenį, nugludintą nelyginant cukraus galva ir virve pririštą prie valties paskuigalio, ir tai jam padėdavo greičiau nugrimzti į jūros dugną. Tokie tebuvo visi narūniški jo reikmenys. Maždaug penkių metrų gilumoje jis išmesdavo akmenį, krisdavo ant kelių ir skubiai dėdavo į sietelį, prikabintą prie diržo, pirmas pasitaikiusias kriaukles. Paskui kildavo į paviršių, ištuštindavo sietelį, vėl imdavo akmenį ir vėl pradėdavo tą pačią operaciją, trunkančią apie trisdešimt sekundžių.

Naras mūsų nematė. Mes buvome pasislėpę už uolos kyšulio. Bet argi galėjo vargšas indas pagalvoti, kad žmonės, būtybės, panašios į jį, galėtų būti po vandeniu, stebėti kiekvieną jo judesį, nepraleisdami nė vieno jo žūklės momento?

Daugel kartų jis išnėrė ir vėl grimzdo į vandenį. Ir kiekvieną kartą išnešdavo ne daugiau kaip dešimt kriauklių, kadangi jas reikėdavo atplėšti nuo grunto, prie kurio jos būdavo prikibusios savo stipriomis bisuso gijomis. O kiek kriauklių, dėl kurių jis rizikavo savo gyvybe, buvo tuščių!

Aš atsidėjęs jį stebėjau. Jis nėrė ir vėl kilo į paviršių tam tikrais laiko tarpais, ir visą pusvalandį joks pavojus negrėsė perlų žvejui.

Aš jau buvau bepradedąs bodėtis šiuo įdomiu darbu, bet ūmai indas, klūpojęs ant kelių, puolė į šalį, pašoko ant kojų ir buvo bemėginąs iškilti į vandens paviršių.

Aš supratau jo išgąsčio priežastį. Milžiniškas šešėlis prasklendė ties nelaiminguoju naru. Tai buvo nepaprasto didumo ryklys, jis artėjo į jį įžūliai degančiomis akimis, išžiotais nasrais!

Aš nustėrau iš baimės, net pajudėti negalėjau.

Smarkiai pasispyręs pelekais, rajūnas puolė prie indo; indas šastelėjo į šalį ir išvengė ryklio dantų, bet nespėjo išsilenkti jo uodegos smūgio; uodega pataikė jam į krūtinę ir jį parbloškė aukštielninką.

Visa tai įvyko per kelias akimirkas. Ryklys iš pradžių bent kiek stabtelėjo, o paskui, apsivertęs ant nugaros, vėl puolė indą, ketindamas jį perkąsti pusiau, bet dabar pamačiau, kad kapitonas Nemas, stovintis greta manęs, išsitraukė iš už diržo durklą ir žengė link pabaisos, pasiryžęs grumtis su juo.

Tačiau tuo momentu, kada baisusis padaras jau buvo begriebiąs dantimis nelaimingą žvejį, jis atkreipė dėmesį į naują priešininką. Apsivertęs ant pilvo, gyvūnas puolė kapitoną Nemą.

Aš kaip dabar jį matau. Atsilošęs kiek atgal, jis su nuostabiu šaltakraujiškumu laukė prisiartinant baisaus ryklio; ir, kai tik pastarasis jį puolė, kapitonas nuostabiai vikriai atšoko į šalį, išsilenkdamas smūgio, ir tuo pat akimoju iki pat rankenos suvarė durklą jam į pilvą. Bet ne viskas buvo baigta. Prasidėjo žūtbūtinė kova.

Ryklys, vaizdžiai kalbant, sustaugė. Kraujas paplūdo jam iš žaizdos. Jūra paraudo, ir pro kruvinus vandenis aš jau nieko negalėjau matyti.

Tol matyti negalėjau, kol nuplaukė kruvinos bangos ir kol aplinkui mus praskaidrėjo erdvė.

Dabar pamačiau, kad narsusis kapitonas, įkibęs rykliui į peleką, atkakliai grumiasi su gyvūnu, smogdamas jam į pilvą vieną smūgį po kito. Bet jis neturėjo galimumo kirsti lemiamą smūgį, pataikyti į pačią širdį. Sumaitotas ryklys raitėsi ir siautė uodega aplink save vandenį tokia jėga, kad aš vos galėjau išsilaikyti stačias.

Aš norėjau pulti kapitonui į pagalbą. Bet, baimės sukaustytas, negalėjau žengti nė žingsnio.

Buvau visiškai apstulbęs. Mačiau, kad besikaunančiųjų padėtis keičiasi. Kapitonas pargriuvo, jį apvertė milžiniška gyvūno masė. Ryklio nasrai prasižiojo. Ir kapitonui būtų atėjęs galas, jei Nedas Lendas, greitas kaip mintis, nebūtų prišokęs prie ryklio ir jo nudėjęs baisiu savo įnagiu.

Vandenį vėl nuraudino čiurkšlė kraujo. Įnirtusio gyvūno uodega sukėlė bangas. Nedas Lendas neprametė. Tai buvo pabaisos agonija. Ryklys blaškėsi nuo priešmirtinių traukulių, uodega rėždamas ratus tarp putotų vandenų. Ir bangos jėga buvo tokia didelė, kad Konselis neišsilaikė ir pargriuvo.

Tuo tarpu Nedas Lendas padėjo kapitonui išlįsti iš po gyvūno. Kapitonas nebuvo sužeistas. Jis atsistojo, puolė prie indo, nupiovė virvę, kuria buvo pririštas akmuo, ir, ranka apkabinęs nelaimingąjį, pasispyrė į dugną ir iškilo į vandenyno paviršių.

Mes išnėrėme paskui jį ir po kelių sekundžių atsidūrėme prie naro valties.

Pirmiausia kapitonas Nemas pasirūpino atgaivinti tą vargšą. Aš nebuvau tikras, ar jam pavyks išgelbėti indą. Tiesa, vandenyje jis išbuvo neilgai. Bet uodegos smūgiu ryklys galėjo jį užmušti!

Laimė, kapitonui ir Konseliui energingai pasidarbavus, skenduoliui pamažu ėmė grįžti sąmonė. Jis atmerkė akis. Galima įsivaizduoti, kaip jis nustebo, net nusigando, pamatęs keturias varines galvas, palinkusias ties juo!

Bet ką jis galėjo pamanyti, kada kapitonas Nemas, išsitraukęs iš kišenės maišiuką su perlais, jį įbruko jam į rankas! Vargšas ceilonietis indas drebančia ranka paėmė puikią jūrų gyventojo dovaną! Išsigandęs jo žvilgsnis bylojo, kad jis nežino, kokioms paslaptingoms būtybėms jis turi būti dėkingas už gyvybę ir lobį.

Kapitonui davus ženklą, mes vėl leidomės perlų seklumos linkui ir, paėjėję pusvalandį jau pažįstamu keliu, atsidūrėme prie „Nautiliaus" valties, stovėjusios ant inkaro.

Mes sėdome į valtį ir, matrosų padedami, išsivadavome iš sunkių metalinių savo šalmų.

Pirmasis kapitono Nemo žodis buvo skirtas kanadiečiui.

— Dėkoju jums, misteri Lendai!— tarė jis.

— Nėra už ką dėkoti, kapitone,— atsakė Nedas Lendas.— Aš jums tik atsiteisiau.

Vos žymi šypsena perbėgo kapitono lūpomis, ir tuo viskas baigėsi.

— Į „Nautilių"!— įsakė jis.

Valtis skrido bangomis. Po kelių minučių priplaukėme ryklio lavoną, iškilusį į vandens paviršių.

Iš juodų pelekų kraštelių aš pažinau Indijos vandenyno ryklį žmogėdrą. Žuvis buvo daugiau kaip dvidešimt penkių pėdų ilgio; didžiuliai nasrai sudarė trečdalį viso kūno. Sprendžiant iš šešių eilių dantų, išaugusių viršutinėje jo žiaunoje lygiašonio trikampio pavidalu, tai buvo sumitęs ryklys.

Konselis stebėjo nugaišusį ryklį su grynai moksliniu smalsumu; ir aš esu įsitikinęs, kad jis jį priskyrė, ir ne be pagrindo, ryklinių poklasiui, selachijų, arba plačiaburnių, būriui.

Tuo metu, kai apžiūrinėjau šią negyvą masę, gal tuzinas tokios pat išvaizdos plėšrių ryklių iškilo aplink valtį. Visai mūsų nepaisydami, jie puolė lavoną ir ėmė plėšyti vienas po kito gabalus mėsos.

Pusę devynių pakilome į „Nautilių".

Pamažu mano mintyse vėl atgijo mūsų iškyla į Manaro seklumą. Aš galvojau apie nepaprastą kapitono Nemo drąsą, kurią turėjau progos pamatyti savo akimis. Ir supratau, kad šis žmogus gali paaukoti save, stengdamasis išgelbėti atstovą tos žmonių visuomenės, nuo kurios jis pabėgo į jūros gelmes! Nors ir kažin ką apie save kalbėtų šis paslaptingas žmogus,

vis dėlto jam nepavyko sunaikinti širdyje gailestingumo kitam žmogui.

Aš jam tai priminiau. Jis man atsakė, pastebimai susijaudinęs:

— Bet juk tai buvo indas, pone profesoriau, pavergtos tautos atstovas, o aš iki paskutinio atodūsio būsiu pavergtųjų gynėjas!

KETVIRTASIS SKYRIUS

RAUDONOJI JŪRA

Sausio 29 dieną Ceilono sala dingo horizonte. „Nautilius", plaukdamas dvidešimties mylių per valandą greičiu, laviravo sąsiaurių labirinte tarp Maldivų ir Lakadivų salų. Mes aplenkėme Kitano salą koralinės kilmės, surastą Vasko da Gamos 1499 metais, vieną iš devyniolikos Lakadivų archipelago salų ties 10° ir 14°30' šiaurės platumos ir 69° ir 50°72' rytų ilgumos.

Taigi nuo to momento, kai išplaukėme iš Japonų jūros, mes, tur būt, nusivarėme šešiolika tūkstančių du šimtus dvidešimt mylių.

Rytojaus dieną, sausio 30-ąją, kada „Nautilius" iškilo į vandenyno paviršių, salų jau nebuvo matyti. Jis plaukė į šiaurės šiaurvakarius, link Omano įlankos, kuri driekiasi tarp Arabijos ir Indijos pusiasalio ir yra vartai į Persų įlanką.

Matyti, tai buvo uždara įlanka, neturinti išėjimo į jūrą. Kur mus veža kapitonas Nemas? Šito aš negalėjau pasakyti. Toks atsakymas nepatenkino kanadiečio, kuris kaip tik tą dieną manęs klausė, kurgi mes plaukiame.

— Mes plaukiame ten, misteri Lendai, kur mus neša kapitono įgeidis.

— Kapitono įgeidis negali toli mūsų nunešti,— atsakė kanadietis.— Persų įlanka neturi kito išėjimo, ir, jei į ją įplauksime, mums teks grįžti tuo pačiu keliu.

— Na tai kas! Tad ir grįšime, misteri Lendai. Jei, pabuvojęs Persų įlankoje, „Nautilius" panorės aplankyti Raudonąją jūrą, tai Babelmandebo įlanka juk visada jo paslaugoms.

— Atleiskite, pone profesoriau,— atsakė Nedas Lendas,— bet Raudonoji jūra, kaip ir Persų įlanka, neturi kito išėjimo! Sueco sąsmauka dar neprakasta. Bet, jei ji ir būtų prakasta, nejau toks įslaptintas laivas, kaip mūsiškis, drįstų plaukti į kanalą, pertvertą šliuzų? Vadinasi, Raudonoji jūra nėra tasai kelias, kuriuo galėtume patekti į Europą.

— Bet juk aš nesakau, kad mes plaukiame į Europą.

— Tai ką jūs manote?

— Aš manau, kad, aplankęs vandenis, skalaujančius Arabijos ir Egipto krantus, „Nautilius" grįš į Indijos vandenyną arba per Mozambiko sąsiaurį, arba pro Maskarenų salas ir pasieks Gerosios Vilties kyšulį.

— Na, o kada mes pasieksime tą Gerosios Vilties kyšulį?— itin primygtinai paklausė kanadietis.

— Aplenkę Gerosios Vilties kyšulį, mes įplauksime į Atlanto vandenyną. Tuose vandenyse dar nebuvome. Paklausykite, bičiuli Nedai, nejau jums įkyrėjo plaukiojimas po vandeniu? Aš labai nusiminčiau, jei įdomi mūsų kelionė nelauktai pasibaigtų. Juk ne kiekvienam pasitaiko tokia laimė!

— Bet atsiminkite, pone Aronaksai,— atsakė kanadietis,— kad štai jau trys mėnesiai mes gyvename kaip „Nautiliaus" belaisviai!

— To aš neatsimenu, Nedai! Nenoriu atsiminti! „Nautiliuje" aš neskaičiuoju nei dienų, nei valandų!

— Bet kuo gi visa tai baigsis?

— Baigsis, kai ateis laikas! Beje, mes esame bejėgiai pagreitinti priartėjimą galo, ir ginčai šia tema yra beprasmiški. Jei jūs, Nedai, pasakytumėte man: „Štai proga, galime bėgti!"— aš apsvarstyčiau su jumis pabėgimo šansus. Bet tokios progos nepasitaiko, ir, kalbėsiu atvirai, aš nemanau, kad kapitonas Nemas kada nors surizikuos įplaukti į Europos jūras.

O dėl Nedo Lendo, tai jis pokalbį baigė monologo forma: „Visa tai gerai ir gražu! Bet, mano nuomone, nelaisvėje niekas širdies nedžiugina!"

Keturias dienas, iki vasario 3-osios, „Nautilius" plaukiojo Omano įlankoje įvairiu greičiu ir įvairioje gelmėje. Atrodė, kad jis plaukia ant laimės, tarsi abejodamas, kuriuo keliu pasukti; bet per tą laiką nė karto neperkirtome Vėžio atogrąžos.

Išplaukdami iš Omano įlankos, trumpam išvydome Maskatą, svarbiausią Omano protektorato miestą. Aš buvau sužavėtas — taip nuostabiai gražiai buvo išsistatęs šis miestas tarp juodų uolų, kurių fone ryškiai baltavo trobesių ir tvirtovės sienos. Aiškiai matėsi apvalūs mečečių kupolai, grakštūs minaretų špiliai, akį džiugino skaisčiai žalios krantinės, terasomis atkopian-

čios iki pat jūros. Bet tai buvo tik probėgšmos reginys, ir „Nautilius" netrukus pasinėrė į šių niūrių vandenų gelmes.

Paskui per šešias mylias nuo Arabijos krantų plaukėme pro Hadramautą, palei banguotą kalnų juostą su senovės šventyklų griuvėsiais. Pagaliau vasario 5-ąją įplaukėme į Adeno įlanką, tartum į piltuvėlį, įstatytą į Babelmandebo kakliuką, pro kurį Indijos vandenyno vandenys plūsta į Raudonąją jūrą.

Vasario 6-ąją „Nautilius" plaukė pro Adeno miestą, išsistačiusį ant uolos, išsikišusios toli į jūrą ir jungiamos su žemynu siauros sąsmaukos nelyginant Arabijos Gibraltaro. Anglų jis buvo užgrobtas 1839 metais ir paverstas į nepaimamą tvirtovę. Tolumoje pasirodė ir išnyko aštuoniabriauniai to miesto minaretai; pasak istoriko Edrizio, kadaise jis buvęs judriausias ir turtingiausias prekybos punktas visoje šioje pakrantėje.

Aš buvau įsitikinęs, kad kapitonas Nemas, pasiekęs šias vietas, pasuks atgal. Bet, pasirodo, aš klydau.

Rytojaus dieną, vasario 7-ąją, mes įplaukėme į Babelmandebo sąsiaurį, kas arabiškai reiškia: „Ašarų vartai". Būdamas dvidešimties mylių pločio, šis sąsiauris turi tik penkiasdešimt du kilometrus ilgio, ir „Nautilius", paspaudęs visu greičiu, šį atstumą sukorė per vieną valandą. Ir man nepavyko pamatyti net Perimo salos, kurią anglai buvo užgrobę, stengdamiesi išplėsti Adeno viešpatavimą šiai jūrai. Pernelyg daug anglų ir prancūzų laivų, siejančių Suecą su Bombėjumi, Kalkutą su Melburnu, Burbonų salą su šv. Mauricijaus sala, raižė šio sąsiaurio vandenis, kad „Nautilius" būtų galėjęs iškilti į paviršių. Todėl mes išmintingai darėme, plaukdami jūros gelmėmis.

Pagaliau vidurdienį įplaukėme į Raudonosios jūros vandenis.

Raudonoji jūra! Biblinių padavimų išgarsintasis ežeras! Lietūs niekada neiškrinta viršum jos vandenų! Jokia didelė upė nepapildo jos baseino! Dėl išgaravimo jos lygis kasmet pažemėja pusantro metro! Nuostabi įlanka! Būdama iš visų pusių uždara lyg koks ežeras, ji gal ir visiškai būtų išdžiūvusi. Šiuo atžvilgiu ji yra blogesnėje padėtyje, negu Kaspijos ir Negyvoji jūros, kurių lygis žemėjo tik tol, kol tarp jų išgaravimo ir į jas upėmis įtekančių vandenų nusistovėjo pusiausvyra.

Raudonoji jūra turi du tūkstančius šešis šimtus kilometrų ilgio, ir jos pločio vidurkis — du šimtai keturiasdešimt kilometrų. Ptolomėjų ir Romos imperatorių laikais ji buvo svarbiausia pasaulinės prekybos arterija. Su Sueco kanalo atidarymu jai sugrįš senoji reikšmė, kurią jau iš dalies buvo atgavusi, nutiesus geležinkelius.

Aš nenorėjau ieškoti priežasties, paskatinusios kapitoną Nemą plaukti į šią įlanką. Tačiau be jokių išlygų priėmiau ga-

limybę pabuvoti šiuose vandenyse. Mes plaukėme vidutiniu greičiu, čia laikydamiesi vandens paviršiuje, čia nerdami į gelmes, vengdami susitikimo su bet kuriuo laivu. Ir aš galėjau stebėti tą įdomią jūrą ir iš paviršiaus, ir gilumoje.

Vasario 8-ąją auštant mes įžiūrėjome Moką, miestą, tikriau sakant, griuvėsius, kurie eiži ir virsta vien nuo patrankos trenksmo. Tarp griuvėsių čia vienur, čia kitur žaliavo palmės. Senovės laikais miestas buvo stambus prekybos centras; ten buvo šešios turgavietės, dvidešimt šešios mečetės ir keturiolika fortų, kurie jį supo trijų kilometrų ilgio žiedu.

„Nautilius" priartėjo prie Afrikos krantų, kur yra gilių įdubų. Ten, kristalinių grynų vandenų gelmėse, mes gėrėjomės pro krištolinius langų stiklus puikiomis skaisčiai raudonų koralų krūminėmis kolonijomis, povandeninėmis uolomis, apdengtomis nuostabaus grožio žalių dumblių kilimo. Neužmirštamas reginys! Kokius žavingus peizažus sudaro šie povandeniniai rifai ir šios vulkaninės kilmės salos, prisišliejusios prie Libijos krantų! Bet povandeninė flora ir fauna visą savo grožį parodė prie rytinės pakrantės, prie kurios netrukus prisiartino „Nautilius". Tai buvo prie Tichamo krantų, kur daugybė šių zoofitų vešėjo ne tik jūros gelmėse, bet nuostabiausiomis pynėmis stiepėsi ir per dešimt sieksnių virš vandens. Pastarosios buvo dailesnės, tačiau ne tokios spalvingos, kaip pirmosios, kurioms skaistumo teikė gaivi drėgmė.

Kiek nuostabių valandų aš praleidau, sėdėdamas prie lango salone! Kiek naujų povandeninės floros ir faunos pavyzdžių mačiau mūsų prožektoriaus šviesoje! Čia buvo grybų pavidalo koralų, aktinijų juodojo skalūno spalvos, tubiporidų — aštuoniaspindulinių koralų, panašių į fleitas, kurie, rodos, tik ir laukė, kad į juos pūstelėtų Panas, aibes giliavandenių organizmų, būdingų šitiems vandenims: madreporinių koralų — pagrindinių koralinių rifų komponentų, suteikiančių savo poringoje, akytoje masėje prieglaudą gausiausiai faunai. Pagaliau tūkstančiai įvairiausių paprastųjų jūros pinčių atmainų, kurių niekur lig tol man dar nepasitaikė matyti.

Pinčių klasė, pirmoji iš polipų grupės, savo vardą gavo nuo įdomaus produkto, kurio naudingumas neginčijamas. Pintis anaiptol nėra augalas, kaip kad dar ir dabar galvoja kai kurie gamtininkai, bet pats žemiausias tipas tų daugialąsčių gyvūnų, kurių išsivystymo pakopa yra žemesnė už koralų. Kad pintys priklauso gyvūnų pasauliui, negali būti abejonės, ir todėl negalima sutikti su senovės mokslininkais, kurie tarė pintį esant viena iš tarpinių formų tarp gyvūnų ir augalų. Bet aš turiu pasakyti, kad gamtininkai dar iki šiol negali susitarti

dėl pinčių sandaros. Kai kurių nuomone, tai esanti ištisa mikroskopinių organizmų kolonija. O kiti, sakysime, kad ir Miln-Edvardsas, tvirtina, jog kiekviena pintis — savarankiškas gyvenimas.

Į pinčių klasę įeina bent keli šimtai rūšių, kurios veisiasi tik jūrose, išskyrus „gėlavandenes", arba dusles. Bet užvis dažniausiai pintys aptinkamos Viduržemio jūros, graikų archipelago vandenyse, prie Sirijos krantų ir Raudonojoje jūroje. Ten daugiausia veisiasi dailiausios tualetinės pintys, kurių kaina siekia ligi šimto penkiasdešimt frankų už vienetą: auksinė Sirijos pintis, šiurkščioji Berberijos pintis ir t. t. Bet, kadangi negalėjau šių zoofitų tyrinėti Levanto jūrose, nuo kurių mus skyrė Sueco sąsmauka, reikėjo tenkintis proga juos stebėti Raudonosios jūros vandenyse.

Aš pasišaukiau Konselį, ir, kol „Nautilius" aštuonių—devynių metrų gilumoje pamažu plaukė pro vaizdingas rytinio kranto povandenines uolas, mudu abu žiūrėjome pro langą.

Čia augo pintys visų rūšių: šakotosios, lapuotosios, rutulinės, skiautėtosios. Iš tikrųjų savo forma jos pateisino savo vardus — krepšeliai, taurelės, verptuvai, briedžio ragas, liūto letena, povo uodega, Neptūno pirštinė,— kuriais jas apdovanojo pinčių žvejotojai, poetiškesnės sielos, negu mokslininkai. Pluoštinių pinčių audinį, pripildytą drebutinės medžiagos, judant ląsteliniams žiuželiams, išklojusiems vidinę ertmę, nuolat skalauja vanduo, kuris įsiskverbia pro įeinamąsias poras ir lauk išteka pro išeinamąsias angas, vadinamąsias „žiotis". Mirusios pinties medžiaga skaidosi ir išskiria amoniaką. Kada drebutinės medžiagos irimo procesas užsibaigia ir visi gyvi audiniai supūva ir išskalaujami vandens, iš gyvūno belieka tik raginis skeletas, ilgainiui pavirstantis rusvos spalvos minkštimu, iš kurio ir padaroma paprasta tualetinė kempinė. Pagal tai, koks kempinės tamprumas, kiek ji laidi vandeniui arba atspari mirkymui, kempinė pritaikoma įvairiems poreikiams.

Pintys buvo prikibusios prie uolų, prisitvirtinusios prie moliuskų kriauklių, net prie hidroidų stiebų. Jos tūnojo uolų plyšiuose, driekėsi pažeme, šliaužė į viršų, sviro žemyn lyg koraliniai polipai. Konseliui aš paaiškinau, kad pintys renkamos dviem būdais: dragomis ir tiesiog rankomis. Rankinis būdas laikomas geresnis, kadangi pintys yra tvirtai priaugusios prie kieto grunto ir gyvena nedidelėje gilumoje, pasiekiamoje narui, kuris jas atplėšia atsargiai, nepagadinęs audinio, o tatai neišvengiama, jas renkant dragomis. Pintis, sužvejota rankomis, būna labiau branginama.

Tarp zoofitų, knibždančių aplink pinčių atvašynus, daugiausia buvo itin grakščios formos medūzų; moliuskams atstovavo įvairių rūšių kalmarai, kurie, d'Orbinji duomenimis, yra būdingi Raudonosios jūros vandenims; iš roplių čia veisėsi jūriniai, vadinamieji sriubos vėžiai, iš kurių gaminamas skanus ir pikantiškas valgis.

O jau žuvų šituose vandenyse buvo aibės. Aš išvardinsiu žuvis, kurios dažniausiai įkliūdavo į mūsų tinklus: rajos, jų tarpe ovalinės formos ir plytinės spalvos limai, išmarginti melsvomis, nevienodo dydžio dėmėmis, su dvigubu adatos pavidalo spygliu — smaigauodegis arnakas sidabrine nugara, spygliuotoji raja dygline uodega ir kitos didžiulės rajos, kurių plačios mantijos dviejų metrų ilgumo plevėsuoja tarp bangų, aodonai, visiškai neturintys dantų, priklausantys kremzlėtosioms žuvims, artimi rykliams; ostracijonai-dromaderai, kurių kupra baigiasi riestu dygliu pusantros pėdos ilgio, ofidijos, tikrosios murenos su sidabriniu uodegos peleku, žydra nugara ir rudais krūtininiais pelekais, apvedžiotais pilkais krašteliais; fiatolai, stromatų rūšies, išmarginti siaurais auksiniais dryželiais ir papuošti trimis Prancūzijos vėliavos spalvomis; goramai keturių dešimčių centimetrų ilgio, labai gražios storagalvės, įsidėmėtinos dėl septynių skersinių savo dryžių įmantrios juodos spalvos, su žydros ir geltonos spalvos pelekais, su auksiniais ir sidabriniais žvynais, centropodai, sultonės su geltonais pelekais ir kuoduku, žaliapilvės, labridai, nugariaragiai ir tūkstančiai kitų žuvų, kurias jau buvome aptikę šioje kelionėje.

Vasario devintąją „Nautilius" plaukė pačia plačiąja Raudonosios jūros dalimi, tarp Suakino vakariniame krante ir Kunfudo rytiniame krante, kuriuodu vieną nuo kito skyrė šimtas devyniasdešimt mylių.

Tos pačios dienos vidurdienį, po to, kai buvo nustatytos koordinatės, kapitonas išėjo į denį, kur tuo metu ir aš buvau. Aš nusprendžiau pasinaudoti proga ir iškvosti iš kapitono Nemo, bent apytikriai, kokie tolimesni jo ketinimai. Pamatęs mane, jis tučtuojau priėjo, maloniai pasiūlė cigarą ir tarė:

— Na, pone profesoriau, kaip jums patiko Raudonoji jūra? Ar pasisekė pastebėti tuos stebuklus, kurie slypi jos vandenyse? Žuvis, zoofitus, pinčių gėlynus ir koralų miškus?

— Kaipgi, žinoma, kapitone Nemai!— atsakiau.— Ir „Nautilius" puikiai pritaikytas šitokiems stebėjimams. Koks protingas laivas!

— Taip, pone, protingas laivas! Drąsus ir nepažeidžiamas! Jam nebaisios net audros, siautėjančios Raudonojoje jūroje, nei jos srovės, nei povandeniniai rifai.

— Iš tikrųjų,— tariau,— Raudonoji jūra yra laikoma viena pavojingiausių ir, jei neklystu, senovės laikais turėjo nekokį garsą.

— Nekokį, pone Aronaksai! Graikų ir lotynų istorikai apie ją atsiliepia labai nepalankiai. Strabonas sako, kad pasatų ir lietų laikotarpiu ji itin nemaloni. Arabų istorikas Edrizis, aprašydamas Kolzumo įlanką, šiuo pramanytu pavadinimu turi galvoje Raudonąją jūrą. Pasak jo, laivai dažniausiai žūdavo jos smėlio seklumose, ir nė vienas kapitonas nesiryždavo ja plaukti nakties metu. Jis sako, kad Raudonojoje jūroje siaučia baisūs uraganai, joje gausu nevaišingų salų ir „nėra nieko gero". Nei paviršiuje, nei gelmėse. Tokios pat nuomonės apie Raudonąją jūrą buvo Arianas, Agatarchidas ir Artemidoras.

— Matyti, šie istorikai neplaukiojo „Nautiliumi"!— atsakiau aš.

— Suprantama!— šypsodamasis tarė kapitonas.— Beje, laivų statyboje mūsų amžininkai maža kuo pralenkė senovės meistrus. Prireikė kelių amžių, kol buvo surasta mechaninė garo jėga! Kas gali žinoti, ar ir po šimto metų bus pastatytas antras „Nautilius"! Progresas žengia pamažėle, pone Aronaksai!

— Tikra teisybė,— atsakiau,— jūsų laivas pralenkė savo epochą ištisu šimtmečiu, jei ne keliais! Kaip gaila, kad toks išradimas išnyks drauge su išradėju!

Kapitonas Nemas nieko neatsakė. Valandėlę patylėjęs, jis tarė:

— Mes kalbėjome, kiek prisimenu, apie tai, kokios blogos nuomonės buvo senojo pasaulio istorikai apie Raudonąją jūrą?

— O jūs tariate, kad jų baiminimasis buvo perdėtas?— paklausiau aš.

— Ir taip, ir ne, pone Aronaksai,— atsakė man kapitonas, matyt, tobulai ištyrinėjęs „savo Raudonąją jūrą".— Tai, kas nebekelia pavojaus nūdieniam laivui su gerais įrengimais, tvirtai pastatytam, su pajėgiais garo varikliais, galinčiam plaukti bet kur, buvo didžiai rizikinga senovės jūreivių laivams. Reikia įsivaizduoti pirmuosius laivininkus, kurie leisdavosi į jūrą lentinėmis barkomis, suraišiotomis palmių žievės virvagaliais, užlietomis degutu ir išteptomis delfino taukais! Jie neturėjo jokių prietaisų laivo krypčiai nustatyti, jie plaukiojo, nešiojami vėjų ir srovių mažai ištirtomis jūrų platybėmis! Tokiomis sąlygomis laivų nelaimių buvo ir negalėjo nebūti, tai paprastas reiškinys. Bet mūsų laikais garlaiviai, plaukiojantys tarp Sueco

sąsmaukos ir Pietų pusrutulio jūrų, gali nebijoti tūžmingos Raudonosios jūros, nors ir biaurūs čia būna musonai. Kapitonai ir keleiviai prieš išplaukdami jau neaukoja įsiteikiamų aukų ir, grįžę su gėlių girliandomis, su auksiniais raiščiais ant galvų, nesiskubina į šventyklas dėkoti dievams už sėkmingai pasibaigusią kelionę!

— Teisingai,— tariau aš.— Ir man rodos, kad garas išgujo iš jūreivių širdžių dėkingumo jausmą. Jūs, matyti, esate nuodugniai ištyrinėjęs šią jūrą, kapitone! Gal pasakysite, kodėl ji vadinama Raudonąja?

— Dėl šito, pone Aronaksai, yra įvairių aiškinimų. Gal norėtumėte žinoti vieno keturioliktojo amžiaus metraštininko nuomonę?

— Labai prašom!

— Senis fantazuotojas tikina, kad pavadinimas „Raudonoji" jūrai buvo duotas po to, kai, perėjus ją izraelitams, juos persekiojęs faraonas žuvo jos vandenyse, pasak Mozės, jiems susiglaudus:

Ir, kai stebuklas tik įvyko,
Lyg kraujas jūra tuoj paliko.
Dabar, stebuklą prisiminę,
Mes Raudonąja ją vadinam.

— Poeto samprotavimai!— atsakiau aš.— Bet šiuo atveju, kapitone Nemai, poeto žodžiais negaliu pasikliauti.

— Matote, pone Aronaksai, mano nuomone, pavadinimas „Raudonoji jūra" yra žydų žodžio *„Edom"* vertimas. Ir senovės žmonės tą pavadinimą jūrai davė pagal jos vandenų spalvą.

— Vis dėlto aš nematau jokios ypatingos spalvos,— tariau.— Vandenys, kaip ir visose kitose jūrose, skaidrūs ir neturi rausvo atspalvio.

— Tikra tiesa! Bet, kai įplauksime įlankos gilumon, jūs pastebėsite vieną keistą reiškinį. Kartą Toro užutekyje mačiau, kaip vanduo pasidarė toks raudonas, lyg priešais mane būtų buvęs kraujo ežeras.

— Kuo galima paaiškinti tokį reiškinį? Mikroskopinių spalvingų dumblių buvimu?

— Kaip tik tuo! Taip yra dėl išskyrų, kurias gamina mikroskopiniai augalai, vadinami trichodesmijomis. Vieno kvadratinio milimetro plotui užpildyti reikia keturiasdešimt tūkstančių tokių organizmų. Jums, galimas daiktas, irgi bus progos stebėti šį reiškinį, kai įplauksime į Toro užutekį.

— Vadinasi, kapitone Nemai, jūs jau ne pirmąkart plaukiojate „Nautiliumi" po Raudonąją jūrą?

— Ne, ne pirmąkart, pone!

— Jūs paminėjote izraelitų perėjimą per Raudonąją jūrą ir katastrofą, kuri ištiko egiptiečius. Leiskite jus paklausti, kapitone, ar jums neknietėjo ištirti po vandeniu to istorinio įvykio vietą?

— Ne, pone profesoriau, ir dėl visiškai aiškios priežasties.

— Kokios būtent?

— Ta vieta, per kurią tariamai yra perėjęs Mozė su savo tauta, taip nuseko, kad kupranugariai per ją pereina vos sušlapę kojas. Jūs suprantate, jog mano „Nautiliui" vandenys čia per seklūs.

— O ta vieta?— paklausiau aš.

— Ji yra bent kiek aukščiau Sueco, rankovėje, kuri tais laikais, kada Raudonoji jūra siekė Karčiuosius Ežerus, buvo gilus limanas. Ar tai legenda, ar tikras atsitikimas, bet, pagal padavimą, kaip tik čia perėję izraelitai, keliaudami į Pažadėtąją žemę, ir faraono kariuomenė žuvusi kaip tik toje vietoje. Aš manau, kad, padarius archeologinius kasinėjimus, būtų galima rasti daugybę egiptiečių ginklų ir kitokių įrankių.

— Tikiuosi, kada nors archeologai pradės tokius kasinėjimus. Tegu tik būna atidarytas Sueco kanalas, ir jūs pamatysite, kokie čia bus pastatyti miestai! Na, o tokiam laivui, kaip „Nautilius", šis kanalas bus visiškai nenaudingas!

— Be abejo!— tarė kapitonas Nemas.— Bet kanalas būtų naudingas visam pasauliui. Senovėje buvo gerai suprasta, kad tiesioginis kelias iš Viduržemio jūros į Raudonąją jūrą turėtų didžiulės reikšmės prekybai. Bet jiems neatėjo į galvą perkasti Sueco sąsmaukos, o jie pasirinko žymiai ilgesnį kelią, sujungę Nilą su Raudonąja jūra. Labai galimas daiktas, kad kanalo kasimo darbai buvo pradėti, jei tikėsime padavimais, prie faraono Sezostrio. Tačiau tikrai žinoma, kad jau šeši šimtai penkioliktaisiais metais prieš mūsų erą faraonas Nechas buvo pradėjęs kasti kanalą, nešantį Nilo vandenis į Raudonąją jūrą per dalį Egipto žemumos, kuri turi nuolydį į Arabijos pusę. Kanalas buvo kasamas su tokiu apskaičiavimu, kad laivai nuo Nilo iki Raudonosios jūros nuplauktų per keturias dienas, o jo plotis turėjo būti toks, kad dvi triremos išsitektų greta. Kanalas toliau buvo statomas prie Darijaus, Histaspo sūnaus, ir buvo baigtas, reikia manyti, prie Ptolomėjaus Antrojo. Strabonas matęs laivus, plaukiančius kanalu; bet nepakankamas kanalo gilumas nuo Bubasto iki pat Raudonosios jūros ribojo navigacijos laiką pavasario mėnesiais, kada patvinsta Nilas. Kanalas

tarnavo kaip prekybos arterija iki Antoninų amžiaus. Paskui kanalas buvo apleistas, nuseko ir pasidarė netinkamas laivybai. Kalifo Omaro įsakymu jis buvo atnaujintas; ir pagaliau septyni šimtai šešiasdešimt antraisiais metais kalifas Almanzoras jį galutinai užvertė, tuo būdu norėdamas sutrukdyti maisto pervežimą sukilusiam prieš jį Mohamedui ben Abdulachui. Generolas Bonapartas per savo žygį į Egiptą aptiko šio kanalo pėdsakus dykumoje netoli Sueco ir, užkluptas potvynio, vos nežuvo už kelių valandų kelio nuo Hadžeroto! Ir toje pat vietoje, kur Mozė buvo įsitaisęs savo stovyklą prieš tris tūkstančius tris šimtus metų!

— Ką gi, kapitone! Tai, kas nepavyko padaryti senovės žmonėms, būtent, sujungti dvi jūras ir tuo būdu sutrumpinti kelią iš Kadiso į Indiją devyniais tūkstančiais kilometrų, įvykdys Lesepsas. Galimas daiktas, jis Afrikos žemyną pavers didžiule sala!

— Taip, pone Aronaksai, jūs turite teisę didžiuotis savo tėvynainiu! Tas žmogus daro garbę tautai, ir net didesnę, negu labiausiai išgarsėję kapitonai! Kaip ir daugelis, iš pradžių jis turėjo visokių nesėkmių ir sielvartų, bet vis dėlto viršus buvo jo, nes tai genialios valios žmogus! Liūdna, pagalvojus, kad kūrinys, kuris galėtų būti tarptautinis laimėjimas ir visos valstybės pasididžiavimas, sukurtas vieno žmogaus energijos! Garbė ir šlovė Lesepsui!

— Garbė ir šlovė didžiajam žmogui!— tariau aš, nustebintas pakilaus kapitono Nemo tono.

— Deja,— toliau kalbėjo kapitonas,— aš negaliu jums parodyti Sueco kanalo, bet poryt, kai įplauksime į Viduržemio jūrą, jūs pamatysite ilgą liniją dambų prie Portsaido.

— Į Viduržemio jūrą?— sušukau aš.

— Taip, pone profesoriau! Jūs stebitės?

— Stebiuosi, kad už dienos būsime ten!

— Šit kaip!

— Taip, kapitone, aš stebiuosi! Nors, plaukiojant „Nautiliaus" laivu, metas būtų liautis stebėjusis bet kuo!

— O kas gi jus taip nustebino?

— Kokiu greitumu turi plaukti „Nautilius", kad per vieną dieną mus nudangintų į Viduržemio jūrą, apiplaukęs Afrikos žemyną ir aplenkęs Gerosios Vilties kyšulį!

— Kas jums sakė, pone profesoriau, kad plauksime aplink Afriką ir lenksime Gerosios Vilties kyšulį?

— Klausykite, jei „Nautilius" neplauks sausuma ir oru neperskris Sueco sąsmaukos. . .

— Arba po ja, pone Aronaksai!

— Po sąsmauka?

— Suprantama,— ramiai atsakė kapitonas Nemas.— Gamta jau seniai įtaisė po šiuo žemės ruoželiu tai, ką žmonės dabar daro jo paviršiuje.

— Kaip tai! Nejau yra požeminis urvas?

— Taip, požeminis urvas, kurį aš pavadinau Arabijos tuneliu. Jis prasideda po Suecu ir eina iki Peluzijumo.

— Bet juk Sueco sąsmauka susidarė iš suneštinio smėlio?

— Iš dalies taip! Bet penkių dešimčių metrų gilumoje jau prasideda sluoksnis atspariausio granito.

— Ir jūs tą požemį atradote atsitiktinai?— paklausiau, vis labiau ir labiau stebėdamasis.

— Ir atsitiktinai, ir apgalvojęs, pone profesoriau! Ir čia padėjo ne tiek atsitiktinumas, kiek proto smalsumas.

— Klausau jūsų, kapitone, ir netikiu savo ausimis.

— Ak, pone! *Aures habent et non audient*[1]. Tai būdinga visiems laikams. Požemis ne tik yra, bet ir eina vandens kelio pareigas! Aš jau ne kartą esu juo pasinaudojęs. Kitaip nebūčiau drįsęs įplaukti į uždarą Raudonąją jūrą.

— Gal būsiu nekuklus, paklausdamas, kaipgi aptikote šį tunelį?

— Pone,— atsakė kapitonas Nemas,— kokios gali būti paslaptys tarp žmonių, kurie susieti amžiams!

Aš dėjausi nesupratęs užuominos ir laukiau, ką pasakys kapitonas Nemas.

— Pone profesoriau,— pradėjo jis,— gamtininko smalsumas man pakišo mintį, kad po Sueco sąsmauka turi būti eiga, niekam dar nežinoma. Aš pastebėjau, kad Raudonojoje jūroje ir Viduržemio jūroje aptinkamos visai tų pačių rūšių žuvys, kaip antai: murena, vaivorykštinis labridas, ilgaplunksnė. Nustatęs šį faktą, iškėliau pats sau klausimą, ar nesisiekia šios jūros? Jei jos siekiasi, tai dėl žymiai aukštesnio vandens lygio Raudonojoje jūroje povandeninė srovė būtinai turi tekėti iš tenai, o ne iš Viduržemio jūros. Norėdamas patikrinti, sužvejojau nemaža įvairių žuvų Sueco apylinkės vandenyse. Užmoviau kiekvienai žuvytei ant uodegos po varinį žiedą ir jas paleidau į vandenį. Po kelių mėnesių prie Sirijos krantų į tinklus įkliuvo žuvys su atpažinimo ženklais. Požeminė eiga tarp dviejų jūrų buvo įrodyta. Tada pasišoviau ieškoti urvo, jį suradau ir surizikavau ten įvesti savo laivą. Netrukus ir jūs, pone profesoriau, plauksite manuoju Arabijos tuneliu[2]!

---

[1] Turi ausis — ir negirdi *(lot.)*.

[2] Požeminis urvas tarp Viduržemio ir Raudonosios jūrų — fantastinis prasimanymas. *(Red. past.)*

PENKTASIS SKYRIUS

ARABIJOS TUNELIS

Tą pačią dieną atpasakojau Konseliui ir Nedui Lendui tą savo pokalbio su kapitonu Nemu dalį, kuri jiems galėjo būti įdomi. Kada pasakiau, kad už dviejų dienų būsime Viduržemio jūros vandenyse, Konselis ėmė ploti delnais, o kanadietis gūžtelėjo pečiais.

— Povandeninis tunelis!— sušuko jis.— Susisiekimas tarp dviejų jūrų! Argi tai girdėta?

— Mielas Nedai,— atsakė Konselis,— o ar jūs kada nors girdėjote, kad būtų toks laivas, kaip „Nautilius"? Ne! Vis dėlto jis yra. Taigi negūžčiokite pečiais be reikalo ir neginčykite buvimo tų daiktų, apie kuriuos nieko negirdėjote.

— Pagyvensime — pamatysime!— atkirto Nedas Lendas, linguodamas galvą.— Beje, ko daugiau benorėti, jei toji eiga, apie kurią kalba kapitonas, iš tikrųjų yra! Ir garbė dievui, jei jam pavyks mus pargabenti į Viduržemio jūrą!

Tą patį vakarą ties 21°30' šiaurės platumos „Nautilius", iškilęs į jūros paviršių, plaukė pro Arabijos krantus. Tolumoje buvo matyti Džidos miestas, svarbus prekybos centras tokių šalių, kaip Egiptas, Sirija, Turkija, Indija. Aš pakankamai aiškiai įžiūrėjau namų apybraižas, laivus, stovinčius prie krantinių, ir tuos, kurie dėl savo dydžio turėjo išmesti inkarus reide. Besileidžianti saulė paskutiniais spinduliais nužėrė miesto pastatus, žilpinančius savo baltumu. Už miesto buvo pabirusios medinės arba nendrinės lūšnos, kuriose gyveno beduinai sėsliai.

Netrukus vakaro šešėliai apgaubė miestą, ir „Nautilius" ėmė grimzti į vos švytinčius vandenis.

Rytojaus dieną, vasario 10-ąją, mums priešais pasirodė keletas laivų. „Nautilius" vėl nuniro į vandenį. Bet vidurdienį, nustatant koordinates, jūra buvo tuščia, ir laivas vėl iškilo iki savo vaterlinijos.

Aš išėjau į denį drauge su Nedu ir Konseliu. Rytuose, padūmavusiame rūke, vos buvo žymu kranto linija. Atsirėmę į valties dugną, kalbėjomės įvairiomis temomis, bet staiga Nedas Lendas, rodydamas į kažkokį taškutį jūroje, tarė:

— Ar jūs nieko nematote, pone profesoriau?

— Ničnieko, Nedai!— atsakiau.— Bet juk jūs žinote, aš negaliu pasigirti geromis akimis.

— Žiūrėkite įdėmiai,— tarė Nedas.— Antai ten, priešais mus, ties štirbortu, beveik ties pat prožektoriumi! Nejaugi nematot?

— Tikrai,— tariau aš, atidžiai stebeilydamasis,— ant vandens lyg plaukia kažkoks juodas ilgas daiktas.

— Antras „Nautilius"!— tarė Konselis.

— Na ne!— atkirto kanadietis.— Jei neapsirinku, kažkoks jūros gyvūnas.

— Nejau Raudonojoje jūroje būtų banginių?— pasidomėjo Konselis.

— Taip, mano bičiuli,— atsakiau.— Banginių čia retkarčiais pasitaiko.

— Tik ten ne banginis,— įsiterpė Nedas Lendas, nenuleisdamas akių nuo juodos masės.— Banginiai — seni mano pažįstami, aš juos matau iš tolo!

— Būkite kantrūs,— tarė Konselis.— „Nautilius" plaukia į tą pusę, ir mes netrukus sužinosime, kas ten per daiktas!

Iš tikrųjų netrukus buvome per vieną mylią nuo mus sudominusio daikto. Juodas luitas priminė povandeninės uolos viršūnę, kyšančią iš vandens plynoje jūroje! Bet pagaliau kas gi ten galėtų būti? To aš dar negalėjau nustatyti.

— Žiūrėkit! Jis juk plaukia! Nardo!— sušuko Nedas Lendas.— Tūkstantis velnių! Kas ten per gyvulys? Jo uodega ne skelta, kaip banginių arba kašalotų, o pelekai panašūs į apkapotas galūnes.

— Bet jei taip. . .— buvau bepradedąs.

— Kad jį kur galas!— rėkė kanadietis.— Jis verčiasi ant nugaros. Vaje! Jo krūtinė su speniais!

— Ė-ė! Bet juk tai sirena!— šaukė Konselis.— Tikrų tikriausia sirena! Šitaip kalbėdamas, gal neužgaunu pono profesoriaus.

„Sirena"! Šis žodis mane įstatė į teisingą kelią. Aš supratau, kad mes sutikome sirenų būrio gyvūną, kurį legenda pavertė fantastine jūros būtybe — pusiau moterim, pusiau žuvim.

— Ne,— tariau aš Konseliui,— tai ne sirena, bet kitas įdomus gyvūnas, kuris dar retkarčiais pasitaiko Raudonojoje jūroje. Tai diugonas.

— Sirenų būrio, žinduolių klasės, aukščiausios stuburinių gyvulių klasės,— atraportavo Konselis.

Konselio paaiškinimas nesukėlė prieštaravimų.

Tačiau Nedas Lendas buvo pasiruošęs. Žiūrint į gyvūną, jam ėmė blizgėti akys. Kanadiečio ranka jau taikėsi mesti žeberklą. Trumpiau tariant, mūsų žeberklininkas laukė akimirkos pulti į jūrą ir susikibti su gyvūnu jo paties stichijoje!

— O,— tarė jis drebančiu nuo jaudinimosi balsu,— man dar nepasitaikė nudėti „tokių"!

Šiuo žodžiu viską pasakė apie save.

Tą akimirką denyje pasirodė kapitonas Nemas. Jis tučtuojau pastebėjo diugoną, suprato kanadiečio jaudinimąsi ir kreipėsi į jį:

— Jei jūs dabar turėtumėte žeberklą, jis degintų jums ranką, ar ne?

— Teisybė, pone!

— Ir jūs neatsisakytumėte vienai dienai vėl tapti banginių medžiotoju ir šį banginį primenantį gyvūną įtraukti į savo trofėjų sąrašą?

— Neatsisakyčiau!

— Ką gi, pamėginkite laimę!

— Dėkoju jums, pone!— atsakė Nedas Lendas, sužaibavęs akimis.

— Tik žiūrėkite,— pridūrė kapitonas,— neprameskite pro šalį! Tai jūsų paties interesas.

— Nejau diugonas toks pavojingas gyvūnas?— paklausiau, nekreipdamas dėmesio į kanadietį, kuris reikšmingai gūžtelėjo pečiais.

— Kai kuriais atvejais,— atsakė kapitonas.— Pasitaiko, kad gyvūnas puola banginių medžiotojus ir apverčia jų laivelį. Bet negi misteris Lendas pabūgtų diugono? Jis turi taiklią akį ir tvirtą ranką. Aš jam patarčiau nepaleisti diugono, kadangi jo mėsa laikoma puikiu patiekalu, o misteris Lendas mėgsta pasmaguriauti.

— A-a,— tarė kanadietis,— tai dar ir jo mėsa gardi?

— Taip, misteri Lendai! Diugono mėsos neatskirsi nuo jautienos, ir ji labai branginama. Melanezijoje ji paduodama tik į kunigaikščių stalą. Bet tas puikus gyvūnas taip grobuoniškai medžiojamas, kad diugonas, kaip ir lamantinas, aptinkamas vis rečiau ir rečiau.

— O jei kartais šis diugonas yra paskutinis iš šios rūšies?— rimtai paklausė Konselis.— Ar nevertėtų jo pasigailėti moksliniais sumetimais?

— Visko gali būti,— atsakė kanadietis,— bet kulinarijos sumetimais vertėtų jį sumedžioti.

— Tad į darbą, misteri Lendai!— tarė kapitonas Nemas.

Tuo tarpu septyni vyrai iš „Nautiliaus" įgulos, kaip visada nekalbūs ir šaltakraujai, išėjo į denį. Vienas rankoje laikė žeberklą, pririštą prie virvės, panašų į tuos žeberklus, kuriuos vartoja banginių medžiotojai. Valtį atrišo, iškėlė iš lizdo, nuleido į vandenį. Šešetas yrėjų sėdo prie irklų, septintasis stojo

prie vairo. Nedas, Konselis ir aš įsitaisėme valties užpakalyje.

— O jūs, kapitone?— paklausiau.

— Aš neplauksiu, pone. Linkiu sėkmingos medžioklės!

Valtis atsiskyrė nuo laivo. Yrėjai sutartinai ėmė kabinti irklais, ir mes leidomės link diugono, kuris plaukiojo už dviejų mylių nuo „Nautiliaus".

Prisiartinusi prie diugono per kelis kabeltovus, valtis sulėtino greitį, ir irklai tyliai čaižė ramius vandenis. Nedas Lendas su žeberklu rankoje atsistojo valties priešakyje. Kaip žinoma, prie banginių medžioklės žeberklų pririšamos ilgiausios virvės, kurios lengvai išsivynioja, kada sužeistasis gyvulys paneria į vandenį. Bet čia virvė buvo ne ilgesnė kaip dešimties grybšnių, ir kitas jos galas buvo pririštas prie tuščios statinaitės, turinčios rodyti, kurioje vietoje po vandeniu diugonas.

Aš pasikėliau ir ėmiau įdėmiai stebeilytis į mūsų kanadiečio priešininką. Diugonas, arba, kaip jis vadinamas, indiškasis vėplys, labai panašus į lamantiną. Pailgas jo kūnas užsibaigia itin ilga uodega, o šoniniai pelekai tikrais pirštais. Jis tik tuo skiriasi nuo lamantino, kad viršutinė jo žiauna turi du ilgus ir aštrius dantis, sudarančius abipus nasrų į šalį atsikišusias iltis.

Diugonas, kurį Nedas Lendas medžiojo, buvo milžiniškas — ne mažiau kaip septynių metrų ilgio. Gyvulys nejudėjo iš vietos. Atrodė, lyg jis snaustų vandens paviršiuje.

Valtis patyliukais priplaukė per kokius tris sieksnius nuo gyvulio. Aš pašokau ant kojų. Nedas Lendas, atsilošęs kiek atgal ir užsimojęs, sviedė žeberklą.

Pasigirdo švilpesys, ir diugonas dingo vandenyje. Matyti, žeberklas, paleistas su didele jėga, smogė į vandenį.

— Tūkstantis velnių!— sušuko įtūžęs kanadietis.— Aš pramečiau!

— Ką jūs kalbate,— tariau,— gyvulys sužeistas, štai kraujo pėdsakai ant vandens! Bet jis nutempė su savim ir jūsų įnagį.

— Žeberklas! Mano žeberklas!— šaukė Nedas Lendas.

Matrosai vėl grybštelėjo irklais, ir vairininkas pasuko valtį link statinaitės, kuri ramiai plūduriavo ant bangų. Ištraukę žeberklą, ėmėme sekti gyvūną.

Diugonas tarpais iškildavo į vandens paviršių įkvėpti oro. Sužeidimas, matyti, nepriveikė gyvūno, nes jis plaukė nepaprastai greit. Valtis, stiprių rankų varoma, lėkė gyvūno pėdsaku. Kartais jau būdavo jį bepaveją, ir kanadietis keldavo sa-

vo žeberklą, bet diugonas kiekvieną sykį panerdavo po vandeniu — žeberklininkui likdavo nepasiekiamas.

Galima įsivaizduoti, kaip tūžo ir nirto nekantrusis Nedas Lendas! Jis keikė nelemtąjį gyvūną pačiais riebiausiais žodžiais, kokius tik galima rasti anglų kalboje. O mane ėmė apmaudas, kad diugonas suardė visus gudrius mūsų planus.

Mes sekiojome diugoną visą valandą, ir aš jau buvau bepradedąs manyti, kad gyvūnas nepagaunamas, bet staiga vargšelis sugalvojo atsikeršyti savo persekiotojams. Gyvūnas atsisuko į mūsų pusę ir pasileido tiesiai valties link.

Gyvūno manevras neprasprūdo pro kanadiečio akis.

— Dėmesio!— sušuko jis.

Vairininkas ištarė keletą žodžių paslaptinga savo kalba, matyt, įsakydamas matrosams būti pasiruošusiems.

Diugonas, priplaukęs per kokias dešimt pėdų nuo valties, įtraukė oro pro plačias šnerves, kurios buvo ne apatinėje, bet viršutinėje snukio dalyje. Atsikvėpęs jis vėl leidosi valties link.

Mes nespėjome išsilenkti smūgio, valtis pasviro ir gerokai prisisėmė vandens, kurį gavome pilti lauk. Bet dėl vairininko vikrumo smūgis buvo įstrižas, o ne tiesus, ir mes neapsivertėme. Nedas Lendas, užsikraustęs ant forštevenio, apibėrė žeberklo smūgiais milžinišką gyvūną, kuris, įsmeigęs iltis į planšyrą, pakėlė valtį viršum vandens kaip liūtas ožiuką.

Mes suvirtome vienas ant kito. Nežinau, kuo viskas būtų pasibaigę, jei įsiutęs kanadietis nebūtų pagaliau smogęs gyvūnui tiesiai į širdį.

Mes išgirdome, kaip sudžerškėjo dantys į geležinius valties šonus, ir diugonas dingo vandenyje, nusinešdamas mūsų žeberklą! Bet netrukus statinaitė iškilo iš vandens, o dar po kelių minučių pasirodė apvirtęs ant nugaros gyvūnas. Mes įkirtome kablį į nebegyvą diugoną ir, jį tempdami paskui save, nuplaukėme atgal į „Nautilių".

Gavome paleisti į darbą stipriausius skrysčius, kad galėtume užkelti diugoną ant laivo denio. Gyvulio skerdiena svėrė penkis tūkstančius kilogramų. Skerdiena buvo darinėjama, prižiūrint kanadiečiui, kuris gilinosi į visas šios operacijos smulkmenas. Tą pačią dieną stiuardas man atnešė į stalą valgį, išmoningai patiektą laivo virėjo iš diugono minkštimo. Diugono mėsa man pasirodė gardesnė už veršieną ir, ko gero, nenusileido jautienai.

Rytojaus dieną, vasario 11-ąją, „Nautiliaus" sandėliai praturtėjo dar vienu puikiu laimikiu. Ant „Nautiliaus" denio nusileido pulkas jūros kregždžių.

Tai buvo Nilo žuvėdros, arba plėšriosios žuvėdros, *sterna nilotica* rūšis. Jos veisiasi tik Egipte. Jų snapas juodas, galva pilka, aplink akis balti taškeliai, nugarėlė, sparneliai ir uodega pilkšvi, pilvelis ir pagurklis balti, letenėlės raudonos. Mes dar pagavome kelis tuzinus Nilo ančių. Nilo žuvėdra yra labai gardus paukštis. Jos kaklas ir viršutinė galvos dalis balta su dėmelėmis.

„Nautilius" plaukė vidutiniu greičiu. Jis, taip sakant, poilsiavo! Aš pastebėjau, kad, kuo labiau artinamės prie Sueco, tuo vanduo Raudonojoje jūroje darosi vis gėlesnis.

Apie penktą valandą vakaro šiaurėje pastebėjome Ras Muchamedo kyšulį. Tas kyšulys sudaro pačią smailę Akmeninės Arabijos, esančios tarp Sueco ir Akabos įlankų.

Per Gubalo sąsiaurį „Nautilius" įplaukė į Sueco įlanką. Aiškiai mačiau aukštą Ras Muchamedo kyšulio viršūnę, iškilusią tarp dviejų įlankų. Tai buvo Orebo kalnas, biblinis Sinajus, ant kurio Mozė kalbėjęsis su dievu.

Šeštą valandą „Nautilius", čia panerdamas, čia vėl iškildamas į paviršių, praplaukė pro Toro miestą, stovintį giliai įlankoje, kurios vandenys, kaip jau buvo sakęs kapitonas Nemas, turi rausvą atspalvį. Sutemo naktis. Gūdžią tylą drumstė tik pelikano ar kurio kito nakties paukščio klyksmas, šniokščiančios jūros bangos, duždamos į pakrantės uolas, arba kažkur tolumoj ūkaujantys garlaiviai, trikdantys įlankos vandenų rimtį nepaliaujamu savo sraigto menčių pliaukšėjimu.

Nuo aštuntos iki devintos valandos „Nautilius" plaukė keletą metrų po vandeniu. Mano apskaičiavimu mes buvome netoli nuo Sueco sąsmaukos. Pro salono langus mačiau pakrantės uolų papėdes, ryškiai apšviestas mūsų prožektoriaus. Man atrodė, kad sąsiaurio krantai kaskart vis labiau artėja vienas prie kito.

Ketvirtis dešimtos laivas iškilo į paviršių. Aš nuskubėjau į denį. Netvėriau savo kailyje, norėdamas kuo greičiau įplaukti į kapitono Nemo tunelį. Negalėjau nusėdėti vietoje ir godžiai traukiau vėsų nakties orą.

Netrukus per mylią nuo mūsų blykstelėjo žiburėlis, pritemdytas nakties rūko.

— Plūduriuojantis švyturys,— tarė kažkas užpakalyje manęs.

Atsigręžęs pamačiau kapitoną.

— Plaukiojantis Sueco švyturys,— kalbėjo jis toliau.— Greitai būsime prie tunelio angos.

— Matyti, ne taip lengva įplaukti į jį?— paklausiau.

— Suprantama, pone. Todėl jaučiu pareigą pats būti šturmano bokštelyje ir pats vesti laivą. O dabar, pone Aronaksai,

malonėkite nusileisti į apačią. „Nautilius" pasiners į vandenį ir iškils į paviršių tik po to, kai jau būsime perplaukę Arabijos tunelį.

Aš nuėjau paskui kapitoną Nemą. Langinės užsidarė, rezervuarai prisipildė vandens, ir laivas pasinėrė dešimt metrų žemiau jūros lygio.

Aš buvau beeinąs į savo kajutę, bet kapitonas sustabdė.

— Pone Aronaksai,— tarė jis,— gal norėtumėt su manimi pabūti šturmano bokštelyje?

— Nedrįsau to jūsų prašyti,— atsakiau.

— Na, ką gi, einam! Jūs iš ten pamatysit viską, ką tik galima pamatyti, plaukiant po vandeniu ir tuo pat metu po žeme.

Kapitonas Nemas mane privedė prie viduriniojo trapo. Palypėjęs kelias pakopas, jis atidarė šonines dureles, ir mudu atsidūrėme viršutiniame koridoriuje, kurio gale, kaip jau kažkada minėjom, buvo šturmano bokštelis.

„Nautiliaus" šturmano bokštelis buvo kvadratinis; kiekviena jo pusė turėjo po šešias pėdas ir bent kiek priminė šturmano bokštelius, kokius galėjai matyti laivuose, plaukiojančiuose Misisipe ir Hudzonu. Jo viduje buvo įtaisytas šturvalas, su valdymo vairu sujungtas šturtrosais, einančiais ligi pat laivagalio. Keturi iliuminatoriai su gaubtais stiklais įgalino vairininką žvalgytis visomis kryptimis.

Bokštelyje buvo tamsu, bet netrukus akys apsiprato su prieblanda, ir aš įžiūrėjau šturmano figūrą, abi jo rankas, nuleistas ant vairaračio. Jūra buvo ryškiai apšviesta prožektoriaus, įtaisyto užpakalyje bokštelio, kitame denio gale.

— Na, o dabar,— tarė kapitonas Nemas,— paieškosime angos į tunelį.

Elektros laidai jungė bokštelį su mašinų skyriumi, ir kapitonas galėjo vienu metu kaitalioti „Nautiliaus" kryptį ir jo greitį. Jis paspaudė metalinį mygtuką, ir tą pačią akimirką sraigtas ėmė suktis lėčiau.

Aš tylėdamas žiūrėjau į stačią granitinę sieną — nepajudinamą iš smėlio suneštą kranto masyvo papėdę. Mes visą valandą plaukėme tuo pasieniu, slenkančiu pro mus per keletą metrų. Kapitonas Nemas, nepakeldamas akių, žiūrėjo į kompasą, kabantį ant dviejų koncentrinių ratų. Pagal kapitono ženklą vairininkas sukinėjo šturvalą, vis kaitaliodamas laivo kryptį.

Aš atsistojau prie bakborto iliuminatoriaus ir gėrėjausi nuostabia architektūra, kurią čia sukūrė koralai, zoofitai, dumbliai, vėžiagyviai, tiesiantys didžiules letenas iš visų tarpeklių ir plyšių.

Ketvirtis vienuoliktos kapitonas Nemas atsistojo prie vairo. Plati galerija, tamsi ir gili, juodavo prieš mus. „Nautilius" drąsiai įplaukė po niūriais jo skliautais. Už laivo sienų pasigirdo neįprastas triukšmas. Tai gurgėjo Raudonosios jūros vandenys, nuolaidžiu tuneliu skubantys į Viduržemio jūrą. Laivas, nešamas sraunios srovės, lėkė kaip strėlė, nors laivo mašina ir dėjo visas pastangas, sumažindama greitį, sukdama sraigtą atgaliniu bėgiu.

Ugnies švituliai, vagos, zigzagai — elektrinio prožektoriaus šviesos efektai — raižė siaurą, ankštą urvą, kuriuo mes lėkėme pašėlusiu greičiu. Širdis smarkiai plakė, ir aš nejučiom prisidėjau ranką prie krūtinės.

Dešimt valandų ir trisdešimt penkios minutės kapitonas Nemas perdavė šturvalą vairininkui ir, kreipdamasis į mane, tarė:

— Viduržemio jūra!

„Nautilius", nešamas srovės, praplaukė po žeme Sueco sąsmauką mažiau kaip per dvidešimt minučių.

ŠEŠTASIS SKYRIUS

GRAIKŲ ARCHIPELAGAS

Rytojaus dieną, vasario 12-ąją, vos tik pradėjo švisti, „Nautilius" iškilo į vandens paviršių. Aš puoliau į denį. Per tris mylias nuo mūsų, pietinėje horizonto dalyje, ėmė ryškėti senovinio Peluzijumo siluetas. Požeminė srovė mus išnešė iš vienos jūros į kitą.

Leistis nuožulnia vaga pasroviui buvo lengva, bet argi galėjai grįžti atgal tuo pačiu keliu, kopiant į stačią įkalnę prieš srovę?

Apie septintą valandą ryto Nedas Lendas ir Konselis taip pat išėjo į denį.

Neišskiriami draugai ramiai išmiegojo kiaurą naktį, visai nesidomėdami „Nautiliaus" žygiais.

— Na, pone gamtininke,— kreipėsi į mane kanadietis juokaujamu tonu,— o kurgi toji Viduržemio jūra?

— Mes ja plaukiame, mielas Nedai.

— Ė-ė!— tarė Konselis.— Vadinasi, šiąnakt...

— Šiąnakt per keliolika minučių perplaukėme neperplaukiamą sąsmauką.

— Netikiu,— atsakė kanadietis.

— Ir be reikalo, mielas Lendai!— atkirtau.— Šis žemas krantas, matomas pietų pusėje,— tai Egipto krantas!

— Pasakas sekate, pone!— atrėžė atkaklusis kanadietis.

— Jei ponas sako,— tarė Konselis,— reikia tikėti.

— Klausykite, Nedai,— tariau,— kapitonas suteikė man garbę, parodydamas savo tunelį. Aš buvau drauge su juo šturmano bokštelyje. Jis pats vedė „Nautilių" per tą ankštą urvą.

— Ar girdi, Nedai?— paklausė Konselis.

— Jūsų akys geros, Nedai,— pridūriau,— ir jūs lengvai įžiūrėsite toli į jūrą išsikišusį Portsaido prieplaukos molą.

Kanadietis ėmė atidžiai žiūrėti.

— Taip,— tarė jis,— jūsų teisybė, pone profesoriau, ir jūsų kapitonas — savo darbo meistras. Mes jau Viduržemio jūroje. Na, tai gal pakalbėkime, jei norite, apie savo reikaliukus, bet taip, kad niekas negirdėtų.

Aš puikiai mačiau, kur suka kanadietis. „Bet vis dėlto,— pagalvojau,— geriau bus su juo pasikalbėjus, jei jis taip nori"; ir mes visi trys susėdome palei prožektorių, kur mus ne taip taškė bangos.

— Na, klausome jūsų, Nedai,— tariau.— Ką pasakysite?

— O pasakysiu štai ką,— pradėjo kanadietis.— Mes jau Europoje. Ir pirma, negu kapitonas Nemas įsigeis panerti į poliarinių jūrų dugną arba plaukti atgal į Okeaniją, reikia sprukti iš „Nautiliaus".

Prisipažinsiu, diskusija su kanadiečiu šia tema man buvo kebli. Aš visai nenorėjau kliudyti savo bendrakeleiviams, bet pats neturėjau jokio noro skirtis su kapitonu Nemu. Jo dėka, jo laivo dėka, aš kasdien papildydavau okeanografines savo žinias, aš ėmiausi iš naujo rašyti savo knygą apie jūros gelmių paslaptis pačiame vandenų stichijos prieglobstyje. Ar turėsiu dar kada progos regėti stebuklus, slypinčius vandenyne? Žinoma, ne! Ir aš negalėjau nė pagalvoti, kad turiu palikti „Nautilių", nebaigęs mūsų okeaninių tyrinėjimų ciklo.

— Bičiuli Nedai,— tariau,— atsakykite man atvirai. Nejau jūs nuobodžiaujate „Nautiliuje"? Apgailestaujate, kad likimas jus nubloškė į kapitono Nemo rankas?

Kanadietis atsakė ne iš karto. Paskui, sukryžiavęs ant krūtinės rankas, prabilo:

— Atvirai sakant,— tarė jis,— aš neapgailestauju, kad gavau atlikti povandeninę kelionę. Aš mielai ją prisiminsiu, bet tam reikia, kad ji būtų su galu. Tokia mano nuomonė.

— Ji baigsis, Nedai.

— Kur ir kada?

— Kur? Nežinau. Kada? Negaliu pasakyti, bet manau, kad mūsų plaukiojimas baigsis, kai visos jūros mums atskleis savo paslaptis. Visam kam pasaulyje būna galas!

— Aš pritariu ponui profesoriui,— įsiterpė Konselis.— Ir gali atsitikti, kad, išplaukiojęs visas Žemės rutulio jūras, kapitonas Nemas paleis mus visus tris į laisvę!

— Paleis!— sušuko kanadietis.— Išmes, jūs norite pasakyti?

— Pala, pala, misteri Lendai!— atkirtau.— Kapitono mums nėra ko bijoti, bet su Konseliu nesutinku. Mes netyčia sužinojome kapitono Nemo paslaptį, ir nemanau, kad jis mums duotų galimybę paskleisti visame pasaulyje žinią apie jo „Nautilių".

— Tai ko jūs dar tikitės?— paklausė kanadietis.

— Tikiuosi, kad kada nors aplinkybės susiklostys palankiau, ir mes jomis pasinaudosime. Ar dabar, ar po šešių mėnesių — ar ne vis tiek?

— Nejaugi!— pašaipiai tarė Nedas Lendas.— O sakykite, pone gamtininke, kur mes būsime po šešių mėnesių?

— Gal čia, gal Kinijoje. Juk žinote, „Nautilius"— greitaeigis laivas. Jis skraidžioja po vandenynus kaip kregždė ore arba greitasis traukinys žemyne! Jis nebijo įplaukti į Europos jūras. Kas gali laiduoti, ar jis neplauks Prancūzijos, Anglijos arba Amerikos pakrantėmis, kur pabėgimo sąlygos bus dar palankesnės?

— Pone Aronaksai,— atsakė kanadietis,— jūsų samprotavimams trūksta sveikos nuovokos. Jūs kalbate būsimuoju laiku: „Mes būsime ten! Mes būsime čia!" O aš kalbu esamuoju laiku: „Mes esame čia, ir reikia tuo naudotis!"

Nedo Lendo logika mane surietė į ožio ragą, ir aš jaučiausi nugalėtas. Argumentai, kuriais rėmiausi, išsibaigė.

— Pone,— neatlyžo Nedas Lendas,— darykime neįmanomą prielaidą: kapitonas Nemas šiandien pat jums pasiūlo palikti „Nautilių". Ar jūs priimtumėte šį jo pasiūlymą?

— Nežinau,— atsakiau aš.

— O jei jis pasakytų, kad antrąkart tokio pasiūlymo nepadarys? Kaip jūs į tai pažiūrėtumėte?

Aš tylėjau.

— O ką pasakys Konselis?

— Bičiulis Konselis,— ramiai atsakė šis,— bičiulis Konselis nieko nepasakys. Jam vis tiek pat, kaip šis klausimas išsispręs. Jis viengungis, kaip ir jo šeimininkas, kaip ir jo bendras. Nei žmona, nei tėvai, nei vaikai,— niekas jo nelaukia tėvynėje.

Jis tarnauja ponui profesoriui ir galvoja, ir kalba kaip ponas profesorius. Ir, labai gaila, nėra ko juo pasikliauti, norint surinkti balsų daugumą šiuo klausimu. Čia tik dvi pusės: ponas profesorius ir Nedas Lendas. Tuo viskas pasakyta! Bičiulis Konselis įdėmiai klausosi! Jis pasiruošęs žymėti už ir prieš.

Aš nenoromis šyptelėjau, klausydamasis komiškos Konselio kalbos. Širdies gilumoje kanadietis, žinoma, buvo patenkintas, kad atsikratė vieno priešininko.

Reikėjo šiaip ar taip nuspręsti, išsisukinėti buvo nesmagu.

— Bičiuli Nedai,— tariau.— Štai mano atsakymas. Teisybė jūsų pusėje, ir mano argumentai ne tokie svarūs, kaip jūsų. Kapitonas Nemas savo noru mūsų nepaleis, to neverta nė tikėtis. Vaduodamasis savisaugos jausmu, jis mums neduos laisvės. Užtat, vaduodamiesi tuo pačiu savisaugos jausmu, bėkime iš „Nautiliaus", kai tik pasitaikys patogi proga.

— Išmintingai pasakyta, pone Aronaksai!

— Bet dar viena pastaba,— tariau.— Reikia sulaukti tikrai palankaus momento. Reikia, kad mūsų mėginimas pabėgti būtų sėkmingas. Jei nepavyktų, visi žūtume! Kapitonas Nemas niekad to nedovanotų.

— Taip tai taip,— atsakė kanadietis.— Tačiau jūsų pastaba vienodai liečia bet kurį mėginimą pabėgti iš laivo, ar tai būtų po dvejų metų, ar po dviejų dienų. Vadinasi, klausimas toks: kai tik bus patogi proga, pasinaudokime ja!

— Sutinku. O dabar pasakykite, Nedai, ką jūs vadinate patogia proga?

— Na, tarkime, naktis tamsi, laivas plaukia netoli Europos krantų... Štai jums ir patogi proga!

— Ir jūs mėginsite gelbėtis plaukdami plaukte?

— Žinoma, kad mėginsiu, jei laivas plauks vandens paviršiumi, netoli kranto. O jei laivas pasinertų į vandenį...

— Na, kaip tokiu atveju?

— Tokiu atveju pamėginčiau pagrobti valtį. Aš žinau, kaip su ja elgtis. Įsėsime į valtį ir, atsukę varžtus, iškilsime į vandens paviršių. Šturmanas iš savo bokštelio laivo priekyje mūsų nepastebės.

— Na, ką gi, Nedai Lendai! Laukite patogios progos! Bet neužmirškite, kad nesėkmė mus pražudys.

— Neužmiršiu, pone.

— O dabar, Nedai, ar norite išgirsti mano nuomonę dėl jūsų planų?

— Mielai, pone Aronaksai.

— Aš manau — nesakysiu „tikiuosi",— kad tokia proga nepasitaikys.

— Kodėl?

— Todėl, kad kapitonas Nemas blaiviai žiūri į tai ir, žinoma, mus saugos, ypač prie Europos krantų.

— Aš tos pačios nuomonės, kaip ir ponas profesorius,— tarė Konselis.

— Pagyvensim — pamatysim!— atsakė Nedas Lendas, pakratęs galvą kaip tikras padauža.

— O dabar, Nedai Lendai,— pridūriau,— tuo ir baigsime šį savo pokalbį. Nė žodžio daugiau! Tą dieną, kada sumanysite bėgti, jūs mus įspėsite, ir mes seksime paskui jus. Jumis aš visiškai pasikliauju.

Taip baigėsi mūsų pokalbis, galėjęs turėti labai rimtų pasekmių. Beje, pasakysiu, kad kanadietis buvo labai nuliūdintas, nes įvykiai, matyt, patvirtino mano spėliojimus. Ar nepasitikėjo mumis kapitonas Nemas, plaukiodamas po Europos jūras, ar vengė sutikti kitų tautų laivus, kurių daugybė vagojo Viduržemio jūrą? Nežinau. Bet mes daugiausia plaukėme po vandeniu ir dideliu nuotoliu nuo krantų. Protarpiais „Nautilius" iškildavo į paviršių tik tiek, kad iš vandens kyšodavo šturmano bokštelis, bet dažniausiai laivas panerdavo į gelmes, gana dideles šiems vandenims. Taip, sakysime, tarp Graikų archipelago ir Mažosios Azijos, pasinėrę į dviejų tūkstančių metrų gelmę, mes vis dėlto nepasiekdavome dugno.

Kad mes plaukiame pro Karpato salą, įeinančią į Pietinės Sporados salų grupę, aš sužinojau iš kapitono Nemo, kuris, parodęs žemėlapyje kažkokį taškutį, padeklamavo Vergilijaus eilutes:

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Coeruleus Proteus. . .[1]

Tai buvo legendarinė sala, Protėjaus, senovės Neptūno bandų piemens, valda, dabar ji vadinama Skarpanto sala, esanti tarp Rodo ir Kretos. Tik pro salono langus mačiau granitinę jos papėdę.

Rytojaus dieną, vasario 14-ąją, ryžausi skirti kelias valandas Graikų archipelago žuvų studijoms. Bet tą dieną dėl kažkokių priežasčių hermetinės salono langinės neatsivėrė. Nustatęs pagal koordinates, pamačiau, kad mes plaukiame Kanijos kryptimi, į senovinę Kretos salą. Tomis dienomis, kai išplaukiau „Abraomo Linkolno" laivu, atėjo žinia, jog salos gyven-

[1] Turi Neptūnas Karpato vandenų gelmėje pranašą. Tai žydrasis Protėjus. . .

(*Vergilijus, „Georgikos"*, IV kn.)

tojai sukilo prieš turkų jungą. Bet, kaip baigėsi šis sukilimas, aš nežinojau; ir, suprantama, nė kapitonas Nemas, nutraukęs visus ryšius su žeme, negalėjo man suteikti tokių žinių.

Vakare, salone sutikęs kapitoną Nemą, šios temos neliečiau. Tiesa, man pasirodė, kad kapitonas blogai nusiteikęs ir kažko susirūpinęs. Ne taip, kaip paprastai, šį kartą jis įsakė atitraukti abiejų langų langines ir, eidamas nuo vieno lango prie kito, atsidėjęs žiūrėjo į vandens platybes. Ką tai reiškia? Aš nesiėmiau spėlioti ir pradėjau tyrinėti žuvis, šmėkščiojančias pro langus.

Čia buvo kūjagalvių — afizų, minimų Aristotelio, kuriuos šiaip žmonės vadina jūrų vijūnais, dažniausiai sutinkamų vandenyse netoli Nilo žiočių. Tarp jų raivėsi fosforescuojantys pagrai jūros karosų šeimos; egiptiečiai šias žuvis buvo priskyrę prie šventų gyvulių, ir, kai jos atplaukdavo į Nilo vandenis, tatai būdavo pažymima religinėmis apeigomis, nes išpranašaudavusios upės potvynį, taigi ir gerą derlių. Aš taip pat pastebėjau cheilinų, kaulėtųjų žuvų, su skaidriais žvynais, mėlynos spalvos, su raudonomis dėmėmis; jos yra didelės jūrinių dumblių mėgėjos, ir tatai suteikia jų mėsai švelnumo ir malonaus skonio. Todėl cheilinos buvo mėgstamiausias senovės Romos gurmanų valgis; jų viduriai, sutaisyti su murenų pieniais, povų smegenimis ir flamingo liežuviais, būdavo stebuklingas valgis, itin žavėjęs Vitelijų.

Dar vienas šių vandenų gyventojas patraukė mano dėmesį ir atmintyje atgaivino senovinės Romos legendas. Tai žuvis lipčius, kuri keliauja įsisiurbusi rykliui į pilvą. Pasak padavimo, šitoji žuvytė, įsikibusi į povandeninę laivo dalį, jį sustabdydavo; ir, kalbama, viena jų prikausčiusi Antonijaus triremą ir tuo būdu padėjusi Augustui pasiekti pergalę. Nuo ko tik nepriklauso tautų likimas! Pro langą praplaukė puikūs antiasai jūros karosų šeimos, šventosios senovės graikų žuvys, kurie tarė jas galint išvyti jūros pabaisas iš tų vandenų, kur jos veisiasi; antiasas — graikiškai reiškia *gėlė;* ir žuvytės pilnutinai pateisina šį pavadinimą ir spalvų mirgėjimu, ir daugybe atspalvių, tarp kurių rasi visą gamą raudonos spalvos, pradedant blyškiai rausva ir baigiant rubinine, ir sidabriniais krūtinės pelekų atšvaitais. Nenuleisdamas akių, aš gėrėjausi jūros gelmių stebuklais, bet staiga mane sukrėtė naujas reiškinys.

Vandenyje pasirodė žmogus, naras su odiniu maišiuku prie diržo. Tai nebuvo negyvas kūnas, su kuriuo bangos būtų dariusios ką tinkamos. Tai buvo gyvas žmogus, kuris plaukė, skirdamas vandenį stiprių rankų mostais. Jis čia iškildavo viršum vandens kvėptelti, čia vėl nerdavo į vandenį.

Atsigręžiau į kapitoną Nemą ir susijaudinusiu balsu sušukau:

— Žmogus skęsta! Reikia jį išgelbėti! Išgelbėti trūks pliš!

Kapitonas Nemas puolė prie lango.

Žmogus priplaukė ir, priglaudęs veidą prie stiklo, žiūrėjo į mus.

Aš labai nustebau, kada kapitonas Nemas ranka jam davė ženklą. Naras atsakė galvos linktelėjimu ir, iškilęs į vandens paviršių, daugiau nesirodė.

— Nesirūpinkite!— tarė kapitonas Nemas.— Tai Nikola iš Matapano kyšulio, pramintas „Žuvimi". Jis žinomas visose Kikladės salose. Puikus plaukikas! Vanduo — jo stichija. Jis daugiau gyvena vandenyje, negu sausumoje! Vis kur nors plaukia! Iš vienos salos jis plaukia į kitą, ir taip iki pat Kretos.

— Jūs jį pažįstate, kapitone?

— O kodėl turėčiau jo nepažinti, pone Aronaksai?

Sulig šiais žodžiais kapitonas Nemas priėjo prie spintos kairiojoje lango pusėje. Palei spintą stovėjo geležimi kaustyta skrynia su varine plokštele ant dangčio, ant kurio buvo išgraviruotas „Nautiliaus" devizas: *„Mobilis in mobili"*.

Nepaisydamas mano buvimo, kapitonas Nemas atidarė spintą, primenančią seifą, iki viršaus prikrautą metalo lydinių.

Tai buvo aukso lydiniai. Iš kur čia tas brangus metalas? Ir tokios pasakiškos vertės? Iš kur kapitonas Nemas paėmė tokią daugybę aukso? Ir ką jis ketina su juo daryti?

Aš nepratariau nė žodžio ir žiūrėjau išplėtęs akis.

Kapitonas Nemas ėmė iš spintos lydinį po lydinio ir gražiai juos krovė į skrynią, kol ji pasidarė pilna iki viršaus. Mano manymu, tai buvo daugiau kaip tūkstantis kilogramų aukso; trumpiau kalbant, apie penki milijonai frankų.

Jis stropiai uždarė skrynią, adresą ant dangtelio užrašė, kaip man atrodė, graikų kalba.

Paskui kapitonas Nemas paspaudė elektros skambučio mygtuką; tas skambutis buvo nuvestas į įgulos kubriką. Atėjo keturi matrosai ir ne be vargo skrynią išnešė iš salono. Girdėjau, kaip skrysčiais jie ją traukė geležinėmis trapo pakopomis.

Dabar kapitonas Nemas kreipėsi į mane.

— Ką jūs sakėte, pone profesoriau?— paklausė jis.

— Aš nieko nesakiau, kapitone,— atsakiau.

— Tad leiskite jums, pone, palinkėti labos nakties!

Tai taręs, kapitonas išėjo iš salono.

Grįžęs į kajutę, aš veltui stengiausi užmigti. Buvau labai sudomintas kapitono elgesio. Koks ryšys buvo tarp naro, kuris pasirodė vandenyje, ir tos skrynios, prikrautos aukso? Ne-

trukus iš šoninio ir kilinio supimo supratau, kad „Nautilius" iš giluminių sluoksnių iškilo į vandens paviršių.

Denyje pasigirdo kojų trepsėjimas. Vadinasi, atrakina valtį ir ją nuleidžia į vandenį! Valtis tik stuktelėjo į „Nautiliaus" šoną, ir vėl viskas nurimo.

Praėjo dvi valandos. Triukšmas ir kojų trepsėjimas denyje pasikartojo! Bet štai valtį vėl įkėlė į laivą, įstatė į lizdą, ir „Nautilius" vėl panėrė į vandenį.

Taigi auksas pristatytas pagal adresą. Bet kuriems žemyno kraštams? Kas tasai kapitono Nemo korespondentas?

Praėjusios nakties įspūdžius rytojaus dieną papasakojau Konseliui ir kanadiečiui. Jie stebėjosi ne mažiau už mane.

— Iš kur jis gavo tokią daugybę aukso?— paklausė Nedas Lendas.

Ką buvo galima atsakyti? Papusryčiavęs nuėjau į saloną ir sėdau prie darbo. Iki penktos valandos tvarkiau savo užrašus. Staiga man pasidarė karšta, aš nusimečiau nuo pečių bisoninę savo striukę. Kas čia darosi? Mes buvome toli nuo tropikų. „Nautilius" plaukė giluminiuose sluoksniuose, kur nesijautė temperatūros pakilimo. Pažvelgiau į manometrą: plaukėme šešiasdešimt pėdų po vandeniu; tokiame gylyje atmosferinio slėgimo padidėjimas nė kiek neturėjo atsiliepti.

Aš dirbau, o karštis darėsi vis labiau nepakenčiamas.

„O gal laive gaisras?"— pagalvojau.

Jau buvau beketinąs išeiti iš salono, bet ant slenksčio pasirodė kapitonas Nemas. Jis priėjo prie termometro, pasižiūrėjo į gyvsidabrio stulpelį ir atsigręžė į mane.

— Keturiasdešimt du laipsniai!— pasakė jis.

— Ir tai jaučiama, kapitone,— tariau.— Jei temperatūra dar kils, išvirsime gyvi.

— O, pone profesoriau, temperatūra nekils, jei to nenorėsime!

— Argi jūs galite reguliuoti temperatūros svyravimą?

— Ką jūs kalbate! Bet aš galiu pasišalinti nuo židinio, keliančio temperatūrą.

— Vadinasi, tokia temperatūra dėl išorinės aplinkos?

— Suprantama. Mes plaukiame verdančiame vandenyje.

— Negali būti!— sušukau.

— Pasižiūrėkite!

Sąvaros atsistūmė, ir aš pamačiau aplink „Nautilių" baltas burūnų keteras. Sieros garų kamuoliai driekėsi palei vandenį, kunkuliuojantį kaip katile. Palietęs stiklą, greitai atitraukiau ranką — taip buvo jis įkaitęs.

— Kur mes esame?— paklausiau.

— Netoli Santorino salos, pone profesoriau,— atsakė kapitonas.— Sąsiauryje, skiriančiame Nea Kamenį nuo Palea Kamenio. Norėjau jums parodyti povandeninį ugnikalnio išsiveržimą. Įdomus reiškinys!

— Maniau,— tariau aš,— kad naujų salų formavimosi procesas bus jau pasibaigęs.

— Ugnikalnių kilmės srityse formavimosi procesas niekad nepasibaigia,— atsakė kapitonas Nemas.— Vidinė ugnis amžinai veikia Žemės rutulio gelmėse. Kasiodoro ir Plinijaus liudijimu, dar devynioliktaisiais mūsų eros metais toje pačioje vietoje, kur neseniai atsirado šios salos, iškilo Dieviškosios Fėjos sala. Paskui sala dingo po vandeniu, bet vėl pasirodė šešiasdešimt devintaisiais metais ir vėl pranyko vandens gelmėse. Nuo to laiko ugnikalniai daugiau neveikė. Bet vasario trečiąją — ėjo jau tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šeštieji metai!— nauja sala, pavadinta Georgijos sala, iškilo tarp garo kamuolių netoli Nea Kamenio, o to paties mėnesio šeštąją ji susijungė su Nea Kameniu. Lygiai po savaitės, vasario tryliktąją, atsirado Afroeso sala, sudariusi tarp savęs ir Nea Kamenio dešimties metrų pločio sąsiaurį. Tartum šiandien prisimenu, kaip visa tai įvyko. Tuo metu aš kaip tik buvau šiose jūrose. Stebėjau visas to vulkaninio reiškinio fazes! Afroeso sala, apskritos formos, skersai turėjo apie tris šimtus pėdų ir kyšojo iš jūros per trisdešimt pėdų. Ji buvo susidariusi iš juodos stiklingos lavos ir lauko špato nuolaužų. Bet kovo dešimtąją iškilo dar viena salelė, kiek mažesnė, ir buvo pavadinta Reka. Šitos salos susijungė su Nea Kameniu ir dabar sudaro vieną salą.

— O kur tas sąsiauris?

— Štai jis,— atsakė kapitonas Nemas, rodydamas man Graikų archipelago žemėlapį.— Matote, aš jau nubraižiau žemėlapyje naująsias salas.

— Ilgainiui sąsiauris gali išnykti?

— Labai galimas daiktas, pone Aronaksai, kadangi tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šeštaisiais metais, kaip tik priešais šv. Mikalojaus uostą, prie Palea Kamenio atsirado aštuonios vulkaninės kilmės salelės. Galima laukti, kad artimiausiu laiku Nea ir Palea sudarys vieną salą. Jei Ramiajame vandenyne rifų koralai sukuria žemynus, tai šiose jūrose tą vaidmenį atlieka vulkaniniai išsiveržimai. Žiūrėkite, pone, žiūrėkite, kokia kunkuliuojanti veikla jūros gelmėse!

Aš priėjau prie lango. „Nautilius" stovėjo. Karštis buvo nepakenčiamas. Dėl geležies druskų vanduo iš balto buvo pasidaręs raudonas. Nors langų rėmai buvo hermetiški, į saloną smelkėsi troškus sieros kvapas, ir anapus langų protarpiais

blykčiojo liepsnos liežuviai, tokie skaistūs, kad stelbė prožektoriaus šviesą.

Aš visas išprakaitavau, trūko oro, atrodė, kad tuoj tuoj suvirsiu!

— Neįmanoma toliau būti šiame verdančiame katile!— tariau kapitonui.

— Taip, tai pavojinga!— atsakė šaltakraujis kapitonas.

Jis davė įsakymą, „Nautilius" pasuko kitu halsu ir išplaukė iš šio pragaro, kur ilgiau užtrukti būtų buvę pavojinga.

Už ketvirčio valandos išplaukę į vandens paviršių, atsikvėpėme visa krūtine.

„Jei Nedas Lendas,— pagalvojau,— būtų pasirinkęs pabėgimui šiuos vandenis, gyvi nebūtume ištrūkę iš šios ugninės jūros!"

Rytojaus dieną, vasario 16-ąją, palikome šį baseiną, kur tarp Rodo salos ir Aleksandrijos pasitaiko įdubų kone trijų tūkstančių metrų gylio. Ir „Nautilius", aplenkęs Matapano kyšulį, išplaukė į atvirą jūrą, ir Graikų archipelagas liko toli už mūsų.

SEPTINTASIS SKYRIUS

VIDURŽEMIO JŪRĄ PER KETURIASDEŠIMT AŠTUONIAS VALANDAS

Viduržemio jūra, jūra žydroji, „Didžioji jūra" judėjų, jūra graikų, *mare nostrum* romėnų[1], jos krantai skendi apelsinų, alijošių, kaktusų giraitėse, jūros pušų žalumoje, ją gaivina tyras jūros oras, kvepiantis mirtomis, ją supa aukšti kalnai, bet, veikiama vulkaninių išsiveržimų, ji yra tikras kovos laukas, kur Neptūnas ir Plutonas nuo amžių vaidijasi dėl pasaulio valdymo. Čia, šiuose krantuose, šiuose vandenyse, sako Mišle, šiame klimate, geriausiame visoje žemėje, žmogus semiasi naujų jėgų.

Nors ir labai graži buvo Viduržemio jūra, aš tik probėgšmais galėjau žvilgsniu apmesti šį vandens baseiną, kurio paviršius — du milijonai kvadratinių kilometrų. Aš net negalėjau kreiptis su klausimais į kapitoną Nemą, kadangi šis nuostabus

[1] Mūsų jūra *(lot.)*.

žmogus nė karto nepasirodė per visą tą laiką, kol žaibiškai skrodėme Viduržemio jūrą. Manau, kad „Nautilius" po šios jūros vandeniu nuplaukė apie šešis šimtus mylių, sukoręs šį kelią per dvi paras. Graikijos pakrantes palikome vasario 18-ąją, saulei tekant, perplaukėme Gibraltaro sąsiaurį.

Aš supratau, kad Viduržemio jūra kapitonui Nemui nebuvo prie širdies, jūra, iš visų pusių supama tos žemės, nuo kurios jis bėgo. Per daug atsiminimų, jei ne apgailestavimų, jam žadino žydri jos vandenys, švelnūs jos vėjai. Čia nebuvo tos kelio pasirinkimo laisvės, tos pilnutinės nepriklausomybės, kurią jis įgydavo vandenyno erdvėse. Kaip ir „Nautiliui", jam buvo ankšta šioje erdvėje, uždarytoje tarp Afrikos ir Europos krantų, taip artimų šiose platumose.

Mes plaukėme dvidešimt penkių mylių greičiu per valandą. Neverta nė sakyti, kad Nedas Lendas, nors ir labai sielvartavo, dabar turėjo atsižadėti savo užmačios bėgti iš laivo. „Nautiliui" plaukiant nuo dvylikos iki trylikos metrų per sekundę, nebuvo įmanoma pasinaudoti valtimi. Tokiomis sąlygomis bėgti buvo taip pat neišmintinga, kaip kad šokti iš greitojo traukinio. Tiesa, turiu priminti, kad „Nautilius" į paviršių iškildavo tik nakčia pasiimti šviežio oro, o visą kitą laiką plaukė pagal kompasą ir lagą.

Taigi Viduržemio jūra šmėkštelėjo pro mane, kaip kad gamtovaizdis praskrenda pro akis keleiviui, važiuojančiam greituoju traukiniu. Trumpiau sakant, man skleidėsi tolimi horizontai, bet visa kita, kas buvo arčiau, dingdavo iš regos lauko. Vis dėlto mudviem su Konseliu pavyko pamatyti tūlas Viduržemio jūros žuvis, kurių stiprūs pelekai jas įgalindavo plaukti tam tikrą laiką lygiomis su „Nautiliumi". Mudu praleidome daugel valandų salone, sėdėdami prie lango. Ir iš to, ką probėgšmais matėme, aš galiu padaryti trumpą Viduržemio jūros ichtiofaunos apžvalgą.

Žuvys, kurių Viduržemio jūroje buvo gausu, daugiausia liko mano nepastebėtos, kitas mačiau tik probėgšmais, bet vis dėlto kai kurias man pavyko pakankamai įsižiūrėti. Todėl leiskite, jas aprašant, laikytis fantastinės klasifikacijos, kuri teisingiausiai pavaizduos visą mano įspūdžių betarpiškumą.

Giliuose vandenyse, ryškios šviesos ruože, besidriekiančiame nuo prožektoriaus, raivėsi metro ilgumo devynakės, kurios veisiasi beveik visuose abiejų pusrutulių vandenyse. Ilgasnukės rajos iki penkių pėdų pločio, baltapilvės, su pelenų pilkumo dėmėmis ant nugaros, plaikstėsi ant vandens nelyginant skaros, nešamos srovės. Kitos rajos pralėkdavo pro šalį taip greitai, kad negalėdavau nuspręsti, ar jos pateisina jūros erelių pava-

dinimą, kurį joms suteikė senovės graikai, ar yra nusipelniusios pravardžių — žiurkės, rupūžės, šikšnosparniai,— kaip kad jas vadina nūdieniai žvejai. Šuniniai rykliai dvylikos pėdų ilgumo, itin pavojingi narams, ėjo lenkčių su rajomis.

Jūros lapės, ne mažiau kaip aštuonių pėdų ilgio, žinomos jautria uosle, pro šalį praskriedavo lyg melsvi šešėliai. Dorados, jūrų karosų šeimos, iki trisdešimties centimetrų ilgio, puikavosi sidabrinio žydrio apdaru su skersiniais dryžiais, ryškiai šviečiančiais tamsiame pelekų fone. Šitą žuvį su auksiniais antakiais senovės gyventojai buvo paskyrę Venerai. Ši brangi rūšis jūros karosų nevengia nei gėlų, nei sūrių vandenų. Ji gyvena upėse, ežeruose, vandenynuose, prisitaiko prie visų klimatų, pakelia bet kokią temperatūrą. Šitoji rūšis siekia pirminius geologinius žemės periodus ir ligi šiol yra išlaikiusi pirmapradį savo grožį.

Puikūs eršketai devynių—dešimt metrų ilgio lėkė paskui juos, pliauškindami galingomis uodegomis į langų krištolinius stiklus, ir mes gėrėjomės melsvomis jų nugaromis su rudomis dėmėmis; eršketai panašūs į ryklius, bet jie neturi tokios jėgos ir aptinkami visose jūrose; pavasarį jie galynėjasi su Volgos, Dunojaus, Po, Reino, Luaros ir Oderio srovėmis; jie maitinasi silkėmis, lašišomis, menkėmis[1]; nors eršketai priklauso kremzlėtųjų žuvų klasei, jų mėsa labai švelni; jie yra valgomi švieži, džiovinti, marinuoti ir rūkyti; kadaise eršketai labai iškilmingai būdavo patiekiami į Lukulo stalą. Bet iš visų Viduržemio jūros gyventojų man užvis geriausiai pavyko susipažinti — tuo metu, kai „Nautilius" iškildavo į paviršių,— su šešiasdešimt trečiosios rūšies kaulėtųjų žuvų atstovais. Tai buvo tunai, kurių nugaros mėlynai juodos spalvos, pilvas apaugęs sidabriniais žvynais, o nugaros pelekai žėri kaip auksas. Kalbama, kad tunai lydi laivus slėpdamiesi vėsioje jų paunksmėje nuo karštų atogrąžų saulės spindulių; ir jie nepaneigė šių kalbų, lydėdami mūsų laivą, kaip kadaise lydėjo Laperuzo laivus. Daugelį valandų jie greitumu lenktyniavo su „Nautiliumi". Aš negalėjau pakankamai įsižiūrėti į šiuos gyvūnus, itin gerai prisitaikiusius greitam plaukiojimui: jų galvos mažytės, glotnus verpstės pavidalo kūnas, siekiantis iki trijų metrų ilgio; jų krūtinės pelekai nepaprastai stiprūs, o uodegos pelekas dvišakas. Tunai plaukia trikampiu, kaip kai kurie paukščiai keliauninkai, kuriems jie nenusileidžia greitumu, ir tai senovės žmonėms davė pagrindą sakyti, esą, šios žuvys gerai pažįstančios geometrijos

---

[1] Erškėtai maitinasi moliuskais, kirminais ir nėra tokio dydžio, kaip nurodo Žiulis Vernas. *(Red. past.)*.

ir strategijos taisykles. Tačiau niekas jų neišgelbsti nuo tinklus traukiančių provansiečių, kurie tunus vertina ne mažiau, kaip senosios Propontidos ir Romos gyventojai, ir tūkstančiai brangių gyvūnų žūsta marseliečių tinkluose.

Pamėginsiu įvardyti tas Viduržemio jūros žuvis, kurių mudviem su Konseliu pavyko bent kiek atidžiau prisižiūrėti: pro mus plaukė melsvi elektriniai unguriai[1]; vinguriavo gyvates primenančios murenos trijų—keturių metrų ilgio, žalios, žydros ir geltonos; be to, dar plaukė merlanai, trijų pėdų ilgio, kurių kepsnys laikomas labai gardžiu valgiu; kaspinų pavidalo cepolai, panašūs į dumblių stiebus; pro šalį šmėkščiojo triglos, kurias poetai pavadino labai gražiu „žuvies-lyros" vardu, o jūreiviai praminė jūros gaidžiais — savo snukučiu jos kiek priminė senovės Homero lyrą; o toliau — kregždinės triglos plaukė paukščių greitumu, todėl joms ir toks pavadinimas duotas; raudongalviai jūros sterkai rodė savo nugaros peleką, išpuoštą gijų puošmenomis; be to, dar geležinė silkė, išmarginta juodomis, pilkomis, rudomis, žydromis, geltonomis, žaliomis dėmelėmis, jautri sidabriniam varpelių skambėjimui; gražuolės plekšnės tiurbo — tikriausi jūros fazanai, rombo formos, su geltonais pelekais, perdėm rudais taškučiais, viršutinė jų šonų dalis nuspalvinta rudais ir geltonais tonais, dėl to jos atrodo lyg marmurinės. Pagaliau praplaukė būrys dailiųjų barbulių, šių vandenyno rojaus paukščių. Romėnai mokėdavo po dešimt tūkstančių sestercijų už vieną tokią žuvytę! Jiems būdavo malonu stebėti, kaip mirdama žuvis netenka savo kalnų kinoberio spalvos ir darosi mirštamai blyški.

Ir jei man nepavyko pamatyti rajos miralės, nugariaragių, skėstadančių, jūros arkliukų, jūros oskalų, jūros šuniukų, sultonių, labridų, skaidruolių, ančousų, jūros karosų, plekšnių, didžiaakių, sparų, jūros adatų — žodžiu, visų svarbiausių atstovų, gyvenančių Atlanto vandenyne ir Viduržemio jūroje, tai dėl to buvo kaltas pašėlęs „Nautiliaus" greitis, kuriuo jis plaukė per vaisingiausią pasaulyje vandens baseiną.

Na, o dėl jūros žinduolių, tai, kada mes plaukėme per Adrijos jūrą, mums pasitaikė susitikti du ar tris kašalotus iš kašalotinių šeimos su vienu nugariniu peleku; keletą delfinų, būdingų Viduržemio jūrai,— priekinė jų galvos dalis išliniuota plonais šviesiais ruoželiais; aš mačiau ne mažiau kaip dvylika baltašonių ruonių trijų metrų ilgio, su baltu pilvu ir juoda vilna, pramintų vienuoliais ir iš tikrųjų panašių į dominikonus.

---

[1] Elektriniai unguriai gyvena tik gėluose Pietų Amerikos vandenyse. *(Red. past.)*

Konselis spėjo pastebėti vėžlį su šešių pėdų platumo šarvais, išilgai kurių kyšojo trys keteros, arba šonkauliai. Aš apgailestavau, kad negaliu pamatyti šio roplio, kuris, pasak Konselio, tur būt, atstovavo retai vėžlių rūšiai. Aš tik pastebėjau keletą vėžlių kakuanų su pailgintu nugariniu šarvu.

Na, o dėl zoofitų, tai tik kelias minutes galėjau pasigėrėti nuostabia oranžine galeoliarija, prilipusia prie lango stiklo kairiajame laivo šone,— sifonofora, aprūpinta šakotais čiuptuvais, kurių šakelės sudaro tokį nuostabų dailės raštą, kad joks voras nenupintų tokių rezginių. Deja, aš negalėjau pagauti šio nuostabaus egzemplioriaus. Tikriausiai visiškai nebūčiau pamatęs Viduržemio jūroje zoofitų, jei „Nautilius" vasario šešioliktosios vakare nebūtų staiga sumažinęs greičio. Ir štai kokiomis aplinkybėmis.

Mes plaukėme tarp Sicilijos ir Tuniso. Šitoje siauroje vietoje, tarp Bono kyšulio ir Mesinos įlankos, jūros dugnas ūmai iškyla į didelį aukštį. Susidaro tikras kalnagūbris, vos pridengtas vandens sluoksnio kokių septyniolikos metrų storio. O tuo tarpu abipus šios aukštumos dugnas nusileidžia iki šimto septyniasdešimt metrų žemiau vandens lygio. Todėl „Nautilius" buvo priverstas manevruoti, kad neatsimuštų į šį povandeninį barjerą.

Aš parodžiau Konseliui Viduržemio jūros jūrlapyje vietą, kur eina virtinė povandeninių rifų.

— Ponui profesoriui leidus,— tarė Konselis,— tai juk tikrų tikriausia sąsmauka, jungianti Europą su Afrika.

— Taip, mano bičiuli,— atsakiau aš,— Smito tyrinėjimai parodė, kad tarp Bono ir Farino kyšulių šiuos žemynus kadaise jungė siaura žemės juosta.

— Mielai tikiu,— tarė Konselis.

— Manau,— samprotavau aš,— kad toks barjeras kažkada buvo tarp Gibraltaro ir Kuentos ir geografinėje epochoje buvo visiškai uždaręs įėjimą į Viduržemio jūrą.

— Ė-ė!— tarė Konselis.— O kaip tada bus, jei ši sąsmauka, ugnikalniui išsiveržus, vėl iškils į vandens paviršių?

— Vargu bau, Konseli!

— Teleidžia man ponas profesorius užbaigti savo mintį. Aš noriu pasakyti, kad, jei kada nors taip atsitiktų, ponas Lesepsas labai nuliūstų. Kiek atsieina pastangų jam ta išmonė perkasti sąsmauką!

— Sutinku su tavimi, Konseli. Bet, kartoju, mūsų laikais panašių dalykų negali atsitikti. Vidinė žemės ugnis nuolat silpnėja. Ugnikalniai, kurių taip buvo gausu pirmomis pasaulio kūrimosi dienomis, pamažu vienas po kito gęsta. Vidinis karš-

tis mažėja, giluminių Žemės plutos sluoksnių temperatūra kas šimtmetis vis žemėja, ir tai nėra mūsų planetos labui, nes šiluma — gyvybės šaltinis!

— O saulė...

— Saulės nepakanka, Konseli! Ar ji gali grąžinti šilumą atvėsusiam kūnui?

— Nemanau...

— Taigi, mano bičiuli, kada nors ir mūsų planeta pavirs atšalusiu kūnu. Pasidarys nebegyvenama, kaip kad negyvenamas Mėnulis, seniai jau netekęs gyvybinės savo šilumos.

— Ir per kiek šimtmečių tai įvyks?— paklausė Konselis.

— Per šimtus tūkstančių metų, mano bičiuli!

— Ė-ė!— atsakė Konselis.— Laiko pakankamai, kad galėtume užbaigti povandeninę savo kelionę! Kad tik Nedas Lendas visko nesugadintų!

Ir Konselis, nuramintas mano samprotavimų, ėmėsi mokslinių savo darbų, išnaudodamas progą,— mat, dugno reljefas vertė mūsų laivą plaukti vidutiniu greičiu.

Ten, ant vulkaninės kilmės uolų, vešėjo ištisas gyvosios floros gėlynas: pintys, holoturijos, skaidrios kaip stiklas, ktenoforai-cidipai su rausvais čiuptuvėliais ir kiek fosforescuojantys, ktenoforai-beroesai, žinomi jūros agurkėlių pavadinimu, mirguliuojantys visomis saulės spektro spalvomis, galinčios kilnotis iš vienos vietos į kitą jūros lelijos komatulos, siekiančios vieno metro aukštį ir nudažančios vandenis purpurine spalva. Nepaprasto grožio jūros lelijos eurialijos, išsišakojusios kaip medis, pavonijos ilgais stiebais, daugybė įvairiausių rūšių valgomų jūros ežių ir žalios aktinijos su rudu disku, paslėptu po kuokštu tamsių alyvinės spalvos čiuptuvėlių.

Konselis daugiausia domėjosi moliuskais ir nariuotakojais. Ir, nors jų nomenklatūra gal kiek sausoka, aš nenoriu skriausti savo draugo, neišvardijęs jo stebėjimo rezultatų.

Iš moliuskų atstovų jis mini daugybę dvigeldžių moliuskų spondilų — „asilo kanopa", susirioglinusių vienas ant kito, trikampes donacijas, tridančius stikliukus su skaidriomis kriauklėmis, oranžinius plikus moliuskus pleurobranchijas, kiaušinėlius, išmargintus arba nusėtus žalsvais taškais, aplizijas, žinomas dar ir jūros kiškių pavadinimu, dalobeles; paminėtini ir mėsingi acerai, būdingi Viduržemio jūrai, jūros auselė galiotis, kurios kriauklė gamina brangų perlamutrą, jūros skiauterėlės, anomijos, kurios Langedoke, pasakojama, labiau vertinamos už austres, marseliečių itin mėgiami klovisai, keletas dvigeldžių moliuskų, gausiai besiveisiančių prie Šiaurinės Amerikos krantų ir plačiai vartojamų maistui Niujorke, jūros skiauterėlės

su įvairiaspalvėmis kriauklėmis, jūros datulės — litodomai, įsispraudę į savo urvelius, skonio lyg pipirai, rumbuotosios venerikardijos, kurių kriauklė turi iškilią viršūnę ir atsikišusius šonkaulius, cintijos ryškiai raudonais kauburėliais, karinarijos su užlenktais kriauklių galais, panašios į gondolas, vainikuotieji ferolai, atlantai su sraigės pavidalo kriauklėmis, pilkieji fetidai spurguotomis savo mantijomis ir baltomis dėmelėmis, plikažiauniai eolai, primenantys mažus šliužus, kavolinai, šliaužiojantys ant nugarų, aurikulai, rusvos skaliarijos, litorinos, žanturai, petrikolai akmentašiai, kabošonai, pandorai ir t. t.

Na, o dėl nariuotųjų, tai Konselis savo užrašuose visai pagrįstai juos suskirstė į šešias klases, iš kurių trys klasės apima ir jūros gyvūnus: vėžiagyvius, ūsakojus ir žieduotąsias kirmėles[1].

Vėžiagyvių klasė skirstoma į devynis būrius. Pirmasis būrys apima dešimtakojus, kurių galva ir krūtinė suaugusi į galvakrūtinį, pridengtą bendru šarvu ir turintį penkias poras kojų. Konselis, sekdamas mūsų mokytoju Miln-Edvardsu, dešimtakojus skirsto į tris pobūrius: trumpauodegius, ilgauodegius ir vidutiniauodegius. Šitie pavadinimai skamba kiek šiurkščiai, bet jie yra tikslūs ir suprantami. Tarp trumpauodegių Konselis mini savotiškus krabus, kurių kaklas ginkluotas dviem į šalis atsikišusiais dygliais, krabus inachus, kurie — nežinau dėl ko — senovės graikų buvo laikomi išminties simboliu, įvairias rūšis krabų lambrų, matyti, atsitiktinai patekusių ant šios povandeninės uolos, nes jie dažniausiai gyvena didelėje gilumoje.

— Ksantai, pilumnai, kaliapai,— sako Konselis,— dantingieji koristai, ebalijos, drovieji krabai ir kiti.

Konselis pamini paprastuosius langustus — jų patelių mėsa labai branginama,— vėžius meškas, gebijas ir visas kitas valgomųjų vėžiagyvių rūšis. Bet jis nieko nekalba apie astacidų šeimą, kuriai priklauso omarai, kadangi langustai — vieninteliai Viduržemio jūros „omarai"[2]. Pagaliau tarp vidutiniauodegių jis pastebėjo paprastąsias drocinas, pasislėpusias margoje kriauklėje, kurią jos užgyvena, homolus su gumbuota kakta, vėžius atsiskyrėlius, porcelianas ir kitus.

Tuo baigėsi moksliniai Konselio darbai. Jam neužteko laiko papildyti vėžiagyvių klasės, išstudijuojant burnakojus šonplaukius, lygiakojus, lapakojus, ūsakojus, kriauklinius, arba ost-

[1] Šiuo metu ūsakojai (Cirripedia) priskiriami prie vėžiagyvių, o į žieduotąsias kirmėles žiūrima kaip į savarankišką grupę. *(Red. past.)*

[2] Dabartiniu metu langustai ir omarai priskiriami atskiroms šeimoms, o omarai žinomi ir Viduržemio jūroje. *(Red. past.)*

rakodus, ir kai kuriuos kitus žemesniuosius vėžiagyvius. Ir, norėdamas užbaigti jūros nariuotakojų sąrašą, jis dar rado būtiną reikalą paminėti žieduotųjų kirmėlių klasę, kuriai priklauso įvairūs laisvai judantys ir vamzdeliuose tūnantys žieduotieji.

Bet „Nautilius", perkopęs Libijos sąsiaurio kalnagūbrį ir atsidūręs giliuose vandenyse, kaip paprastai, leidosi plaukti dideliu greičiu. Ir nebeliko moliuskų, zoofitų ir nariuotakojų! Tik stambios žuvys lyg neaiškūs šešėliai šmėkščiojo pro langus.

Naktį iš vasario 16-osios į 17-ąją mes įplaukėme į antrąjį Viduržemio jūros baseiną, kurio didžiausias gylis siekia tris tūkstančius metrų. „Nautilius", paklusęs gilumos vairui, pasinėrė į pačius giliausius jūros sluoksnius.

Ten, vandenų gelmėse, vietoj gamtos stebuklų mano akys išvydo jaudinamas ir baisias scenas. Mes plaukėme ta Viduržemio jūros dalimi, kurioje įvyko tokia daugybė jūros katastrofų! Kiek laivų čia patyrė nelaimę, kiek laivų be pėdsako dingo tarp Alžyro ir Provanso krantų! Palyginus su Ramiojo vandenyno vandens baseino platybėmis, Viduržemio jūra iš viso tėra ežeras, bet aikštingas ežeras, jos vandenys apgaulingi. Šiandien ji maloniai glamonėja trapią tartaną, plaukiančią tarp dviejų žydrų — vandens ir dangaus — plynių; o rytoj, įšėlusi, štormo įaudrinta, ji trumpais ir dažnais savo bangų smūgiais į šipulius suskaldys didžiausius laivus.

Kiek sudaužytų laivų griaučių, rėpsančių jūros dugne, aš mačiau per šią pašėlusiai greitą kelionę gilumininiuose vandens sluoksniuose! Inkarai, patrankos, sviediniai, geležiniai apkalai, sraigto mentės, mašinų dalys, sudaužyti cilindrai, katilai be dugnų — laivų palaikai, besiilsintys šiuose vandenyse,— vieni jau apdengti koralinių nuosėdų, kiti tik rūdžių sluoksnio.

Visi šie katastrofas patyrę laivai žuvo kautynėse arba sudužo į povandenines uolas. Vieni nugrimzdo į dugną visiškai statmenai, jų stiebai ir takelažas išliko, lyg jie būtų suakmenėję sūriame jūros vandenyje. Rodės, jie stovi atvirame reide išmetę inkarus ir laukia signalo išplaukti. Ir kada „Nautilius", nerdamas pro šalį, juos nutvieksdavo prožektoriais, vaidenosi, kad štai štai į flagštoką pakils vėliava, ir laivai vienas kitam saliutuos! Bet tyla ir mirtis viešpatavo šioje negandų srityje!

Aš pastebėjau, kad, „Nautiliui" artinantis prie Gibraltaro sąsiaurio, vis dažniau aptikdavome liūdnų palaikų, palaidotų Viduržemio jūros vandenyse. Kuo labiau vieni prie kitų artėja Afrikos ir Europos krantai, tuo dažniau būna šiame siaurame tarpe laivų susidūrimų. Aš čia mačiau daugybę geležinių karkasų, korpusų, fantastiškų laivų griuvėsių; vieni gulėjo ant šono, kiti stovėjo stati, nelyginant kokie baisūs gyvūnai. Aš

mačiau laivą su pramuštu šonu, su įlenktu kaminu, su vienomis stebulėmis vietoj ratų; vairas kėpsojo atitrūkęs nuo achterštevenio ir kabojo ant geležinės grandinės, užpakalinis planšyras buvo suėstas jūros druskų... Kraupus vaizdas! Kiek gyvybių žuvo per šią laivo katastrofą! Kiek aukų nusinešė bangos! Ar išsigelbėjo bent vienas matrosas, kuris būtų galėjęs papasakoti apie šį nelaimingą įvykį, ar jūra ir šiandien slepia šią baisią paslaptį? Nežinau kodėl, bet man dingtelėjo mintis, ar čia nebūsiąs „Atlasas", be jokio pėdsako dingęs su žmonėmis ir kroviniu maždaug prieš dvidešimt metų? Daug šiurpių istorijų išgirstume, jei kas imtų pasakoti, ką slepia Viduržemio jūros gelmės, tas neaprėpiamas kapinynas, kur palaidota tiek turtų, kur tiek gyvybių surado amžiną atilsį!

Bet visam kam abejingas „Nautilius" galvotrūkčiais nėrė tolyn tarp griuvėsių. Vasario 18 dieną apie trečią valandą ryto buvome prie Gibraltaro sąsiaurio vartų.

Čia teka dvi srovės: viršutinė srovė, žinoma nuo senų laikų, vandenyno vandenis nešanti į Viduržemio jūros baseiną, ir žemutinė, priešinė srovė, kurios tėkmė tik neseniai buvo mokslo įrodyta. Ir iš tikrųjų vandens lygis Viduržemio jūroje, nuolat papildomas Atlanto vandenų ir upių, kasmet turėtų kilti, nes vien garavimo nepakaktų, kad jis išlaikytų pusiausvyrą. Suprantama, piršosi prielaida, jog dar esama žemutinės srovės, kuri pro Gibraltaro sąsiaurį neša vandenų perteklių iš Viduržemio jūros į Atlanto vandenyną.

Ir tai buvo teisybė. „Nautilius" pasinaudojo šia palankia srove ir greitai perplaukė neplatų sąsiaurį. Akimirką šmėkštelėjo šventyklos griuvėsiai, nugrimzdę, pasak Plinijaus ir Avicenos, į patį dugną drauge su sala, kurioje ji stovėjo; o jau po kelių minučių plaukėme Atlanto vandenyno bangomis.

AŠTUNTASIS SKYRIUS

VIGO ĮLANKA

Atlanto vandenynas! Neaprėpiama, didžiulė vandens lyguma, apimanti dvidešimt penkių milijonų kvadratinių mylių plotą! Į ilgį ji tęsiasi devynis tūkstančius mylių, pločio vidurkis — du tūkstančiai septyni šimtai mylių! Jūra, tokia reikšmin-

ga, tačiau beveik nepažinta senovės gyventojų, išskyrus gal tik kartaginiečius, anuos senojo pasaulio olandus, prekybos reikalais apvažinėjusius vakarines Europos ir Afrikos pakrantes! Vandenynas, kurio krantai su visais vingiais turi didžiausią perimetrą! Vandens baseinas, į kurį savo vandenis neša didžiausios pasaulio upės: šv. Lauryno, Misisipė, Amazonė, La Plata, Orinokas, Nigeris, Senegalas, Elbė, Luara, Reinas, drėkinančios labiausiai civilizuotas ir labiausiai atsilikusias šalis. Didinga vandens lyguma! Iš vieno galo į kitą šiuos vandenis vagoja visų šalių laivai su visų pasaulio tautų vėliavomis, ir juos saugo du rūstūs sargai, įvarę baimės jūrininkams,— Horno kyšulys ir Audrų[1] kyšulys!

„Nautilius" skrodė savo vandenskrodžiu Atlanto vandenis, nuplaukęs per tris su puse mėnesio apie dešimt tūkstančių mylių. Vaizdžiai kalbant, jis sukorė didesnį nuotolį, negu kelio ilgis aplink Žemės rutulį, jei aplink jį važiuotum ties pusiauju! Kur mes dabar plaukiame? Ką mums lemia ateitis?

Perplaukęs Gibraltaro sąsiaurį, „Nautilius" leidosi į atvirą jūrą. Jis vėl iškilo į vandens paviršių, ir mes kasdien išeidavome pasivaikščioti į denį.

Aš tuoj pat išlipau į viršų atsigaivinti; paskui mane išėjo Nedas Lendas. Už dvylikos mylių nuo mūsų dunksojo šv. Vincento kyšulys, pietvakarinis pusiasalio kraštas. Papūtė gana smarkus pietų vėjas. Jūra buvo audringa ir nemaloni. Prasidėjo šoninis supimas. „Nautilius" plaukė risdamasis nuo vienos vilnies ant kitos. Per denį šliūkščiojo bangos, mus taškydamos sūriais purslais ir putomis. Mes pasiskubinome nusileisti į triumą, vis dėlto spėję pakvėpuoti tyru oru.

Aš nuėjau į savo kajutę. Konselis irgi į savąją; bet kanadietis, kažko susirūpinęs, sekė paskui mane. Neapsakomai greitas mūsų plaukimas Viduržemio jūra sugriovė visus Nedo Lendo planus, ir jis neslėpė savo nusivylimo.

Kai tik kajutės durys paskui mus užsidarė, jis atsisėdo ir tylėdamas pasižiūrėjo į mane.

— Bičiuli Nedai,— tariau,— aš suprantu jus! Bet sau negalite priekaištauti. „Nautilius" išvystė tokį pašėlusį greitį, kad galvoti apie pabėgimą būtų buvusi beprotybė!

Nedas Lendas tylėjo. Kietai sučiauptos jo lūpos, suraukta kakta bylojo, kad jis įsidingojęs vienintelę mintį.

— Klausykite, Nedai,— raminau jį,— nusiminti dar per anksti. Dabar plaukiame palei Portugalijos krantus, netoli Prancūzijos ir Anglijos, kur lengva rasti prieglobstį. Jeigu „Nautilius",

[1] Gerosios Vilties kyšulys.

palikęs Gibraltaro sąsiaurį, būtų pasukęs į pietus, į tuščius vandenis, neskalaujančius žemynų krantų, aš irgi užsikrėsčiau jūsų nerimu. Bet mes žinome, kad kapitonas Nemas nevengia Europos jūrų. O jei taip, aš neabejoju, kad už kelių dienų aplinkybės susiklostys daug palankiau, ir tada...

Nedas Lendas dar atidžiau pasižiūrėjo į mane ir, pagaliau pravėręs lūpas, tarė:

— Šį pat vakarą.

Aš pašokau. Prisipažinsiu, toks pasiūlymas man buvo netikėtas. Norėjau kanadiečiui atsakyti, bet nežinojau ką.

— Mes susitarėme laukti patogios progos,— kalbėjo Nedas Lendas.— Tokia proga pasitaiko. Šį vakarą būsime per kelias mylias nuo Ispanijos krantų. Naktis tamsi. Vėjas iš jūros. Jūs davėte žodį, pone Aronaksai, aš jumis pasikliauju.

Aš tylėjau. Kanadietis pakilo ir priėjo prie manęs.

— Šiandien devintą valandą!— tarė jis.— Konselis įspėtas. Kapitonas kaip tik tuo metu užsidarys savo kajutėje ir tikriausiai eis miegoti. Įgulos vyrai, matrosai, mechanikai — mūsų nepastebės. Mudu su Konseliu nusigausime prie viduriniojo trapo. Jūs, pone Aronaksai, pabūsite bibliotekoje, už dviejų žingsnių nuo mūsų, kol duosiu jums ženklą. Irklai, stiebas ir burės — valtyje. Aš ten nunešiau šį tą iš maisto. Pasirūpinau ir anglišką raktą veržlėms atsukti nuo varžtų, kuriais pritvirtinta valtis. Viskas paruošta! Taigi iki vakaro!

— Jūra nerami,— tariau aš.

— Sutinku su jumis,— atsakė kanadietis,— bet teks rizikuoti. Verta! Beje, valtis patikima ir sukarti keletą mylių pavėjui nebus sunku! Kas gali žinoti, ar paryčiu jau nebūsime už šimto mylių nuo Europos krantų? Jei viskas klosis gerai, tai tarp dešimtos ir vienuoliktos valandos vakaro mes jau išlipsime kur nors į krantą... arba mūsų jau nebus gyvų. Tad iki vakaro!

Sulig tais žodžiais kanadietis išėjo, palikęs mane visiškai suglumusį. Aš guodžiausi viltimi, kad patogus momentas ateis ne taip greitai ir man pakaks laiko viską apgalvoti ir apsvarstyti. Bet atkaklusis mano palydovas to laiko man nedavė. Ir ką aš galėjau jam pasakyti? Nedas Lendas buvo tūkstantį kartų teisus! Pasitaikė gera proga, jis ja naudojasi. Ar aš galėjau laužyti duotąjį žodį ir dėl asmeninių užgaidų imtis atsakomybės už savo draugų likimą? Ar negali kapitonas rytoj pat pasukti į atvirą jūrą, toliau nuo bet kurios žemės?

Tą akimirką iš gana smarkaus švilpimo supratau, kad rezervuarai pripildomi vandens, ir „Nautilius" grimzta į Atlanto vandenis.

Aš nėjau iš kajutės. Nenorėjau sutikti kapitono, bijodamas, kad jis gali pastebėti mano jaudinimąsi. Taip praleidau varginamą dieną, svyruodamas tarp noro ištrūkti į laisvę ir gailesčio, kad turėsiu skirtis su šiuo nuostabiuoju „Nautiliumi", nebaigęs tyrinėti jūrų gelmių! Palikti vandenyną,— „savo atlantiką", kaip aš mėgdavau jį vadinti,— negavęs pažvelgti į slėpiningas jo gelmes, neišplėšus iš jo paslapties, kurią man atidengė Indijos ir Ramusis vandenynai! Romanas iškrinta man iš rankų, vos tik spėjus perskaityti pirmąjį tomą, puslapis išplyšta pačioje įdomiausioje vietoje! Kokios sunkios buvo tos valandos! Čia vaidenosi, kad man negresia jokie pavojai; kad statau koją ant kietos žemės greta savo bendrų, čia vėl, priešingai sveikam protui, mane apimdavo troškimas, kad kuri nors nenumatyta aplinkybė sutrukdytų Nedui Lendui įvykdyti savo užmačią.

Du kartus buvau išėjęs į saloną. Norėjau pasitikrinti pagal kompasą. Norėjau žinoti, ar iš tikrųjų „Nautilius" plaukia palei Portugalijos krantus, ar jis nuo jų tolsta. Bet ne! Mes vis dar skrodėme portugalų vandenis. Laivo kryptis ėjo į šiaurę, palei Portugalijos krantus. Gavau nusilenkti būtinybei ir ruoštis pabėgimui. Mano bagažas buvo nedidelis: vieni tik užrašai.

Na, o kapitonas Nemas? Kaip jis pažiūrės į mūsų poelgį? Kiek nerimasčio, kiek žalos jam gali pridaryti mūsų pabėgimas? Ir ką jis mums darys, jei mūsų mėginimas bus nesėkmingas? Ar turėjau bent mažiausią dingstį būti juo nepatenkintas? Atvirkščiai! Jis mus priėmė kaip brangiausius svečius. Jis negalės mano pabėgimo iš laivo pavadinti nedėkingumu. Ir aš juk jam nebuvau davęs jokių pažadų. Jis žinojo, kad mes surišti su juo ne pažadų, bet susiklosčiusių aplinkybių. Bet kaip tik nuolatiniai jo pareiškimai, kad mūsų likimas yra amžiams susijęs su jo likimu, ir pateisina mūsų mėginimą atsikratyti jo globos.

Kapitono nemačiau nuo tos dienos, kada buvome priplaukę Santorino salą. Ar teks dar susitikti su juo prieš pabėgimą? Aš ir norėjau to susitikimo, ir bijojau. Imdavau klausytis, ar negirdėti jo žingsnių kajutėje, kuri buvo greta manosios. Nė mažiausias krebždesys nepasiekė mano ausų. Atrodė, jog kajutėje nieko nėra.

Dabar man dingtelėjo mintis: ar išvis yra laive paslaptingasis kapitonas? Nuo tos nakties, kada valtis atsiskyrė nuo „Nautiliaus", vykdydama kažkokius slaptus uždavinius, aš kiek pakeičiau savo pažiūrą į kapitoną Nemą. Nors ne kartą jis iškilmingai buvo deklaravęs, jog neturįs jokių ryšių su Žeme, aš

supratau, jog šiokį tokį ryšį su ja vis dėlto jis palaiko. Ir ar tikrai jis niekad nepalieka „Nautiliaus"? Argi neatsitikdavo, kad jis nesirodydavo ištisas savaites? Ką jis tuo metu veikė? Aš vaizdavausi, kad jį kankina mizantropija! O iš tiesų ar jis tik nevykdo kokios nors slaptos misijos, kurios negalėjau suprasti?

Ši mintis ir tūkstančiai kitų nedavė man ramybės. Būklės nepaprastumas buvo gera dirva daugybei visokių spėliojimų. Mane kankino nerimas. Laukimo valandos virto amžinybe. Diena slinko be galo lėtai.

Pietūs, kaip paprastai, buvo atnešti į kajutę. Aš vos teprisiliečiau valgio. Nuo stalo pakilau septintą valandą. Šimtas dvidešimt minučių — aš skaičiau kiekvieną minutę — mane skyrė nuo to momento, kada turėsiu sekti paskui Nedą Lendą. Aš vis labiau jaudinausi. Pulsas padažnėjo. Negalėjau nusėdėti vietoje. Vaikščiojau po kajutę iš vieno galo į kitą, tikėdamasis tuo išblaškyti neramias mintis. Kad galiu žūti, mane kuo mažiausiai jaudino; bet, pagalvojus, kad mūsų užmačia gali būti susekta anksčiau, negu spėsime pabėgti iš laivo, pagalvojus, kad gausiu stoti prieš įnirtusį arba, kas dar blogiau, klastingo mano poelgio nuliūdintą kapitoną Nemą, man tirpdavo širdis.

Aš panorėjau paskutinį kartą apsilankyti salone. Siauru koridoriumi nuėjau į muziejų, kur praleidau tiek malonių ir naudingų valandų. Žiūrėjau į šį lobių rinkinį, kaip kad žiūri žmogus į gimtąsias vietas, kurias rytoj turės palikti amžinai. Aš sakiau paskutinį „sudieu" visiems tiems meno kūriniams, visiems tiems nuostabiems gamtos eksponatams! Man užėjo noras mesti paskutinį žvilgsnį į Atlanto vandenis, bet langinės buvo sandariai uždarytos, ir geležinės jų uždangos slėpė nuo mano akių vandenyną, kurio nebepavyko ištirti.

Vaikštinėdamas po saloną, priėjau prie slaptųjų durų sienoje į kapitono kajutę. Aš be galo nustebau, pamatęs, kad durys praviros. Nejučiomis žengiau žingsnį atgal. Jei kapitonas Nemas būtų buvęs savo kambaryje, jis mane turėjo pastebėti. Bet aplink buvo tylu. Priėjau arčiau. Kajutė tuščia. Stumtelėjęs duris, apsidairiau ir įėjau į vidų. Vis tas pats rūstus atsiskyrėlio būsto apstatymas.

Keletas ofortų ant sienų — aną kartą jų nepastebėjau — krito man į akis. Tai buvo portretai — portretai garsių istorinių asmenybių, paskyrusių save tarnauti aukštai humanizmo idėjai: Kosciuška, didvyris, kovęsis dėl Lenkijos laisvės, žuvęs su šūkiu: „Galas Lenkijai!"; Bocaris — tasai nūdienės Graikijos Leonidas; O'Konelis — kovotojas dėl Airijos laisvės; Vašingtonas — Šiaurės Amerikos sąjungos įsteigėjas; Maninas — italų patrio-

tas; Linkolnas, žuvęs nuo vergvaldžio kulkos; ir pagaliau kankinys, kovojęs dėl negrų išlaisvinimo iš vergijos ir radęs mirtį kartuvėse,— Džonas Braunas: baisus piešinys, pieštuku padarytas Viktoro Hugo rankos!

Koks ryšys galėjo būti tarp kapitono Nemo ir šių didvyrių? Ar jų portretai neatskleis jo gyvenimo paslapties? Ar tik jis pats nebuvo engiamų tautų gynėjas, pavergtų genčių išlaisvintojas? Ar tik jis nedalyvavo politiniuose ir socialiniuose pastarojo meto sukilimuose? Ar tik jis nebuvo vienas didvyrių to brolžudiško karo tarp šiaurinių ir pietinių Amerikos Valstijų, karo skaudaus ir įsimintino?

Laikrodis išmušė aštuonias. Sulig pirmuoju dūžiu mano apmąstymai nutrūko. Aš krūptelėjau, lyg budinti kažkieno akis būtų įsiskverbusi į mano godų paslaptį, ir sprukau iš kapitono kajutės.

Salone paskutinį kartą žvilgtelėjau į kompasą. Rodyklė žiūrėjo į šiaurę. Lagas rodė vidutinį greitį, manometras — gylį kokių šešiasdešimties pėdų. Aplinkybės klostėsi palankiai Nedo Lendo sumanymui.

Aš grįžau į savo kajutę. Apsitaisiau šiltai: apsiaviau jūros batais, užsidėjau bebro kepurę, apsivilkau bisuso palaidinę, pamuštą ruonio kailiu. Aš buvau pasiruošęs. Aš laukiau. Tik laivo virpesys, sukantis sraigtui, drumstė gilią tylą, viešpataujančią jame. Aš klausiausi įtempęs ausis. Ar nepasigirs šioje gūdumoje riksmas, iš kurio galėčiau suprasti, kad Nedą Lendą bus sučiupę? Mirštamas nerimas apėmė mane. Veltui stengiausi tvardytis. Devintą valandą be kelių minučių priglaudžiau ausį prie kapitono durų. Visiška tyla. Išėjau iš kajutės, sugrįžau į saloną, skendintį tamsoje ir vis tuščią.

Atidariau bibliotekos duris. Tokia pat prieblanda, tokia pat tuštybė. Atsisėdau prie durų į vidurinįjį trapą ir laukiau, kol pasigirs Nedo Lendo signalas.

Tą akimirką laivo korpusas ėmė žymiai mažiau virpėti, netrukus ir visiškai liovėsi. Ką reiškia šitoks „Nautiliaus" eigos pakitimas? Ar šis sustojimas palankiai atsilieps kanadiečio planams, ar juos sužlugdys? Kas gali tai žinoti?

Staiga pajutau lengvą dunkstelėjimą. Supratau, kad „Nautilius" nusileido ant pat vandenyno dugno. Mano nerimas padidėjo. Kanadietis ženklo nedavė. Man knietėjo bėgti pas Nedą Lendą ir prašyti jį atidėti pabėgimą kitam kartui. Šįsyk plaukėme — aš tai jaučiau — neįprastomis sąlygomis. . .

Bet atsivėrė salono durys, ir ant slenksčio pasirodė kapitonas Nemas. Mane pamatęs, jis kreipėsi be jokios įžangos.

— A-a! Ponas profesorius,— tarė jis mandagiu tonu.— Aš jūsų ieškojau! Ar jūs esate susipažinęs su Ispanijos istorija?

Jei jis būtų mane paklausęs, ar aš susipažinęs su Prancūzijos istorija, būdamas be galo susijaudinęs ir išsigandęs, nebūčiau galėjęs ir tai atsakyti.

— Na, na,— neatlyžo kapitonas.— Ar girdėjote mano klausimą? Tai kaip, ar esate susipažinęs su Ispanijos istorija?

— Menkai,— atsakiau.

— Ak, tie mokslininkai!— sušuko kapitonas.— Jis nesusipažinęs! Na, jei jau taip,— pridūrė jis,— tai sėskitės, ir aš jums papasakosiu įdomų epizodą iš Ispanijos istorijos.

Kapitonas patogiai atsilošė sofoje, o aš mašinaliai atsisėdau šalia jo. Buvo prieblanda.

— Klausykite atidžiai, pone profesoriau,— tarė jis.— Tas atsitikimas, kurį jums papasakosiu, turėtų būti įdomus, jame jūs rasit atsakymą į klausimą, kurio tikriausiai dar neišsiaiškinote.

— Klausau, kapitone,— tariau, nesuprasdamas, kuria linkme kreipia savo kalbą mano pašnekovas. Ir mintyse savęs klausiau: ar tik tas atsitikimas nėra užuomina į mūsų sumanytą pabėgimą?

— Pone profesoriau,— pradėjo kapitonas Nemas,— jei leisite, mes grįšime į praeitį. Tai buvo tūkstantis septyni šimtai antrieji metai. Kaip jūs, be abejo, atsimenate, tuo metu Prancūzijos karalius Liudvikas XIV, ėmęs vaizduotis, kad nuo vieno jo rankos mostelėjimo Pirėnai prasmegtų skradžiai žemę, pasodino į Ispanijos sostą savo vaikaitį, Anžu hercogą. Nevykėlis princas, įsiviešpatavęs Pilypo V vardu, buvo priverstas galynėtis su stipriais išoriniais priešais.

Reikia pasakyti, kad prieš vienerius metus Olandijos, Austrijos ir Anglijos karališkieji rūmai buvo sudarę Hagoje sąjungą, pasišovę atimti iš Pilypo V Ispanijos karaliaus vainiką ir jį uždėti ant galvos tūlam erchercogui, kurį jie iš anksto pavadino Karoliu III.

Ispanija buvo priversta stoti į karą su šia koalicija. Tačiau ji beveik neturėjo nei kariuomenės, nei laivyno. Beje, ji galėjo turėti daugybę pinigų, bet tik tuo atveju, jei jos galionai, prikrauti amerikinio aukso ir sidabro, be kliūčių įplauktų į Ispanijos uostus.

Kaip tik tūkstantis septyni šimtai antrųjų metų gale buvo laukiama gausaus transporto, eskortuojamo prancūzų eskadros iš dvidešimt trijų laivų, vadovaujamų admirolo Šato-Reno. Ta aplinkybė, kad ispanų laivus lydėjo karo laivai, buvo aiškinama tuo, jog Atlanto vandenyse plaukiojo jungtinis koalicijos laivynas.

Transporto buvo laukiama Kadise, bet admirolas, sužinojęs, kad Kadiso vandenyse kreisuoja anglų laivai, nusprendė įplaukti į kurį nors prancūzų uostą.

Ispanų laivų vadai pasipriešino šiam admirolo įsakymui. Jie pareikalavo, kad transportas būtinai būtų įvestas į kurį nors Ispanijos uostą, ir, jei ne į Kadisą, tai bent jau į Vigo įlanką šiaurvakarinėje Ispanijos dalyje, kurios sąjungininkai dar neblokavo.

Admirolas Šato-Reno dėl savo silpnavališkumo nusileido ispanų reikalavimams, ir galionai įplaukė į Vigo įlanką.

Lyg tyčia Vigo įlanka buvo atviras reidas, netinkama gynimuisi. Reikėjo pasiskubinti iškrauti auksą, kol spės atplaukti sąjungininkų laivai. Laiko buvo pakankamai. Bet dėl tuščio mažmožio prasidėjo vaidas.

— Ar jūs atidžiai klausotės?— pasiteiravo kapitonas Nemas.

— Man labai įdomu,— atsakiau, vis dar nesumodamas, kuria dingstimi man dėstoma ši istorijos pamoka.

— Tad eisime toliau,— vėl prabilo kapitonas.— Kas gi atsitiko? Mat, Kadiso pirkliai turėjo privilegiją priiminėti visus krovinius, atgabentus iš Vakarų Indijos. Vadinasi, galionų su auksu iškrovimas Vigo uoste būtų buvęs jų privilegijos pažeidimas. Jie kreipėsi su skundu į Madridą. Ir silpnavalis Pilypas V įsakė uždėti transportui sekvestrą, kol iš Kadiso vandenų neišplauks priešų laivynas.

O kol taip buvo gaišuojama, tūkstantis septyni šimtai antrųjų metų spalio dvidešimt antrą dieną anglų laivai įplaukė į Vigo įlanką. Admirolas Šato-Reno, nors priešas buvo daug pranašesnis, didvyriškai kovėsi. Bet, kai tik suprato, jog jam patikėti turtai pateks į priešo rankas, jis padegė ir paskandino galionus, kurie su visais nesuskaičiuojamais turtais nugrimzdo į dugną.

Kapitonas Nemas nutilo. Prisipažinsiu, kad vis dar negalėjau suprasti, kodėl man turi būti įdomi ši istorija.

— Na, o toliau?

— Toliau!— tarė kapitonas Nemas.— Mes dabar esame Vigo įlankoje, ir jūs, pone Aronaksai, jei turite noro, galite susipažinti su šių vandenų paslaptimi.

Jis pakilo nuo sofos ir pakvietė mane sekti iš paskos. Jau buvau susitvardęs. Beliko tik paklusti. Salone buvo tamsu, bet pro krištolinius stiklus blykčiojo jūros vandenys. Aš priėjau prie lango.

Aplink „Nautilių"— pusės mylios spinduliu — vandenys, rodos, buvo prisodrinti elektros šviesos. Buvo ryškiai matyti švarus smėlėtas dugnas. Ten, tarp pajuodusių laivų liekanų, suki-

nėjosi įgulos matrosai, apsitaisę skafandrais. Jie kasė dumblo apneštas apipuvusias statinaites, sulaužytas dėžes. Iš tų dėžių ir statinaičių biro aukso ir sidabro luitai, ištisos kaskados piastrų ir brangakmenių. Smėlėtas dugnas buvo sėte nusėtas šių brangenybių. Užsivertę ant pečių brangų lobį, matrosai ėjo prie laivo, čia numesdavo savo naštą ir vėl grįždavo paimti sekančio krovinio iš šio neišsenkančio aukso ir sidabro šaltinio.

Ir aš supratau. Čia 1702 metų spalio 22 dieną vyko kautynės. Čia buvo paskandinti Ispanijos karaliaus galionai su auksu. Ir čia pagal reikalą kapitonas Nemas semdavosi milijonus, papildydamas „Nautiliaus" aukso išteklius. Jis, ir tik jis, buvo šių lobių valdovas. Jis buvo tiesioginis ir vienintelis paveldėtojas tų turtų, kurie buvo išplėšti iš inkų, nugalėtų Ferdinando Korteso!

— Ar jums buvo žinoma, pone profesoriau,— paklausė kapitonas šypsodamasis,— kad vandenys savo gelmėse slepia tokius turtus?

— Man buvo žinoma,— atsakiau,— kad jūros vandenyje tirpalo pavidalu yra du milijonai tonų sidabro.

— Teisingai! Bet, panorėjus sidabrą išskirti iš vandens, atsieitų didelių ir nepateisinamų išlaidų. O čia aš renku tai, kas žmonių prarasta. Ir ne tik čia, Vigo įlankoje, bet ir tūkstantyje kitų vietų, kur įvyko laivų katastrofos; šios vietos sužymėtos mano jūrų dugno žemėlapyje. Jūs savo akimis matote, kad aš valdau milijonus, ar ne tiesa?

— Taip, tiesa, kapitone. Bet leiskite jums priminti, kad Vigo įlanką eksploatuoti ruošiasi ir viena akcinė bendrovė, jūs tik pasiskubinote ir ją pralenkėte.

— Ak, šit kaip!

— Taip, akcinė bendrovė, gavusi iš ispanų vyriausybės teisę pradėti paskandintųjų galionų ieškojimo darbus. Akcininkai tikisi didelių pelnų, nes žuvę turtai vertinami penkiais šimtais milijonų!

— Penki šimtai milijonų!— sušuko kapitonas Nemas.— Jie čia buvo, bet jų jau nebėra!

— O jei taip,— tariau aš,— tai būtų padaryta didelė geradarystė, jei šitie akcininkai būtų įspėti dėl šios nemalonios aplinkybės. Beje, dar neaišku, kaip jie pažiūrėtų į tokią žinią. Lošėjas paprastai gailisi ne praloštų pinigų, bet kad žlugo jo viltys išlošti. Aš gi užvis labiausiai gailiuosi tūkstančių tų vargšų, kuriems šie turtai, teisingai paskirstyti, būtų palengvinę gyvenimo sąlygas. O dabar jie jiems žuvę!

Vos tik tai pasakęs, aš tuoj pajutau, kad šie mano žodžiai užgavo kapitoną Nemą.

— Žuvę!— sušuko jis karštai.— Vadinasi, jūs, pone, tariate, jog turtai, jei jie pateko į mano rankas, yra žuvę? Argi aš sau imu šį auksą? Kas jums sakė, kad jis nebus panaudotas kitų labui? Argi aš nežinau, kad žemėje gyvena daugybė bedalių žmonių, pavergtų tautų? Nelaimingos, pagalbos reikalingos aukos, šaukiančios keršto! Argi jūs nesuprantate, kad. . .

Kapitonas Nemas nebaigė sakyti. Kas dabar žino, gal jis apgailestavo prasitaręs. Bet aš ir taip jau viską supratau. Nors ir kažin kokios būtų buvusios priežastys, jį paskatinusios ieškoti laisvės jūrų gelmėse, vis dėlto jis liko žmogumi! Jo širdis atliepė žmonių kentėjimus, ir jis dosnia ranka teikė pagalbą pavergtiesiems!

Tik dabar aš supratau, kam buvo skirti tie milijonai, kuriuos kapitonas Nemas pasiuntė aną atmintiną dieną, kai „Nautilius" įplaukė į sukilimo apimtos Kretos vandenis!

DEVINTASIS SKYRIUS

DINGĘS ŽEMYNAS

Kitos dienos rytą, vasario 19-ąją, į mano kajutę įėjo kanadietis. Aš laukiau, kad jis mane aplankys. Jis atrodė be galo sutrikęs.

— Na, pone?— tarė jis.

— Na, Nedai!— atsakiau.— Aplinkybės susidėstė mums nepalankiai.

— Et! Ir reikėjo tam pasiutėliui kapitonui sustabdyti laivą kaip tik tuo metu, kai ruošėmės bėgti!

— Na, ką gi, Nedai! Jam reikėjo pabuvoti pas savo bankininką.

— Bankininką?

— Tikriau sakant, banke! Aš turiu galvoje vandenyną, kur kapitono lobiai laikomi daug saugiau, negu bet kuriame valstybiniame banke.

Ir kanadiečiui papasakojau, kas atsitiko praėjusią naktį, slapčia tikėdamasis pakišti jam mintį, jog aš niekad nemesiu kapitono; bet mano pasakojimas Nedui Lendui sukėlė tik kartų

apgailestavimą, kad atsisakė dalyvauti išvykoje į mūšio lauką prie Vigo.

— Vis dėlto,— tarė jis,— dar ne viskas prarasta! Pramečiau žeberklą, taip sakant! Kitą kartą neprašausime. Šį vakarą bus galima pamėginti...

— Kur link plaukia „Nautilius"?— paklausiau aš.

— Nežinau,— atsakė Nedas.

— Na, ką gi! Vidurdienį sužinosime.

Kanadietis nuėjo pas Konselį. O aš apsirengęs nudrožiau į saloną. Kompaso rodyklė neteikė jokios paguodos. „Nautilius" plaukė į pietų pietvakarius. Mes nusigręžėme nuo Europos.

Aš nekantraudamas laukiau tos akimirkos, kada vietovės koordinatės bus pažymėtos jūrlapyje. Apie pusę dvyliktos rezervuarai ištuštėjo, ir mūsų laivas išplaukė į vandenyno paviršių. Aš puoliau į denį. Nedas Lendas mane pralenkė.

Nė ženklo, kad kur nors aplinkui būtų žemė. Nieko daugiau, vien neaprėpiamos vandens platybės. Tik keletas burių horizonte. Keletas burinių laivų, matyt, laukiančių palankaus vėjo plaukti aplink Gerosios Vilties kyšulį, stovėjo prisiglaudę prie San Roko kyšulio. Dangus buvo debesuotas. Viskas rodė artėjančią audrą.

Nedas buvo įtūžęs. Jis žiūrėjo įsmeigęs akis, stengdamasis žvilgsniu perskrosti rūką, dengiantį horizontą. Jis dar nebuvo nustojęs vilties, kad už tos rūko marškos turi būti laukiama žemė.

Vidurdienį švystelėjo saulė. Kapitono padėjėjas, išnaudodamas šį momentą, nustatė jos aukštį. Jūroje prasidėjo škvalas, mes vėl nugrimzdome po vandeniu, ir liukas buvo uždarytas.

Po valandos, pažvelgęs į žemėlapį, aš pamačiau, kad esame ties 16°17′ ilgumos ir 33°22′ platumos, už šimto penkiasdešimt mylių nuo artimiausio kranto. Apie pabėgimą nebuvo ko nė galvoti. Galite įsivaizduoti, kaip įtūžo kanadietis, kai jam pranešiau koordinates.

Aš per daug nenusiminiau. Tarsi sunkus akmuo būtų nusiritęs nuo pečių, ir aš, palyginti ramus, vėl galėjau imtis įprastinio savo darbo.

Vakare, apie vienuoliktą valandą, pas mane visai netikėtai atėjo kapitonas Nemas. Jis labai maloniai pasiteiravo, ar nenuvargino praėjusi nemigo naktis. Atsakiau neigiamai.

— Jei taip, pone Aronaksai, aš jums siūlau dalyvauti vienoje įdomioje ekskursijoje.

— Esu didžiai sujaudintas, kapitone.

— Lig šiol jūs vis leisdavotės į jūrų gelmes dienos metu, saulei šviečiant. Ar nenorėtumėt pažiūrėti, kaip jūros dugnas atrodo tamsią naktį?

— Labai mielai!

— Įspėju, kad iškyla bus varginga. Eiti reikės toli. Kopti į kalną. Keliai čia nelabai geri.

— Visa tai tik didina mano smalsumą, kapitone. Esu pasiruošęs jus lydėti.

— Tai einam, pone profesoriau. Reikia apsivilkti skafandrą.

Įėjęs į rūbinę, ten nesutikau nei savo draugų, nei įgulos matrosų. Nė vienas jų, matyt, nedalyvaus nakties ekskursijoje. Kapitonas Nemas man nepasiūlė, kaip visada būdavo, pasiimti Nedą arba Konselį.

Po kelių minučių buvome pasiruošę. Ant nugarų mums buvo prikabinti rezervuarai su dideliais ištekliais oro, bet elektrinių žibintų negavome. Į tai atkreipiau kapitono dėmesį.

— Jų mums nereikės,— atsakė jis.

Man pasirodė, kad būsiu blogai išgirdęs, bet antrą kartą klausti negalėjau, nes kapitono galva jau buvo dingusi metaliniame šalme. Ir aš po jo užsidėjau ant galvos tą metalinį rutulį; į ranką man buvo įsprausta lazda su geležiniu antgaliu; ir už kelių minučių, po įprastinių ceremonijų, išlipome į Atlanto vandenyno dugną trijų šimtų metrų gylyje.

Artinosi vidurnaktis. Juodžiausia tamsa viešpatavo gelmėse, bet kapitonas Nemas parodė rausvą dėmę už dviejų mylių nuo „Nautiliaus", panašią į tolimą pašvaistę. Ugnis? Kas jos šaltinis? Ir kaip galėjo degti ugnis skystoje aplinkoje? To aš negalėjau išsiaiškinti. Bet, šiaip ar taip, blėsčiojantis žibintas lengvino mums kelią; teisybė, jis švietė neryškiai, bet aš greitai apsipratau su šia rausva prieblanda! Ir dabar aš sumečiau, kad šiomis sąlygomis Rumkorfo aparatai būtų nereikalingi.

Aš ėjau greta kapitono Nemo link to žiburio kelrodžio. Jūros dugnas, iš pradžių lygus, pamažu kilo aukštyn. Mes ėjome dideliais žingsniais, pasiramsčiuodami lazdomis; bet vis dėlto varėmės palengva, nes kojos klimpo ištisiniame dumblių ir smulkių akmenėlių mišinyje.

Mes ėjome, o aukščiau galvų buvo girdėti greitas, tankus dundesys. Triukšmas stiprėjo, lyg ten, viršum mūsų, būtų kas mušęs būgną. Netrukus suvokiau, kas kėlė šį triukšmą. Viršum vandenyno lietus. Aš kažkodėl pagalvojau, kad lietus gali mane permerkti ligi kaulų! Vandenyje permirkti nuo lietaus! Aš nusikvatojau. Kokia kvaila mintis! Reikia pasakyti, kad su skafandru visai nesijauti esąs vandenyje, tik pastebi, jog aplinka kiek tirštesnė už orą.

Ėjome kokį pusvalandį. Dugnas pasidarė akmenuotas. Medūzos, mikroskopiniai vėžiagyviai, jūros plunksnos skleidė silpną fosforinę šviesą. Aš probėgomis mačiau dunksant krūvas akmenų, aplipusių milijonų milijonais gyvūnų, panašių į gėles, ir dumblių raizgalynę. Kojos slydo klampiu jūros augalų kilimu, ir, jei nebūčiau turėjęs lazdos, ne kartą būčiau parvirtęs. Atsigręžęs vis dar mačiau „Nautiliaus" prožektorių šviesą, kuri vis labiau blyško, mums tolinantis nuo laivo.

Krūvos akmenų vandenyno dugne, apie kuriuos ką tik kalbėjau, vis dėlto turėjo kažkokios man nesuvokiamos tvarkos pėdsakų. Mano dėmesį patraukė milžiniškos vagos, dingstančios tamsoje. Galėjai pastebėti ir kitų keistų reiškinių. Bet man nė motais tokia galimybė. Man rodėsi, kad po švininiais mano batų padais treška sudžiūvę kaulai. Ar mes neiname lauku, nusėtu kaulais? Aš norėjau kreiptis su klausimu į kapitoną, bet sutartinės ženklų kalbos, kuria jis susižinodavo su draugais per povandenines ekskursijas, aš nemokėjau! Tuo tarpu rausvoji šviesa, rodanti mums kelią, darėsi vis ryškesnė; tartum tolimo gaisro pašvaistė būtų nušvietusi horizontą. Ugnis tarp vandens gaivalo nepaprastai žadino mano smalsumą. Ar to švytėjimo šaltinis nėra elektros energija? Ar aš kartais neregiu gamtos reiškinio, dar nežinomo mūsų mokslininkams? Ir ar ne žmogaus ranka — dingtelėjo man galvoje — kursto šį povandeninį ugniakurą? Ar nesutiksiu giluminiuose vandenyno sluoksniuose kapitono Nemo bičiulių ir vienminčių, gyvenančių savotišką gyvenimą, kaip jis? Ar nepamatysiu čia ištisos kolonijos tremtinių, pamynusių po kojomis žemės sąlygybes, ieškojusių ir suradusių laisvę vandenyno gelmėse? Beprotiškos ir tuščios mintys tiesiog persekiojo mane.

Ir apimtas tokio begalinio jaudinimosi, atsidūręs stebuklų šalyje, aš laikiau visai galimu daiktu išvysti gelmėse vieną tų povandeninių miestų, apie kuriuos svajojo kapitonas Nemas!

Mūsų kelias darėsi vis šviesesnis ir šviesesnis. Balkšvas švytėjimas ėjo iš kalno viršūnės, per aštuonis šimtus pėdų iškilusios nuo jūros dugno. Bet tas švytėjimas buvo tik vandens sluoksniuose lūžtančių spindulių atšvaitas. Pats židinys, to nepaaiškinamo švytėjimo šaltinis, buvo kitapus kalno.

Atlanto dugną užgriozdinusių uolų labirintu kapitonas Nemas žingsniavo tvirtai. Jis gerai pažinojo šį niūrų kelią! Matyt, jis taip dažnai čia vaikščiodavo, kad nebijojo paklysti. Aš sekiau paskui jį visai ramus. Jis man atrodė lyg koks jūrų genijus! Aš grožėjausi aukšta jo povyza, kurios juodas siluetas šmėkščiojo pašvaistės fone.

Buvo nakties metas. Mes jau priėjome kalno papėdę. Bet, norint pakilti jo šlaitu, reikėjo kopti neįžengiamais tankaus miško takais.

Taip! Čia buvo miškas be lapų ir be gyvybės sulčių, kurio medžiai suakmenėjo nuo sūraus vandens. Ir tarp šių palaidotų brūzgynų čia vienur, čia kitur savo viršūnes kėlė milžiniškos pušys. Tai buvo miškas, pavirtęs akmens anglimi, bet anglis dar nebuvo susisluoksniavusi klodais! Miškas dar tebestovėjo stačias, šaknimis įsikabinęs į išskalautą gruntą. Ir suakmenėjusios jo šakos, tartum iškirptos iš juodo popieriaus, ryškiai šmėkšojo vandens fone. Įsivaizduokite Harcą, mišką kalnų šlaituose, atsidūrusį jūros dugne! Kalnų takai buvo apaugę guveiniais ir kitais dumbliais, tarp kurių knibždėjo ištisas pasaulis vėžiagyvių. Aš ėjau ropšdamasis į uolas, žargstydamas per išvirtusių medžių kamienus, traukydamas jūrų lianas lyg kokias gyvas užtvaras tarp medžių kamienų, pabaidydamas žuvis, purpsinčias nuo vienos šakos ant kitos nelyginant paukščiai. Pagautas žavesio, aš nejaučiau nuovargio. Aš ėjau paskui nepavargstantį savo vadovą.

Koks reginys? Kokiais žodžiais jį apsakyti? Kokiomis spalvomis pavaizduoti povandeninius medžius ir uolas su jų papėdėmis, nugrimzdusiomis į tamsą su savo viršūnėmis, nuspalvintomis purpurinės pašvaistės gaisų, atsispindinčių vandenyje? Mes kopėme į uolas, kurios paskui mus griūdavo, dusliai dundėdamos kaip lavina. O tako dešinėje ir kairėje juodavo niūrios galerijos, kuriose paklysdavo žvilgsnis. Ir staiga priešais mus pasirodydavo plačios pievelės, rodos, išvalytos žmogaus rankos, nejučiom pakišdamos mintį, kad štai štai mūsų pasitikti išeis koks nors povandeninių kraštų gyventojas!

Kapitonas Nemas vis ėjo į priekį. Aš nenorėjau atsilikti ir žvitriai sekiau paskui jį. Lazda man labai pravertė. Vienas netvirtas žingsnis, ir tau grėsė pražūtis šiuose siauruose takuose, pramintuose prie pat bedugnės krašto! Bet aš ėjau tvirtai, ir man nesisuko galva. Šokinėjau per plyšius, kurių gylis — jei tai būtų ledkalnių viršūnėse žemės paviršiuje,— būtų privertęs mane sustoti. Nežiūrėdamas po kojomis, drąsiai žengiau trapiais medžių kamienais per bedugnes prarajas, žavėdamasis pirminiu šių vietų grožiu. Ten stūksojo didingos uolos, pakrypusios ant išgraužtų savo papėdžių, rodos, atmetusios visus pusiausvyros dėsnius. Plyšiuose tarp uolų stypsojo medžių liemenys, lyg iš fontano trykštų smarkios vandens srovės su dideliu slėgimu. O štai ir bokštai, pastatyti gamtos ir tokiu kampu, kuris laužė traukos dėsnius, nepajudinamus žemėje!

Ir aš pats jaučiau vandens sūdrumo poveikį, kada su sunkiu skafandru, variniu šalmu ir batais su metaliniais padais kopiau į stačias uolas lengvai, lyg stirna!

Aš gerai suprantu, kad iš mano aprašymo ši povandeninė ekskursija gali atrodyti visiškai fantastinė! Bet aš pasakoju apie reiškinius, neįtikimus žemės paviršiuje, tačiau egzistuojančius tikrovėje. Ne! Man nepasivaideno! Visa tai mačiau savo paties akimis, visa tai pergyvenau!

Praslinko dvi valandos, kai palikome „Nautilių". Mes jau perėjome miško ruožą, ir per šimtą pėdų viršum mūsų pasirodė išstypusi smaili kalno viršūnė, kurios šešėlis krito ant skaisčiai apšviesto skardžio anapus kalno. Reti krūmokšniai, išsimėtę čia vienur, čia kitur, rodės, buvo suakmenėję mėšlungiška grimasa. Būriai žuvų kilo iš po mūsų kojų kaip pabaidyti paukščiai iš aukštos žolės. Uolingas masyvas buvo išraustas nepereinamų tarpeklių, gilių urvų, juoduojančių bedugnių, iš kurių gelmių sklido kažkokie grėsmingi garsai! Kraujas stingo širdyje, kai mums kelią staiga užtverdavo baisūs čiuptuvai arba klaikios žnyplės, kurios triukšmingai tiesdavosi tarpeklio šešėlyje! Tamsoje blykčiojo tūkstančiai švytinčių taškų. Tai buvo akys milžiniškų vėžiagyvių, lindinčių savo urvuose, jūros vėžių gigantų, judinančių žnyples, džeržgiančių lyg geležis,— tartum jie būtų buvę senovės kariai, apsiginklavę alebardomis,— akys krabų titanų, stovinčių ant savo letenų, nelyginant patrankos ant lafetų su atstatytu vamzdžiu, ir baisių aštuonkojų, kurių čiuptuvai rangėsi lyg kamuolys gyvačių!

Nuostabus, nepažįstamas pasaulis! Kokiam būriui priskirtini šie bestuburiai, kuriems uolos ėjo antrųjų, viršutinių, šarvų pareigas? Kaip gamta gebėjo atrasti augalinio jų gyvenimo paslaptį? Kiek amžių jie tūno giliuosiuose vandenyno sluoksniuose?

Bet ilgai stovinėti nėgalėjau. Kapitonas Nemas, pripratęs prie tų baisių biaurybių, nė kiek jų nepaisė. Mes priėjome plokščiakalnį, kur manęs laukė naujos staigmenos. Vaizdingi griuvėsiai, primenantys žmogaus rankų sukurtus, o ne gamtos darinius, iškilo prieš nustebusias mano akis. Žiūrint į tas beformes krūvas suvirtusių akmenų, į tą margą vaizdingų gyviųgėlių kilimą, į laminarijų ir guveinių dangą lyg kažkokios susiraizgiusios gebenės, galėjai nujausti architektūrines pastatų, rūmų, šventyklų proporcijas.

Ar Žemės rutulio tvanų istorija įtraukė į savo sąrašą šį nugrimzdusį žemyną? Koks architektas savo kaltu suteikė šioms uoloms tokį panašumą į priešistorinius senovės druidų paminklus? Kur aš esu? Kur mane nuvedė kapitono Nemo fantazija?

Aš turėjau tai žinoti. Pašaukti kapitoną negalėjau. Aš griebiau jam už rankos. Bet jis, papurtęs galvą, parodė į kalno viršūnę, tartum sakydamas: „Čia! Eik į priekį! Vis aukštyn!"

Sukaupęs paskutines jėgas, nusekiau paskui kapitoną; po keleto minučių jau buvome užsiropštę į kalno smailę, per kokius dešimt metrų stypsančią viršum uolų masyvo.

Aš apsidairiau. Toje pusėje, iš kur atėjome, skardžio aukštis buvo ne didesnis kaip septyni ar aštuoni šimtai pėdų nuo jūros dugno. Bet kitoje pusėje kalnas buvo dukart aukštesnis ir stačiai kilo ties gilia įduba šioje Atlanto vandenyno dalyje. Prieš mus plytėjo akimi neužmatomas skaisčiai apšviestas plotas. Kalnas, ant kurio stovėjome, buvo ugnikalnis. Už kokių penkiasdešimt pėdų nuo kalno viršūnės, tarp tikros akmenų ir šlako krušos, iš plačios kraterio gerklės srautais veržėsi lava ir lyg ugnies kaskadas ugnikalnio šlaitais plūdo į vandens gelmes. Ugnikalnis tartum koks milžiniškas deglas žėrė savo šviesą į neaprėpiamą lygumą savo papėdėje.

Aš sakiau, kad iš povandeninio ugnikalnio veržėsi įkaitusi lava, bet ne liepsna. Liepsnai yra būtinas deguonies prisotintas oras, o skystyje ugnis nedega. Bet, kai iki baltumo įkaitusi lava paliečia vandenį, susidaro vandens garai. Šie garai greitai sklaidėsi, o ugninės lavos srovės šliaužė iki pat kalno papėdės, kaip kad Vezuvijaus lavos srautas, užliejęs Tore del Greką.

Ir čia prieš mano akis plytėjo miręs miestas: pastatų griuvėsiai su įsmukusiais stogais, sukrypusiomis sienomis; šventyklos su žemėn susmegusiomis arkomis, su nuvirtusiomis, bet dar solidžios toskaniečių architektūros proporcijas išlaikiusiomis kolonomis; toliau — milžiniški vandentiekio griaučiai; ugnikalnio papėdėje, užneštos dumblo, Akropolio, pranokstančio Partenoną, liekanos; antai — krantinės pėdsakai, visi požymiai, kad čia būta jūros uosto, prekybinių laivų ir karo triremų prieglobsčio; o dar toliau — ilgos eilės suirusių namų, nykios buvusių gatvių įgriuvos — naujoji Pompėja, dingusi po vandeniu! Ir ji iškilo prieš mano akis kapitono Nemo valia!

Kur aš? Kur? Aš norėjau tai žinoti, norėjau paklausti apie tai, nors būtų reikėję nuo galvos nusimesti apsauginį šalmą!

Bet kapitonas Nemas jau ėjo prie manęs ir ženklu sulaikė man ranką. Paskui, paėmęs nuo žemės gabalėlį kreidinio akmens, parašė ant juodos bazalto sienos tik vieną žodį:

ATLANTIDA

Tartum žaibas pervėrė mintis! Atlantida! Senovinė Meropida Teopompa! Platono Atlantida. Žemynas, kurio buvimą gin-

čijo Origenas, Porfirijus, Jamblichas, d'Anvilis, Maltbrenas, Humboltas, tardami, kad jo žuvimo istorija esanti tik legenda! Bet jo buvimą pripažino Posidonijus, Plinijus, Amianas Marcelinas, Tertulijonas, Engelis, Šereris, Turneforas, Biufonas, d'Averzakas. Dabar Atlantida buvo prieš mano akis su visais ją ištikusios katastrofos pėdsakais! Tai štai jis, tas dingęs žemynas, apie kurį tiek težinota, kad jo būta ne Europoje, ne Azijoje, ne Libijoje, anapus Heraklio stulpų, ir kad ten gyvenusi galiūnų atlantų padermė, su kuria senovės graikai kariavę pirmuosius savo karus!

Metraštininkas, savo plunksna įamžinęs didžiuosius to laiko įvykius, buvo Platonas. Timėjaus ir Kritijaus pasikalbėjimas buvo parašytas, paskatinus Solonui, poetui ir įstatymų leidėjui.

Kartą Solonas kalbėjęsis su tūlais mokslininkais seniais iš Saiso — miesto, jau tada skaičiavusio apie aštuonis šimtus metų nuo savo įkūrimo, tą liudijo metraščiai, iškalti šventyklos sienoje. Vienas senis papasakojo miesto, senovinio Saiso, istoriją, apimančią tūkstantį metų. Tą pirmąjį Atikos miestą, gyvavusį jau devynis šimtmečius, užkariavę atlantai ir iš dalies jį sugriovę. Šitie atlantai, kalbėjo jis, gyvenę žemyne, kuris buvęs didesnis už Afriką ir Aziją, sudėtas kartu, plote tarp 12° ir 40° šiaurės platumos. Atlantai savo valdžią buvo primetę net Egiptui. Jie norėję pavergti ir Graikiją, bet turėję pasitraukti, didvyriškai pasipriešinus helenams. Praėjo šimtmečiai. Tvanai, žemės drebėjimai pradėję siaubti mūsų planetą. Ir užteko vienos nakties ir vienos dienos, kad nuo žemės veido būtų grynai nušluota Atlantida. Tiktai aukščiausių jos kalnų viršūnės — Madeira, Azorų salos, Kanarų salos, Žaliojo Rago salos — matomos ir šiandien!

Visa tai prisiminiau, perskaitęs kapitono Nemo užrašą. Tai štai kur mane atvedė neperprantamas likimas! Aš stovėjau ant dingusio žemyno kalnų viršūnės! Liečiau akmenis, iš kurių buvo sukrauti pastatai, geologinių epochų amžininkai! Mindžiojau žemę, kuria vaikščiojo pirmojo žmogaus amžininkai! Po mano kojomis traškėjo gyvūnų kaulai, tų pasakiškų laikų gyvūnų, radusių prieglobstį po medžiais, dabar pavirtusiais į akmenį!

Ak, kodėl neturėjau pakankamai laiko! Būčiau nusileidęs stačiu kalno šlaitu, būčiau perėjęs visą tą legendarinį žemyną, kadaise, be abejo, jungusį Afriką su Amerika! Būčiau aplankęs prieštvaninių laikų miestus, gal ten būčiau aptikęs karingąjį Machimosą, maldingąjį Euzebą, kur gyveno milžinai, sulaukdavę šimtų metų ir galinga savo ranka vartę šiuos luitus, ir šian-

dien atlaikančius ardomąją vandens įtaką. Kas gali žinoti, ar neateis diena, kada dėl kokio nors proceso Žemės viduryje vėl iškils į jūros paviršių vandenyje palaidotas žemynas? Argi toje vandenyno dalyje nėra aptikta daugybė povandeninių ugnikalnių ir argi daugelis laivų, plaukiojančių šiuose neramiuose vandenyse, nėra jutę stiprių smūgių, sukrėtusių jų korpusą? Vieni buvo girdėję duslų dundesį, bylojantį, kad sukilo įsisiautėjusios stichijos; kitiems pavyko aptikti vulkaninių pelenų, išmestų į vandens paviršių. Šioje dalyje mūsų planetos lig pat pusiaujo darbuojasi Plutono jėgos. Ir kas žino, gal kurioje nors tolimoje epochoje, vis trykštant ugnikalniams ir vis gulant lavos klodams, ar vėl neiškils į Atlanto vandenyno paviršių ugnimi alsuojančių povandeninių kalnų viršūnės?

Tuo metu, kai buvau nugrimzdęs savo svajonėse, tuo metu, kai stengiausi įsidėti į atmintį visas to didingo gamtovaizdžio smulkmenas, kapitonas Nemas, alkūnėmis atsirėmęs į apsamanojusią sieną, stovėjo tartum sustingęs, apimtas nebylaus džiugesio. Gal mąstė apie tas išnykusias kartas? Gal čia ieškojo žmogaus likimo mįslės? Ar ne tam čionai atsidangino šis keistas žmogus, kad istorinėje praeityje galėtų pasisemti naujų jėgų, pagyventi milžinų gyvenimu? Kažin ką būčiau atidavęs, jei būčiau galėjęs įspėti jo mintis, jas suprasti ir dalintis su juo!

Mes čia buvome visą valandą, stebėdami po mūsų kojomis plytinčią lygumą, retkarčiais akinamai sušvintančią nuo įkaitusios lavos! Dėl požeminio ištirpusios uolienos kunkuliavimo kalnų paviršiumi tarpais prabėgdavo virpulys. Duslus ugnikalnio gaudesys, aiškiai sklindąs per vandenį, skambėjo didingai!

Tą akimirką mėnulis pažvelgė pro vandens sluoksnį ir pažėrė blandžius savo spindulius ant paskendusio žemyno. Tai buvo tik mėnulio šviesos atšvaitas, bet įspūdis susidarė neužmirštamas! Kapitonas išsitiesė, paskutiniu žvilgsniu apmetė lygumą, po to davė ženklą sekti įkandin jo.

Mes greitai nulipome nuo kalno. Perėjęs suakmenėjusį mišką, tolumoje pamačiau „Nautiliaus" prožektorių, šviečiantį kaip žvaigždė. Kapitonas ėjo į tą šviesą. Laivą pasiekėme kaip tik tuo metu, kai tekančios saulės spinduliai palietė vandenyno paviršių.

DEŠIMTASIS SKYRIUS

POVANDENINĖS AKMENS ANGLIŲ KASYKLOS

Kitą dieną, vasario 20, atsikėliau labai vėlai. Atsiliepė nakties nuovargis, ir išmiegojau ligi vienuoliktos valandos. Greitai apsirengiau. Nuskubėjau pasiteirauti, kuria kryptimi plaukia „Nautilius". Prietaisai rodė, kad laivas vis skuodžia į pietus, dvidešimties mylių į valandą greičiu, šimto metrų gylyje.

Atėjo Konselis. Aš jam papasakojau apie naktinę mūsų išvyką. Langų sąvaros salone buvo atstumtos, ir jis probėgšmais spėjo pamatyti dalį paskendusio žemyno.

„Nautilius" plaukė per dešimt metrų nuo vandenyno dugno. Jis skrido virš Atlantidos, kaip skrenda virš žemės lygumų vėjo pučiamas oro balionas. Tur būt, teisinga bus pasakius, kad mes lėkėme tartum greitasis traukinys. Pirmajame plane pro mūsų akis bėgo fantastinio pavidalo uolos, medžiai, iš augalinio pasaulio perėję į mineralinį, kurių nejudančius siluetus kreivaliojo kylančios bangos. Krūvos akmenų, pridengtų jūros anemonių ir ascidėjų kilimu, apžėlusios statmenai išbėgusių dumblių atvašynais, baisiai sudarkyti sustingusios lavos ampalai,— viskas bylojo čia pasidarbavus griaunamąją Plutono jėgą.

Patekę į mūsų prožektoriaus fokusą, vis rodėsi keisčiausi peizažai, o aš tuo tarpu Konseliui pasakojau apie atlantus, kurių fantastinė istorija įkvėpė Bajį paskirti jiems tiek nuostabių puslapių. Aš jam pasakojau, kokius karus kariavo ši didvyriška tauta. Apie Atlantidą kalbėjau nė kiek neabejodamas jos buvimu. Konselis manęs klausėsi išsiblaškęs; jo abejingumas tokiam jaudinamam istoriniam įvykiui netrukus paaiškėjo.

Jo dėmesį atkreipė žuvys, kurių daugybė plaukiojo aplink laivą. O Konselis, pamatęs žuvis, kaip paprastai pasinerdavo į klasifikacijos painiavas, atsidurdamas už tikrovės ribų. Todėl man beliko pasekti jo pavyzdžiu ir podraug su juo imtis ichtiologinių studijų.

Beje, Atlanto vandenyno žuvys ne itin daug skyrėsi nuo žuvų, jau mūsų matytų kitose jūrose. Čia buvo milžiniškų rajų penkių metrų ilgumo, turinčių didelę raumenų jėgą, įgalinančią jas pakilti aukščiau vandens paviršiaus; įvairių rūšių ryklių, ir jų tarpe ryklys paprastasis, arba ryklys tamsmėlynės spalvos, penkiolikos pėdų ilgio, su aštriais tribriauniais dantimis, dėl savo spalvos beveik visai neįžiūrimas jūros vandenyje; rudųjų jūros karosų; ryklių žmogėdrų su šiurkščia gum-

buota oda, cilindriniu kūnu; eršketų, panašių į savo viengenčius Viduržemio jūroje; jūros adatų-stentorių pusantro metro ilgio, šviesiai rudos spalvos, su mažais pilkais pelekais, be dantų ir liežuvio. Jie raivėsi vandenyje kaip gyvačiukės.

Iš kaulėtųjų žuvų Konselio dėmesį patraukė juosva kardžuvė trijų metrų ilgumo, su aštriu kardu viršutinėje žiaunų dalyje; iš skaisčiaspalvių žuvų jį sudomino žuvis, žinoma nuo Aristotelio laikų jūros drakono pavadinimu; nugarinio jos peleko spygliai kieti ir dygūs, jų dūriai skausmingi ir pavojingi, kadangi glitėsiai, gaubią spyglius, turi nuodingų savybių; korifena, arba auksinė makrelė, blizgios mėlynos spalvos, su auksiniu apvadu; puikiosios dorados, arba auksinės žuvytės; mėnulinė žuvis, panaši į sidabrinį diską, nuostabiai gražaus mėlyno atspalvio,— prieš saulę žuvytės blizgėjo vandenyje kaip sidabrinės monetos; pagaliau kalavijuotė — su ištįsusiu ir iš šonų susmaugtu kūnu, aštuonių metrų ilgio, kurios krūtininiai ir nugariniai pelekai turi piautuvo formą, o didysis uodeginis — šešių pėdų ilgio, pusmėnulio pavidalo,— plėšrus gyvūnas, veikiau žolėdis, negu žuvėdis; jų patinai klauso nors ir mažiausio savo patelių ženklo, kaip gerai išmiklinti vyrai.

Bet, stebėdamas įvairius jūros faunos atstovus, aš tuo pat metu grožėjausi Atlantidos lygumomis. Kartais dėl nuostabiai kauburiuoto jūros dugno „Nautilius" sulėtindavo greitį ir šliauždavo, vinguriuodamas kaip banginis siaurais tarpais tarp kalvų. Atsitikdavo, kad tas labirintas taip susiraizgydavo, jog pasidarydavo neišplaukiamas; tada povandeninis laivas lyg aerostatas nerdavo į didelį aukštį ir, aplenkęs kliūtį, vėl plaukdavo per keletą metrų nuo jūros dugno. Smagi, nuostabi kelionė! Ji priminė skridimą oro balionu ir skyrėsi tik tuo, kad „Nautilius" aklai klausė šturmano rankos.

Apie ketvirtą valandą vakaro jūros dugnas, kurį dengė storas sluoksnis tiršto dumblo, susimaišiusio su suakmenėjusiomis medžių šakomis, pradėjo keistis.

Jis pasidarė akmenuotesnis, tartum pribarstytas konglomeratų, bazaltinio tufo, lavos ampalų arba sieringų obsidianų. Aš pagalvojau, kad mes įvažiuojame, matyt, į kalnų ruožą ir kad baigsis ši begalinė lyguma. Ir iš tikrųjų, kol „Nautilius" vis kilo ir leidosi, lenkdamasis dugno nelygumų, pastebėjau, kad į pietus, horizonte, dunkso aukštas, tur būt, visiškai nepereinamas kalnagūbris. Jo viršūnė veikiausiai kyšojo virš vandens lygio. Granitinė siena, matyt, buvo žemyno arba mažų mažiausiai salos papėdė — gal kurios nors Žaliojo Rago ar Kanarų salų. Koordinatės žemėlapyje nebuvo pažymėtos — kažin ar tik ne tyčia?— ir aš negalėjau suvokti, kur būtent mes esame. Bet

kaip man rodėsi, už šitos granitinės sienos turėjo baigtis Atlantida, kurios pamačiau tik mažą dalį.

Aš nenutraukiau savo stebėjimų ir nakčia. Konselis nuėjo į savo kajutę. Salone likau vienas. Sumažinęs greitį, „Nautilius" sklendė virš masyvių vulkaninės kilmės luitų, užgriozdinusių vandenyno dugną. Kartais, tartum ketindamas leistis ant žemės, jis plaukdavo tik per sprindį neliesdamas plikų jo masyvų, vos įžiūrimų pro tirštą miglą, ir staiga vėl šaudavo į vandenyno paviršių!

Tomis trumpomis akimirkomis pro paviršinius krištolinio vandens sluoksnius probėgšmais pamačiau penkias ar šešias zodiako žvaigždes, blyksinčias Šienpiovių žvaigždyno paskuigalyje.

Būčiau galėjęs ilgas valandas gėrėtis iškilmingu jūros ir dangaus grožiu! Bet langinės susistūmė. Tuo tarpu „Nautilius" artinosi prie aukštos granitinės sienos. Kaip jis pereis šią granitinę užtvarą? To negalėjai įsivaizduoti. Norom nenorom turėjau grįžti į kajutę. Laivas stovėjo. Aš užmigau, tvirtai pasiryžęs pabusti kuo anksčiausiai.

Bet, kai rytą įėjau į saloną, buvo jau aštuonios valandos. Pažvelgiau į manometrą. Jis rodė, kad „Nautilius" iškilęs į vandens paviršių. Denyje girdėjosi žingsniai. Tačiau šoninio supimo, neišvengiamo plaukiant jūra, nesijautė.

Nuėjau prie liuko. Jis buvo atdaras. Išlipau lauk, bet patekau ne į dienos šviesą, o į juodžiausią tamsą. Kur mes? Ar tik nebūsiu apsirikęs? Nejaugi dar naktis? Ne! Nė vienos žvaigždės danguje! Ir nakčia nebūna tokios neįžvelgiamos tamsos.

Aš suglumau. Mane pašaukė kažkieno balsas:

— Tai jūs čia, pone profesoriau?

— A-a! Kapitonas Nemas!— tariau aš.— Kur mes esame?

— Po žeme, pone profesoriau.

— Po žeme!— šūktelėjau.— Bet juk „Nautilius" plaukia?

— Plaukia kaip plaukęs.

— Nieko nesuprantu.

— Pakentėkite keletą minučių. Bus įjungtas prožektorius, ir, jei mėgstate aiškias situacijas, būsite patenkintas.

Išėjau į denį ir ėmiau laukti. Tamsa buvo tokia juoda, kad nemačiau net kapitono Nemo. Bet, pažvelgęs aukštyn, ties pat savo viršugalviu pastebėjau ruožą silpnos šviesos, tikriau sakant, šviesos atšvaitą, besiskverbiantį pro apskritą angą. Bet tuo tarpu buvo įjungtas prožektorius, ir akinama jo šviesa nustelbė spingsintį pragiedrulį.

Trumpą valandėlę užsimerkiau, apžilpintas elektros šviesos. Paskui ėmiau dairytis aplink. „Nautilius" stovėjo sūpuodama-

sis prie aukšto kalno, panašaus į prieplaukos krantinę. Jūra buvo pavirtusi į ežerą, apskrietą akmeninių sienų. Ežero skersmuo turėjo dvi mylias, kitaip sakant, buvo šešios mylios aplinkui. Vandens lygis ežere, kaip rodė ir manometras, negalėjo skirtis nuo vandens lygio vandenyne, nes ežeras ir vandenynas, be abejo, siekėsi vienas su kitu.

Aukštos nuožulnios sienos penkių ar šešių šimtų metrų aukštyje pamažu artėjo viena prie kitos, sudarydamos tartum milžinišką apverstą piltuvą. Jo viršuje buvo apskrita anga, pro kurią ir skverbėsi blanki dienos šviesa.

Pirm negu atidžiai apžiūrėjęs iš vidaus milžinišką urvą ir apsvarstęs, ar čia žmogaus rankų padarinys, ar gamtos darbas, aš priėjau prie kapitono Nemo.

— Kur pagaliau mes esame?— paklausiau jį.

— Užgesusio ugnikalnio dugne,— atsakė kapitonas,— ugnikalnio, užlieto jūros dėl kokio nors tektoninio sukrėtimo. Tuo tarpu, kai jūs miegojote, pone profesoriau, „Nautilius" įlindo į šią lagūną gamtiniu kanalu, išraustu dešimt metrų žemiau vandens lygio. Čia yra jo uostas. Uostas patikimas, patogus, paslėptas nuo bet kieno akių, apsaugotas nuo vėjų visų rumbų! Nurodykite man savo žemynų ar salų krantuose bent vieną reidą, kuris taip patikimai paslėptų laivą nuo siautėjančio uragano!

— Visiškai teisingai,— atsakiau aš,— čia jūs esate saugus, kapitone Nemai! Kas jums gali grėsti ugnikalnio gelmėse! Bet jo viršūnėje aš pastebėjau kažkokią angą.

— Taip, tai krateris! Krateris, kažkada svaidęs lavą, sieros garus ir liepsną. Dabar jis mums tiekia gryną orą.

— Bet koks gi čia ugnimi alsavęs kalnas?

— Čionykščiai vandenys sėte prisėti vulkaninės kilmės salų, ir tokių kalnų čia daugybė. Jūrininkams — tai šiaip sau rifas, mums — didžiulis urvas. Aš jį radau atsitiktinai, ir šis atsitiktinumas man suteikė didelę naudą.

— O ar negalima čia nusileisti pro ugnikalnio žiotis?

— Nei nusileisti, nei pakilti negalima! Maždaug šimtą pėdų nuo kalno apačios dar įmanoma šiaip taip ropštis, bet aukščiau — sienos vis labiau krypsta nuo statmenos linijos, sudarydamos kupolą, todėl ir neprieinamos.

— Aš matau, kapitone, kad gamta jums teikia paslaugas visur ir visada. Šiame ežere jūs jaučiatės visiškai saugus! Ir niekas nedrums čionykščių vandenų ramybės. Bet kam jums tas uostas? „Nautiliui" nereikia uosto.

— Nereikia, pone profesoriau! Bet jam reikia elektros, kad galėtų plaukti, baterijų, kad būtų kaip gamintis elektros ener-

giją, natrio, kad būtų kuo maitinti tas baterijas, anglies, kad būtų galima gauti natrį, akmens anglies kasyklų, iš kur būtų galima imti anglį. Dar geologinėje epochoje jūra prarijo ištisus miškus, kurie jau suakmenėjo ir, pavirtę akmens anglimi, teikia man nesibaigiančius kuro išteklius.

— Vadinasi, jūsų matrosai, kapitone, eina angliakasių pareigas?

— Taip. Šios kasyklos yra po vandeniu, kaip ir Niukaslio anglies šachtos. Apsidarę skafandrais, su kirstuvu ir semtuvu rankose, „Nautiliaus" matrosai čia kasa anglį, vaduodami mane nuo antžeminių kasyklų. Kai deginu šį kurą, kad gaučiau natrį, dūmai, kylą iš kraterio, teikia kalnui veikiančio ugnikalnio vaizdą.

— Ir mes pamatysime dirbančius jūsų matrosus?

— Ne! Bent jau ne šį kartą. Aš skubu baigti povandeninę mūsų kelionę aplink pasaulį. Todėl čia tik tiek stovėsiu, kol paimsiu šioje vietoje laikomas akmens anglies atsargas. Kai jas sukrausime, vadinasi, lygiai po dienos, mes plauksime toliau. Jei norite apžiūrėti šį urvą ir apeiti lagūną, pasinaudokite šia proga, pone Aronaksai.

Aš padėkojau ir nuėjau pašaukti savo bendrakeleivių, kurie vis dar sėdėjo savo kajutėje. Aš juos pakviečiau pasivaikščioti su manimi, nepasakęs, kur esame.

Išlipome į denį. Konselis, kuris niekuo nesistebėjo, manė, jog visiškai natūralu, kad, užmigęs po vandeniu, jis bus atsibudęs po žeme. Nedui Lendui labiausiai rūpėjo, ar šis urvas neturi kelių išėjimų.

Po pusryčių, apie dešimtą valandą, išlipome į krantą.

— Štai mes ir vėl ant žemės,— tarė Konselis.

— Aš negaliu sakyti, kad stoviu „ant žemės", veikiau esame po žeme.

Tarp kalno cokolio ir ežero buvo smėlėtas krantas, kuris plačiausioje vietoje turėjo ne daugiau kaip penkis šimtus pėdų. Šiuo siauru lygiu ruožu galėjai apeiti aplink ežerą. Bet prie granitinių sienų pamato, vaizdingai susivartę, riogsojo ugnikalnio išmesti luitai ir didžiuliai gabalai pemzos. Požeminės ugnies ištirpinta ir po to sustingusi masė sutviksdavo tūkstančių atspindžių, vos tik prožektoriaus šviesa paliesdavo tartum nusvidintą jo paviršių. Žėrutinės dulkės, pajudintos mūsų kojų, sušvisdavo lyg debesis kibirkščių.

Už sąnašinės žemės ruožo aplink ežerą urvo dugnas ėjo įkalniui. Netrukus nusigavome ligi sienų su pakopomis, kurios pamažu kilo aukštyn nelyginant laiptai ir kuriomis labai atsargiai galėjai pasikelti tarp krūvomis suvirtusių konglomera-

tų, niekuo nesucementuotų tarp savęs. Mūsų kojos slydo sustiklėjusiais trachitais, susidariusiais iš lauko špato ir kvarco kristalų.

Kiekviename žingsnyje galėjai įsitikinti, jog šis milžiniškas urvas buvo vulkaninės kilmės. Į tai atkreipiau savo bendrakeleivių dėmesį.

— Įsivaizduokime,— tariau aš,— kas darėsi šiame piltuve, kai čia kunkuliavo verdanti iki baltumo lava ir kai tas įkaitęs skystis siekė kraterio žiotis, nelyginant metalas, išlydytas aukštakrosnėje.

— Labai gerai įsivaizduoju,— atsakė Konselis.— Bet ar ponas profesorius nepasakys, kodėl lydytojas sustabdė savo darbą ir kaip atsitiko, kad ugnikalnio gerklėje susidarė ramus ežeras?

— Tikriausiai dėl to, Konseli, kad tektoninių sukrėtimų metu kalno šlaite atsirado plyšys, būtent tas pats, pro kurį „Nautilius" įplaukė į urvą. Atlanto vandenys užtelėjo į vidurį kalno. Prasidėjo įnirtinga kova tarp dviejų gaivalų, kova, pasibaigusi Neptūno pergale. Bet daug amžių praėjo nuo to laiko, ir užtvinęs ugnikalnis pavirto į tylų grotą.

— Čia tai gerai,— įsiterpė Nedas Lendas,— paaiškinta teisingai! Tiktai gaila, kad plyšys, apie kurį kalbėjo ponas profesorius, susidarė ne virš jūros lygio.

— Susimildamas, Nedai Lendai!— prieštaravo Konselis.— Jei tas plyšys būtų kalne, iškilusiame aukščiau jūros lygio, „Nautiliui" jis būtų nereikalingas!

— O aš pridursiu, misteri Lendai, kad tuomet vanduo nebūtų patekęs į kalno vidų, ir ugnikalnis būtų likęs ugnikalniu! Jūs tuščiai apgailestaujate!

Vis kilome aukštyn į kalną. Pakopos darėsi vis aukštesnės ir siauresnės. Gilūs plyšiai kartais pastodavo kelią; juos reikėdavo šokte peršokti. Turėdavome apeiti išvirtusias uolas. Ropoti keturpėsčiam, šliaužti gulint ant pilvo! Bet Konselio vikrumas ir kanadiečio raumenų jėga padėjo mums nugalėti visas kliūtis.

Maždaug trisdešimties metrų aukštyje grunto pobūdis pasikeitė, bet mūsų kelionė dėl to nepalengvėjo. Už konglomeratų ir trachitų ruožo prasidėjo juodieji bazaltai; vienur jie buvo apkloję lygų paviršių, gruoblėtą nuo sustingusių lavos purslų; kitur jie stypsojo taisyklingomis prizmėmis lyg kokia kolonada, prilaikanti milžiniško skliauto sparnus, kaip architektūrinio gamtos meistriškumo pavyzdys. Tarp bazaltų rangėsi sustingę lavos srautai su įsiterpusiais į juos ruožais bituminių skalūnų ir vietomis su plačiais sieros ampalais. Blandi dienos

šviesa, po šiais niūriais skliautais patenkanti pro kraterio gerklę, vos beapšvietė išsiveržusias uolienas, amžinai palaidotas užgesusio ugnikalnio gelmėse.

Tačiau mūsų kopimą greitai sutrukdė nenumatyta kliūtis. Maždaug dviejų šimtų penkiasdešimt pėdų aukštyje sienos, nukrypdamos nuo statmenos linijos, pradėjo skliaustis, taigi mums beliko tenkintis pasivaikščiojimu aplink ežerą. Augalų pasaulis čia kovojo su mineralų pasauliu. Keletas krūmų ir net vienas kitas medelis augo akmenų įdubose. Aš pažinau karpažolę, išskiriančią aitrias sultis. Heliotropai, visai nepateisinę savo pavadinimo, nes saulės spinduliai niekada jų neglamonėjo, liūdnai lenkė bežiedes ir bekvapes savo galveles. Čia vienur, čia kitur skurdūs auksažiedžiai baikščiai žvelgė pro sunykusį alijošių. Bet tarp lavos srautų žydėjo žibuoklės, dar išlaikiusios švelnų savo kvapą. Prisipažinsiu, aš su pasigardžiavimu traukiau jų aromatą. Kvapas — gėlės siela, o žiediniai jūros augalai ir puikieji dumbliai neturi kvapo!

Mes priėjome prie guotu augusių didelių dracenų, tvirtomis šaknimis praskėlusių uoloje plyšį, tik staiga Nedas Lendas sušuko:

— Žiūrėkite, pone profesoriau, avilys!

— Avilys?— paklausiau netikėdamas.

— Avilys! Avilys!— pakartojo kanadietis.— Ir aplink jį dūzgia bitės.

Aš priėjau ir turėjau patikėti savo akimis. Ten, plyšyje, dracenos drevėje, buvo tikrų tikriausias bičių avilys; ten dūzgė visas spiečius darbščių bitelių, kurių produkcija taip branginama Kanarų salose.

Žinoma, kanadietis užsigeidė apsirūpinti medumi, ir to daryti jam nekliudžiau. Glėbys sausų lapų, susimaišiusių su siera, užsiplieskė nuo jo skiltuvo ugnies. Nedas pradėjo rūkyti bites. Veikiai jos nustojo ūžusios, avilys ištuštėjo, ir mes išsikuopėme keletą litrų kvepiančio medaus. Nedas Lendas iki kraštų jo prisipylė savo krepšį.

— Primaišęs medaus į duonmedžio tešlą,— tarė jis,— aš jus pavaišinsiu be galo gardžiu pyragu.

— Ei, ei!— tarė Konselis.— Tai bus tikras meduolis!

— Meduolis tai meduolis,— tariau aš,— bet vis dėlto einame toliau!

Kai kada, pasisukus takeliui, kuriuo ėjome, prieš mus sutviksdavo ežeras visu savo pločiu. „Nautiliaus" prožektorius žėrė savo šviesą ant ramaus jo vandens, kurio niekados nedrumstė nei brizai, nei audros. „Nautilius" stovėjo nejudėda-

mas. Denyje ir krante triūsė žmonės, kurių tamsūs šešėliai šmėkščiojo ant apšviestų uolų.

Taigi mes apėjome viršutinę uolinių laiptų pakopą, į kurią rėmėsi skliautas. Ir čia aš pamačiau, kad ne vien bitės atstovavo gyvūnų pasauliui ugnikalnio gelmėse. Grobuonys paukščiai sklandė ir suko ratus ties mūsų galvomis arba, pliumpindami sparnais, lėkė iš lizdų, kuriuos jie buvo susisukę neprieinamose uolose. Tai buvo baltakrūtiniai vanagai ir pelėsakaliai klykūnai. Kalnų šlaitais paknopstomis lėkė mūsų pabaidyti ilgakojai riebūs einiai. Palieku spręsti skaitytojui, koks godulys apėmė kanadietį, kai jis pamatė šiuos gardžius paukščius ir kaip jis gailėjosi, kad neturi šautuvo! Jis pamėgino šviną pakeisti akmenimis ir po daugelio nesėkmingų bandymų pamušė puikųjį einį. Pasakysiu nė kiek nepagražindamas: jis kokius dvidešimt kartų rizikavo gyvybe, kol sugavo sužeistą paukštį! Ir vis dėlto einis atsidūrė žyginiame jo krepšyje, greta korių.

Toliau granitine pakopa eiti pasidarė neįmanoma ir beliko tik leistis į pakrantę. Ties mūsų galvomis švietė kraterio gerklė tartum milžiniško šulinio anga. Pro ją aš mačiau sklypelį dangaus. Debesys, genami vakarų vėjo, miglotu savo šydu kartais uždengdavo kraterio gerklę. Tai reiškė, kad debesys plaukia nedideliame aukštyje, nes ugnikalnio viršūnė buvo iškilusi aštuonis šimtus pėdų nuo vandenyno lygio.

Už pusvalandžio, kai kanadietis atliko paskutinį medžioklinį savo žygį, mes vėl išėjome į požeminę pakrantę. Florai čia atstovavo plačios pievelės smulkių skėtinių augalų, žinomų taip pat uolaskėlių pavadinimu, arba jūros krapų, iš kurių gaminamas puikus prieskonis maistui. Žalias krapų kilimas dengė visą krantą, ir Konselis prisiskynė keletą puokščių šio augalo. O dėl faunos, tai jai atstovavo tūkstančiai vėžiagyvių visų rūšių: omarai, krabai atsiskyrėliai, krevetės, mizidės, šienpioviai, galatėjos ir daugybė kriauklių: žalčiukas, purpurinukė ir dubenėlis.

Mes čia aptikome nuostabiai gražų grotą ir išsitiesėme ant smulkaus smėlio. Ugnis buvo nusvilinusi granitines sienas ir apibarsčiusi žvilgančiomis žėrutinėmis dulkėmis. Nedas Lendas tyrinėjo sienas, jas dunksendamas ir čiupinėdamas, mėgindamas atspėti jų storį. Žiūrėjau į jį ir negalėjau paslėpti šypsenos. Kaip paprastai, kalba pakrypo apie pabėgimą. Ir aš šį kartą maniau galįs be ypatingos rizikos padrąsinti Nedą Lendą, jam pasakydamas, jog kapitonas Nemas į pietus pasuko tik dėl to, kad norėjo papildyti anglies atsargas. „Aš esu įsitikinęs, kad jis grįš prie Europos ir Amerikos krantų,— tariau.— Štai tada ir pasitaikys proga pabėgti iš „Nautiliaus"!"

Jau buvo praėjusi visa valanda, kai mes ilsėjomės šiame nuostabiame grote. Pokalbis, iš pradžių karštas, beveik aptilo. Mus pradėjo imti miegas. Skubėti nebuvo kur, ir aš nevijau nuo savęs snaudulio. Man pasisapnavo,— o ar mes negalime sapnuoti, ką panorėję!— kad pavirtau į moliuską. Man pasirodė, kad tas grotas — ne grotas, o dvipusė mano geldelė...

— Greičiau! Greičiau!— šaukė jis.

— Kas atsitiko?— paklausiau keldamasis.

— Vanduo! Vanduo kyla!..

Aš pašokau. Jūra plūdo į grotą lyg kliūtį pralaužęs srautas; ir kadangi mes buvome ne moliuskai, reikėjo gelbėtis.

Per keletą minučių užsikorę į groto viršūnę, mes išvengėme pavojaus prigerti.

— Kas čia darosi?— paklausė Konselis.— Koks nors naujas gamtos reiškinys?

— Ne, mano bičiuliai!— atsakiau.— Tai potvynis, paprasčiausias potvynis, kuris vos neužklupo mūsų kaip Valterio Skoto herojų! Potvynio metu vandens lygis pakilo, ir, pagal skysčių pusiausvyros dėsnį susisiekiančiuose induose, pakilo vandens lygis ir ežere. Mes gavome sušlapti tik kojas. O dabar bėgte į „Nautilių".

Po trijų ketvirčių valandos, pavaikštinėję aplink ežerą, sugrįžome į laivą. Įgula jau baigė krovimo darbus, ir „Nautilius" kas minutę galėjo leistis į kelionę.

Bet kapitonas Nemas vis nedavė įsakymo išplaukti. Ar jis nenorėjo palaukti nakties ir nepastebėtas išnirti iš šio povandeninio kanalo? Visko galėjo būti.

Rytą „Nautilius" skrodė atvirą jūrą toli nuo bet kokių žemės buvimo ženklų, keletą metrų žemiau vandens lygio Atlanto vandenyne.

VIENUOLIKTASIS SKYRIUS

SARGASO JŪRA

Viltis sugrįžti prie Europos krantų nyko. Kapitonas Nemas plaukė į pietus. Kur jis vedė savo laivą? Aš nedrįsau duoti valią savo vaizduotei.

Tą dieną „Nautilius" perkirto savotišką Atlanto vandenyno rajoną. Visi žino, kad čia teka šiltoji Golfo srovė. Nuo Floridos krantų ji plūsta Špicbergeno link. Maždaug apie keturiasdešimt ketvirtąjį laipsnį šiaurės platumos Golfas suskyla į dvi atšakas. Didžioji srovė plaukia į šiaurės rytus palei Airijos ir Norvegijos krantus, antroji atšaka pasuka į pietus Azorų salų link. Pasiekusi Afrikos krantus, pietinė srovė apriečia pailgą lanką ir grįžta prie Antilų salų.

Ši atšaka — veikiau žiedas, negu atšaka,— šiltais savo vandenimis skalauja tuos ramius, pastovaus vidinio tekėjimo neturinčius Atlanto vandenis Sargaso jūros pavadinimu. Sargaso jūra — iš tiesų tai tikras ežeras atvirame vandenyne! Jo plotas tokio dydžio, kad reikia trejų metų, kol šiltoji Golfo srovė apsuka savo ratą jo lanku.

Tiesą sakant, po Sargaso jūra ir yra tos gelmės, kurios prarijo Atlantidą. Mokslinių ekspedicijų dalyviai, aptikę čia ištisas plaukiojančias dumblių salas, ilgą laiką manė, jog tai būsią nuskendusio žemyno pakrančių atvašynai, iškilę į jūros paviršių. Bet tuos dumblius į Sargaso jūrą veikiausiai atneša iš Europos ir Amerikos pakrančių Golfo srovė. Tai šitie plaukiojantys dumbliai, neminint kitų požymių, ir pakišo Kolumbui mintį, jog esama Naujojo Pasaulio. Kai narsiojo tyrinėtojo laivai įplaukė į Sargaso jūrą, tai — koks didelis buvo įgulos nusiminimas!— rudi plūduriuojančių dumblių plaušai taip trukdė laivams varytis į priekį, kad kelionė per šiuos vandenis užtruko net tris savaites!

Tokia buvo jūra, kuria plaukė „Nautilius". Tikra pieva! Po vientisa sargasinių dumblių danga slypėjo mėlyni Sargaso jūros vandenys. Danga buvo tokia tiršta, kad laivo forštevenis vos-ne-vos ją skyrė. Ir kapitonas Nemas, bijodamas sugadinti sraigtą, plaukė kelių metrų gilumoje.

Savo pavadinimą Sargaso jūra gavo nuo ispanų žodžio *sargazzo*, o tai reiškia „guveinis". Milžiniški šių dumblių telkiniai sudaro augalinį rifą.

Kuo paaiškinama tokia jūros augalų sankaupa šiame ramiame Atlanto užutekyje? Atsakymą į tai pateikia Moris, „Žemės rutulio fizinės geografijos" autorius.

„Tokio reiškinio paaiškinimą,— sako jis,— galima gauti pačiu paprasčiausiu bandymu. Jeigu į indą su vandeniu panersime gabalėlį kamščio arba kurį kitą plaukiojantį kūną ir vandeniui inde suteiksime aplinkinį judėjimą, tai pamatysime, kad pasklidę kamščio gabaliukai telkiasi indo centre, kitaip sakant, ramiausioje vietoje. Įsivaizduokite, kad indas — Atlanto vande-

nynas, aplinkinė srovė — Golfas, o centras, kur telkiasi plaukiojantys kūnai,— Sargaso jūra."

Aš pritariu Moriui. Dabar turėjau progą stebėti panašų reiškinį tokioje aplinkoje, kurioje laivas paprastai niekad neatsiduria. Ties mūsų galvomis, tarp rudų dumblių, plaukė medžių kamienai, audrų išversti Anduose arba Uolėtuosiuose kalnuose, ir į šiuos vandenis atnešti Amazonės ar Misisipės srovės, sudužusių laivų skeveldros, sulaužyti kiliai, takelažo dalys, apmušalinės lentos,— visas šis šlamštas taip nusvarintas kiaukutų, kad jis negali iškilti į vandenyno paviršių. Metas patvirtinti ir kitą Morio teiginį, būtent, kad visi tie daiktai ir medžiagos, susikaupusios per ilgus amžius, veikiamos jūros vandens, mineralizuojasi ir sudaro neišsenkamą šaltinį akmens anglių klodams. Tai brangios kuro atsargos, kurias apdairi gamta ruošia tam metui, kada žmonės išbaigs akmens anglių kasyklas žemynuose.

Tarp tų dumblių chaoso buvo matyti žvaigždinės švelniai rusvos puikiosios alcionijos, aktinijos, išskleidusios ilgas savo čiuptuvų sruogas, medūzos, žalios, raudonos, žydros, ir tarp jų Kiuvje kornerotas, kurio melsvas skėtis apvedžiotas violetiniais festonėliais.

Visą vasario 22 dieną išbuvome po Sargaso jūros vandenimis, kur žuvys, didelės jūros augalų ir vėžiagyvių mėgėjos, gausiai randa maisto. Kitą dieną vandenynas prarado savo savotiškumą.

Nuo to laiko, nuo vasario 23-osios iki kovo 12-osios, ištisas devyniolika dienų „Nautilius", laikydamasis Atlanto vandenyno vidurio, mus nešė į pietus šimto mylių per parą greičiu. Matyt, kapitonas Nemas keliavo povandeninę kelionę aplink pasaulį pasirinktu maršrutu, ir aš neabejojau, kad, aplenkęs Horno ragą, jis grįš į pietinius Ramiojo vandenyno vandenis.

Nedo Lendo būgštavimai turėjo pagrindo. Šiose atvirose jūrose, kur retai pasitaiko salų, nebuvo ko nė galvoti apie pabėgimą. Kapitono Nemo valia „Nautiliuje" buvo įstatymas. Teko nusilenkti likimui. Bet jeigu prieš kapitoną Nemą imtis jėgos ar gudrybės buvo tuščias darbas, tai ar negalima su juo pradėti derybas? Ar jis nesutiktų, pasibaigus povandeninei mūsų kelionei, grąžinti mums laisvę, jei prisiektume neišduoti jo paslapties? Mes tesėtume šią garbės pareigą. Bet kaip pradėti tokį keblų pokalbį su kapitonu? Ir kaip jis pažiūrėtų į mano pretenzijas atgauti laisvę? Argi jis nebuvo daug kartų ir labai ryžtingai pasakęs, jog mes amžinai esam prikaustyti prie „Nautiliaus" borto, kad liktų išsaugota jo buvimo paslaptis? Ar jis nepažiūrėjo į mano keturių mėnesių tylėjimą kaip į sutikimą

su jo ultimatumu? Pajudinti dabar šį klausimą — ar nereikštų sužadinti jam įtarimą, kuris galėjo kaip tik pakenkti mūsų sumanymui? Pasvėręs ir apgalvojęs visus samprotavimus, aš juos papasakojau Konseliui, kurie jį jaudino ne mažiau, negu mane. Nors ne taip jau greitai puolu į nusiminimą, bet, sveikai samprotaudamas, supratau, kad šansai kada nors grįžti į žmonių visuomenę mažėjo kas dieną ir ypač dabar, kai kapitonas Nemas lyg patrakęs lėkė į tropines Atlanto vandenyno zonas!

Per devyniolika mūsų kelionės dienų, kaip jau minėjau, neįvyko jokio ypatingo nuotykio. Kapitonas retai kada tesirodė. Jis daug dirbo. Bibliotekoje dažnai pasitaikydavo matyti atverstų knygų, daugiausia iš gamtos istorijos. Mano knygos „Jūros gelmių paslaptys" paraštės buvo primargintos pastabų, kartais prieštaraujančių mano teorijoms ir hipotezėms. Bet kapitonas tenkinosi paviršutiniškomis kritinėmis pastabomis knygos paraštėse, nesileisdamas su manimi į ginčus. Kartais mano ausis pasiekdavo melancholiškos melodijos, atliekamos su dideliu įsijautimu. Kapitonas grodavo vargonais, bet vien gūdžiomis naktimis, kada tamsa goždavo vandenis ir „Nautilius" snausdavo nuošalioje vietoje.

Visas tas dienas plaukėme vandenyno paviršiumi. Jūra buvo tuščia. Tik retkarčiais pasirodydavo burlaivis, vežąs krovinį Indijon, plaukiąs Gerosios Vilties kyšulio link. Kartą mus ėmė vytis banginių medžioklės laivas, matyt, „Nautilių" palaikęs brangiu milžinišku banginiu. Bet kapitonas Nemas, nenorėdamas, kad jūreiviai tuščiai gaištų ir vargtų, padarė galą bergždžiai medžioklei, nugrimzdamas į vandenį. Šis atsitikimas, rodos, labai sudomino Nedą Lendą. Neapsiriksiu pasakydamas, jog kanadietis gailėjosi, kad medžiotojai savo žeberklu nepervėrė kiaurai banginį primenančio mūsų laivo!

Čionykščių vandenų žuvys nedaug kuo besiskyrė nuo tų, kurias matėme kitose platumose. Mes pastebėjome ryklių, priklausančių vienai iš trijų pogenčių baisios kremzlėtųjų žuvų genties, kurioje randamos ne mažiau kaip dvi rūšys: dryžuotieji rykliai kokių penkių metrų ilgio, plokščia galva, daug platesne už visą kūną, su apvaliu uodeginiu peleku ir septyniais ilgais juodais dryžiais nugaroje; pilkieji rykliai pelenų atspalvio, su septyniais žiaunų plyšiais ir vienu nugariniu peleku beveik per pat vidurį kūno.

Netoli laivo plaukiojo ir rykliai, vadinamieji jūros šunys, pačios rajausios žuvys. Žvejai pasakoja, kad vieno tokio ryklio pilve buvusi rasta buivolo galva ir vos ne visas veršis; kitame — du tunai ir jūreivis su visa apranga, trečiame — kareivis su kardu; pasitaikęs ir toks, kuris buvo prarijęs raitelį su

arkliu! Beje, visais šiais pasakojimais neverta tikėti! O preparuoti šių nevidonų neturėjau progos: nė vienas neįkliuvo į „Nautiliaus" tinklus.

Ištisi būriai grakščių ir žaismingų delfinų įdurmu sekė laivą, teikdami mums linksmą pramogą. Jie buvo susispietę būreliais po penkis ar šešis, kaip vilkai miške! Šia proga turiu pasakyti, kad rajumu delfinai nenusileidžia rykliams, jei patikėsime vienu Kopenhagos profesoriumi, kuris, esą, išėmęs iš delfino pilvo trylika jūros kiaulių ir penkiolika ruonių! Beje, jam patekęs delfinas gladiatorius, drąsus, plėšrus ir rajus gyvūnas, siekiąs daugiau kaip dvidešimt keturias pėdas ilgio. Dantuotųjų banginių šeimoje yra dešimt delfinų genčių, ir mano pastebėtos žuvys priklausė ilganosiams delfinams, kurių palyginti nedidelė galva buvo ištįsusi į snapo pavidalo snukį, ryškiai atskirtą nuo kaktos. Kūnas iš viršaus juodas, iš apačios baltai rausvas su retomis dėmelėmis, trijų metrų ilgio.

Dar paminėsiu umbrelę, kuprių šeimos, žuvį dygiapelekių būrio. Kai kurie autoriai — daugiau poetai, negu gamtininkai — tikina, esą šios žuvys turinčios muzikinius organus ir koncertuojančios nepalyginti geriau už visą dainininkų ansamblį. Nedrįstu ginčytis, bet su apgailestavimu pasakysiu, jog mums tos umbrelės nesiteikė dainuoti serenadų!

Baigdamas paminėsiu, kad Konselis suklasifikavo daugybę žuvų skraiduolių. Buvo įdomu stebėti, kaip vikriai jas gaudo delfinai. Kad ir kaip aukštai iškildavo žuvytės, kad ir kokia ilga būdavo jų skridimo trajektorija — net per viršų „Nautiliaus",— vargšelės vis tiek patekdavo į pražiotus delfino nasrus! Tai buvo arba skraiduolės, arba kitos žuvys su švytinčiais žiomenimis. Kada žuvelės, naktį išlėkusios ir ore aprėžusios žvilgantį lanką, vėl grimzta į vandenį, jos primena krintančias žvaigždes.

Ligi kovo 13 dienos mūsų kelionėje nebuvo jokio įsidėmėtino įvykio. Visa kovo 13 diena praėjo matuojant jūros gylį. Šis darbas mane labai sudomino.

Nuo to laiko, kai išplaukėme į atviras Ramiojo vandenyno platybes, jau buvome sukorę trylika tūkstančių mylių. Dabar jau buvome ties 45°37′ pietų platumos ir 37°53′ vakarų ilgumos. Kaip tik tose vietose zondas, nuleistas „Heraldo" kapitono Denhemo į keturiolikos tūkstančių metrų gylį, nepasiekė dugno. Čia pat Parkeris, Amerikos fregatos „Kongresas" leitenantas, negalėjo pasiekti jūros dugno net penkiolikos tūkstančių šimto keturiasdešimt metrų ilgio zondu.

Kapitonas Nemas pasiryžo nusileisti į pačią didžiausią gelmę gauti tikslių duomenų, kiek gylio turi įduba, esanti šioje

Atlanto vandenyno dalyje. Aš turėjau užrašyti bandymo rezultatus. Salono langinės atsidarė, ir „Nautilius" pradėjo ruoštis panėrimui į pačius giliausius Atlanto vandenyno sluoksnius.

Tikriausiai joks balastas nebūtų padidinęs laivo svorio tiek, kad jis būtų galėjęs nugrimzti į tokią gelmę. Be to, grįžtant į vandenyno paviršių, būtų reikėję čia pat, pačiame dugne, išpumpuoti iš rezervuarų vandenį; bet atlikti tokią operaciją, esant dideliam išoriniam slėgimui, net „Nautiliaus" siurbliai, nors ir kokie jie buvo galingi, vieni nieko nebūtų padarę.

Užtat kapitonas Nemas nusprendė į vandenyno dugną leistis, pasivaduodamas nuožulniomis šoninių plokščių diagonalėmis. Gilumos vairus, lyginant su „Nautiliaus" vaterlinija, jis pakreipė keturiasdešimt penkių laipsnių kampu.

Vertikalusis varomasis sraigtas sukosi pačiu didžiausiu greičiu, ir keturios jo mentės stipriais mostais čaižė vandenį.

„Nautiliaus" korpusas ėmė virpėti kaip įtempta styga ir pradėjo sklandžiai nirti į vandenį. Mudu su kapitonu stovėjome salone ir stebėjome, kaip greitai šliaužia manometro rodyklė. Netrukus jau buvome už tos juostos, kur gyvena dauguma žuvų.

Fauna keičiasi, didėjant vandenyno gyliui. Kai kurios žuvys veisiasi paviršutiniuose jūrų ir upių vandenyse, kitos, kurių yra daug mažiau, laikėsi vien giliuosiuose vandens sluoksniuose. Taigi dabar atsidūrėme tokioje juostoje, kur aptinkami nuostabūs gyvūnai, kaip antai: heksanchai, priklausantys ryklių būriui, ryklių su šešiais žiaunų plyšiais rūšiai, teleskopinės žuvys didžiulėmis akimis, šarvuotosios žuvys ostracijonai su pilkais pilvo ir juodais krūtinės pelekais, su šviesiai rausvų kaulinių plokštelių antkrūtiniu, ir pagaliau žuvys ilgauodegės, gyvenančios tūkstančio dviejų šimtų metrų gelmėje, kur vandens slėgimas siekia šimtą dvidešimt atmosferų.

Aš paklausiau kapitoną, ar jis nematęs žuvų giluminėje vandenyno zonoje.

— Žuvų?— atsakė kapitonas Nemas.— Labai retai kada. Bet ką dėl to sako nūdienis mokslas?

— Matote, kapitone, yra patirta, kad apatiniai žemyninio plato horizontai yra už dumblių zonos. Šios zonos fauna įgyja giluminiams vandens sluoksniams būdingą vaizdą. Tokiame gylyje, kur dar egzistuoja gyvulinė gyvybė, augalinė gyvybė jau būna išnykusi. Yra nustatyta, kad austrė gyvena du tūkstančiai metrų žemiau jūros lygio ir kad Maklintokas, poliarinių jūrų didvyris, kartą sugavo jūros žvaigždę dviejų tūkstančių penkių šimtų metrų gylyje! Yra žinoma, kad dviejų tūkstančių šešių šimtų dvidešimt sieksnių, t. y. daugiau kaip vienos mylios, gy-

lyje Anglijos karališkojo laivyno fregatos „Buldogas" įgula taip pat sugavo jūros žvaigždę. Na, o jūs, kapitone Nemai, tur būt, pasakysite, kad mes nieko nežinome?

— Ne, pone profesoriau,— atsakė kapitonas,— aš nebūsiu toks nemandagus. Bet malonėkite pasakyti, kuo aiškinate, kad gyvos būtybės gali gyventi tokiose gelmėse?

— Tai galima paaiškinti dviem priežastim,— atsakiau.— Pirmiausia tuo, kad vertikaliosios ir horizontaliosios srovės, nešančios iš vienos vandenyno vietos į kitą marias vandens tam tikro sūrumo ir temperatūros, padeda plisti organizmams. Na, kad ir tos jūrų lelijos ir jūrų žvaigždės, kurios gyvena giliausiuose vandenyno sluoksniuose.

— Visiškai teisingai,— tarė kapitonas.

— O paskui kiekis vandenyje ištirpusio deguonies, būtino organizmų gyvybei jūroje, ne tik kad nemažėja giluminiuose vandenyno sluoksniuose, bet, priešingai, didėja; o aukštas vandens sluoksnių slėgimas padeda jį suspausti.

— A-a! Ir tai yra žinoma!— tarė kapitonas kiek nustebęs.— Na, ką gi, pone profesoriau, tiesa lieka tiesa visiems! Leiskite tik pridurti, kad plaukiojamojoje pūslėje tų žuvų, kurios sugaunamos vandenyno paviršiuje, randama daugiau azoto, negu deguonies; o žuvų, sugautų giluminiuose vandens sluoksniuose, būna daugiau deguonies, negu azoto. Šiuos stebėjimus patvirtina jūsų išvados. Na, o dabar imsimės savo stebėjimų!

Aš pažvelgiau į manometrą. Rodyklė rodė šešių tūkstančių metrų gylį. Jau buvo visa valanda, kaip mes grimzdome. „Nautilius" sklandžiai leidosi vis gilyn ir gilyn. Vanduo, kuriame buvo labai mažai gyvybės, stebino neapsakomu skaidrumu. Už valandos jau buvome trylika tūkstančių metrų žemiau jūros lygio — apie tris su ketvirčiu mylios,— o jokio ženklo, kad dugnas būtų arti.

Bet keturiolikos tūkstančių metrų gylyje, vaiskiame kaip krištolas vandenyje, aš pamačiau tamsius kalnų viršūnių siluetus. Galimas daiktas, kalnai buvo tokio pat aukščio, kaip Himalajai ar Monblanas, o gal dar aukštesni — juk bedugnės gylis buvo neišmatuojamas!

Nors išorinė aplinka slėgė be galo smarkiai, „Nautilius" vis šliaužė į bedugnės gelmes. Aš jaučiau, kaip girgžda geležinės laivo apmušalo sąvaržos, kaip linksta spyriai, kaip dreba pertvaros, kaip salono langų stiklai, rodos, dumba į vidų. Jei mūsų laivas, anot jo vado, nebūtų buvęs atsparus kaip plienas, jį, žinoma, vanduo būtų suplojęs!

Kol laivas šliaužė pagal savo diagonalę, vos neliesdamas atsikišusių uolų, čia vienur, čia kitur pasirodančių vandenyje,

pamačiau keletą kalkinių vamzdelių, atstovaujančių dviem labiausiai žinomoms polichetų — vamzdžianamių ģentims: spinoribų ir serpulų, taip pat keletą pavyzdžių jūros žvaigždžių asterijų.

Bet netrukus išnyko ir šitie gyvūnijos pasaulio atstovai, ir daugiau kaip trijų mylių gylyje „Nautilius" peržengė vandens ruožą, kur dar įmanoma laikytis gyviems organizmams, panašiai kaip oro balionas, pakilęs virš biosferos. O mes jau buvome nusileidę šešiolika tūkstančių metrų — keturias mylias — žemiau vandenyno lygio, ir išoriniai „Nautiliaus" apmušalai turėjo atlaikyti tūkstančio šešių šimtų kilogramų slėgimą į kiekvieną kvadratinį centimetrą savo paviršiaus!

— Tikras stebuklas!— sušukau.— Atsidurti tokioje gelmėje, kurios dar nėra pasiekęs joks žmogus! Pažiūrėkite, kapitone, tik pažiūrėkite! Kokios didingos uolos, kokie urvai, nesuteikę prieglobsčio nė vienai gyvai būtybei! Štai paskutinė Žemės rutulio kontinentinių masyvų riba! Už jos baigiasi gyvybė! Kodėl gi mes, pabuvoję šiose neištirtose zonose, turime išsinešti vien tik atsiminimus?

— O jūs norėtumėt,— paklausė kapitonas Nemas,— išsinešti iš čia šį tą daugiau, negu atsiminimus?

— Kaip liepsite suprasti jūsų žodžius, kapitone?

— Aš noriu pasakyti, kad nėra nieko paprasčiau, kaip šį povandeninį peizažą įamžinti nuotraukoje.

Aš dar nespėjau išreikšti savo nustebimo, o jau kapitonas Nemas paliepė atnešti fotografijos aparatą. Salone langinės buvo plačiai atidarytos, ir vandens sritis, apšviesta elektros, sudarė nuostabų objektą. Nei šviesos šešėlių, nei jokio mirgėjimo! Ši dirbtinė šviesa mūsų povandeninei peizažo nuotraukai teikė geresnes sąlygas, negu saulė. „Nautilius", paklusdamas savo sraigtui ir nuožulniosioms plokštumoms, sustojo lyg įbestas. Aparato objektyvą pakreipėme į mūsų pasirinktą vandenyno dugno peizažą ir po kelių sekundžių gavome puikų negatyvą.

Aš ir dabar tebeturiu tą nuotrauką. Joje matyti pirmapradės uolos, tie granitiniai žemės plutos ramsčiai, niekados neregėję dienos šviesos, gilūs urvai, išduobti akmens masyve, neprilygstama piešinio tikslumu kalnų viršūnių apybraiža, lyg būtų nutapyta dailininko. O ten, užpakaliniame plane, banguota kalnų linija užbaigė žavingą peizažą! Kokiais žodžiais apsakysi tą ansamblį lygių, juodų, tartum nupoliruotų uolų be jokio kuokštelio žalių samanų, jokio spalvų lopinėlio, uolų, tokių svetimų šioje vandens stichijoje ir taip išdidžiai savo papėdėmis mindžiojančių smėlėtą dugną, nutvieskstą elektros šviesos!

Tuo tarpu, padaręs nuotrauką, kapitonas Nemas tarė:

— Na, o dabar, pone profesoriau, metas kilti į viršų! Nereikia piktnaudžiauti savo galimybėmis ir per ilgai laikyti taip labai slėgiamą „Nautiliaus" korpusą.

— Kilkime, kapitone!— atsakiau aš.

— Laikykitės kuo tvirčiausiai!

Dar nespėjęs suvokti, kodėl kapitonas kreipėsi į mane su tokiu įspėjimu, aš jau paslikas gulėjau ant kilimo.

Kapitono įsakymu sraigtas buvo sustabdytas, gilumos vairai pakreipti statmenai, ir „Nautilius" šaute šovė aukštyn kaip oro balionas. Jis skrodė vandenį, dusliai švilpdamas. Akyse viskas mirgėjo, aplinkui negalėjai įžiūrėti jokių smulkmenų. Per keturias minutes nulėkęs visas keturias mylias — nuotolį tarp jūros dugno ir jos paviršiaus — ir išnėręs iš vandens lyg skraiduolė žuvis, jis vėl nusileido į okeano vandenis, išmetęs į viršų fontaną purslų!

DVYLIKTASIS SKYRIUS

KAŠALOTAI IR BANGINIAI

Naktį iš kovo 13 į 14 dieną „Nautilius" vėl pasuko į pietus. Aš buvau įsitikinęs, kad Horno kyšulio platumoje, jį aplenkęs, jis įplauks į Ramųjį vandenyną ir tuo baigs savo kelionę aplink pasaulį. Tačiau plaukėme Australijos linkui. Kur jis danginasi? Į Pietų ašigalį. Na, čia jau tikra beprotybė! Aš pradedu manyti, kad kapitono elgesys visiškai pagrįstai kelia Nedo Lendo būgštavimus.

Pastaruoju metu kanadietis nieko man nepasakojo apie pabėgimo planus. Jis pasidarė santūresnis, tylesnis. Aš mačiau, kaip jį slėgia mūsų nelaisvė laive. Jaučiau, kaip kas dieną jis darosi vis irzlesnis. Kai sutikdavo kapitoną, jo akyse įsižiebdavo niūri ugnis, ir aš būgštaudavau, kad karšto būdo kanadietis gali padaryti kokį nors įžūlų išsišokimą.

Tą dieną, kovo 14, Konselis ir Nedas Lendas neįprastu laiku atėjo į mano kajutę. Aš pasidomėjau, koks reikalas juos atvarė pas mane.

— Noriu jūsų šio to paklausti, pone,— atsakė kanadietis.

— Labai prašau, Nedai.

— Kaip jūs manote, ar daug vyrų yra „Nautiliuje"?

— Negaliu pasakyti, mano bičiuli.

— Man rodos,— kalbėjo Nedas Lendas,— kad valdyti tokį laivą, kaip „Nautilius", nereikia didelės įgulos.

— Sutinku su tavim,— atsakiau,— valdyti tokį laivą, aprūpintą elektriniais navigacijos prietaisais, visiškai užtenka dešimties žmonių.

— Taigi!— tarė kanadietis.— O kodėl jų čia yra daugiau?

— Kodėl?— paklausiau ir įdėmiai pasižiūrėjau į Nedą Lendą. Nutuokti, ką jis čia turi galvoje, buvo nesunku.

— Todėl,— atsakiau,— jei mano spėjimai teisingi ir jei gerai supratau kapitono Nemo gyvenimo prasmę, tai „Nautilius", reikia manyti, ne šiaip sau laivas! Šis povandeninis laivas — prieglobstis tiems, kurie, kaip ir pats laivo vadas, nutraukė visus saitus su žeme.

— Galimas daiktas,— tarė Konselis.— Bet juk „Nautilius" gali sutalpinti tik tam tikrą skaičių žmonių! Ar ponas profesorius nenustatytų, kiek daugių daugiausia žmonių gali sutilpti laive?

— Nustatyti žmonių skaičių laive? Kuriuo gi būdu, Konseli?

— Paprastu apskaičiavimu. Ponui profesoriui yra žinoma laivo talpa, taigi ir naudingo oro kubatūra. O žinant, kiek reikia deguonies vienam žmogui, ir turint galvoje, kad „Nautilius" kas dvidešimt keturios valandos keičia...

Konselis nebaigė sakyti, bet aš puikiai mačiau, kur jis suka.

— Aš tave suprantu,— tariau.— Apskaičiuoti nesunku, bet kažin ar tas skaičiavimas bus teisingas.

— Nesvarbu!— tarė Nedas Lendas.— Tegu būna apytikris!

— Gerai,— atsakiau.— Kiekvienas žmogus per valandą suvartoja tiek deguonies, kiek jo yra šimte litrų oro, kitaip sakant, per dvidešimt keturias valandas suvartoja tokį kiekį deguonies, kuris yra dviejuose tūkstančiuose keturiuose šimtuose litrų oro. Taigi laivo tonažą reikia padalyti iš dviejų tūkstančių keturių šimtų...

— Visiškai teisingai,— tarė Konselis.

— Kadangi laivo talpa yra pusantro tūkstančio tonų, o kiekviena tona turi tūkstantį litrų oro, tai kokį skaitmenį gausime, padalinę iš dviejų tūkstančių keturių šimtų...

Aš paėmiau pieštuką.

— ...išeina šeši šimtai dvidešimt penki. Kitaip sakant, „Nautiliuje" telpa tiek oro, kad jo užtektų šešiems šimtams dvidešimt penkiems žmonėms dvidešimt keturias valandas.

— Šešiems šimtams dvidešimt penkiems žmonėms,— pakartojo Nedas Lendas.

— Bet užtikrinu jus,— pridūriau,— kad mes visi sykiu — keleiviai, matrosai, karininkai — nesudarome nė dešimtosios dalies šio skaičiaus.

— Ir to dar pernelyg daug trims žmonėms,— burbtelėjo Konselis.

— Taigi, vargšeli mano Nedai, jums galiu tik patarti būti kantriam.

— Ir ne tik kantriam,— įsiterpė Konselis,— bet ir paklusniam.

Konselis surado tinkamą žodį.

— Beje,— pridūrė jis,— kapitonas Nemas juk negali plaukti vis į pietus. Kada nors turės ir sustoti! Kelią užkirs ledo laukai, tuomet ir teks grįžti į civilizuotesnes jūras! Ir tada, Nedai Lendai, vėl ateis laikas dar kartą pamėginti laimę.

Kanadietis palingavo galvą, brūkštelėjo sau per kaktą ir išėjo, nepasakęs nė žodžio.

— Ponui profesoriui leidus,— tarė Konselis,— aš jam papasakosiu savo stebėjimus. Vargšas Lendas įsikalė į galvą visokių niekų. Vis mini praeitį. Visi mes tokie! Kas praeita, tas darosi miela! Savo širdį jis kartina tais prisiminimais. Reikia jį suprasti! Ką jam belieka daryti „Nautiliuje"! Jis ne mokslininkas, kaip ponas profesorius. Povandeninio pasaulio stebuklai nedžiugina jo, kaip džiugina mus. Jis viską atiduotų, kad vakare galėtų pasėdėti smuklėje, ten, savo tėvynėje!

Ir tikrai, monotoniškas gyvenimas laive, matyt, slėgė kanadietį, pripratusį gyventi laisvai ir vis ką nors veikti. Tokių atsitikimų, kurie jį sudomintų, pasitaikydavo retai. Beje, tą dieną vienas nuotykis banginių medžiotojui priminė laimingus laikus.

Apie vienuoliktą valandą ryto „Nautilius", išplaukęs į vandenyno paviršių, atsidūrė viduryje viso būrio banginių. Susitikimas su banginiais manęs nenustebino: aš žinojau, kad tie žinduoliai, kuriuos medžioja ištisos banginių medžiotojų flotilės, gelbėdamiesi nuo savo persekiotojų, kraustosi į Atlantikos vandenis ir jiems gretimas vandenyno dalis.

Banginiai suvaidino svarbų vaidmenį ir suteikė nemažą paslaugą didžiųjų atradimų epochoje. Tai jie, viliodami paskui save baskus, o vėliau asturijiečius, anglus ir olandus, išmokė juos žvelgti tolimų kelionių pavojams į akis ir narsiai raižyti vandenynus skersai ir išilgai. Senovinėse legendose gausu pasakojimų, kokius žygius atlikdavo tie banginiai, nuvesdami jų medžiotojus vos ne ligi Šiaurės ašigalio — betrūkdavo ligi jo

gal tik kokių septynių mylių! Tegu ir būna prasimanymas, bet jame matyti ateitis! Labai galimas daiktas, kad, medžiodami banginius Arktikos ir Antarktikos vandenyse, žmonės pasieks abiejų Žemės pusrutulių ašigalius!

Mes sėdėjome ant denio. Jūra buvo rami. Spalio mėnuo šiose platumose mus apdovanojo gražiomis rudens dienomis. Kanadietis pirmasis — jis negalėjo apsirikti — pastebėjo banginį rytinėje pusėje horizonto. Gerai įsižiūrėjęs, maždaug už penkių mylių nuo „Nautiliaus", galėjai pamatyti kažkokią juodą masę, čia išplaukiančią į paviršių, čia vėl neriančią po vandeniu.

— Et! — sušuko Nedas.— Jei būčiau banginių žvejybos laive, tai kad nuramínčiau širdį! Banginis didžiulis! Tik pažiūrėkite, kokius stulpus vandens jis švirkščia, šimts velnių! Ir ko aš prikaustytas prie tos geležinės geldos!

— Nejaugi, Nedai,— tariau aš,— jumyse vis dar gyvi banginių medžiotojų įpročiai?

— Koks gi banginių medžiotojas, pone, gali užmiršti pirmykštį savo verslą? Kas gali pakeisti tos medžioklės troškimą? Jis karštesnis už kraują!

— O ar jums teko medžioti banginius čionykštėse jūrose?

— Ne, pone. Aš plaukiojau šiaurės jūrose, pasiekdavau Beringo sąsiaurį, Deviso sąsiaurį.

— Vadinasi, su Pietų pusrutulio banginiais jūs dar nepažįstamas. Bet ir nėra ko stebėtis! Ligi šiol mušdavote šiaurės banginius; pietų banginiai neperžengia šiltųjų pusiaujo vandenų.

— Ar nejuokaujate, pone profesoriau?— sukluso kanadietis.

— Sakau, kaip yra.

— Bet tai netiesa! Klausykite, ką aš jums papasakosiu: šešiasdešimt penktaisiais metais — vadinasi, prieš dvejus su puse metų — netoli Grenlandijos aš nudėjau banginį, kurio šone kyšojo žeberklas su ženklu, rodančiu, kad jis priklausė Beringo sąsiaurio banginių žvejybos laivui! Taigi kaip galėjo atsitikti, kad gyvūnas, sužeistas prie vakarinių Amerikos krantų, buvo nudobtas prie rytinių krantų, jeigu jis, aplenkęs Horno kyšulį arba Gerosios Vilties kyšulį, nebuvo perplaukęs pusiaujo?

— Aš esu tos pat nuomonės, kaip ir Nedas,— tarė Konselis.— Laukiu, ką mums atsakys ponas profesorius.

— Ponas profesorius jums, mano bičiuliai, atsakys, kad įvairios banginių rūšys gyvena tam tikrose jūrose ir niekad jų nepalieka. Ir jei kuris nors Beringo sąsiaurio banginis nuplaukė į Deviso sąsiaurį, tai, matyt, tarp tų jūrų esama praėjimo arba prie Amerikos krantų, arba prie Azijos krantų.

— Ir aš turiu tikėti jūsų žodžiais?— paklausė kanadietis, primerkęs akis.

— Ponu profesoriumi reikia tikėti,— tarė Konselis.

— Vadinasi,— prieštaravo kanadietis,— jei jau aš nemedžiojau čionykščiuose vandenyse, tai ir čionykščių banginių nepažįstu?

— Taip atrodytų, Nedai.

— Būtų tuo išmintingiau sueiti į pažintį su jais,— pridėjo Konselis.

— Žiūrėkite! Žiūrėkite!— susijaudinęs šūktelėjo kanadietis.— Banginis prie mūsų artinasi! Kad tave kur! Plaukia tiesiai į mus. Valiūkauja, biaurybė! Nujaučia, kad mano rankos tuščios!

Nedas treptelėjo koja. Rankos susigniaužė į kumštį, kratydamos įsivaizduojamą žeberklą.

— Ar čionykščiai banginiai tokie pat dideli, kaip ir šiaurinių vandenų?

— Beveik tokie pat, Nedai.

— O aš turiu jums pasakyti, pone, jog matydavau didžiulių banginių, šimto pėdų ilgio! Aš net girdėjau, kad banginiai prie Aleutų salų būna daugiau kaip šimto penkiasdešimt pėdų ilgio.

— Na, čia jau, man rodos, aiškiai perdedama!— atsakiau.— Šie gyvuliai nėra tikri banginiai, jie turi nugarinius pelekus ir, kaip ir kašalotai, mažesni už tikruosius banginius.

— Ei, ei!— sušuko kanadietis, neatplėšdamas akių nuo vandenyno.— Artinasi! Plaukia „Nautiliaus" kilvateryje.

Ir, sugrįžęs prie nutraukto pasikalbėjimo, jis tarė:

— Jūs sakote, jog kašalotai yra smulkios žuvys? O juk pasakojama, kad aptinkama milžiniškų kašalotų. Tai protingi gyvuliai. Sako, jie maskuojasi dumbliais, ypač guveiniais ir kitais jūrų augalais. Jie kartais palaikomi mažomis salelėmis. Prie jų priplaukia laivai, žmonės išlipa, susikuria ugnį. . .

— Pasistato namus,— pridūrė Konselis.

— Ak tu juokdary!— atsakė Nedas Lendas.— Na, o vieną gražią dieną gyvulys panyra į vandenį, ir visi jo gyventojai — pliumpt!— sykiu su juo į jūros gelmes. . .

— Kaip jūrininko Sindbado kelionėse,— juokdamasis pridūriau.— Ak misteri Lendai, jūs, rodos, mėgstate nepaprastas istorijas! Štai kokie jūsų kašalotai! Manau, patys netikite tomis pasakomis!

— Pone gamtininke,— rimtai atsakė kanadietis.— Kas pasakojama apie banginius, viskuo reikia tikėti! Ei! Ei! Žiūrėkite! Tik žiūrėkite! Tai kad plaukia! Tai kad neria! Sako, tie milžiniški gyvūnai per penkiolika dienų apiplaukia aplink pasaulį!

— To neginčiju.

— O ar žinote, pone Aronaksai, kad pačioje pasaulio įkūrimo pradžioje banginiai dar vikriau plaukiojo?

— A-a!.. Iš tikrųjų, Nedai? Kodėl gi taip?

— Todėl, kad tuo metu jų uodega buvo skersinė, kaip žuvų; vadinasi, jų uodega buvo paplokščia ir stovėjo vertikaliai, jie ir mosuoja ja iš dešinės į kairę ir iš kairės į dešinę! Bet kūrėjas, pamatęs, kad tos žuvys pernelyg greitos, ėmė ir pakreipė joms uodegas! Taigi nuo to laiko jos ir tvoja į vandenį iš viršaus žemyn! Na ir sumažėjo jų greitumas!

— Tas viskas taip, Nedai,— tariau,— bet ar aš turiu jumis tikėti?

— Nebūtinai,— atsakė Nedas Lendas.— Kiekvienu atveju ne daugiau, kaip kad būčiau pasakęs, jog esama banginių trijų šimtų pėdų ilgio ir sveriančių šimtą tūkstančių svarų.

— Ką ir besakyti, daugoka!— tariau.— Bet reikia pripažinti, kad kai kurie banginiai pasiekia gana žymių dydžių. Vien taukų, sako, prilydoma ligi šimto dvidešimt tonų!

— Tai aš savo paties akimis mačiau,— pasakė kanadietis.

— Mielai tikiu, Nedai! Taip pat, kaip kad tikiu, jog kai kurie banginiai savo dydžiu prilygsta šimtui dramblių. Spręskite patys, koks įdomus reginys: šitokia masė, nerianti didžiausiu greičiu!

— Ar tiesa,— paklausė Konselis,— kad banginis gali nuskandinti laivą?

— Laivą? Abejoju!— atsakiau.— Beje, pasakojama, kad tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimtaisiais metais šitose pat pietų jūrose banginis puolęs „Eseksą" ir ėmęs jį stumti iš užpakalio į priekį keturių metrų greičiu per sekundę. Laivo vairagalis prisisėmęs vandens ir beveik tą pat akimirką nuskendęs!

Nedas vylingai pasižiūrėjo į mane.

— O šit kartą banginis kaip tvojo man uodega,— tarė jis,— tikriau sakant, ne man, o į mano valtį,— kad mudu su draugu pametėjo į orą gal kokius šešis metrus! Ką čia daug kalbėti — lyginant su pono profesoriaus banginiu, manasis buvo tik banginiukas!

— Na, o ar ilgai gyvena banginiai?— paklausė Konselis.

— Tūkstantį metų,— atsakė kanadietis, nė nemirktelėjęs.

— Iš kur tai žinote, Nedai?

— Taip sakoma.

— O kodėl taip sakoma?

— Todėl, kad yra žinoma.

— Ne, Nedai! Ne žinoma, o tik spėjama. Šie spėjimai grindžiami prielaida, kad pirmuoju banginių medžioklės verslo laikotarpiu, maždaug prieš keturis šimtus metų, banginiai buvę

žymiai didesni už dabartinius. Iš čia daroma gana logiška išvada, kad dabartiniai banginiai dar tebėra augimo stadijoje. Todėl Biufonas ir sakė, kad šie banginiai gali ir turi gyventi tūkstantį metų. Supratote?

Nedas Lendas manęs negirdėjo. Beje, jis manęs ir nesiklausė. Banginis plaukė vis artyn ir artyn. Nedas jį ryte rijo akimis.

— Ėhė-hė! Banginis, ir dar ne vienas! Dešimt, dvidešimt, o, čia jų visa banda! Ir turiu sėdėti sudėjęs rankas. Man surištos ir rankos, ir kojos!

— Klausykite, mielas Nedai,— tarė Konselis,— kodėl jūs neprašote kapitoną Nemą leidimo pamedžioti? . .

Konselis dar nebaigė sakyti, o kanadietis jau puolė prie trapo ir pranyko liuke.

Po kelių minučių jis grįžo su kapitonu.

Kurį laiką kapitonas Nemas žiūrėjo į banginius, laigančius per mylią nuo „Nautiliaus".

— Pietų banginiai,— tarė jis.— Gausus laimikis visai medžiotojų flotilei!

— Ar neleistumėt, kapitone,— paklausė kanadietis,— jų pamedžioti? Ranka gali atprasti nuo žeberklo!

— Kam be reikalo naikinti gyvūnus?— atsakė kapitonas Nemas.— Banginių taukai mums nereikalingi.

— Betgi, kapitone,— prieštaravo kanadietis,— Raudonojoje jūroje jūs leidote mums medžioti ruonius!

— Ten buvo visai kas kita! Įgulai tada reikėjo įvairios mėsos. O čia būtų žudymas dėl žudymo. Žmogus dažnai duoda sau tokią teisę, aš tai žinau! Bet nepripažįstu tokių barbariškų pramogų. Grobuoniškai naikindami pietų banginį — ramų, nekenksmingą, gerą gyvūną,— jūsų verslo draugai, Nedai Lendai, dirba darbą, anaiptol nevertą pagyrimo. Išmušę banginius Bafino įlankoje, jie netrukus galutinai išnaikins visą klasę šių naudingų gyvūnų. Palikite ramybėje tuos nelaimingus banginius! Ir be jūsų jie turi daugybę priešų: kašalotų, kardžuvių, piūklažuvių!

Galima įsivaizduoti, su kokia fizionomija kanadietis klausėsi šių moralinių kapitono Nemo pamokymų! Skaityti medžiotojui notacijas — vadinasi, tuščiai aušinti burną. Nedas Lendas išplėtęs akis žiūrėjo į kapitoną, matyt, nesuprasdamas, ką tas nori pasakyti. Vis dėlto kapitonas buvo teisus. Barbariškas šios rūšies gyvūnų naikinimas baigsis tuo, kad greitai vandenyne neliks nė vieno banginio.

Nedas Lendas švilpiniavo savo „Janki-Dudl"[1], susibrukęs rankas į kišenes ir atsukęs mums nugarą.

Tuo tarpu kapitonas Nemas, stebėdamas banginių kaimenę, man kalbėjo:

— Aš buvau teisus, sakydamas, kad ir be žmogaus banginis turi daugybę priešų savojoje aplinkoje. Štai ir dabar mūsų akivaizdoje ši kaimenė banginių gaus susiremti su stipriu priešininku. Ar matote, pone Aronaksai, kad aštuonių mylių pavėjinėje pusėje juda juodi taškai?

— Matau, kapitone.

— Tai kašalotai, baisūs gyvūnai! Kartais sutikdavau jų ištisas bandas, nuo dviejų iki trijų šimtų galvų! Štai šiuos kašalotus — plėšrius, kenksmingus gyvūnus — kaip tik reikėtų naikinti.

Išgirdęs tokius kapitono žodžius, kanadietis žvitriai atsigręžė.

— Ką gi, dar ne vėlu, kapitone,— tariau aš,— ir net banginių labui...

— Kam lįsti į pavojų, pone profesoriau? „Nautilius" ir pats išblaškys kašalotus. Stiprus jo taranas, manau, nenusileis Nedo Lendo žeberklui.

Kanadietis nesivaržydamas gūžtelėjo pečiais, tartum sakydamas: „Mušti kašalotus laivo taranu! Kur tai girdėta?"

— Palaukite, pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas.— Mes jums parodysime tokią medžioklę, kokios dar nesate matęs. Jokio pasigailėjimo šitiems kraugeriškiems banginių rūšies padarams! Jie daugiau nieko neturi, tik nasrus ir dantis!

Nasrus ir dantis! Geriau nebuvo galima apibūdinti didžgalvio kašaloto milžiniškų matų, kartais lig dvidešimt penkių metrų ilgio! Didžiulė kašaloto galva apima apie trečdalį viso jo kūno. Skirtingai nuo bedančių banginių, kurių viršutinė žiauna vietoj dantų prismaigstyta raginių plokštelių, vadinamųjų „banginio ūsų", kašalotas, iš dantuotųjų banginių pobūrio, apatinėje žiaunoje turi dvidešimt penkis didelius aštrius dantis dvidešimt centimetrų ilgio ir sveriančius po du svarus. Kaulinėse milžiniško kiaušo įdubose yra talpi ertmė, pertvaros padalinta į dvi kameras ir pripildyta riebalinės masės, vadinamojo spermaceto, kuris sveria nuo dviejų iki keturių šimtų kilogramų. Kašalotas, gremėzdiškas gyvulys,— veikiau buožgalvis, negu žuvis, anot Fredolio. Jis sudėtas nedailiai, kairioji kūno pusė neproporcinga, palyginus su dešiniąja; jis mato tik deši-

[1] Šiaurės Amerikos patriotų dainelė, sudėta tuo metu, kai buvo kariaujamas išvaduojamasis karas su Anglija.

nią ja akimi; žodžiu, vaizdžiai tariant, išėjo „kreivas į kairę pusę".

Tuo tarpu pabaisų kaimenė vis artinosi. Kašalotai jau pamatė banginius ir ruošėsi pulti. Iš anksto galėjai pasakyti, kad pergalė bus kašalotų pusėje, ir ne tik dėl to, kad kašalotai geriau prisitaikę kautynėms, negu bedančiai jų priešininkai, bet ir dėl to, kad kašalotai ilgiau už banginius gali išbūti panėrę po vandeniu, neiškildami į paviršių atsikvėpti.

Metas buvo skubėti banginiams į pagalbą. „Nautilius" nugrimzdo į vandenį. Konselis, Nedas ir aš susėdome salone prie lango. Kapitonas Nemas nuėjo į šturmano kabiną ir stojo prie vairo, norėdamas pats valdyti savo laivą, pavirtusį naikinamąja priemone. Sraigto apsisukimai netrukus padažnėjo, ir laivas ėmė plaukti dideliu greičiu.

Kai „Nautilius" išėjo į kovos lauką, kašalotai jau buvo pradėję mūšį su banginiais. Kapitonas nusprendė įsibrauti į didžgalvių kaimenę. Kašalotai iš pradžių nelabai pabūgo, išvydę baisūną, įsikišusį į jų grumtynes su banginiais. Bet netrukus jie gavo pajusti jo smūgių jėgą.

Na ir buvo mūšis! Net Nedas Lendas plojo iš džiaugsmo. Kapitono rankose „Nautilius" pavirto grėsmingu žeberklu. Jis smigo į tuos mėsos gurvuolius ir skrodė juos pusiau, palikdamas paskui save du kruvinus luitus mėsos. Baisūs uodegos smūgiai į jo apmušalą jam buvo nejuntami. Didžiulių masių stūmiai — jam kad bent kas! Sunaikinęs vieną kašalotą, jis įsibėgėjęs lėkdavo prie antro, sukiodamasis nuo vieno halso į kitą, stengdamasis nepaleisti aukos, šokdavo čia pirmyn, čia atgal, pagal šturmano norą grimzdavo gilyn, kai gyvūnas nirdavo į vandenį, kildavo įkandin į vandenyno paviršių, nerdavo tiesiai arba smogdavo iš sparno, puldavo iš priekio, iš užpakalio, kapojo, piaustė savo iltimi!

Kokios žiaurios skerdynės! Koks triukšmas tvyrojo virš vandenyno bangų! Koks spengus švilpesys, koks priešmirtinis kriokimas sklido iš paklaikusių gyvūnų gerklių! Sukelti galingų uodegos smūgių, ramūs vandenys kunkuliavo kaip katile!

Visą valandą truko šios homeriškos piautynės, kuriose nebuvo pasigailėjimo didžgalviams. Keletą kartų, susibūrę po dešimt—vienuolika galvų, kašalotai kildavo į puolimą, mėgindami sudaužyti laivą savo kūnais. Anapus lango išžioti dantingi besiblaškančių gyvūnų nasrai, klaikios jų akys siutino Nedą Lendą. Jis jiems siuntė prakeiksmus, grūmojo kumščiu. Kašalotai kibo dantimis į geležinį povandeninio laivo apmušalą, kaip kad šunys kimba į gerklę užpiudytam šernui. Bet „Nautilius" pagal vairininko valią čia įtraukdavo juos į gelmę, čia iškeldavo

į vandens paviršių, nepaisydamas milžiniško gyvūnų svorio ir didžiulio jo sloginimo.

Pagaliau kašalotų kaimenė išsisklaidė. Jūra nurimo. Mes išplaukėme į vandenyno paviršių, atidarėme liukus ir išlipome į denį.

Jūroj plūduriavo sumaitoti lavonai. Sprogęs sviedinys nebūtų galėjęs taip suplėšyti, sudraskyti, sujaukti tų mėsos luitų. Mes plaukėme tarp milžiniškų kūnų su melsva nugara, balta papilve, išverstais viduriais. Keletas išsigandusių kašalotų leidosi bėgti. Vanduo per kelias mylias aplinkui buvo nusidažęs purpuro spalva, ir „Nautilius" plaukė per kraujo jūrą.

Kapitonas Nemas priėjo prie mūsų.

— Na, misteri Lendai?— tarė jis.

— Na, ponas kapitone,— atsakė kanadietis, kurio entuziazmas jau buvo spėjęs atvėsti,— reginys tikrai šiurpus. Bet aš esu medžiotojas, o ne mėsininkas, čia gi buvo tikros skerdynės.

— Nę skerdynės, o kenksmingų gyvūnų naikinimas,— paprieštaravo kapitonas.— Ir „Nautilius"— ne mėsininko peilis.

— O mano nuomone, žeberklas geriau,— tarė kanadietis.

— Kiekvienam savo ginklas,— atsakė kapitonas, įsmeigęs akis į Nedą Lendą.

Aš išsigandau, kad kanadietis suirzęs nepasakytų kapitonui kokio įžūlaus žodžio, galinčio sukelti apverktinas pasekmes. Bet jo pyktis atlėgo, pamačius banginį, prie kurio tą akimirką artinosi „Nautilius".

Gyvūnas nespėjo išvengti kašaloto dantų. Aš tuoj pažinau pietų banginį su visiškai juoda, tartum įlenkta galva. Anatomiškai nuo paprastojo banginio ir nuo Nordkapo banginio jis skiriasi tuo, kad septyni jo kaklo slanksteliai yra suaugę ir kad jis turi dviem šonkauliais daugiau, negu šiauriniai jo giminaičiai. Nelaimingas gyvulys gulėjo ant šono; visas jo pilvas buvo vienų žaizdų. Banginis buvo nebegyvas. Ant sužaloto jo peleko galo kabojo banginiukas, kurio jam nepavyko išgelbėti. Iš žuvusio gyvulio žiomenų, pro vadinamus plokštelinius banginio ūsus, čiurkšle tekėjo vanduo.

Kapitonas Nemas priplaukė prie gyvulio lavono. Du matrosai užsikraustė ant negyvo gyvulio, ir aš nustebęs pamačiau, kad iš jo pieno liaukų jie melžia pieną, kurio ten buvo susikaupę apie dvi—tris tonas!

Kapitonas pasiūlė man puodelį šilto pieno. Aš negalėjau paslėpti savo pasišlykštėjimo šiuo gėrimu. Bet jis mane tikino, kad pienas gardus ir skoniu nė kiek nesiskiria nuo karvės pieno.

Aš paragavau ir turėjau pripažinti, kad pienas iš tikrųjų labai gardus. Taigi savo maisto atsargas papildėme naudingu produktu! Sviestas ir sūris paįvairins kasdieninį mūsų meniu.

Po tos dienos su nerimu stebėjau, kaip Nedas Lendas vis labiau ir labiau ima rodyti kapitonui Nemui priešiškumą, ir nusprendžiau akylai sekti kiekvieną kanadiečio žingsnį.

TRYLIKTASIS SKYRIUS

IŠTISINIAI LEDAI

„Nautilius" vis plaukė į pietus. Savo keliu jis pasirinko penkiasdešimtąjį meridianą. Nejaugi jis danginasi į ašigalį? Kokia kvailystė! Visi mėginimai nusigauti į šį Žemės rutulio tašką baigdavosi nesėkme. Kovo 13-oji antarktinėse srityse atitinka rugsėjo 13-ąją šiaurinėse srityse, kada prasideda dienos susilyginimo su naktimi periodas.

Kovo keturioliktąją 55° platumoje pasirodė plaukiojantys ledai, švino spalvos luitai dvidešimt—dvidešimt penkių pėdų aukščio, ledų grūstys, į kurias šniokšdamos dužo bangos. „Nautilius" skuodė vandenyno paviršiumi. Nedas Lendas kadaise plaukiojo arktinėse jūrose, ir ledkalniai jam nebuvo naujiena. Mudu su Konseliu jais grožėjomės pirmą kartą.

Dangaus skliaute, pietinėje horizonto pusėje, driekėsi akinamo baltumo juosta. Banginių medžiotojai anglai ją vadina *ice-blinck*[1]. Netgi storiausi debesys negali paslėpti jos švytėjimo. Tas švytėjimas — ledo laukų atspindys.

Ir iš tikrųjų, netrukus pasirodė dar didesni ledų telkiniai. Jie spindėdavo čia stipriau, čia silpniau, kai juos uždengdavo tirštas rūkas. Per kai kuriuos ledus driekėsi žalios gyslos, tartum jie būtų buvę išraižyti vario sulfato druskų. Kiti, kaip brangūs ametistai, persišvietė kiaurai. Jie liepsnojo visų spalvų ugnimis, atspindėdami saulės spindulius tūkstančiais savo kristalų briaunų. Kiti atrodė lyg ištisos akmens laužyklos, iš kurių imamas grūdingas kalkinis špatas, ir jo būtų užtekę pastatyti marmuriniam miestui!

[1] Poliarinių ledų atspindys *(angl.)*.

Kuo toliau į pietus, tuo dažniau sutikdavome plaukiojančių ledo laukų, tuo didesni darėsi ledkalniai. Tūkstančiai arktinių paukščių suko ant jų lizdus. Audrapaukščiai savo klyksmu spengė mums ausis. Kiti, mūsų laivą palaikę banginiu, tūpdavo ant jo pailsėti ir įnirtingai kapodavo geležimi apmuštą jo korpusą, kuris skambėjo nuo jų snapų kalenimo.

Kai pradėjome plaukti tarp ledų, kapitonas Nemas dažnai išeidavo į denį. Jis įdėmiai žiūrėdavo į bekraštę ledo dykumą. Kartais jo žvilgsnis pagyvėdavo. Ką jis galvodavo tomis valandėlėmis? Ar jausdavosi valdovu šių arktinių vandenų, šios ištisinės ledų srities, nepasiekiamos žmogui? Gal būt. Bet jis tylėdavo. Stovėdavo valandų valandas, paskendęs mintyse, kol jūrininko instinktas įveikdavo stebėjimo potraukį. Tada jis pats stodavo prie vairo ir, vikriai manevruodamas, vesdavo laivą pro ledo lytis ir aisbergus, kartais keleto mylių ilgio ir kyšančius iš vandens septyniasdešimt—aštuoniasdešimt metrų. Dažnai vientisa ledų siena, rodės, pastodavo kelią. 60° platumoje plynas vanduo buvo pasibaigęs. Bet kapitonas Nemas greitai rasdavo tarp ledų kokį siaurą plyšį ir drąsiai puldavo į jį, gerai žinodamas, kad ledai už laivo tuoj susiglaus.

Tokiu būdu, valdomas sumanios vairininko rankos, „Nautilius" laviravo tarp ledų, kurių tiksli klasifikacija pagal formą ir dydį džiugino Konselį: aisbergai, arba ledkalniai, ledo laukai, dreifuojantys ledai, pakas, arba sulūžę ledo laukai, apvalios arba pailgos ledo lytys.

Oro temperatūra buvo gana žema. Termometras rodė du— tris laipsnius žemiau nulio. Bet mes buvome su šiltais lokenų kailiniais, ruonio odos striukėmis, puikiai apsaugojančiomis nuo šalčio. „Nautilius" buvo apšildomas elektriniais prietaisais, kurie viduje palaikė vienodą temperatūrą, kad ir kažin kokia būtų buvusi išorės temperatūra. Be to, vos tik laivas panerdavo keletą metrų žemiau jūros lygio, mes patekdavome į pakenčiamas temperatūros sąlygas.

Jei šiose platumose būtume atsidūrę prieš du mėnesius, apskritą parą čia būtų buvusi diena; bet jau artinosi poliarinė naktis, atimdama iš dienos po tris—keturias valandas, grasindama užgožti šešiems mėnesiams savo šešėliu šias priepoliarės sritis.

Kovo penkioliktąją plaukėme Naujosios Škotijos ir Pietų Orknėjaus salų platumoje. Kapitonas Nemas pasakojo, jog kadaise šiuose vandenyse veisėsi daugybė ruonių; bet banginių medžiotojai anglai ir amerikiečiai grobuoniškai žudė suaugusius patinus ir pateles, grynai išnaikindami ruonius šiuose vandenyse, kur dabar viešpatauja gūdi tyluma.

Kovo šešioliktąją, apie aštuntą valandą vakaro „Nautilius", plaukdamas pagal penkiasdešimt penktąjį meridianą, perkirto Pietų poliarinį ratą. Ledai spaudė jį iš visų pusių, siaurindami horizonto liniją. Bet kapitonas Nemas plaukė tiesiai į pietus.

— Kur jis danginasi?— klausiau aš.

— Kur akys mato,— atsakė Konselis.— Kai prasiskels kaktą, tada sustos.

— Na, už tai galvos nedėčiau!— tariau aš.

Ir, atvirai kalbant, ši pavojinga ekspedicija man buvo prie širdies. Žodžiais nemoku apsakyti, kiek žavesio teikė poliarinių kraštų grožis! Ledai įgydavo didingiausias formas. Vienur iškildavo architektūriniai Rytų miestų ansambliai su minaretais ir mečetėmis; kitur — lyg kokie rūmai, sugriauti žemės drebėjimo. Vaizdus kaitaliojo spalvos: čia įkypuose besileidžiančios saulės spinduliuose viskas nusidažę purpuru ir auksu, čia pilka rūko skraistė dengia horizontą ir viskas skendi sniego audroje! Paskui iš visų pusių prasideda pragariškas traškėjimas, griūtys, ledų susidūrimai — ir dekoracija mainosi kaip gamtovaizdis dioramoje! Jeigu „Nautilius" būdavo po vandeniu tuo metu, kai sutrikdavo pusiausvyra tarp ledų ir jūrų gelmių, griūčių trenksmas skysčio terpėje sklisdavo be galo dideliu smarkumu, ir virsdami ledkalniai sukeldavo pačiuose giliuosiuose vandenyno sluoksniuose pavojingus sūkurius. Tada „Nautilius" šokinėdavo nuo vienos bangos ant kitos, nirdavo priekiu gilyn kaip burinis laivas, jūroje užkluptas audros.

Dažnai, iš visų pusių suspausti ledų, nematydavome jokios progumos; bet, vaduodamasis nuostabiu savo instinktu, kapitonas Nemas pagal menkiausius požymius rasdavo naujus plyšius leduose. Plonos melsvo vandens gyslelės, vagojančios ledo laukus, rodė jam kelią. Ir jis niekados nesuklysdavo, rinkdamasis kryptį. Be abejojimo, jau buvo plaukiojęs tarp ledų antarktinėse jūrose!

Tačiau kovo 16 dieną ledai mus visiškai surėmė. Tai dar nebuvo amžino įšalo ruožas, o tik platūs ledo laukai, sukaustyti šalčio. Bet ši kliūtis nesustabdė kapitono Nemo, ir jis įsibėgėjęs visu smarkumu smogė į ledo lauką. Plieninis „Nautiliaus" korpusas įsiskverbė į tą trapaus ledo masę, ir lytys poškėdamos skilo į gabalus. Jis buvo kaip koks senovės taranas pasakiškos griaunamosios jėgos. Ledo skeveldros, nelyginant kruša, krito aplinkui. Savo spaudimu mūsų laivas darėsi kelią. Kartais įsibėgėjęs užšokdavo ant lyties ir ją triuškindavo savo svoriu. O kartais, įsibrovęs po ledu, skaldydavo jį šoniniu supimu, ir mes plaukdavom toliau plačiu ledo lauke susidariusiu plyšiu. Tomis dienomis jūroje siautė škvalai. Ledą dengė

tirštas rūkas, ir, stovėdamas ant denio viename laivo gale, nematei kito. Vėjas staigiai kaitaliojo kryptį. Sniegas aplipdė denį ledo pluta, kurią turėjome daužyti kirstuvu. Apskritai, kai tik oro temperatūra nukrisdavo ligi penkių laipsnių žemiau nulio, visos išorinės „Nautiliaus" dalys apšaldavo. Burinis laivas tokiomis sąlygomis nebūtų galėjęs manevruoti, kadangi visi skrysčiai ir skridiniai būtų apledėję. Tiktai elektros varomas laivas, kuriam nereikia nei burių, nei akmens anglies, galėjo leistis į kelionę šiose platumose.

Barometras rodė labai žemą slėgimą. Kompasas negalėjo kelti pasitikėjimo. Artinantis prie magnetinio pietų ašigalio, kuris nesutampa su geografiniu Pietų pusrutulio ašigaliu, kompaso rodyklė kaip pakvaišusi blaškėsi į visas puses, duodama prieštaringus parodymus.

Ir iš tikrųjų, pagal Hansteną, magnetinis Pietų ašigalis yra 70° platumoje ir 130° ilgumoje, o pagal Diuperio stebėjimus,— 135° ilgumoje ir 70°30' platumoje. Teko daryti kontrolinius stebėjimus, nešiojant kompasą į įvairias laivo dalis, ir sudarinėti išvestinius duomenis. Bet dažnai būdavome verčiami nuplauktą kelią nustatinėti pagal lago parodymus, anaiptol netikslius, kadangi vingiuotuose ledo plyšiuose laivas nuolat kaitaliojo kryptį.

Pagaliau, kovo 18-ąją, po daugelio bergždžių mėginimų prasiskinti kelią, „Nautilius" galutinai buvo užbarikaduotas ledų. Tai buvo jau ne ledynai, ne dreifuojantys ledai, ne ledo laukai, o nepajudinamas ištisinis ledo kalnų barjeras.

— Ištisiniai ledai,— tarė kanadietis.

Aš supratau, kad Nedas Lendas, kaip ir visi iktoliniai poliariniai jūrininkai, ledo užtvarą laiko neįveikiama. Apypietę sušvito saulė, ir kapitonas Nemas nustatė vietovės koordinates. Pasirodė, kad mes esame 51°30' ilgumoje ir 67°39' pietų platumoje. Taigi jau buvome giliai įsivarę į Antarktiką!

Nė lopinėlio laisvos jūros, nė mažiausio ženklo, kad kur nors būtų buvęs sklypelis gryno vandens! Priešais „Nautilių" driekėsi bekraštė ledujų prisigrūdusi lyguma, chaotiškai susirioglinę ledai, didžiuliai gretasienio pavidalo luitai su vertikaliomis briaunomis — žodžiu, upės paviršius per ledonešį, tik milžiniško masto. Čia vienur, čia kitur į dviejų šimtų pėdų aukštį stiepėsi ledo obeliskai, uolų špiliai; o dar toliau statūs krantai, apsiausti skysto rūko, kaip veidrodis atspindėjo saulės spindulius, prasiskverbusius pro miglą. Nyki gamta, skendėdama rūsčioje tyloje, kurią retkarčiais drumstė savo sparnų plumpsėjimu audrašaukliai arba pufinai! Viskas suledėję, net garsas.

„Nautilius" buvo priverstas nutraukti drąsią savo kelionę per ledo laukus.

— Pone profesoriau,— tarė man tą dieną Nedas Lendas.— Jei mūsų kapitonas plauks ir toliau. . .

— Na tai kas iš to?

— Jis bus šaunus vyrukas!

— Kodėl, Nedai?

— Todėl, kad lig šiol dar niekas neperplaukė ištisinių ledų. Jis tvirtas, tas jūsų kapitonas. Bet tūkstantis velnių! Ne tvirtesnis juk už gamtą! O ten, kur pati gamta nubrėžė ribą, norom nenorom reikia sustoti.

— Tikra teisybė, Nedai Lendai! Bet vis dėlto aš norėčiau žinoti, kas už to ledo! Antai ana siena mane tiesiog erzina!

— Ponas profesorius sako tiesą,— tarė Konselis.— Sienos tam ir sutvertos, kad gadintų nervus mokslininkams. Sienos visur būna kliūtis!

— Ė-ė!— tarė kanadietis.— Visi žino, kas už to vientiso ledo.

— Kas gi būtent?— paklausiau.

— Ledas, vien tik ledas!

— Jūs tuo esate tikras, Nedai,— prieštaravau.— O aš ne. Tai štai kodėl norėčiau perplaukti tuos ledus.

— Paklausykite manęs, pone profesoriau, atsižadėkite šio savo sumanymo!— atsakė kanadietis.— Mes priplaukėme ištisinį ledą, ir užteks! Nei jūs, nei jūsų kapitonas Nemas, nei jo „Nautilius" toliau nežengs nė žingsnio. Norite ar nenorite, bet mes grįšime į šiaurę, vadinasi, į tokius kraštus, kur gyvena padorūs žmonės.

Aš turėjau pripažinti, kad Nedas Lendas vieną dalyką pasakė teisingai: kol laivai nebus pritaikyti plaukiojimui tarp ledo laukų, jie gaus stoti prie to vientiso ledo ribos.

Ir iš tikrųjų, nors buvo dėtos visos pastangos, nors buvo daryti atkaklūs mėginimai suskaldyti ledą, „Nautilius" stovėjo kaip stovėjęs. Įprastomis sąlygomis, jei laivas negali tęsti kelionės pagal maršrutą, jis grįžta atgal. Bet šį kartą grįžti buvo lygiai taip pat neįmanoma, kaip ir plaukti į priekį, nes buvome uždaryti leduose! Ir, jei būtume stovėję vienoje vietoje, mūsų laivas būtų įšalęs į ledą! Taip ir atsitiko apie antrą valandą popiet: properša, kurioje stovėjo „Nautilius", labai greitai ėmė trauktis plonu leduku. Beliko pripažinti, kad kapitonas Nemas pasielgė itin neatsargiai.

Tuo momentu buvau ant denio. Kapitonas Nemas, kurį laiką stebėjęs, kaip dedasi ledo pluta, kreipėsi į mane:

— Na, pone profesoriau, kokia, jūsų nuomone, mūsų padėtis?

— Aš manau, kad įstrigome leduose, kapitone.

— Įstrigome! Kaip turėčiau suprasti jūsų žodžius?

— Aš noriu pasakyti, kad negalime plaukti nei pirmyn, nei atgal, nei į jokią pusę. Štai ką reiškia žodis „įstrigę", bent jau civilizuotuose kraštuose.

— Vadinasi, pone Aronaksai, jūs manote, kad „Nautilius" nepajėgia išsikapstyti iš ledų?

— Blogi popieriai, kapitone! Metų laikas vėlyvas, ir vargu ar galima tikėtis prasiskirsiant ledą.

— Ak, pone profesoriau, jūs ištikimas sau!— atsakė kapitonas Nemas kiek ironiškai.— Jums visur vaidenasi užtvaros ir kliūtys! O aš pareiškiu, kad „Nautilius" ne tik kad išeis iš ledų sangrūdos, bet ir plauks toliau!

— Toliau į pietus?— paklausiau, žiūrėdamas į kapitoną.

— Taip, pone, į patį ašigalį.

— Į ašigalį?— sušukau, negalėdamas paslėpti nepasitikėjimo.

— Taip,— šaltakraujiškai atsakė kapitonas,— į Antarkties ašigalį, į tą nežinomą tašką, kur kryžiuojasi visi Žemės rutulio meridianai. Jūs žinote, kad su „Nautilium" darau viską, ką noriu.

Taip, aš tai žinojau! Aš žinojau, kad šis žmogus drąsus iki beprotybės! Bet tikėtis įveikti kliūtis, užkertančias kelią į Pietų ašigalį, dar labiau neprieinamą, negu Šiaurės ašigalis, kurį bergždžiai mėgino pasiekti narsiausi jūrininkai, ryžtis tokiam beprotiškam žygiui galėjo tik pamišėlis.

Man dingtelėjo galvon paklausti kapitoną Nemą, ar jis jau nebus atradęs tą išgarsintąjį ašigalį, į kurį dar neįkėlė kojos nė vienas padaras, sutvertas pagal žmogaus paveikslą.

— Ne, pone,— atsakė jis.— Šį atradimą darome visi drauge. Tai, kas nepavyko kitiems, pavyks man. Mano „Nautilius" niekados nebuvo nuplaukęs taip toli į pietų jūras; bet, dar sykį sakau jums, jis plauks toliau.

— Norėtųsi tikėti jumis, kapitone,— atsakiau kiek ironiškai.— Ir aš jumis tikiu! Plaukime pirmyn! Kliūčių mums nėra! Suskaldykime šį vientisą ledą! Sutriuškinkime jį! O jei jis priešinsis, suteikime „Nautiliui" sparnus, ir tegu jis skrenda virš ledų!

— Virš ledų, pone profesoriau?— ramiai paklausė kapitonas Nemas.— Ne, ne virš ledų, o po ledais!

— Po ledais?— šūktelėjau aš.

Ir staiga viską supratau. Man jau buvo aišku, ką manė daryti kapitonas Nemas. Nuostabios „Nautiliaus" ypatybės turėjo mus vaduoti ir šiame fantastiniame žygyje!

— Matau, kad pradedame suprasti vienas antrą, pone profesoriau,— tarė kapitonas nusišypsojęs.— Jūs jau numanote galimumą, o aš sakau — mūsų mėginimo sėkmę. Tai, kas neįvykdoma paprastam laivui, visiškai įmanoma „Nautiliui". Jei prie ašigalio bus žemynas, „Nautilius" sustos. Bet, jei ašigalį skalauja vandenynas, mes sieksime patį ašigalį!

— Gal ir jūsų teisybė,— tariau susižavėjęs kapitono samprotavimais.— Jei vandenyno paviršių laiko sukaustęs ledas, tai giluminiai vandenyno sluoksniai turi būti laisvi pagal išmintingą dėsnį, kad didžiausias vandens tankumas atitinka temperatūrą, aukštesnę už užšalimo laipsnį. Ir, jei neklystu, antvandeninė ledo dalis santykiauja su povandenine kaip vienas su keturiais?

— Beveik taip, pone profesoriau! Kiekvieną pėdą aisbergo, iškilusio virš jūros lygio, atitinka trys pėdos žemiau jūros lygio. O kadangi šie ledkalniai neviršija šimto metrų aukščio, vadinasi, povandeninės jų dalies storis — ne daugiau kaip trys šimtai metrų. O kas „Nautiliui" trys šimtai metrų?

— Ogi niekis, pone!

— „Nautilius" gali nugrimzti į giliausius vandenis, kur temperatūra vienoda visose platumose; o ten mums nebaisūs ir trisdešimties—keturiasdešimties laipsnių šalčiai, sukaustę paviršinius vandenis.

— Teisingai, pone, visiškai teisingai,— atsakiau džiūgaudamas.

— Vienintelė kliūtis,— dėstė kapitonas Nemas,— kad mums keletą dienų reikės išbūti po vandeniu, nepapildžius oro atsargų.

— Tik tokia?— prieštaravau.— „Nautiliaus" rezervuarai talpūs. Mes juos privarysime oro ir nejausime deguonies stokos!

— Gerai sumanyta, pone Aronaksai,— juokdamasis tarė kapitonas.— Bet aš nenoriu būti apkaltintas beprotybe, todėl iš anksto sakau, ko jums bijoti.

— Būtent?

— Tik vieno dalyko! Galimas daiktas, kad jūra — jeigu Pietų ašigalyje tikrai ji yra — bus užklota ištisinės ledo dangos, vadinasi, mes negalėsime iškilti į paviršių!

— Nejau, kapitone, užmiršote, koks taranas jūsų „Nautilius"? Nejau negalima laivo nuožulniai paleisti į ledo lubas ir jose pramušti angą?

— A-a! Koks jūs šiandien išradingas, pone profesoriau!

— Ir pagaliau,— kalbėjau aš, vis labiau ir labiau įsismagindamas,— kodėl negalėtume rasti Pietų ašigalyje laisvos nuo ledo jūros? Amžino užšalimo ir geografiniai ašigaliai nesutampa nei Pietų, nei Šiaurės pusrutuliuose; ir kol neįrodyta kitaip, leistina manyti, jog tuose dviejuose Žemės rutulio taškuose esama žemyno arba neužšalusių jūrų!

— Aš irgi tokios pat nuomonės, pone Aronaksai,— atsakė kapitonas Nemas.— Betgi leiskite jums priminti, kad, iškėlęs tiek daug prieštaravimų mano projektui, dabar mane užverčiate argumentais jo labui.

Kapitonas Nemas buvo teisus. Aš jį viršijau drąsumu. Dabar į ašigalį aš jį viliojau! Aš net pranokau jį, aš jį palikau... Bet ką tu čia, kvailuti! Kapitonas Nemas geriau už tave žino visas palankias ir nepalankias savo žygio aplinkybes. Ir jis šaipėsi, matydamas, kaip tave suviliojo fantastiškos svajonės!

Bet kapitonas Nemas tuščiai negaišo. Jis pasišaukė savo padėjėją. Jie kažką gyvai ėmė kalbėtis nesuprantama savo kalba. Gal kapitono padėjėjas buvo įspėtas iš anksto, o gal tarė kapitono pasiūlymą esant įvykdomą, bet neparodė nė mažiausio nustebimo.

Nors ir kaip šaltakraujiškai padėjėjas priėmė kapitono pasiūlymą, Konselis dar šaltakraujiškiau sutiko žinią, kad mes pasišovę plaukti į Pietų ašigalį. „Kaip patinka ponui profesoriui",— atsakė jis įprastiniais savo žodžiais. Ir tai buvo viskas, ką jis pasakė. Na, o dėl Nedo Lendo, tai jis taip kilstelėjo pečius, kad visa jo galva prasmego juose.

— Matote, pone,— tarė jis,— man tiesiog gaila judviejų su kapitonu Nemu!

— Mes atrasime ašigalį, misteri Lendai!

— Gal būt, tik iš ten negrįšite atgal!

Ir Nedas Lendas nuėjo į savo kajutę, „kad nepridarytų bėdos", kaip jis pasakė baigdamas.

Tuo tarpu prasidėjo pasiruošimai drąsiajam mūsų žygiui. Galingi „Nautiliaus" siurbliai dideliu slėgimu varė orą į rezervuarus. Apie ketvirtą valandą kapitonas Nemas paskelbė, jog pakeliamosios liuko durys tuoj būsiančios uždarytos. Aš paskutinį kartą žvilgtelėjau į vientisus ledų plotus, kuriuos ruošėmės perplaukti. Diena buvo graži, oras grynas, nors spaudė gana stiprus šaltis — dvylika laipsnių žemiau nulio, bet vėjas buvo nurimęs, ir šaltis neatrodė toks atšiaurus.

Dešimt įgulos vyrų su kirtikliais pakilo į denį ir pradėjo aplink laivą kapoti ledą. Šis darbas nebuvo itin sunkus, kadangi ledas dar nebuvo spėjęs sustorėti. Kai darbas baigėsi,

visi suėjome į laivo vidų. Rezervuarai, kaip paprastai, ligi vaterlinijos buvo prileisti vandens. „Nautilius" ėmė grimzti.

Mudu su Konseliu nuėjome į saloną. Pro atvirus langus mes galėjome matyti giluminius Antarktikos vandenyno sluoksnius. Gyvsidabris termometre pradėjo kilti. Manometro rodyklė krypo į dešinę.

Trijų šimtų metrų gylyje, kaip ir numatė kapitonas Nemas, atsidūrėme po banguotu apatiniu vientiso ledo paviršiumi. Bet „Nautilius" vis grimzdo gilyn. Mes pasiekėme aštuonių šimtų metrų gylį. Vandens temperatūra buvo nebe dvylikos laipsnių, kaip jūros paviršiuje, o tik vienuolikos. Jau vienas laipsnis laimėtas! Suprantama, temperatūra pačiame „Nautiliuje", apšildomame elektrinių prietaisų, buvo daug didesnė. „Nautilius" manevravo nepaprastai tiksliai.

— Jei ponas profesorius teiksis žinoti, mes vis dėlto nuplauksime,— tarė man Konselis.

— Be abejo,— atsakiau kuo tvirčiausiai įsitikinęs.

Šioje laisvoje nuo ledo gelmėje „Nautilius" varėsi tiesiai į ašigalį, nekrypdamas nuo penkiasdešimt antrojo meridiano. Beliko nuplaukti kelią nuo 67°30' ligi 90°, dvidešimt du su puse laipsnio platumos, kitaip sakant, kiek daugiau negu penkis šimtus mylių. „Nautilius" plaukė vidutiniškai dvidešimt šešias mylias per valandą, taigi kaip greitasis traukinys. Jeigu laivas nesulėtins savo spartos, po keturiasdešimties valandų pasieksime ašigalį.

Dalį nakties mudu su Konseliu praleidome salone. Naujas peizažas mus laikė prikaustęs prie lango. Vanduo mirgėjo mūsų prožektoriaus šviesoje. Bet jūros gelmės buvo tuščios. Žuvys negyveno šiuose ledų sukaustytuose vandenyse. Tik tam tikru metu jos čia pasirodo, keliaudamos iš Antarktikos į laisvas nuo ledo jūras. Plaukėme dideliu greičiu. Bet tai buvo galima spręsti tik pagal plieninio laivo drebėjimą.

Apie antrą valandą nakties nuėjau į savo kajutę numigti keletą valandų. Konselis padarė tą pat. Eidamas laivo koridorium, tikėjausi sutikti kapitoną Nemą, bet jis, matyt, buvo vairininko kabinoje.

Kitą dieną, kovo 19-ąją, aš nuo penktos valandos ryto užėmiau savo postą salone. Elektrinis lagas rodė, jog „Nautilius" plaukia vidutiniu greičiu. Laivas atsargiai kilo į vandenyno paviršių, pamažu tuštindamas savo rezervuarus.

Širdis daužėsi krūtinėje. Ar pavyks iškilti į paviršių? Ar jūra prie ašigalio laisva nuo ledo?

Deja! Duslus smūgis parodė, kad „Nautilius" atsitrenkė į storo ledo apačią. Ir iš tikrųjų mes „pabučiavome dugną", ta-

riant jūrininkų kalba, bet atvirkščiąja prasme, ir tūkstančio pėdų gylyje. Vadinasi, aukščiau mūsų buvo ledo sluoksnis dviejų tūkstančių pėdų storio.

Taigi ledo danga šioje vietoje buvo storesnė, negu ten, kur nugrimzdome! Mažai tepaguodžianti aplinkybė!

Tą dieną „Nautilius" keletą kartų mėgino prasimušti pro ledą, bet vis dunkstelėdavo į ledines lubas. Protarpiais pasitaikydavo ledą aptikti devynių šimtų metrų gylyje, ir tai rodė, kad jo danga siekia tūkstantį du šimtus metrų storio, įskaitant ir tuos tris šimtus, iškilusius aukščiau jūros lygio. Tai jau dukart storesnė, negu kad buvo tuo momentu, kai nugrimzdome į vandenį!

Aš rūpestingai žymėjau ištisinių ledų klodo gylius ir tokiu būdu gavau povandeninės ledų dalies reljefą.

Atėjo vakaras, o mūsų padėtis nepasikeitė. Ledo storis svyravo tarp keturių ir penkių šimtų metrų. Ledo danga po truputį plonėjo. Bet vis dėlto koks dar storas sluoksnis ledo mus skyrė nuo vandenyno paviršiaus!

Buvo aštunta valanda vakaro. Pagal laivo tvarkaraštį oro atsargas „Nautilius" turėjo atnaujinti tik po keturių valandų. Beje, aš nejutau didelės stokos gryno oro, nors kapitonas Nemas lig šiol dar nebuvo pradėjęs tuštinti atsarginių rezervuarų.

Tą naktį miegojau neramiai. Čia mane apimdavo baimė, čia vėl sušvisdavo kibirkštėlė vilties. Keletą kartų pašokau iš lovos. Tai „Nautilius" tyrė ledo plutos storį. Apie trečią valandą ryto prietaisai salone rodė, kad ledų lauko apačia tik per penkiasdešimt metrų nuo jūros lygio. Šimtas penkiasdešimt pėdų mus skiria nuo vandenyno paviršiaus! Vientisas ledas ėmė virsti aisbergais. Povandeniniai kalnai pamažu virto plokščiakalniais!

Aš nenuleidau akių nuo manometro. Laivas kilo nuožulniai pagal ledų lauko paviršių, mirgantį mūsų prožektoriaus šviesoje. Ledo danga plonėjo ir iš viršaus, ir iš apačios. Sulig kiekviena mylia ji darėsi vis plonesnė.

Pagaliau šeštą valandą ryto, tą atmintiną dieną, kovo 19-ąją, salono durys atsidarė. Įėjo kapitonas Nemas.

— Atvira jūra! — tarė jis[1].

---

[1] Antarktikos žemyną 1819—1821 m. atrado rusų jūrininkai F. Belinshauzenas ir M. Lazarevas. Bet dar daug metų po to buvo abejojama, ar iš tikrųjų esama vientiso Antarktikos žemyno. *(Red. past.)*

PIETŲ AŠIGALIS

Aš puoliau į denį. Taip! Atvira jūra! Tik kur-ne-kur plūduriavo keletas lyčių ir aisbergų; aplinkui akimi neaprėpiama vandens platybė; tūkstančiai paukščių skrajojo ore ir miriadai žuvų nardė vandenyje, kuris pagal dugno ypatybes vis keitėsi, čia virsdamas tamsiai mėlynu, čia žalzganai gelsvu. Termometras rodė tris laipsnius Celsijaus žemiau nulio. Čia dvelkė tartum pavasariu, palyginus su mūsų nuplauktu ruožu ištisinių ledų, kurie dunksojo šiaurinėje horizonto pusėje.

— Ašigalis?— nutirpusia širdimi paklausiau kapitoną.

— Nežinau,— atsakė jis.— Per pietus nustatysiu vietos koordinates.

— Bet ar pažvelgs saulė pro tirštą miglą?— paklausiau, žiūrėdamas į pilką dangų.

— Tegu bent minutę pasirodo, ir to užteks,— atsakė kapitonas.

Už dešimties mylių nuo „Nautiliaus" dunksojo vieniša sala, gal dešimt metrų iškilusi aukščiau jūros lygio. Laivas laviruodamas pamažu plaukė prie salos, galimas daiktas, apsuptos povandeninių rifų.

Praėjus valandai, mes jau buvome prie salos. O po dviejų valandų plaukėme aplink ją. Salos krantų linija aplink turėjo keturias—penkias mylias. Siaura vandens juosta skyrė salą nuo žemės, gal net nuo žemyno,— buvo labai sunku spręsti, nes kranto ruožas dunksojo už horizonto linijos. Tas žemės buvimas šioje Pietų pusrutulio srityje, rodės, patvirtino Morio hipotezę. Smalsus Amerikos mokslininkas pastebėjo, kad tarp Pietų ašigalio ir šešiasdešimtosios lygiagretės jūra nudaigstyta dreifuojančių milžiniškų ledo lyčių, kurių neaptinkama šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje. Iš to jis padarė išvadą, kad Pietų poliarinio rato srityje esama didelės žemės, kadangi vientisas ledas susidaro ne atviroje jūroje, o žemyno pakrantėse. Pagal jo skaičiavimus, ledo masyvas supa Pietų ašigalį plačiu žiedu, kurio skersmuo siekia ligi keturių tūkstančių kilometrų.

Bijodamas užplaukti ant seklumos, „Nautilius" sustojo per tris kabeltovus nuo kranto, ant kurio, vaizdingai suvirtusios, riogsojo didingos uolos. Į vandenį buvo nuleista valtis. Kapitonas, du matrosai su matavimo prietaisais, Konselis ir aš sėdome į ją. Buvo dešimta valanda ryto. Nedo Lendo šiandien

nebuvau sutikęs. Kanadietis, matyt, laikėsi savo nuomonės, nors Pietų ašigalis buvo netoli.

Keletas mostų irklais, ir mes sustojome prie smėlėto kranto. Konselis jau buvo bešokąs ant žemės; aš jį sulaikiau.

— Pone,— tariau kapitonui Nemui,— jums priklauso garbė pirmajam įžengti į šią žemę.

— Taip, pone,— atsakė kapitonas,— aš neabejodamas įžengsiu į poliarinę žemę, kur dar nė vienas žmogus lig šiol nepaliko savo kojos įspaudo!

Taip pasakęs, jis lengvai iššoko į krantą. Aš mačiau, kad kapitonas labai susijaudinęs. Stačia ketera įkopė į uolą kyšulio gale, ten sustojo, sukryžiavęs ant krūtinės rankas. Ir taip stovėjo, iškilmingas ir susikaupęs, tartum paimdamas šias poliarines sritis savo valdžion. Tai truko gal penkias minutes. Po to kreipėsi į mane:

— Prašom, pone!

Aš tuoj iššokau iš valties, o paskui mane ir Konselis. Abu matrosai paliko valtyje.

Žemę, kiek aprėpė akys, sudarė rausvas tufas, lyg būtų buvę pribarstyta grūstų plytų. Gargažės, lavos ampalai, pemzos gabalai rodė, kad ji vulkaninės kilmės. Kur-ne-kur iš žemės kilo lengvos sruogelės dūmų su sieros kvapu, ir tai bylojo, kad požeminės ugnies darbas čia dar nepasibaigęs. Bet, įlipęs į uolos viršūnę, keleto mylių spinduliu aplinkui nemačiau nė vieno ugnikalnio. Tačiau yra žinoma, kad šioje Antarktikos juostoje, prie šimtas šešiasdešimt septintojo meridiano ir 77°32′ platumos, Džeimsas Rosas atrado du veikiančius ugnikalnius — Erebusą ir Terorą.

Šios tuščios salos augmenija buvo labai negausi. Samanos ir kerpės *Unsnea melanoxantha* rūšies buvo aplipusios juodas uolas. Mikroskopiniai augalėliai, primityvūs titnaginiai dumbliai, kurių ląstelės būna suspaustos dar dviejų titnagžemio geldelių, ilgi purpuriniai ir raudoni dumbliai, į šias sritis atnešti srovių ir bangų išmesti į krantą, sudarė šios srities florą.

Visa pakrantė buvo berte nuberta moliuskų, smulkių kiaukutų, jūros taurelių, glotnių širdies pavidalo bikardų ir užvis daugiausia klionų su pailgu plėveliniu kūnu ir galva, panašia į dvi užapvalintas mentes. Aš mačiau miriadus šiaurės klionų trijų centimetrų ilgio, kuriuos tūkstančiais ryja banginiai. Šie nuostabūs sparnakojai, tikros jūros peteliškės, teikė gyvybės šį krantą skalaujantiems vandenims.

Tarp kitų gyvūnų buvo keletas šakoto medžio formos koralų, iš tarpo tų, kurie, pasak Džeimso Roso, gyvena Antarktikos

jūrose tūkstančio metrų gelmėje; paskui dar matėsi aštuoniaspindulinių koralų alcionarijų, taip pat daugybė rausvai rudų asterijų, būdingų šiai klimato juostai, ir kitų jūros žvaigždžių, sėte nusėjusių žemę.

Bet kur jau kur virė gyvenimas, tai ore! Purpsėjo ir skraidė tūkstančiai visokių rūšių paukščių, savo riksmu užūždami mums ausis. Tūkstančiai tupėjo ant uolų kyšulių, drąsiai mus apžiūrinėdami ir be baimės vaikštinėdami mums po pat kojų. Tai buvo pingvinai, tokie lengvi ir vikrūs vandenyje, kur jie kartais būdavo palaikomi makrelėmis, ir tokie rambūs, sunkūs sausumoje. Tingūs judėti, bet baisūs rėksniai, susirinkę dideliais būriais, jie skardeno orą klaikiais savo rykavimais.

Tarp paukščių aš pastebėjau ilgaplunksnių tilvikų, priklausančių baltųjų sėjikų šeimai, didumo kaip balandžiai, baltų lyg sniegas, su trumpu kūgio pavidalo snapu ir raudonu lankeliu aplink akis. Konselis prigaudė tų paukščių. Jie labai skanūs, jei juos gerai patieki. Ore skrajojo albatrosai su plačiais keturių metrų sparnais, taikliai praminti vandenyno vanagais; milžiniški audrašaukliai ir tarp jų kraupūs audrapaukščiai su lanku išriestais sparnais, dideli ruonių mėgėjai; juodai baltas kajos audrapaukštis, tam tikra ančių rūšis; pagaliau visas būrys jauniklių audrašauklių, baltų su rudais sparnų apvadais, ir mėlynų paukščių, kurie veisiasi tik Antarktikos salose.

— Šie audrašaukliai tokie riebūs,— tariau aš Konseliui,— kad Farerų salų gyventojai vartoja juos kaip žibintus, įstatę dagtį į užmuštą paukštį.

— Dar truputis,— atsakė Konselis,— ir jie virstų puikiomis lempomis! Beje, gamta ne itin apdairi — iš anksto jų neaprūpino dagtimis!

Paėję dar pusę mylios nuo kranto, pamatėme, kad visa žemė išrausiota lizdų, panašių į urvelius,— tai buvo pingvinų lizdai, iš jų skraidė daugybė paukščių. Vėliau kapitonas Nemas suruošė jų medžioklę, ir mes sugavome keletą šimtų šių paukščių su tamsia, bet labai skania mėsa. Pingvinų klyksmas labai priminė asilų rykavimą. Pingvinai didumo kaip žąsis, juodomis lyg anglis plunksnomis, balta krūtine ir citrininės spalvos apvadu aplink kaklą. Jie nė nemanė gelbėtis ir krito negyvi nuo mūsų akmenų.

Rūkas nesisklaidė; buvo jau vienuolikta valanda, o saulė vis nesirodė. Aš dėl to labai nerimavau. Kokie gali būti stebėjimai, jei nėra saulės! O kaip kitaip nustatysi, ar jau būsim pasiekę ašigalį? Priėjau prie kapitono Nemo. Jis stovėjo alkūne atsirėmęs į uolą ir žiūrėjo į dangų. Atrodė, kad jis susijaudinęs ir įtūžęs. Bet ką padarysi? Šis drąsus ir stiprus žmogus

neturėjo tokios galios įsakinėti saulei, kaip kad įsakinėjo vandens stichijai!

Atėjo vidurdienis, o dienos šviesulys vis nesirodė. Dangaus skliautas, uždengtas tirštos rūko skraistės, neleido nustatyti saulės aukščio. Netrukus rūkas pavirto sniegu.

— Iki rytojaus,— trumpai tarė kapitonas; ir mes grįžome į „Nautilių", siaučiant sniego pūgai.

Matrosai, kol mūsų nebuvo, užmetė tinklus, ir grįžęs aš su įdomumu ėmiau tyrinėti sugautas žuvis. Antarktinės jūros — masinės žuvų migracijos vieta: ten jos ieško prieglobsčio nuo audrų, siaučiančių žemesnėse platumose. Aš pastebėjau keletą pietų kūjagalvių vieno decimetro ilgio, baltų su skersine mėlyna juosta, su smailiu spygliu, daugybę jūros adatų, Antarktikos chimerų iš kremzlėtųjų žuvų poklasio, iš pilnagalvių būrio, ištemptu trijų pėdų ilgio kūnu, pilka oda sidabriškai rudos spalvos, apskrita galva, konusiniu, atkištu į priekį snukiu, su trimis stipriais nugariniais pelekais ir ilga apskrita uodega. Paragavau jų mėsos, bet ji man pasirodė neskani, nors Konselis tikino, kad gardesnio patiekalo nesurasi.

Sniego audra stūgavo iki pat ryto. Ant denio negalėjai pastovėti. Sėdėdamas salone, kur užrašinėjau visas mūsų ekspedicijos į Antarktikos krantus peripetijas, aš girdėjau klykiant audrašauklius ir albatrosus, skraidančius per audrą. Bet „Nautilius" nestovėjo vienoje vietoje. Pakrante jis pasistūmėjo dar dešimtį mylių į pietus. Buvo prietema; tik iš silpno šviesos ruoželio palei horizontą galėjai numanyti, kad ten šviečia saulė.

Kitą dieną, kovo 20-ąją, pūga nurimo. Šaltis kiek sustiprėjo. Termometras rodė du laipsnius žemiau nulio. Rūkas pakilo aukštyn, ir man sušvito viltis, kad šiandien pasiseks nustatyti vietovės koordinates.

Kapitonas Nemas vis nesirodė denyje, bet valtis buvo mūsų žinioje. Mudu su Konseliu nuplaukėme į krantą. Žemė ir čia buvo vulkaninės kilmės. Visur galėjai matyti lavą, gargažes, bazaltus. Nors ir labai įdėmiai žiūrėjau, aptikti kraterio nepavyko. Čia, kaip ir saloje, miriadai paukščių teikė gyvybės atšiauriai poliarinio krašto gamtai. Bet čia plunksnuočiai valdžia dalinosi su ištisomis kaimenėmis jūros žinduolių, žiūrinčių į mus mažomis akutėmis. Čia buvo visokių rūšių ruonių. Vieni tysojo krante, kiti gulėjo ant lyčių, kurias bangos buvo priplakusios prie kranto. Anie nėrė į vandenį, o šie šliaužė iš vandens. Jie mūsų visai nebijojo; buvo matyti, kad jie dar negavo sutikti žmogaus! Ruonių banda, mano apskaičiavimu, buvo tokio dydžio, kad jos galėjo užtekti šimtinei pramoninių laivų!

— Ei, ei! — sušuko Konselis. — Jų laimė, kad Nedas Lendas neišplaukė su mumis!

— Kodėl, Konseli?

— Todėl, kad šis aistringas medžiotojas būtų visus juos išmušęs.

— Gal ir ne visai taip! Nors, teisybę sakant, kažin ar būtume sulaikę savo bičiulį kanadietį nuo užmačios perverti žeberklu kelis puikiuosius irklakojų atstovus. O tai būtų blogai nuteikę kapitoną Nemą; jis nemėgsta be reikalo lieti niekuo nekaltų gyvūnų kraujo.

— Jis teisus.

— Be jokio abejojimo, Konseli. Bet pasakyk, ar tu jau tikrai spėjai suklasifikuoti šiuos nuostabius jūros faunos atstovus?

— Ponui profesoriui yra žinoma, jog aš ne perdaug tvirtas praktikas, — atsakė Konselis. — Jei ponas profesorius malonėtų įvardyti man šiuos gyvūnus. . .

— Tai ruoniai ir vėpliai[1].

— Dvi irklakojų būrio gentys, — pertarė mane mokslingasis Konselis, — stuburinių tipo, žinduolių klasės.

— Vyras, Konseli! — atsakiau aš. — Bet gentys dalomos į rūšis, ir, jei neklystu, mums bus puiki proga jas stebėti. Einam!

Buvo aštunta valanda ryto. Dar liko keturios valandos ligi vidurdienio, trumpiau sakant, ligi to laukiamo momento, kada nustatinėjamos koordinatės. Turėdami laisvo laiko, mudu su Konseliu nutarėme pavaikštinėti plačios, į granitinį krantą giliai įsiterpusios įlankos pakraščiais.

Viskas aplinkui — krantai, ledo lyčių pakraščiai, vanduo — buvo apgulta jūros žinduolių. Ir aš nejučiom akimis ieškojau senojo Protėjaus, mitologinio Neptūno, bandų piemens! Užvis daugiausia čia buvo ruonių. Jie laikėsi būreliais: patinai rūpestingai saugojo savo šeimą, patelės žindė jauniklius, daugiau paūgėję žaidė kiek atokiau. Ruoniai sunkiai juda žeme mažais nevikriais šuoliais, sutraukdami kūno raumenis, dėl to jie bejėgiškai pliaukši blogai išsivysčiusiais savo plaukmenimis, kurie jų giminaičiui lamantinui sudaro tikrus dilbio kaulus. Reikia pasakyti, kad vandenyje, gimtojoje savo stichijoje, šie gyvūnai su lanksčiu stuburu, siauru dubeniu, glotnia trumpa vilna ir plėveline letena puikiai plaukioja. Vandenyje ir išsliaužę į sausumą pailsėti ruoniai padaro gracingas pozas. Ne tuščiai senovės žmonės už romių gražių aksominių jų akių žvilgsnį ir malonias pozas, poetizuodami šiuos gyvulius, pavertė juos mitologiniais tritonais ir sirenomis.

---

[1] Pietų pusrutulyje vėpliai negyvena. *(Red. past.)*

Aš atkreipiau Konselio dėmesį į stipriai išsivysčiusius šių protingų gyvulių smegeninius pusrutulius. Nė vienas žinduolis, išskyrus žmogų, neturi tiek daug smegeninės medžiagos. Todėl ruoniai gerai duodasi dresiruojami; jie lengvai prijaukinami; ir aš pritariu tiems gamtininkams, kurie mano, kad, gerai juos išdresiravus, jie duotų didelės naudos žvejyboje ir jūrų medžioklėje, atlikdami šunų skalikų vaidmenį.

Daugumas ruonių miegojo ant pakrantės akmenų ir smėlio. Tarp paprastųjų ruonių be išorinių ausų — tuo jie skiriasi nuo karčiuotųjų ruonių, kurių ausys išsikišusios,— aš stebėjau kai kurias atmainas stenorinchų trijų metrų ilgio, su balta vilna, buldogo galva su dešimtimi dantų kiekviename žandikaulyje, be to, viršutiniame ir apatiniame žandikaulyje jie turi po keturis priekinius dantis ir po dvi dideles lelijos pavidalo iltis. Ruonių tarpe pasitaikydavo jūros dramblių, savotiškos rūšies milžinų, kurie turi dvidešimt pėdų aplink ir dešimt metrų ilgio. Mus pamatę, jie nė nesukrutėjo.

— Ar šie gyvuliai pavojingi?— paklausė manęs Konselis.

— Ne, nepavojingi, jeigu jų niekas neužkabina,— atsakiau.— Bet, kai ruonis gina savo vaiką, tada jis baisus. Atsitinka, kad žvejų laivą jis sudaužo į šipulius.

— Taip darydami, gyvuliai elgiasi visiškai teisingai,— įsiterpė Konselis.

— To neginčiju.

Paėjome dar dvi mylias. Bet mums kelią užkirto aukšta uola, išsišovusi į jūrą; ji įlanką užstojo nuo pietų vėjo, ir putotos bangos dužo į jos papėdę. Anapus jos buvo girdėti kažkoks baisus maurojimas, tartum ten būtų ganiusis ištisa banda gromuliuojančių gyvulių.

— O!— tarė Konselis.— Jaučių koncertas!

— Klystate! Koncertuoja vėpliai.

— Pešasi?

— Pešasi arba žaidžia.

— Ponui profesoriui leidus, reikėtų į juos žvilgtelėti.

— Reikėtų žvilgtelėti, Konseli!

Ir štai vėl, dundant griūtims, žingsniuojame išilgai juodų bazaltinių uolų slidžiais, apledėjusiais akmenimis. Ne kartą aš virtau, susitrenkdamas šonus. Konselis, būdamas atsargesnis ar tvirtesnių kojų, neklupo ir, mane keldamas, vis kalbėjo:

— Jei ponas profesorius pasistengtų plačiau statyti kojas, jam būtų lengviau išlaikyti pusiausvyrą.

Įsiropštęs į kyšulio keterą, aš pamačiau plačią sniego lygumą, kurioje juodavo tamsūs vėplių kūnai. Gyvuliai žaidė. Maurojimu jie reiškė džiaugsmą, ne pyktį.

Kūno forma ir galūnių išdėstymu vėpliai labai primena ruonius. Bet apatiniame žandikaulyje jie neturi ilčių ir priekinių dantų, o viršutinės jų iltys sudaro du smogtuvus po aštuoniasdešimt centimetrų ilgio ir po trisdešimt tris centimetrus aplink, matuojant palei pat šaknis. Vėplio iltis daug tvirtesnė už dramblio, kaulas mažiau pageltonuoja, todėl labiau vertinamas. Dėl tų brangių ilčių vėpliai medžiojami taip grobikiškai, kad veikiai jie bus išmušti visi aliai vienas. Medžiotojai žudo be atodairos ir pateles, ir jauniklius, išnaikindami kasmet daugiau kaip keturis tūkstančius vėplių.

Eidamas pro tuos įdomius gyvulius, aš galėjau ik valiai jų prisižiūrėti. Vėpliai ramiai miegojo. Jų oda stora, raukšlėta, vilna rusvos spalvos, trumpa ir nelabai tanki. Kai kurie turėjo ketvertą metrų ilgumo. Čionykščiai vėpliai ramesni už šiaurinius savo gentainius ir neišstatinėja sargybinių savo stovyklos apsaugai.

Prisižiūrėjęs vėplių, aš pradėjau galvoti apie grįžimą į laivą. Buvo vienuolikta valanda. Jei kapitonas Nemas ras galimumą nustatinėti koordinates, aš norėjau dalyvauti šiame darbe. Bet turėjau maža vilties, kad saulė vis dėlto pasirodys. Debesys ištisai buvo užklojęs dangų. Pavydus šviesulys, rodės, nenorėjo pažvelgti į šį užgintą Žemės rutulio kampelį!

Vis dėlto aš nusprendžiau grįžti į „Nautilių". Mes patraukėme siauru taku, juosiančiu kalno uolos viršūnę. Pusę dvyliktos priėjome tą vietą, kur buvome išlipę į krantą. Aš tuoj pamačiau kapitoną Nemą. Jis stovėjo ant bazalto uolos. Astronominiai prietaisai buvo sustatyti prie jo. Jis žvelgė į šiaurinę horizonto pusę, kur tuo metu saulė skriejo pailga savo spirale.

Aš tylėdamas atsistojau šalia kapitono. Atėjo vidurdienis, bet saulė, kaip ir vakar, nesirodė.

Mus lydėjo nesėkmė. Nustatyti koordinates vėl nepavyko. Jei ir rytoj per pietus saulė nepasirodys, teks atsisakyti mėginimo nustatyti, kur esam.

Šiandien kovo 20-oji. Rytoj, kovo 21-ąją, diena susilygins su naktimi, ir, jei neimsime dėmesin spindulių lūžimo, saulė pasislėps už horizonto ir prasidės ilga poliarinė naktis. Nuo tada, kai diena susilygina su naktimi, rugsėjo mėnesį, saulė, patekėjusi ties šiaurės horizontu, ligi gruodžio 21-osios dienos kyla dangaus skliautu vis ilgėjančiomis spiralėmis. Šiuo vasaros periodu šiaurinėse srityse ji vėl pradeda artėti prie horizonto ir rytoj, gal būt, mums pasiųs paskutinį savo spindulį.

Savo būgštavimus aš pasakiau kapitonui Nemui.

— Jūsų teisybė, pone Aronaksai,— tarė jis.— Jei rytoj man nepavyks nustatyti saulės aukščio, tai šią operaciją turėsiu atidėti šešiems mėnesiams. Bet, jei rytoj vidurdienį saulė pasirodys, man bus ypač lengva nustatyti jos aukštį, kadangi atsitiktinumas mus atvedė į šias jūras prieš pat susilyginant dienai su naktimi!

— Na ir ką gi?

— Sunku tiksliai nustatyti saulės aukštį, kada ji brėžia pailgą spiralę. Prietaisų parodymai tokiais atvejais ne visada būna tikslūs.

— O kaip jūs padarysit rytoj?

— Aš pavartosiu chronometrą,— atsakė kapitonas Nemas.— Jeigu rytoj, kovo dvidešimt pirmąją, saulės diskas vidurdienį, turint omeny spindulių lūžimą, perkirs tiksliai pusiau horizonto liniją, tai tas rodys, kad esame pačiame Pietų ašigalyje!

— Ak, mat kaip!— tariau.— Bet vis dėlto šitokio būdo negalima laikyti matematiškai tiksliu, kadangi tas momentas, kai diena susilygina su naktimi, nesutampa su vidurdieniu.

— Be abejojimo, pone, bet klaida bus gal tik koks šimtas metrų. Bet tai mums neturi jokios reikšmės. Taigi iki rytdienos!

Kapitonas Nemas grįžo į laivą. Ligi penktos valandos vaikščiojome po krantą, dairėmės, šnekučiavomės, klasifikavome. Nieko įdomaus nepasitaikė aptikti, nebent pingvino kiaušinį, įsidėmėtiną dėl savo didumo. Retenybių mėgėjas, daug negalvodamas, už jį būtų davęs tūkstantį frankų. Mėlynos spalvos, išraižytas kažkokiais į hieroglifus panašiais ženklais, jis buvo įdomi retenybė. Kiaušinį įteikiau Konseliui, ir šis laimingai atgabeno jį, kaip brangią kinų vazą, į „Nautilių".

Aš įdėjau tą retenybę į vieną muziejaus vitriną. Paskui skaniai pavakarieniavome. Vakarienei buvo patiektos ruonio kepenys, skoniu primenančios šviežius kiaulės lašinius. Pavakarieniavęs nuėjau gulti, nepamiršdamas, kaip indas, paprašyti spindulingąjį šviesulį malonės.

Kitą dieną, kovo 21-ąją, penktą valandą ryto išėjau į denį. Kapitonas Nemas jau buvo čia.

— Dangus truputį švaistosi,— tarė jis.— Yra vilties. Po pusryčių kilsime į krantą. Išsirinksime patogią vietą stebėjimui.

Kai viskas buvo sutarta, nuėjau pas Nedą Lendą. Aš norėjau jį pasiimti su savimi. Nors ir kaip jį įkalbinėjau, atkaklusis kanadietis atsisakė eiti drauge. Aš pastebėjau, kad jo melancholija ir suirzimas didėja kas dieną. Beje, šiomis aplinkybėmis jo užsispyrimas mane ne per daug nuvylė. Krante buvo

labai daug ruonių, ir nevertėjo be reikalo į pagundą vesti nepataisomą mūsų medžiotoją!

Po pusryčių išėjau į krantą. Nakčia „Nautilius" buvo nuplaukęs dar keletą mylių. Dabar jis stovėjo atviroje jūroje, per visą mylią nuo kranto, kuriame stypsojo aukšta kalno viršūnė, iškilusi keturis ar penkis šimtus metrų. Valtyje, be manęs, buvo kapitonas Nemas, du vyrai iš įgulos ir nesudėtingi prietaisai: chronometras, žiūronas ir barometras.

Plaukdami į krantą, sutikome daugybę banginių, priklausančių trims pagrindinėms rūšims, gyvenančioms pietų jūrose: paprastasis, arba Arkties angliškasis banginis, neturintis nugarinio peleko, banginis kuprius raukšlėtu pilvu, plačiais balzganais pelekais lyg sparnais, bet vis dėlto ne sparnuotis, ir dryžuotasis, rusvai geltonas, judriausias iš visų banginių. Tai labai stiprus gyvulys, girdimas iš toli, kai švirkščia oro ir garo stulpus tarsi dūmų kamuolius. Ištisos bandos žinduolių laigė ramiuose vandenyse, ir aš supratau, kad Antarktikos ašigalio baseinas — tikras prieglobstis banginiams, kurie taip negailestingai naikinami.

Dar aš pastebėjau ilgas balkšvas virtinėles salpų iš apvalkalinių grupės ir ant bangų besisupančias dideles medūzas.

Devintą valandą priplaukėme prie kranto. Dangus prasišvaistė. Debesys nuėjo į pietus. Šalti vandenys nusimetė rūko skraistę. Kapitonas Nemas nudrožė tiesiai į kalno viršūnę, jo nužiūrėtą savajai observatorijai. Kopti į statų šlaitą per aštrias lavos ir pemzos skeveldras, kvėpuoti oru, prisotintu sieros garų, kuris veržėsi pro plyšius iš vulkaninės kilmės kalnų, buvo labai sunku. Nors kapitonas turėjo būti atpratęs vaikščioti žeme, jis į stačiausias uolas ropštėsi taip vikriai, kad jam galėjo pavydėti Pirėnų stirnų medžiotojas. Aš vos spėjau paskui jį.

Dvi valandas lipome į kalno viršūnę porfyro ir bazalto uolų kyšuliais. Iš to aukščio, kuriame stovėjome, žvilgsnis aprėpė atvirą jūrą ligi pat horizonto, šiaurinėje pusėje ryškiai apibrėžto ištisinių ledų juostos. O viršum mūsų spindėjo ryškiai mėlynas dangus be jokio debesėlio! Tarsi ugnies rutulys, pusiau perkirstas horizonto ašmenų, šiaurėje pasirodė saulės diskas! Iš vandens gelmių tryško šimtai nuostabiausių fontanų. Tolumoje — „Nautilius" lyg koks užmigęs banginis. O užpakalyje mūsų, į pietus ir rytus,— neaprėpiama žemė, chaotiškai suvirtusios uolos ir ledai!

Užsiropštęs į kalno viršūnės smailumą, kapitonas Nemas rūpestingai barometru išmatavo jo aukštį nuo jūros lygio, kad vėliau pagal šiuos duomenis galėtų koreguoti savo stebėjimus.

Be ketvirčio dvyliktą saulė, kurią matėme tik dėl refrakcijos, nelyginant auksinis diskas išplaukė iš kitapus horizonto ir metė paskutinį savo spindulį į šį tuščią žemyną, į šiuos vandenis, kurių dar nebuvo raižęs nė vienas laivas!

Kapitonas Nemas, pasiėmęs žiūroną su veidrodžiu, kompensuojančiu regos paklaidą dėl spindulių lūžimo, stebėjo šviesulį, kuris artėjo prie horizonto, brėždamas pagal diagonalę pailgą lanką. Aš laikiau chronometrą. Mano širdis tankiai plakė. Jei momentas, kada pusė saulės disko pasislėps už horizonto, sutaps su vidurdieniu, vadinasi, mes esame pačiame ašigalyje!

— Vidurdienis!— šūktelėjau aš.

— Pietų ašigalis!— iškilmingai tarė kapitonas Nemas, duodamas man žiūroną. Aš žvilgtelėjau pro jį: saulės diską lygiai pusiau buvo perkirtęs horizontas.

Paskutiniai saulės spinduliai auksino uolos viršūnę, o nakties šešėliai jau gulė ant jos šlaitų.

Tą akimirką kapitonas Nemas, padėjęs man ant peties ranką, tarė:

— Tūkstantis šešiašimtaisiais metais olandas Gerikas, nešamas srovių ir audrų, pasiekė šešiasdešimt ketvirtąjį laipsnį pietų platumos ir atrado Pietų Škotijos salas. Tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt trečiaisiais metais, sausio septynioliktąją, garsusis kapitonas Kukas, plaukdamas pagal trisdešimt aštuntąjį meridianą, pasiekė šešiasdešimt septintąjį laipsnį trisdešimt septintą minutę platumos, o tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt ketvirtaisiais metais sausio trisdešimtąją ties šimtas devintuoju meridianu — septyniasdešimt pirmąjį laipsnį penkioliktąją minutę platumos. Tūkstantis aštuoni šimtai devynioliktaisiais metais rusų tyrinėtojas Belinshauzenas atsidūrė ties šešiasdešimt devintąja lygiagrete, o tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt pirmaisiais metais — ties šešiasdešimt šeštąja ir šimtas vienuoliktuoju laipsniu vakarų ilgumos. Tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimtaisiais metais anglas Bransfildas pasiekė šešiasdešimt penktąjį laipsnį. Tais pačiais metais amerikietis Morelis, kurio pasakojimais, beje, reikia abejoti, kildamas keturiasdešimt antruoju meridianu, septyniasdešimt laipsnių keturiolika minučių platumoje atrado laisvą nuo ledų jūrą. Tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt penktaisiais metais anglas Pouelis per ledus negalėjo siekti toliau, kaip šešiasdešimt antrąjį laipsnį. Tais pačiais metais paprastas ruonių medžiotojas, anglas Vedlas, trisdešimt penktuoju meridianu pakilo ligi septyniasdešimt antrojo laipsnio keturiolikos minučių platumos ir trisdešimt šeštuoju meridianu ligi septyniasdešimt ketvirtojo laipsnio penkiolikos minučių platumos. Tūkstantis aštuoni šim-

tai dvidešimt devintaisiais metais anglas Forsteris, „Santeklero" kapitonas, ties šešiasdešimt trečiuoju laipsniu dvidešimt šešios minutės platumos ir šešiasdešimt šeštuoju laipsniu dvidešimt šešios minutės ilgumos atrado Antarkties žemyną. Tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt pirmaisiais metais vasario pirmą dieną anglas Biskojus šešiasdešimt aštuonių laipsnių penkiasdešimt minučių platumoje atrado Enderbio žemę, tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt antraisiais metais vasario penktą dieną šešiasdešimt septynių laipsnių platumoje — Adelaidos žemę ir dvidešimt pirmąją vasario šešiasdešimt keturių laipsnių keturiasdešimt penkių minučių platumoje — Grechemo žemę. Tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt aštuntaisiais metais prancūzas Diumonas Diurvilis, šešiasdešimt dviejų laipsnių penkiasdešimt septynių minučių platumoje sulaikytas vientiso ledo, atrado Liudviko Pilypo žemę; po dvejų metų, sausio dvidešimt pirmąją, tas pats Diumonas Diurvilis ties šešiasdešimt šeštuoju laipsniu trisdešimt minučių atrado Adelės salą, o po aštuonių dienų ties šešiasdešimt ketvirtuoju laipsniu keturiasdešimt minučių — Klaranso krantą. Tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt aštuntaisiais metais anglas Vilksas ties šimtuoju meridianu pasiekė šešiasdešimt devintąją lygiagretę. Tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt devintaisiais metais Belenis prie poliarinio rato atrado Sabrino žemę. Pagaliau tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt antraisiais metais anglas Džeimsas Rosas sausio dvyliktąją, plaukdamas „Erebuso" ir „Teroro" laivais, septyniasdešimt šešių laipsnių penkiasdešimt šešių minučių platumoje ir šimto septyniasdešimt vieno laipsnio septynių minučių ilgumoje atrado Viktorijos žemę; to pat mėnesio dvidešimt trečią dieną jis priplaukė septyniasdešimt ketvirtąją lygiagretę, patį tolimiausią tašką, kuris lig tol buvo pasiektas; dvidešimt septintą dieną jis jau buvo prie septyniasdešimt šeštojo laipsnio ir aštuntos minutės; dvidešimt aštuntą dieną — prie septyniasdešimt septintojo laipsnio ir trisdešimt antros minutės; vasario antrąją — prie septyniasdešimt aštuntojo laipsnio ir ketvirtos minutės. Tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt antraisiais metais jis vėl išplaukė į Antarktiką, bet nenusigavo toliau, kaip ligi septyniasdešimt pirmojo laipsnio platumos. Aš, kapitonas Nemas, tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt aštuntųjų metų kovo dvidešimt pirmąją ties devyniasdešimtuoju laipsniu pietų platumos pasiekiau Pietų ašigalį ir ėmiau valdyti šią Žemės rutulio dalį, lygią vienai šeštajai visų žinomų žemynų.

— Kieno vardu, kapitone?

— Savo paties vardu!

Taręs šiuos žodžius, jis išskleidė juodą vėliavą su išsiūta auksine raide „N".

Paskui, kreipdamasis į dienos šviesulį, metantį paskutinį savo spindulį į jūros platybes, sušuko:

— Būk pasveikinta, saule! Slėpkis, spindulingasis šviesuly! Nusileisk už šių laisvųjų vandenų ribos, ir tegul poliarinė naktis apgaubia tamsa naująsias mano valdas!

PENKIOLIKTASIS SKYRIUS

ATSITIKTINĖ KLIŪTIS AR NELAIMINGAS ĮVYKIS

Kitą dieną, kovo 22-ąją, šeštą valandą ryto buvo pradėta ruoštis išplaukti. Paskutiniai sambrėškio atšvaitai geso nakties tamsoje. Šaltis stiprėjo. Be galo skaisčiai spindėjo žvaigždės. Dangaus zenite tviskėjo poliarinė Antarktikos žvaigždė — nuostabusis Pietų Kryžius.

Termometras rodė dvylika laipsnių šalčio, bet vėjas, kaskart vis peršesnis, skaudžiai žnaibė veidą. Laisvame vandenų paviršiuje vis daugiau telkėsi lyčių. Jūra tuoj galėjo apsidengti ledu. Daugybė juosvų dėmių jos paviršiuje rodė, kad netrukus susidarys ledas. Matyt, Pietų ašigalio baseinas, šešis žiemos mėnesius sukaustytas ledo, šiuo metu buvo visai neįplaukiamas. Ką beliko daryti banginiams, atėjus žiemai? Be abejo, panėrę po ledų grūstimis, jie keliavo ieškoti patogesnių vietų. Gi ruoniai ir vėpliai, pratę gyventi labai atšiauriomis sąlygomis, pasilieka čia, ant ledo nuklotų pakrančių. Tie gyvuliai turi įgimtą gebėjimą ledo laukuose kirsti eketes ir neduoda joms užšalti. Kai jiems reikia pakvėpuoti, plaukia prie savo orlaidžių, o kai paukščiai, vejami šalčių, išskrenda į šiaurę, ruoniai ir vėpliai lieka vieninteliai šeimininkai Pietų ašigalio žemyne.

Tuo tarpu į rezervuarus buvo leidžiamas vanduo; „Nautilius" pamažu ėmė grimzti. Pasiekęs tūkstančio pėdų gylį, jis sustojo. Sraigtas ėmė suktis, ir „Nautilius" penkiolikos mylių per valandą greičiu leidosi tiesiai į šiaurę. Atėjus vakarui, jis jau nėrė po storais ledo lyčių šarvais. Dėl atsargumo langai salone buvo užsklęsti langinėmis, nes laivas atsitiktinai galėjo trenktis į ledo luitą. Todėl aš visą tą dieną praleidau švariai

perrašinėdamas savo pastabas. Dabar galvojau vien tik apie ašigalį. Pagaliau mes pasiekėme tą neprieinamą tašką, pasiekėme laimingai, nesuvargę, tartum plaukiojantis mūsų vagonas būtų riedėjęs lygiais geležinkelio bėgiais. Ir štai dabar jau prasidėjo mūsų kelias atgalios. Ar ir šį kartą patirsiu tiek pat nuostabių dalykų? Aš manau, kad taip ir bus, nes povandeninių stebuklų atsargos begalinės! Prieš penkis su puse mėnesio lemtis mus nubloškė į „Nautilių"; mes nuplaukėme keturiolika tūkstančių mylių, per tą laiką sukorę nuotolį, ilgesnį, negu Žemės rutulio pusiaujas; o kiek visokių nuotykių, ir baisių, ir įdomių, šią mūsų kelionę padarė tiesiog stebuklingą: medžioklė povandeniniuose miškuose prie Krespo, laimingas išsigelbėjimas Toreso sąsiauryje, koralinė koplyčia, perlų žūklė prie Ceilono, Arabijos tunelis, Santorino žiburiai, aukso lobiai Vigo įlankoje, Atlantida, Pietų ašigalis! Visą naktį šie prisiminimai vienas po kito šmėkščiojo mano vaizduotėje ir nė valandėlės nedavė ramybės mano smegenims.

Trečią valandą nakties mane pabudino kažkoks baisus sukrėtimas. Aš pakilau savo patale ir ėmiau klausytis, bet staiga buvau išmestas į vidurį kajutės. Buvo aišku, kad „Nautilius" į kažką atsitrenkė ir smarkiai pakrypo. Ramstydamasis rankomis į koridorių sienas, aš pagaliau išsiropščiau į saloną, apšviestą aukštutinės šviesos. Visi baldai buvo apvirtę. Laimė, stiklinės spintos, savo apačiomis tvirtai pritaisytos prie grindų, stovėjo vietoje. Paveikslai ant dešiniosios sienos kabojo vertikaliai, prisispaudę prie apmušalų, o paveikslų ant kairiosios sienos apatiniai kraštai atsiknoję per visą pėdą. Vadinasi, „Nautilius" pakrypo ant dešiniojo šono ir stovėjo toje padėtyje. Viduje laivo neaiškiai girdėjosi kažkieno balsai ir žingsniai. Bet kapitonas Nemas nesirodė. Tą akimirką, kai buvau beeinąs iš salono, pamačiau Nedą Lendą ir Konselį.

— Kas atsitiko?— paklausiau.

— O aš to paties norėjau jūsų paklausti,— atsakė Konselis.

— Tūkstantis velnių!— sušuko kanadietis.— Aš gerai žinau, kas atsitiko! „Nautilius" į kažką atsitrenkė ir, sprendžiant iš tos padėties, kurioje jis dabar yra, vargu ar taip lengvai išsikapstys, kaip jam tai pavyko Toreso sąsiauryje.

— O ar jis dabar vandens paviršiuje?— paklausiau aš.

— Nežinome,— atsakė Konselis.

— Visa tai galima lengvai išsiaiškinti,— atsakiau.

Aš pažiūrėjau į manometrą. Be galo nustebau, pamatęs, kad jis rodo trijų šimtų šešių dešimčių metrų gylį.

— Ką tai reikštų?— sušukau.

— Reikia paklausti kapitoną Nemą,— tarė Konselis.

— O kur jį galėtume rasti?— paklausė Nedas Lendas.

— Einam su manim,— pasiūliau savo draugams.

Mes išėjome iš salono. Bibliotekoje nieko nebuvo. Aš pasakiau, kad, mano nuomone, kapitonas Nemas tikriausiai būsiąs vairininko kabinoje. Geriausia buvo palaukti. Mes sugrįžome į saloną. Nors kanadietis visaip priekaištavo ir ieškojo visokių priekabių, aš tylėjau. Jis turėjo visišką laisvę karščiuotis. Nieko neatsakydamas, daviau jam progą iki soties išgiežti savo pyktį.

Taip praėjo apie dvidešimt minučių; tuo tarpu, kai stengėmės nugirsti bent menkiausią garsą „Nautiliaus" viduje, staiga įėjo kapitonas Nemas. Matyt, jis mūsų nepastebėjo. Jo veidas, paprastai visada ramus, šį kartą rodė aiškų nerimą. Jis tylėdamas pasižiūrėjo į kompasą, į manometrą, paskui pridėjo pirštą prie kažkokio taško žemėlapyje, toje jo dalyje, kuri vaizdavo Pietų vandenyną.

Nenorėjau jam trukdyti. Bet, kai jis po kelių minučių atsigręžė į mane, prabilau tais pačiais žodžiais, kuriuos jis pasakė dar tada, kai plaukėme Toreso sąsiauriu, ir paklausiau:

— Kas čia būtų, kapitone,— atsitiktinė kliūtis?

— Ne, šį kartą nelaimingas įvykis,— atsakė jis.

— Didelė nelaimė?

— Gal ir didelė.

— Pavojus gresia?

— Ne.

— „Nautilius" užplaukė ant seklumos?

— Taip.

— O tai įvyko dėl?..

— Dėl gamtos išdaigos, bet ne dėl žmonių kaltės. Manevruodami nepadarėme nė vienos klaidos, bet ne mūsų valioje kontroliuoti pusiausvyros dėsnį. Galima nepaisyti žmonių įstatymų, bet neįmanoma priešintis gamtos dėsniams.

Labai keistą laiką išsirinko kapitonas Nemas filosofiniams savo apmąstymams. Bet blogiausia, kad jo atsakymas man nieko nepaaiškino.

— Ar negalėčiau sužinoti,— paklausiau,— kokios priežastys sukėlė šį nelaimingą įvykį?

— Didžiulis ledo luitas, visas kalnas, apsivertė,— atsakė kapitonas Nemas.— Kai ledkalnio pagrindą paplauna šiltesni vandens sluoksniai arba sutrupa ledo lytys, tolydžio daužydamosi viena į kitą, svorio centras pakyla aukščiau, ir tuo atveju ledo kalnas apvirsta pagrindu į viršų. Taip ir dabar atsitiko. Vienas toks ledo luitas apsivertė ir stuktelėjo „Nautiliui", sustojusiam po vandeniu. Paskui nučiaužė jo korpusu, su milžiniška jėga

jį pakėlė, išmetė į viršų, kur vandens sluoksnis nebe toks sūdrus, ir „Nautilius" dabar čia guli, pakrypęs ant šono.

— O gal galima išvaduoti „Nautilių", iš rezervuarų išsiurbus vandenį ir grąžinus jam pusiausvyrą?

— Tai mes ir darome. Jūs galite girdėti, kaip dirba siurbliai. Pasižiūrėkite į manometrą. Jis rodo, kad „Nautilius" kyla, bet kartu su juo kyla ir ledo kalnas, o kol kuri nors kliūtis nesutrukdys jam kilti, mūsų būklė pasiliks tokia pat. Ir iš tikrųjų „Nautilius" vis buvo pakrypęs ant dešiniojo šono. Žinoma, jei ledo kalnas nustotų judėjęs, „Nautilius" grįžtų į normalią padėtį. Bet kas dabar galėjo užtikrinti, kad neįstrigsime į viršutines ledo sangrūdas ir nebūsime sutriuškinti dviejų ledo masyvų?

Aš susirūpinau dėl galimų tokios padėties pasekmių. Kapitonas Nemas vis stebėjo manometrą. Nuo to momento, kai užvirto ledkalnis, „Nautilius" jau buvo pakilęs apie šimtą penkiasdešimt pėdų, bet nukrypimo kampas nuo statmenos linijos liko tas pats.

Staiga pajutome, kad laivo korpusas truputį sujudėjo. Matyt, „Nautilius" ėmė pamažu atsitiesti. Ant salono sienos kabantys daiktai ėmė įgauti vis normalesnę padėtį, o sienų plokštumos — artėti prie statmenos linijos. Nė vienas netarėme nė žodžio.

Su plakančiomis širdimis mes matėme, mes jautėme, kaip „Nautilius" atsitiesia. Grindys pamažu grįžo į horizontalią padėtį. Praėjo dešimt minučių.

— Pagaliau mes stovime tiesiai!— sušukau.

— Taip,— tarė kapitonas, eidamas salono durų link.

— O ar kilsime į paviršių?— paklausiau.

— Žinoma,— atsakė kapitonas.— Kai tik vandens rezervuarai ištuštės, „Nautilius" iškils į jūros paviršių.

Kapitonas išėjo, ir netrukus pajutau, kaip, matyt, jam įsakius, laivas nustojo kilęs. Ir čia buvo teisingai padaryta. „Nautilius" veikiai būtų galėjęs atsitrenkti į apatinę ledujų dalį, todėl buvo geriausia jį laikyti vandens sluoksnyje tarp viršutinių ir apatinių ledų.

— Laimingai išsisukome!— tarė Konselis.

— Taip. Mus galėjo sutraiškyti ledo masyvai arba mažų mažiausiai aplamdyti. Tokiu atveju būtume negalėję papildyti oro atsargų, o tada... Taip, mes laimingai išsisukome.

— Jei tai jau būtų viskas!— burbtelėjo Nedas Lendas.

Nenorėjau tuščiai ginčytis su kanadiečiu ir nieko neatsakiau. Tuo tarpu atsivėrė langinės, ir pro stiklus plykstelėjo išorinė šviesa.

Kaip ir sakiau, aplinkui buvo vanduo, bet abipus, gal už dešimties metrų, stūksojo ledo sienos. Iš viršaus ir iš apačios — tokios pat sienos. Viršuje tarsi milžiniškos lubos driekėsi ledo sangrūda; o apačioje apsivertusi lytis, šliauždama aukštyn, šoninėse laivo sienose pagaliau rado du atramos taškus, kurie ją ir laikė šioje padėtyje. „Nautilius" dabar buvo ledo tunelyje apie dvidešimt metrų pločio, pilname stovinčio vandens; jis galėjo lengvai išeiti iš jo, pasistūmėdamas pirmyn arba atgal, o paskui, nugrimzdęs kelis šimtus metrų gilyn, surasti laisvą kelią po ledų lauku. Švytinčios lubos užgeso, bet visas salonas dar spindėjo nuo aplinkinės koncentruotos šviesos. Dėl atspindėjimo ypatumų ledo sienos su nepaprasta jėga žėrė į tunelio vidų „Nautiliaus" prožektoriaus šviesas. Aš bejėgis žodžiais apsakyti Voltos lanko šviesos efektus, nes kiekvienas ledo luitas, kiekvienas kampas, kiekviena briauna, kiekviena plokštuma atspindėjo ypatingą šviesą, pagal tai, koks buvo ledo plyšių pobūdis. Tai buvo tartum akinamų brangakmenių kasyklos, kur mėlyna safyrų šviesa maišėsi su žaliais smaragdų spinduliais. Neapsakomai švelnūs opalo tonai krito tai čia, tai ten tarp liepsnojančių, tartum tikrų, lyg ugnis degančių briliantų, taip tviskančių, kad raibo akys. Prožektoriaus šviesos galia padidėjo bent šimtą kartų, kaip kad sustiprėja lempos šviesa, sklindanti pro stiklinius švyturio lęšius.

— Koks gražumas! Koks gražumas!— sušuko Konselis.

— Taip,— tariau aš,— žavingiausias reginys.

— Taip, tūkstantis velnių!— atsiliepė Nedas Lendas.— Tai be galo puiku! Aš tiesiog siuntu, kad turiu tai pripažinti. Tiesiog pasakiškas reginys. Bet jis mums gali brangiai atsieiti. O jei jau sakyti viską, kaip yra, tai mes žiūrime į tokias grožybes, kurias dievas uždraudė žmonėms matyti!

Nedas sakė tiesą. Viskas buvo pernelyg gražu. Staiga Konselis sušuko, ir aš nejučiom atsigręžiau.

— Kas atsitiko?— paklausiau.

— Užsimerkite! Nežiūrėkite!

Ir, tai sakydamas, Konselis delnais užsidengė akis.

— Bet kas gi tau, mielas vaike?

— Aš nieko nebematau, aš apakau!

Prieš savo valią aš pažvelgiau į stiklinio lango paviršių, ir mano akys negalėjo iškęsti ugninio jų spindesio.

Aš supratau, kas atsitiko. „Nautilius" pajudėjo į priekį ir plaukė labai dideliu greičiu. Viskas aplinkui — ledo sienų paviršius ir taškeliai, iki šiol ramiai mirguliavę, virto dryžiais, tviskančiais kaip žaibai. Miriadai ledo briliantų virto viena ug-

nies jūra. „Nautilius", varomas savo sraigto, lėkė apgaubtas žaibų!

Stikliniai salono langai užsidarė, bet mes stovėjome, delnais prisidengę akis, apmarkusias nuo koncentruotos šviesos blikų, mirgančių prieš saulės spindulių stipriai suerzintą akies tinklainę. Reikėjo tam tikro laiko, kad vėl akims grįžtų paprastas gebėjimas matyti.

Pagaliau nuleidome rankas.

— Garbės žodis, niekad nebūčiau patikėjęs,— prabilo Konselis.

— O aš ir dabar dar netikiu!— atsakė kanadietis.

— Kai sugrįšime į Žemę, išpaikinti tokių gamtos stebuklų,— kalbėjo Konselis,— kaip mums atrodys skurdūs mūsų kontinentai ir menki žmogaus rankų kūriniai! Ne! Pasaulis, kuriame gyvena žmonės, nėra mūsų vertas.

Šie žodžiai flamando lūpose rodė, kaip didžiai buvome sužavėti. Bet ir šį kartą kanadietis pasistengė mus perlieti šaltu vandeniu.

— „Pasaulis, kuriame gyvena žmonės"!— pakartojo jis, linguodamas galvą.— Būkite ramus, Konseli, ten daugiau negrįšime.

Išmušė penktą valandą ryto. Tą akimirką „Nautilius" sudavė priekiu į kažką kieta. Aš sumojau, kad jis atsitrenkė į ledo luitą. Tikriausiai tai atsitiko dėl manevravimo klaidos, o tokia klaida galėjo pasitaikyti, nes povandeninis tunelis, prigriozdytas ledų, buvo nelengvas kelias laivui. Aš maniau, kad kapitonas Nemas aplenks tokias kliūtis, kaitaliodamas kryptį ir sukinėdamasis tunelio vingiais. Juk negalėjo mums kelią pastoti neįveikiama užtvara. Ir vis dėlto, priešingai mano samprotavimams, „Nautilius" ėmė varytis atbulas.

— Nejaugi plaukiame atgal?— paklausė Konselis.

— Taip,— atsakiau,— tur būt, šia linkme tunelyje nėra angos.

— Ką darysime?

— Ogi viskas bus labai paprasta. Grįšime atgal ir išplauksime pro pietinę angą. Ir baigta!

Taip kalbėdamas, aš pasistengiau apsimesti esąs labiau įsitikinęs, kad viskas baigsis sėkmingai, negu iš tikrųjų galvojau. Tuo tarpu „Nautilius" vis didino atbulinę eigą ir, leisdamas į darbą kontrasraigtą, nešė mus atgal dideliu greičiu.

— Tai jau gaišatis,— tarė Nedas.

— Kelios valandos šen ar ten, negi tai svarbu?— atsakiau.— Kad tik išplauktume!

Keletą minučių vaikštinėjau iš salono į biblioteką ir atgal. Paskui atsisėdau ant sofos, paėmiau knygą ir, pats nejusdamas, ėmiau ją skaityti.

Praslinko ketvirtis valandos. Priėjo Konselis ir paklausė:

— Įdomią knygą skaitote?

— Labai įdomią,— atsakiau.

— Žinoma. Juk čia pono profesoriaus knyga.

— Argi?

Iš tikrųjų mano rankose buvo knyga: „Jūros gelmių paslaptys". Nė nepagalvojau apie tai. Užverčiau knygą ir vėl ėmiau vaikštinėti. Nedas ir Konselis pakilo ir jau buvo beišeiną.

— Palaukite,— tariau, norėdamas juos sulaikyti.— Pabūkime visi drauge, kol išsikapstysime iš šių žabangų.

— Kaip pageidausite,— atsakė Konselis.

Praėjo dar kelios valandos. Aš vis žvilgčiojau į prietaisus salone ant sienos. Sprendžiant iš manometro, „Nautilius" buvo trijų šimtų metrų gilumoje; kompasas vis dar rodė pietų kryptį, o lagas sukosi dviejų dešimčių mylių greičiu per valandą — nepaprastas greitis tokioje ankštumoje. Bet kapitonas Nemas žinojo, kad šiuo atveju joks greitis nebus per didelis, nes dabar minutės prilygo amžiams.

Aštuntą valandą dvidešimt penkios minutės laivas antrą kartą atsitrenkė, dabar jau užpakaliu. Aš pabalau. Priėjo mano draugai. Aš suspaudžiau Konseliui ranką. Pažvelgėme į kits kitą, klausdami vienas antrą tik žvilgsniais, bet daug raiškiau, negu kad būtume savo mintį pasakę žodžiais.

Tą valandėlę pasirodė kapitonas. Aš priėjau ir paklausiau:

— Ir į pietus nėra kelio?

— Taip. Ledo kalnas apsivertęs užtvėrė paskutinį išėjimą.

— Mes uždaryti?

— Taip.

ŠEŠIOLIKTASIS SKYRIUS

STYGIUS ORO

Vadinasi, ir iš viršaus, ir iš apačios, ir iš visų pusių „Nautilius" užmūrytas aklinos ledo sienos. Mes tapome ledų sangrūdos belaisviais! Kanadietis trinktelėjo į stalą didžiuliu kumščiu. Konselis tylėjo, o aš žiūrėjau į kapitoną. Jo veidas vis

dar buvo šaltas. Jis stovėjo susidėjęs rankas ant krūtinės. Jis kažką svarstė. „Nautilius" nejudėjo.

Pagaliau kapitonas prabilo.

— Ponai,— tarė jis,— šioje būklėje, kurioje dabar atsidūrėme, mirtis gali būti dvejopa.

Šis nesuprantamas žmogus buvo panašus į matematikos profesorių, įrodinėjantį savo mokiniams teoremą.

— Pirmas atvejis — būti sutriuškintiems, antras — mirti dėl stygiaus oro. Apie galimybę mirti badu aš nekalbu, nes „Nautiliaus" maisto atsargos veikiausiai mus pragyvens. Todėl pasvarstykime tik dvi galimybes — būti sutriuškintiems arba uždusti.

— Dėl galimybės uždusti,— tariau,— tai to nėra ko bijoti, kadangi turime oro rezervuarus, pripildytus gryno oro.

— Teisingai,— atsakė kapitonas,— bet mums jo užteks tik dviem dienom. Jau trisdešimt šešios valandos, kaip mes po vandeniu, oras „Nautiliuje" darosi vis sunkesnis, ir reikia jį atnaujinti. Per dvi paras suvartosime visas oro atsargas.

— Tad, kapitone, išsivaduokime, kol praeis tos dvi paros.

— Bent jau mėginsime tai daryti, prakirsdami mus supančią ledo sieną.

— Į kurią pusę?

— Tai parodys zondas. Aš nuleisiu „Nautilių" ant apatinės ledo sienos, o mano vyrai, apsitaisę skafandrais, ledo dangą kirs ploniausioje vietoje.

— O ar negalima atidaryti salono langinių?

— Dabar tai nepavojinga. Mes stovime vienoje vietoje.

Kapitonas Nemas išėjo. Pasigirdo šniokštimas, ir mes supratome, kad į rezervuarus leidžiamas vanduo. „Nautilius" ėmė tyliai grimzti — iki to gylio, iki kurio buvo nugrimzdęs apatinis ledo sluoksnis,— ir nusileido ant ledo pagrindo trijų šimtų penkiasdešimt metrų gilumoje.

— Mano bičiuliai,— tariau,— padėtis sunki, bet aš pasitikiu jūsų narsa ir energija.

— Žinoma,— atsakė man kanadietis,— dabar ne toks laikas, kad imčiau kvaršinti jums galvą savo aimanom ir savo klausimais. Aš pasiryžęs viską padaryti, kad tik visi išsigelbėtume.

— Gerai, Nedai,— pasakiau, paduodamas kanadiečiui ranką.

— Pridursiu štai dar ką,— kalbėjo jis toliau,— aš puikiai valdau ir kirstuką, ir žeberklą, ir jei galiu kapitonui būti naudingas, tai aš jo paslaugoms.

Aš palydėjau kanadietį į patalpas, kur „Nautiliaus" įgulos vyrai taisėsi skafandrais. Kapitonui pranešiau kanadiečio pasiūlymą, ir jis, žinoma, jį priėmė. Kanadietis greitai apsivilko po-

vandeninį kostiumą ir buvo pasiruošęs stoti į darbą kartu su savo žygio draugais. Kiekvienas jų nešė ant nugaros Rukeirolio aparatą su gryno oro rezervuarais. Tai buvo nemaža, bet būtina paskola iš „Nautiliaus" oro atsargų. Beje, šiuose elektros nutviekstuose vandenyse Rumkorfo lempos buvo nereikalingos.

Kai tik Nedas persirengė, aš sugrįžau į saloną, kur langinės jau buvo atsklęstos, ir, atsistojęs šalia Konselio, ėmiau apžiūrinėti aplinkinius ledus, ant kurių dabar laikėsi „Nautilius".

Po kelių minučių pamatėme, kaip ant ledo išlipo dvylika įgulos vyrų, jų tarpe ir Nedas, pats aukščiausias iš visų. Juos lydėjo kapitonas Nemas.

Jis liepė pirma ištirti sieną zondais ir tuo būdu nustatyti angos kryptį, o tik paskui ją kirsti. Ilgi zondai ėmė smigti į šonines tunelio sienas; bet, įlindę penkiolika metrų, jie atsirėmė į kitą storą sieną. Mėginti brautis pro viršutinį ledo sluoksnį buvo beprasmiška, nes čia ledo sangrūdos į aukštį siekė daugiau kaip keturis šimtus metrų. Kapitonas Nemas liepė zonduoti apatinį sluoksnį. Paaiškėjo, kad čia nuo vandens mus skyrė tik dešimt metrų, nes toks buvo to ledo storumas. Dabar visas darbas buvo tik iškirsti iš jo tokį gabalą, kurio plotas būtų lygus „Nautiliaus" piūvio plotui. Vadinasi, norėdami nusileisti žemiau už šį ledo lauką, būtinai turėjome padaryti tam tikro didumo angą, o dėl to reikėjo pašalinti šešis tūkstančius penkis šimtus kubinių metrų ledo.

Tuojau pat buvo imtasi šių darbų, ir jie buvo varomi su didžiausiu atkaklumu. Užuot kirtus ledą prie pat „Nautiliaus",— o tai būtų apsunkinę darbą,— kapitonas Nemas liepė nužymėti didžiulį apskritą griovį už aštuonių metrų nuo kairiojo „Nautiliaus" šono. Po to visi dvylika vyrų vienu metu pradėjo skvarbyti griovį keliuose pažymėto apskritimo taškuose. Netrukus į darbą stojo kirstuvai, sutartinai smigdami į ledo masę ir nuo jos atskeldami didelius luitus. Kadangi lyginamasis šių luitų svoris buvo mažesnis, tai jie tartum skriste skrido į aukštutinį tunelio skliautą, todėl jis iš viršaus ėmė tiek pat storėti, kiek plonėjo apačioje. Bet tai neturėjo reikšmės, jei apatinis sluoksnis tiek pat darėsi plonesnis.

Po dviejų valandų sunkaus darbo Nedas pailso ir sugrįžo į saloną. Jį ir kitus jo draugus pakeitė nauji darbininkai; prie jų prisidėjome ir mudu su Konseliu. Mums vadovavo kapitono padėjėjas. Vanduo man pasirodė nepaprastai šaltas, bet netrukus apšilau, dirbdamas su kirstuvu. Mano judesiai buvo visiškai laisvi, nors išorinis slėgimas siekė trisdešimt atmosferų. Padirbęs dvi valandas ir sugrįžęs į saloną ko užkąsti ir truputį pailsėti, aš pajutau, kokio didelio skirtumo esama tarp to oro,

kurį gavau iš Rukeirolio aparato, ir tarp „Nautiliaus" atmosferos, kur jau buvo susikaupę daug anglies dvideginio. Dvi paras oras nebuvo atnaujinamas, todėl žymiai susilpnėjo gyvybinės jo savybės. O tuo tarpu per dvylika darbo valandų mes nukapojome nuo aprėžto paviršiaus vos vieno metro storumo sluoksnį, kitaip sakant, apie šešis šimtus kubinių metrų ledo. Sakysime, kad kas dvylika valandų atliksime tiek pat darbo,— tada prireiks dar keturių dienų ir penkių naktų, kol baigsime viską iki galo.

— Keturių dienų ir penkių naktų!— pasakiau savo draugams.— O rezervuarų oro užteks tik dviem dienom.

— Tai dar ne viskas,— pridūrė Nedas Lendas,— juk, ištrūkę iš to prakeikto kalėjimo, mes dar ilgai liksime uždaryti po ledo grūstimis be jokio ryšio su paviršiaus oru.

Jis galvojo teisingai. Kas galėjo iš anksto pasakyti, kiek dar praeis laiko, kol išsivaduosime! Ar tik neužtroksime anksčiau, negu „Nautilius" iškils į jūros paviršių? O gal jam lemta su visu kuo likti palaidotam šiose ledo kapinėse? Pavojus atrodė didelis. Bet visi žiūrėjome tiesiai jam į akis ir buvome pasiryžę vykdyti savo prievolę iki galo.

Kaip ir maniau, per naktį mums pavyko nukapoti dar vieną metrą nuo didžiulės duobės dugno. Bet kitą rytą, apsivilkęs skafandru ir pavaikštinėjęs šitame sūdriame skystyje su temperatūra šešių—septynių laipsnių žemiau nulio[1], aš pastebėjau, kad šoninės sienos pamažu ėmė artėti. Nuo duobės tolimesni vandens sluoksniai pradėjo užšalti. Atsiradus šiam naujam ir betarpiškam pavojui, kas beliks iš visų mūsų išsigelbėjimo vilčių? Kaip sukliudyti šiai skystai terpei pavirsti į kietą masę, kuri beregint, kaip kokį stikliuką, sutraiškys „Nautiliaus" sienas?

Savo draugams aš nieko nesakiau apie šį naują pavojų. Argi vertėjo gadinti žmonėms nuotaiką ir, gal būt, užgesinti tą energiją, kurią jie parodė, sunkiai dirbdami dėl bendro visų išsigelbėjimo? Bet, sugrįžęs į laivą, tuoj pranešiau kapitonui Nemui apie šį naują pavojų.

— Žinau,— atsakė jis ramiu balsu, kuris nesikeitė, kad ir kažin kokios aplinkybės būtų, nors ir pačios baisiausios.— Taip, tai dar vienas pavojus, bet aš nematau, kaip galėtume jį pašalinti. Vienintelė galimybė išsigelbėti — greitai veikti. Privalome būti pirmieji. Tai ir viskas.

Privalome būti pirmieji! Aš jau, rodos, turėjau priprasti prie jo kalbos būdo! Tą dieną keletą valandų labai atkakliai darba-

[1] Tokios temperatūros vandenyje negali būti. *(Red. past.)*

vausi kirstuvu. Tai man teikė žvitrumo. Be to, dirbti — vadinasi, išeiti iš „Nautiliaus", kvėpuoti grynu oru, paimtu iš laivo rezervuarų, mane pasiekiančiu per tam tikrus įtaisus; vadinasi, ištrūkti iš slopios ir kenksmingos „Nautiliaus" atmosferos.

Iki vakaro buvo nukirstas dar vienas metras pagal visą duobės apskritimą. Grįžęs į laivą, aš vos neuždusau nuo anglies dvideginio, susikaupusio „Nautiliaus" ore. Ak, kodėl neturime cheminių priemonių absorbuoti toms nuodingoms dujoms? Deguonies nestokojome. Jo buvo, ir labai daug, visame aplinkiniame vandenyje, ir, išskirtas galingų mūsų baterijų, jis būtų sugrąžinęs „Nautiliaus" atmosferai gyvybingas savybes. Apie tai aš galvojau, bet kas iš to, jei anglies dvideginį savo plaučiais gaminome patys ir jo prikvėpavome visą laivą. Norint absorbuoti šias dujas, reikėjo pripilti indus kalio šarmo ir nuolat juos kratyti. Bet šios medžiagos laive neturėjome, o ją pakeisti kuo kitu neįmanoma.

Tą vakarą kapitonas Nemas gavo atsukti rezervuaro čiaupus ir į „Nautiliaus" patalpas įleisti truputį gryno oro. Jei to nebūtų padaręs, rytą galėjome visai nepabusti.

Kitą dieną, kovo 26-ąją, išėjau į talką ir stojau kirsti penktojo metro. Šoninės sienos ir apatinė dalis ledo sangrūdų buvo žymiai pastorėjusi. Pasidarė aišku, kad jos anksčiau susiglaus, negu „Nautilius" spės išsivaduoti. Akimirką mane buvo apėmusi neviltis. Kirstuvas vos neiškrito iš rankų. Kokia prasmė kapoti ledą, jei man lemta uždusti arba būti suplotam šio vandens, virstančio akmeniu,— susilaukti tokios bausmės, kurios nesugalvotų nė žiauriausi laukiniai? Atrodė, kad patekau į išžiotus kažkokio siaubūno nasrus, kuris tuoj tuoj sučiaups baisias savo žiaunas.

Tuo tarpu kapitonas Nemas, kuris dirbo su mumis, ėjo pro šalį. Aš paliečiau jam ranką ir parodžiau į mūsų kalėjimo sienas. Dešinėje pusėje siena buvo ne daugiau kaip per keturis metrus nuo „Nautiliaus".

Kapitonas mane suprato ir davė ženklą sekti įkandin. Mes grįžome į laivą. Nusiėmęs skafandrą, aš su kapitonu įėjau į saloną.

— Pone Aronaksai,— tarė jis,— turime ryžtis drąsiam žygiui, jei ne, šis vanduo, virsdamas kietu kūnu, suims mus kaip cementas.

— Taip, bet ką daryti?— atsakiau.

— Ak, jei mano „Nautilius" būtų toks tvirtas, kad pajėgtų atlaikyti šį slėgimą ir išliktų sveikas!

— Tai kas būtų tada?— paklausiau, nesumojęs, ką turi galvoj kapitonas.

— Argi nesuprantate, kad tuo atveju vandens ledėjimas mums tik padėtų? Argi nežinote, jog vanduo, virsdamas ledu, išsprogdintų ledo laukus, kurie dabar mus supa, taip pat, kaip jis drasko pačias kiečiausias uolienas? Argi nesuprantate, kad tai galėtų tapti mūsų išsigelbėjimo, o ne mūsų pražūties priemone?

— Galimas daiktas, kapitone. Bet, kad ir kaip būtų „Nautilius" atsparus, jis neatlaikys tokio milžiniško slėgimo ir susiplos kaip geležies lapas.

— Žinau. Vadinasi, mes turime pasikliauti ne gamtos pagalba, bet vien savimi. Reikia neleisti vandeniui užšalti. Reikia sustabdyti šį procesą. Artėja viena prie kitos ne tik šoninės sienos, bet „Nautiliui" iš priekio ir užpakalio beliko ne daugiau kaip dešimt pėdų vandens. Ledėjame iš visų pusių.

— Ar ilgai „Nautiliaus" rezervuarai dar leis mums kvėpuoti čia, viduj?

Kapitonas pasižiūrėjo tiesiai man į akis ir tarė:

— Poryt rezervuarai bus tušti.

Mane visą išpylė šaltas prakaitas. Bet ar turėjau nustebti, išgirdęs tokį atsakymą? Kovo 22-ąją „Nautilius" pasinėrė į laisvus ašigalio vandenis. Šiandien turime kovo 26-ąją. Jau penkios paros gyvename „Nautiliaus" oro ištekliais. Tą gryno oro atsargą, kuri buvo likusi, reikėjo taupyti darbininkams. Visos šios aplinkybės taip ryškiai įstrigo man į galvą, kad šią akimirką, kai apie tai rašau, mano širdį nejučiom apima siaubas, ir man vis rodosi, kad mano plaučiams trūksta oro.

O tuo tarpu kapitonas Nemas kažką mąstė, tyliai, nejudėdamas iš vietos. Sprendžiant iš jo veido, jam dingtelėjo kažkokia nauja mintis. Bet jis, matyt, ją atmetė. Palingavęs galvą, pats sau atsakė neigiamai. Pagaliau du žodžiai jam išsprūdo:

— Karštas vanduo!— sušnibždėjo Nemas.

— Karštas vanduo?— sušukau aš.

— Taip. Mes uždaryti palyginti ribotoje erdvėje. Jei „Nautiliaus" siurbliai kurį laiką varys karštą vandenį, argi mūsų aplinkos temperatūra nepakils ir ledėjimo procesas nesustos?

— Reikia pamėginti,— ryžtingai pasakiau aš.

— Gerai, pamėginsime, pone profesoriau.

Išorės termometras rodė septynis laipsnius žemiau nulio. Kapitonas Nemas mane įsivedė į kambuzo skyrių, kur stovėjo didžiuliai destiliacijos aparatai, garinimo būdu gaminantys geriamąjį vandenį. Jie tuoj buvo privaryti vandens, ir visa šiluma iš elektros baterijų pradėjo eiti į gyvatukus, panardintus vandenyje. Per kelias minutes vanduo įkaito iki šimto laipsnių. Dabar siurbliai jį varė lauk, o į jo vietą tekėjo šaltas vanduo.

Elektros baterijų šiluma buvo tokia didelė, kad šaltas vanduo — tiesiai iš jūros,— vos tik perėjęs per aparatus, į siurblius patekdavo jau verdantis.

Tris valandas šitaip varius karštą vandenį, išorės termometras rodė šešis laipsnius žemiau nulio. Buvo laimėta vienas laipsnis. Dar po dviejų valandų termometras jau rodė keturis laipsnius.

— Mūsų viršus,— pasakiau aš kapitonui, kai įsitikinau, jog mūsų darbas tikrai sėkmingas, ir pats daviau keletą naudingų patarimų.

— Ir aš taip manau,— atsakė kapitonas.— Mūsų nesuslėgs. Lieka vienas pavojus — galime uždusti.

Per naktį vandens temperatūra pakilo iki vieno laipsnio žemiau nulio. Karštas vanduo jau nebegalėjo aukščiau pakelti temperatūros. Bet, žinodamas, kad jūros vanduo ima užšalti prie temperatūros minus du laipsniai, galų gale nusiraminau — vandens užšalimo pavojus praėjo.

Kitą dieną, kovo 27-ąją, jau buvo iškirsti šeši metrai ledo. Liko dar keturi. Vadinasi, dar reikėjo dirbti keturiasdešimt aštuonias valandas. Taigi oro atnaujinti „Nautiliuje" nebuvo galima. Tą dieną mūsų būklė vis blogėjo.

Didelis sunkumas, kurį jaučiau visame kūne, slėgė mane. Apie trečią valandą vakaro apėmė didžiausia neviltis. Dėl nuolatinio žiovulio skaudėjo žandus. Plaučiai mėšlungiškai ieškojo šviežio oro, reikalingo kvėpavimui, bet jis darėsi vis skystesnis. Jaučiau visišką dvasinį sustingimą. Nusikamavęs griuvau paslikas kone be sąmonės.

Mielas mano Konselis, nors jautė tuos pačius ligos simptomus, kentė tas pačias kančias, vis dėlto nė valandėlės nepaliko manęs vieno. Jis laikė mane už rankos, drąsino, ir aš išgirdau, kaip jis pats sau šnibždėjo:

— Ak, jei galėčiau nekvėpuoti, kad liktų daugiau oro ponui profesoriui.

Mano akys prisipildė ašarų, girdint šį kuždėjimą. Nors mūsų visų būklė laivo viduje ir buvo biauri, betgi su kokiu džiaugsmu, kaip skubėdami vilkdavomės skafandrus, priėjus eilei stoti į darbą. Smagiai kaukšėjo kirstuvai į ledo dangą. Nuvargdavo pečiai, luposi rankos, bet kas tas nuovargis, kas tos mėlynės! Gaivus oras tekėjo į mūsų plaučius! Mes kvėpavome! Kvėpavome! Ir vis dėlto nė vienas žmogus vandenyje nedirbo ilgiau, negu buvo nustatyta. Kai tik baigdavosi skirtas darbo laikas, kiekvienas perduodavo savo rezervuarą draugams, norėdamas juos atgaivinti. Mums visiems pavyzdys buvo kapitonas, kuris pats laikėsi griežtos drausmės. Išmušdavo nustatyta valanda, ir

kapitonas, atidavęs savo aparatą kitam, grįždavo į tvankią laivo atmosferą, visada ramus, niekad nesuglebęs, niekad nesiskųsdamas.

Tą dieną įprastinį darbą dirbome ypač uoliai. Visame plote buvo belikę iškapoti tik du metrus. Tik du metrai mus skyrė nuo jūros be ledo. Tačiau oro rezervuarai buvo beveik tušti. Tą truputėlį, kuris dar buvo likęs, reikėjo taupyti dirbantiems žmonėms. Ir nė vieno atomo „Nautiliui".

Vos tik grįžau į laivą, tuoj ėmiau visai dusti. Kokia naktis! Neįmanoma visko nupasakoti. Tokių kančių jokiais žodžiais neapsakysi! Kitos dienos rytą jau vos begalėjome kvėpuoti. Prie galvos skausmo prisidėjo dar svaigimas, ir aš jaučiausi kaip girtas. Mano draugai kentė tokias pat kančias. Kai kurie įgulos vyrai tik kriokė.

Šiandien, šeštąją mūsų nelaisvės dieną, kapitonas Nemas, matydamas, kad su kirstuvais ir dalbomis darbas dar ilgai užtruks, nusprendė kitu būdu pralaužti ledo sluoksnį, mus skiriantį nuo jūros vandens. Kapitonas visą tą laiką buvo šaltakraujiškas ir energingas, moraline jėga jis slopino fizines savo kančias. Jis galvojo, kombinavo ir veikė.

Jis įsakė pakelti laivą nuo ledo sluoksnio, jį palengvinti, kad tuo būdu pasikeistų jo svorio centras. Kai „Nautilius" pakilo, jis buvo pradėtas traukti lynais tokiu apskaičiavimu, kad tiksliai atsistotų viršum didžiulės duobės, kurios kontūrai atitiko jo vaterliniją. Dabar, kai į rezervuarus buvo pakankamai privaryta vandens, „Nautilius" nusileido į iškirstą duobę. Tuo momentu visa įgula suėjo į laivą ir uždarė dvigubas išorines duris. „Nautilius" atsistojo ant ledo sluoksnio vieno metro storio, daugelyje vietų išgrąžyto zondais.

Tuo pat metu visi rezervuarų čiaupai buvo iki galo atsukti, ir į juos kliūstelėjo šimtas kubinių metrų vandens, padidinusio „Nautiliaus" svorį šimtu tūkstančių kilogramų.

Mes laukėme, klausėmės, net pamiršę savo kančias. Buvo mesta paskutinė korta išsigelbėti.

Nors galva man ūžė, bet netrukus išgirdau, kaip po „Nautiliaus" korpusu ėmė braškėti ledas. Paviršinis sluoksnis keitė savo padėtį. Pagaliau ledas lūžo, keistai triokštelėjęs, lyg būtų plyšęs lapas popieriaus, ir „Nautilius" pradėjo grimzti.

— Ištrūkome!— sušnibždėjo man į ausį Konselis.

Aš nebepajėgiau nieko atsakyti, tik sugriebiau jam už rankos ir nejučia konvulsiškai ėmiau ją spausti.

Traukiamas milžiniško savo svorio, „Nautilius", nelyginant sviedinys, smigo į vandenį, kitaip sakant, krito lyg į tuštumą. Tučtuojau visa elektros energija buvo perjungta į siurblius,

varančius iš rezervuarų vandenį. Po kelių minučių grimzdimas sulėtėjo, ir netrukus manometras parodė, jog laivas net ima kilti. Sraigtas taip greitai sukosi, kad visas geležinis korpusas, net jo kniedės, virpėjo, ir mes leidomės plaukti į šiaurę.

Bet kiek dar reikės plaukti po ledu, kol pasieksime laisvus vandenyno plotus? Dar vieną dieną? Bet aš per tą laiką numirsiu.

Pusiau gulėdamas bibliotekoje ant sofos, aš dusau. Mano veidas buvo violetinis, lūpos pamėlynijusios — visiškas organizmo funkcijų sutrikimas. Protarpiais nustodavau sąmonės. Raumenys prarado ypatybę susitraukti. Negaliu pasakyti, kiek valandų truko tokia būklė. Tik tiek suvokiau, kad tai pradžia agonijos. Supratau, kad mirštu...

Staiga atsipeikėjau. Keli gurkšniai gryno oro pateko į mano plaučius. Nejaugi būtume išplaukę į jūros paviršių? Nejaugi būtume prasiskverbę pro ledą?

Ne! Tai mieli mano bičiuliai, Nedas ir Konselis, pasiaukojo, gelbėdami mane, atiduodami man kelias molekules oro, likusio viename aparate! Užuot patys jo įkvėpę, jie jas išsaugojo man ir dusdami liejo lašelį po lašelio gyvybę į mane. Aš norėjau atstumti aparatą, bet jie sugriebė man už rankų, ir kelias minutes, be galo laimingas, kvėpavau.

Aš dirstelėjau į laikrodį; jis rodė vienuoliktą valandą dienos. Vadinasi, jau buvo kovo 28-oji. „Nautilius" nėrė baisiu keturiasdešimties mylių per valandą greičiu. Jis tartum grąžte gręžė jūrą.

O kur kapitonas Nemas? Nejaugi jis žuvo? Nejaugi su juo numirė ir jo draugai?

Sprendžiant pagal manometrą, buvome tik dvidešimt pėdų žemiau jūros lygio. Paprasčiausias ledo laukas mus skyrė nuo žemės oro. Argi neįmanoma jo pramušti? Gal būt! Taigi „Nautilius" ir ruošėsi taip padaryti, ir aš tai jaučiau; jis atsistojo nuožulniai, nuleidęs vairagalį ir pakėlęs priekį. Tam reikalui pakako privaryti į jį vandens ir tuo būdu pastūmėti įprastinį pusiausvyros tašką į kitą vietą. Paskui, traukiamas savo sraigto, jis smogė į ledo lauką iš apačios nelyginant koks milžiniškas taranas. Jis ėmė pamažu jį trupinti, čia kiek paplaukdamas atgal, čia vėl puldamas ledo lauką, kuris vis labiau eižėjo, ir pagaliau, sudavęs paskutinį smūgį, prasimušė į užšalusios jūros paviršių, pralauždamas ledą savo svoriu.

Stikliniai langai atsidarė iki galo, galima sakyti — išsižiojo, ir jūros oro bangos ėmė plūsti į „Nautilių".

SEPTYNIOLIKTASIS SKYRIUS

NUO HORNO KYŠULIO IKI AMAZONĖS

Kaip atsidūriau denyje, neatsimenu. Gal mane ten išnešė kanadietis. Kaip ten buvo, kaip nebuvo, bet aš kvėpavau. Aš traukiau į save vėsų jūros orą. Šalia manęs mano draugai mėgavosi gaiviomis jo molekulėmis. Nelaimingiems, ilgai badavusiems žmonėms negalima pulti ir valgyti bet ką, kas pakliuvo po ranka. Mums, atvirkščiai, nereikėjo varžytis, mes galėjome iš visų plaučių traukti jūros atmosferos atomus, ir jūros vėjelis pats savaime liejo į mus šį svaigų orą.

— Ak, deguonis, kokia gėrybė!— kalbėjo Konselis.— Dabar, pone Aronaksai, nebijokite juo kvėpuoti! Čia jo užteks visiems.

Nedas Lendas netarė nė žodžio, tik žiopčiojo savo burną, bet taip, kad net ryklys būtų išsigandęs. O koks galingas buvo jo alsavimas! Kanadiečio plaučiai turėjo tokią „trauką", kaip gerai įkūrenta krosnis.

Netrukus atgavome jėgas, ir apsidairęs aš pamačiau, kad denyje tik mes trise. Iš įgulos nebuvo nieko. Net kapitono Nemo. Keistieji „Nautiliaus" jūrininkai tenkinosi tuo oru, kuris cirkuliavo pačiame laivo viduje. Nė vienas neišėjo pasimėgauti šviežiu oru.

Pirmieji mano žodžiai buvo padėka dviem mano draugams. Ilgas mūsų agonijos valandas Konselis ir Nedas gaudino manyje gyvybę. Jokia padėka negalėjo jiems atlyginti už tokį pasiaukojimą.

— Ką jau čia, pone profesoriau, neverta apie tai nė kalbėti!— atsakė man Nedas Lendas.— Koks čia nuopelnas? Jokio. Tai paprasčiausia aritmetika. Jūsų gyvybė brangesnė už mūsų. Vadinasi, ją ir reikia išsaugoti.

— Netiesa, Nedai,— atsakiau.— Niekas negali prilygti geram kilnios širdies žmogui, o jūs — toksai!

— Ką jau čia, ką jau čia!— vapėjo suglumęs kanadietis.

— Ir tu, mielas mano Konseli, tu irgi labai prisikentėjai.

— Ne taip jau labai. Tiesą sakant, oro trūko šiek tiek, bet man rodos, kad aš buvau lyg apsipratęs. Be to, kai pamačiau, jog profesorius netenka sąmonės, tai ir visai dingo noras kvėpuoti. Kaip sakoma, man užgniaužė gerklę.

Jausdamas, kad susipainiojo, taip besamprotaudamas, Konselis nutilo.

— Mano bičiuliai,— atsakiau aš, didžiai susijaudinęs,— dabar mes amžiams surišti kits su kitu, ir iš manęs jūs turite visišką teisę...

— Kuria aš ir pasinaudosiu,— pertarė mane kanadietis.

— Oho!— nusistebėjo Konselis.

— Taip,— kalbėjo Nedas Lendas,— teisę jus paimti su savimi, kai išsikraustysiu iš to velniško „Nautiliaus".

— Iš tikrųjų,— pritarė Konselis,— juk mes dabar plaukiame į gerą pusę.

— Taip,— atsakiau,— mes plaukiame į saulę, o čia saulė — tai šiaurė.

— Tikra teisybė,— pridūrė kanadietis,— bet tik dar nežinia, ar plaukiame į Atlanto, ar į Ramųjį vandenyną, kitaip sakant, ar į jūras, dažnai lankomas laivų, ar į tokias, kur nesutiksi nė gyvos dvasios.

Aš negalėjau nieko atsakyti, net pats būgštavau, kad kapitonas Nemas mūsų nenuvežtų kaip tik į tą vandenyną, kuris skalauja Amerikos ir Azijos krantus. Tuo būdu jis užbaigtų povandeninę savo kelionę aplink pasaulį ir grįžtų į tokias jūras, kur būtų visiškai nepriklausomas. O jei mes grįžtume į Ramųjį vandenyną, toli nuo gyvenamų žemių, kas tada beliktų iš Nedo Lendo planų?

Bet netrukus visa tai mums bus aiškiai žinoma. „Nautilius" plaukė dideliu greičiu. Mes bemat perkirtome Pietų poliarinį ratą ir plaukėme Horno kyšulio linkui. Kovo 31 dieną septintą valandą vakaro nusigavome prie pat pietinių Amerikos krantų.

Tuo metu visas savo praeities kančias buvome užmiršę. Ledo nelaisvės prisiminimai pamažu dilo iš atminties. Mes galvojome tik apie ateitį. Kapitonas Nemas nesirodė nei denyje, nei salone. Pagal kasdienines pažymas pusrutulio žemėlapyje, kurias darė kapitono padėjėjas, aš galėjau tiksliai sekti „Nautiliaus" kryptį. Kaip nustebau, kada tos pat dienos vakare paaiškėjo, jog Atlanto vandenynu grįžtame į šiaurę.

Savo stebėjimų išdavas pranešiau kanadiečiui ir Konseliui.

— Gera naujiena,— apsidžiaugė kanadietis,— bet kurgi plaukia „Nautilius"?

— To, Nedai, negaliu pasakyti.

— Ar tik mūsų kapitonas, pasiekęs Pietų ašigalį, nesumanys pabuvoti Šiaurės ašigalyje, o paskui grįžti į Ramųjį vandenyną pro garsųjį Šiaurės—Vakarų praėjimą?

— Už jį galvos nedėčiau,— atsakė Konselis.

— Ir tegu jį galas,— tarė kanadietis,— mes paspruksime nuo jo anksčiau.

— Šiaip ar taip,— pridūrė Konselis,— kapitonas Nemas — žmogus kaip reikia, ir mes nesigailėsime, susiėję į pažintį su juo.

— Ypač kada su juo atsisveikinsime!— pridūrė Nedas Lendas.

Kitą dieną, balandžio 1-ąją, kelios minutės prieš dvyliktą, kai „Nautilius" iškilo į jūros paviršių, vakarų pusėje pastebėjome krantą. Ten buvo Ugnies Žemė, taip pavadinta pirmųjų jūreivių, kurie pamatė ties ja rūkstant dūmus iš čiabuvių lūšnelių. Ugnies Žemė — tai grupė salų, apimanti dešimties mylių ilgio ir dvidešimt keturių mylių pločio plotą tarp penkiasdešimt trečiojo ir penkiasdešimt šeštojo laipsnio pietų platumos ir šešiasdešimt septintojo laipsnio penkiasdešimt minučių ir septyniasdešimt septintojo laipsnio penkiolikos minučių vakarų ilgumos. Krantas man atrodė žemas, bet tolumoje dunksojo aukšti kalnai. Manding aš net įžiūrėjau Sarmiento kalną, kurio aukštis 2 070 metrų nuo jūros lygio,— piramidinį skalūno luitą su labai smaila viršūne, kuri, pagal tai, ar apdengta debesų, ar ne, pranašauja, kaip man paaiškino Nedas Lendas, gerą arba blogą orą.

— Puikus barometras, mano drauge,— pridūriau aš.

— Taip, gamtos barometras, jis manęs nė karto neapgavo, kada plaukiodavau Magelano sąsiauriu.

Tuo metu Sarmiento smailė aiškiai buvo matoma dangaus fone. Tai rodė gerą orą, kaip vėliau ir pasitvirtino.

„Nautilius", panėręs po vandeniu, prisiartino prie kranto, bet plaukė pagal jį kelių mylių atstumu.

Pro salono langų stiklus aš mačiau ilgus, į lianas panašius milžiniškų guveinių stiebus, aplipusius kriaušės pavidalo burbulais; laisvuose Pietų ašigalio vandenyse augo kelios rūšys šių augalų; lipnūs jų stiebai būna trijų šimtų metrų ilgio — tai tikros virvės, storio kaip nykštys, labai tvirtos; jos dažnai vartojamos vietoj lynų mažiems laivams pririšti. Kitos rūšies žolė, vadinama velpa, keturių pėdų ilgio lapais su koralinėmis ataugomis buvo apraizgiusi jūros dugną. Ja mito ir joje spietėsi miriadai vėžiagyvių, moliuskų, krabų, sepijų. Jų tarpe puotavo ruoniai ir jūros ūdros, anglišku įpročiu maišydami žuvį su žalumynais.

Šiomis itin vaisingomis gelmėmis „Nautilius" skuodė didžiausiu greičiu. Pavakare jis prisiartino prie Folklendo salų, o kitos dienos rytą jau įžiūrėjau tų salų kalnų viršūnes. Jūra čia buvo nelabai gili. Aš spėjau, ir ne be pagrindo, kad dvi didžiausios salos, apsuptos daugybės kitų salų, kadaise bus sudariusios dalį Magelano žemės. Folklendo salas atrado, tur būt,

Džonas Devisas ir pavadino Pietinėmis Deviso salomis. Vėliau Ričardas Haukinsas jas praminė Maiden-Ailendu — Mergelės Marijos salomis. XVIII amžiaus pradžioje prancūzų žvejai iš Sen-Malo jas pavadino Maluinais, ir pagaliau anglai, kuriems dabar tos salos priklauso, davė joms Folklendo vardą.

Prie jų krantų mūsų tinklai pagavo keletą įdomių rūšių dumblių, jų tarpe ir guveinių, kurių šaknys buvo apkibusios geriausiomis pasaulyje kriauklėmis. Dešimtys laukinių žąsų ir ančių skraidė pakrantėmis; jos tikrai buvo vertos užimti „Nautiliaus" virtuvėje prideramą vietą.

Na, o dėl tų žuvų, tai aš specialiai domėjausi kaulėtosiomis iš kūjagalvių grupės. Man į akis ypač krito viena rūšis buožgalvių dvidešimt centimetrų ilgio, su geltonais ir balkšvais šlakeliais.

Aš žavėjausi aibėmis medūzų, ir pačiomis gražiausiomis jų — chrizaoromis, būdingomis Folklendo salų vandenims. Jos panėšėjo čia į sferinį skėtį, visiškai lygų, su rudai raudonais dryželiais, apvedžiotą dvylika taisyklingai išdėstytų festonų, čia į pintinę, nuo kurios grakščiai karojo platūs lapai ir ilgos raudonos šakelės. Jos plaukiojo irdamosi lapų pavidalo čiuptuvėliais ir pasroviui išskleidusios tankias plonų kraštinių čiuptuvų garbanas. Man labai norėjosi užkonservuoti keletą tų švelnių zoofitų, kurie, deja, greitai nugaišta, išplėšus juos iš gimtosios stichijos.

Kai paskutinės Folklendo salų aukštumos dingo už horizonto, „Nautilius" nugrimzdo po vandeniu dvidešimt—dvidešimt penkis metrus ir plaukė pagal Pietų Amerikos krantus. Kapitonas Nemas nesirodė.

Iki balandžio 3 dienos dar plaukėme pagal Patagonijos krantus, kartais vandenyno gelmėmis, o kartais jo paviršiumi. Pagaliau „Nautilius" perkirto platų limaną, kurį sudarė La Platos žiotys, ir balandžio 4 dieną buvo ties Urugvajum, bet už penkiasdešimt mylių nuo jo atviroje jūroje. Plaukdamas pagal vingrius Pietų Amerikos krantus, jis tolydžio laikėsi šiaurės krypties. Taigi nuo tos dienos, kai Japonų jūroje patekome į „Nautilių", mes sukorėme šešiolikos tūkstančių mylių kelią.

Vienuoliktą valandą ryto prie trisdešimt septintojo meridiano perkirtome Ožiaragio atogrąžą ir prie Frio kyšulio išplaukėme į atvirą jūrą. Nors Nedas Lendas ir labai piktinosi, bet kapitonui Nemui, matyti, nepatiko tų gyvenamų Brazilijos krantų kaimynystė — „Nautilių" jis ginė galvotrūkčiais. Nė viena žuvis, nė vienas net greičiausias paukštis negalėjo spėti paskui mus, ir viskas, kas buvo įdomaus šioje dalyje vandenyno, liko mūsų nepastebėta.

Tokiu greičiu varėmės kelias dienas ir balandžio 9 dienos vakare pamatėme labiausiai į rytus nutolusį Pietų Amerikos tašką, kurį sudaro Sen Roko kyšulys. Bet „Nautilius" vėl pasuko į kitą pusę ir įplaukė į gilų povandeninį slėnį, susidariusį tarp šio kyšulio ir Siera Leonės kalnų grandinės Afrikos krante. Antilų salų platumoje šis slėnis šakojasi į visas puses; šiaurėje jis baigiasi devynių tūkstančių metrų gylio duburiu. Geologinis tos vandenyno vietos piūvis iki mažųjų Antilų salų sudaro stačią uolą šešių kilometrų aukščio, o Žaliojo Kyšulio salų platumoje kyla kita, ne mažiau įspūdinga siena, ir čia, jūros gelmėse, tarp tų dviejų uolėtų sienų nugrimzdęs ištisas žemynas — Atlantida. Dideliame jūros slėnyje stūkso keletas kalnų, kurie teikia ypatingo vaizdingumo povandeninėms jos gelmėms. Apie tai aš kalbu vaduodamasis daugiausia „Nautiliaus" bibliotekos žemėlapiais, kurie, matyt, buvo nubrėžti kapitono Nemo rankos ir paremti jo paties stebėjimais.

Dvi dienas raižėme šias tuščias gelmes, naudodamiesi savo nuožulniosiomis plokštumomis, kurių padedamas, „Nautilius" galėjo plaukioti ilgomis diagonalėmis bet kuriame aukštyje. Tačiau balandžio 11-ąją laivas staiga iškilo tiesiai į viršų, ir mes pamatėme milžiniškos lagūnos pakrantę. Čia Amazonės upė plukdė tokią gausybę vandens, kad jūra darėsi gėla daugel mylių aplinkui.

Mes perkirtome pusiaują. Dvidešimt mylių į vakarus nuo mūsų liko prancūzų Gviana, kur būtume lengvai galėję rasti sau prieglaudą. Bet siautėjo vėjas, ir įnirtingos bangos nebūtų mums leidusios maža valtele nuplaukti iki jos. Nedas Lendas tai suprato ir nieko nekalbėjo apie pabėgimą. Aš savo ruožtu nė žodžiu jam neužminiau jo planų, vengdamas jį paskatinti į kokį nors žygį, kuriam jau iš anksto būtų lemta sužlugti.

Už šią sugaištį buvau su kaupu atlygintas įdomiu moksliniu darbu. Paskutines dvi dienas, balandžio 11-ąją ir 12-ąją, „Nautilius" nugrimzdo į vandenį, ir jo valtis parveždavo stebuklingą bradinį visokių zoofitų, žuvų ir roplių. Kai kurie zoofitai buvo pagauti valties lynu. Daugiausia tai būdavo gražiosios fiktalinos, vienos iš aktinijų šeimos, ir tarp kitų rūšių — *phyctalis protexta,* būdinga tik šiai vandenyno daliai; šis gyvūnas trumpo cilindrinio pavidalo, papuoštas išilginių linijų ir raudonų taškučių, viršuj apvainikuotas nuostabia puokšte čiuptukų. Gi moliuskų bradinį sudarydavo tos rūšys, kurios jau buvo mano stebėtos,— turitelos, alyvos, porfyrai su taisyklingai susikryžiuojančiomis linijomis ir rudais šlakeliais, aiškiai matomais kūno fone; fantastiniai pterocerai, panašūs į suakmenėjusius skorpionus; skaidrūs chialai, argonautai ir labai gardžios

sepijos, taip pat kelios rūšys kalmarų, kuriuos senovės gamtininkai laikė skraidančiomis žuvimis ir kurie labai geras masalas menkėms.

Tarp žuvų, gyvenančių šiose pakrantėse, aš pastebėjau keletą rūšių, kurių lig tol dar nebuvau matęs. Kremzlėtųjų poklasyje: ungurinės devynakės-prikos penkiolikos colių ilgio, su žalsvomis galvomis, violetiniais pelekais, pilkai melsvomis nugaromis, sidabriniais rudais pilvais, nusėtais ryškių šlakelių, ir su vaivorykštiniais aukso spalvos ratilais aplink akis — labai įdomus gyvūnas, greičiausiai į jūrą atplaukęs iš Amazonės, nes, apskritai kalbant, gyvena gėluose vandenyse; paskui dar gumbuotosios rajos smailais snukiais ir ilgomis lanksčiomis uodegomis, užsibaigiančiomis ilgais dantytais spygliais; paskui nedideli rykliai metro ilgio, pilkos ir balkšvos odos,— jų dantys išsidėstę keliomis eilėmis ir užlenkti atgal; paskui žuvis-šikšnosparnis, primenanti rausvą lygiašonį trikampį pusės metro ilgio, krūtininiai jos pelekai panašūs į mėsingas mentes, todėl atrodo lyg šikšnosparnis, ji dar vadinama ir jūros vienaragiu, nes prie šnervių turi ragines ataugas; paskui keletas rūšių balistų nugariaragių, kurių šonai nusėti smulkių taškučių, žvilgančių kaip auksas, ir pagaliau šviesiai violetinės kapriskos mirgančia kaip karvelio krūtinė.

Gal kiek sausą, bet tikslų savo aprašymą baigsiu paminėdamas keletą kaulėtųjų žuvų, kurias tada stebėjau: pasanai apteronotų genties, juodo gražaus atspalvio kūnu, bukais sniego baltumo snukiais ir ilgomis, labai vingriomis, mėsingomis uodegomis; odontagnatai — dygiosios sardinės trijų dešimčių centimetrų ilgio, ryškaus sidabrinio atspalvio; skumbrės-garos su dviem analiniais pelekais; kontronatai negrai juosvo atspalvio, paprastai gaudomi su deglų šviesa,— žuvis iki dviejų metrų ilgio, jos mėsa balta, riebi, bet ir kieta; kepta ir šviežia ji turi ungurio skonį, o džiovinta — rūkytos lašišos; paskui — šviesiai raudoni labridai, apaugę žvynais tik palei nugarinių ir analinių pelekų pagrindą; chrizopteros, kurių auksinė ir sidabrinė spalva pereina į rubino ir topazo spalvas; auksauodegiai jūros karosai, kurių mėsa labai skani, galintys skleisti fosforinę šviesą ir tuo patys save išduodantys vandenyje; oranžiniai sparai-probai plonais liežuviais; papenčiai auksinėmis uodegomis; juosvos žuvys chirurgai, surinamo keturakės žuvys anablepsai ir kitos.

Beje, ištaręs žodį „kitos", negaliu susilaikyti neįvardijęs dar vienos žuvies, kurią ilgai atsimins Konselis, ir ne be pagrindo.

Į vieną mūsų tinklą įkliuvo labai plokščia raja, tokios formos, kad, nukirtus jai uodegą, gautum taisyklingą diską; svo-

ris — dvidešimt kilogramų, spalva — iš apačios balta, iš viršaus rausva su didelėmis apskritomis tamsiai mėlynomis dėmelėmis, juodais apvadais, oda — lygi, užpakalinė dalis baigiasi dviskiaučiu peleku. Iškelta ant denio, ji mėšlungiškai daužėsi, stengdamasi apsiversti, ir vos nenuslydo nuo denio į jūrą, bet Konselis, branginęs šią sužvejotą žuvį, puolė prie jos; aš jį mėginau sulaikyti, bet jis sugriebė ją abiem rankom. Tą pačią akimirką Konselis, pusiau paralyžuotas, griuvo kojomis aukštyn ir šūktelėjo:

— Profesoriau! Profesoriau! Gelbėkite!— pirmą kartą vargšas jaunuolis mane pavadino paprastai — profesoriumi.

Mudu su kanadiečiu jį prikėlėme ir ėmėme trinti rankomis, o kai tas užkietėjęs klasifikatorius atgavo sąmonę, tai drebančiu balsu sumurmėjo:

— Klasė — kremzlėtųjų, būrys — kremzliapelekių, su nepaslankiomis žiaunomis, pobūris — ryklinių, šeima — rajų, gentis — elektrinė raja.

— Taip, mano drauge, elektrinė raja, ir ji kaip tik tau ir padarė didelį nemalonumą.

— O pone profesoriau, galite manimi tikėti — aš atkeršysiu šitam galvijui.

— O kuriuo būdu?

— Aš jį suvalgysiu.

Jis taip ir padarė tą patį vakarą, bet tik trokšdamas nubausti rają, nes, tiesą sakant, jos mėsa buvo kieta kaip padas.

Vargšas Konselis nukentėjo nuo pačios pavojingiausios rajos — „kumanų" rūšies. Tokiame gerame laidininke, kaip vanduo, tas savotiškas gyvūnas pritrenkia žuvis už kelių metrų — tokia elektrinių jo organų išlydžio jėga. O dviejų pagrindinių tų organų pakenkimo plotas ne mažesnis kaip dvidešimt septynios kvadratinės pėdos.

Kitą dieną, balandžio 12-ąją, „Nautilius" priplaukė Olandų Gvianą, netoli nuo Maronio upės žiočių. Čia buvo kelios grupės lamantinų. Lamantinai, kaip diugonai ir Stelerio karvės,— irgi jūros karvės, priklauso sirenų būriui. Šitie gražūs, romūs ir nieko pikto nedarantys gyvuliai šešių—septynių metrų ilgio kartais sveria keturis tūkstančius kilogramų. Nedui Lendui ir Konseliui pasakiau, kad įžvalgi gamta šitiems gyvuliams skyrė svarbų vaidmenį. Kaip ir ruoniai, jie ganosi povandeninėse jūros lankose, tuo būdu naikina žolių telkinius, kuriomis būna užneštos tropinių upių žiotys.

— O ar žinote,— pridūriau,— kas ėmė darytis nuo to laiko, kai žmogus beveik išnaikino šias naudingas rūšis gyvūnų? Dabar žolių telkiniai pūva ir teršia orą, o toks oras sukelia gelto-

nąjį drugį, kuris virto tikra šio nuostabaus krašto rykšte. Šiuose karštosios juostos vandenyse susikaupė daugybė pūvančios augmenijos, ir drugys laisvai siautėja nuo Rio de la Platos žiočių ligi Floridos sąsiaurio.

Jei tikėsime Tusneliu, tai ši rykštė yra niekis, palyginus su tais negandais, kurie ištiks mūsų palikuonis, kai žmogus išnaikins visus tuos ruonius ir banginius; tada jūros vandenyse ims knibždėti aibės kalmarų, medūzų, aštuonkojų, ir jie virs didžiuliais įvairiausios infekcijos židiniais, nes nebebus tų „bedugnių pilvų", kuriems pats dievas įsakė vagoti jūros paviršių.

„Nautiliaus" įgula, nors ir neginčijo šios teorijos, vis dėlto pagavo ar tik ne šešetą tų jūros karvių. Virtuvei iš tikrųjų reikėjo apsirūpinti šviežia mėsa, be to, labai gera, daug geresne, negu jautiena ir veršiena. Ši medžioklė nebuvo įdomi. Jūros karvės leidosi užmušamos visiškai nesigindamos. Keli tūkstančiai kilogramų jų mėsos, skirtos džiovinti, atsidūrė „Nautiliaus" sandėliuose. Jūros vandenyse čia veisiasi tokia daugybė visokios „žvėrienos", kad tą pačią dieną savotiška žūklė dar labiau padidino „Nautiliaus" išteklius. Į valties tinklus įkliuvo nemaža žuvų, kurių galvos užsibaigia ovalinėmis plokštelėmis su mėsingais kraštais. Tai buvo žuvys lipčiai trečiosios minkštapelekių šeimos. Ovalinį jų diską sudaro paslankios skersinės plokštelės, o žuvis geba tarp jų pasidaryti tuštumą, ir tai ją įgalina prisisiurbti prie kurio nors daikto, nelyginant kraujui nuleisti taurė.

Remora, mano matyta Viduržemio jūroje, priklauso tai pačiai genčiai. Bet ši, apie kurią čia dabar kalbame,— ypatinga žuvis lipčius, ją galime aptikti vien šiuose vandenyse. Mūsų jūrininkai, ją sugavę, tuoj suleisdavo į kubilus su jūros vandeniu.

Kai žūklė baigėsi, „Nautilius" priplaukė arčiau kranto. Čia snūduriavo keletas jūros vėžlių, plaukiodami vandens paviršiuje. Pagauti tokią įdomią reptiliją sunku — jos pabunda nuo mažiausio triukšmo, o stiprūs jų šarvai atlaiko net žeberklo smūgį. Bet, pasitelkus žuvis lipčius, tie vėžliai gaudomi labai sėkmingai. Iš tikrųjų tas prielipas tai lyg koks gyvas kabliukas, kuriuo apsidžiaugtų kiekvienas žvejys.

„Nautiliaus" jūrininkai pririšo toms žuvims prie uodegų po žiedą, pakankamai platų, kad nevaržytų joms judesių, o prie žiedo — ilgą virvę, kitą jos galą pritvirtinę prie valties krašto.

Išmestos į jūrą žuvys lipčiai tuojau pradėjo „medžioti", priplaukė prie vėžlių ir įsisiurbė į jų šarvus,— jos taip tvirtai prikimba, kad greičiau perpliš pusiau, negu paleis savo grobį.

Paskui jūrininkai jas pritraukė prie valties krašto, o drauge su jomis ir tris vėžlius, į kuriuos jos buvo įsisiurbusios.

Taip pat pagavome kelis kakuanus viso metro ilgio ir po du šimtus kilogramų svorio. Jų skydas, apaugęs stambiomis raginėmis plokštelėmis — plonomis, skaidriomis, rusvos spalvos, su baltais ir geltonais šlakeliais,— gana brangus. Be to, jūros vėžliai dar vertinami kaip maistas, nes, kaip ir paprasti vėžliai, jie labai skanūs.

Šia žūkle baigėme savo lankymąsi Amazonės rajone, ir tą pačią naktį „Nautilius" išėjo į atvirą jūrą.

AŠTUONIOLIKTASIS SKYRIUS

AŠTUONKOJAI

Kelias dienas „Nautilius" vis tolinosi nuo Amerikos krantų. Buvo aišku, kad jis nenori plaukti Meksikos įlankos arba Antilų salų vandenimis. Bet po jo kiliu ir čia buvo pakankamai vandens, nes jūros gylio vidurkis šitose vietose siekė tūkstantį aštuonis šimtus metrų. Tačiau šie vandenys, kur buvo gausu salų ir kuriuos nuolat raižė laivai, nepatiko kapitonui Nemui.

Balandžio 16-ąją susipažinome su Gvadelupa ir Martinika, bet iš trisdešimties mylių nuotolio. Aukštas jų kalnų keteras aš mačiau tik akimirką. Kanadietis, kuris buvo pasišovęs savo sumanymą įgyvendinti Meksikos įlankoje arba nusigaudamas į sausumą, arba priplaukdamas prie vieno iš daugelio kabotažinių laivų, kurie čia kursavo, buvo labai nusivylęs. Mūsų pabėgimas galėjo visiškai pasisekti, jei Nedui Lendui būtų pavykę slaptai pagrobti iš kapitono Nemo valtį. Bet dabar atvirame vandenyne nebuvo ko nė galvoti apie tai.

Kanadietis, Konselis ir aš gana ilgai tarėmės šiuo reikalu. Jau pusę metų buvome „Nautiliaus" belaisviai. Per tą laiką sukorėme septyniolika tūkstančių mylių, ir, anot kanadiečio, mūsų klajonėms nebuvo matyti galo. Pagaliau jis kreipėsi į mane su nelauktu pasiūlymu, kad aš griežtai paklausčiau kapitoną Nemą, ar šis manąs laikyti mus amžinai.

Toks žygis man buvo ne iš maloniųjų. Mano nuomone, jis negalėjo pasiekti tikslo. Iš „Nautiliaus" vado nieko negalėjome

tikėtis, viskas parėjo nuo mūsų pačių. Be to, jau kuris laikas kapitonas Nemas ėmė darytis vis niūresnis, vienišesnis ir vis labiau užsisklendęs savyje. Jis akivaizdžiai manęs vengė. Anksčiau jis man gana mielai aiškindavo įvairiausius povandeninius stebuklus, dabar paliko dirbti mane vieną ir nustojo rodytis salone.

Kodėl jis taip pasikeitė? Kokia to pasikeitimo priežastis? Aš čia tikrai nieku dėtas. Gal jį slegia mūsų buvimas „Nautiliuje"? Tačiau aš neturėjau jokios vilties, kad tokios sandaros žmogus grąžintų mums laisvę.

Todėl ir paprašiau kanadietį, kad jis man duotų laiko viską apgalvoti, o tik paskui žiūrėsiu, kokių žygių imtis. Tuo atveju, jei mano mėginimas baigtųsi nesėkmingai, be abejo, tai sukeltų kapitonui įtarimą, dar labiau pablogintų mūsų padėtį ir pakenktų paties kanadiečio planui. Turiu pridurti, kad teisintis pablogėjusia sveikata anaiptol aš negalėjau. Jei nuošaly paliksime tuos kraupius pergyvenimus, kuriuos patyrėme Pietų ašigalio ledynuose, tai mes — Konselis, Nedas ir aš — niekad nesijautėme taip gerai. Sveikas maistas, grynas oras, tiksli dienotvarkė, vienoda temperatūra saugojo nuo visokių ligų, ir aš puikiai supratau, kad toks gyvenimas turi labai patikti žmogui, be jokio gailesčio atsižadėjusiam žemės, ypač tokiam, kaip kapitonas Nemas, kuris čia jaučiasi lyg namie, plaukia, kur nori, ir paslaptingais svetimiems, bet pačiam gerai žinomais būdais siekia savų tikslų. Tačiau mes negeidėme nutraukti ryšių su žmonija. Man nesinorėjo nusinešti į kapą savo mokslo darbų, tokių įdomių ir tokių naujų. Kaip tik dabar turėjau teisę parašyti tikrą knygą apie jūrą, ir aš trokštu, kad ta knyga — tegu anksčiau, o ne vėliau — išvystų dienos šviesą.

Sakysime, kad ir čia, Antilų salų vandenyse, tik už dešimties metrų nuo jūros paviršiaus, kiek įdomių gamtos tvarinių galėjau užfiksuoti, žiūrėdamas pro plačius salono langus!

Tarp kitų zoofitų čia buvo ir sifonoforų-fizalijų, jos, be to, dar buvo vadinamos „kariniais portugalų laiveliais", panašios į pailgas perlamutrinio atspalvio pūslytes, kurios plaukioja atstačiusios prieš vėją savo membranas ir išskleidusios ant vandens mėlynus čiuptuvus, primenančius šilkines gijas; žvilgsnį kerinčios medūzos, kurios, prie jų prisilietus, išleidžia aitrų skystį, tvilkinantį kaip dilgėlės; tarp nariuotųjų kirminų anelidų, ilgio iki pusantro metro, su rausvu straubliu ir tūkstančiu septyniais šimtais varomųjų organų, buvo parapodijų, kurios raivosi vandenyje ir šviečia visomis vaivorykštės spalvomis. Žuvų grupėje — Malabarų rajos, didžiulės kremzlėtųjų žuvų atstovės iki dešimties pėdų ilgio ir iki šešių svarų svorio,

su trikampiais krūtininiais pelekais, kuprota nugara ir akimis pakaušyje.

Čia buvo ir amerikinių balistų, kurioms gamta davė tik juodą ir baltą spalvą, ir ilgapelekių kūjagalvių, pailgų, mėsingų, su geltonais pelekais ir atsikišusiomis žiaunomis, makrelių šimto šešiasdešimt centimetrų ilgio, trumpais aštriais dantimis, apaugusių smulkiais žvynais ir priklausančių albikorams, dryžųjų barbulių, nuo galvos iki kojų apjuostų auksiniais ruoželiais, skraidančių būreliais ir tankiai kirbinančių žvilgančius pelekus. Šie juvelyriniai gamtos padarai kažkada buvo aukojami Dianai ir itin branginami Romos turtuolių, kurie laikėsi patarlės: „Gaudyk juos, bet nevalgyk!" Auksiniai pomakantai, papuošti smaragdiniais ruoželiais, aprengti šilkais ir aksomais, slinko pro mūsų akis kaip turtingi Veronezės paveikslų sinjorai; pentinuotieji sparai spruko nuo mūsų, greitai irdamiesi krūtininiais pelekais; kliupanodonai, ilgio penkiolikos colių, laikė save apgaubę fosforine šviesa; kefalai pliaukšėjo į vandenį storomis mėsingomis uodegomis; raudoni koregonai tartum būtų bangas kapoję nudailintais krūtininiais pelekais, o sidabrinės selenos, pelnytai gavusios šį pavadinimą, kilo viršum lygaus vandens paviršiaus, švytėdamos balkšva šviesa kaip maži mėnuliukai.

Kiek naujų, nuostabių rūšių dar būčiau galėjęs pamatyti, jei „Nautilius" nebūtų pradėjęs grimzti į giluminius vandens sluoksnius! Panaudojęs nuožulniąsias plokštumas, jis pamažu nusileido į dviejų—trijų tūkstančių metrų gylį. Čia gyvūnų pasauliui atstovavo tik ankrinai, jūros žvaigždės, labai gražūs pentakrinai medūzos galva, su maža taurele ant tiesaus stiebo; trokai, kenotai ir fisurelės — stambi pakrantės moliuskų rūšis.

Balandžio 20 dieną pakilome tūkstantį penkis šimtus metrų. Dabar mums artimiausia žemė buvo Lukajo archipelagas — grupė salų, išmėtytų vandenyno paviršiuje nelyginant krūvelės grindinio akmenų. O vandenų gelmėje kaip kokios stačios sienos dunksojo didelės povandeninės uolos, susidariusios iš paplautų luitų, suvirtusių aukštais sluoksniais, tarp kurių buvo tokių gilių duburių, jog jų dugno nepasiekė nė „Nautiliaus" prožektoriaus spinduliai. Pačias uolas dengė gausi augmenija: didžiulės laminarijos, be galo ilgi guveiniai — tikri dumblių špaleriai, kuriais galėjo didžiuotis net titanų pasaulis.

Besikalbėdami apie šiuos gigantiškus augalus, mes — Nedas, Konselis ir aš,— suprantama, neužmiršom aptarti ir milžiniškų jūros gyvulių. Vieni jų, matyt, buvo sutverti kitiems ryti. Bet tarp tų ilgų plaušų pastebėjau tik keletą nariuotųjų gyvūnų, atstovaujančių trumpauodegių grupei, ilgapėdėms lambroms,

šviesiai violetiniams krabams ir klijosams, gyvenantiems Antilų salų vandenyse.

Buvo apie vienuolikta valanda dienos, kada Nedas Lendas atkreipė mano dėmesį į didžiulius dumblius, tarp kurių judėjo, matyt, kažkoks siaubingas gyvūnas.

— Taip,— tariau,— čia yra daug landynių, patogių aštuonkojams, ir aš nė kiek nenustebčiau, pamatęs tas pabaisas.

— Kokios čia pabaisos,— pasakė Konselis,— paprasčiausi kalmarai galvakojų būrio.

— Ne,— atsakiau,— tai didžiuliai aštuonkojai. Bet mūsų bičiulis Lendas, manding, bus apsirikęs, nes aš nieko nematau.

— Gaila,— tarė Konselis.— Norėčiau sutikti akis į akį bent vieną tokių aštuonkojų, apie kuriuos pasakojama, jog jie gali nutraukti į jūros gelmes net visą laivą. Tuos gyvulius pas mus vadina krak...

— „Krak" ir kaput!— ironiškai atsakė kanadietis.

— Krakenais,— užbaigė žodį Konselis, nepaisydamas savo draugo sąmojo.

— Niekad nepatikėsiu,— tarė Nedas Lendas,— kad tokių gyvūnų būtų šioje žemėje.

— O kodėl gi ne?— paklausė Konselis.— Mes juk buvome įtikėję pono profesoriaus narvalu.

— Ir tuščiai.

— Žinoma, bet, galimas daiktas, ir iki šiol dar daug kas tiki.

— Apskritai, tai įtikima,— atsakiau Konseliui,— bet aš pats tokiomis pabaisomis įtikėsiu tik tuo atveju, kai jas išmėsinėsiu savo paties ranka.

— Vadinasi, pats ponas profesorius netiki, jog esama milžiniškų aštuonkojų?— paklausė manęs Konselis.

— O kas, po velniais, tiki?— sušuko Nedas.

— Daugelis, mano bičiuli Nedai.

— Tik ne žvejai! Mokslininkai — gal būt!

— Atleiskite, Nedai. Ir žvejai, ir mokslininkai.

— Bet aš tai jau,— prabilo su labai rimta mina Konselis,— pats savo akimis esu matęs, kaip vienas toks galvakojis nutempė savo čiuptuvais į jūros gelmes didelį laivą.

— Jūs tai matėte?— paklausė kanadietis.

— Taip, Nedai.

— Savo paties akimis?

— Savo paties.

— Kur, būkite malonus pasakyti?

— Sen-Malo,— visiškai ramiai atsakė Konselis.

— Prieplaukoje?— kandžiai paklausė kanadietis.

— Ne, bažnyčioje,— atsakė Konselis.

— Bažnyčioje!— sušuko Nedas.

— Taip, mano bičiuli Nedai. Toks aštuonkojis ten buvo nupieštas ant sienos.

— Ką tu pasakysi!— sušuko Nedas, ėmęs kvatotis.— Ponas Konselis mane surietė į ožio ragą.

— Ne, formaliai jis teisus,— tariau.— Aš girdėjau apie tą paveikslą, bet jo siužetas paimtas iš legendos, o jūs žinote, ko vertos legendos iš gamtos istorijos! Ypač kai kalbama apie pabaisas, vaizduotė neturi ribų. Ne tik buvo tikima, kad aštuonkojai gali paskandinti laivą, bet įžymusis Olafas Didysis pasakoja apie aštuonkojį visos mylios ilgio, panašų ne į gyvį, bet į salą. Pasakojamas netgi toks atsitikimas: kartą Nidroso vyskupas sumanęs atlaikyti pamaldas ant vienos didelės uolos; kai pamaldos baigėsi, uola ėmusi plaukti, paskui panėrusi į jūrą; paaiškėjo, kad ten būta ne uolos, o aštuonkojo.

— Ir tai jau viskas?— paklausė kanadietis.

— Ne,— atsakiau.— Kitas vyskupas, Pontopidamas Bergeniškis, irgi pasakoja apie aštuonkojį, ant kurio būtų buvę galima išvesti apmokymui visą eskadroną kavalerijos.

— Na ir melavo išsijuosę tie senovės vyskupai!— tarė Nedas Lendas.

— Pagaliau antikos gamtininkai mini tokio didumo pabaisas, kurių žiotys buvusios — visa įlanka, o pačios jos nebūtų galėjusios išsitekti Gibraltaro sąsiauryje.

— Kad tave kur!— sušuko kanadietis.

— Bet kiek tiesos visuose tuose pasakojimuose?— paklausė Konselis.

— Nė kiek,— atsakiau,— nė kiek, nebent tiek, kad jie viršija įtikimumo ribas ir tėra vien mitai arba legendos. O juk pasakotojų vaizduotei turi būti koks nors pagrindas arba dingstis. Vis dėlto negalima ginčyti, jog tarp atšuonkojų ir kalmarų pasitaikytų labai didelių, bet šiaip jie būna mažesni už banginius. Mūsų žvejai dažnai mato aštuonkojų daugiau kaip metro aštuoniasdešimt centimetrų ilgio. Triesto ir Monpelje muziejuose saugomi aštuonkojų griaučiai iki dviejų metrų dydžio. Be to, gamtininkų apskaičiavimu, toks gyvulys, net jei jis būtų šešių pėdų ilgio, turi čiuptuvus dvidešimt septynių metrų ilgio. O jau vien to pakanka, kad jie sukeltų siaubą.

— O ar mūsų laikais tokių dar pagaunama?— paklausė kanadietis.

— Jei ir nepagaunama, tai jūrininkai juos dažnai mato. Vienas mano draugas, kapitonas Polis Bosas iš Havro, ne kartą mane tikino matęs Indijos vandenyne šių siaubūnų labai dide-

lių. Bet pats nuostabiausias atsitikimas, po kurio nebeliko jokių abejojimų, kad tokių milžiniškų aštuonkojų iš tikrųjų esama, įvyko prieš kelerius metus — tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt pirmaisiais.

— Koks gi tas atsitikimas?— paklausė Nedas Lendas.

— O šit koks. Tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt pirmaisiais metais į šiaurės vakarus nuo Tenerifo, maždaug toje pačioje platumoje, kurioje dabar esame, žvalgybinio laivo „Alektonas" įgula pastebėjo ant savo kelio baisų kalmarą. Kapitonas Bugė priplaukė prie gyvūno, apmėtė jį žeberklais ir apšaudė iš šautuvo, bet nesėkmingai, nes ir žeberklai, ir kulkos ėjo kiaurai per minkštą kalmaro kūną kaip per šaltieną. Po kelių tokių nesėkmingų mėginimų įgula užmetė ant šio moliusko mirties kilpą. Kilpa nuslydo iki uodegos pelekų ir čia užsiveržė. Tada įgula pamėgino pabaisą užtraukti ant denio, bet jos svoris buvo toks didelis, kad virvė perpiovė uodegą, ir kalmaras, netekęs šios puošmenos, panėrė į vandenį.

— Pagaliau bent vienas faktas,— tarė Nedas Lendas.

— Neginčijamas faktas, brangusis mano Nedai, toks neginčijamas, kad buvo pasiūlyta šios rūšies aštuonkojį pavadinti „Bugės kalmaru".

— O kokio jis ilgio?— paklausė kanadietis.

— Ar ne šešių metrų?— paklausė Konselis, stovėdamas prie lango ir vėl stengdamasis įžvelgti uolų įdubas.

— Lygiai tiek,— atsakiau aš.

— O ar kartais nebuvo jam ant galvos,— kamantinėjo Konselis,— aštuonių čiuptuvų, kurie rangėsi vandens paviršiuje kaip gyvačių lizdas?

— Kaip tik taip.

— O ar jam vidury galvos nebuvo akių, ir itin didelių?

— Taip, Konseli.

— O jo žiaunos ar nebuvo labai panašios į papūgos snapą? Ir tas snapas milžiniškas?

— Tikra teisybė, Konseli.

— Tai va, jei ponas profesorius neprieštaraus,— ramiai atsakė Konselis,— ar tik antai tas kalmaras nebus Bugės kalmaras ar bent jo brolis?

Aš pažiūrėjau į Konselį, o Nedas Lendas puolė prie lango.

— Baisus galvijas!— suriko Nedas.

Aš irgi pažvelgiau pro langą ir nė nepajutau, kaip šastelėjau atgal. Prieš akis plaukė klaiki pabaisa, galinti suvaidinti prideramą vaidmenį gyvulių epe.

Tai buvo milžiniško dydžio kalmaras, gal kokių aštuonių metrų ilgio. Jis plaukė atbulas, nepaprastu greičiu, tiesiai ant

„Nautiliaus", žiūrėdamas į mus pilkai žaliomis nejudančiomis akimis. Aštuonios rankos, ar, tikriau, kojos, išaugusios iš galvos (šis gyvūnas dėl to ir gavo galvakojo pavadinimą), buvo du kartus ilgesnės už jį patį ir visą laiką rangėsi kaip furijos plaukai. Aiškiai buvo matomi du šimtai penkiasdešimt siurbtukų, išdėstytų vidinėje pusėje čiuptuvų, nelyginant pusapvalės kapsulės. Siurbtukai tarpais paliesdavo langų stiklą, ištuštėdavo ir prikibdavo prie jo. Pabaisos žiaunos, tartum koks raginis snapas, tokios pat formos, kaip ir papūgos, tolydžio žiojosi ir čiaupėsi. Raginės medžiagos liežuvis, taip pat su keliomis eilėmis aštrių dantų, trūkčiojo, kyščiojo iš tos siaubingos burnos. Kokia gamtos fantazija! Duoti moliuskui paukščio snapą! Verpstės pavidalo, per vidurį pūsta, ši mėsos masė sveria dvidešimt—dvidešimt penkis tūkstančius kilogramų. Nepastovi spalva, nepaprastai greitai besikaitaliojanti pagal gyvūno nuotaiką, virsdavo čia pilkai švinine, čia raudonai ruda.

Kas taip erzino moliuską? Be abejo, „Nautilius", ir dėl to, kad už jį buvo daug didesnis, ir dėl to, kad nei jo čiuptuvai-siurbtukai, nei žandikauliai nieko negalėjo jam padaryti. Ir vis dėlto koks stebuklas — šitoks aštuonkojis! Kokią galybę, kokią gyvybinę jėgą įdėjo gamta į jo judesius, davusi jam trijų kamerų širdį!

Tai atsitiktinumas suvedė mane su tokiu kalmaru, ir aš nenorėjau praleisti progą rūpestingai išstudijuoti tą galvakojų atstovą. Aš pergalėjau baimę, kurią man įvarė jo išvaizda, paėmiau pieštuką ir pradėjau jį piešti.

— Tai tas pats, kuris pakliuvo „Akteonui"?— paklausė Konselis.

— Ne,— atsakė kanadietis,— tas juk visas, o ansai buvo netekęs uodegos.

— Tai dar ne įrodymas,— prieštaravau.— Čiuptuvai ir uodega tiems gyvūnams atauga, o per septynerius metus Bugės kalmaras, žinoma, galėjo ir prasigyventi naują uodegą.

— Na, jei ne anas, tai vis tiek iš tų pačių!— atsakė Nedas.

Iš tikrųjų, prie dešiniojo lango pasirodė dar keli kalmarai. Aš jų suskaičiau septynis. Jie lydėjo „Nautilių". Girdėjau, kaip jų snapai kalena į geležinį laivo apmušalą. Mes jų prisižiūrėjome iki valiai.

Aš toliau dirbau savo darbą. Pabaisos taip sklandžiai plaukė greta laivo, jog, rodės, nė nejudėjo, aš būčiau galėjęs jas piešti sumažinto dydžio tiesiai ant lango stiklo. Be to, mes varėmės vidutiniu greičiu. Staiga „Nautilius" sustojo ir visas sudrebėjo.

— Ar tik nebūsime į ką nors atsitrenkę?— paklausiau.

— Šiaip ar taip, bet mes jau išsikapanojome,— atsakė kanadietis,— juk dabar stovime švariame vandenyje.

„Nautilius" iš tiesų stovėjo. Jo sraigto mentės nesisuko. Praslinko valandėlė. Į saloną įėjo kapitonas Nemas, o su juo ir jo padėjėjas.

Jo nebuvau matęs kelias dienas. Jis man atrodė niūrus. Mūsų neprakalbinęs, gal nė nematydamas, jis priėjo prie lango, pažiūrėjo į aštuonkojus ir pasakė keletą žodžių savo padėjėjui. Padėjėjas išėjo. Langinės tučtuojau užsidarė. Nušvito lubos.

Aš priėjau prie kapitono.

— Įdomi aštuonkojų kolekcija,— pasakiau nerūpestingu mėgėjo tonu, lyg būčiau į viską žiūrėjęs pro krištolinius akvariumo stiklus.

— Taip, pone gamtininke,— atsakė jis,— netrukus eisime su jais imtynių.

Aš suglumęs pasižiūrėjau į kapitoną. Pamaniau, kad būsiu jo nesupratęs.

— Imtynių?— pakartojau.

— Taip. Sraigtas sustojo. Spėju, kad raginės vieno tų kalmarų žiaunos įstrigo tarp jo menčių. Tai mums ir trukdo plaukti.

— Ką manote daryti?

— Pakilti į paviršių ir išmušti visas šias biaurybes.

— Bus sunku.

— Žinoma. Elektrinės kulkos nieko negali padaryti minkštai jų kūno masei, nes joje nesutinka pakankamo pasipriešinimo, todėl nesprogsta. Mes juos pulsime kirviais.

— Ir žeberklu, kapitone,— pridūrė kanadietis,— jei priimsite mano pagalbą.

— Priimu, misteri Lendai.

— Ir mes jums padėsime,— pasakiau, ir su kapitonu nuėjome prie centrinių laiptų.

Ten jau stovėjo gal dvidešimt vyrų su abordažiniais kirviais, pasiruošę pulti. Kanadietis čiupo žeberklą, o mudu su Konseliu — kirvius. Tuo tarpu „Nautilius" jau buvo iškilęs į paviršių. Vienas jūrininkas pradėjo atsukinėti veržles. Vos tik jos buvo nuimtos, liuko dangtis pasikėlė su nepaprasta jėga, matyt, traukiamas kokio nors aštuonkojo siurbtukų. Tučtuojau ilgas čiuptuvas kaip gyvatė įsirangė pro laiptų angą, o dar dvidešimt raivėsi viršuj. Kapitonas Nemas vienu kirvio smūgiu nukirto baisųjį čiuptuvą, ir jis raitydamasis nusirito laiptais.

Kol grūdomės į denį, du kiti čiuptuvai, šmėkštelėję ore, nusileido ant jūrininko, stovinčio priešais kapitoną Nemą, ir su neįveikiama jėga iškėlė jį į viršų.

Kapitonas riktelėjo ir puolė laukan. Mes smukome paskui jį.

Koks reginys! Čiuptuvų sugriebtas ir prilipęs prie jų siurbtukų, vargšas tabalavo ore pagal milžiniško straublio užgaidas. Jis duso, gargaliavo, šaukė: „Gelbėkite! Gelbėkite!" Šie žodžiai, ištarti prancūziškai, mane pritrenkė. Laive buvo mano tėvynainis, ir gal ne vienas! Tą širdį draskantį riksmą aš girdėsiu visą gyvenimą!

Vargšeliui grėsė mirtis. Kas jį galėjo išplėšti iš šito galingo glėbio? Bet kapitonas Nemas puolė aštuonkojį ir nukirto jam antrą čiuptuvą. Jo padėjėjas įnirtingai grūmėsi su kitomis pabaisomis, kurios rėpliojo „Nautiliaus" šonais. Įgula su jomis kovėsi paleidusi į darbą kirvius. Kanadietis, Konselis ir aš su savo įnagiais skvarbėme mėsingą aštuonkojų masę. Ore pasklido stiprus muskuso kvapas.

Buvo neapsakomai baisu.

Akimirką man pasirodė, kad vargšelis, apvyniotas straublio, bus išplėštas iš galingų siurbtuvų. Iš aštuonių čiuptuvų jau buvo nukirsti septyni. Vienas likęs vis dar mataravo ore, kratydamas savo auką kaip kokią plunksnelę. Bet tuo tarpu, kai kapitonas Nemas ir jo padėjėjas puolė aštuonkojį, jis trykštelėjo srovę juosvo skysčio iš tam tikro maišelio prie analinės angos. Tuoj visi apakome. O kai juodas debesis išsisklaidė, kalmaras jau buvo dingęs, o drauge su juo ir vargšas mano tėvynainis!

Su kokiu įniršiu puolėme pabaisas! Visi buvom kaip nesavi! Dešimt ar dvylika aštuonkojų užgrobė denį ir aplipo „Nautiliaus" šonus. Mes dabar atsidūrėme tarp gyvačių strampgalių, besiranganсių kraujo ir juodo skysčio klanuose. Atrodė, kad tie lipnūs čiuptuvai atauga vis nauji ir nauji lyg hidrai galva. Nedas Lendas svaidė savo žeberklą į pilkai žalias pabaisų akis ir kiekvienu smūgiu išdurdavo po vieną akį. Tačiau atsitiko taip, kad narsusis mano draugas nesuspėjo išsisukti, ir vienos pabaisos čiuptuvai partrenkė jį ant denio.

Nežinau, kaip iš susijaudinimo neplyšo man širdis! Siaubingas snapas jau išsižiojo ties kanadiečiu. Aš puoliau jam į pagalbą. Bet kapitonas Nemas mane pralenkė. Jo kirvis dingo didžiulėse aštuonkojo žiotyse. Stebuklingai išgelbėtas kanadietis pašoko ir suvarė visą savo žeberklą į trijų kamerų aštuonkojo širdį.

— Mano pareiga buvo atsiteisti su juo! — tarė kapitonas Nemas kanadiečiui. Užuot atsakęs, Nedas Lendas tik nusilenkė.

Kautynės truko ketvirtį valandos. Nugalėtos pabaisos, užmuštos ir sužalotos, pagaliau pasitraukė iš kovos lauko ir dingo vandenyje.

Kapitonas Nemas, visas kruvinas, stovėjo lyg įbestas prie prožektoriaus ir žiūrėjo į jūrą, kuri ką tik prarijo jo draugą, ir stambios ašaros riedėjo jam iš akių.

DEVYNIOLIKTASIS SKYRIUS

GOLFSTRIMAS

Nė vienas mūsų negalėjome užmiršti klaikaus balandžio 20-osios įvykio. Apie jį rašiau vis dar labai jaudindamasis. Savo pasakojimą pirma peržvelgiau pats, po to dar perskaičiau Konseliui ir kanadiečiui. Jie pripažino, kad patį faktą atpasakojau gana tiksliai, bet nepakankamai efektingai. Norint aprašyti tokį vaizdą, reikia turėti garsiojo mūsų poeto, „Jūros darbininkų" autoriaus plunksną.

Aš jau sakiau, kad kapitonas Nemas verkė, žiūrėdamas į jūrą. Jo sielvartas buvo begalinis. Per tą laiką, kol buvome „Nautiliuje", žuvo jau antras jo draugas. Ir kokia mirtis! Sutraiškytas, uždusintas, sumaitotas siaubingų čiuptuvų, sumaltas geležinių žiaunų, tas jo bičiulis neatsiguls amžino poilsio tarp jo draugų ramiuose koralinės koplyčios vandenyse!

Man širdį draskė nevilties klyksmas, anų grumtynių įkarštyje išsprūdęs iš to vargšo lūpų! Nelaimingas prancūzas, užmiršęs laive įvestą dialektą, vėl prabilo gimtosios žemės ir savo motinos kalba, tuščiai paskutinį kartą šaukdamasis pagalbos! Vadinasi, tarp kapitono Nemo draugų, kaip ir jis pats, pabėgusių nuo žmonių draugijos, būta ir mano tėvynainio. Ar jis vienas atstovavo Prancūzijai šitoje paslaptingoje bendruomenėje, kurią, matyt, sudarė įvairių tautybių žmonės?

Štai viena tų neišspręstų problemų, nuolat kvaršinančių man galvą!

Kapitonas Nemas sugrįžo į savo patalpą. Kurį laiką jo nemačiau. Bet koks turėjo būti jo liūdesys, neviltis, neryžtas, kai jis užsisklendė vienui vienas, galėjai spręsti pagal tai, ką dabar darė laivas, kurio siela buvo kapitonas Nemas ir kurio

dvasios būsena atsiliepė laivui. „Nautilius" čia varėsi pirmyn, čia atgal, jis nebesilaikė nuolatinės krypties, plaukė pagal bangų užgaidas nelyginant lavonas. Sraigtas buvo nuvalytas, bet beveik nesisuko. Kapitonas Nemas vedė laivą ant nuomonės. Jis niekaip negalėjo atsisveikinti su paskutiniųjų kautynių vieta, su jūra, prarijusia jo draugą!

Taip praėjo dešimt dienų. Pagaliau gegužės 1-ąją „Nautilius" ryžtingai vėl pasuko į šiaurę pro Lukajaus salas netoli Bahamo sąsiaurio. Mes plaukėme pačia didžiąja jūrų upe, turinčia savo krantus, savo žuvis, savo temperatūrą. Aš kalbu apie Golfstrimą, arba Golfo srovę.

Tai tikra upė, tik ji teka Atlanto vandenynu. Jos vanduo taip pat sūrus, net sūresnis už jai gretimų jūrų vandenį. Vidutinis jos gylis — trys tūkstančiai pėdų, vidutinis plotis — šešiasdešimt mylių. Kai kuriose vietose srovės greitis siekia keturis kilometrus per valandą. Jos vandens tūris daug didesnis, negu visų Žemės rutulio upių, kartu paėmus.

Golfstrimą ištyrė kapitonas Moris ir atrado, jog tikrasis jo šaltinis, arba, jei norite, jo ištakos, yra Gaskonų įlanka. Ten jo vandenys, iš pradžių šviesūs ir dar nelabai šilti, pamažu ima įgyti savitų ypatybių. Iš ten ta srovė suka į pietus, pagal pusiaujo Afrikos pakraštį, kur karštosios zonos saulė įšildo jos vandenis, paskui kerta Atlantą skersai, prie Brazilijos krantų pasiekia San Roko kyšulį, čia šakojasi į dvi dalis, kurių viena pasuka Antilų salų link, kur vėl būna įšildoma. Ir štai čia Golfstrimas, lyg pačios gamtos jam būtų skirta palaikyti temperatūrų pusiausvyrą, sumaišęs tropikų vandenis su šiaurės vandenimis, pradeda eiti temperatūrų lygintojo pareigas: saulės įkaitintas Meksikos įlankoje, Golfstrimas kyla į šiaurę, link šiaurinių Amerikos krantų prie Niufaundlendo. Čia sutikęs iš Deviso sąsiaurio plūstančią šaltąją srovę, jis pakrypsta į rytus ir vėl vandenynu teka palei vieną didžiųjų Žemės rutulio ratų, laikydamasis loksodromos linijos, ir prie keturiasdešimt trečiojo meridiano suskyla į dvi atšakas, iš kurių viena, nešama šiaurės vakarų pasato, grįžta į Gaskonų įlanką ir prie Azorų salų, o kita, pašildžiusi Airijos ir Norvegijos krantus, pasiekia Špicbergeną, kur jos temperatūra, nukritusi iki keturių laipsnių, vis dėlto būna pakankama, kad jūra neužšaltų.

Taigi šia vandenyno upe ir plaukė „Nautilius". Išsukęs iš Bahamo įlankos, Golfstrimas, keturiolikos mylių pločio ir trys šimtai penkiasdešimt metrų gylio, teka aštuonis kilometrus per valandą. Kuo jis labiau tolsta į šiaurę, tuo jo greitis mažėja, ir būtų labai pageidautina, kad ir ateityje liktų toks pat, nes antraip, jei Golfstrimo greitis ir kryptis kada nors pasikeistų,

kaip jau kažkas skelbė, Europos šalių klimate įvyktų tokių permainų, kurių pasekmes net sunku numatyti.

Apypietę aš buvau denyje ir Konseliui pasakojau apie Golfstrimo ypatumus. Baigęs aiškinti, aš jam pasiūliau įkišti ranką į vandenį. Konselis taip ir padarė, ir labai nustebo, nepajutęs nei šilumos, nei šalčio.

— Taip yra todėl,— paaiškinau aš,— kad Golfstrimo temperatūra, kai jis išteka iš Meksikos įlankos, mažai kuo skiriasi nuo mūsų kraujo temperatūros. Golfstrimas — tai didžiulis kaloriferis, kuris įgalina Vakarų Europos krantus puoštis amžinai žaliuojančia augmenija. Jei tikėtume Morio skaičiavimais, tai, pilnai išnaudoję Golfstrimo šilumą, gautume tiek kalorijų, jog jų visiškai pakaktų ištirpdyti tiek ketaus, kad iš jo tolydžio imtų tekėti upė, didumo kaip Misurė ar Amazonė.

Golfstrimo greitis toje vietoje siekė du metrus dvidešimt penkis centimetrus per sekundę. Ši srovė taip skiriasi nuo gretimos jūros, kad sūdrūs jos vandenys plaukia paviršiumi ir tuo būdu šilti ir šalti vandenys laikosi skirtingame lygyje. Golfstrime gausu druskų, jis skaisčiai mėlynos spalvos ir aiškiai skiriasi nuo žalių Atlanto bangų. Tų vandenų riba tokia ryški, kad, kai „Nautilius" Karolinos salų platumoje savo priekiu jau skrodė Golfstrimo vandenis, jo sraigtas dar tebeskvarbė vandenyno bangas.

Srovė su savimi neša ištisą pasaulį gyvų būtybių. Viduržemio jūrai būdingi argonautai čia plaukioja dideliais būriais. Iš kremzlėtųjų tarpo būtų įsidėmėtinos rajos su labai išsivysčiusia uodega, apimančia trečdalį viso jų kūno, ir savo forma panašios į didelį rombą dvidešimt penkių pėdų ilgio, paskui dar smulkūs rykliai viso metro ilgio, didelėmis galvomis, trumpais snukiais, keliomis eilėmis aštrių dantų, apaugę tartum kokiais žvynais.

Iš kaulėtųjų žuvų čia veisiasi tik šiems vandenims būdingi labridai-putpelės; paskui sinagridai su vaivorykštiniu apvalkalu, žėrinčiu lyg ugnis; kupriai scienos, galinčios cypsėti, metro ilgio, plačiomis žiotimis, smulkiais dantimis; centronotai negrai, kuriuos jau minėjau; žydrosios korifenos auksinio ir sidabrinio atspalvio; perokės, tikros vaivorykštės, spalvingumu galinčios lenktyniauti su gražiausiais tropikų paukščiais; jūros šuniukai trikampėmis galvomis; plekšnės rombai, melsvos bežvynės žuvys; batrachoidai su geltonais skersiniais ir išilginiais dryžiais T formos; aplinkui knibždėjo maži kūjagalviai, nuberti rudais šlakeliais; paskui dipterodonai geltonomis uodegomis ir sidabro spalvos galvomis; čia pat lašišinių atstovai — grakštūs mugilomorai švelnaus blizgesio, kuriuos Lasepedas paskyrė savo mie-

lai gyvenimo draugei, ir pagaliau — graži žuvis amerikinis riteris, išsipuošęs įvairiais ordinais ir juostelėmis, dažnai aptinkamas prie Šiaurės Amerikos žemyno, kur žmonės taip mažai vertina ordinus ir juosteles.

Papasakosiu dar apie vieną Golfstrimo reiškinį, būtent apie fosforinę vandens šviesą, kuri ypač dažnų perkūnijų metu lenktyniavo su mūsų prožektoriaus šviesa.

Gegužės 8-ąją dar buvome netoli Hatero kyšulio Šiaurinės Karolinos platumoje. Čia Golfstrimas turėjo septyniasdešimt penkias mylias pločio, o gylio — du šimtus dešimt metrų. „Nautilius" plaukė kur akys vedė. Laive nebuvo jokios sargybos. Reikia pripažinti, kad pabėgimas tokiomis sąlygomis atrodė galimas. Gyvenami krantai mums būtų buvę patogus prieglobstis. Jūrą nuolat raižė garlaiviai, aptarnaujantys reisus tarp Niujorko ir Bostono arba Meksikos įlankos, tarp įvairių Amerikos kranto vietovių dieną ir naktį siuvo kabotažinės škunos. Tikėjomės, kad jos mus paims. Visa tai buvo palankios aplinkybės, nors dabar „Nautilius" plaukė už trisdešimt mylių nuo Jungtinių Valstijų krantų.

Bet kita aplinkybė, labai nemaloni, niekais pavertė visus kanadiečio planus. Oras buvo labai blogas. Mes artinomės prie tokių krantų, kur audros itin dažnos, prie viesulų ir ciklonų gimtinės, kurių kaltininkas buvo pats Golfstrimas. Leistis palaike valtele į audringą jūrą — vadinasi, eiti į tikrą pražūtį. Net Nedas Lendas sutiko su tuo. Jis nerimo savo kailyje, jausdamas skaudų tėvynės ilgesį, o vienintelis vaistas nuo to — pabėgimas.

— Pone profesoriau,— tarė jis tą pačią dieną,— metas baigti šį reikalą. Aš noriu atskleisti savo kortas. Jūsų Nemas tolsta nuo žemės ir nešasi į šiaurę. Pareiškiu, kad man gana Pietų ašigalio ir į Šiaurės ašigalį su juo nesitrenksiu.

— O ką daryti, Nedai, jei šiuo metu bėgti neįmanoma?

— Aš laikausi savo, reikia pasišnekėti su kapitonu. Jūs nenorėjot kalbėti su juo, kai buvom jūsų tėvynės vandenyse. Dabar atsidūrėme mano tėvynės vandenyse. Mano galvoj viena mintis — už kelių dienų „Nautilius" plauks pro Naująją Škotiją, kur netoli Niufaundlendo yra didelė įlanka, o į tą įlanką teka Lauryno upė, o Lauryno upė — mano upė, prie jos — gimtasis mano miestas Kvebekas, ir, vos tik apie tai pagalvoju, man tuoj visas kraujas ūžteli į veidą ir plaukai ima krutėti ant galvos. Žinote, pone profesoriau, aš verčiau šoksiu į jūrą! Bet čia nepasiliksiu! Čia aš užtrokšiu.

Aišku, kad kanadiečio kantrybė galutinai išsibaigė. Nerami jo prigimtis negalėjo pakelti tokios ilgos nelaisvės. Jo veidas

kasdien vis labiau pilkėjo. Kasdien jis darėsi vis niūresnis. Aš atjaučiau jo kančias, nes ir mane kankino tėvynės ilgesys. Jau septyni mėnesiai nežinojome, kas dedasi žemėje. Ir dar tas kapitono Nemo mums rodomas šaltumas, permaininga jo nuotaika, ypač po grumtynių su aštuonkojais, ir jo tylėjimas — visa tai spyrė mane galvoti kitaip. Pakili pirmųjų dienų nuotaika išblėso. Reikėjo būti tokiam flamandui, kaip Konselis, kad prisitaikytum prie šios aplinkos, skirtos banginiams ir kitiems jūros gelmių gyventojams.

Iš tikrųjų, jei tas jaunuolis būtų turėjęs ne plaučius, o žiaunas, iš jo būtų išėjusi labai gražiai išauklėta žuvis.

— Tai kaip, pone profesoriau?— paklausė Nedas Lendas, nesulaukdamas mano atsakymo.

— Vadinasi, jūs norite, Nedai, kad aš paklausčiau kapitoną Nemą, ką jis mano dėl mūsų ateities?

— Taip.

— Nors jis jau davė tai suprasti?

— Taip, aš tai noriu išgirsti paskutinį kartą. Jei norite, kalbėkite tik apie mane vieną, mano vardu.

— Bet aš jį retai matau. Jis net vengia manęs.

— Tai dar viena dingstis jo ieškoti.

— Aš su juo pasikalbėsiu, Nedai.

— Kada?— primygtinai paklausė kanadietis.

— Kai tik sutiksiu.

— Pone Aronaksai, tai jūs, matyt, norite, kad aš pats eičiau pas jį?

— Ne, palikite tai padaryti man. Rytoj...

— Šiandien,— tarė Nedas Lendas.

— Gerai. Aš su juo šiandien pasimatysiu,— atsakiau kanadiečiui, jausdamas, kad jis viską sugadins, ėmęsis šio opaus dalyko.

Aš likau vienas. Jei jau toks klausimas iškilęs, reikia pagaliau jį baigti. Verčiau daryti tuoj pat, negu be galo atidėlioti.

Sugrįžau į savo kambarį. Čia išgirdau kapitono Nemo kajutėje žingsnius. Reikėjo nepraleisti progos ir susitikti su juo. Pasibeldžiau į jo duris. Niekas neatsiliepė. Vėl pasibeldžiau ir paspaudžiau durų rankeną. Durys atsidarė. Aš įėjau. Kapitonas Nemas kambaryje buvo vienas. Jis sėdėjo palinkęs prie stalo ir neišgirdo, kai įėjau. Pasiryžęs neišeiti, kol su juo nepasikalbėsiu, prisiartinau prie stalo. Jis staiga atlošė galvą, suraukė kaktą ir pasakė gana rūsčiu tonu:

— Tai jūs čia? Ko reikia?

— Pasikalbėti su jumis, kapitone.

— Bet man nėra kada, aš dirbu. Aš jums daviau visišką laisvę būti vienam, tai nejau tokios pat laisvės negaliu turėti aš pats?

Susitikimas buvo maža padrąsinantis. Bet aš pasiryžau išklausyti viską, kad ir pats viską galėčiau pasakyti.

— Kapitone,— šaltai tariau,— aš turiu su jumis pasikalbėti tokiu reikalu, kurio negalima atidėlioti.

— Kokiu?— paklausė jis ironiškai.— Gal padarėte atradimą, kuris man nepavyko? Gal jūra jums atskleidė naujų paslapčių?

Mes buvome toli nuo susitarimo. Jau buvau besižiojąs atsakyti, bet kapitonas Nemas mostelėjo į atskleistą priešais save rankraštį ir įtaigiai tarė:

— Štai, pone Aronaksai, rankraštis, išverstas į kelias kalbas. Čia yra ir trumpas mano jūros tyrinėjimo sąvadas, ir, jei bus tokia dievo valia, jis nežus drauge su manimi. Šis rankraštis kartu su mano gyvenimo istorija bus įdėtas į neskęstantį aparatą. Paskutinysis, likęs gyvas „Nautiliuje", išmes aparatą į jūrą, ir jis nuplauks, nešamas bangų.

Šio žmogaus vardas! Jo autobiografija! Vadinasi, kada nors jo paslaptis išaiškės? Bet tai, ką jis dabar pasakė, buvo gera dingstis pradėti kalbą tuo reikalu, dėl kurio atėjau.

— Kapitone,— prabilau,— aš negaliu pritarti pačiai jūsų veiksmų idėjai. Tiesiog neleistina, kad žūtų mokslinių jūsų tyrinėjimų vaisiai. Bet jūsų pasirinktasis būdas man atrodo labai primityvus. Kas gali žinoti, kur vėjai nuneš tą jūsų aparatą, į kieno rankas jis pateks? Argi negalite sugalvoti tikresnio būdo? Arba jūs pats, arba kuris nors jūsiškių?..

— Ne,— griežtai pertarė mane kapitonas.

— Bet juk aš ir mano draugai galėtume paimti saugoti jūsų rankraštį, jei jūs sugrąžintumėt mums laisvę...

— Laisvę?— paklausė kapitonas Nemas, pakildamas iš vietos.

— Taip, kaip tik šiuo klausimu ir norėjau su jumis pasikalbėti. Jau septyni mėnesiai, kai mes esame jūsų laive, ir štai šiandien aš jus klausiu, savo draugų ir savo paties vardu, ar jūs manote mus čia laikyti amžinai?

— Pone Aronaksai,— tarė kapitonas Nemas,— šiandien aš jums atsakysiu taip pat, kaip atsakiau prieš septynis mėnesius: „Kas įėjo į „Nautilių", tas iš jo neišeis."

— Vadinasi, patekome į vergiją?

— Vadinkit, kaip norite.

— Bet vergas visada turi pats susigrąžinti laisvę! Ir šiam tikslui siekti jam yra leistinos visos priemonės!

— O kas jums ginčija šią teisę? Argi man kada toptelėjo galvon susaistyti jus priesaika?

Ir, susidėjęs ant krūtinės rankas, kapitonas žiūrėjo į mane.

— Kapitone,— kreipiausi į jį,— nei jūs, nei aš neturime noro grįžti prie šio klausimo. Bet, jei jau jį palietėme, prieikime kokį nors galą. Dar kartą primenu, jog čia kalbama ne tik apie mane vieną. Mokslinis darbas man — stiprus atlėgis, moralinė atrama, dvasios polėkis ir aistra,— tai toks gėris, dėl kurio aš viską galiu užmiršti. Kaip ir jūs, galiu niekieno nežinomas, šešėlyje, su kibirkštėle vilties perduoti palikuonims savo tyrinėjimų rezultatus hipotetiniu aparatu, jį patikėdamas vėjo ir bangų savivalei. Žodžiu, tik aš galiu jumis žavėtis ir be nepasitenkinimo sekti paskui jus, vaidindamas tam tikrais atvejais man vienam suprantamą vaidmenį; bet jūsų gyvenimas turi ir kitą pusę, ir aš ją matau apnarpliotą painių aplinkybių ir apgaubtą paslapčių, bet čia jau nieku dėti mes — aš ir mano draugai. Ir dargi tokiais atvejais, kai dėl jūsų skaudėtų mums širdis, sugraudintas jūsų sielvartų arba sujaudintas genialaus jūsų proto ir narsos, mums vis dėlto tektų slėpti net mažiausias apraiškas savo simpatijos, kilusios akivaizdoje ko nors gražaus ar gero, vis tiek, kieno nuopelnas tai būtų — draugo ar priešo. Ir kaip tik dėl tos aplinkybės, kad mes turime būti abejingi visam tam, kas jus liečia, mūsų padėtis darosi nepriimtina, nepakenčiama, net man, o jau tuo labiau Nedui Lendui. Kiekvienas žmogus, vien tik dėl to, kad jis žmogus, yra vertas, jog apie jį būtų pagalvota. Ar jums kada nors kilo klausimas, ligi ko gali privesti laisvės meilė ir vergijos neapykanta, kokius keršto planus gali įkvėpti tokiam žmogui, kaip mūsų kanadietis, ką jis gali sumanyti ir ką padaryti?

Aš nutilau. Kapitonas Nemas pakilo iš vietos.

— Man visiškai nerūpi, ką sumanys ir ką mėgins daryti Nedas Lendas! Ne aš jo ieškojau! Ne savo malonumui aš jį laikau laive. O jei kalbėsime apie jus, pone Aronaksai, tai jūs esate iš tų žmonių, kurie gali suprasti viską, net tylėjimą. Daugiau neturiu ką jums pasakyti. Šis pirmas mūsų pasikalbėjimas šia tema tebūnie ir paskutinis, nes antrą kartą galiu jums visai nieko neatsakyti.

Aš išėjau. Nuo tos dienos mūsų savijauta pasidarė tiesiog nepakenčiama. Savo pasikalbėjimo rezultatus aš papasakojau draugams.

— Dabar bent žinome,— tarė Nedas Lendas,— kad iš to žmogaus nėra ko tikėtis. „Nautilius" artėja prie Long Ailendo. Nors ir kažin koks bus oras, vis tiek bėgsime.

Tačiau dangus labiau ir labiau temo. Pasirodė uragano pranašai. Oras balo, darėsi kaip pienas. Plunksniniai debesys horizonte pranyko ir užkilo kamuoliniai. Jų apačioje greitai lėkė tamsūs skivytai. Jūroje ėmė ristis didžiulės bangos. Dingo visi paukščiai, išskyrus tik audrašauklius. Barometras smarkiai krito, rodydamas didelę vandens garų sankaupą. Skystis audromatyje skaidėsi, veikiamas elektros, kurios buvo prisodrinta atmosfera. Artinosi gaivalų kova.

Audra kilo gegužės 18-ąją, kaip tik tuo metu, kai „Nautilius" plaukė pro Long Ailendą, už kelių mylių nuo Niujorko kanalų. Šią gaivalų kovą galiu aprašyti tik todėl, kad kapitonas Nemas dėl visai nesuprantamo kaprizo įsigeidė pasigalynėti su audra jūros paviršiuje.

Pūtė pietvakarių vėjas, iš pradžių labai stiprus, tai yra, penkiolikos metrų greičiu per sekundę, paskui, apie trečią valandą dienos, jis padidėjo iki dvidešimt penkių metrų per sekundę. Žodžiu, prasidėjo audra. Kapitonas Nemas stovėjo denyje kaip uola, rodos, nejausdamas įsisiautėjusio vėjo šuorų. Jis buvo prisirišęs diržu, kad jo nenuneštų siaubingos bangos. Išlipęs ir taip pat prisirišęs, aš žavėjausi ir audra, ir tuo nepaprastu žmogumi, kuris stojo į kovą su šėlstančiomis stichijomis.

Didžiulės debesų draizganos skriejo palei pat jūros paviršių sumišai su siautėjančiomis bangomis; aš jau nemačiau tų pereinamųjų nedidelių vandens volų, kurie randasi įdubose tarp aukštų keterų, nieko daugiau, kaip tik ilgas juodas bangas, tokias kompaktines, kad net jų skiauterės nedužo. Jų aukštis vis didėjo. Jos trankėsi viena į kitą. „Nautilius" čia gulė ant šono, čia stojosi piestu, čia vėl šiurpiai vartėsi nuo priekio ant vairagalio.

Apie penktą valandą prapliupo liūtis, bet ji nesutramdė nei vėjo, nei įsišėlusios jūros. Uraganas lėkė keturiasdešimt penkių metrų greičiu per sekundę, arba keturiasdešimt mylių per valandą. Pasiekęs tokios jėgos, jis griauna namus, neša nuo stogų čerpes, plėšia geležinius ardynus ir rauja iš žemės dvidešimt keturių svarų patrankas. Ir vis dėlto net per tokią audrą „Nautilius" puikiai pateisino vieno mokslininko inžinieriaus žodžius: „Negali būti taip gerai sukonstruoto laivo, kuris neatsispirtų siautėjančiai jūrai." „Nautilius" nebuvo uola, kurią gali išgriauti bangos; jis buvo plieninė verpstė, paklusnus, judrus, be stiebų ir be laivavirvių, ir todėl akiplėšiškai drąsiai priešinosi gaivalų šėlimui.

Aš įdėmiai stebėjau didžiulius vandens volus. Jie pasikeldavo iki penkiolikos metrų aukščio ir šimto septyniasdešimt met-

rų ilgio, o jų greitis, lygus pusei vėjo greičio, siekdavo penkiolika metrų per sekundę. Kuo gilesnė jūra, tuo aukštesnės bangos. Ir dabar aš supratau ypatingą bangų vaidmenį, kada jos, užgriebusios oro, jį neša į jūros gelmę, deguonies pavidalu įtraukdamos ten gyvybės šaltinį. Nepaprasta, bet jau apskaičiuota jų spaudimo jėga gali slėgti iki trijų tūkstančių kilogramų į vieną kvadratinę pėdą, kai jos paliečia kokį nors paviršių. Prie Hebridų salų tokio stiprumo jūros bangos pajudino iš vietos akmenį, sveriantį aštuoniasdešimt keturis tūkstančius svarų. O 1864 metais gruodžio 23 dieną per audrą tokios pat bangos, nušlavusios dalį Japonijos miesto Jedo, nusirito į rytus septynių šimtų kilometrų greičiu per valandą ir tą pačią dieną sudužo, atsitrenkusios į Šiaurės Amerikos krantus.

Artėjant nakčiai, audra dar labiau įsismarkavo. Kaip ir per cikloną prie Santarvės salų 1860 metais, barometras nukrito iki 710 milimetrų. Aš prietėmyje įžiūrėjau horizonte laivą, kuris iš paskutiniųjų grūmėsi su audra. Jis dreifavo, pamažu varydamasis į priekį ir tuo būdu laikydamasis ant bangų. Veikiausiai tai buvo garlaivis, plaukiojęs linija Niujorkas—Liverpulis arba Havras. Netrukus jis dingo tamsoje.

Dešimtą valandą vakaro dangus plėvojo. Viskas aplinkui skendėjo žaibuose. Aš negalėjau pakęsti šito tviskėjimo, bet kapitonas Nemas žiūrėjo išplėtęs akis, tartum būtų traukęs į save pačią audros sielą. Šniokštė dūžtančios bangos, staugė vėjas, dundėjo griaustinis — tikra kakofonija. Vėjas kraipėsi iš vieno horizonto taško į kitą; ciklonas, atsidanginęs iš rytų, apskriejęs šiaurę, vakarus, pietus, vėl grįžo į rytus per šėlstančias Pietų pusrutulyje audras.

Tai bent Golfstrimas! Jis pateisino savo „audrų karaliaus" vardą! Jis buvo kūrėjas visų tų baisių ciklonų, kurie atsirasdavo dėl jo srovės ir viršum jo esančių oro sluoksnių temperatūrų skirtumo. Prie vandens liūties prisidėjo žaibų liūtis. Vandens lašai virto švytinčiomis egretėmis. Atrodė, jog kapitonas Nemas ieško savęs vertos mirties ir nori, kad jį nutrenktų perkūnas. Dėl išilginio supimo „Nautiliaus" priekis kartais iškildavo tartum žaibolaidžio smaigalys, ir aš kelis kartus mačiau, kaip iš jo žiro kibirkštys.

Netekęs jėgų, visas sudaužytas, aš užguliau liuko dangtį, atidariau jį ir nulipau į saloną. Tuo metu audra pasiekė apogėjų. „Nautiliaus" viduje vos begalėjai išsilaikyti ant kojų.

Apie vidurnaktį grįžo ir kapitonas Nemas. Aš girdėjau, kaip pamažu ėmė tekėti į rezervuarus vanduo, ir „Nautilius" tyliai nusileido žemiau vandens paviršiaus. Pro atsklęstus langus ma-

čiau dideles išgąsdintas žuvis, lyg šmėklas plaukiojančias vandenyje, švytinčiame nuo žaibų liepsnos.

„Nautilius" vis grimzdo. Aš maniau, kad penkiolikos metrų gilumoje jis ras ramybę. Ne,— per daug smarkiai buvo įsisiautėję viršutiniai sluoksniai. Ramybės reikėjo ieškoti dar žemiau ir pasinerti į jūros gelmes penkiasdešimt metrų.

Kokia čia buvo rimtis, ramybė, kokia tyla! Kas būtų galėjęs pasakyti, kad ten, viršuje, dūksta baisus uraganas.

DVIDEŠIMTASIS SKYRIUS

TIES 47°24' PLATUMOS IR 17°28' ILGUMOS

Audra mus nubloškė į rytus. Dingo bet kuri viltis pabėgti į Niujorko valstiją arba šv. Lauryno upės pakrantes. Vargšas Nedas, visai nusiminęs, užsidarė vienas, kaip ir kapitonas Nemas, o mudu su Konseliu nesiskyrėme.

Aš jau sakiau, kad „Nautilius" pasuko į rytus. Tiksliau — į šiaurės rytus. Kelias dienas, čia iškildamas, čia vėl panerdamas, „Nautilius" klaidžiojo po vandenyną tarp rūko, kurio taip bijo jūreiviai. Tas rūkas dažniausiai atsiranda dėl to, kad ima tirpti ledai ir ore susidaro daug drėgmės. Kiek čia žuvo laivų, kai jie, klajodami pakrančių vandenyse, veltui stengėsi įžiūrėti blyškius kranto žiburius! Kiek nelaimių pridarė tas nepermatomas rūkas! Kiek laivų užlėkė ant povandeninių uolų, kai vėjo staugimas stelbdavo burūnus! Kiek laivų čia susidūrė, nors jie plaukė su visais signaliniais žiburiais, nors ūkavo įspėjamieji jų švilpukai ir nerimastingai skambėjo varpai!

Štai kodėl čia jūros dugnas panašus į kautynių lauką, kur guli visi, ką nugalėjo vandenynas: vieni laivai jau apnešti dumblo, nuskendę anksčiau, kiti neseniai, „Nautiliaus" prožektoriaus šviesoje dar blizga geležinės jų dalys ir variniai kiliai. Kiek jų čia žuvo su visomis įgulomis, su miniomis emigrantų tokiose pavojingose vietose, minimose statistikos, kaip kad Raso kyšulys, Belilio sąsiauris, šv. Lauryno įlanka! O kiek čia įtraukta į tą Monrealio kompanijos ir Karališkojo pašto laivininkystės linijų sąrašą: „Solveiga", „Izidė", „Paramata", „Vengras", „Kanadietis", „Anglosaksas", „Humboltas", „Jungtinės Vals-

tijos",— visi tie laivai nuskendo; „Arktika", „Lionietis"— nuskendo susidūrę su kitu laivu; „Prezidentas", „Pacifikas", „Glazgovas"— žuvo dėl neišaiškintų priežasčių; ir štai tarp tokių niūrių palaikų plaukė „Nautilius", tartum darydamas negyvėlių apžiūrą.

Gegužės 15-ąją mes pasiekėme pietinį kraštą Niufaundlendo seklumos. Ji susidarė iš jūros sąnašų, didžiulio telkinio organinių liekanų, Golfstrimo atneštų iš pusiaujo, ir Šiaurės ašigalio priešinės šaltos srovės, tekančios pagal Šiaurės Amerikos krantus. Šioje vietoje susikaupė ir ledynų periodo rieduliai, atstumti ledo sangrūdų. Susidarė didžiulės žuvų, zoofitų ir moliuskų kapinės, kurių čia žūsta devynios galybės.

Jūros gylis prie Niufaundlendo seklumos labai nedidelis — tik keli šimtai sieksnių. Bet į pietus nuo jos jūros dugnas staiga leidžiasi žemyn, ir gylis siekia jau tris tūkstančius metrų. Golfstrimas paplatėja. Jo vandenys ištvinsta lyg jūra, užtat jo greitis ir temperatūra mažėja.

Iš žuvų, išgąsdintų „Nautiliaus", išvardinsiu: apskritapelekę vieno metro ilgio, juosva nugara ir geltonu pilvu, duodančią savo gentainiams blogą šeimyninės ištikimybės pavyzdį; paskui didelius chiupernakus smaragdinių murenų genties, labai gero skonio; didžiaakes karakas, kurių galva panaši į šuns; gyvavedes blenides gyvačių pavidalo; buožgalvinius bulrotus, arba juoduosius gružlius, dvidešimt centimetrų ilgio; ilgauodeges makruras sidabrinio blizgesio, labai greitas žuvis, atplaukiančias iš tolimų šiaurės jūrų.

Į tinklą pateko viena žuvis, įžūli, drąsi, labai raumeninga, su spygliais ant galvos ir dygliais ant pelekų, tikras skorpionas dviejų—trijų metrų ilgio, aršus blenidžių, menkinių ir lašišinių priešas — tai šiaurės jūrų kūjagalvis, puškuoto kūno rudos spalvos ir raudonais pelekais. „Nautiliaus" matrosai vargais negalais pagavo tą gyvūną, pažiaunėse turintį ypatingus dangtelius, apsaugančius jo kvėpavimo organus nuo džiovinamos oro įtakos, ir galintį kurį laiką gyventi ir ne vandenyje.

Kad neužmirščiau, dar paminėsiu boskienus, mažas žuvytes, ilgai lydinčias laivus šiaurės jūrose; oksirinchus, aptinkamus šiaurinėje Atlanto vandenyno dalyje. Pridursiu apie menkių rūšies žuvis, svarbiausia, apie menkę, kurią man pavyko sugauti šiuose palaimiuose vandenyse, derlingose Niufaundlendo rėvose.

Galima sakyti, kad ši menkės rūšis, apsistojusi čia ant jūros dugno šlaitų,— kalnų žuvis, nes Niufaundlendas ir yra povan-

deninis kalnas. Kai „Nautilius" skynėsi kelią pro tirštas šitų žuvų falangas, Konselis neištvėrė ir padarė šią pastabą:

— Tai šita ir bus menkė! O aš maniau, kad menkė yra tokia pat paplokščia, kaip limandai ir plekšnės.

— Na ir naivus esate! — sušukau. — Menkė būna paplokščia tik žuvų parduotuvėje, kur guli išdarinėta ir paslika. Bet vandenyje, gyva, ji tokio pat verpstės pavidalo, kaip ir sultanė, ir jos forma yra gerai pritaikyta ilgam plaukiojimui.

— Mielai tikiu, — atsakė Konselis. — Jų čia ištisas debesis! Jos čia knibžda nelyginant skruzdėlynas.

— Ė, mano drauge, jų būtų dar daugiau, jeigu ne jų priešai. Ar tu žinai, kiek kiaušinėlių nešioja viena patelė?

— Na, daugių daugiausia penkis šimtus tūkstančių, — tarė Konselis.

— Vienuolika milijonų, mano drauguži.

— Vienuolika milijonų! Tuo jau negaliu patikėti, nebent kai pats suskaitysiu.

— Skaityk, Konseli. Bet tikėk mano žodžiu, taip bus greičiau. Prancūzai, anglai, amerikiečiai, norvegai, danai gaudo menkes tūkstančiais, suvartoja neįtikimus kiekius ir greitai ją išnaikintų visose jūrose, jei toji menkė nebūtų tokia visli. Vien tik Amerikoje ir Anglijoje penki tūkstančiai laivų ir septyniasdešimt penki tūkstančiai vyrų jų įgulų gaudo menkes. Vidutiniškai kiekvienas laivas sužvejoja keturiasdešimt tūkstančių žuvų, o bendrai — dvidešimt milijonų žuvų. Tiek pat jų sugaunama ir Norvegijos pakrantėse.

— Gerai, tikiu ponu profesoriumi ir pats neskaitysiu, — atsakė Konselis.

— Ko?

— Vienuolikos milijonų kiaušinėlių, bet drįstu padaryti vieną pastabą.

— Kokią?

— Jei iš kiekvieno kiaušinėlio išsiristų žuvytė, tai Anglijai, Amerikai ir Norvegijai išmaitinti pakaktų keturių patelių.

Kol plaukėme palei Niufaundlendo rėvos dugną, aš gerai įžiūrėjau ilgus lynus menkėms gaudyti, prie kiekvieno buvo pritaisyta du šimtai kabliukų, o kiekviena žvejų valtis tokių lynų išmeta tuzinais. Lynas nuleidžiamas su mažu inkarėliu, o viršutinį jo galą ant vandens laiko valas, pritvirtintas prie kamštinės plūdės. „Nautilius" turėjo labai sumaniai manevruoti tarp to povandeninio lynų tinklo.

Beje, „Nautilius" neilgai išbuvo šiuose laivų dažnai lankomuose pakrantės vandenyse. Jis pasikėlė iki keturiasdešimt antrojo laipsnio šiaurės platumos. Tai Sen Žano prie Niufaund-

lendo ir Hats Kontento platuma, kur yra antras transatlantinio kabelio galas.

Užuot laikęsis šiaurės, „Nautilius" pasuko į rytus, lyg ketindamas plaukti tuo telegrafo plokščiakalniu, ant kurio guli kabelis ir kur dugno reljefas labai tiksliai žinomas, kadangi ši vieta daug kartų zonduota.

Gegužės 17-ąją, maždaug už penkių šimtų mylių nuo Hats Kontento, dviejų tūkstančių aštuonių šimtų metrų gilumoje aš pamačiau ant jūros dugno nuleistą kabelį. Konselis jį palaikė milžiniška jūros gyvate ir savo metodu buvo pasišovęs ją klasifikuoti. Bet aš nurodžiau jo klaidą ir, kad dėl jos nesisielotų, smulkiai papasakojau šio kabelio istoriją.

Pirmasis kabelis buvo nutiestas 1858 metais; bet, perdavus apie keturis šimtus telegramų, kabelis sugedo. 1863 metais inžinieriai sukonstravo naują kabelį trijų tūkstančių keturių šimtų kilometrų ilgio ir keturių tūkstančių penkių šimtų tonų svorio, ir jis buvo sukrautas į „Gret Isterno" laivą. Šis sumanymas taip pat nuėjo niekais.

Gegužės 25-ąją „Nautilius" pasinėrė tris tūkstančius aštuonis šimtus metrų kaip tik toje vietoje, kur tas kabelis nutrūko ir dėl to jo savininkai subankrutavo. Tai atsitiko už šešių šimtų trisdešimt aštuonių mylių nuo Airijos. Antrą valandą dienos ten buvo pastebėta, kad ryšys su Europa staiga paliovė veikęs. Elektrikai buvo nutarę kabelį pirmiau supiaustyti, o paskui iškelti; vienuoliktą valandą vakaro jie išėmė sugadintą dalį kabelio, padarė naują sujungimą ir sudūrė su pagrindiniu kabeliu, po to vėl nuleido į jūrą. Bet po kelių dienų kabelis vėl pertrūko kažkur vandenyne, o jį pasiekti Atlanto gelmėse buvo neįmanoma.

Tačiau amerikiečiai nenusiminė.

Drąsusis Kirus Fildas, vyriausias to dalyko sumanytojas, rizikavęs prarasti visą turtą, pasiūlė išleisti naujas akcijas. Reikalingi pinigai beregint buvo surinkti, pagamintas naujas kabelis, jam buvo sudarytos geresnės sąlygos. Pluoštas laidų su guminiu izoliacijos apvalkalu buvo aptrauktas apsaugine tekstiline danga ir apvilktas metaline armatūra. 1866 metais liepos 13-ąją „Gret Isternas" vėl išplaukė į jūrą.

Kabelio tiesimas ėjo sėkmingai. Tačiau viskas taip paprastai nesibaigė. Vyniodami kabelį, elektrikai keletą kartų aptiko neseniai jame įkaltų vinių, matyt, norėta pagadinti kabelio šerdį. Kapitonas Andersonas sušaukė laivo inžinierius ir karininkus apsvarstyti šio kenkėjiško darbo. Susirinkimas iškabino skelbimą: jei laive kas nors bus pagautas dirbant tokį darbą,

jis be jokio teismo tučtuojau bus išmestas į jūrą. Po to daugiau niekas nemėgino kenkti.

Kai liepos 23-ąją „Gret Isternas" buvo nusivaręs nuo Niufaundlendo ne daugiau kaip aštuonis šimtus kilometrų, iš Airijos atėjo telegrama, kad po mūšio prie Sadovos Prūsija ir Austrija sudarė paliaubas. O liepos 27-ąją „Gret Isternas" pro rūkus pamatė Hats Kontento prieplauką. Šį kartą sumanymas baigėsi visiškai sėkmingai, ir pirmąja telegrama jaunoji Amerika perdavė senajai Europai išmintingus, bet retai kam sąmonę pasiekiančius žodžius: „Garbė dievui aukštybėse, o žemėje ramybė geros valios žmonėms!"

Žinoma, aš nesitikėjau pamatyti kabelio tokio, koks jis išėjo iš fabriko. Jis atrodė kaip ilga gyvatė, aplipęs kiaukutų skeveldrėlėmis, apaugęs foraminiferomis ir apsitraukęs akmenine plutele, kuri saugojo nuo jį graužiančių moliuskų. Kabelis gulėjo ramiai, saugus nuo jūros bangų, veikiamas slėgimo, palankaus tekėti elektros srovei, kuri nuo Europos iki Amerikos nubėga per trisdešimt dvi šimtąsias sekundės. Šio kabelio amžius begalinis, nes, pagal elektrikų stebėjimus, guminis apvalkalas jūros vandenyje tvirtėja.

Be to, kabelis, nuleistas ant vykusiai parinkto plačiakalnio, niekur nenugrimzta į tokią gelmę, kur galėtų sprogti. „Nautilius" priplaukė iki giliausios vietos, kur jis gulėjo — keturi tūkstančiai keturi šimtai trisdešimt vienas metras — ir net čia nebuvo pastebima jokių įtempimo ženklų. Paskui nuplaukėme prie to daikto, kur 1863 metais įvyko avarija. Čionai vandenyno dugne plytėjo šimto dvidešimt kilometrų lyguma, ir, jei joje kas paskandintų Monblaną, jo viršūnė dar nekyšotų iš vandens. Rytų pusėje lygumą užstoja stati siena dviejų tūkstančių metrų aukščio. Ją pasiekėme gegužės 18 dieną ir buvome tik už šimto penkiasdešimt kilometrų nuo Airijos.

Ar tik kapitonas Nemas nebuvo sumanęs pakilti aukščiau ir išlipti Britų salose. Ne. Kaip nustebau, kada jis vėl pasuko į pietus ir grįžo į Europos vandenis. Kai lankėme Smaragdo salą, aš akimirksnį išvydau Kliro kyšulį ir Fastoneto švyturį, kuris rodo kelią tūkstančiams laivų, plaukiančių iš Glazgovo arba Liverpulio.

Man iškilo labai svarbi mįslė: ar „Nautilius" ryšis eiti į Lamanšą?

Nedas Lendas, vėl atsiradęs mūsų tarpe, kai tik priartėjome prie žemės, neatlyžo su savo klausimais. Ką galėjau jam atsakyti? Kapitonas Nemas vis nesirodė. Jis leido kanadiečiui pamatyti Amerikos krantus, tai gal jis man parodys Prancūzijos krantus?

Tuo tarpu „Nautilius" vis nešėsi į pietus. Gegužės 30-ąją jis praplaukė Landsendo ir Silio salas, kurios nuo mūsų liko dešinėje. Jei jis būtų pasišovęs eiti į Lamanšą, būtų turėjęs sukti tiesiai į rytus. Bet jis taip nepadarė.

Gegužės 31-ąją „Nautilius" apskriejo jūroje kelis ratus, ir tai mane labai sudomino. Atrodė, kad jis ieško kažkokios vietos, kurią ne taip lengva rasti. Vidurdienį pats kapitonas stojo prie vairo. Man jis nepratarė nė žodžio. Jis buvo niūrus kaip naktis. Kas galėjo jį taip įskaudinti? Gal Europos krantų artumas, o gal jam pabudo paliktos tėvynės prisiminimai? Ką jis tuo metu jautė? Sąžinės graužatį ar gailestį? Šios mintys ilgai man kvaršino galvą, ir podraug lyg ir nujaučiau, kad atsitiktinai ir labai greit ši kapitono paslaptis išaiškės.

Kitą dieną „Nautilius" vis dar suko ratus. Buvo aišku, kad šioje vandenyno dalyje jis ieško kažkokio jam reikalingo punkto. Kaip ir vakar, kapitonas išėjo į denį nustatyti saulės aukščio. Jūra buvo rami, dangus grynas. Horizonte ėmė ryškėti didelis garlaivis. Vairagalyje neplevėsavo jokia vėliava, ir aš negalėjau nustatyti jo tautybės. Kelios minutės ligi saulė pereis per meridianą kapitonas Nemas paėmė sekstantą ir labai įdėmiai stebėjo jo parodymus. Jūra buvo visai rami, ir tai lengvino darbą. Nebuvo nei šoninio, nei kilinio supimo, „Nautilius" stovėjo nejudėdamas.

Tuo metu aš irgi stovėjau ant denio. Baigęs savo skaičiavimus, kapitonas tarė:

— Čia!

Jis nulipo į liuką. Gal jam pasirodė, kad laivas pakeitė kryptį ir plaukia lyg į mus? To dabar negalėčiau pasakyti.

Sugrįžau į saloną. Langinės susistūmė, ir aš išgirdau, kaip ėmė šniokšti vanduo, leidžiamas į rezervuarus. „Nautilius" grimzdo statmenai. Po kelių minučių jis sustojo aštuonių šimtų trisdešimt trijų metrų gylyje ir atsirėmė į dugną.

Švytinčios salono lubos užgeso, langinės vėl atsistūmė, ir pro krištolinius stiklus išvydau jūrą, skaisčiai nušviestą prožektoriaus spindulių per pusę mylios aplinkui. Pažvelgiau į dešinę, bet ten raibuliavo tik neaprėpiami plotai ramių vandenų.

Kairėje pusėje ant jūros dugno šmėkšojo kažkoks didelis kauburys, kuris tuoj atkreipė mano dėmesį. Iš pradžių pagalvojau, jog ten bus kažkokie griuvėsiai, nugulti sluoksnio balkšvų kriauklių, lyg užnešti sniego dangos. Įdėmiau įsižiūrėjus į šį kauburį, man pasirodė, kad jis primena laivą be stiebų,

nuskendusį priekiu žemyn. Šis liūdnas įvykis, matyt, buvo atsitikęs seniai. Jei šie laivo katastrofos palaikai spėjo taip storai apaugti kalkių nuosėdomis, jie dugne turėjo išgulėti daug metų.

Kas čia per laivas? Kodėl „Nautilius" atplaukė lankyti jo kapo? Gal tas laivas nuskendo patyręs avariją?

Nežinojau, ką galvoti, bet staiga šalia manęs prabilo kapitonas Nemas ir su pertrūkiais, neskubėdamas štai ką papasakojo:

— Šis laivas kažkada vadinosi „Marseliečiu". Į vandenį jis buvo nuleistas tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt antraisiais metais ir turėjo septyniasdešimt keturias patrankas. Tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt aštuntaisiais metais jis drąsiai stojo į kautynes su „Prestonu". Tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt devintųjų liepos ketvirtąją jis drauge su admirolo d'Esteno eskadra padėjo paimti Grenadą. Tūkstantis septyni šimtai aštuoniasdešimt pirmaisiais metais rugsėjo penktąją dalyvavo grafo de Graso mūšyje Čezapiko užutekyje. Tūkstantis septyni šimtai devyniasdešimt ketvirtaisiais prancūzų respublika pakeitė jo vardą. Tų pačių metų balandžio 16 dieną Breste jis prisijungė prie Vilare-Žuajezo eskadros, turėjusios įsakymą saugoti kviečių transportą, kuris ėjo iš Amerikos ir kuriam vadovavo admirolas Van Stabelis. Antrųjų metų prerialio mėnesio vienuoliktą ir dvyliktą dienomis ši eskadra susitiko su anglų laivynu. Šiandien prerialio 13 dieną — tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt aštuntųjų metų birželio pirmoji. Lygiai prieš septyniasdešimt ketverius metus, tą pačią dieną, toje pačioje vietoje, ties keturiasdešimt septintuoju laipsniu dvidešimt aštuntąja minute šiaurės platumos ir septynioliktuoju laipsniu ir dvidešimt aštuntąja minute ilgumos šis laivas stojo į didvyriškas kautynes su anglų laivynu, o kai visi trys jo stiebai buvo numušti, triumas pritvino vandens ir trečdalis įgulos išėjo iš rikiuotės, jis nutarė pasiskandinti su trimis šimtais penkiasdešimt šešiais savo jūrininkais, ir įgula, prikalusi prie vairagalio savo vėliavą, šaukdama: „Tegyvuoja respublika!"— su visu laivu dingo bangose.

— „Keršytojas"!— sušukau aš.

— Taip, „Keršytojas"! Koks puikus vardas,— sušnibždėjo kapitonas Nemas ir susimąstęs sukryžiavo ant krūtinės rankas.

DVIDEŠIMT PIRMASIS SKYRIUS

HEKATOMBA

Ši nelaukta scena, ši maniera kalbėti, ši istorinė žinutė apie patriotišką laivą, pradėta šaltu tonu, paskui jaudinimasis, su kuriuo šis savotiškas žmogus tarė paskutinius žodžius, pagaliau pats pavadinimas „Keršytojas", pasakytas su aiškia užuomina, visa tai giliai įstrigo man į širdį. Aš nenuleidau akių nuo kapitono. O jis, tiesdamas rankas į jūrą, degančiomis akimis žiūrėjo į šiuos garbingus laivo palaikus. Gal man ir nėra lemta sužinoti, kas tas žmogus, iš kur jis atėjo ir kur eina, bet aš mačiau, kaip pats žmogus vis labiau ir labiau ima ryškėti pro mokslininką. Ne, ne niekinga mizantropija nuvedė kapitoną Nemą ir jo draugus į geležinį „Nautilių"— neapykanta, tokia didelė ir tauri, jog net laikas neįstengė jos sušvelninti.

Bet ar ši neapykanta buvo veiksminga, ar buvo ieškoma kerštui progos? Ateitis labai greit man tai parodys.

Tuo tarpu „Nautilius" ėmė pamažu kilti į vandens paviršių; „Keršytojo" apybraižos vis labiau nyko man iš akių. Pagaliau iš lengvo supimo supratau, kad mes jau gryname ore.

Tuo metu dusliai driokstelėjo patranka. Aš pasižiūrėjau į kapitoną. Tas nė nesujudėjo.

— Kapitone?— klausiamai šūktelėjau.

Jis neatsakė.

Aš išėjau ir išlipau į denį. Kanadietis ir Konselis jau buvo čia.

— Iš kur tas šūvis?— paklausiau.

Pažvelgęs pastebėto laivo linkui, aš pamačiau, kad jis artinasi ir padidino greitį. Mus skyrė šešių mylių tarpas.

— Patranka,— atsakė kanadietis.

— Kas ten per laivas, Nedai?

— Sprendžiant iš takelažo, iš žemų stiebų, kertu lažybų, kad tai karo laivas,— atsakė kanadietis.— Tegu jis plaukia į mus ir, jei reikalinga, tegu paskandina šį prakeiktą „Nautilių".

— Drauge mano Nedai,— tarė Konselis,— o ką jis padarys „Nautiliui"? Ar jis gali jį pulti vandenyje? Apšaudyti jūros dugne?

— Pasakykite, Nedai,— paklausiau,— ar jūs galite nustatyti laivo tautybę?

Kanadietis suraukė kaktą, prisimerkė ir valandėlę, įsmeigęs akis, žiūrėjo į laivą.

— Ne, pone profesoriau, negaliu. Vėliava neiškelta. Tik galiu pasakyti, jog tai karo laivas, kadangi didžiojo stiebo viršuje plaikstosi ilgas vimpelas.

Jau ketvirtį valandos stebėjome laivą, kuris plaukė mūsų linkui. Aš nenorėjau sutikti, kad per tokį nuotolį jis būtų įžvelgęs „Nautilių", tuo labiau supratęs, su kokia jūros mašina jis turi reikalo.

Netrukus kanadietis pranešė, kad tai esąs karo laivas su taranu ir dviem įtvirtintais deniais. Tiršti juodi dūmai ritosi iš dviejų jo kaminų. Nuleistas bures užstojo rėjos. Ant gafelio nebuvo jokios vėliavos. Per atstumą nebuvo matyti, kokios spalvos jo vimpelas, kuris draikėsi lyg plonas kaspinėlis.

Jis greitai plaukė pirmyn. Jei kapitonas Nemas leis jam prisiartinti, mums atsiras galimybė išsigelbėti.

— Pone profesoriau,— tarė Nedas Lendas,— jei laivas priplauks per mylią, aš šoksiu į jūrą ir siūlau jums padaryti tą pat.

Aš neatsakiau į šį kanadiečio pasiūlymą ir vis stebėjau laivą, kuris didėjo tiesiog akyse. Ar jis būtų anglų, prancūzų, amerikiečių ar rusų, jis, be abejojimo, mus paimtų, jei iki jo prisikastume.

— Pone profesoriau, malonėkite prisiminti,— tarė kanadietis,— kad mes jau turime šiokį tokį plaukimo patyrimą, ir, jei ponas profesorius sutiks sekti paskui savo draugą Nedą, jis gali man uždėti pareigą ir jį pabuksyruoti.

Jau buvau besižiojąs jam atsakyti, bet priešakinėje laivo dalyje tuo tarpu pliūptelėjo baltas dūmelis. Po kelių sekundžių jūros vanduo, sujudintas kritusio sunkaus daikto, užliejo „Nautiliaus" vairagalį. Truputį vėliau mano ausis pasiekė šūvio garsas.

— Kaip? Jie į mus šaudo?— sušukau.

— Šaunuoliai!— burbtelėjo kanadietis.

— Vadinasi, jie mano, kad mes išsigelbėję iš skęstančio laivo ir kad laikomės tik ant kokios skeveldros!

— Nenoriu jus užgauti, pone profesoriau... Smagiai pila!— burbtelėjo kanadietis, purtydamas nuo savęs vandenį, kuris jį aptėškė, netoli kritus antram sviediniui.— Nenoriu jūsų užgauti, pone profesoriau, bet jie mus palaikė jūsų narvalu ir dabar pliskina į tą narvalą.

— Bet juk jie turėtų matyti, kad čia esama žmonių!— sušukau aš.

— Gal dėl to ir pliskina!— atsakė Nedas Lendas, žiūrėdamas į mane.

Staiga aš viską supratau. Jie tikriausiai jau žino, kas ši tariamoji pabaisa. Dar tada, prasidėjus abordažui, kai kanadietis paleido į narvalą žeberklą, kapitonas Faragutas, aišku, suprato, kad narvalas — ne kas kita, tik povandeninis laivas, daug pavojingesnis, negu antgamtinis banginis.

Matyt, taip ir buvo, ir dabar visose jūrose prasidėjo šios baisios mašinos medžioklė.

Ir iš tikrųjų tai baisus ginklas, jei kapitonas Nemas, kaip galima spėti, jį naudojo kerštui! O tą naktį Indijos vandenyne, kai jis mus buvo uždaręs į belangę, argi jis neužpuolė kažkokio laivo? O tas žmogus, palaidotas koralų koplyčioje, argi nebuvo nukentėjęs nuo smūgio, kurį „Nautilius" smogė anam laivui? Taip, taip, tikriausiai taip ir buvo. Viena paslaptinga kapitono Nemo gyvenimo dalelytė išryškėjo. Ir nors jo asmuo liktų neišaiškintas, dabar visos tautos jungtinėmis jėgomis gaudė ne kažkokį gyvūną chimerą, o žmogų, kuris juos buvo sukėlęs nenumaldoma savo neapykanta!

Visa toji kraupi praeitis vėl atgijo mano akyse. Vietoj draugų šiame karo laive, kuris dabar plaukė į mus, mes, gal būt, rasime tik negailestingus priešus.

Tuo tarpu sviediniai vis dažniau krito aplinkui. Kai kurie, pasiekę vandenį, rikošetavo ir toli skrido į šoną. Bet nė vienas sviedinys nekliudė „Nautiliaus".

Šarvuotasis laivas nuo mūsų buvo ne toliau kaip už dviejų mylių. Nors buvome smarkiai apšaudomi, kapitonas Nemas nesirodė denyje. O jei tik vienas konusinis sviedinys būtų pataikęs tiesiai į „Nautiliaus" korpusą, jis būtų buvęs jam lemtingas.

Tuo metu kanadietis man tarė:

— Pone profesoriau, mes turime viską padaryti, kad kaip nors išsikapstytume iš šitos biaurios padėties. Signalizuokime jiems! Tūkstantis velnių! Gal jie ten supras, kad mes — padorūs žmonės!

Nedas Lendas išsiėmė nosinę, ketindamas ja pamosuoti. Bet, vos tik ją išskleidė, geležinė ranka kirto Nedui, ir jis, nors labai stiprus, išsitiesė ant tiltelio.

— Niekše!— suriko kapitonas.— Tu nori, kad „Nautiliaus" nosį į tave suvaryčiau pirmiau, negu jis pervers aną laivą!

Baisu buvo klausytis kapitono Nemo, o dar baisiau į jį žiūrėti. Jo veidas buvo pasidaręs baltas nuo širdies traukulių; ji, matyt, akimirką buvo sustojusi. Vyzdžiai neapsakomai iš-

siplėtę. Jis ne kalbėjo, o riaumojo. Pasilenkęs prie kanadiečio, jį purtė už pečių.

Paskui, palikęs kanadietį, jis pasisuko į laivą, kuris vis dar mėtė sviedinius aplink „Nautilių", ir sušuko skardžiu balsu:

— Ak, prakeiktosios valdžios laive, tu žinai, kas aš esu! Man nereikia tavo vėliavos spalvų, aš ir taip pažįstu tave! Žiūrėk! Aš tau parodysiu, kokios spalvos mano vėliava!

Ir kapitonas Nemas išskleidė juodą vėliavą, tokią pat, kokią jis ne taip seniai buvo iškėlęs Pietų ašigalyje.

Tą akimirką vienas sviedinys nuožulniai trenkė į „Nautiliaus" korpusą, bet jam nepakenkė: nuožulniai rikošetu praskrido pro kapitoną Nemą ir prasmego jūroje.

Kapitonas Nemas tik gūžtelėjo pečiais. Paskui, kreipdamasis į mane, trūksmingu balsu pasakė:

— Lipkite žemyn, jūs ir jūsų draugai!

— Kapitone,— sušukau aš,— nejaugi jūs pulsite šį laivą?

— Aš jį nuskandinsiu!

— Jūs to nepadarysite!

— Padarysiu,— šaltai atsakė kapitonas Nemas.— Nepatariu jums mane teisti. Likimas leido jums pamatyti tai, ko neturėjote matyti. Mane užpuolė. Atsakymas bus baisus. Eikite!

— Kieno šis laivas?

— Argi jūs jo nepažįstate? Tuo geriau! Bent jo tautybė bus jums paslaptis. Eikite!

Man, kanadiečiui ir Konseliui beliko tik paklusti. Penkiolika „Nautiliaus" jūrininkų apsupo kapitoną ir su nepermaldaujama neapykanta žiūrėjo į laivą, vis labiau artėjantį prie mūsų. Galėjai justi, kaip jie visi dega tuo pačiu keršto troškimu.

Aš leidausi trapu tuo momentu, kai dar vienas sviedinys nučiuožė „Nautiliaus" šonu, ir išgirdau, kaip kapitonas suriko:

— Šaudyk, pakvaišęs laive! Laidyk tuščiai savo sviedinius! Tu nepaspruksi nuo „Nautiliaus" tarano! Aš nenoriu, kad tavo palaikai maišytųsi su didvyriškojo „Keršytojo" palaikais!

Aš nulipau į savo kajutę. Kapitonas ir jo padėjėjas pasiliko denyje. Sraigtas ėmė suktis. „Nautilius" greitai tolinosi nuo tos ribos, kur siekė laivo patrankos. Laivas nesiliovė mus persekiojęs, bet kapitonas Nemas tenkinosi tuo, kad laikėsi nuo jo tam tikru atstumu.

Apie ketvirtą valandą vakaro aš taip ėmiau nekantrauti ir nerimauti, kad grįžau prie centrinių laiptų. Išdrįsau pasikelti į denį. Kapitonas vaikštinėjo sparčiu žingsniu, žvilgčiodamas į laivą, kuris dabar plaukė pavėjinėje pusėje už penkių—šešių mylių. Kapitonas Nemas suko ratą aplink dvidenį laivą kaip plėšrus gyvūnas ir, masindamas jį, viliojo paskui save rytų

kryptimi. Tačiau pats nepuolė. Gal jis dar nebuvo galutinai apsisprendęs ir abejojo.

Aš dar kartą norėjau užtarti laivą. Bet, vos tik kreipiausi į kapitoną Nemą, jis privertė mane nutilti.

— Aš pats esu ir įstatymas, ir teisėjas!— tarė jis.— Aš esu engiamas, o antai mano engėjas! Jis atėmė iš manęs viską, ką aš mylėjau, branginau, dievinau: tėvynę, žmoną, vaikus, tėvą ir motiną! O viskas, ko neapkenčiu, ten! Tylėkite!

Aš paskutinį kartą pasižiūrėjau į laivą, didinantį greitį. Po to nusileidau į saloną pas kanadietį ir Konselį.

— Bėkime!— sušukau aš.

— Puiku!— tarė Nedas.— Kieno tas laivas?

— Nežinau; bet, kad ir kažin kieno jis būtų, jis jį nuskandins dar iki nakties! Verčiau patiems žūti su juo, negu būti keršto bendrininkais, kai nežinai, ar tas kerštas teisingas.

— Aš taip ir maniau,— atsakė Nedas.— Palaukime nakties!

Atėjo naktis, „Nautiliuje" buvo visiška tyla. Kompasas rodė, kad kryptis nepasikeitė. Aš girdėjau, kaip greitai, ritmingai sukdamasis, sraigtas grąžo vandenį. „Nautilius" plaukė jūros paviršiumi, sūpuodamasis nuo vieno šono ant kito.

Mano draugai ir aš nutarėme bėgti, kai tik karo laivas priplauks taip arti, jog mus galės išgirsti arba pamatyti, juoba kad mėnulis, trys dienos iki pilnaties, žėrė skaisčią šviesą. Atsidūrę karo laive, mes, jei ir nesuskubsime jo įspėti apie gresiantį smūgį, tai bent padarysime viską, kas tomis sąlygomis įmanoma. Keletą kartų man pasirodė, kad „Nautilius" ruošiasi pulti. Bet ne — jis tik leisdavo priešininkui priplaukti arčiau, o paskui vėl imdavo bėgti.

Dalis nakties praėjo be jokių įvykių. Mes laukėme progos pabėgti. Nedas Lendas tuojau pat norėjo šokti į jūrą. Aš jį sudraudžiau. Pagal mano samprotavimus „Nautilius" turėjo pulti dvidenį laivą jūros paviršiuje, o tada pabėgti būtų ne tik įmanoma, bet ir nesunku.

Trečią valandą ryto nerimaudamas pakilau į denį. Per visą tą laiką kapitonas nebuvo nuėjęs nuo jo. Nenuleisdamas nuo laivo akių, jis stovėjo šalia savo vėliavos, ir lengvas vėjelis plaikstė juodą drobę ties kapitono galva. Rodės, jo žvilgsnis, nepaprastai įdėmus, laikė, traukė ir vilko paskui save šį laivą geriau, negu koks buksyras!

Mėnulis perėjo per meridianą. Rytuose pasirodė Jupiteris. Šioje netrikdomoje rimtyje dangus ir vandenynas lenktyniavo ramumu, plyna jūra teikė nakties žvaigždėms grožėtis savimi veidrodinį paviršių — gerų geriausią iš visų veidrodžių, kada nors atspindėjusių šviesius jų paveikslus.

Ir, kai aš lygindavau šią gilią gamtos gaivalų ramybę su įniršiu, viešpataujančiu nepagaunamame „Nautiliuje", mane visą nukrėsdavo šiurpas.

Karo laivas nuo mūsų buvo už dviejų mylių. Jis plaukė artyn, visą laiką orientuodamasis į fosforinę šviesą, rodančią, kurioje vietoje yra „Nautilius". Aš mačiau signalines jo šviesas — raudoną ir žalią — ir baltą žibintą prie didelio bizanstiebio štago. Blandžioje atspindžių šviesoje galėjai įžiūrėti jo takelažą ir nustatyti, kad pakuros dega šniokšdamos, iš jo kaminų žiro tumulai žiežirbų ir įkaitęs šlakas, kuris kibirkščiavo lyg žvaigždutės tamsioje erdvėje.

Denyje išbuvau iki šešių ryto, bet kapitonas Nemas dėjosi manęs nematąs. Karo laivas plaukė už pusantros mylios nuo mūsų ir, vos tik ėmė švisti, tuoj pradėjo šaudyti. Artėjo valanda, kada „Nautilius" turėjo pulti priešą, o aš ir mano draugai amžinai skirtis su tuo žmogumi, kurio, bent jau aš, nesiryžau smerkti.

Aš jau ketinau leistis į apačią įspėti savo draugų, bet tuo metu į denį išlipo kapitono padėjėjas. Jį lydėjo keletas jūreivių. Kapitonas Nemas jų nematė ir nenorėjo matyti. Bet jie patys ėmėsi būtiniausių darbų, kuriuos būtume galėję pavadinti „pasiruošimu mūšiui". Tie jų darbai buvo labai paprasti. Geležinių virbų baliustradą aplink denį nuleido žemyn. Prožektoriaus kabina ir vairininko bokštelis taip pat įlindo į „Nautiliaus" korpusą sulig deniu. Dabar ant ilgo plieninio cigaro paviršiaus neliko nė vieno iškilimo, kuris būtų jam trukdęs manevruoti.

Aš sugrįžau į saloną. „Nautilius" vis dar laikėsi paviršiuje. Švintančios dienos sambrėškis jau prasismelkė į viršutinius vandens sluoksnius. Bangoms supant laivą, langų stikluose švytravo rausvi tekančios saulės atspindžiai.

Išaušo baisi birželio 2-oji diena.

Penktą valandą lagas parodė, kad „Nautilius" sumažino greitį. Aš supratau, kad jis nori arčiau prisileisti priešą.

Šūviai buvo girdėti daug aiškiau. Sviediniai krito aplink „Nautilių" ir, keistai šnypšdami, smigo į vandenį.

— Draugai, išmušė mūsų valanda,— tariau aš.— Paduokime vienas kitam ranką, ir tesaugo mus dievas!

Nedas Lendas buvo nusiteikęs ryžtingai, Konselis ramus, o aš nervinausi ir vos valdžiausi. Mes perėjome į biblioteką. Bet, atidarydamas duris į centrinį trapą, išgirdau, kaip liuko dangtis trinktelėjęs užsivožė.

Kanadietis puolė prie laiptų, bet aš jį sustabdžiau. Gerai pažįstamas šniokštimas rodė, kad į rezervuarus leidžiamas van-

duo. Po kelių minučių „Nautilius" nugrimzdo kelis metrus žemiau vandens lygio. Aš supratau jo manevrą. Dabar mums buvo jau per vėlu ką daryti. „Nautilius" atsisakė sumanymo smogti dvideniui laivui į nepramušamus šarvus ir ketino tai padaryti žemiau vaterlinijos — ten, kur jo šonai nebuvo dengiami metalinių lakštų.

Mes vėl buvome uždaryti ir vėl per prievartą tapome siaubingos, tuoj prasidėsiančios dramos liudininkais. Beje, mes net nespėjome apie tai pagalvoti. Susimetę į krūvelę mano kajutėje, tik žiūrėjome vienas į kitą, netardami nė žodžio. Mano smegenys visai sutingo. Nustojo dirbusi mintis. Nuotaika buvo tokia biauri, rodės, tuoj tuoj įvyks baisus sprogimas. Aš laukiau klausydamasis, užgniaužęs kvapą.

Tuo tarpu „Nautiliaus" greitis žymiai padidėjo. Jis norėjo įsibėgėti. Visas jo korpusas ėmė trūkčioti. Ir staiga aš surikau: „Nautilius" smogė, bet smūgis nebuvo toks stiprus, kokio buvo galima tikėtis. Aš pajutau, kaip braunasi plieninis laivo smaigalys. Kažkas žvangtelėjo ir sudžerškėjo. Varomas galingos jėgos, „Nautilius" perėjo per laivo korpusą taip pat lengvai, kaip burių siuvėjo adata per kiltą.

Aš nepajėgiau tvardytis. Nežinodamas ką darąs, lyg apkvaišęs išlėkiau iš savo kambario ir puoliau į saloną. Ten stovėjo kapitonas Nemas. Nebylus, rūškanas ir nepermaldaujamas, jis žiūrėjo pro kairiojo borto langą.

Didžiulė masė grimzdo į vandenyną, o lygiagrečiai su ja niro į bedugnę ir „Nautilius", stengdamasis neišleisti iš akių nė vieno šios agonijos momento. Už dešimties metrų nuo savęs aš pamačiau sulankstytą laivo vairagalį, į kurį kliokdamas plūdo vanduo, paskui patrankas ir apsaugines pertvaras; viršutiniame denyje blaškėsi minios juodų šmėklų. Vanduo vis labiau kilo. Nelaimingieji ropštėsi į vantus, kabinosi į stiebus, kepurnėjosi vandenyje. Tai buvo žmonių skruzdėlynas, staiga užsemtas jūros!

Aš buvau tarsi paraližuotas, sukaustytas siaubo, plaukai šiaušėsi man ant galvos, akys šoko iš akiduobių, gniaužė kvapą, nei balso, nei atodūsio ir... vis dėlto žiūrėjau! Neįveikiama jėga traukė mane prie lango!

Didžiulis laivas pamažu grimzdo. „Nautilius" sekė paskui jį, stebėdamas kiekvieną jo judesį. Staiga driokstelėjo sprogimas. Suslėgtas oras sudraskė denius, lyg būtų kas padegęs parako sandėlį. Vandens jėga buvo tokia didelė, kad mūsų laivą nubloškė į šoną.

Dabar nelaimingasis laivas ėmė greitai grimzti į dugną. Štai pasirodė marsai, aplipę skęstančiaisiais, rėjos, sulinkusios

nuo susikorusių žmonių, ir pagaliau didžiojo stiebo viršūnė. Tamsi masė dingo po vandeniu su visa negyvėlių įgula, įtraukta baisaus verpeto.

Aš atsigręžiau ir pažvelgiau į kapitoną Nemą. Šis baisusis teisėjas, tikras keršto archangelas, žiūrėjo neatplėšdamas akių nuo skęstančio laivo. Kai viskas pasibaigė, kapitonas Nemas pasuko savo kajutės linkui, atidarė duris ir įėjo. Aš jį lydėjau akimis.

Priešais, ant sienos, aukščiau jo didvyrių portretų, pamačiau jaunos moteriškės ir dviejų vaikų portretą. Kapitonas Nemas valandėlę žiūrėjo į juos, paskui ištiesė rankas jų linkui, puolė ant kelių ir ėmė graudžiai raudoti.

DVIDEŠIMT ANTRASIS SKYRIUS

PASKUTINIEJI KAPITONO NEMO ŽODŽIAI

Šiurpus reginys pasibaigė, langinės užsidarė, bet šviesa salone neužsidegė. Povandeniniame laive buvo tylu ir tamsu. Iš tos liūdnos vietos „Nautilius" plaukė neįtikimu greičiu, šimto metrų gilumoje. Kur jis plaukė? Į pietus ar į šiaurę? Kur bėgo tasai žmogus, taip žiauriai atsikeršijęs?

Aš sugrįžau į savo kajutę, kur tylėdami sėdėjo Konselis ir Nedas. Aš jaučiau pasišlykštėjimą kapitonu Nemu. Kad ir kiek jis būtų nukentėjęs nuo žmonių, jis neturėjo teisės taip skaudžiai jų bausti. Jis mane padarė jei ne savo bendrininku, tai bent jo keršto liudininku! To jau per daug!

Vienuoliktą valandą užsidegė šviesos. Įėjau į saloną. Jis buvo tuščias. Pažvelgiau į prietaisus. „Nautilius" skuodė į šiaurę po dvidešimt penkias mylias per valandą kartais vandens paviršiumi, kartais trisdešimt pėdų gilumoje. Pagal atžymas žemėlapyje aš mačiau, kad jau praplaukėme Lamanšą ir su neįtikimu greičiu neriame šiaurės jūrų kryptimi. Aš vos spėjau pro langus įžiūrėti šmėkščiojant ilganosius ryklius, kūjines žuvis, jūros vilkus, dažnus šių vandenų lankytojus, didelius jūrų erelius, devynias galybes jūros arkliukų, panašių į šachmatų žirgus, ungurius, besiraitančius kaip fejerverko gyvatukės, aibes krabų, plaukiančių nuožulniąja plokštuma, sukryžiavusius

žnyples ant šarvų, pagaliau būrius delfinų, greitumu lenktyniaujančius su „Nautiliumi". Bet, žinoma, apie stebėjimą, studijavimą, klasifikavimą negalėjo būti nė kalbos.

Vakarop jau buvom nuplaukę Atlanto vandenynu du šimtus mylių. Sutemo, ir, kol patekėjo mėnulis, jūrą gaubė tamsa. Baisus susidorojimo vaizdas vis stovėjo man akyse.

Kas nuo tos dienos būtų galėjęs pasakyti, kur mus nuneš „Nautilius" šioje šiaurės Atlanto dalyje? Be atlydos plaukiantis neįtikimu greičiu! Ir vis prieblandoje! Ar jis pasieks Špicbergeno kyšulį, Naujosios Žemės atšlaites? O gal jis plauks nežinomomis jūromis — Baltąja ir Karos, Obės įlanka, pro Liachovo salas, pagal neištirtus Azijos žemyno krantus? Sunku pasakyti. Nežinau, kiek buvo praėję laiko. Laivo laikrodis stovėjo. Atrodė, kad diena ir naktis keičiasi ne paprasta tvarka, o kaip poliarinėse šalyse. Jaučiausi atsidūręs fantastiniame pasaulyje, kur taip laisvai skrajojo liguista Edgaro Po vaizduotė. Kas akimirką laukiau, kad tuoj pamatysiu pasakiškąjį Gordoną Pimą, „tą miglotą žmogaus pavidalą, daug didesnio ūgio, negu bet kuris šios žemės gyventojas, išsikėtojusį skersai krioklio, pastojančio kelią į ašigalį!"

Aš manau,— gal ir klystu,— kad toks beatodairiškas „Nautiliaus" žygis truko penkiolika ar dvidešimt dienų, ir nežinia, kiek dar būtų tęsęsis, jeigu ne katastrofa, kuria baigėsi ši kelionė. Kapitono Nemo nebuvo nei girdėti, nei regėti. Kapitono padėjėjo — taip pat. Niekas iš įgulos net trumpam nesirodė. Beveik visą laiką „Nautilius" plaukė po vandeniu. Kai jis iškildavo į paviršių pakeisti oro, langinės automatiškai atsistumdavo. Jokios pažymos žemėlapyje. Neturėjau jokios nuovokos, kur esame.

Pridursiu, kad kanadietis, netekęs jėgų ir kantrybės, taip pat nesirodė. Konseliui nesisekė išgauti iš jo nė žodžio, ir jis bijojo, kad proto pakrikimas arba nepakeliamas tėvynės ilgesys nepastūmėtų kanadiečio į savižudybę. Jis jį stebėjo neatstodamas nė valandėlės.

Kiekvienam suprantama, kad tokiomis sąlygomis mūsų padėtis buvo nepakenčiama.

Vieną rytą,— kurią dieną, sunku dabar pasakyti,— auštant aš užmigau, bet miegas buvo liguistas, sunkus. Kai pabudau, pamačiau Nedą, kuris, pasilenkęs prie manęs, sukuždėjo:

— Bėkime!

Aš pašokau.

— Kada?— paklausiau jį.

— Šiąnakt. Atrodo, kad „Nautilius" likęs be priežiūros. Galėtum tarti, jog laive visi išmirę. Ar būsite pasiruošęs?

— Taip. O kur dabar esame?

— Netoli žemės; šįryt aš ją pastebėjau pro rūkus už dvidešimt mylių į rytus.

— Kokia čia žemė?

— Nežinau, bet, kad ir kokia ji būtų, vis tiek rasime prieglobstį.

— Taip, Nedai! Taip, šiąnakt bėgame, nors grėstų pavojus nuskęsti jūroje.

— Jūra audringa, vėjas stiprus; bet lengva „Nautiliaus" valtimi nuplaukti dvidešimt mylių man visai nebaisu. Aš sugebėsiu nemačiom nunešti į valtį truputį maisto ir keletą butelių vandens.

— Aš būsiu su jumis, Nedai.

— O jei mane užklups,— pridūrė Nedas,— ginsiuos, kol užmuš.

— Mes mirsime drauge, Nedai.

Aš ryžausi visam kam. Kanadietis išėjo. Išlipau į denį, kur vos bepastovėjau — tokios didelės buvo bangos. Dangus nerodė nieko gero, bet, jei pro šį tirštą rūką matyti žemė, reikia bėgti. Negalėjome gaišti nei dienos, nei valandos.

Sugrįžau į saloną, būgštaudamas ir geisdamas sutikti kapitoną Nemą, norėdamas ir nenorėdamas jo matyti. Ką aš jam pasakysiu? Ar galėsiu paslėpti tą neįveikiamą baimę, kuri apima jį išvydus? Ne! Geriau nesusidurti akis į akį! Verčiau jį užmiršti! O vis dėlto! . .

Kokia ilga buvo toji diena, paskutinė diena, kurią turėjau dar praleisti „Nautiliuje"! Pasilikau vienas. Nedas Lendas ir Konselis vengė su manimi kalbėtis, kad nesukeltų įtarimo.

Šeštą valandą sėdau pietų, nors valgyti ir nenorėjau. Kad ir kaip nelindo kąsnis, prievarta kimšau, kad nenusilpčiau. Pusę septintos Nedas įėjo pas mane į kajutę. Jis pasakė:

— Ligi kol išplauksime, mes nesimatysime. Dešimtą valandą mėnulio dar nebus. Mes pasinaudosime tamsa. Ateikite prie valties. Konselis ir aš jūsų lauksime.

Kanadietis tuoj išėjo, nedavęs man laiko atsakyti.

Aš norėjau patikrinti „Nautiliaus" kryptį ir nusileidau į saloną. Mes plaukėme į šiaurės šiaurryčius siaubingu greičiu penkiasdešimt metrų gilumoje.

Paskutinį kartą pažvelgiau į gamtos stebuklus, nepaprasto grožio meno kūrinius, kurių taip gausu buvo šiame muziejuje, į tas nuostabias kolekcijas, kurioms lemta kada nors mirti jūros dugne podraug su tuo, kas jas surinko. Aš norėjau jas amžinai įsidėti į atmintį. Taip čia praleidau ištisą valandą; nu-

tviekstas nuo lubų krintančios šviesos, aš visą laiką vaikštinėjau ir grožėjausi vitrinose spindinčiais lobiais.

Paskui sugrįžau į kajutę. Čia apsivilkau neperšlampamą jūrinį kostiumą. Susirinkau užrašus ir paslėpiau drabužiuose. Širdis smarkiai plakė. Aš negalėjau jos nuraminti. Mano sutrikimas, mano jaudinimasis, žinoma, nebūtų pasprukęs nemačiom nuo kapitono Nemo.

Ką jis šią akimirką veikia? Aš priėjau prie jo kajutės durų. Ten girdėjosi žingsniai. Nemas buvo savo kambaryje. Jis dar nemiegojo. Sulig kiekvienu jo krustelėjimu man rodėsi, kad štai štai jis atsiras prieš mane ir paklaus: „Kodėl jūs norite bėgti?" Aš krūpčiojau nuo menkiausio krebždesio. Vaizduotė dar labiau didino mano baimę. Ši liguista būsena pasidarė tokia nepakenčiama, jog savęs klausiau: o gal būtų geriau nuėjus pas kapitoną ir, atsistojus priešais jį, įžūliai pasižiūrėjus jam į veidą? Beprotiška mintis! Laimė, aš susilaikiau ir, sugrįžęs į savo kajutę, atsiguliau į lovą, kad tokiu būdu susilpnėtų fizinis mano jaudrumas. Nervai aprimo, bet įkaitę smegenys vis dar dirbo — mano sąmonėje greitai skriejo mano gyvenimas „Nautiliuje", viskas, kas atsitiko nuo tos valandos, kai išėjome iš „Abraomo Linkolno", visi įvykiai, geri ir blogi; aš vėl mačiau povandenines medžiokles, Toreso įlanką, Papuasų krantus, seklumą, koralų koplyčią, Sueco kanalą, Santorino salą, Kretos žvejį, Vigo įlanką, Atlantidą, ledo sangrūdą, Pietų ašigalį, ledo kalėjimą, kautynes su aštuonkojais, audrą Golfstrime, „Keršytoją" ir baisųjį reginį, kai skendo laivas drauge su savo įgula! Visi šie įvykiai keitėsi mano akyse kaip slenkanti dekoracija užpakaliniame teatro plane. Ir šioje savotiškoje aplinkoje kapitono figūra nepaprastai augo. Jo asmuo ryškėjo ir atrodė lyg kokia antgamtiška būtybė. Jis jau buvo ne į mano paveikslą, o vandenų valdovas, jūrų genijus!

Atėjo pusė dešimtos. Užsimerkęs aš spaudžiau tarp rankų galvą, kad nesprogtų pusiau. Man nesinorėjo galvoti. Dar pusvalandis! Pusvalandis tokio košmaro, kad gali išeiti iš proto!

Tuo tarpu išgirdau neaiškius vargonų garsus, liūdną harmoniją, primenančią graudžią dainą, tikrą raudą sielos, trokštančios sutraukyti visus saitus su žeme. Aš klausiausi visa savo esybe, vos kvėpuodamas ir pagautas to muzikinio žavesio, kuris ir kapitoną Nemą nešdavo į nežemišką pasaulį.

Bet staiga mane pritrenkė viena mintis. Kapitonas Nemas išėjęs iš savo kajutės. Jis dabar salone, o man, norint bėgti, reikia pereiti per saloną. Ir ten sutiksiu jį paskutinį kartą, jis mane pamatys, o gal ir užkalbins! Jis gali mane sunaikinti vienu mostu, prikaustyti prie savo laivo vienu žodžiu!

Tuoj išmuš dešimtą. Laikas eiti iš kajutės ir dėtis prie draugų. Neturiu susvyruoti net jei kapitonas Nemas stovėtų priešais mane. Aš labai tyliai atidariau duris, ir vis dėlto man pasirodė, kad jos varstosi baisiai girgždėdamos. Gal šis girgždesys man tik vaidenasi?

Aš pradėjau šliaužti tamsiais „Nautiliaus" koridoriais, nuolat sustodamas, kad apmalštų širdis. Nusigavau iki kampinių salono durų ir atsargiai jas praveriau. Salone buvo visiškai tamsu. Tyliai gaudė vargonai. Kapitonas Nemas sėdėjo prie klaviatūros. Manęs jis nematė. Man pasirodė, kad jis manęs nebūtų pastebėjęs net jei būtų degusios visos šviesos — taip buvo pakerėtas garsų.

Aš šliaužiau minkštu kilimu, stengdamasis nieko neužkliudyti — menkiausias krebžtelėjimas galėjo viską sugadinti. Praėjo penkios minutės, kol nusigavau iki didžiųjų bibliotekos durų. Jau buvau jas beatidarąs bet gilus kapitono Nemo atsidūsėjimas sukaustė mane kaip stabas. Aš supratau, kad jis pakilo. Man net pavyko, nors ir neaiškiai, įžiūrėti jį, nes siaurutis šviesos spindulys iš apšviestos bibliotekos smelkėsi į saloną. Kapitonas ėjo artyn manęs, tylėdamas, sunėręs ant krūtinės rankas, kažkaip šliuoždamas, o ne žingsniuodamas, nelyginant šmėkla. Suspaustą jo krūtinę kilnojo raudojimas. Ir man pasirodė, kad išgirdau paskutinius jo žodžius, pasiekusius mano ausis:

— Dieve visagalis! Gana! Gana!

Kas čia? Sąžinės balsas, to žmogaus sielos klyksmas?

Kaip be galvos aš liuoktelėjau į biblioteką, užlipau centriniais laiptais ir viršutiniu koridoriumi nuėjau prie valties. Į ją patekau pro angą, pro kurią jau buvo išlindę mano draugai.

— Važiuojam! Važiuojam! — sušukau aš.

— Tuoj! — pasakė kanadietis.

Iš pradžių uždengėme angą, padarytą plieniniame „Nautiliaus" apmušale, ir ją užsukome veržlėmis anglišku raktu, kurį buvo pasiėmęs Nedas Lendas. Tokiu pat būdu uždarėme ir angą, pro kurią sulipome į valtį, o paskui kanadietis ėmė atsukinėti veržles, dar mus jungusias su „Nautiliumi".

Staiga viduje pasigirdo kažkoks triukšmas, kažkieno greiti, trumpi šūksniai. Kas ten atsitiko? Nejaugi jie būtų susizgribę, kad mes pabėgome? Aš pajutau, kaip Nedas Lendas įbruko man į rankas durklą.

— Taip, — sušnibždėjau aš, — mes mokėsime numirti!

Kanadietis sustojo dirbęs. Tuo metu mano ausis pasiekė žodis, tariamas bent dvidešimt kartų, — kraupus žodis, ir tuoj man

paaiškėjo, dėl ko „Nautiliuje" kilo toks sambrūzdis. Jo įgulai ne mes dabar buvom galvoje!

— Malstrimas! Malstrimas!— sušukau aš.

Malstrimas! Ar galėjo ir taip jau siaubingoje mūsų būklėje nuskambėti baisesnis žodis, negu šis? Vadinasi, mes atsidūrėme pačiuose pavojingiausiuose Norvegijos pakrančių vandenyse. Nejaugi šis sūkurys įtrauks „Nautilių", ir dar tuo metu, kai mūsų valtis jau buvo beatsiskirianti nuo geležinių jo sienų? Seniai yra žinoma, kad čia jūros vandenys, potvynio metu suspausti tarp Lofoteno ir Fero salų, pavirsta be galo smarkiu srautu. Jame susidaro verpetas, iš kurio dar niekad nė vienas laivas neišsigelbėjo. Iš visų horizonto taškų lėkė siaubingos bangos. Kaip tik jos ir sudaro šią bedugnę, pagrįstai vadinamą „Atlanto vandenyno gumbu",— tokį smarkų verpetą, kad jis įtraukia viską, kas plaukia per penkiolika kilometrų aplinkui. Ši bedugnė prarydavo ne vien laivus, bet ir banginius, ir baltuosius poliarinių kraštų lokius.

Kaip tik šioje bedugnėje ir atsidūrė „Nautilius", patekęs netyčia, o gal ir kapitono Nemo valia. „Nautilius" sukosi spirale, kurios spindulys vis trumpėjo. Suprantama, ir mūsų valtis, vos besilaikanti prie „Nautiliaus", skriejo svaiginamu greičiu. Aš tai jaučiau, patirdamas tokią liguistą būseną, kaip kad atsitinka ilgai sukantis vienoje vietoje. Mus apėmė neįsivaizduojamas siaubas, kraujas stingo gyslose, nervinė reakcija dingo, visą kūną išpylė šaltas prakaitas kaip agonijos valandą! O koks šniokštimas buvo aplink lengvą mūsų valtį! Koks staugimas, aido nešiojamas per daugelį mylių į visas puses! Kaip dundėjo bangos, dūžtančios į aštrias povandeninių uolų keteras, ten, kur subyra patys kiečiausi kūnai, kur rąstai malte sumalami ir paverčiami plaušais!

Kokia baisi padėtis! Mus svaidė į visas puses! „Nautilius" kovojo kaip žmogiška būtybė. Plieniniai jo raumenys braškėjo. Protarpiais jis pakildavo į viršų, o drauge su juo ir mes!

— Reikia laikytis ir prisukti veržles!— pasakė Nedas.— Kol esam prikibę prie „Nautiliaus", mes dar galime išsigelbėti!..

Sulig tais jo žodžiais staiga kažkas triokštelėjo; veržlės nulėkė, valtį išplėšė iš įdubos ir sviedė į verpetą kaip akmenį iš svilksnies!

Mano galva taip smarkiai trinktelėjo į geležinius valties griaučius, kad netekau sąmonės.

PABAIGA

Štai ir mano kelionės galas. Kas įvyko tą naktį, kaip mūsų valtis ištrūko iš klaikaus verpeto, kaip Nedas Lendas, aš ir Konselis išsigelbėjome iš tos bedugnės? To negaliu pasakyti. Bet, kai atgavau sąmonę, jau gulėjau Lofoteno salų žvejo lūšnelėje. Abu mano bičiuliai — sveiki ir gyvi — sėdėjo šalia manęs ir spaudė man rankas. Mes karštai pasibučiavome.

Tuo metu nė galvoti nebuvo ko apie grįžimą Prancūzijon. Susisiekimas tarp šiaurinės ir pietinės Norvegijos buvo labai nereguliarus. Teko laukti garlaivio, kuris kartą per du mėnesius plaukdavo iki Šiaurės kyšulio. Ir štai, gyvendamas pas malonius mus priglaudusius žmones, aš peržiūrinėjau mūsų kelionės nuotykių atpasakojimą. Jis tikslus — nepraleistas nė vienas faktas, neišpūsta nė viena smulkmena. Tai teisingas neįtikimos ekspedicijos apsakymas, ekspedicijos jūros gaivalų gelmėmis, žmogui dar neprieinamomis; bet kultūros pažanga kada nors ją pavers laisvais, visiems atvirais keliais!

Tik vargu ar žmonės bepatikės manimi? Pagaliau tai ir nesvarbu. Aš tik galiu tvirtai pasakyti, kad dabar turiu teisę kalbėti apie tas jūros gelmes, kuriomis trumpiau negu per devynis mėnesius nuplaukiau dvidešimt tūkstančių mylių, apkeliavau aplink pasaulį ir per tą kelionę mačiau daugybę stebuklų — Indijos ir Ramiajame vandenynuose, Raudonojoje ir Viduržemio jūrose, Atlanto vandenyne, pietų ir šiaurės jūrose!

O kaip su „Nautiliumi"? Ar dar begyvas kapitonas Nemas? Ar ir dabar dar jis plaukioja vandenyno gelmėmis ir ligi šiol žiauriai keršija, o gal jo kelias baigėsi prie paskutinės hekatombos? Ar mums kada nors išplaus bangos tą rankraštį, kuriame surašytas jo gyvenimas? Ar sužinosiu kada nors tikrąją jo pavardę? Ar iš dingusio laivo tautybės nepaaiškės paties kapitono Nemo tautybė?

Tikiuosi. Tikiuosi, kad galingas jo įrenginys įveikė jūrą net pačioje baisiausioje bedugnėje ir kad „Nautilius" sveikas išliko ten, kur žuvo tiek laivų. Jeigu jau taip ir jei kapitonas Nemas vis dar gyvena vandenyno erdvėse kaip pasirinktoje savo tėvynėje, tai tegu neapykanta atlyžta šioje nuožmioje širdyje! Tegu ši daugybė gamtos stebuklų užgesina jo keršto ug-

nį! Tegu rūstus teisėjas pavirsta ramiu mokslininku ir tegu ir toliau tyrinėja jūros gelmes.

Jei jo likimas įnoringas, tai jis ir kilnus. O argi aš jo nesupratau? Ar aš negyvenau dešimt mėnesių antgamtiniu jo gyvenimu? Jau prieš šešis tūkstančius metų Ekleziastas pateikė tokį klausimą: „Kas kada nors išmatavo bedugnės gylį?" Bet tik du iš visų žmonių turi teisę jam atsakyti: kapitonas Nemas ir aš.

TURINYS

PIRMOJI DALIS

ANTROJI DALIS

Жюль Верн

ДВАДЦАТЬ ТЫСЯЧ ЛЬЕ ПОД ВОДОЙ

На литовском языке

Перевел с русского Пятрас Величка

Издательство «Вага», Вильнюс, пр. Ленина 50

Žiulis Vernas

DVIDEŠIMT TŪKSTANČIŲ MYLIŲ PO VANDENIU

Redaktorė A. Adomavičiūtė
Dailininkas R. Šidlauskas

Techn. redaktorė V. Valiūnaitė
Korektorė D. Meciūnaitė

Duota rinkti 1975.VII.3. Pasirašyta spaudai 1975.IX.16. Leidinio Nr. 8103. Spaudos popierius Nr. 2, formatas 84×108$^{1}/_{32}$—5,625 pop. l.= =18,9 sp. l.; 25,3 leid. l. 30 000 egz. Užsak. Nr. 2415. Kaina 82 kp

„Vagos" leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, Vilnius, Strazdelio 1

V $\frac{0763-303}{M852(10)-75}$ 249—75

U (Pr)
Ve-176